

C. VELLEIUS PATERCULUS

Cum selectis VARIORUM Notis.

ANTONIUS THYSIUS J.C. edidit, & accurate recensuit.

LUGD. BATAV. et ROTEROD. } Ex Officina HACKIANA. A°. 1658.

VIRO

Excellentissimo, Amplissimo ac Consultissimo

D. JOHANNI MEERMAN,

JC. EMINENTISSIMO, INCLUTÆ REIPUB. LUGDUNENSIS EXCONSULI GRAVISSIMO, IN COLLEG. ILLUSTR. AC PRÆPOT. DD. ORD. GENERAL. FOEDERATI BELGII DEPUTATO, JAM AD SERENISSIMUM MAGNÆ BRITANNIÆ REGEM LEGATO EXTRAORDINARIO,

S. P. D.

HACKII, PARENS & FILII.

QUisquis considerat, quot, qui corrupta curat Veterum monumenta, ut emendata inter doctos exeant, laborum exantlet, & quàm nullius vel saltem perexiguæ à multis laudis particeps evadat, mirabitur sanè, cur quis id in se curarum recipiat, quibus ferendis, cum maximè enitendum,

minimum tamen consequatur? Et profectò ipsi hoc diligentius pendentes miraremur, nisi certa subesset instituti ratio, de qua ad T. Exc. verba fundere importunum censemus. Id nobis sufficiat, P. VELLEIUM PATERCULUM esse, *hominem quidem militiæ deditum, & in Germania equitum sub Tiberio præfectum, ex celeberrimis tamen Campanorum principibus natum, & in bello Pannonico legatum*, in cujus Historiarum recensione operam contulerimus & studium omne. Cui splendidum tuum NOMEN inscribere & præfigere, ne, dum lucem affectat, tenuitatis suæ probè conscia, malevolorum sibila horrere opus habeat, liceat etiam privatis quàm erga TE habent observantiæ cultoribus. Etenim alterius præ TUI patrocinio haud voluimus committere purissimum hoc Latini sermonis, elegantiarumque Historicarum decus, ne si aliò verteret vultum, deesset cum indicina soliti tui favoris debitum nostræ in T. EXCELL. & DIGN. observantiæ monumen-

mentum. Idque ut esset, & nostrum efflagitavit obsequium, & Tui in doctiores amoris diligentiorisque in Historicos curæ multorum devota adoratio, quæ nobis animorum multùm adjecit, ut munere hoc officiosæ mentis gloria ornaremur. Præterimus hîc, qui communis est dedicantium vel error vel consuetudo, qua in Majorum laudes excurrunt, veremur enim coram in os Te laudare, quin singularis isthic est animi tui ductus & laus (quæ in Te est ad invidiam) malle laudanda peragere, quàm laudari. Sat virtutum (quibus Sceptris & Tiara jacentibus, & ad humilem arenam redactis, vitam perennari novisti) & laudum indicinæ putamus, quòd amplissimis Legationum muniis & aliarum Dignitatum cum applausu omnium fungaris. Quorum Nominum cum meminerimus, prolixiori meritò, quo Tua Tempora moremur, alloquio supersedemus, ne peccemus in gravissimas curas, quibus famam amplis-

ſimi tui nominis ad pręſens non tantùm ſeculum, ſed ad omne ſubſequuturum transfundis. Reſtat ſolùm, ut, quod in Illuſtri tuo NOMINE apparere voluimus, non tam æternitatem daturi, quàm accepturi, ea, qua ſoles res dignas complecti dexteritate accipias, attendens non munuſculi exiguitatem, ſed offerentium in T. DIGN. ſubmiſſionem & demerendi ſtudium. Noſtrûm erit, ſi hanc benevolentiam ſpectaverimus, animorum vota ingeminare, ut ſummus rerum Arbiter actiones omnes TIBI ſecundet, conſiliis eventus reddat pares, Teque communi noſtro Solo diu commodet, & peracta Legatione ſpectatiſſima, ſoſpitem aliquando in Patriam Nobis Civibusque cunctis & Familiaribus reſtituat, quò

Salve amor! invictis ſalve tutela Batavis!
Acclamet reduci Patria tota TIBI.

Vale, Vir Nobiliſſime, Eccellentiſſime, & negotia, ut facis, publica, in Reipubl. & Eccleſiæ commodum feliciſſimè perage.

Dabamus Lugduni in Batavis. Ipſis idib. Dec. 1667.

DE
VELLEII PATERCULI
VITA ET SCRIPTIS,
Ex Gerardi Joannis Vossii
Opere de Historicis Latinis.

VElleius Paterculus *primum tribunus militum in Thracia fuit, hinc præfectus equitum in Germania, exinde quæstor, inque quæstura, remissa forte provinciæ, legatus Tiberii bello Pannonico, denique primo Tiberii anno cum fratre Prætor destinatus: quæ universa de se ipso narrat Vellejus. Hosce honores, & quos tum majores & consanguinei gesserint, his verbis complecti studuit Aventinus, eos referens, è quibus in primo annalium scribendo profecit;* P. Vellejus Paterculus, homo militaris, ex celeberrimis Campanorum Principibus prognatus, in Germania sub Tiberio præfectus equitum fuit. Tribunus ante castrorum, item quæstor, & legatus in bello Pannonico. Scripsit sexto (decimo sexto *dicere debuerat*) imperii Tiberiani anno. Item majores ejus atavi, abavi, avi, patruus, pater, Magius Celer frater, disciplina bellica, ac rebus civilibus clarissimi extitere duces, prætores, judices, senatores, præfecti fabrûm, tribuni castrorum, legati imperatoribus Romanis fuerunt. *Hæc Aventinus. Hic Velleius duos histo-*

riæ scripsit libros ad M. Vinicium Consulem, progenerum Tiberii Cæsaris, Tacito etiam memoratum in sexto annalium, qui illum patre, & avo, consularibus, ortum dicit: item Dioni libro extremo, ubi eum à Messallina docet interfectum, quod caput cum ea collimare nollet. Vinucium *aliqui appellant: sed Dioni quoque est* Οὐινίκιος. *Librorum Velleii bona pars deperiit. Dictio ejus planè Romana atque elegans. Quædam etiam habet, quæ haud alibi invenias. Sed in sui ævi rebus nimis domui Augustæ, & Sejano adulatur. Justiores commentarios promittit libro* II. Harum præteritarumque rerum ordo, cum justius aliorum voluminibus promatur, tum, uti spero, nostris explicabitur. *Ac postea*: Captum alterum, alterum deditum, justis voluminibus ordine narrabimus, ut spero. *Si Beatum Rhenanum audimus, qui primus Velleium in lucem protraxit, est idem ille, quem Tacitus vocat P. Velleium. Nec alia mens, vel Jacobi Schegkii, vel Valentis Acidalii. Eamque sententiam probant codice Burerii: ubi* Publius *appelletur, non,* Gajus, *uti est in vulgatis. Sed nihil tale in variantibus Burerii lectionibus reperias. Est & tertia sententia. Nam* Marcum *vocat Priscianus libro* VI. *Ita enim habet, & antiquissima editio Veneta anni* CIↃ CCCC LXXVI, *& recentissima Heliæ Putschii: imo & optimæ notæ codex MS. meus, ut omnino huic sententiæ potius accedam.*

Porro & fragmentum quoddam Velleii, quod frustra

frustra in editis quæras, invenisse se ait Wolfgangus Lazius l. I. *commentariorum Reip. Rom. cap.* VIII. *Inscriptio illius erat;* VELLEII EXCERPTA EX GALLICA HISTORIA. *Fragmentum ipsum istiusmodi est:* Dum hæc circa Rhenum geruntur, in Noricorum finibus grave vulnus populus Romanus accepit. Quippe Romanorum gentes, quod Rhætias occupaverant, non longe ab Alpibus, tractu pari, patentibus campis, ubi duo rapidissimi amnes inter se confluunt, in ipsis Noricis finibus civitatem, non quidem muro, sed vallo, fossaque cinxerunt: quam appellabant Cisara, ex nomine Deæ Cisæ, quam religiosissime colebant. cujus templum quoque ex lignis barbarico ritu constructum, postquam eo colonia Romanorum deducta est, inviolatum permansit, ac vetustate collapsum, nomen colli servavit. Hanc urbem T. Annius Prætor, ad arcendas barbarorum excursiones, Kal. Sextil. exercitu circumvenit. Ad meridianam oppidi partem, quæ sola à continenti erat, Prætor ipse, cum legione Martia, operosissime communivit: ad occidentem vero, qua barbarorum adventus erat, Avar, Bogudis Regis filius, cum equitatu omni, & auxiliaribus Macedonum copiis, inter flumen & vallum, loco castris parum amplo, infelici temeritate extra flumen consedit. Pulcra indoles, non minus Romanis, quam Græcis literis, instructa. Igitur

tur LIX. die, quam eo ventum eſt, cum is dies Deæ Ciſæ celeberrimus, ludum & laſciviam magis, quam formidinem, oſtentaret; immanis barbarorum multitudo, ex proximis ſilvis repente erumpens, ex improviſo caſtra irrupit. Equitatum omnem, & , quod miſerius erat, auxilia ſociorum delevit. Avar, cum in hoſtium poteſtatem regio habitu vivus veniſſet, pecudis more mactatur. Oppidani vero, non minori fortuna, ſed majori virtute, Prætorem in auxilium ſociis properantem, adoriuntur. Romani haut ſegniter reſiſtunt. Duo Principes oppidanorum, Habbino & Caccus, in primis pugnantes cadunt. Et inclinata jam res oppidanorum erat, ni maturaſſent auxilium ferre ſocii, in altera ripa jam victoria potiti. Denique coadunatis viribus caſtra irrumpunt. Prætorem, qui paullo altiorem tumulum fruſtra ceperat, Romana vi reſiſtentem obtruncant. Legionem divinam, ut ne nuncius ſupereſſet, funditus delent: Verres ſolus, tribunus militum amne tranſmiſſo, in proximis paludibus ſe occultans, honeſtam mortem ſubterfugit. Nec multo poſt Siciliæ Proconſul immani avaritia turpem mortem promeruit. *Etiam lib.* v. *ejuſdem operis cap.* v. *& aliis aliquod locis, Velleiani hujus fragmenti meminit Lazius. Sed qui naſum habet, ſatis odoratur, ſtylum ejus ſapere ſcriptorem, qui ſeculis aliquot Velleio junior ſit. Nec in re pauca ſunt, quæ peccentur. Ea adferem,*

niſi

nisi id cum cura fecisset vir summus, Marcus Velserus, in rerum Augustanarum Vindelicarum libris. Sed monere operæ pretium videtur, fragmentum hoc totum, paucis tamen insertis, legi apud Conradum à Lichtenau, Abbatem Vrspergensem: quem in Chronico vide postea, quæ de anno MCLXVII. *exposuit. Lemma ejus capitis est*, De Augusta Vindelicorum, vel Rhætiæ. *Ætatem ejusce Conradi inde cognoscimus, quod initio Pontificatus Innocentii tertii, hoc est, anno* cIↃc XCVIII, *laicum se, atque adeo minorennem fuisse, dicat: anno autem* cIↃ CCXV. *referat se Abbatem factum Urspergensem: historiam vero suam perducat ad annum* cIↃ CCXXIX. *Quare, aut ex Abbate Urspergensi id fragmentum fuerit: aut inde, unde ea hauserat Vrspergensis.*

NOMI-

NOMINA AUCTORUM,

QUORUM

OBSERVATIONES

ET

NOTÆ

Hac Editione exhibentur.

Acidalius.
Boeclerus.
Bongarſius.
Burrerius.
Cluverius.
Fungerus.
Georg. Fabricius.
Gruterus.
Had. Junius.
Lipſius.
Manutius.
Ortelius.
Puteanus.
Rhenanus.
Salmaſius.
Scaliger.
Schegkius.
Stewechius.
A. Thyſius.
Voſſius.
Urſinus.

Vetuſtorum paſſim & recentiorum auctorum in ipſis notis citatorum ingens numerus eſt.

C. VEL-

[1]C. [2]VELLEII PATERCULI HISTORIÆ ROMANÆ, AD [3]M. VINICIUM Cos.

LIBER. I.

* * [4] tempeſtate diſtractus à duce ſuo [5]Neſtore, [6]Metapontum condidit. [7] Teucer, non receptus à patre * Telamone, I

1. C.] P. prænomen in plerisque noviſſimis editionibus Vellejo præfigi, video. Nec ſine cauſa, ſi id Ms. codicis auctoritate ſit ſubnixum; ut ex Burrerio adſerit Schegkius. Cæterum cum nihil hujuſmodi in illius variantibus lectionibus inveniam; argumentum illud non admodum validum eſſe arbitror. Firmare id tamen nituntur auctoritate Taciti, qui lib. VI. Annalium cujuſdam P. Velleji meminit. Sed forſan ille auctoris noſtri pater fuerit; qui ſub M. Vinicio præfecturam equitum in Germania geſſerat, cuique, Tiberio jam Rhodo reverſo, noſter in hoc munere ſucceſſit: forſan etiam frater, cujus in hoc ipſo opere, ſub nomine Magii Celeris Vellejani, mentio fit. Confugiendum hinc alicui videatur ad prænomen C. Id quidem certo ei fuiſſe affirmare auſim, ſi ita ſe ipſum appellet, ut ajebar Aldus. Et fateor, meminit hic auctor C. Velleii: verum illum avum ſuum fuiſſe, prædicat. Queis moveor, ut M. prænomen potiſſimum amplectar. Fuerit illud noſtro commune cum M. Vellejo, cujus meminit Tullius Philippica III. Subnixa autem eſt noſtra opinio verbis his Priſciani in VI., ut quidem vulgo concipiuntur: *M. Vellejus Paterculus: Primus, nec minus clarus ea tempeſtate fuit Miltiadis filius Cimon.* Quod vero notarit Schegkius, in ſcripto ſuo Priſciani fragmento, prænomen fuiſſe omiſſum: id eo minus movet, quod ferme conſentiat cum impreſſis codicibus, ſine dubio vitioſis, hac tamen parte melioribus, quod id agnoſcant. Atque id comprobant membranæ noſtræ optimæ notæ, quæ locum vulgo mancum ita exhibent: *M. Vellius pater cujus liberi nec minus clarus, &c.* Unde facile mihi fuit veram lectionem eruere: *M. Vellejus Paterculus libro I. Nec minus clarus, &c.* Quin idem etiam firmant duo Mss. bibliothecæ Leidenſis, quos poſtea inſpexi; quorum uterque ſimiliter habet, *M. Vellius Pater cujus.* Imo in altero etiam clare, *lib. I.* perſcriptum. Ut de hoc non ſit amplius dubitandum. *Voſſius.*

2. VELLEII.] Negant aliqui Vellejam

gentem ab antiquis nominari. Cicero tamen libris de Nat. Deor. C. Velleium Epicureum introducit. Idem etiam, ut jam diximus, M. cujusdam Velleii mentionem injicit. Alius sub Claudio cum M. Syllano consulatum gessisse dicitur, unde S. C. Velleianum. Velleii Blæsi meminit Plinius Epist. l. II. epist. ultima. Apud Priscianum etiam lib. XI. Velleii Celeris epistola ad Hadrianum Cæsarem laudatur: qui forte fuit ex posteris Magii Celeris Velleiani, fratris auctoris nostri. Alios ex eadem gente monstrabit index inscriptionum Gruterianarum. Possem addere Senecæ locum ex Præfatione lib. IV. Nat. Quæst. *Plancus artifex ante Velleium maximus ajebat, non occulte, nec ex dissimulato esse blandiendum.* Ita enim edunt ex conjectura Muteti, cum ante legeretur *Villeium.* Sed ego vix dubito, quin *Vitellium* sit scribendum. Quod improbare non potest, qui exquisitissimas hujus erga C. Cæsarem adulationes apud Dionem lib. LIX. legerit. Conjecturam nostram firmari post hæc vidi à Justo Lipsio, cui idem notis ad Tacitum in mentem venit. *Idem. Velleii.*] Quod ad nomen attinet, Velleia gens nusquam, (*vide tamen supra*) quod sciam, nominatur. Tacitus, *Velleum* agnoscit: itemque antiquus lapis, cujus verba subscribam.

Canusii.

C. VELLÆVS. C. LIB. VRSIO. AVG
SIBI. ET. TVTORINÆ. FILIÆ
TREBELLIÆ. FELICVLÆ
VXSORI. TREBELLIÆ
ARESCVSÆ
ET. TREBELLIA. FELICVLA. SIBI
ET. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE
MEIS. C. IN. CVLTV. MONVMENTVM. CVM.
P. XV. ET. ITER

Manutius.

3. *M. Vinicium.*] De quo Tacitus libro 6. ait: *Vinicio oppidanum genus: Callibus ortus, patre, atque avo consularibus, cetera equestri familia erat, mitis ingenio & comta facundia.* Pater ejus Publius, avus Marcus, ille DCCLV. hic DCCXXXV. anno urbis consul. Quibusdam cum lapide Colotiano placet, VINVCIVS. à vulgo Dio. Numi, in quis:

P. VINICIVS M. F. III. VIR.
A. A. A. F. F. F. & L. VINICIVS.
L. F. III. VIR.

Et lapis Neapoli:

M. VINICIO P. F. POST
MORTEM
MVNICIPIS SVI AERE
CONLATO
PIETATIS CAVSA PO-
SVERVNT.

Schegk. Ad M. Vinicium.] Legunt alii *Vinucium*, auctoritate lapidis Colotiani. Sed vulgatam lectionem non solum omnes scriptores, sed etiam numismata vetera confirmant. Disputant viri eruditi, utrum Vinicii hujus cognomentum fuerit Quartinus. Sane Pomponius de origine juris C. Cassium Longinum, & Quartinum, simul consulatum gessisse scribit. Ubi errat, quod L. Cassium Longinum, Tiberii progenerum, cum C. Cassio IC. confundat. Quod observatum etiam Lipsio ad VI. Annalium Taciti. Et sane vel prænomina, quæ diversa sunt, id doceant. Quapropter neque iis accedendum, qui C. Cassium, & Quartinum, suffectos fuisse consules volunt. Et ne de his dubitem, facit, quod Pomponio solenne esse noverim in veteri historia labi. Cæterum Quartinum Vinicium cognominari, firmat quodammodo nummus Goltzianus, cui inscriptum, M. QVARTINVS II. VIR. Optime enim hoc ad Vinicium referri posse, liquet, non solum ex prænomine, quod idem est; sed & ex inscriptione Neapolitana, unde illum duumvirum fuisse, constat. Ea superius relata est. Sane duumviros in municipiis fuisse, manifeste, ut alios mittam, docet Cæsar lib. I. de bello Civili; ubi ait, *se duumviris municipiorum*

rum omnium imperasse, ut naves conquirerent. Vossius.

4. *Tempestate.*] Loqui Velleium de Metabo sive Metaponto, nec *Lipsius*, qui primo de Epeo conjecerat, negavit. Hic enim Metaponti urbis conditor *Stephano* & *Servio* memoratur. ἀπὸ τοῦ Μεταπόντου οἱ βάρβαροι Μέταβον ἔλεγον. Quæ verba Stephani, articulo postulante, ita interpretantur, ut *Metabus à barbaris dictus* intelligatur, *qui vero nomine esset Metapontus.* Quapropter etiam à *Cl. Salmasio in Plin. exercit. p.* 65. refutatur ea assertio: cum aliunde constet, *verum nomen Metabi in Metaponti appellationem à barbaris demutatum esse.* Fuerit itaque fortasse apud Steph. translocatio vel nominum vel articuli librariis tribuenda. de quo tamen nihil pronuntio. *Strabo lib.* 6. ad Pylios, qui cum Nestore ab Ilio navigarunt, universim, Metaponti originem refert: ut & *Solin. polyhistor. cap.* 2. Boecler. *Tempestate distractus à duce suo Nestore.*] Quid Græci Trojâ redeuntes passi sint aut fecerint, narratio fuit: quæ oppida condiderint, aut ubi fixerint sedes. De quo tamen proprie hoc initium? Credo de Epio. quo trahit me Justinus lib. XXI. *Metapontini in templo Minervæ ferramenta, quibus Epeus, à quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant. Et facit Aristoteles in Admirandis:* Ἐγγὺς Μεταποντίου Ἀθηνᾶς ἱερὸν εἶναί φασιν, ἔνθα τὰ τοῦ Ἐπειοῦ λέγουσιν ὄργανα ἀνακεῖσθαι, [fort. οἷς τὸν] ἃ εἰς τὸν Δούρειον ἵππον ἐποίησεν. Strabo simpliciter tamen dixit, *Pylios Metapontum condidisse:* Stephanus aliique *Metabum* nominarunt. de quo ipso quin hæc capere possis, non nego. *Lipsius.*

5. *Nestore.*] Nestor filius fuit Nelei & Cloridis juxta Homer. quinquaginta navibus ex Pylo Trojam venit jam senior. Per tres γενεὰς vixisse dicitur. per γενεὰν autem intelligunt nonnulli triginta vel triginta tres annos. Ita Nestor 90. vel 99. annorum fuerit. Veteri Poëtæ Nævio dictus est *tersecli senex.* Rex fuit ille Pyli. In Peloponneso triplex fuit Pylus. Duæ ad mare, quarum una in Elide regione, altera in Messenia, tertia in Arcadia. Quam ultimam genuinam Nestori, esse docet Strabo.

6. *Metapontum.*] Urbs in magna Græcia ad sinum Tarentinum.

7. *Teucer.*] Horatius ad Plancum;

—— *Teucer Salamina, patremque*
Cum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristeis affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus ô socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro.
Certus enim promisit Apollo
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.

Historiam post alios habes apud Virgilium libro I. & Justinum XLIV. à quo & *JUPITER* Salaminius, cui templum posuit Teucer. Tacitus III. Annal. *Schegk. Teucer non receptus.*] Quæ hic facta memorat Vellejus, futura conjicit Teucer apud *Sophocl. in Ajace*, cum Telamonis iram adversus venientem sine fratre, sibi figurat. Inter alia veluti προδίφερασιν Vellejanorum verborum habent illa:

—— ποῖον οὐκ ἐρεῖ κακόν;
Τὸν ἐκ δορὸς γεγῶτα πολεμίου νόθον,
Τὸν δειλίᾳ προδόντα καὶ κακανδρίᾳ
Σὲ φίλτατ' Αἴας, ἢ δόλοισιν, ὡς τὰ σὰ
Κράτη θανόντος, καὶ δόμους νέμοιμι σούς.
Τοιαῦτ' ἀνὴρ δύσοργος ἐν γήρᾳ βαρὺς
Ἀρεῖ, πρὸς οὐδὲν εἰς ἔριν θυμούμενος.

mone, ob segnitiam non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulsus, cognominem patriæ suæ [1] Salamina constituit. [2]Pyrrhus, Achillis filius, [3]Epirum occupavit. [4]Phidippus [5]Ephyram in * Thesprotia. at † rex regum Agamemnon,

Τέλ© δ' ἀπωστὸς γῆς ἀπορριφθήσομαι, &c.
vide de historia amplius, præsertim *Servium ad 1. Virg. Æn. Justin. 4. 2. 3. Dict. Cretens. lib. 6. Interpretes Horatii ad od. 7. lib. 1.* Boecler. *Teucer non receptus à patre Telamone.*] Varias auctorum super hac re opiniones quasi fasciculo colligat Servius ad Virgilii lib. 1. Æneidos: *Teucer* (inquit) *cum, Trojâ eversâ, sine fratre esset reversus; qui se furore, propter perdita Achillis arma, interemerat; vel, ut alii, quia non defenderat Ajacis fratris interitum; vel quia ossa fratris non retulisset; ut nonnulli, quod Tecmessam concubinam, vel ejus fratris filium Eurysacen, ad avum Telamona de Troja secum non reduxerit, quia ille alia navi vectus feliciter navigaverat; Salamine pulsus à patre Cydoniam venit.* Ita integrum locum emendandum censeo. Male legitur *Theomissam* pro *Tecmessam*. Pro *Turesacen* etiam reposuimus *Eurysacen*, & pro *Sydonam*, *Cydoniam*. Ablegavimus quoque *à cena*, quod post *Tyrisacen* Ms. Fuldensis inculcabat. Quis enim non videat, imperitè illud ex præcedenti voce repetitum? Auctores verò quorsum allegem, cùm historia hæc passim apud veteres poëtas, præsertim Tragicos, sit obvia? *Vossius.*

* *Telamone.*] De quo Ennius apud Ciceronem Tusculanarum III.

Hiccine est Telamon ille, modo quem gloria ad cælum extulit?
Quem spectabant? cujus ob os Graii ora obvertebant sua?

Usus hoc de se Cicero, Ep. ad Pætum. *Schegkius.*

1. *Salamina.*] Urbs hæc Cypri Trajani tempore deleta à Judæis, ut scribit D. Hieronymus. *Fegamosta* hodie dicta, ut Niger autumat. *Salamina.*] Apud Græcos Latinosque passim hæc historia. Illud nota non indignum, tempore Isocratis, Teucri genus adhuc fuisse in Cypri regno. In Euagorâ: Τεῦκρ© δὲ, ἐπειδὴ Τροίαν συνεξεῖλεν, ἀφικόμεν© εἰς Κύπρον, Σαλαμῖνά τε κατῴκησεν ὁμώνυμον ποιήσας τῆ πρότερον αὐτῷ πατρίδ© οὔσης, καὶ τὸ γένος τὸ νῦν βασιλεῦον κατέλιπε: *Teucer vero, postquam unà cum aliis Trojam cepisset, veniens Cyprum, Salamina ibi condidit cognominem veteri suæ patriæ, & genus, quod nunc ibi regni potitur, reliquit.* Lipsius.

2. *Pyrrhus.*] *Justin.* 17. 3. *Plutarch. Pyrrho pr.*

3. *Epirum.*] Est hæc regio Græciæ versus Adriaticum mare. Vide Strab. lib. 8.

4. *Phidippus.*] Vulgo male, *Philippus. Phidippus.*] Enumerat, ex Græcis ducibus ad bellum Trojanum profectis quam quisque urbem, everso Ilio, condiderit. horum in numero neque ab Homero, neque à Darete Phrygio, Philippus nominatur. itaque facile crediderim, *Phidippus*, esse reponendum, de quo sic Homerus ἐν τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ:

Τῶν δ' αὖ Φείδιππός τε ϗ Ἄντιφ© ἡγησάσθην,
Θεσσαλοῦ υἷε δύω Ἡρακλείδαο ἄνακτ©. *Manut.*

5. *Ephyram.*] Differentiæ caussa addit *in Thesp.* cum plura hoc nomine loca legantur. de quibus *Stephan.* in Ἔφυρα, quæ & ἰφύρα. *Boecler.*

* *Thespro-*

mnon, tempeſtate in Cretam inſulam rejectus, tres ibi urbes ſtatuit, [1] duas à patriæ nomine, unam à victoriæ memoria, Mycenas, Tegeam, Pergamum. idem mox, [2] ſcelere patruelis fratris Ægiſthi, hereditarium exercentis in eum odium, & facinore uxoris oppreſſus occiditur. [3] regni potitur Ægiſthus per annos VII. [4] hunc Oreſtes, matremque, [5] ſocia conſiliorum omnium ſorore Electra, virilis animi fœmina, obtruncat. [6] factum ejus à Diis comprobatum, ſpatio vitæ & felicitate imperii apparuit, quippe vixit annis XC., [7] regnavit LXX. qui ſe etiam

* *Theſprotia.*] Eſt hæc Epiri regiuncula.

† *Rex regum.*] Dux ducum, qui ad Trojam venerunt.

1. *Duas.*] Vulgata ſanè manca eſt. Sed quid hæc igitur ſibi vult? Duplicem patriam fuiſſe Agamemnoni? de Mycenis fateor, & clarum eſt: de Tegeâ, quæ in Arcadiâ, quid ea ad Agamemnonem, nondum legi. Nam *Pergamum*, ſive, ut Plutarchus in Lycurgo appellat (περγαμίαν) certum eſt à victo Pergamo dictam. *Lipſ. Duas à patriæ n.*] *Mycenæ* ab Agamemnonis patria; *Pergamum* à Troja: Sed quid *Tegea*, quam Talthybius præco Agamemnonis dicitur condidiſſe, ut teſtatur Stephanus de urbibus. Ita quærenti *Aldo* reſpondet *Schegkius*, auſpiciis Agamemnonis conditam à Talthybio. Itaque non immerito Agamemnonem fecerit auctorem Noſter. *Boecler.*

2. *Scelere patruelis.*] *Æſchylus* & *Seneca* in Agamemnone ſuo. *Pauſan.* in Corinth. *Liban.* declam. 5. *Boecler.*

3. *Regni potitur.*] Homerus de hoc ipſo, Odyſſ. γ.

Ἑπτάετες δ' ἤνασσε πολυχρύσοιο
Μυκήνης. *Lipſ.*

4. *Hunc Oreſtes.*] *Æſchylus* in Choëphoris; *Sophocles* & *Euripides* in Electra videndi. *Boecler.*

5. *Socia.*] Aliter *cum ſocia*, unde Lipſius legendum putabat *conſcia*.

6. *Factum ejus.*] *Rectumne fuerit ab Oreſte matrem occidi, cum illa Oreſtis patrem occidiſſet*; inter uſitatas priſcorum Rhetorum exercitationes diſquiſitum eſt. Meminit *Auctor lib. ad Herenn.* 1. 16. & *Cic.* 1. de invent. 14. ubi colorem Oreſtis firmamenti loco uſurpandum, hunc adfert: *ejuſmodi animum matris ſuæ fuiſſe in patrem ſuum, in ſeipſum ac ſorores, in regnum, in famam generis & familiæ, ut ab ea pœnas liberi ſui potiſſimum petere debuerint.* *Libanius* declam. 5. tota, Oreſtis apologiam conſcripſit. *Vellejus* omiſſis aliis argumentis, ab eventu & ſubſecuta felicitate judicat. *Boecler.*

7. *Regnavit LXX.*] Valde ab hac ſupputatione abit Euſebius in Chronico: in quo eſt: *Oreſtes regnavit annis* XV. Sed Lipſius reponere tentabat LXV. Quæ (pace ſummi viri dixerim) non emendatio eſt, ſed depravatio. Nam cum hoc Euſebius referat ad numerum DCCCXLI. regnum vero Tiſameni filii ejus ordiatur numero DCCCLVI. clarum eſt ex ipſius ſupputatione, XV. tantum annos Oreſti tribuendos. *Voſſius. Regnavit LXX.*] *Valde diſſentit* (inquit Lipſius) *Euſebianum Chronicon: Mycenis poſt mortem Ægiſthi Oreſtes regnavit annis* XV. *credo fuiſſe* LXV. Quæ poſtrema viri diligentiſſimi verba non ad

etiam à Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicavit. nam, quod [1] pactæ ejus, Menelai atque Helenæ filiæ Hermiones nuptias occupaverat, [2] Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus & Tyrrhenus fratres cum regnarent in [3] Lydia, sterilitate frugum compulsi, sortiti sunt, uter cum parte multitudinis patria decederet. sors Tyrrhenum contigit. pervectus in Italiam, [4] & loco & incolis & mari, nobile ac perpetuum à se nomen dedit. Post Orestis interitum, filii ejus [5] Penthilus & Tisamenus, regnavere

ad Euseb. refero (nil enim caussæ apparet, cur ita opinaretur) sed ad Vellejum. in cujus codicibus si forte fuerit LXV. (pro LXX. sc. quod nunc habetur) existimari potest, quinquagenarii notam à librario potius, quam ab auctore additam. Non dubito, tale quid in animo habuisse Lipsium: cui brevitas sua fraudi esse interim non debet. *Boecler.*

1. *Pactæ ejus.*] Tale ac, *Sponsæ ejus.* Vide Nonium. Aldus, *pactæ ei.* Sed nihil mutandum esse, monuerat etiam Acidalius. *Vossius.* *Nam quod pactæ ejus.*] *Euripides* in Andromacha. *Justin.* 17. 3. 7. Et quos ibi annotavit ac conciliavit felicis memoriæ Vir, *Matthias Berneggerus.* Boecler.

2. *Delphis eum interfecit.*] Ad patrias aras, sive inter altaria Dei. Justinus lib. 17. nota res ex Servio ad illud Poëtæ lib. 3.

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito. Schegkius.

3. *Lydia.*] Quæ est Asiæ minoris regio.

4. *Et loco & incolis.*] Locum sive regionem, *Tyrrhenium*; incolas, *Tyrrhenos*; mare, *Tyrrhenum* intelligit. Historiam habes apud *Tacit.* 4. A. 55. *Strabon. lib.* 5. ubi *Atys rex fame & sterilitate coactus, altero è duobus filiis Lydo sorte detento, alterum Tyrrhenum cum majore populi parte amandasse*, memoratur, &c. addenda quæ *Casaubonus* ex *Festo Servioque* ad eum locum notavit. Plenius illam famem & demigrationem narravit *Herodotus lib.* 1. Diodorus lib. 5. maris appellationem inde petit: *cum Tyrrheni plurimum classe pollerent, & imperium mari obtinerent, factum esse, ut subjectum Italiæ mare, de ipsorum nomine, Tyrrhenum diceretur.* Alias opiniones suggerit *Servius* ad vers. Æn. 1. *Gens inimica mihi* Tyrrhenum *navigat* æquor. *Appiano* Τυῤῥηνικοὶ Λυδῶν ἄποικοι in *Punic.* dicuntur. *Justinus*, *Tuscorum populos à Lydia venisse* scribit 20. 1. 7. Atque ita quidem communiter de Tyrrhenorum origine traditur. *Dionysio* tamen *potius indigenæ, quam advenæ* videntur *lib.* 1. cujus argumenta (à *diversitate linguæ, religionum, legum, studiorum* præcipue petita) *minime vana* existimat *Lipsius* ad *Senec. Consol. Helv.* 6. Boeclerus.

5. *Penthelus.*] Scribendum est, *Penthilus*: sic enim habet Pausanias, & Græci scriptores. Pausaniæ verba ex Corinthiacis sunt hæc: Τὸν δὲ Ὀρέστου νόθον Πενθίλον Κιναίθων ἔγραψεν ἐν τοῖς ἔπεσιν Ἠριγόνην τὴν Αἰγίσθου τεκεῖν. *Ursinus.* *Penthilus.*] Penthilum Orestæ successisse *Strabo in Geographicis*, auctor est lib. 13. de Tisameno *Pausanias in Corinth.* Ὀρέστου δὲ ἀποθανόντος, ἔσχε Τισαμενὸς τὴν ἀρχήν.

gnavere triennio. [1] Tum, fere anno octogesimo post 2 Tro-

ἀρχὴν Ἑρμιόνης τῆς Μενελάου καὶ Ὀρέστου παῖς. Quidam Tisamenum primo loco, sicut alii Penthilum ponunt; & in annotatione annorum maxima occurrit discrepantia. Vellejana quidem computatio, in se spectata satis congruit. nam si Ægistho VII. Oresti LXX. Penthilo & Tisameno III. annos tribuimus, efficietur octogenarium istud intervallum à Trojæ excidio usque ad Heraclidarum reditum. Verum si hanc sententiam cum aliis conferamus (puta cum *Africano*, *Eusebio*, *&c.*) deprehendemus, tam certum esse, Orestis liberos diutius quem triennio imperasse,) quippe cum Penthilo XXII. anni, nec pauciores Tisameno assignentur) quam incertum, imo falsum est, Oresten LXX. annis imperium tenuisse. Igitur illud Velleji *triennium*, valde mihi semper suspectum fuit: existimabamque aliquando, Auctorem scripsisse, *Mycenis*; aut locum plane corruptum mutilumve esse. At obstabat huic opinioni congruentia totius intervalli, de qua antea dictum. nisi quod rursum infirmabatur hæc cogitatio, postquam de LXX. Orestis annis (an Vellejus sc. ita scripserit) merito dubitari cœptum est. *Boecler.*

1. *Tum fere anno.*] Magnus *Scaliger in animadversionibus Eusebianis* quatuor nobilia intervalla, inter cladem Ilii, & primam Olympiadem notat, quibus tanquam metis designant tempus illud veteres Chronologi, Herodotus, & alii. primum est ἡρακλειδῶν κάθοδος à Troj. capt. LXXX. an. (num. Euseb. DCCCXV.) 2. οἰκισμὸς Λέσβου κατὰ πόλεις post clad. Ilii CXX. (n. Euseb. DCCCCLV.) 3. Ἰωνικὴ ἀποικία, καὶ κτίσις Κύμης Φρικωνίδος, post Troj. CXL. (n. Euseb. DCCCCLXXV.) 4. κτίσις Κύμης ὑπὸ Σμυρναίων CLVIII. post Troj. (n. Euseb. DCCCCXCIII.) De primo hic agendum; id est de *reditu Heraclidarum*. prorsus celebris est hic character, primum quodammodo initium historiæ veræ. Sed in diversa tempora conjicitur ab Historicis: forte, quia conatus irriti τῆς καθόδου, id nomen à nonnullis tulerunt: sicut bene conjicit *Scaliger in Euseb.* nam Heraclidæ, mortuo Eurystheo, à quo Peloponneso pulsi fuerunt, cum primo reditum conantes, cæde Hylli ausis excidissent; posteaque rursum frustra eum conatum resumsissent, tertia demum vice, Tisameno in Peloponneso imperante, destinata perfecerunt. De primo conatu & interim Hylli vid. *Diodor. lib.* 4. & Tegeatarum orationem ap. *Herodot. lib.* 9. *Pausan. Arcad.* In tempore ultimi & veri reditus designando, consentiunt *Vellejo* non *Tatianus* modo & *Plutarchus*, de quibus *Lipsius* monuit, sed *Thucydides* etiam ἐν τηλαυγεῖ προοιμίῳ severissimi operis. Accedit approbatio recentiorum. *Scaliger in animadv. Euseb. Certum est*, inquit, *octoginta post Ilii excidium annis Heraclidas patriæ restitutos imperium Peloponnesi obtinuisse.* Hunc *Calvisius*, & Chronologorum accuratissimus quisque sequuntur. *Strabo lib.* 13. *pag.* 582. LX. tantum annos numerat. Quo loco tamen, si *sexaginta annos* ad *Penthili in Thraciam progressum sive expeditionem* referas, & quod sequitur, ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν ἡρακλειδῶν εἰς πελοπόννησον κάθοδον, non præcise, sed ἐν πλάτει sumas, sicut fieri apud Chronologos interdum videmus, facile conciliabitur cum Nostro & veritate. Quod si hoc durius videbitur, non possumus Straboni, contra eos, quos prædiximus, & *Pausaniam* qui Tisameni imperio non Penthili tribuit hunc reditum, auscultare. Dicat hic aliquis: *Pausaniam in Messen.* dicere τὴν κά-

Trojam captam, [1] centesimo & vigesimo quam Hercules ad Deos excesserat, [2] Pelopis progenies, quæ omni hoc tempore, pulsis Heraclidis, Peloponnesi imperium obti-

θοδον Ἡρακλειδῶν γενομένην δύο γενεαῖς ὕστερον, *duabus post confectum bellum Troicum ætatibus accidisse reditum Heraclidarum.* Jam si γενεὰ, secundum *Muretum var. Lect.* 10.8. & *alios*, *triginta annorum* statuenda est, prodibunt non LXXX. certorum, sed LX. Strabonis anni. Verum quemadmodum certissimum est eos errasse, qui ap. *Homerum* Nestoris γενεὰς (de quibus *Muretus*) pro singulis sæculis, sive centenariis accepere: ita prorsus periculosum est vel *præcise* vel *ubique* de 30. annis pronuntiare. Sane nec Latini *sæculum* & *ætatem* hoc significaru, quo γενεὰ Græcorum plerumque accipienda venit, certo annorum numero ἀπαρτίμως definivere. Quinimo variare isthæc talia pro captu ac conditione temporum videmus. Sic respectu μακροβιότητος primævorum hominum productiores ætates numerat sacer codex: quas in angustiore posterorum ævo, usus loquendi ἀνάλόγως contraxit. Itaque, ut ad rem revertamur, tam proclive nobis fuerit, de *quadraginta* & circiter annis, γενεὰν accipere, quam aliis de *triginta* existimare libuit. Certe apud *Matthæum Evang.* 24. 3. & *Luc.* 21. 32. γενεὰ 40. circiter annis metienda erit, si *Erasmi*, *Bezæ*, aliorumque expositionem, simplicissimam scilicet & scopo textus accommodatissimam (v. *Harmon. Evangel. Gerhardi cap.* 161.) sequamur. *Boeclerus.*

1. *Centesimo & vigesimo.*] *Joseph. Scalig.* ad num. DCCCXXV. *Chron. Euseb.* notat: *τὴν Ἡρακλέους ἀποθέωσιν (de qua vid. Diodor. 4.) Vellejus Paterculus* ait contigisse annis CXX. ante Heraclidarum reditum, hoc est, XL. annis ante Ilii eversionem, numero DCCXCV. Quod falsum convincit numerus DCCCXV., quo agon olympiacus ab Hercule est instauratus. Hactenus ille. Diligentiores ergo Chronologi XCV. circiter annis ante Heraclid. reditum, Herculis obitum ponunt. *Idem.*

2. *Pelopis progenies.*] Hoc illud celebre tempus, quod crebro in antiquis Chronicis quasi nota & character temporum signatur *Reditus Heraclidarum.* Atque ab eo initium plerique faciunt historiæ veræ. Diodorus lib. IV. Ἔφορος ὁ Κυμαῖος, Ἰσοκράτους ὢν μαθητὴς, ὑποστησάμενος γράφειν τὰς κοινὰς πράξεις, τὰς μὲν παλαιὰς μυθολογίας ὑπερέβη, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου πραχθέντα συνταξάμενος, ταύτην ἀρχὴν ἐποιήσατο τῆς ἱστορίας. ὁμοίως δὲ τούτῳ Καλλισθένης καὶ Θεόπομπος, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν γεγονότες, ἀπέστησαν τῶν παλαιῶν μύθων: *Ephorus Cumanus, Isocratis discipulus, cum res publicè gestas scribere instituisset, veteres quidem fabulationes omisit; illa verò, quæ ab Heraclidarum reditu facta, colligens, hoc initium fecit historiæ suæ, Callisthenes & Theopompus, qui eodem ævo vixerunt, pariter ut ipse abstinuerunt à priscis fabulis.* Varro paullò aliter tamen tempora in hunc finem discernit apud Censorinum, cap. XXI. *Varro,* inquit, *tria discrimina temporum esse tradit. Primum, ab hominum principio usque ad Cataclysmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur Adelon. Secundum, à Cataclysmo priore ad Olympiadem primam; quod, quia in eo multa*

obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. duces recuperandi imperii fuere, [1] Temenus, Cresphontes, [2] Aristodemus; quorum [3] atavus fuerat. Eodem fere tempore [4] Athenæ sub regibus esse desierunt: quarum ultimus rex fuit [5] Codrus, Melanthi filius, vir non prætereundus. quippe,

eo multa fabulosa referuntur, Mythicon nominatur. Tertium, à primâ Olympiade ad nos, quod dicitur Historicum: quia res in eo gestæ veris historiis continentur. Lipsius.

1. *Temenus.*] Quia hic maximus natu, & princeps recensetur, factum ut ipsi tota res tribuatur, aut ejus posteris. Tertullianus de Pallio, cap. II. *Sic & Herculea posteritas, qui Temeno pariter Peloponnesum occupando producunt.* Id est, unà cum Temeno simulque. Idem corrigendus, De Animâ, cap. XXX. *Gloriosi quique occupant terras, ut Scythæ Parthicas, ut Menidæ Peloponnesum.* Legendum, *ut Temenidæ.* Lips. *Temenus.*] Temeno Argi cessere; Cresphonti, per sortem, Messene (*Pausan. Messen.*) Aristodemus ipse jam fulmine è medio sublatus erat: igitur filii ejus gemini, Procles & Eurysthenes Sparta potiuntur. à quibus *οἰκίαι δύο βασίλειαι*, familiæ duæ regiæ Spartanorum ortæ sunt. *Pausan. Lacon.* Nisi quod *Velleio* in Aristodemi persona patrocinatur *Herodotus*: id quod *Lipsio* notatum. *Boecler.*

2. *Aristodemus.*] Ergone ipse Aristodemus inter duces? Ita velle Velleium appâret: etsi in dissensu obstinato aliorum scriptorum. His traditum, Aristodemum, dum apparatur reditus, fulmine tactum periisse. in ejus locum liberos venisse, Eurysthenem & Proclem. Apollodorus talium rerum diligens II. Biblioth. Ἐκεῖ δὲ ὄντος τοῦ στρατεύματος, Ἀριστόδημος κεραυνωθεὶς ἀπέθανε, παῖδας καταλιπὼν διδύμους, Εὐρυσθένη καὶ Προκλέα: *Ibi cùm exercitus Herculidarum esset,* (Naupacti scilicet) *Aristodemus fulminatus occidit, filios geminos relinquens, Eurysthenem & Proclem.* Eadem aut similia Pausanias in Corinthiacis, atque alii. Quis à Velleio? damnabam: sed manum calculumque tenuit Herodotus, qui Spartanos ipsos docet fuisse in eâdem hac cum Velleio mente, etsi contrà scriptorum vulgus. Ille lib. VI. Λακεδαιμόνιοι γὰρ, ὁμολογέοντες οὐδενὶ ποιητῇ, λέγουσι αὐτὸν Ἀριστόδημον τοῦ Ἀριστομάχου, τοῦ Κλεοδαίου, τοῦ Ὕλλου, βασιλεύοντα ἀγαγεῖν σφέας εἰς ταύτην χώρην, τὴν νῦν ἐκτέαται, ἀλλ' οὐ τοὺς Ἀριστοδήμου παῖδας: *Lacedæmonii nemini poëtarum assentientes, tradunt ipsum Aristodemum, qui Aristomachi, qui Cleodæi, qui fuit Hylli, regnantem eos reduxisse in hanc regionem, quam nunc obtinent: non autem ipsos Aristodemi liberos.* Ergo bene & ex reconditâ sententia Velleius. *Lips.*

3. *Atavus.*] Propriè abavus. Sed hæc cognationum vocabula sæpe confunduntur. *Atavus.*] Distinctio interponenda; *Aristodemus, quorum.* Nam quem ait fuisse atavum? ipsum Herculem. Stemma tale: Hercules Hyllum genuit, hic Cleodæum, hic Aristomachum, hic Temenum, Cresphontem, Aristodemum. Ex Herodoto supra, aliisque. *Lipsius.*

4. *Athenæ.*] Vide Ubbonem Emmium in Græciæ descriptione.

5. *Codrus.*] Historiam Codri scripsere *Iustin.* 2.6.16. & seq. aliique. Addimus autem *Lycurgum*, qui *in orat. advers. Leocratem* diligenter & fusius ceteris rem commemorat. Illud quoque monemus, inter allegatos *Servium* ad

quippe, cum Lacedæmonii gravi bello Atticos premerent, respondissetque [1]Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus, eos futuros superiores; deposita veste regia, pastoralem cultum induit, immistusque castris hostium [2]de industria, [3]imprudenter, rixam ciens, interemptus est. Codrum cum morte æterna gloria, Athenienses secuta victoria est. quis eum non miretur, qui iis artibus mortem quæsierit, quibus ab ignavis vita quæri solet? [4]Hujus filius Medon primus Archon Athenis fuit. ab hoc posteri apud Atticos dicti Medontidæ. sed ii, insequentesque Archontes, usque ad [5]Charopem, dum viverent eum

ecleg. 5. & *Augustinum* d C.D. 18.19. hunc Atheniensium Codrum regem, cum Virgiliano pastore confundere. id quod non semel Scaligero notatum. *Boecler.*

1. *Pythius.*] Apollo qui à Serpente nomen accepit. Pheten serpentem orientalibus denotat.

2. *De industria.*] Sententia est; Codrum rixam de indústria concientem, imprudenter interemtum. ita intelligi suadet Valerius lib. 5. cap. 6. his verbis: *Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata, ferro ignique vastaretur, diffidentia humani auxilii ad Apollinis Delphici oraculum confugit, perque legatos sciscitatus est, quo nam modo illud tam grave bellum discuti posset. Respondit Deus; ita finem ei fore, si ipse hostili manu occidisset. quod quidem non solum totis Athenis, sed in castris etiam contrariis percrebuit. eoque factum est, ut ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret, id postquam cognovit, depositis insignibus imperii, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese objecit; unumque ex his falce percussum in cædem suam impulit.* Sed quid Valerio hic *familiaris cultus*? an iste qui ad discrimen regii, cultus privati? vix puto. emendo *famularem cultum.* Justinus certè pannosum, sarmenta collo gerentem, castra hostium ingressum adfirmat. Et verò unicus ad hanc rem fundus & subscriptor Cicero 1. Tusculanarum, qui hunc ipsum *famularem vestem*, vocat. Redeo ad Codrum, quo longè ab Ilisso, Pausania teste, interemto, regnum Erechtidarum post CDLXXXVII. vel, ut alii CDLXXXIII. annos defecit. Plutarchus de Exilio, Augustinus lib. 18. cap. 18. Civitat. Dei, Pausanias Atticis, & Achaicis. *Schegk.*

3. *Imprudenter.*] Ille imprudenter? imò deditâ operâ & studiosè rixam ciivit. Sed tu verba interpunge, sententiam & te expedies: *Imprudenter rixam ciens, interemptus est.* Vult interemptum imprudenter, & ab hostibus ignaris eum esse regem. Quod verum est. *Lipsius.*

4. *Hujus filius.*] Ultimum regem fuisse Codrum consensu traditur: sed apud *Justinum* 2. 7. 2. saltus committitur, ubi statim *annui magistratus*, omissis XIII. perpetuis, & VII. decennalibus Archontibus, reges sequuntur. qua de re etiam *Bongarsius.* Excidisse hanc narrationem, aut à mutilatore omissam esse, existimat *Io. Meursius in Archontibus Athen. lib.* 1. *cap.* 1. Boecler.

5. *Charopem.*] Tredecim fuere, quorum

eum honorem usurpabant. [1] Peloponnesii, [2] digredientes
finibus Atticis, [3] Megaram mediam Corintho Athenisque
urbem condidere. Ea tempestate & Tyria classis, pluri-
mum pollens mari, in ultimo Hispaniæ tractu, in extre-
mo nostri orbis termino [4] insulam circumfusam Ocea-
no, perexiguo à continenti divisam freto, Gades con-
didit. [5] ab iisdem post paucos annos in Africa Utica con-
dita est. Exclusi ab Heraclidis Orestis liberi, jactatique
cum variis casibus, tum sævitia maris, quintodecimo
anno [6] sedem cepere circa Lesbum insulam. Tum Græ- 3
cia

rum seriem & nomina *Eusebius* refert, & *Meursius* loco jam laudato. continuatur autem hæc narratio infra c. 8. *Idem.*

1. *Peloponnesii.*] Locus hic mihi aliquando mendi fuit suspectus. Sed sanus est. Quod clarum ex Strabonis l. IX. Geograph. ubi narrat, Heraclidas à Codro ex Attica pulsos Megaridem occupasse, ac condidisse Megara. Neque moverit quemquam, quod ille Heraclidas, noster Peloponnesios vocet. Hæc enim neutiquam inter se pugnare, liquet ex præcedenti Velleii narratione. *Vossius.*

2. *Digredientes.*] Victi sc. prælio & à Codro profligati ex Attica. *Strab.* 9. pag. 393. *Boecler.*

3. *Megaram.*] *Stephanus de urb.* Μέγαρα, πόλις περὶ τὸν Ἰσθμόν, μέση Πελοποννήσου καὶ Ἀττικῆς, καὶ Βοιωτίας. *Idem.*

4. *Insulam circumfusam.*] *Lipsius*, cum videret non insulas, sed in insulis oppida ab hominibus condi, correxit hunc locum, & de quarto in ultimum casum mutavit, quæ hic de insula dicuntur. Atque id ἀστόχως à *Lipsio* factum existimavit *Pet. Faber Semestr.* 3. *cap.* 4. pag. 26. *in marg.* Sed tuetur librorum consensum & auctoritatem *Cl. Salmasius* ad *Tertullian. Pall.* cap. 2. pag. 121. ea ratione: quod hic *condere* sit *urbibus inædificare*, ut Græcorum κτίζειν, *urbibus instruere.* Itaque & *insulam*, *Gades* dictam, & *condere insulam*, esse *urbibus instruere.* Ceterum, quæ de *Gadium* origine memorantur, vide omnino apud *Strabonem lib.* 3. *non procul à fine. Plin.* 4. 22. & 5. 19. *Diodor. lib.* 5. Idem.

5. *Ab iisdem.*] Justinus libro XVIII. *Tyrii, missâ in Africam juventute, Uticam condidere.* Mela: *Utica & Carthago ambæ inclytæ, ambæ à Phœnicibus conditæ.* Lipsius. Vide & quæ diximus ad ad Sallustium. p 255.

6. *Sedem cepêre.*] Obhæreo. Ambigua & ἀόριστος ista scriptio, Capere locum circa Lesbum. Ubi? in ipso mari? aut quin igitur nominas & designas? An à stili acumine subsidium, & rescribimus? *sedem cepere circa Lesbum insulas?* Insulas, inquam, multitudinis numero: & sunt sanè plurimæ illic, etiam eæ, quas ἑκατοννήσους appellarunt, etsi vicenas numero, aut, ut alii, quadragenas. Tentabam etiam: *sedem cepêre Lesbum insulam.* ejectâ voculâ. & id valdè volebam: sed tenuunt scriptores, quorum nemo mihi auctor de occupata ab Orestis liberis Lesbo. Etiam Pausanias de locis circa Lesbum renuit. qui vult in Corinthiacis, *Tisamenum cum suis copiis in partem Græciæ devenisse, quæ nunc Achaia dicitur.*

cia maximis concussa est motibus: [1] Achæi ex Laconica pulsi, eas occupavere sedes, quas nunc obtinent: [2] Pelasgi [3] Athenas commigravere: acerque belli juvenis, nomine Thessalus, natione Thesprotius, cum magna civium manu, eam regionem armis occupavit, quæ nunc [4] ab ejus nomine Thessalia appellatur, ante Myrmidonum vocitata civitas. Quo nomine, mirari [5] convenit eos, qui Iliaca componentes tempora, de ea regione, ut Thessalia commemorant: [6] quod cum alii faciant, Tragici frequentissime faciunt. quibus minime id concedendum est. [7] nihil enim ex persona poëtæ, sed omnia sub eorum, qui illo

dicitur. Imò idem lib. VII. initio, periisse eum in Achaiâ narrat, prælio cum Ionibus & in Helice sepultum. Itaque & nepotes Orestis in eâdem Achaiâ collocat, eodem lib. VII. *Lips.*

1. *Achæi ex Laconica.*] *Strab. lib.* 8. ἐν τοῖς Ἀχαϊκοῖς. *Polyb.* 2. *pag.* 128. *Pausan. Achaic. pr.* Boecler.

2. *Pelasgi Athenas.*] *Lipsius* miratur *Dionysium lib.* 1. dum casus & sedes Pelasgorum exequitur, nullam Atticæ mentionem facere. Atqui continebatur id jam in verbis *Thucydidis*, quæ ex *lib.* 4. *Dionysius* adducit, ubi *Pelasgi Lemnum olim & Athenas incoluisse* dicuntur. De utraque sede etiam *Strabo lib.* 5. *pag.* 221. Fuerunt autem Pelasgi vaga & migrationibus dedita gens, πολύπλανον καὶ ταχὺ τὸ ἔθνος πρὸς ἐπαναστάσεις, teste *eodem lib.* 13. pag. 621. unde à *Dionysio* πλανῆται vocantur *lib.* 2. *pr.* Porro quæ Athenas commigrandi plerisque caussa fuerit *Thucyd.* annotavit lib. 1. ἐκ γὰρ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος οἱ πολέμῳ ἢ στάσει ἐκπίπτοντες παρ' Ἀθηναίους οἱ δυνατώτατοι, ὡς βέβαιον ὄν, ἀνεχώρουν. *Ex cetera enim Græcia potentissimi quique bello aut seditione pulsi, Athenas, tanquam stabilem sedem, sese conferebant.* ut habet versio *Generosissimi Enenckelii.* Idem.

3. *Athenas.*] Pausanias lib. 1. habitasse vult ipsam arcem.

4. *Ab ejus nom. Thessalia.*] *Strabo* de *Thessaliæ* nominibus & nominum rationibus disserit, fine *lib.* 9. adde *Scalig. animadvers. Euseb.* ad n. CCXXVI. ubi *Thessalus Græci filius* memoratur. *Diodorus lib.* 4. appellationem à *Thessalo* Iasonis & Medeæ filio repetit, non dissimulans tamen esse alias de hoc nomine opiniones, de quibus alibi dicturus sit. Dixit haud dubie: sed vetustas intercepit. *Boecler.*

5. *Convenit.*] Nulla erat ratio idonea cur hoc, *convenit*, in *subvenit* mutaret *Acidalius.* Prorsus enim eum elegantia id Velleius scripserat, sicut alias. *Par est, fas est*, eidem sensui servire videmus. *Idem.*

6. *Quod cum alii faciant.*] Obnubilat splendorem orationis vox, *faciant.* commodius subintelligeretur, inquit *Gruterus.* interim certum est, *Vellejum* tantopere elegantiæ dictionis non studuisse, quin multa ejusmodi simplicius dicta admitteret. Id quod de plerisque Auctoribus, etiam Poëtis, existimare convenit. Ut fortasse frustra sint, qui ad περιεργίαν usque, criticam censuram exercere velint. *Boecler.*

7. *Nihil enim ex persona poëtæ.*] Secus est

illo tempore vixerunt, dixerunt. quod si quis [1] à Thessalo, Herculis filio, eos appellatos Thessalos dicet: reddenda erit ei ratio, cur numquam ante hunc insequentem Thessalum, ea gens id nominis usurpaverit. [2] Paullo ante [3] Aletes, sextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, [4] quæ antea fuerat Ephyre, [*] claustra Peloponnesi

est in Epica poësi: ubi ex persona poëtæ multa interseruntur, ut mox observat Noster circa appellationem Corinthi. *Quippe omnis poëtæ oratio, aut narratione simplici, aut sola imitatione, aut utroque constat.* simplici narratione: *ut Arati de astris apud Græcos, Lucretii de natura apud Latinos poëma.* Imitatione: *cum sublatis poëtæ quæ interseruntur verbis solæ personæ repræsentantur; quibus sermo omnis tribuitur. Quod cum in comœdia, tum & in Tragœdia, fieri est necesse. Quibus ideoque proprie à Platone* imitatio *tribuitur.* utroque: *quemadmodum in epico Homeri aut Maronis. In quo aliorum sermonibus sæpe poëtæ interseritur.* Libuit hæc ad illustrandam nostri Auctoris censuram verbis *Dan. Heinsii* exponere, qui in subtilissimæ eruditionis commentario *de constitut. Tragœd. cap.* 2. ex mente Platonis ita disserit. *Idem.*

1. *A Thessalo.*] *Thessaliæ nomen non reperitur apud Homerum, quum tamen in Bœotia Thessali Herculis filii meminerit, à quo non potest videri dicta Thessalia.* Juvat Velleianum argumentum hæc *Scaligeri ad Euseb.* notatio. *Idem.*

2. *Paullo ante Aletes.*] Id confirmat Pindari scholiastes in Isthmiis: unde & Ἀλητίδαι, inquit, vocantur Corinthii. quo nomine usus est & Callimachus in sequentibus versibus, qui leguntur apud Plutarchum in v. Symposiacôn:

Καί μιν Ἀλητίδαι πολὺ γεραίτερον,
Τοῦδε, παρ' Αἰγαίωνι θεῷ τελέοντες ἀγῶνα,
Θήσουσι νίκης σύμβολον Ἰσθμιάδος,
Ζήλῳ τῶν νεμέηθε, πίτυν δ' ἀποτιμήσουσιν,
Ἣ πρὶν ἀγωνιστὰς ἔστεφε τοὺς Ἐφύρῃ.

Manutius. Paulo ante Aletes.] Sine circumductione ut loquar, falsum hoc est: nisi alii scriptores falsi. Pausanias lib. II. Ἀλήτης Ἱππότου, τοῦ Φύλαντος, τοῦ Ἀντιόχου, τοῦ Ἡρακλέους. Apollodorus totidem pænè verbis: Ἱππότης τοῦ Φύλαντος, τοῦ Ἀντιόχου, τοῦ Ἡρακλέους. Quid dicemus? *quintum* reponi debere, si cui tamen tanta sunt λεπτολογήματα hæc Græcorum. *Lips. Paulo ante Aletes.*] *Utrumque falsum (ait Scaliger in animadv. Euseb.) & sextum fuisse ab Hercule, qui quintus esset; & Corinthum condidisse, quam Sisyphidæ per multos annos antea obtinuerant.* Prius istud *Lipsio* etiam animadversum. posterius refutatione non indiget, *si condendi* vocem de *restitutione* accipiamus. v. *Indic. Pindaro olym.* 13. Corinthii dicuntur παῖδες Ἀλάτα, id est, ἀπόγονοι Ἀλήτου, ubi *Scholiastes* videndus. adde *Euseb. n.* CCCCXCVI. *Boeclerus.*

3. *Aletes.*] Sine aspiratione. Ita Rhenanus & doctissimus Belgarum Iunius, Animadversorum lib. 6. cap. 25. *Schegkius.*

4. *Quæ antea.*] Sc. ante Aletæ tempora, neque quisquam aliter accepit. vid. *Stephan.*

nesi continentem, [1] in Isthmo [2] condidit. Neque est, quod
miremur ab Homero nominari Corinthum. nam ex per-
sona poëtæ & hanc urbem, & quasdam Ionum colonias
iis nominibus appellat, quibus vocabantur ætate ejus,
4 multo post Ilium captum conditę. [3] Athenienses in Eubœa
Chalcida & Erethriam colonis occupavere; Lacedęmonii
in Asia [4] Magnesiam. Nec multo post [5] Chalcidenses, orti,
ut

phan. in voc. ἔφυρα & κόρινθος. *Boecler.*

* *Claustra Peloponnesi.*] Adeundus omnino *Strabo lib.* 8. in descriptione Corinthi. Hinc inter *compedes Græciæ*, Philippo; aliis inter *vincula Græciæ* urbs memorata, ap. *eund. lib.* 9. & *Polyb.* 17. confer quæ habet *Pausan. Corinth.* pr. *Thucyd.* 1. pag. 10. *Horatii interpetes ad od.* 7. *lib.* 1. Illud *continentem* à mala manu esse existimat *Gruterus*. Non ausim statim assentire. *Idem.*

1. *In Isthmo.*] Thucydides lib. 1. Hinc Horatius ad Plancum;

—— *aut Ephesum bimarisve Corinthi Mœnia.*

Vise Strabonem lib. 8. & 18. *Schegk.*

2. *Condidit.*] Quæ hic nihil aliud, quàm, *ex integro restituit.* Simili locutione *Tyrios Alexandri auspiciis conditos* ait Justinus lib. XVIII. Ita quoque *Ecbatana Seleucum condidisse*, scribit Plinius lib. VI. cap. XIV. Denique sic vulgo Constantinopolim, quæ ante erat Byzantium, condidisse dicitur Constantinus Magnus. *Vossius.*

3. *Athenienses, &c.*] Strabo conditionem earum vetustiorem facit, lib. X. Ἀμφοτέρας, inquit, πρὸ τῶν Τρωικῶν ὑπ' Ἀθηναίων ἐκτίσθαι λέγουσι): *Utraque* (Chalcis, & Eretria) *ab Atheniensibus ante Trojana tempora condita perhibetur.* Lipsius.

4. *Magnesiam.*] Eam scil. quæ ad Sipylum, de qua etiam *Eusebius* capiendus DCCCCLXI. monente *Scaligero*, qui nostri Auctoris locum illuc retulit. *Boecl.*

Magnesiam.] Duplex est Magnesia; una ad Mæandrum, altera ad Sipylum. Hanc potius intelligendam censeo. Nam altera fuit Æolica urbs; ut testatur Strabo lib. XIV. Apud L. Ampelium in libello memoriali, nuper à Salmasio edito, corrupte hæc *Marmisia ad pylum* dicitur. *Vossius.*

5. *Chalcidenses.*] Congruit *Strab. l.* 5. pag. 243. nisi quod Cumas Italicas non χαλκιδέων solum, sed & κυμαίων (*ap. Dionysium lib.* 7. *Eretrienses Chalcidensibus junguntur*) κτίσμα facit, alterumque è ducibus Hippoclen Cumæum; alterum Megasthenem Chalcidensium asserit. Jam *cum variæ variis locis Cumæ fuerint* (verba *Casauboni* ad Strabonis locum huc transcribere libet) *quas enumerat Stephanus, dubitari potest, ex qua Cumani isti sint profecti, qui Cumam Campaniæ condiderunt. puto tamen è Cuma Euboica: nam & Chalcis in Eubœa. Ideo ait Virgilius,*

Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.

Hactenus Casaubonus. adde & *Scaligerum animadvers. Euseb.* ad num. DCCCCLXVI. qui de tempore istud dubium movet, *apud Euseb. conditus Cumarum in Italia ponitur annis* CXXXI. *post Troica. Strabo & Vellejus ante Troica.* producit deinde hæc Nostri verba. certe *Vellejus* non ante, sed post Troica ponit Cumarum initium. quod contextus historiæ facile evincit. Interim ante Troïca Cumas conditas autumat etiam *Cl. Salmasius in Solin.* pag. 72.
ubi

[1] ut prædiximus, Atticis, Hippocle & Megasthene ducibus, [2] Cumas in Italia condiderunt. hujus classis cursum esse directum, alii [3] columbæ antecedentis volatu fuerunt; alii [4] nocturno æris sono, qualis [5] Cerealibus sacris cieri solet.

ubi & de Cumæis, quos Strabo cum Chalcidensibus Cumarum in Italia auctores facit, contra Scaligerum disputat. Quod *Lipsius* miratur in *Chron. Euseb.* haberi: *Mycena in Italia condita, quæ nunc Cumæ:* de eo non est dubitandum, scriptum esse, *Cyme in Ital. c.* &c. *Boecler.*

1. *Ut prædiximus.*] Ante lineas aliquot dixit. Itaque vix dubium quin hic glossema sit illud, *ut prædiximus.* Quæ voces sæpissimè toto hoc opere reperiuntur; & ob id meritissimo Lipsio sunt suspectæ.

2. *Cumas.*] In illud Virgilii lib. 3.

Hinc ubi delatus Cumæam accesseris urbem,

Servius. & idem apud eundem lib. 6. & 9. *Nobilis urbs à Sibyllinis libris, ad quos XV. viri adeunt, cum dii immortales publice consulendi sunt.* Agellius l. 1. cap. 16. Solinus cap. 7. alii. *Schegk.*

3. *Columbæ antecedentis.*] Quid opus erat ulla critica manu Acidalii in loco tam sano? An enim *ante ducentis*, aut *ante se dantis* melius aut Latinius exprimit quod volebat Auctor? Nonne castigatissimæ Latinitatis scriptor *Curtius lib. 4. 7. 15.* bis ita loquitur? *complures corvi agmini occurrunt; modico volatu prima signa* antecedentes. *& modo humi residebant, quum lentius agmen incederet, modo se pennis levabant,* antecedentium, *iterque monstrantium ritu.* Quem locum *Grutero* jam adductum, vindicandæ optimæ lectioni video. Rei ipsius mirificæ plura annotavit *Cl. Freinshemius* Noster exempla. *Lucanus Panegyrico ad Pisonem*, hoc prodigio conditam memorat:

Testis Acidalia quæ condidit alite muros,
Euboicam referens fecunda Neapolis arcem.

Quæ verba adductis *Statii* locis illustrat *Scaliger in appendice Virgiliana.* Boecler.

4. *Nocturno æris sono.*] Non quia æs pulsum in Cerealibus tantum sacris. id falsum: & ecce:

Cymbala Thebano concrepuere Deo.

Item:

Nocte sonat Rhodope tinnitibus æris acuti:

Ut omittam Isidis & Ægyptiaca sacra cum suis sistris. Arnobius etiam universè: *Vos æris tinnitibus & tibiarum sonis persuasum habetis deos delectari & affici.* Cur ergo Cerealia eximiè nominat? quia de *nocturno æris sono* sermo est. & sacra illa noctu: idque cum clamore & clangore. Justinus lib. 11. *Jussis matronis solito clamore ac strepitu, etiam in accessu hostium, sacra* (hæc Cerealia) *celebrare.* Lipsius.

5. *Cerealibus.*] Atheniensium, in quis sacerdotem instrumento æneo, ἠχεῖον dicto, excitare sonum, ut matronæ clamorem & strepitum moris, Justin. lib. 11. Æneo instrumento placuit, quod plurimum posse in sacris, & percantationibus prisci illi persuadebant. Hinc deficiente Luna ejus usus. Livius præter Plutarchum, Ovidium, Juvenalem, clare lib. 26. *Campanorum*, inquit, *imbellis multitudo; cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ silenti nocte fieri solet, edidit clamorem.* In excantationibus, æneæ falces. de quibus Virgilius & Macrobius. In casto Cereris an hoc tale adsumtum valde mihi dubium. Vide Ciceronem in Verrinis, Livium, Dionem, Ovidium, Festum,

ſolet. Pars horum civium magno poſt intervallo [1] Neapolim condidit. utriuſque urbis eximia ſemper in Romanos [2] fides, facit eas nobilitate atque [3] amœnitate ſua digniſſimas. ſed aliis diligentior ritus patrii manſit cuſtodia: Cumanos Oſca mutavit vicinia. Vires autem veteres earum urbium hodieque [4] magnitudo oſtentat mœnium, Sub-

ſtum, Arnobium, Clementem, alios: & ne mû quidem Lucilianum. Sane Servius ad illud Virgilii lib. 4.

Nocturniſque Hecate triviis ululata per urbes,

permanſiſſe in ſacris ait, ut certis diebus per compita à matronis exerceatur ululatus. manſit attamen æneorum vaſorum uſus. Livius lib. 27. *Ædileis pleb. Q. Catius, & L. Portius Licinius ex multatitio argento, ſigna ænea ad Ceteris ſacra dedêre.* Butrerii Ms. *æris ſono.* Schegkius.

1. *Neapolim.*] Unde & *Neapolis*, i.e. *nova urbs* dicta. *Strabo lib.* 5. Μετὰ δὲ Δικαιαρχίαν ἐστὶ Νεάπολις Κυμαίων. ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν, καὶ Πιθηκουσσαίων τινὲς, καὶ Ἀθηναίων, ὥστε καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο. Antea *Palæopolin* fuiſſe è *Livii* 8.22. monuit ad h. l. *Lipſius.* Verba Hiſtorici faciunt ad explicationem Velleii & Strabonis. *Palæopolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis ſita eſt. duabus urbibus populus idem habitabat: Cumis erant oriundi. Cumani Chalcide Euboica originem trahunt. Claſſe, qua advecti à domo fuerant, multum in ora maris ejus, quod accolunt, potuere. Primo in inſulas Ænariam & Pithecuſſas egreſſi, dein in continentem auſi ſedes transferre.* Boeclerus.

2. *Fides.*] Vide Liv. 23.

3. *Amœnitate.*] Eleganter in hanc rem Plinius lib. 3. cap. 4. & Florus lib. 1. cap. 16. *Omnium non modo,* inquit, *Italiæ, ſed toto orbe terrarum pulcerrima Campaniæ plaga eſt. nil mollius cælo: nil uberius ſolo:* (ita ex veteribus lego) *denique bis floribus vernat. ideo Liberi Cererisque certamen dicitur. Nihil hoſpitalius mari. urbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis.* Quod de fide & conſtantia inicit, etiam Livius multimodis ad poſteros tranſmiſit. *Schegk.*

4. *Magnitudo.*] Hoc argumentum valde eſt incertum. οὐ γὰρ ἀκριβὲς σημεῖον τὸ ἐκ τῶν τόπων τὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων στοχάζεσθαι, ait *Scholiaſtes Thucydidis* ad nobiliſſimam obſervationem, quæ ἐν τηλαυγεῖ προσώπῳ ſeveriſſimi operis ab Hiſtorico ſuppeditatur, ubi monet, *veteres Mycenarum anguſtias non recte à poſteris allegari ad negandam urbis, qua olim pollebat, potentiam.* Poſtea exemplis duobus allatis, altero evincit inſuper, *neque in contrariam partem argumentum de magnitudine valere. Nam ſi nunc,* inquit, *Lacedæmoniorum deſolaretur urbs, templis ſolum & ædificiorum relictis areis, incredibilem poſteris, poſt longius elapſum tempus, eorum potentiam gloriamque fore crediderim: qui tamen nunc ex quinque Peloponneſi partibus, duas ipſi tenent, univerſæ autem & multis extra eam Sociis præſunt: Verum quia urbs neque tectis frequens, nec templis ſumptuoſiſque ædificiis exornata eſt, vicatim antiquo Græciæ more habitata, impar famæ ſuæ videretur. Sin idem eveniat in Athenienſium urbe: duplo major, quam eſt revera, eorum potentia, urbis faciem intuenti cenſeretur.* Ex quibus omnibus, *Non igitur ex aſpectu urbis de potentia judicandum eſſe,* infert. Digna fuit quæ hic quoque legeretur nota-

Subſequenti tempore [1] magna vis Græcæ juventutis, [2] abundantia virium ſedes quæritans, in Aſiam ſe effudit. nam & [3] Iones, duce Ione profecti Athenis, nobiliſſimam partem

notatio; quoniam crebri circà hanc rem errores judicantium obſervantur; & ne inconſulte arrepta Velleji verba, ultra quam fas eſt valere crederentur. *Boeclerus.*

1. *Magna vis Græca.*] Recte monuit *Gruterus*, non debuiſſe à *Schegkio & Acidalio* (quorum errorem etiam *Taubman. in culic. Virgil.* ſuum fecit) *Græciæ juventutis* legi, ex ſphalmate editionis Rhenani. Etiam exempla, quæ firmandæ iſti opinatiunculæ adducuntur, dexteriore opus habent & explicatione & applicatione. *Boecler.*

2. *Abundantia.*] Crebra demigrationum cauſſa. Ita *Galli abundante multitudine, cum eos non caperent terræ, quæ genuerant, trecena millia hominum ad ſedes novas quærendas, velut, ver ſacrum miſerunt.* *Juſtin.* 24.4.1. *Boecl.*

3. *Iones.*] Satin' in hac narratiuncula, ô Vellei, φρένες tibi ἔμπεδοι? non videntur. Ionem ducem tu coloniæ hujus facis: atqui Auctoritas te oppugnat, & Ratio ipſa. Auctoritas magnorum ecce teſtium: qui à Nileo, Androclo, & Codri filiis coloniam hanc conſtanter aſſerunt deductam. Strabo lib. VIII. Μετὰ τῶν Κοδριδῶν ἔστειλαν τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἀσίαν. *Unà cum Codri filiis miſerunt Ionicam coloniam in Aſiam.* Pauſanias lib. VII. Ὁ Νειλεὺς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Κόδρου παίδων ἀποικίαν ἀπεστέλλοντο: *Nileus & reliqui Codri filii in coloniam dimiſſi.* & plura uterque ille ſcriptor de totâ re diſtinctè. Inter Latinos etiam Tertullianus, de Pallio: *Iones Nilei comites Aſiam novis urbibus inſtruunt.* Et Ammianus: *Mileſii inter Ionas alios in Aſiâ per Nileum multò antè locati, Codri illius filium, qui ſe pro patriâ bello fertur Dorico devoviſſe.* Quin & Plutarchus Nileum in hac deductione nominat, libello de Exſilio. Jam ratio in te, à tempore. Verus ille & vetus Ion, Xuthi filius ducentis pænè annis major hac deductione: quia vixit Danai atque Eumolphi ævo. Quomodo nunc igitur coloniæ dux? Agnoſcimus vel hinc Velleji τὸ παράλογον, pro quo nullus mihi quidem color. *Lipſius.* *Iones.*] Hæc eſt celebris illa Ἰωνικὴ ἀποικία: cujus hiſtoriam cum iis, quæ antea acciderunt, videtur confundere *Vellejus.* Non enim *Ione* duce hæc in Aſiam demigravit multitudo, ſed Codri filio. *Strab. lib. 8. p. 383.* diſtinguit hiſtoriam, *Ionem Xuthi filium Athenis imperaſſe,* ait, *circa hæc tempora, abundans hominum multitudine, Peloponneſum miſiſſe Ionum coloniam, indeque Ægialeiæ nomen in Ioniæ appellationem tranſiviſſe. Poſt Heraclidarum reditum pulſos ab Achæis Iones, rediviſſe Athenas, atque inde cum Codridis Ionicam coloniam in Aſiam deduxiſſe, conditis ibi XII. urbibus, quot in Peloponneſo antea obtinuerant.* confer *lib. 14. pr.* His conſentit *Pauſanias Achaic. pr. Ælian. var. lib. 8. c. 5. Plutarchus de exil. Ammian. Marcell. 28. Tertullian. de Pall.* locis à Lipſio partim productis. Adde *Cononis narrat. 2. apud Photium n. CLXXXVI. p. 423. Scalig. animadv. Euſeb. ad n. 975.* Vellejanum in tempore & perſonis errorem (nam *Ion* numero Euſebiano DCLXXXII. *hæc Ionica emigratio n.* DCCCCLXXV. memoratur) perſtrinxit ſerio *Lipſius*: nec immerito. Quamdiu quidem hæc lectio retinebitur. Et de alia ſuſpicari ſine veſtigiis librorum, anceps fuerit. Exiſtimabam olim, *Loqui cum de duobus diverſis temporibus,*

partem regionis maritimæ occupavere, quæ hodieque appellatur [1] Ionia; [2] urbesque constituere, Ephesum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, [3] Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam; multasque in Ægæo atque Icario occupavere insulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Pharum, Delum, aliasque ignobiles. [4] Et mox Æolii, eadem profecti Græcia, longissimisque acti erroribus non minus illustres obtinuerunt locos; clarasque urbes condiderunt, [5] Smyrnam, Cymen, Larissam, Myri-

atque illud velle, ac fortean scripsisse; Ionas, duce Ione profectos *quondam* Athenis, nobiliss. p. &c. *nunc nimirum* occupavisse. verum sic quoque difficultas ex historia superest. *Boecler.*

1. *Ionia.*] Nomen à Iavan deductum videtur: unde & Ἰάονες Homero.

2. *Urbesque.*] *Teum* inseri debere Vellejanæ scriptioni non statim dixerim: licet historia videatur postulare. De urbibus ipsis earumque conditoribus vide *Strab. 14. pr. & Stephan. de urbib.* De *Erythræ* conditore disputat *Meursius Lect. Attic. 5. 8. Boeclerus.*

3. *Myuntem, Erythram.*] Forte legendum est: *Myuntem, Teum, Erythram.* Neutiquam enim verisimile, *Teum* solam à Vellejo omissam, contra auctoritatem Herodoti in I. Strabonis in XIV., Vitruvii lib. IV. cap. I., Æliani Var. Hist. lib. VIII. cap. V., aliorumque. Graviter autem lapsus est vir eruditissimus, qui etiam *Chium*, & *Samum*, inseri voluit. Nam ecce illas statim seorsim reddit Vellejus, quod non in continente, sed mari sint sitæ. Gratias interim eidem agendas censeo, quod apud Ælianum, citato loco, pro Λέσβος recte emendarit Αἴβεδος. Idem mendum sedet adhuc apud Harpocrationem in Ἰωνία χώρα. Corrigatur igitur. Hoc quoque fortasse operæpretium sit monere, quod pro Ἄνδρος apud eum sit Ἄνδροκλος. Nec temere mutem. Urbs ea ita primitus dicta videtur ab Androclo Codri filio. Quamvis in diversum abire sciam Stephanum in Ἄνδρος. *Vossius.*

4 *Et mox Æolii.*] *Strabo* aliter *lib. 13.* *Τετράσι γενεαῖς πρεσβυτέραν φασὶ τὴν Αἰολικὴν ἀποικίαν τῆς Ἰωνικῆς, διατριβὰς δὲ λαβεῖν καὶ χρόνους μακροτέρους. Traditum est Æolicam coloniam quatuor ætatibus Ionica priorem fuisse, & moras traxisse ac longius tempus.* de quibus moris etiam Vellejus mox meminit. vide *Scalig. animadv. Euseb.* ad n. DCCCLXXV. *Boecler.*

5. *Smyrnam.*] Variant de conditore. vel certum ex Tacito lib. 4. Annal. *At Smyrnæi*, ait, *repetita vetustate, seu Tantalus Jove ortus illos, sive Theseus divina & ipse stirpe, sive una Amazonum condidisset.* adde Strabonem l. 14. *Schegk.*

* *Mytilenemque.*] Quæ inter pulcherrimas urbes Horatio numerata in Odis:

Laudabunt alii pulcram Rhodon, aut Mitylenen.

Et Epistolis:

Incolumi Rhodos & Mitylene pulcra facit, quod
Pænula solstitio, campestre nivalibus auris.

Et longo, apud Muretum Variarum lib. 9. cap. 16. In qua tamen hoc mirum, *auster cum flat, homines ægrotant; quum Corus, tussiunt; quum Septemtrio, restituuntur in salubritatem*, ait Vitruvius

Myrinam, * Mitylenemque, [1] & alias urbes, quæ sunt in Lesbo insula. Clarissimum deinde [2] Homeri illuxit ingenium, sine exemplo maximum: qui magnitudine operis, & fulgore carminum [3] solus appellari Poëta meruit. in quo hoc maximum est, [4] quod neque ante illum, quem

ille

vius lib. 1. de reliquis doctissimus Ortelius in illo laborioso opere Geographico. *Schegkius.*

1. *Et alias urbes.*] *Gruterus* pro putido glossemate delet, *urbes quæ sunt.* Sed ad hunc modum multa in Vellejo tollenda fuerint. quæ ut κέλοιν interim aliquam admittunt, ita medicinam nondum efflagitant. Ceterum de urbibus hic memoratis *vid. Strab.* 13. *Herodot.* 1. *Stephanum* περὶ πόλεων. pro *Larissa, Antissam* prætulit vetus codex. Ubi *Sylburgius* annotat, *nullam reperiri in Ælide.* Sed haud dubie, ad *Lesbum* respexit, qui ita exscripsit: Ἄντισσα πόλις Λέσβου, ἐφεξῆς τῷ Σιγείῳ. *Stephan.* & *Strabo* 13. Boeclerus.

2. *Homeri.*] Vel quia nemo poëta ante eum, vel quia nemo postea ad eum, id est, quia sine comparatione maximus, & cui neminem adæques. In aëre volat hic Pegasus, ceteri pedibus pulsant terram. *Lipsius.*

3. *Solus appellari Poëta meruit.*] Amo, amo te Vellei, ob hæc judicia. Ille verò non summus solùm poëtarum, sed solus. Nam quis aliorum non peccat? at iste μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν: *solus Poëtarum non ignorat quid factu scriptuque decorum sit.* Ita magnus Aristoteles censuit. quem Julius Scaliger cum ubique audiat, cur hic sprevit? Ille Aristotelem quasi Deum habuit, at hic Homerum. Alibi inquit: Θεσπέσιος Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους: *divinus Homerus præter ceteros.* Iterum: λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβηκε: *Dictione & sententiâ cunctos supergressus est.* Atque hæc ille vir, qui laudum & benignioris judicii valde parcus. Quid Plato? ille ipse qui civitate ejecit, cœlo ostendit dignum. Ὅμηρος, inquit, ἄριστος καὶ θειότατος τῶν ποιητῶν: *Homerus optimus & divinissimus poëtarum.* & passim talia præconia in ejus scriptis. Alios quid cumulem? nemo tam consentienti judicio sapientum omnis ævi laudatus est: & id ab iis maximè, qui ipsi laudatissimi. Abi igitur Imperitia aut Livor. tu capere, tu carpere non potes *immortalem hanc, cœlestemque naturam.* Lipsius. *Solus appellari Poëta*] Adeundi Auctores ipsi: quorum aliquos (nam operæ pretium omnia certatim à veteribus congesta consectandi præconia) hic nominare lubet. Ac vita quidem divini poëtæ *Herodoto* scriptore circumfertur. *Plutarchi*, qui è pluribus superat *libellus*, de arte ejus Poëtica potissimum disquirit. Adde *Dion. Chrysost. serm.* 53. *Suid. in* Ὅμηρος. *Strabon.* 1. & passim. *Quintilian.* 10, 1. Plin. 7, 29. *Gyrald. hist. poët. dialog.* 2. Boecler.

4. *Quod neque ante illum.*] Utrumque verum est. Nam & Homerus *primus doctrinarum & antiquitatis parens*: nec post eum natus, qui germanitus exprimeret aut referret. Non ergo ipse Virgilius? non, Vellejo quidem judice: atque etiam acri illo Fabio; cujus hæc verba: *In verbis, sententiis, figuris, humani ingenii modum excedit: ut magni viri sit virtutes ejus non æmulatione quod fieri non potest, sed intellectu sequi.* Et profectò ita est, Omnium rerum, omnium artium, omnis non pru-

ille imitaretur; neque post illum, qui eum imitari posset, inventus est. neque quemquam alium, cujus operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum & [1] Archilochum, reperiemus. [2] Hic longius à temporibus belli, quod composuit, Troici, quam quidam rentur, abfuit. nam ferme ante annos DCCCCL. floruit,

dentiæ solùm, sed sapientiæ, vestigia, aut expressa aut recondita sunt in illo. Quem haud temere Themistius dixit, προπάτορα καὶ ἀρχέγονον τῶν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους λόγων: *primum parentem auctoremque Platonis & Aristotelis sermonum.* Et Dionysius: Κορυφὴν ἁπάντων καὶ σκοπὸν, ἐξ οὗ περ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι: *verticem omnium & quasi scopum ex quo cuncta flumina, cuncta maria, cuncti fontes.* Sed diffundor in laudes viri quem fateor me non æstimare, sed venerari; nec venerari, sed pænè dicam adorare. *Lipsius.*

1. *Archilochum.*] Qui vixit regnante Romulo. Cicero Tuscul. I. Olympiade nimirum VI., vel VIII. Herodoto tamen regnante Gyge; quod incidit in tempus Olympiadis xx. ni fallor. *Schegkius. Archilochum.*] Archilochus ille præstantissimis poëtis, quoties in exemplum nominandi sunt, tum ab aliis, tum à Cicerone conjunguntur, *Orator. cap. I. In poëtis, non Homero soli locus est (ut de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro: sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos.* Id. 2. *de finib.* 4. Boecler.

2. *Hic longius à temporibus belli.*] Omnia in hoc homine sive (fas sit dicere) Genio obscura: Parentes, Patria, Ætas ipsa. Sed de Ætate, certum antiquissimum esse: & Josephus contra Appionem asserit, *Nullum omnino apud Græcos, de quo constet, scriptum exstare, quod sit Homeri carminibus antiquius.* Crates & alii LXXX. circiter annis à bello Trojano removent, Aristoteles CXL. tempore, nempe deductæ Ionum coloniæ. Herodotus CLXXIII. At Vellejus noster inferiorem multo facit: & ex ejus computatione (tu si voles, numera: facile est) anni ad Homerum à Trojâ sint paullo plus CCLX. Quæ ipsa Latinorum plurium opinio est: expressa etiam in Agellio, sed nunc corrupta. Ille libro XVII. in capite illo Chronico: *Homerum ante Romam conditam vixisse Silviis Albæ regnantibus: annis post bellum Trojanum, ut Caßius in primo Annalium scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta; ante Romam autem conditam, ut Corn. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta.* Tu emenda: *Annis post bellum Trojanum plus ducentis atque sexaginta.* Numquam aliter scripsit Cassius: & evincit ipsa Agellii insequens scriptio. Nam ponit eum vixisse ante Romam conditam *annis circiter centum atque sexaginta.* Atqui si prior ille numerus verus: ergo à Trojâ capta ad Romam natam fuerint modò anni CCCXX. Palàm id falsum: & Chronologi consensu statuunt supra annos CCCCXXX. alii plures. Eusebianum etiam Chronicon hic fœdatum: facile emendatu ex his ipsis. *Lipsius. Hic longius à temporibus belli.*] Si cui vacat aut curæ est talia indagare, adeat *Herodot. & Plutarch. Suid. Gyrald.* locis supra laudatis, & *Gell. noct. Att.* 17, 21. *Scaliger. animadv. Eusib. ad n.* DCCCCXCVI. præsertim *Lips. ad h. l.* Interim ratio Velleji valde proba, cujus

ruit, intra mille natus eſt, quo nomine, non eſt mirandum, [1]quod ſæpe illud uſurpat: οἷοι νῦν βροτοί εἰσι. [2]hoc enim ut hominum, ita ſæculorum notatur differentia. quem ſi quis

jus etiam opinioni facilius, quam cujuſquam, hac in parte ſubſcripſerim, quippe quæ nec *Gellio* diſconvenit multum, nec *Ciceroni*, qui in *Bruto* (c.10.) inquit: *Homeri etſi incerta ſunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum.* Id quod alibi etiam dixerat Tullius, ſicut ex Auguſtin. 22. d. C. D. 6. diſcimus. *Boeclerus. Hic longius à temporibus belli.*] De ætate Homeri, & ad hunc locum, & alibi, viri docti ſatis multis egêre. Non poſſum tamen, quin Plutarchi locum ex vita Homeri, qui eos hactenus torſit, proponam; in quo fœdum ἀντιχρονισμὸν tandem tolli intereſt. Ait igitur de vate illo Mæonio: περὶ δὲ πλείστοις πεπίστευται μετʼ ἔτη ἑκατὸν τῶν Τρωικῶν γεγονέναι, οὐ πολὺ πρὸ τῆς θέσεως τῶν Ὀλυμπιάδων, &c. *Plurimi credunt, ab Trojanis temporibus centum annos defuiſſe, non multo ante conſtitutionem Olympiadum, &c.* Quod ſane ridiculum eſt. Nam à centeſimo poſt Trojam captam anno, ad conſtitutionem Olympiadum, interſunt anni cccvii. Puto igitur, illud οὐ ab librario inſertum, qui ſciebat, ſecundum quorundam opinionem, Homerum centum modo annis Romæ conditu fuiſſe priorem. Inter quos fuiſſe Nepotem, conſtat ex Agellio lib. xvii. cap. xxi. *Voſſius.*

1. *Quod ſæpe illud uſurpat.*] Optime hanc lacunam ſupplevit Urſinus, hemiſtichio illo, quod ter in Iliade uſurpat Homerus,

Οἷοι νῦν βροτοί εἰσι. ——

Expreſſit id Virgilius xii. Æneid. de ſaxo, quod Turnus in Æneam torſit:

Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus:

Hinc Juvenalis Sat. xv. ——

Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero:
Terra malos homines nunc educat atque puſillos.

Denique & huc reſpexit Plinius Nat. Hiſt. libro vii. capite xv. ubi ait: *Cuncto mortalium generi minorem ſtaturam in dies fieri, propemodum obſervatur.* Voſſius.

2. *Hoc enim ut hominum.*] Paraphraſis iſta eſt: cum Homerus dixit, *quales nunc ſunt homines*, non ſtaturæ modo & menſuræ in ipſis hominibus diverſitatem notat, ſed ſæcula quoque antiquiora, ſuo ævo quodammodo opponit, & ea, quam dixi ſtaturæ diverſitate, tanquam charactere diſcriminat, alios & majores olim Troicis temporibus, homines fuiſſe, eo autem, quo Iliada ſuam ſcripſit, longe jam minores eſſe ſignificans. Plin. 7, 16. *Jam ante annos prope mille (obſerva hic obiter aliquid de ætate Poëtæ) vates ille Homerus non ceſſavit minora corpora mortalium quam priſca conqueri.* Gellius 3, 10. cum refutaſſet *Herodotum*, invento Oreſtis corpori vii. cubita longitudinis admenſum, ſubjicit ἐπιπωλητικῶς: *niſi ſi, ut Homerus opinatus eſt, vaſtiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum; & nunc quaſi jam mundo ſeneſcente, rerum atque hominum decrementa ſunt. Juvenalis Sat.* 15. v. 69.

Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero, &c.

[Verſus enim ſuperius citati ſunt.] De re ipſa teſtatur etiam *Solinus Polyhiſt. edit. Camertis*, 5. 3 *Draudii*, 3. 3 *Salmaſii*, 1. *capite*: *ſi de ipſis hominum formis requiramus, liquido manifeſtabitur: nihil de ſe antiquitatem mendaciter pradi-*

eorum regem, [1] mollitiis fluentem, & [2] nimium felicem malo suo, [3] tertio & tricesimo loco ab Nino & Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita ut semper successor regni paterni foret filius, [4] Pharnaces Medus impe-

Σαρδανάπαλλος dictus, ut est apud Dionem in excerptis lib. LXXIX. apud Constantinum Porphyrogennetam. Invenio etiam apud Hesychium, *Σαρδανάπαλα, ἀλλοῖα.* Ubi restituendum arbitror, *ἀίδια.* Sed nihil in Vellejo mutandum. Pro vulgara lectione stant Strabo, Diodorus, aliique vetusti historici. Et, ut recte idem Scaliger monet, *Sardanapalus* est Assyriacum שַׂרְדַּן־פַּל *Sardan-pal*: posteriorque vocula legitur etiam in nomine regis *Teglath-phal-Esar.* Vossius. *Sardanapalum.*] Historiam hanc tradunt *Justin.* 1. 3. & iisdem verbis *Sarisber. in Policrat.* 6, 14. *Diodor. Sic.* 2. *Oros.* 1, 19. *Athen. lib.* 12. (ubi & epitaphium ejus, quod exagitat cum *Aristotele Cicero Tuscul.* 5, 35. & *Augustin.* 2. C. D. 20. ubi *Ludov. Viv.*) *Suid. in voc. σαρδανάπαλ. Euseb. n.* MCLXXXIV. *Boeclerus.*

1. *Mollitiis fluentem.*] Manutius *florentem. Fluere facetiis, jocis,* Plauto: *mollitia, luxu,* Ciceroni, Terentio: *Asiatico ornatu adfluere* veteri Poëtæ usitatum. De hoc Justinus ait, quod fuerit, *vir muliere corruptior. Ad hunc videndum præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbactus, cum admitti magna ambitione ægrè obtinuisset; invenit eum inter scortorum greges purpuram colo nentem; & muliebri habitu, cum mollitia corporis & oculorum lascivia omnes feminas anteiret, pensa inter virgines partientem.* Tricesimum à Nino numerat Diodorus lib. II. De Semiramide, quo astu ad regnum pervenerit eleganter Muretus in Variis. *Schegkius.*

2. *Nimium felicem malo suo.*] Sic est: felicitas passim optatur voto non uno: at eam nactis, ipsa fere insusurrat: *Illic homo, à me sibi malam rem arcessit, jumento suo.* de quâ re nos plura ad verba Galbæ lib. I. Hist. Tacit. cap. 15. *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseriæ tolerantur: felicitate corrumpimur.* Gruterus.

3. *Tertio & tricesimo loco.*] Diodoro Siculo est, *Tricesimo loco* saltem: at Eusebio, *Tricesimo sexto.* Quin miremur varietatem hanc in re locis temporibusque remotâ? Sanè res Syriaticæ parum perspectè cognitæ Græcis Latinisve. *Lipsius.*

4. *Pharnaces Medus.*] Strabo, Diorus, Athenæus, aliique Græci, hunc Arbacem nominant. Quomodo etiam in multis Justini codicibus legere est. Nam alii habent, *Arbactus.* Movet Orosius lib. II. cap. II., ut neutrum damnem. Cæterum apud Velleium, cum viris eruditis malim rescribere, *Arbaces.* [Ita & Sidon. Carm. 9. v. 24. *Non Medus caput Arbacem profabor.*] Sed reclamat Ursinus, & ex historia, nummisque Græcis, scribendum censet, *Arsaces.* Quod historicorum fidem advocet, nullius duco, cum solum apud Tzetzem, ac quosdam sequioris ævi scriptores, ita id nominis scriptum invenias. Majoris videatur, quod nummos Græcos advocet. Sed quid hi ad Medos, eoque præsertim tempore, quo Mediam Græci nunquam intraverant? Non dubito itaque, quin nummi, quorum auctoritate est subnixus, non hunc, sed posterioris seculi *Arsacen* indicent. Obiter addo, hunc à Suida in Sardanapalo Perseum appellari. Nam ait: *οὗτος ἐσφάγη ὑπὸ Περσῶν.* Sed locum mendosum esse

arbi-

imperio vitaque privavit. Ea ætate clarissimus Graji nominis [1] Lycurgus Lacedæmonius; [2] vir generis regii, fuit severissimarum justissimarumque legum auctor, & disciplinæ [3] convenientissimæ vir; cujus [4] quamdiu Sparta diligens

arbitror, nec aliter puto judicabit, qui eundem in Arbace consuluerit. Portè autem scribendum, Βελέσυος. Hic, ut Diodorus, aliique testantur, adjutor fuit Arbacis in omni hoc negotio. Viderint alii. *Vossius.*

1. *Lycurgus.*] De Lycurgi *genere, claritudine, legibus* adi *Plutarch. Lycurg. Herodot.* 1. *Strabon.* 8. & 10. *Xenophont. de rep. Lacedæm. Pausan. Lacon. Justin.* 3, 2. & 3. *Sarisber. policrat.* 4, 3. *Cicero* sæpe laudat; qui & ætatem ejus *l.* 5. *Tuscul.* 3. Homeri temporibus congruere existimat. verum in ea quæstione consulendus *Scaliger animadv. Eus. ad. n.* MCXXXII. *Boecler.*

2. *Vir generis regii.*] Ita. Nam ab Aristodemi filio Procle originem duxit, qui rex & posteri ejus Spartæ. Suidam corrige: Λυκοῦργος Σπαρτιάτης Πατροκλέους ἀπόγονος. Imò Προκλέους. Idem error in Plutarchi Lycurgo, ubi stirpem hanc inquirit: Ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον. iterum Προκλέους. Sed & in Platone hoc mendum III. de Legib. Καὶ βασιλεὺς μὲν Ἄργους Τήμενος ἐγίγνετο. Λακεδαίμονος δὲ Πατροκλῆς καὶ Εὐρυσθένης. Tolle, tolle. Nam certum ex Apollodoro, Pausania, Scholiaste Pindari, aliisque, Proclem ei fuisse verum nomen. Æmilius Probus in Agesilao: *Mos est Lacedæmoniis traditus, ut duos semper reges haberent ex duabus familiis Proclis & Eurysthenis, qui Principes ex progenie Herculis Spartæ reges fuere.* Cur autem duo simul, caussa sive occasio à Panegyrico scriptore promitur, ad Maximianum: *Sic fit ut tantum vobis imperium commune sit, & planè, ut gemini illi reges Lacedæmone Heraclidæ, Rempubl. pari sorte teneatis. quanquam hoc vos meliores & justiores, quod illos mater astu coëgit, cùm nemini fateretur, quem priùs edidisset in lucem, pari ætatis auctoritate regnare: vos hoc sponte facitis.* Lipsius.

3. *Convenientissimæ.*] Tria hic corriguntur à viris doctis: *quidam* postremam voculam, ob inamœnam repetitionem, delent; ut sensus sit: *Lycurgum justissimarum legum & disciplinæ convenientissimæ auctorem fuisse.* Alii (*Lipsius* sc. cujus auctoritatem sequitur *Gruterus*) eundem sensum ita determinant, ut inflexione ultimæ vocis, *disciplinæ viris convenientissimæ*, auctorem faciant Lycurgum. Nonnulli *convenientissimam* disciplinam in *continentissimam* mutant. quæ vox haud dubie minus convenit stilo & menti scriptoris. Sicut & media correctio quæsivisse potius acumen quam invenisse videtur. Prima omnium videtur optima, propter id quod sequitur. Nam illa verba, *cujus quamdiu Sparta diligens fuit*, profecto simplicius & melius ad disciplinam reip. à Lycurgo institutam, quam ad *virum*, id est, disciplinæ auctorem retuleris. Quod si autem omnino retinendum sit illud *Vir*, malim connectere cum sequentibus, quam cum antecedentibus: *vir, cujus q. d. &c.* quæ *Acidalii* quoque opinio fuit. Nondum enim adducor ut credam, hic potius de moribus & vita, adeoque privata Lycurgi disciplina, quam de convenientissimæ civitatis, quam condidit, disciplina sermonem esse. *Boeclerus.*

4. *Quamdiu Sparta diligens.*] *Fuit hæc gens fortis* (inquit *Cicero Tuscul.* 1, 42.) *dum*

gens fuit, excelsissime floruit. Hoc tractu temporum [1] ante annos V. & LX. quam urbs Romana conderetur, ab

dum Lycurgi leges vigebant. & cap. seq. *Magnam habet vim reip. disciplina.* Sane magnam, ad decus & robur, &, ut homines amant loqui de paulo serius perituris, ad æternitatem imperii statusque. Iccirco plane ad mentem *Velleii Nostri Polybius 6. Histor.* cum institutam Spartæ à Lycurgo disciplinam judicio politico pensitasset laudassetque, addit: Διόπερ οὕτω καὶ διὰ τούτων συστησάμενος πολιτείαν, βεβαίαν μὲν τῇ καὶ συμπάσῃ Λακωνικῇ παρεσκεύασε τὴν ἀσφάλειαν· πολυχρόνιον δὲ τοῖς Σπαρτιάταις αὐτοῖς ἀπέλιπε τὴν ἐλευθερίαν. *Quum igitur* (versionem *Casauboni* adscribo) *hoc modo & rationibus hisce civitatem fundasset, tum Laconicæ universæ securitatem firmam paravit: tum Spartanis ipsis libertatem diuturnam reliquit.* Tempus autem harum legum pariter & illius floris, de quo Noster, ac celebritatis *Livius* 38, 34. *octingentorum annorum* facit; alii 700. quidam 500. numerant. vid. *Nicol. Crag. de rep. Laced.* 1, 4. Pertinent huc, & quidem cum excellentia singularis exempli, quæ *Guicciardinus* prudens scriptor *lib.* 2. de forma ac disciplina reip. Veneta disserit, cujus opes & firmitatem non aliunde, quam ex tam præclaris institutis, provenisse ostendit. Quid interim in *Spartanorum repub.* desiderarint Magni quidam viri, notum est. *Arist.* 2. *pol.* 7. *Polyb.* 6. *Hist. Cic.* 1. *off.* 19. Boeclerus.

1. *Ante annos.*] Hic plurimum variant auctores: quidam ante Trojam captam conditam volunt, inter quos Philistus apud Eusebium, & Appianus: quidam post captam Trojam, antequam Roma conderetur. Neque hi in numero annorum consentiunt. Paterculus annos quinque & LX. ante Romam. Livii epitoma lib. 51. annos DCC. stetisse Carthaginem refert: eversa autem est anno urbis DCVII. fuerat ergo ante urbem conditam annos XCIII. Solin. cap. 30. annos DCCXXXVII. vel ut in veteri codice Vineti legitur, DCLXXVII. Eusebius venisse in potestatem Romanorum anno à conditione sui DCLXXIII. (ita est in Ms.) vel ut alii affirmant DCCXLVIII. prior numerus uno anno plus habet, quam Paterculi ratio. M. Cicero 1. de Republ. *Nec tantum Carthago habuisset opum sexcentos fere annos, sine consiliis & disciplina.* Consulendus & Scaliger animadv. Euseb. ad annum MCLXVII, & MDCCCLXX, maxime vero canonibus Isagogicis. *Bongars. ad Iustin. Ante annos.*] Fabricius & Bongarsius pleraque adducunt: sed adducunt, non conciliant, nec ego. non longè abest à nostro Justinus, qui LXX. annos ante urbem conditam tradit. cui Appianum subscribere vir doctus ad Florum notat, hallucinatione manifesta, immò sibi ipsi contrarius Appianus. ecce in limine Punici, L. ante Ilium captum annis conditam Charthaginem: & paucis interjectis, septingentesimo anno à Carthagine condita Romanos eis abstulisse Siciliam narrat. jam Siciliam in Romanorum potestatem venisse DXII. ab U.C. & à Troja capta ad U.C. interesse annos CDXXXII. scimus. asside pulverem eruditum, & puta, nunquam constabit ratio. Cassiodorus initia ejus ad Latini Silvii tempora, hoc est, annum à Troja capta CVII. refert. Timæus apud Dionysium XXXVIII. annos ante Olympiadem primam; quod incidit in annum à Troja capta CCCLXXI. Cum Justino congruit traditio Catonis apud Servium, in illud magni vatis,

At puer Ascanius. —

ab Elissa Tyria, [1] quam quidam Dido autumant, Carthago conditur. Circa quod tempus [2] Caranus, vir generis regii, [3] sextus decimus ab Hercule profectus Argis, [4] regnum Macedoniæ occupavit. à quo magnus Alexander

Et idem ad hoc:

Velleribus niveis & festa fronde revinctum.

Quod de Didone, inquit, *& Ænea dicitur, falsum est; constat enim Æneam trecentis quadraginta annis ante ædificationem Romæ venisse ad Italiam, quum Carthago non nisi* XL *annis ante ædificationem Romæ constructa sit.* Schegk.

1. *Quam quidam Dido.*] Solemnis ferè adjectio auctoribus Latinis: cujus ratio Servio proposita in illud: *Imperium Dido Tyria regit urbe profecta: Dido*, inquit, *vero nomine Elissa antea dicta est, sed post interitum à Pœnis Dido adpellata fuit, id est, virago, Punica lingua. quod cùm à suis civibus cogeretur cuidam de Afris regibus nubere, & prioris mariti amore teneretur, forti se animo interfecerit, & in pyram injecerit, quam se ad expiandos prioris mariti manes extruxisse fingebat.* Hactenus Servius: non ille vulgo vulgatus, ne quid erres, sed doctissimi & humanissimi *FR. MODII*. Schegkius. *Dido.*] Carthaginis conditrix & regina, rogo matrimonium secundum dedit, teste Tertull. ad apologet. finem. Et lib. de Monogam. Regina Carthaginis profuga, & in alieno solo & tantæ civitatis cum maxime formatrix, cum regis nuptias ultro optare debuisset, ne tamen secundas experiretur, maluit uri quam nubere. fabulas itaque de ea texuit & Virgil. lib. 4. Æneid. Didonis nomen verum fuit אלישה *Elissa*, id est Dei mulier, heroina: mulierum præstantissima, *Dido*, דידה est [illegible] nutricum. Ejus masculinum est דוד Servius F. Modii: *Dido vero nomine Elissa antea dicta est; sed post interitum à Pœnis Dido appellata fuit, id est, virago, Punica lingua.* Certe Punica lingua tunc pene erat Hebraica. In Hebraismo autem Dido nihil tale significat. Sed Græci & Latini de peregrino sermone satis multa præpostere comminiscuntur. Hæc eruditiss. *Scaliger.*

2. *Caranus.*] Editio princeps, *Toeanus.* Quod poterat esse, *Coeanus.* Hesychius: *Κόραννος βασιλεὺς Μακεδονίας.* Sed existimo, Hesychium in vitiosos codices incidisse. Nam ne aliquid mutemus in illo, ordo literarum; ne in Vellejo, cæterorum consensus prohibet. *Vossius. Caranus vir generis regii.*] Iterúmne hoc commation, *vir generis regii*? Atqui paullo antè præivit de Lycurgo. Censeo hic ineptè insitum, deletor. Quid si nec è regibus Caranus? non legi: sed hoc tantum. *Κάρανος εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν: Caranus unus ex Herculis posteris.* Ita Suidas. Vide & Solinum cap xv. & Pausaniam lib. IX extremo: & diffusè Justinum libro VII. *Lipsius. Caranus vir generis regii.*] *Lipsius* & *Gruterus* delent illa: *vir generis regii.* Mihi sustinere assensum hic lubet; qui sciam, repetitiones eorundem verborum, quas alii vitant, Vellejo non familiares modo, sed assiduas esse. Et quod de genere regio tradit Noster, nec verisimilitudine caret, in Temnida, & refutari certa ratione nequit. *Boeclerus.*

3. *Sextus decimus.*] *Scaliger animadv. Eusib. ad num* MCC.LII. *Caranus Heraclida undecimus ab Hercule, septimus à Temeno.* Idem.

4. *Regnum Macedoniæ.*] Vid. *Justin.* 7, 1. *Solin. polyhist. ubi de Macedon. agit.* Idem.

1. *Septi-*

der cum fuerit [1] septimus decimus, jure [2] materni generis Achille auctore, paterni Hercule gloriatus est. [3] [Æmilius Sura de annis populi Romani: Assyrii, principes omnium

[1]. *Septimus decimus.*] Vide iterum varietatem, & ride. *Duodecimus* est Justino: *vigesimus quartus* Eusebio. Jam in totâ summâ quam differunt? Justinus *triginta* modò reges ad Persea Philippi F. numerat: Eusebius *quadraginta*: Livius non nisi *viginti*. Ideò malè curiosi illi, qui hîc ex Justino Vellejum corrigunt. *Lipsius.* *Septimus decimus.*] *Reineccius (in regni Maced.) vigesimum secundum* reg. Maced. sumto à Carano initio facit. Si de successione stirpis velis carpere *Vellejum*, facilius *decimumquartum*, quam *decim. sept.* numerabis Alexandrum. adde *Freinsh. Curt. Comment. prolegom. cap.* 5. Boeclerus.

2. *Materni generis Achille auctore.*] Nam Alexander per Olympiam genus ad Neoptolemum referebat. auctor Plutarchus. Hoc aspectu sequentes quoque Macedonum reges Achillæum genus jactarunt: ut Philippus ille pater Persis, cui bellum Romani fecere. Silius:

Hic gente egregius, veterisque ab origine regni
Æacidum sceptris, proavoque tumebat Achille.

Et ita interpretandi Propertiani isti versus:

Et Persen proavi simulantem pectus Achillis,
Quique tuas proavus fregit Achille domos.

Interpretandi? imo & corrigendi. Nam in vett. scriptisque libris reperio, *stimulantem.* benè, si amplius etiam emendes, *proavo*, & *Achille.* Ordo & sententia verborum hæc est: Testor Persen, qui stimulabat excitabatque se ad magna, proavo Achille; sive memoriâ rebusque gestis Achillis. Omnino hæc sententia. Vulgata frivola aut falsa. Quomodo Perses simulaverit pectus magnanimi herois, qui ipse palam timidissimus & ignavissimus hominum? Res gestæ atque exitus ejus leguntur. *Lipsius.* *Materni generis Achille auctore.*] Diodor. 17. pr. Ἀλέξανδρος γεγονὼς κατὰ πατέρα μὲν ἀφ' Ἡρακλέους, κατὰ δὲ μητέρα, τῶν Αἰακιδῶν, &c. *Plutarch. Alex. Arrianus* 2. *Pausan. Attic. Curt.* 4, 2, 3. *It.* 4. 6, 29. 8, 4, 26. *Oros.* 3, 12. *Julian. Cæs.* Boeclerus.

3. *Æmilius Sura.*] Hoc totum, usque ad illud, *Inter hoc tempus, & initium Nini, &c.* tollendum esse putat Petrus Delbenius, acerrimi judicii, summæque doctrinæ adolescens. Putat autem additum esse ex glossemate alicujus studiosi, qui ad illud, *Qui princeps rer. potitus*, in margine annotarit, Æmilium Suram eodem loquendi genere usum esse, nam in ejus verbis hæc leguntur: *Assyrii, principes omnium gentium, rer. potiti sunt.* Manutius. *Æmilius Sura.*] Quis iste Æmilius Sura? non repperi. Hoc tantùm, in Plinii Indicibus aliquoties laudari *Manilium Suram.* An illum teneas, an hunc substituas, tu vide. *Lipsius.* *Æmilius Sura.*] Consentiunt viri docti, hoc glossamentum esse, & in margine forte libri ab antiquario aliquo adscriptum, postea à librariis ea temeritate, cujus passim exempla obvia sunt, receptum, nisi quod *Scaligero* videbatur, in partem contextus venire posse, si post illa poneretur: *Pharn. Medus imperio vitaque privavit.* Quæ conjectura, sicut argumento non disconvenit: ita scripturæ modus & connexio ceteræ narrationis nihil tale agnoscit. Si enim quod sequitur; *ea ætate Cl. G. u. Lycurg. &c.* ad istud tempus, quo summa im-

omnium gentium, rerum potiti ſunt, deinde Medi, poſtea Perſæ, deinde Macedones. exinde duobus regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo poſt Carthaginem ſubactam, devictis, ſum-
7 ma imperii ad populum Romanum pervenit.] [1] Inter hoc tempus, & initium Nini regis Aſſyriorum, qui [2] princeps rerum potitus, interſunt anni MDCCCCXCV. [3] Hujus temporibus æqualis Heſiodus fuit, [4] circa CXX. annos diſtinctus

ma imperii ad populum Roman. pervenit, referas, manifeſte erit falſum: ſi, quòd omnino faciendum eſt, ad Sardanapali interitum recurras, qualis erit, verborum, interrupta per inſolentem interpoſitionem ſerie, connexio? Quare nihil hic ambigendum arbitror. De ipſo auctore nihil admodum conſtat. *Plinio* laudatur *Manlius* aut Manilius *Sura*, ſed hic *Æmilium* retinere, codicum *conſenſus jubet. v. G. I. Voßii 3. de Lat. Hiſtor. part. poſt.* Boeclerus.

1. *Inter hoc tempus.*] Caute lege. Quod hoc tempus? an Vellejanum, uti ſolet numerare? minimè. ſed hoc, quo ſumma rerum, victis Macedonibus & Antiocho, pervenit ad Romanos. Ab eo inquam tempore ſurſum computando ad Ninum, tot ſunt anni. Niſi obſervas; numeri nimis falſi. *Lipſius. Inter hoc tempus.*] Ita quidem *Rhenani* editio, quam plerique ſequuntur, hæc verba Vellejanis accenſuit, cum priora, Æmilii Suræ, incluſiſſet uncis. Sed neque hæc Velleji eſſe, quin potius laciniam gloſſæ prioris, recte *Lipſius* notavit. id quod ex ſequentibus clare apparet. Ad rem ipſam quod attinet, ſatis notum eſt Græcorum Chronica & Hiſtoricos Aſſyriis & Nino principem locum ſemper tribuere, licet non primus, ſed tertius Aſſyriorum rex fuerit. vid. not. *Bongarſ. ad Juſtin.* 1, 1, 4. *d. & Franc. Fabric. ad Oroſ.* 1, 4. Boecler.

2. *Princeps.*] Cæſar, *Quæ pars civitatis Helvetiæ inſignem pop. Rom. cladem intulerat, ea princeps pœnas perſolvit.* De hac voce in principio auctor de Origine urbis ab elegantiſſimo Schotto editus. *Schegkius.*

3. *Hujus temporibus æqualis.*] Hic demum, poſt inſulta aliena verba, *Vellejanum textum,* & *novum caput,* redauſpicari oportebat, nam ad Carani tempus Heſiodi refert Noſter. Atque *iſta ipſa conjunctio temporum ſuggerit* (inquit *Lipſius*) *totum illud Æmilianum inſititium eſſe, & ab alio quam Vellejo adtextum.* Boecler.

4. *Circa* CXX. *annos.*] Cicero de Senectute, Homerum multis ſæculis fuiſſe ante Heſiodum ſignificat. Dio tamen Chryſoſtomus in ſecunda oratione de Regno æquales facit. Gellius neutrum affirmat, ſed potius in dubium vocat, lib. III. cap. XI. Et lib. XVII. cap. 21. *De Homero*, inquit, *& Heſiodo, inter omnes ferè ſcriptores conſtitit, ætatem eos egiſſe vel iiſdem fere temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem.* Plutarch. in Παραμ. perſpicue poſteriorem Homero Heſiodum facit. Ὁ δὲ, inquit, de Homero jam locutus, μετὰ τοῦτον καὶ τῇ δόξῃ καὶ τῷ χρόνῳ Ἡσίοδος: Vide & Tzetzen in Lycophronis Caſſandram. *Manut. Circa* CXX. *annos.*] Cum Noſtro conſentit *Euſebius*, qui n. MCCX. Carani temporibus coævum tradit. *Lipſius* (cum *Scaligero* 1. *poët.* 5.) iis accedit, qui

ſtinctus ab Homeri ætate, vir perelegantis ingenii, & [1] molliſſima dulcedine carminum memorabilis, otii quietiſque cupidiſſimus, ut tempore tanto viro, ita operis auctoritate proximus. qui [2] vitavit, [3] ne in id, quod Homerus, incideret: [4] patriamque & parentes, teſtatus eſt; ſed patriam, quia multatus ab ea erat, contumelioſiſſime. Dum in externis moror, incidi in rem domeſticam, maximique erroris & multum diſcrepantem auctorum opinionibus. Nam quidam, hujus temporis tractu, ajunt, [5] à Tuſcis [6] Capuam, Nolamq; conditam, ante annos fere DCCCXXX.

qui Heſiodum antiquiorem Homero ſtatuunt; *eo quod major ſimplicitas & quaſi rudior antiquitas in Heſiodo appareat.* Quæ ratio occaſionem ſuppeditat Criticis, eruditæ inter utriuſque ſtilum comparationis inſtituendæ. *Boeclerus.*

1. *Molliſſima dulcedine.*] *Suavitatem* capio *ſtili & lenitatem.* Ita *Dionyſius:* Ἡσίοδος μὲν γὰρ ἐφρόντισεν ἡδονῆς, καὶ ὀνομάτων λειότητος καὶ συνθέσεως ἐμμελοῦς. quem ſecutus *Fabius* 10. *inſtitut. orat.* 1. *lenitatem verborum & compoſitionis probabilis* in hoc poëta laudat, *darique ei palmam* teſtatur *in illo medio genere dicendi.* Boeclerus.

2. *Vitavit.*] Hoc tanquam abundans delet Voſſius.

3. *Ne in id, quod Homerus.*] Sc. ut patria ejus ignoraretur. Notus eſt *Ciceronis* locus *Orat. pro Archia c.* 9. *Homerum Colophonii civem eſſe dicunt ſuum, Chii ſuum vindicant, Salaminii repetunt. Smyrnæi vero ſuum eſſe confirmant. itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicaverunt. Permulti alii præterea pugnant inter ſe, atque contendunt.* Porro, *cur Homerus patriam genuſque ad poſteros non prodiderit*, vide apud *Heliodor. Æthiop. l.* 3. *c.* 8. f. *Boecler.*

4. *Patriamque & parentes.*] Exſtant hodieque ii verſus malè amici in natale ſolum: in ἔργ.

Νάσσατο δ' ἄγχ' Ἑλικῶνος ὀϊ-
ζυρῇ ἐνὶ κώμῃ
Ἄσκρῃ χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργα-
λέῃ οὐδέποτ' ἐσθλῇ.

Lipſius. *Patriamque & parentes.*] Adde *Suid. voc.* Ἡσίοδ. *Gyrald. Hiſt. poët. dial.* 1. Boeclerus.

5. *A Tuſcis Capuam, Nolamque.*] De Capuâ condita variæ ſententiæ, & alibi promptæ: nec libet exſequi. De Nola, ab *Iapygibus conditam* eam Juſtinus ait: Solinus cap. VIII. à *Tyriis*. Quod Solinianum jure miratus ſum. nam quæ alia opida, in Italiæ eo tractu, Tyrii condiderunt? nos non legimus, & fidenter reſcribimus, à *Tyrrhenis*: ut conſentiat cum Vellejanâ traditione, aut ſi fortè, *Thuriis*. Sanè & Polybius *Tyrrhenos habitaſſe* ait *Phlegræos campos, qui circa Capuam & Nolam ſunt.* Lipſius.

6. *Capuam.*] Unde *Oſcella* dicta. *Capua* (inquit Florus lib. 1. cap. 16.) *& ipſa caput urbium, quondam inter tres maximas Romam, Carthaginemque numerata.* Nominis ratio ambigua ſcriptoribus. Livius lib. 4. *Vulturnum Hetruſcorum urbem, quæ nunc Capua eſt, ab Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Capy; vel, quod propius vero eſt, à campeſtri agro* (idem Plinio viſum lib. 3. cap. 4.) *adpellatam.* Suetonius,

Cæſare;

[1] DCCCXXX. quibus equidem assenserim. sed M. Cato quantum differt? qui dicat, Capuam ab eisdem Tuscis conditam, ac subinde Nolam: stetisse autem Capuam, antequam à Romanis caperetur, annis circiter CCLX. quod si ita est, cum sint à Capua capta anni CCXL; ut condita est, anni sunt fere D. Ego (pace [2] diligentiæ Catonis dixerim) vix crediderim, [3] tam mature tantam urbem crevisse, floruisse, concidisse, resurrexisse. Clarissimum deinde omnium ludicrum certamen, [4] & ad excitandam corporis animique virtutem efficacissimum, [5] Olympiorum initum, habuit auctorem [6] Iphitum Elium. is eos

Cæsare; Dionysius, Strabo, à Capy; quorum opinio magis ex argumento agit: Silius lib. II.

Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris. Schegk.

1. DCCCXXX.] Videndus *Scaliger ad Euseb. num.* MDLXXX. *Boeclerus.*

2. *Diligentiæ.*] In quibusdam codicibus male, *diligentis.*

3. *Tam mature tantam urbem.*] Habet hoc argumentum vere παραμυθητικὴν ἐπίςασιν. Solent enim urbes tardo profectu ad magnitudinem quandam eniti: atque licet ἀκμὴ sæpe brevis sit, παρακμὴ plerunque celerrimo relapsu ad exitum contendat, magnum tamen momentum temporis in *resurgendo* statui debet. difficulter resurgunt dejecta, dum velut de integro arduam crescendi viam auspicantur. *Boeclerus.*

4. *Et ad excitandam.*] Aldus: *Et ad exercitandam corporis animique virtutem efficacissimum O. i. h. auctore Iphito Elio.* De Olympiorum ludorum, & mercatus (exemplo quorum Imperatores postea Agonem Capitolinum instituerunt) origine, restauratione, auctore, qui varius narratur, solemnibus accuratè Eliacorum priorum Pausanias, & Bened. Pererius Societatis JESU in principiis Naturalibus. *Schegkius.*

5. *Olympiorum.*] Hæc est illa celebris *periodus Iphiti Olympica*, qua agonem à Pelope institutum, ab Atreo & Hercule repetitum, deinde rursum posteriorum negligentia omissum Iphitus Praxonidæ filius post annos cccc. (ut rotunde loquamur) restauravit. Ut ad hunc temporum characterem, & per eam ad tempus Romæ conditæ Noster liquida designatione perveniret, pleraque huic notitiæ inservientia hactenus vestigavit. Hoc initium est verioris, certe distinctioris, apud scriptores historiæ. ὅτι οὐδὲν ἕλληνσι περὶ τῶν ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱςόρηται, teste *Justin. Martyre paræn. ad gent.* cui consonat, quod apud *Euseb. Chron.* 2. n. MCCXL. legitur: *Ab hoc tempore Græca de temporibus historia vera creditur. Nam ante hac, ut cuique visum est, diversas sententias protulerunt.* Ad quem locum vide quæ *Joseph. Scaliger* notavit. Item *lib.* I. *de emend. temp. de periodo Olympica*, & *lib.* 5. *de initio Olympiadum.* Juvabit etiam inspexisse, quæ parens Josephi *Julius* differit, *poetic.* I, 24. & *Calvis. Isag. Chronol.* 39. *Pontan. Philocal.* 10, 23. *Camers ad Solin.* I. *Nicol. epiphil.* 4, 21. *Cæl. Rhodigin.* 7. *antiq. lect.* 38.

eos ludos [1] mercatumque [2] instituit ante annos, quam tu, M. Vi-

lect. 38 præsertim ex antiquis, præter Solinum, *Strabo lib.* 8. *Phlegon Trallianus in fragm. de Olympiis. Pausan. Eliac.* I. Boeclerus.

* *Iphitum Elium.*] Vulgò, *Iphito Elio. Iphitum Elium.*] Varia super origine nobilium ludorum dicta scriptaque sunt: sed nemo tamen initium ad Iphitum hunc retulit, dumtaxat instaurationem. Atque adeo à primo initio ad hujus tempus sunt anni circiter CDXXX. Non ergo putamus Vellejum παραλόγως ita sensisse sive scripsisse. In primogenitâ editione est: *auctorem Iphitum Elium.* Hinc lego: *Certamen Olympiorum initum, habuit auctorem Iphitum Elium.* Tunc noviter, inquit, initum, longo scilicet post institutionem intervallo. Ipse certè statim adjungit, & fatetur ab Atreo eos primitus institutos. *Lipsius. Iphitum Elium.*] Ante omnia hujus scripturæ ratio est reddenda: quaque de caussa in textum à nobis recepta sit. Cum enim prima editio expresse præferret: *habuit auctorem Iphitum Elium* (ex qua *Aldus* fecerat: *initium habuit auctore Iphito Elio*) dubitandum non erat, quin *Lipsiana* lectio, quam expressimus, retinens casum primogenii codicis, neque quidquam admodum mutans aut interponens, tum ceteris melior esset, tum *Acidalis* conjectura: *initium habuit & auctorem Iphit. El.* Non negaverim tamen, hanc posteriorem lectionem, plerisque expeditiorem videri posse. *Boeclerus. Iphitum Elium*] Olim voluisse alios Limum Olympiadum auctorem esse, docemur his Theophili verbis è libro III. ad Autolycum: παρὰ δὲ Ῥωμαίοις Σατοῦρνος ὀνομάζεται, οὐδὲ γὰρ αὐτοὶ γινώσκουσιν τίς ἐστιν αὐτῶν πρότερος, ὁ Κρόνος. ἢ ὁ Βὴλ Ὅτι μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιάδων ἀπὸ Εἰφίτου φασὶν ἔσχηκε τὴν θρησκείαν, κατὰ δέ τινας ἀπὸ Λίμου, ὃς καὶ Ἴλιος ἐπεκλήθη. Interpres Conradus Clauserus hæc ita vertit: *A Romanis Saturnus appellatur, qui nec ipsi satis novere, Saturnusne, quem colunt, sit Cronus, an sit Belus. Si quis respiciat Olympiadum initium, facile assequitur, Cronum ab Iphito primitus cœptum coli. Sunt qui perhibent, à Limo introductum esse cultum, qui defertur Crono, qui & cognomen Ilii nactus est.* Quam inepta, & insulsa hæc sint, nemo sanus non videt. Nos pro his verbis, ὁ Βὴλ. Ὅτι μὲν οὖν, &c. nulla quasi mutatione legimus, ὁ Βῆλος. Ἢ μὲν οὖν, &c. Jam enim antè dixerat Theophilus, Belum, ac Saturnum coævos fuisse, ac ex Thallo docuerat, eos annis vixisse ante bellum Trojanum CCCXXII. Quod ex Theophili hoc loco ostendit etiam Lactantius lib. I. cap. ultimo. Ita igitur hunc Theophili locum vertes: *A Romanis Saturnus appellatur. Neque enim ipsi norunt, uter eorum prius extiterit, Saturnus, an Belus. Initium igitur Olympiadum ab Iphito, ut ajunt, habuit observationem: juxta alios vero à Limo, qui Ilius cognominatus est.* Redit enim hic Theophilus ad Olympiadum institutionem, quo priora omnia confirmet. *Vossius.*

1. *Mercatumque.*] Mercatus Olympici meminit etiam Justinus, lib. XIII. *Quæ* (epistolæ) *recitatæ in mercatu Olympico magnos motus fecerunt. Mercatus* autem est, quem Strabo (ut rectè notavit Lipsius) lib. VIII. πανήγυριν vocavit. Hinc Philoxenus in Glossis, *Nundinarum*, ἑορτῶν, πανηγύρεων. Quò spectat, quod nundinæ, & festa, olim fere inciderint in idem tempus. De quo vide differentem Macrobium lib. I. Saturn. cap. XVI. *Vossius.*

2. *Instituit.*] An potius *restituit*? Tamen

M. Vinici, consulatum inires, [1] DCCCIV. hoc sacrum eodem loco instituisse fertur [2] abhinc annos ferme MCCL. [3] Atreus, cum Pelopi patri funebres ludos faceret.

men fero etiam *Instituit*, nempe perpetuos istos & certâ quâdam lege. Potest & institutio ad Mercatum referri, quasi non is anteà. Sic autem appellat, quod Græci πανήγυριν. Strabo de templo Olympiæ, lib. VIII. Τὴν αὔξησιν ἔλαβε διά τε τὴν πανήγυριν, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακόν. *Lipsius.*

1. DCCCIV.] Aliter DCCCCIV. Atqui prima Olympias Iphithæa præcedit dumtaxat natalem urbis (ex Velleii mox sententiâ) annis XXII. Sunt autem ab illo ad consulatum Vinicii anni DCCCLXXXII. Itaque clarum est, scribi debere: DCCCIV. detractâ centenariâ nota. *Lipsius.* DCCCXXII.] Ita vulgati. Manutius DCCCCIV. etiam non rectè. Rescribe, DCCCIV. Vinicius enim consul anno V. C. DCLXXXII. & Roma condita Olympiade sexta. Exinde res gestas veritatis fidem mereri Varro apud Censorinum cap. XXI. docet: locum suprà citatum vide pag. 8. *Schegkius*

2. *Abhinc annos ferme.*] Ergo aliter paullo, & laxiùs quàm alii, Velleius putat. Nam Clemens Alexandrinus, à ludis primis ad Iphithæos spatium facit CDXXXVII. annorum: Eusebius, Bedas, alii, CDXXX. Atqui ex hac Velleianâ summâ necessum est fuisse CDXLVI. Malim certè hîc scribere, ∞. CCVL. ut minus paullò exorbitet. *Lipsius.*

3. *Atreus cùm Pelopi fratri.*] Rara aut nova hæc sententia, ut multa nobis in Velleio. Nam plerique alii, non ad Atreum, sed ad Herculem gloriam hanc referunt: quia, ut ille inquit, *quidquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consensimus.* Atqui Velleius vult Herculem dumtaxat hîc certasse, nec ἀγωνοθέτην fuisse, sed ἀγωνιστήν. Illud etiam alibi reperio, ludos hos factos in honorem Pelopis defuncti, & fuisse funebres. Clemens Ad Gentes: *Pisa autem vobis, ô Græci, est sepulchrum aurigæ Phrygiæ, & Pelopis inferiæ.* Ipse Apollodorus, qui Herculem auctorem facit, tamen Pelopis aram exstructam hîc agnoscit, grande argumentum pro sententiâ Velleianâ. A quo enim injustiùs tales ludi aut honos, quàm à filio? Verba Apollodori: ἔθηκε δὲ καὶ τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, Πέλοπός τε βωμὸν ἱδρύσατο: *Instituit & Olympicum certamen, & Pelopi aram posuit.* Opinio autem quæ Herculem auctorem fecit, originem habuit ab Homero: qui de quatuor equis certatoribus & victoribus meminit, interceptis ab Augeâ Eliensium rege. Vide, si voles, locum ipsum Iliados λ. [Vers. 6,7] Itaque passim Grammatici & Historici transeunt in hanc partem: imò & Pindarus disertis verbis Olymp. Eid. 6. Ὀλυμπιάδα δ' ἔστασεν Ἡρακλῆς ἀκρόθινα πολέμου. Non dissentit tamen solum, sed refutat Strabo lib. VIII. & docet Homericis versibus non hanc esse mentem. *Lipsius.* *Atreus, cum Pelopi fratri.*] Res ita habet: *agon ille à Pelope institutus, ab Hercule & Atreo instauratus, ab Iphito in Tetraeteridas indictus est.* itaque *trina Olympia, à Pelope, Atreo & Hercule celebrata* præcesserunt Iphiti Olympia, *à quibus Græci putant tempora sua, propterea quod victores studio scribi ἐν κύρβεσι καὶ στήλαις cœperunt.* Porro *intervallum Olympiorum Pelopis & Atrei sunt quinque Enneadecaëterides. Inter Atrei autem & Herculis ludicrum, est tantum inter-*

ret. quo quidem in ludicro [1] omnis generis certaminum Hercules victor exstitit. [2] Tum Athenis perpetui Archontes esse desierunt, cum fuisset ultimus [3] Alcmæon: cœperuntque [4] in denos annos creari. quæ consuetudo in annos LXX. mansit: ac deinde annuis commissa est magistratibus resp. Ex iis, qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, ultimus Eryx; ex annuis, primus Creon. Sexta Olympiade, [5] post duos & viginti annos, quam prima

ma

intervallum unius cycli. Notandum autem, *jam ab aliquot annis Olympiadas tetraëtericas ante Iphitum institutas fuisse, tetraëtericas autem non fuisse à Pelope ad Troica & infra Troica tempora.* Cur autem ab Iphitæa periodo sua putarint tempora Græci, paulo ante dictum est. Operæ pretium videbatur hæc ex *Scalig. animad. Eusеb.* huc congerere: quo non alius, quidquid ambitio struat, diligentius hanc viam institit. *Boecler.*

1. *Omnis generis certaminum.*] Videtur dicere Herculem victorem fuisse in omni genere certaminum. At damnat rejicitque valdè Pausanias: qui abundè & accuratè de his talibus lib. v. Ille igitur tradit, primis ludis *Iolaum curru, Jasium equo singulari, Castorem cursu, Pollucem cestibus vicisse: ipsum Herculem, famâ ferri, luctâ & pancratio.* Itaque malim verba hæc sic distingui & accipi, ut sit: Quo in ludicro Hercules victor fuit, ludicro, inquam, omnis generis certaminum. *Lipsius.* *Omnis generis certaminum.*] Omnino dicit Herculem ibi victorem fuisse in omni genere certaminum; & ineptè aliter aut distinguas aut interpretere. quid enim novi adstruas Herculi, si uno forte alteroque genere superior? Et ut dissentiat Pausanias. quid tum? an ab eo nusquam abiit auctor noster, quam isto loco? *Grut.*

2. *Tum Athenis.*] Quando? & quò refers hoc *Tum*? an ad Olympiadem primam? Videtur ex serie sermonis. Tamen ratio aut certè auctoritas dissuadet: aliique volunt, Archontes istos desiisse demum Olympiadis septimæ anno primo. Ita clarè Eusebius, & Dionysius Halicarnassæus, Lib. I. Antiquit. ubi de conditu urbis Romæ. Aut benignè igitur laxeque interpretare, *Tum*, id est annis aliquot pòst: aut potiùs mecum cense hiatum defectúmque hic esse, & periisse, quæ interseruit à primâ Olympiade ad sextam. *Lipsius.*

3. *Alcmæon.*] Adi *Meurs. Archont. Athen. lib.* I. *c.* 3. *& seqq.* mox *Eryx* truncato ex *Eryxias* vocabulo legitur. *Id. c.* 8. Boeclerus.

4. *In denos annos.*] Quod Pausanias, interprete Romulo, Messenica ita edisserit: *Altero verò nonæ Olympiadis anno, quo Messenius Xenodochus de stadio victor renunciatus, cum Athenis nondum sorte annui magistratus ducerentur, quod scilicet civitas ea Melanthi posteros, qui sunt Medontidæ adpellati, primum quidem in ordinem redactos æquo jure & legibus magistratum gerere jussit: deinde cavit, ne ultra annos decem imperium continuarent.* Schegk.

5. *Post duos & viginti annos.*] Ex hoc loco colligunt, Velleium Palilia Varroniana sequi, quæ conditum Urbis rejiciunt in VI. Olympiadis annum III. Unde & statim sic edi video: *A quo tempore ad vos consules sunt anni* DCCLXXXIII: cum tamen in editione principe fuerit, DCCCCLXXXI. Sed ego his

G potius

ma constituta fuerat, [1] Romulus Martis filius, ultus injurias avi, [2] Romam urbem [3] Parilibus in Palatio condidit. à quo

potius scripserim, DCCLXXXI. Nimirum ut, hoc ipso anno currente, Vinicius gesserit consulatum. Nec pigebit præsidia nobis afferre. Libro sequenti scribit Velleius, ab V. C. ad Lentuli & Marcelli consulatum esse annos DCCIII., idque evenisse ante annos LXXVIII. Censent, hic rescribi debere, DCCV., eo impulsi, quod noster videatur Vinicii consulatum attribuere anno V. C. DCCLXXXIII. Sed argumentatio hæc non procedit, si numerus ille, ut diximus, fuerit mutandus. Esse autem mutandum, præter ea, quæ attuli, etiam clamat hic locus. Pari tamen audacia postea etiam, ubi dicitur Augustus consulatum iniisse anno V.C. DCCIX. video ab iis corrigi, DCCXI. & ita sane scriptum primitus fuisse eo contendunt, quod addatur, id evenisse annis ante consulatum Vinicii LXXII. Quam bellum hoc argumentum sit, ipsi viderint. Denique ait etiam Paterculus, Ælio ac Sentio consule, anno V. C. DCCLIV., ante annos XXVII. ab Augusto adoptatum fuisse Tiberium. Nec hic tamen illorum manus effugit locus. Legunt enim, DCCLVI. Me vero quod attinet, horum omnium congruentia eo perducit, ut heic legendum putem: *Post III. & viginti annos, quam prima instituta fuerat.* Qua conjectura admissa, non pugnabit locus, qui paullo ante legitur: *Certamen Olympiorum habuit auctorem Iphitum Elium: ante annos, quam, tu M. Vinici, consulatum inires,* DCCCIV. Ubi in vulgatis male C. nota irrepserat, ut antea nobis monitum. Et sane sic sententiam Catonis, cujus diligentiam alibi commendavit Velleius, hic quoque amplexus fuisse videatur. Traditum enim ei, jacta urbis fundamenta anno post Trojam captam CDXXXII. Nec dubitem, mox etiam apud Vellejum reponere: *id gestum post Trojam captam annis* CDXXXII. Aliis tamen longius recedere visum fuit, reponendo CDXXX. *Vossius.* *Post duos & viginti annos.*] Fuerit annus *sextæ olympiadis tertius* non *septimæ secundus*, sicut *Scaliger* scripsit *l. 5. de emend. tempor.* ubi *de primis urbis Palilibus* agit. quam commentationem omnino vide. congruit Velleio *Eutropius*, *Orosius* 2, 4. *Sigonius in comment. fast.* accedit *Dionysio*, qui 7. olymp. anno primo, post Ilium captum anno CDXXXIII. conditam prodidit *lib. 1. & 2. antiq.* ceteras dissensiones Chronologorum (inter quos non facilius unquam quam inter horologia convenit) prolixe habes apud diligentissimum *Onuphr. Panvin. comment. in fast. lib. 1.* Plerique cum *Velleio nostro* Varronem sequuntur: cujus ipsius tamen industriam conjecturis, quam certis rationibus niti existimat *Scaliger.* Boecler.

1. *Romulus.*] Dehinc ad res Romanas jam delabitur. Ubi ergo Latini Albanique reges, & omnis illa stirps Æneæ? An credibile est eum initia ipsa rerum Romanarum omisisse, qui tam curiose exsecutus sit externa? non potest. & hic quoque aut antè alibi lacuna grandis. *Lipsius.*

2. *Romam urbem.*] XI. Kal. Maji, Kalendarium vetus. Quæ Natalis urbis dictæ Cic. II. De divinatione; *Lucius quidem Tarucius Firmanus familiaris noster in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis etiam nostræ natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus.* Frustra igitur Plutarchus, qui pridie Pariliorum, hoc est, XII. *Kal. Maji*, moliri cœptam reliquit. De his observatè, de antiquitate optimè meritus, Onuphrius in Fastorum commentariis. *Schegkius.*

3. *Parilibus.*] *Propertius 4. eleg. 4.* *Urbi*

à quo tempore ad vos consules anni sunt [1] DCCLXXXII. id actum post Trojam captam [2] annis CDXXXVII. id gessit Romulus, adjutus legionibus [3] Latini, avi sui. libenter enim his, qui ita prodiderunt, accesserim: cum aliter firmare urbem novam, tam vicinis Vejentibus, aliisque Etruscis ac Sabinis, cum imbelli & pastorali manu vix potuerit. [4] quamquam, jam Asylo

Urbi festus erat. dixere Palilia patres,
Hic primus cœpit mœnibus esse dies.

In hoc ergo festum *natalis dies urbis* communi hominum devotione referebatur; adeoque XI. *Kal. Maj. immortalis ortus dominæ gentium civitatis solenni religione celebrabatur*, ut loquitur *Panegyr. Mamert. c. I.* Sed & Imperatores *adjecerant feriis natalitios dies urbium maximarum Romæ atque Constantinopolis* (v. Id. Maj.) *in quibus deberent jura differri, quia & ab ipsis nata sunt. l. omnes dies 7. C. de feriis.* ad quam pluscula huc pertinentia notavit *Brissonius*. Huic primariæ religioni affinis est illa *boni ominis observatio*, quam huic diei accommodabant. Ita Pertinax Imp. apud *Capitolin.* reformandis rebus *expectat Urbis natalem, quod eum diem rerum principium volebat esse c. 12.* Tertia observatio *artis est, an superstitionis*: cum *L. Taruntius Firmanus*, Chaldaicis rationibus eruditus urbis R. natalem à Parilibus repetens, eamque in jugo cum esset Luna natam dicens, *non dubitavit ejus fata canere.* Quem errorem (ita enim vocat) serio exagitat *Cicero 2. De divinat.* 47. Adde *Pet. Fabr. Semestr.* 1,9. *Marcell. Donat. ad Suet. Tib.* 5. Boeclerus.

1. DCCLXXXII.] Scilicet *pleni*: ita ut DCCLXXXIII. sit, qui tum volvebatur, Consulatu Vinicii insignis, ut recte *Onuphrius* explicat. *Boeclerus.*

2. *Annis* CDXXXVII.] Qui largissimè computant, efficiunt tantum CDXXXII. plerique alii pauciores. Et hercules à Troiâ captâ ad primam Olympiadem Africanus annos interponit CCCCVIII. Tatianus CCCCVII. è Latinis plerique & Eusebii Chronicon, CCCCVI. aut CCCCV. Quibus si addas Velleii istos XXII. medios ad natam Romam, non explebis vulgaram summam. Ego igitur recidendam septenariam notam censeam, sive mavis denariam. Utrovis modo accommodes ad aliquam è sententiis prædictis. *Lipsius.*

3. *Latini avi sui.*] Obsecro, an *Latino* nomen fuit avo Romuli? quem testatissimum est Numitorem fuisse. Nisi tamen sententiæ rarioris adfectator Velleius, quam in Dionysio quoque habes: *natum Romulum ex Electrâ, Latini filiâ.* Sed vix opinor, & potius litterulæ adrextu scribam, *Latinis*. Vult legiones fuisse è Latio. *Lipsius. Latini avi sui.*] *Lipsius* probabiliter correxerat, *Latinis*: ut ad Legiones referretur. Avi nomen *Numitorem* fuisse. Nisi tamen is cognomento principatus, *Latinus* hic dicitur. congruit autem hæc opinio, cum eo quod *Dionys. 2. antiq.* tradit; *Romulum initio pleraque avi consiliis ac ope molitum esse.* Boeclerus.

4. *Quamquam.*] *Aldus* pro *quamquam* legit, *quam*, urbemque subaudit. *Acidalius, auxit, παθητικῶς* interpretatur, intelligens *manum illam pastoralem.* Illa prior correctio non videtur necessaria: hæc posterior expositio, paulo frigidior mihi hoc loco videtur, sive antecedentia, sive, quæ sequuntur,

[1] Aſylo facto inter duos lucos, auxit. Hic centum homines electos [2] appellatoſque Patres, inſtar habuit conſilii publici. hanc originem nomen Patriciorum habet. [3] Raptus virginum Sabinarum. *

* * *

* *

9 [4] quam timuerat hoſtis, expetit. nam [5] biennio adeo varia for-

reſpiciam. Simplicius ergo fuerit retinere verba librorum, & quam ultro ſuggerunt, mentem: *Romuli potentiam ab initio exiguam fuiſſe, donec eam poſtea, commentus Aſylum, auxerit.* Boecl.

1. *Aſylo facto.*] Quæ de *aſylo* hic dicuntur; Item, de *patribus* inſtitutis, ubique obvia & in promtu ſunt apud Scriptores Latinos Græcoſque. è quibus *ὡς πολιτικώτατα* & ad civilem prudentiam accommodatiſſima deſcriptione hæc talia exequitur *Dionyſius.* Boeclerus.

2. *Appellatoſque patres.*] *Centum creat ſenatores, ſive quia is numerus ſatis; ſive quia ſoli centum erant, qui ciere patres* (ita apud Livium legendum, etiam abſque Sigonii rationibus nimium quantum infirmis, contextus & alibi ipſe Livius ſuadet) *poſſent.* Eleganter Suidas patricios primordio Reipub. Romanæ populi patres dictos autumat: poſtea Imperatores, ut ſenatum demererent (omnem enim poteſtatem dignitatemque ſibi vindicaverant) patricios ſibi quoque patres majorum gentium elegiſſe. Hinc Juſtinianus Inſtitutionibus lib. 1. cap. 12. ait: *Quis patiatur Imperatoriam celſitudinem non valere eum, quem ſibi patrem elegit, ab aliena eximere poteſtate.* & Claudianus lib. II. in Eutropium:

— *genitorque vocatur Principis.*

hujus mentio apud Apollinarem. Formulam Patriciatus capies à Caſſiodoro. *Schegkius.*

3. *Raptus virginum Sab.*] Plerique è margine in textum irrepſiſſe iſta verba ſtatuunt. Deplorant hoc loco *Rhenanus*, & alii, ingentem hiatum operis Velleiani: nec immerito. videtur enim pulcerrima pars ſuaviſſimæ ſcriptionis periiſſe. *Lipſius*, amplius etiam *voluminum diſtinctionem*, ex modo amiſſorum, in dubium vocat, neque veriſimile, ait, tantum rerum *uno* priore volumine à Velleio comprehenſum fuiſſe. Nolim firmare magni Viri ſuſpicionem. *Boeclerus.*

4. *Quam timuerat hoſtis, expetit.*] Defectus clarus, & aliis jam notatus. Scito autem deeſſe Romanos omnes reges, Romanos omnes conſules Tribunoſve militum, uſque ad annum DLXXXII. id eſt, plus dimidiâ parte ſcripti Velleiani. Et aliquis credet conjecta hæc omnia in libellum unum priorem fuiſſe? non qui attendet. Sed in his ipſis verbis, quid narratum, aut quæ ſententia? de Perſe rege Macedonum fuit: quem ait graviorem multo hoſtem fuiſſe, quam exſpectaſſent. Itaque legam, *exſtitit*, non *expetit*: quaſi fuiſſet, *gravior quam timuerat, hoſtis exſtitit.* Timuerat autem, nempe Populus Romanus. *Lipſius.*

5. *Biennio.*] Biennio tantum? at quadriennium tenuit hoc bellum. Sed rectè tamen Biennium: quia priores duo anni ſaltem in fortunâ variâ, reliqui magis proſperi Romanis. *Lipſius. Biennio.*] Bellum cum Rege Macedoniæ Perſe ſcripſit *Florus* 2, 12. & quos ibi *Camers* annotavit. quibus adde *Pauſan. Achaic. Diodor. Sic.* 31. *excerpt. quæ vulgo habentur.* præter quæ, reperies

aliqua

fortuna cum consulibus conflixerat, ut plerumque [1] superior fuerit, magnamque partem Græciæ in societatem suam perduceret. Quin [2] Rhodii quoque, fidelissimi ante Roma-

aliqua in iis *excerpt. Diod.* quæ *Constant. Porphyrog.* collegit, & *Henr. Valesius* publicavit. *Zonar. t.* 2. Boecler.

1. *Superior fuerit.*] *Gruterus* delet illud *fuerit* (ad quod nimirum non admodum quadrat, *perduceret*, quod sequitur) copulamque expungit: *ut pl. superior magnam p. G. i. s. s. p.* Acidalius legit, *foret* pro *fuerit*. Boecler.

2. *Rhodii.*] Exemplum valde memorabile, de sequenda aut vitanda partium in bello societate, Rhodiorum civitas hic suppeditat. Utraque pars eam sibi studebat adjungere. *Rhodii* enim, inquit *Livius* 42., *maximi ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum, sed adjuvare etiam viribus suis bellum poterant.* accedit, quod majorum auctoritatem, minores ferme civitates sequuntur. Itaque nec Perseus, nec Romani concessuri videbantur, ut bello Rhodii abstinerent. Illum novæ amicitiæ gratia, hos veteris fides commendabat. Invitabant & commoda belli & minabantur incommoda: quibus tam propinquo discrimine exemti esse non poterant. Quid ergo factu optimum? primum consilium non parum sapientiæ nomine laudaverim. Ita se gerebant, ut Romanis nihil negare, Perseo nihil promittere viderentur. Ita præferebant amicitiam Romanorum, ut adversus Perseum non nisi inviti hostilia ausuri viderentur. Romanis non statim suspecti, Perseo non penitus volebant fieri formidabiles. Hac media via, cum aliquantisper rem gessissent, anxia cœpit magis & solicitior fieri suspensa tam arduis momentis prudentia: cujus tædio aliquid audendum existimabant, quo à bello partes deterrerent, se autem à periculo belli vindicarent; Legatos Romam mittunt, qui præfati *de amicitia ante bellum cum Perseo inita, de belli damnis non diutius tolerandis*, postea adjecerunt: *legatos alios ad Persea in Macedoniam missos, qui ei denunciarent, Rhodiis placere, pacem eum componere cum Romanis, se Romam eadem nuntiatum missos: per quos stetisset, quo minus belli finis fieret, adversus eos quid sibi faciendum esset, Rhodios consideraturos esse. Liv.* 44, 14. Peccatum in eo varie. *primo* enim *fiducia potentiæ & auctoritatis nimia* inflaverat Rhodios, ut Romanorum animos, qui toti propemodum orbi erant terribiles, suis frangi minis posse crederent. *deinde, imprudentius* factum, quod non animadverterunt, sibi à neutra parte gratiam, sed ab alterutra certum esse periculum expectandum, ob eam legationem. *porro, ipse cum Romanis & Perseo agendi modus* nec officio amicitiæ conveniebat, nec ei amicitiæ generi, quo Rhodii amicos quidem Romanos, sed cum respectu eminentiæ, *amicos venerabiles* habebant. Applicandum hic venit, quod *Velleius Noster* de Massiliensi negotio judicat: *principalium armorum arbitria illi captare debent, qui non parentem coërcere possunt.* 2, 50. Equidem si *quietos* se præstare Rhodii & medios partibus perseverassent, non quidem admodum grata erat futura partibus illa ἀδιαφορία (proprio enim quodam fato invisus est, qui partium studium detrectat) sed fallor, an innoxia & minus periculosa civitati fuisset. Longe autem aliud est, *neutrius partis esse*; & *arbitria pacis bellique inter partes sibi sumere.* Illud prudentiæ aliquando & necessitatis: hoc non nisi ingentis potentiæ opus est. *Boeclerus.*

Romanis, tum dubia fide, ſpeculati fortunam, [1] proniores regis partibus fuiſſe viſi ſunt: & rex Eumenes in eo bello [2] medius fuit animo, neque fratris initiis, neque ſuæ reſpondit conſuetudini. Tum ſenatus populuſque Romanus L. Æmilium Paullum, [3] qui & prætor & conſul triumphaverat, virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus poteſt, conſulem creavit: filium ejus Paulli, qui ad Cannas [4] quam tergiverſanter pernicioſam reip. pugnam inierat, tam fortiter in ea mortem obierat. is [5] Perſeum * ingenti prœlio apud urbem nomine Pydnam

1. *Proniores.*] Ita quidem rumor diſtulerat, eos Romanorum amicitiam ſimulare, ſed per occulta & magis fida in Regem inclinare: fatenturque in apologia ſua legati Rhodiorum (apud Liv. 45, 23.) quoſdam improbos cives Regis amicitiam optaſſe, nullo publico conſilio aut conſenſu civitatis. Interim iſta communis eſt partium in medios ſuſpicio: *credunt Romani, Rhodios Perſei ſtudioſiores; Perſeus exiſtimat, Romanis eos magis favere.* Boeclerus.

2. *Medius fuit.*] Mirificè delector ſimilium collatione locorum in ſcriptoribus, neque indelectari elegantium literarum ſtudioſos alios opinor. Itaque hujus notabo interdum aliqua, quæ memoria ſuggeret, inter legendum minus quam curioſe mihi obſervata. *Medium eſſe* re quapiam, valdè placita noſtro formula. Infrà, de Cn. Pompeio: *medius eloquentia.* Item: *ita ſe dubium mediumque partibus præſtitit.* Propius finem, de Tiberio: *Agebatque medium, plurima diſſimulantis, aliqua inhibentis.* Acidal. *Medius.*] Livius lib. 44. 25. ejus conſilia diſertè exponit.

3. *Qui & Prætor & conſul.*] Ab Antiquariis noſtris (Sigonio & Manutio) erroris damnatur Velleius, aut exſcriptor: nec unquam in Præturâ triumphaſſe Paullum. Ergo corrigunt: *Paullum qui & priore conſulatu triumphaverat.* ſed ipſi corrigendi. Ego rectè & verè aio à Velleio ita ſcriptum. Lapis Romæ:

L. ÆMILIUS L. F. PAULLUS
COS. II. CENS. AUGUR
TRIUMPHAVIT. TER

Si ter triumphavit Paullus, quando primùm niſi in Præturâ? Nam duo alii triumphi manifeſtò in conſulatu utroque intervenerunt: prior de Liguribus, hic de Perſe. Triumphaſſe autem in Præturâ etiam Plutarchus ſatis argumento eſt: qui ait, miſſum Paullum *adhuc prætorem in Hiſpaniam Proconſulari imperio, cum faſcibus duodecim, ibi cecidiſſe ad* XXX. ∞. *hoſtium.* in Livio XVIII. *millia* legas, libro XXXVI. ſed nempe de ſolis Luſitanis. Si autem tot millia cæſa, nonne debitus triumphus? Imo & delatus, quod ex Livio ibidem colligas, qui mox addit *decretam ſupplicationem, ob res ab Æmilio in Hiſpaniâ geſtas:* at ea ſemper ferè dux triumphi. Sed & idem Livius de triumpho indicat in Epitomâ XLVI. Triumphavit ergo, & marmori ac Velleio hoc credamus. Adde & Suidam in Αἰμίλιος. *Lipſius.*

4. *Quam tergiverſanter.*] Vide *Liv.* 22, 44 *&* 45. *& ceteros*, qui hanc pugnam ſcripſere. Verba noſtri Auctoris rectè ſe habent, neque correctione indigent. *Boeclerus.*

5. *Perſeum.*] Primogenia editio, *Perſam.*

nam in Macedonia, fuſum fugatumque caſtris exuit, deletiſque ejus copiis, deſtitutum omni ſpe coëgit è Macedonia profugere. quam ille linquens, in inſulam [1] Samothraciam profugit, [2] templique ſe religioni ſupplicem credidit. Ad eum Cn. Octavius prætor, qui claſſi præerat, pervenit; & [3] ratione magis quam vi perſuaſit, ut ſe Romanorum fidei committeret. Ita Paullus maximum nobiliſſimumque regem in triumpho duxit. Quo anno & [4] Octavii prætoris, navalis; & Anicii, regem Illyriorum

ſam. Malo, *Perſen.* Ita poſtea etiam ejuſdem editionis auctoritate ſcribendum eſt. *Voßius.*

* *Ingenti prælio.*] Hoc prælium finem attulit regno Macedoniæ in ditionem Romanorum redacto: *Iuſtin.* 33, 2, 6. *cum inde à morte Alexandri diſtractum in multa regna, à ſummo culmine fortunæ ad ultimum finem ſtetiſſet* CL. *annos*, ut *Livius* putat 45. *Strabo except. lib. 7.* ἐν μὲν οὖν τῷ περὶ τὸ Πύδνης πεδίῳ Ῥωμαῖοι Περσέα καταπολεμήσαντες, καθεῖλον τὴν τῶν Μακεδόνων βασιλείαν. *Boeclerus.*

1. *Samothraciam.*] Inclita religionibus inſula, nocentiumque aſylum certum. Plutarchus in Camillo. Hanc Servius, in illud Poëtæ:

Dardanus Idæas Phrygiæ penetravit ad urbes;

contra illuſtriſſimum & omnia doctiſſimum virum à Samo diſtinguit. *Dardanus*, ait, *profectus ad Phrygiam Ilium condidit: Iaſius verò Thraciam tenuit, ubi eſt Samos, quam & Samothraciam nominavit. nam alia eſt inſula Samos, Iunonis. Inſulam Samum, prodit Varro* apud Lactantium lib. 1. cap. 17. *prius Partheniam nominatam, quod ibi Iuno adoleverit, ibique Jovi nupſerit. itaque nobiliſſimum templum ejus eſt Sami & ſimulacrum in habitu nubentis figuratum, & ſacra ejus anniverſaria nuptiarum ritu celebrantur.* hinc Auguſtino lib. 6. de civitate Dei, *Dilecta Junonis inſula nominata.* In Samothracia; quam Strabo & Diodorus lib. 4. deſcribit; tres aræ, quæ Trinis Diis (quas ſuſtuliſſe & ſecum portaſſe Æneam firmat Servius) parent, *MAGNIS. POTENTIBUS. VALENTIBUS.* de quibus Varro & Macrobius lib. 3. Lapis Murciæ in Hiſpania, *Di magni CASTOR & POLLUX.* Schegkius.

2. *Templique ſe religioni.*] *Quaſi templa & aræ poſſent defendere, quem nec montes ſui nec arma potuiſſent*, inquit *Florus* 2, 12, 9. non ſine panegyrica figura, & quæſita inventionis occaſione. omnino alias *hæc inſula ſacra & auguſti tota atque inviolati ſoli erat* (verbis *Liv.* 45, 5.) ſervato præterea univerſim gentilibus more, *ſupplicibus templorum parcendi*, id eſt, *propter templa hominibus incolumitatem dandi.* Boeclerus.

3. *Ratione magis.*] *Lipſio* placebat, *oratione.* Nulla autem fortaſſe fuerit cauſſa ſubſtituendæ alterius voculæ. Conſilium Octavii, ſive *ratio* in eo eſt: quod modo minis, modo ſpe conatus eſt regem perlicere, ut ſe traderet; quod poſtea regios pueros, propoſita incolumitate ad ſe traduxit, eoque transfugio nudatum regem recepit, ut legere eſt apud *Livium.* Boecler.

4. *Octavii prætoris.*] Eadem pene Livius lib. XLV. Qui etiam addit: *Is triumphus ſine captivis fuit, ſine ſpoliis.* Voſſius.

rum Gentium ante currum agentis, [1] triumphi fuere celebres. Quam sit assidua eminentis fortunæ comes [2] invidia, altissimisque adhæreat, etiam hoc colligi potest: quod, cum Anicii Octaviique triumphum nemo interpellaret, fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cujus tantum priores excessit, vel magnitudine regis Persei, vel specie [3] simulacrorum, vel modo pecuniæ, ut [4] bis millies centies H S. ærario contulerit, & [5] omnium ante actorum comparationem [6] amplitudine vicerit. Per idem tempus, cum Antiochus Epiphanes, qui Athenis [7] Olympicum

1. *Triumphi.*] De his triumphis consulendus *Sigonius comment. in fast. & triumph. Rom.* ad an. DXXCVI. de bello Illyrico contra Gentium, *Flor.* 2, 13. & quos ibi nominavit *Camers.* item *Zonar.* 2. pag. 109. *Boecler.*

2. *Invidia.*] Tale suæ narrationi judicium etiam Livius præmittit 45, 35. *intacta invidia media sunt, ad summa fere tendit. Nec de Anicii, nec de Octavii triumpho dubitatum est. Paulum, cui ipsi quoque se comparare erubuissent, obtrectatio carpsit.* corrumpente nimirum populi judicia Sulpitio Galba tribuno mil. privatim imperatori inimico, criminanteque virum optimum, ut *imperiosum ducem* (ob disciplinæ militaris observantiam) *& malignum*, ob prædam parcius, quam insatiabilis militum cupiditas speraverat, dispertitam. *Boeclerus.*

3. *Simulacrorum.*] Nam præter spolia ac manubias, etiam urbium devictarum, montium, fluminumque simulachra in triumphis præferebantur.

4. *Bis millies.*] Si ad usum nostratis pecuniæ ratio subducatur, erunt sexagies ter centena scutatorum millia. aliter Antias apud Livium lib. XLV. Plutarchus totam summam non definit. Plinius lib. XXXIII. cap. 3. non carere mendo videtur, cum ait: *Intulit & Paullus Æmilius, Perseo, rege Macedonico, devicto, prædam pondo trium millium: à quo tempore populus R. tributum pendere desiit.* Nam, *Pondo trium millium*, longe distat à *Bis millies centies H S.* Cicero de Officiis opinor, lib. II. prædæ magnitudinem significat, modum non exprimit. *Maunt.*

5. *Omnium ante actorum.*] Quippe, *cujus spectaculo triduum impleverit. Primus dies signa tabulasque; sequens, arma pecuniasque transvexit; tertius captivos, ipsumque regem attonitum adhuc, tamquam subito malo stupentem.* Florus lib. II. cap. 12. *Schegkius.*

6. *Amplitudine.*] Quapropter in exemplum declarandæ rei triumphalis typisque æneis effigiandæ delectus est à diligentissimo Antiquitatis Romanæ vindice, *Onuphrio, libello de triumph.* Boeclerus.

7. *Olympicum.*] Mavult vir doctus, Frid. Sylburgius, *Olympieum*, motus auctoritate Pausaniæ in Atticis. vide & Fabrum in Semestr. 3. 3. *Schegkius.*
Olympicum.] Somniavit profecto Popma, cum de eodem Olympieo Diodorum lib. XX. locutum scripsit. Ille enim agit de certamine ab Antigono Antigoniæ instituto: noster, de templo Jovis Olympici ab Antiocho Athenis exstructo. Meminerat verò ejus Polybius; ut ex Athenæi v. videre est. Polybium, ut solet, secutus est Livius fragmento, quod habes lib. XLI. *Magnificentiæ vero in Deos, vel Jovis Olym-*

picum inchoavit, [1] tum rex Syriæ, Ptolemæum puerum Alexandriæ obsideret; missus est ad eum legatus [2] M. Popillius Lænas, qui juberet incepto desistere. mandataque exposuit; & regem, deliberaturum se dicentem, circumscripsit virgula, jussitque, prius responsum reddere, quam egrederetur finito arenæ circulo. sic [3] cogitationem regiam Romana disjecit constantia; obeditumque imperio.

Olympici, templum Athenis, unum in terris inchoatum, pro magnitudine Dei potest testis esse. Sed & Delon maris insignibus, statuarumque copia, exornavit. Ubi emendo, *aris insignibus*. Etsi sciam, Polybium unius tantum aræ mentionem injicere. Sed vehementer fallitur, qui Livium adeo religiosum Polybii interpretem putet, ut ejus verbis ubique se adstrinxerit. Templi hujus etiam meminit Pausanias in Atticis, ac Vitruvius lib. III. cap. I. his verbis: *Hujus autem exemplar Romæ non est, sed Athenis octastylos est in templo Jovis Olympii.* Ita scripsi. Vulgo editur: *sed Athenis octastylos & in templo, &c.* Possis tamen τὸ & inducere: quod Philandro visum. *Vossius.*

1. *Tum rex Syriæ.*] Vulgo, *Regem Syriæ*. Rex Ægypti fuit Ptolemæus, Syriæ autem Antiochus: quod historiæ significant. Itaque *rex*, non, *regem*, omnino legendum. quod Livii indicat epitome lib. XIV. Ptolemæus autem hic est, cui Philometori cognomen fuit. Et *C. Popillium*, qui virgula Antiochum circumscripserit, non *Marcum*, Livius nominat. *Manut.*

2. *M. Popillius.*] Dissensus est auctorum in legati nomine. *C. Octavium* Plinius nominat, lib. 34. cap. 6. cujus verba adducere alii occuparunt. *C. Popillium* Cicero Philipp. 8. *Prô Dii immortales, ubi est ille mos virtusque majorum? C. Popil. apud majores nostros, cùm ad Antiochum regem legatus missus esset, & verbis Senatus denunciasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cùm tempus ille differret, virgula stantem circumscripsit, dixitque se non antè renunciaturum Senatui, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quàm ex illa circumscriptione excederet.* Ubi emendarim obiter: *Ubi est ille animus virtusque majorum?* quod videtur magis accommodatum. Justinus l. 34. *de Popillio* affirmat, sed sine prænomine: qui rem tamen plenius aliquanto narrat. *Prolatoque Senatus decreto & tradito, cùm cunctari eum videret, consultationemque ad amicos referre; ibi Popillius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut & amicos caperet, consulere jubet; nec prius inde exire, quàm responsum Senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum.* Acidalius. *M. Popillius Lænas.*] Plinius errat, qui hunc *C. Octavium* appellat, & historiam sive facta duplicia miscet ac confundit. Non nemo qui Plinium recensuit & adnotavit, frustra est in viro defendendo. Tu, si voles, fontem ipsum erroris ejus reperies in Ciceronis Philippica Nonâ. *Lipsius.* *M. Popillius Lænas.*] Imo, *C. Popillius.* Quod suadent Polybius, Cicero, Livius, Valerius. Zonaras tamen M. Popillium etiam nominat. Sed errorem ejus redarguunt facile testes, quos dixi, omni exceptione majores. *Vossius.*

3. *Cogitationem.*] Non negabis aptius esse: *contationem regiam*. Tardabat enim respondere, & deliberaturum se dixerat. *Lipsius.*

perio. Lucio autem Paullo, magnæ victoriæ compoti, quattuor filii fuere. ex iis duos, natu majores, unum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex paterna majestate, præter speciem nominis, vigoremque eloquentiæ, retinenti in adoptionem dederat; alterum Fabio Maximo: duos minores natu, [1] prætextatos, quo tempore victoriam adeptus est, habuit. Is cum [2] in concione [3] extra urbem, more majorum, ante triumphi diem, ordinem actorum suorum commemoraret, Deos immortales precatus est, ut, si quis eorum invideret operibus ac fortunæ suæ, in ipsum potius sævirent, quam in remp. quæ vox, veluti oraculo emissa, magna parte eum spoliavit sanguinis sui. nam alterum ex his, quos in familia retinuerat, liberis, [4] ante paucos triumphi; alterum post pauciores amisit dies. Aspera circa hæc tempora censura Fulvii Flacci & Postumii Albini fuit. quippe Fulvii censoris frater, [5] & quidem consors, Cn. Fulvius, [6] senatu motus est ab iis censoribus.

11 Post victum captumque Perseum, qui quadriennio post in [7] libera custodia Albæ decessit,

1. *Prætextatos.*] *Gruterus. prætextatos* istud glossematium adjectum, ideoque tollendum censet. Potuisse omitti fateor, sed Velleius non abhorret à talibus adjectiunculis. *Boeclerus.* Prætexta autem pueri nobiles induti erant usque ad 17. annum, tum togam virilem assumebant.

2. *In concione.*] De his rebus erudite tractat *Onuphrius, lib. de triumph. supra laudato.* Boeclerus.

3. *Extra urbem.*] Ad Bellonæ, juratus. *Schegkius.*

4. *Ante paucos.*] Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit: alter in triumphi curru conspectus, post diem tertium exspiravit. Valerius, Livius, Seneca 4. declamat. Plutarchus. Ejus votum eleganter apud Livium & Valerium. apud quem pro τὸ *proventu felicitatis*, in Vett. *provectu felicitatis.* Schegkius.

5. *Et quidem consors.*] Placebat legere, *concors.* sed desino, cùm in Livio quoque legam libro XLI. *Frater germanus, &, ut Valerius Antias tradit, censoris etiam consors erat.* Consortem autem hic interpretor, cum Glossis priscis κοινόβιον, ejusdem mensæ ejusdemque tecti. *Lipsius.*

6. *Senatu motus est.*] Quia legionem, in qua tribunus militum erat, injussu consulis dimiserat. Frontinus lib. 4. Cicero in Verrinis, Plinius lib. 7. Livius lib. 41. *Schegkius.*

7. *Libera custodia.*] Credo sic dictam, sive quod intra certos terminos libera ambulatio permissa; sive ad discrimen carceris; quia in hunc scelera, flagitia, atque servilia pœna dignissima

fæx

cessit, [1] Pseudophilippus, à mendacio simulatæ originis appellatus, qui se Philippum, regiæque stirpis ferebat, [2] cum esset ultimæ, armis occupata Macedonia, [3] assumtis regni insignibus, brevi temeritatis pœnas dedit. quippe Q. Metellus prætor, cui ex virtute Macedonici nomen inditum, præclara victoria ipsum gentemque superavit, & immani etiam Achæos rebellare incipientes fudit acie. Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus [4] sine inscriptione positis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat: quique hanc [5] turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium

fæx conjiciebatur; in illam non nisi qui alicujus dignationis liberalique pœna digni; Senatores nimirum vel duces captivi. colligitur ex Ciceronis Bruto: *Domi*, ait, *teneamus eam septam liberali custodia*; & Sallustl Catilinario. Plura notavit ad Tacitum, vir nunquam satis laudatus, & cujus caussa, coreulum illud Cato hæresin suam migraret, Justus Lipsius. *Schegkius. Libera custodia.*] Liberis custodiis Romæ quidem magistratuum, aut senatorum domus adhibitæ: sed & munitioribus oppidis per Italiam captivi honoratiores sæpe servabantur. *Livius* 45. *Patres censuerunt, ut Quintus Cassius Persea regem cum Alexandro filio Albam in custodiam duceret. Bitis regis Thracum filius cum obsidibus in custodiam Carseolos est missus. Ceteros captivos, qui in triumpho ducti erant, in carcerem condi placuit. adde c.* 43. De *Alba* etiam *lib.* 30. *c.* 17., *exemplum habemus*: ubi capto Syphace, *consulti patres, regem in custodiam Albam mittendum.* Ratio apud *Strabon.* 5. duplex redditur, *quoniam in penetralibus regionis sita Alba, & praterea probe munita esset.* De libera custodia egit *Lips. ad Tac.* 6. A. 3. 4. & *Savaro ad Sidon. l.* 1. *epist.* 7. Boeclerus.

1. *Pseudophilippus.*] Ob oris similitudinem, qui & *Andriscus.* Florus. *Schegkius.*

2. *Cum esset ultimæ.*] *Floro* est: *vir ultimæ sortis Andriscus, dubium liber an servus, mercenarius certe. Ammian. Marcellin.* 14, 40, & *Lucianus* ϖεὶς ἀπαιδεύτου, *in fullonio natum* dicunt. *Zonaras* t. 2. p. 114. qui satis copiose hanc historiam scribit, cum Marcellino patriam exprimit *Adramitenum* vocans. *Boeclerus.*

3. *Assumtis.*] Ita recte emendavit Burerius. Vulgo *adsumpti.*

4. *Sine inscriptione.*] Plinius de hisdem: *Neque Sauron & Batrachum obliterari convenit, qui fecêre templa Octaviæ porticibus inclusa.* Sed an Ædes ex sine inscriptione? asserit Velleius: negat idem Plinius. qui sic l. XXXVI. c. V. *Intra Octaviæ porticus in Junonis æde, Æsculapius ac Diana.* Et eodem capite sub finem, alterum templum inscribit *Jovi.* Quid nos dicimus? Velleium de aliâ inscriptione sensisse; non numinis, sed hominis, ejusque qui dedicavit. *Lips. Sine inscriptione.*] Vide de his porticibus *Andreæ Fulvii Sabini antiq. Rom. l.* 4. Boecler.

5. *Turmam.*] An de istâ Plinius capiendus, lib. XXXIV? *Alexandrum amicorumque ejus imagines summâ omnium simi-

dium spectant, hodieque maximum ornamentum ejus loci, ex Macedonia detulit. cujus turmæ hanc caussam referunt: [1] Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex ipsius turma apud [2] Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret. Hic idem, primus omnium Romæ [3] ædem ex marmore in iis ipsis monumentis molitus,

similitudine Lysippus expreßit. Has Metellus, Macedoniâ subactâ, transtulit Romam. Apparet. turbat tamen quòd Amicos appellat, qui aliis non nisi milites sunt, atque adeò Arriano sociales. Ipse ita libro 1. Μακεδόνων δὲ τῶν μὲν ἑταίρων ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ πέντε τῇ πρώτῃ προσβολῇ ἀπέθανον, καὶ τούτων χαλκαῖ εἰκόνες ἐν Δίῳ ἑστᾶσιν, Ἀλεξάνδρου κελεύσαντος Λύσιππον ποιῆσαι: *E Macedonibus circiter viginti quinque primâ aggreßione ceciderunt, eorumque æneæ imagines in Dio opido positæ, Alexandro jubente à Lysippo eas fieri.* Similia in Alexandro Plutarchus. Sed Plinius in opinione fuisse, quâ Vellejus, videtur: qui scribit hos *equites ex ipsius* (Alexandri) *turmâ apud Granicum cecidisse.* Si è turma regia; profectò assidui apud eum, aliis digniores, & quasi amici. Quod autem Arrianus notat Statuas eas in Dio positas: alii *Jovis templum* verterunt. nec valdè repugnem, nisi quòd de Dio opido magis signatè & probabiliter ceperis, quoniam Livius (Lib. XLIII.) prodidit hanc *urbem exornatam publicis locis & multitudine statuarum.* Est in Macedonia, regione Pieria. *Lipsius. Turmam.*] Plinius lib. 34. & 35. caussam colliges ex Curtio, Arriano, & Plutarcho in Alexandro. *Schegkius. Turmam.*] De *statuis equestribus* earumque *origine* ac *honore* videndus *Hermann. Hug. de mil. eq.* 5, 1. Boeclerus.

1. *Magnum Alexandrum.*] *Arrian.* 1. *Justin.* 11, 6, 13. Pro *impetrasse à Lysippo*, *Cl. Freinshemius Noster ad Curt.* 3, 21, 27. legit, *imperasse Lysi.* Lysippi ars passim laudata, & in exemplum excellentiæ memorata. *Nam ad veritatem Lysippum & Praxitelem accessisse optime* (i. e. ad vivum omnia expressisse) *affirmant. Quintil.* 12. *instit. orat.* 10. Boeclerus.

2. *Granicum.*] Fluvius hic Mysiæ minoris, ubi memorabilis Alexandri magni pugna. Vid. Curtium lib. 4. c. 1. & 10.

3. *Ædem ex marmore.*] Quid intelligit? Utrumne marmoream ædem primitus à Metello in urbe Româ structam? an potius, urbis ipsius Romæ templum? Nam cultam eam ut Divam, ac templa arasque passim positas alibi (In Com. ad Tacit.) à nobis doctum. Si hæc mens, (ut puto:) notabile sanè principium adorationis hujus sive adulationis. Quod Smyrnæi apud Tacitum III. Annal. gloriantur *se primos templum urbis Romæ statuisse:* à sententiâ nos non demovet, quoniam de primis provincialium hoc capiendum est. At si prior sententia cuiquam placeat; illi expediendum est quæ sit ista Ædes, & cui Deo? cur non nominet? Nam de privatâ ipsius Metelli (ut omittam, quod *Ædes*, eo sensu magis scripsisset) non potes capere: quia marmor seriùs adhibitum ad ædificia privatorum. Plinium vide. qui tamen originem primam marmoris quæsivit

tus, vel magnificentiæ vel luxuriæ princeps fuit. Vix ullius gentis, ætatis, ordinis hominem inveneris, [1] cujus felicitatem fortunæ Metelli compares, nam præter [2] excellentes triumphos, honoresque amplissimos, & principale in rep. fastigium, extentumque vitæ spatium, & acres innocentesque pro rep. [3] cum inimicis contentiones, [4] quattuor filios sustulit, omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit superstites & honoratissimos. mortui ejus lectum pro

quæsivit magis, quam invênit. Eò magis Velleii hæc notanda. *Lipsius.* *Ædem ex marmore.*] Meo judicio, locus iste nullo potest modo accipi, tamquam Metellus ipsi Romæ, veluti Deæ, templum extruxerit. fuerit enim præter decorum id auspicari Romanos ipsos. Orta illa divinitas primum à provincialium adulatione. At si de alterius Dei Deæve templo verba intelligenda sunt, cur id non nominavit auctor? quia satis indicatat expresso loco, in quo templum illud positum erat, dum inquit: *in iis ipsis monumentis molitus.* Sic Livius libro 45. cap. 15. *Eodem anno C. Cicereius ædem in Albano dedicavit, quinquennio postquam vovit.* Gruterus.

1. *Cujus felicitatem.*] Magnifice, ut solet, tam prolixum fortunæ favorem extollit *Val. Max.* 7, 1, 2, *&* *Plin.* 7, 44, *Cic.* 5. *de fin.* 78. *It.* 1. *Tusc.* 35. Boeclerus.

2. *Excellentes triumphos.*] Pluries ergo Metellus hic triumphavit? non invenio: imò semel, & de Macedoniâ tantùm. Itaque Valerius de hac ipsâ ejus felicitate, l. VII. *Speciosissimi trimphi prætextam largita est.* Unum ecce agnoscit. Rescribi velim: *præter excellentem triumphum.* Lipsius. *Excellentes triumphos.*] *Lipsius* ex historia repositum cupiebat, *excellentem triumphum:* sed rectè se habet judicium *Gruteri*; qui pro singulari numero pluralem hic usurpari existimat. Loquitur enim hic Vellejus ἐγκωμιαστικῶς, neque enumerat tantum membra collectione, sed granditate sermonis illustrat. *Boeclerus.*

3. *Cum inimicis.*] Scipione Africano. quas inter calamitates Metelli ducit Plinius. Cicero in Officiis, *sine acerbitate dissensionem.* Valerius, *graves testatasque* vocant. Rectè *testatas*, quasi quæ litterarum testimonio signatæ. moris ex simplici & antiqua recepti vita, qua publicè, qua privatim inimicitias denunciate: de quo litterarum decus ad Tacitum. hoc addi velim, amicitiam qui renuntiabat, etiam interdicebat domo. Tacitus lib. 5. *Sed Cæsar missis ad Senatum litteris, disseruit morem fuisse majoribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eum finem gratiæ ponere.* Et ut publicè Fecialis, ita quandoque privatim præco. Clemens Alexandrinus, *Amicitiam, quam diu coluerat, misso præcone renunciavit, non quod pœniteret, sed quod fortunæ statim pertimesceret.* Schegkius.

4. *Quatuor filios sustulit.*] Emendandus igitur Plinius Natur. Hist. lib. VII. cap. XIII. ubi vulgo ita legitur: *Q. Metellus Macedonicus, cum VI. liberos relinqueret, XI. nepotes reliquit.* Reponendum, IV. *liberos.* Ita etiam ipse Plinius ejusdem libri cap. XLIV. ut Valerium Maximum, Aurelium Victorem, & alios, mittam. Est tamen apud B. Augustinum lib. II. cap. XXIII. de civitate

pro [1] Rostris sustulerunt [2] quattuor filii. unus consularis, & censorius; alter consularis, tertius consul, quartus [3] candidatus consulatus: quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis, feliciter de vita migrare, quam mori.

12 Universa deinde, ut prædiximus, instincta in bellum Achaia, cujus pars magna ejusdem Metelli Macedonici virtute armisque fracta erat, maxime Corinthiis in arma, cum [4] gravibus etiam in Romanos contumeliis, instigantibus, destinatus ei bello gerendo consul Mummius. Et sub idem tempus, magis, quia volebant Romani, quicquid de Carthaginiensibus diceretur, credere, quam quia credenda afferebantur, statuit senatus Carthaginem exci-

civitate Dei: *Metellus Romanorum laudatissimus, qui habuit v. filios consulares, etiam rerum temporalium felix fuit.* Sed hic quoque reponendum arbitror IV. Nulla menda crebriora, quam circa numeros. *Vossius.*

1. *Rostris.*] More majorum, quem & graphicè Polybius lib. 6. exprimit: *Si quando apud eos quispiam ex illustribus viris ex hac vita decesserit, elato funere portatur cum reliqua pompa ad rostra, sic dicta, in forum: & nunc stans conspicuus, nunc obvolutus, idque raro, universa plebe circumstante, rostra adscendit: si quidem filius adultus superfit, ac præsens existat; sin verò alius quispiam ex ipsius genere, ac demortui virtutes, & quæ in vita præclare gessit, deprædicat.* Et statim: *Ubi autem præclarus aliquis ex domesticis ultimum diem obiit, instituunt funeris elationem, & circumfusi, qui simillimi, magnitudine & reliqua statura videntur, vestitum usurpant, si vel consul, vel Imperator fuerit, purpura circumdatum, si censor purpureum: si triumphum egit vel tale quid perfecit, auro contextum. igitur isti curru incedunt. fasces verò & secures, ac reliqua principatibus consueta secundum dignitatem cujusque præcedunt, qua dum in vivis esset in Rep. eminuit, ubi ad rostra veniunt, cunctis ex ordine sellis elephantinis sedent, quo spectaculo haud facilè poterit spectari pulcrius.* Primus Poplicola supremè Brutum laudavit, quo deinde ad feminas, & Imperatorum ævo ad juvenes progressum. Suetonius, Dio. *Schegkius.*

2. *Quatuor filii.*] Uno prætore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno censorio. Plinius lib. 7. Adi auctorem virorum Illustrium. *Schegkius.*

3. *Candidatus.*] Qui enim ambiebant magistratum, candidis vestibus utebantur.

4. *Gravibus in Romanos contumeliis.*] *Justin.* 34, 1, 9. *legatos quoque ipsos Romanorum violassent, nisi audito tumultu, trepidi fugissent. Flor.* 2, 16, 3. *oratione violatos* ait. *Cicero pro leg. Man.* 5. *ob legatos superbius appellatos eversam Corinthum* testatur. Sed nimirum speciose sonabat in auribus hominum, *caussa belli in violationem legatorum rejecta*: quippe quo nomine juste suscipi bella communiter existimabant: quamvis non alia, quam quæ mox Carthaginem dicitur oppressisse, invidia Romanos impulit, ut caussas belli quærerent adversum Corinthios, &, quia quærebant, invenirent. *Boeclerus.*

1. *Adopta-*

excidere. Ita eodem tempore P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani paternisque L. Paulli virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingeniique ac studiorum eminentissimus sæculi sui, qui nihil in vita nisi laudandum aut fecit aut dixit ac sensit; quem, Paullo genitum, [1] adoptatum à Scipione Africani filio diximus, ædilitatem petens [2] consul creatus est. Bellum Carthagini, jam ante biennium à prioribus consulibus illatum majore vi intulit; [3] cum ante in Hispania [4] murali corona, in Africa [5] obsidionali donatus esset; in Hispania vero etiam [6] ex provocatione, [7] ipse modicus virium, immanis magnitudinis hostem interemisset. Eamque urbem, magis invidia imperii, quam ullis ejus [8] temporis noxis invisam

1. *Adoptatum à Scipione.*] Cum *Velleio facit Livius l. 44. c. 44. P. Scipio, Africanus & ipse postea deleta Carthagine appellatus, naturalis consulis Paulli, adoptione Africani nepos.* Et *Valerio*, 3, 7, 5. *Aviti spiritus egregius successor Scipio Æmilianus* vocatur, itemque *Florus* 2, 15, 12. *Hunc*, inquit, *Paullo Macedonico procreatum Africani illius magni filius, in decus gentis assumserat. Themistius orat. 5. de pace ad Valent.* Σκιπίων δὲ ὁ μέσος ἐκεῖνος, ὁ τοῦ πάνυ Σκιπίωνος υἱδοῦς, &c. Quanquam nescio, cur doctissimo *Remo* vertere placuerit: *Magnus ille Scipio, Maximi illius Scipionis adoptivus filius.* cum vel ex *Polluc.* 3, 2. constet υἱδοῦν nepotem significare. nisi fors Vir Magnus illis adhibuit fidem, qui ab ipso Africano adoptatum Æmilianum credidere. *Boeclerus.*

2. *Consul creatus est.*] Adnitente Catone, qui dicebat; *Reliquos qui in Africa militarent, umbras militare, Scipionem vigere.* Epitome Livii, Appianus Punicis, Valerius lib. 8. *Schegk.*

3. *Cum ante in Hispania.*] Vid. *Liv. epit.* 48. & 49. *Victor.* 58. *Plin.* 37, 1. Boeclerus.

4. *Murali corona.*] De coronis Gellius lib. 5. Noct. Att. cap. 6. Has autem recenset triumphalem, obsidionalem, civicam, muralem, castrensem, & navalem. Corona obsidionalis erat graminea, civica ex quercu, muralis veluti muri, castrensis valli figura in apice insigniebatur. Vide Stewechii comment. ad Veget. p. 102.

5. *Obsidionali.*] Propter octo cohortes obsidione vallatas consilio & virtute servatas. Scriptor virorum Illustr. *Schegkius.*

6. *Ex provocatione.*] Apud Intercatiam à rege provocatus, opima spolia retulit, quod notabis. Florus, Appianus Hispanicis, Epitome Livii, alii. *Schegkius.*

7. *Ipse modicus virium.*] Ita loqui amant boni auctores. Sallustius historiarum lib. 3. *Ingens ipse virium atque animi. Dubius consilii:* & lib. 4. *Anxius, impotens, nimium animi.* & infrà sæpe noster. *Schegkius.*

8. *Temporis noxis.*] Editio prima: *quàm ullius ejus temporis noxiæ.* Hinc fecerim: *quàm ullis ejus temporis noxis.* Non enim vult numquam

cos

visam Romano nomini, funditus sustulit, fecitque suæ virtutis monumentum, quod fuerat avi ejus clementiæ. [1] Carthago diruta est, cum stetisset [2] annis DCLXVII, abhinc annos CLXXVII, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio Coss. Hunc finem habuit Romani imperii Carthago æmula; cum qua bellare majores nostri cœpere Claudio & Fulvio consulibus, [3] ante annos CCCXCVI, quam tu, M. Vinici, consulatum inires. ita per annos CXV, aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit. neque se Roma, jam terrarum orbe superato, securam speravit fore, [4] si nomen usquam stantis maneret Carthaginis. adeo odium, certaminibus ortum, ultra

eos peccasse aut nocuisse, sed non illo tempore, eum decretum. Idque verum est. *Lipsius.* *Ullis ejus temporis noxis.*] Recepi in textum correctionem *Lipsianam.* quanquam enim nullo modo credam, *Vellejum* ita scripsisse, videbatur tamen facilius, quam illud alterum, in codicibus repertum: *quam ullius ejus temporis noxiæ.* Possunt quidem illa verba pendere ab, *invidia:* Sed id durius videtur, quam ut facilitatem Vellejanam referar. Multo minus subaudiverim per Hellenismum, *caussa*, quod contextus (ad cujus simplicitatem competentiamque plurimum attendendum arbitror) prorsus repudiare videtur. Nil dubito, *veram lectionem, ut in corrupto loco, ignorari.* qualibus locis, nemini vel insultandum vel applaudendum judico. *Boecl.*

1. *Carthago diruta.*] Incensa. Horatius lib. 4. Carmin. Od. 8.

Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides:

Et libro Epodôn Od. septima:

Non ut superbas invida Carthaginis,
Romanus arceis ureret.

Et Florus lib. 2. cap. 15. per continuos decem & septem dies vix potuisse incendium exstingui tradit. Et aratrum passa. Modestinus JC. l. si usus fructus. D. quibus modis usus fructus amittatur: *Si ususfructus civitati legetur, & aratrum in eam inducatur, civitas esse desinit, ut passa est Carthago.* Schegkius.

2. *Annis* DCLXVII.] Abit à se Vellejus, si scriptura sincera. Suprà enim monuit LXV. an. Carthaginem ante urbem conditam. igitur exactius constaret cum Eutropio, qui DCLXX. annos exprimit. Pugna quoque de tempore hujus secundi belli Punici. Livii Epitoma cum Orosio & Eutropio initium ponit alterum & sexcentesimum annum V.C. Et intra quintum postquam cœptum, consummatum. Dissentiunt Fasti, quibus V. C. ann. DCIV. Hæc curatius tractare Fastographorum est. *Schegkius.*

3. *Ante annos* CCXCVI.] Justa computatio, CCXCII. Paullo ante etiam, CLXXIV. *Lipsius.*

4. *Si nomen usquam.*] Ita legit Lipsius: *Si nomen usquam stantis maneret Carthaginis (adeo odium certaminibus ortum ultra metum durat, & ne in victos quidem deponitur) neque ante invisa esse desiit, quam esse desiit.*

1. *Invi-*

ultra metum durat, & ne victis quidem deponitur, ne-
que ante [1] invisum esse desinit, quam esse desiit. Ante 13
triennium, quam Carthago deleretur, M. Cato, perpe-
tuus diruendæ ejus auctor, L. Censorino, [2] M. Manlio
Coss. mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago conci-
dit, [3] L. Mummius Corinthum, post annos DCCCCLII,
quam ab Alete Hippotis filio erat condita, funditus
eruit. uterque imperator, devictæ à se gentis nomine
honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achai-
cus. nec quisquam ex [4] novis hominibus prior Mummio
cognomen virtute partum vindicavit. Diversi impera-
toribus mores, diversa fuere studia. quippe Scipio tam
elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ & [5] au-
ctor & admirator fuit, ut [6] Polybium,* Panętiumque, prę-
cellen-

1. *Invisum.*] Non est necesse hæc avellere à gnomâ superiore, si modò *invisum* interpreteris ac si neutri esset generis, notaretque *rem invisam.* Grut.

2. *M. Manlio.*] M. Manilio ex Fastis Capitolinis, & universa historia (ita & Sigon.) *Manutius.*

3. *L. Mummius.*] Ita recte legit B. Rhenanus, cum ante legeretur *A. Mummius.*

4. *Novis.*] Nobiles erant, quorum majores imagines habebant: Novi, qui suas tantum, non majorum imagines ex virtute partas habebant. *Novis.*] Ecce disertim inter novos homines Mummium ponit Vellejus. Atqui Valerius Maximus lib. VI. cap. IV, *ut nobilem, ita enervis vitæ*, dicit. Sed non dubium mihi est, quin apud eum, *ignobilem* rescribi debeat. *Vossius.*

5. *Auctor.*] Hic ego nihil mutarem: est enim *auctor*, quasi caussa, quia primus ipse & pauci præterea doctrinas in urbem Romam induxerunt. *Manut.* *Auctor.*] Nimia pro Scipione laus, fuisse doctrinæ omnis auctorem. Scribo, *fautor*: & id Principi ac militari viro convenit. *Lipsius.* *Actor.*] Quod *Lipsius*, malit *fautor*, *primo*, non opus erat; cum admiratio jam favorem includat: *deinde* nimium de Scipione elogium videri non debet, *ad quem Terentii scripta* (id est, luculentissimum & incomparabile elegantioris doctrinæ monumentum) *referuntur* à veteribus, teste *Fabio* 10, 1. Licet enim hanc opinionem impugnet *Donatus*, probat ea tamen satis evidenter judicium antiquitatis de doctrina Scipionis. neque res exemplis caret, si *Iulium*, *Octavium*, *Annibalem* aliosque cogitemus. *Boeclerus.*

6. *Polybium.*] Qui Scipionis socius fuit in expeditione. *Ammian. Marcell.* 25, 7: *Legerat* (Julianus) *Æmilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio Megalopolitano Arcade, & triginta militibus, portam Carthaginis impetu simili subfodisse.* unde facile deprehendimus, præcipuorum Scipionis operum socium & adjutorem fuisse Polybium. cujus equidem prudentia gerendarumque rerum peritia, cum præcellente ingenio veluti certat in gravissimo Historiarum opere. quod, singulari instituto politicæ informa-

cellentes ingenio viros, domi militiæque secum habuerit. neque enim quisquam hoc Scipione [1]elegantius intervalla negotiorum otio [2]dispunxit, semperque aut belli aut pacis serviit artibus: semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut [3]capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas, in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro rep. fuerit, manere adhuc rudem [4]Corinthiorum intellectum,

tionis atque disciplinæ, omnium inter Græcos industriam superat. post ipsum, *Dionem* video hanc viam præclare instituisse. nam & hunc respectu *παιδεύσεως πραγματικῆς*, accuratiorem & profectui civilis viri accommodatiorem ceteris judico. *Polybianæ Historiæ* præstantiam, ante illustrem *Casauboni* operam, paucis in mentem venit suspicari, cui propterea plurimum debent prudentiæ solidioris studia. vid. *Præfat. operi præfixam:* & *Ger. Jo. Voß de Græc. Hist.* 1,9. Boecl.

* *Panætiumque.*] *Tullio* 4. *de fin.* 9. vocatur *homo imprimis ingenuus & gravis, dignus illa familiaritate Scipionis & Lælii Panætius.* Felicem tantis amicis Scipionem! quorum convictio non modo prudentiæ, sed virtutis eximia potuit exempla suppeditare. Non enim ex acutis & callidis ad vaframenta consultoribus fuere, quales hodie in deliciis & honore habentur: sed qui *nihil utile nisi quod honestum esset*, crederent, sicut Panætium disertè *Cicero*; Polybium, sua satis superque commendat historia; gravis scilicet & perpetua non virtutis minus generosæ, quam gravioris sapientiæ magistra. *Boecler.*

1. *Elegantius.*] Erit fortè, qui *diligentius* malit. Ego pro hoc idem istuc esse ajo. idque attestabitur mihi, qui paullò diligentior fuit Gelli lector. Et verò *eleganter* quid est, nisi cum electu seu delectu? quis *elegans*, nisi qui eligit, diligit, lectaque amat & usurpat? *Acidal.*

2. *Dispunxit.*] Verbum sollemne Nummulariorum, & qui medium Janum adsident. Seneca lib. 4. de Benefic. cap. 31. *Apud me ista acceptorum, expensorumque rationes dispungentur.* Hinc Tertulliano, *Deus meritorum judex & dispunctor.* Liberalia verò Scipionis studia ex historicorum, & passim Ciceronis libris abundè in mundo, de quo fertur, dixisse; *Nunquam se minus otiosum esse, quam cum otiosus; nec minus solum, quam cum solus:* magnifica vox & magno viro ac sapiente digna. *Schegkius.*

3. *Capta Corintho.*] Ann. III. Olympiadis CLVI. Plinius lib. 34. cap. 2. Pausanias Olymp. CLX. propter legatos Romanos, dubium an & manu, certe oratione violatos. Florus lib. 2. c. 16. Cicero pro L. Manilia, Pausanias, Zonaras tom. 2. Æris Corinthiaci originem, mixturam, nobilitatem graphicè Plinius, Florus, & elegantissimus Muretus Variar. l. 7. c. 5. describunt. *Idem.*

4. *Corinthiorum.*] Nimiam Corinthiorum æstimationem, quam hic perstringit *Vellejus*, *furorem* vocat *Seneca de brev. vit.* 12. Boeclerus.

5. Quin

lectum, quam in tantum ea intelligi; & [1] quin hac prudentia illa imprudentia decori publico fuerit convenientior. Cum facilius cujusque rei in unum contracta species, 14
quam divisa temporibus, oculis animisque inhæreat; statui [2] priorem hujus voluminis; posterioremque partem, non inutili rerum notitia in artum contracta, distinguere: atque huic loco inserere, quæ quoque tempore post Romam, à Gallis captam, [3] deducta sit colonia jussu senatus. nam [4] militarium & caussæ & auctores & ipsa-

1. *Quin hac prudentia.*] Burrerius legit, *quia hac prudentia.*

2. *Priorem hujus voluminis.*] Mirum, quantopere hic hæsitarit summus vir Justus Lipsius. Desiderare se ait priorem illam partem, ubi auctor noster similiter colonias enumeraverit, quæ ante Romam à Gallis captam sint deductæ. Statuit igitur, Velleji historiam olim in plures, quam duos fuisse libros divisam. Ego plane ab ejus sententia recedo. Et faciunt pro me hæc ipsa Velleji verba, è quibus ille se explicare non potuit. Sensus est: Statui hic abrumpere priorem partem operis mei, ordirique posteriorem, ubi inseruero quædam de temporibus Coloniarum. Unde ipse postea Vellejus ait, particulam hanc operis formam propositi excedere. Itaque vere ἔκβασιν, sive excursum dixeris, quæ hinc usque ad initium libri posterioris sequuntur. *Voßius. Priorem hujus voluminis.*] Digressio nobilis de *coloniarum deductione & civitatum propagatione*: cui similis est ea, quæ legitur *posteriore voluminis parte* (*volumen* enim hoc loco notat totum opus Velleji) id est, 2, 38. & 39. *de Provinciarum origine.* Quærat autem forte aliquis, *quomodo brevitati Vellejanæ conveniunt istæ ἐκβάσεις, majoris diverticula operis? Quomodo item ad hujus loci institutum pertinet coloniarum recensio?* Spectanda enim in digressionibus hæc talia ostendit *Cl. Vossius de art. Hist.* 22. De cohæsione ut hic aliquid comminiscamur, non videtur opus esse: cum *Vellejus* ipse *utilitatem* potius & τὸ ἀξιομνημόνευτον *hujus notitiæ, quam* ἀκρίβειαν sibi propositam significet. quæ ratio vel sola apud æquos judices ad veniam & laudem valere potest. Sicut nec *compendia* unius omnia generis æstimanda, uniusque legis rigore constringenda sunt. Est enim hoc opusculum Vellejanum ex iis, *quæ in minore quidem ambitu, omnem tamen majoris & pragmatici operis artem moremque retinent.* Boeclerus.

3. *Deducta sit colonia.*] Totam hanc egressionem Vellejanam veluti commentatio illustravit *Sigonius de antiq. Jur. Ital. lib.* 2. Sicut; quæ de *militaribus* mox dicuntur *lib.* 3. ubi & supplet, quam Vellejo præterire placuit, *militarium coloniarum recensionem.* Ex *hoc Scriptore* & *Pighii Fastis* petantur ea, quæ explicando Nostro idonea huc transcribenda neutiquam judicavimus. *Boeclerus.*

4. *Militarium.*] De coloniis vero militaribus erudite differit Sigonius, lib. III. cap. IV. de Antiquo Jure Italiæ. Ut nihil habeam, quod addam; nisi quod earundem etiam mentio sit in monumento Ancyrano. *Voßius.*

ipſarum præfulgent nomina. huic rei per idem tempus [1]civitates propagatas, actumque Romanum nomen communione juris, haud intempeſtive ſubtexturi videmur. Poſt ſeptem annos, quam Galli urbem ceperunt, [2]Sutrium deducta colonia eſt, & poſt annum [3]Setina, novemque interjectis annis [4]Nepe; deinde, interpoſitis duobus & triginta, Aricini in civitatem recepti. [5]abhinc annos autem CCCL, Sp. Poſtumio, Veturio Calvino Coſs. [6]Campanis data eſt civitas, partiq; Samnitium, ſine ſuffragio: & eodem anno Cales deducta colonia. [7]Interjecto deinde triennio Fundani & Formiani in civitatem rece-

1. *Civitates propagatas.*] Quas civitates? logi & flocci. Scribe, *civitatem propagatam*, ſingulari numero: & accipe de Romanâ. Ego, inquit, colonias recenſebo: & eâdem operâ, communicatam cum finitimis civitatem. Utrumque enim ad ampliationem imperii ſpectat: ſive cùm miſſi in exteros è civibus coloni, ſive cùm exteri admiſſi in cives. Clarum hoc ex ipſo contextu Velleji, cui paſſim inſeritur, *Aricini in civitatem recepti*. item: *Acerranis civitas data.* & plura tu vide. *Lipſ. Civitates propagatas.*] *Lipſius* voluit *civitatem propag.* ſcilicet *de jure civitati dato*, ſicuti paſſim ſequitur. Videtur tamen idem ſenſus è lectione uſitata (quam non temere mutare debemus) prodire. quidni enim *propagantur civitates, dum communione juris Romani civitates denuo quaſi fiunt: id eſt, tales, ſive Romano jure gaudentes?* Boecler.

2. *Sutrium.*] De ſequentibus coloniis vide Cluv. Ital. Ant. *Sutrium.*] *Satrium* Livius, Pliniuſque nominant: Silius tamen *Sutrium* agnoſcit, l. 1, 18.

——— Sabatia quinque
Stagna tenent, Ciminique lacum, qui Sutria tecta.

In antiqua quoque inſcriptione *Sutria colonia* nominatur. Diſſentit à Livio, & aliis, Vellejus in annorum ratione: ſiquis tempora diſtinguit ordine conſulum, qui à Vellejo nominantur. *Manutius.*

3. *Setina.*] Manutius legit, *Setia.*

4. *Nepe.*] Lego, *Nepet*. Ita ſcribendum ejus urbis nomen, docent Chariſius, ac Priſcianus. Nec aliter apud Livium, aut Plinium, legas. Ptolemæo eſt Νέπιτα. Interim, ut hoc dubitem, facit Procopius lib. 15. rerum Goth. cui urbs hæc Νέπα vocatur. Imo & ſimiliter *colonia Nepenſis* dicitur Frontino. Nam à *Nepet*, fit *Nepetenſis*. Voſſius.

5. *Abhinc annos*] Videatur ad hunc locum omnis antiquitatis condus promus, Stephanus Pighius in faſtis ſuis. *Gruterus.*

6. *Campanis data eſt civitas.*] Imò antè data ſi Livio fides, lib. VIII. *Campanis equitibus, honoris cauſſâ, quia rebellare cum Latinis noluiſſent, ſine ſuffragio civitas data.* Id ipſe refert in Conſules L. Furium, C. Mævium: eſſerque quadriennium ante Velleji notam. Sed enim Livius ibi ſignatè de equitibus tantum commemorat, noſter de Campanis univerſis. Illi ergo beneficio hoc priores affecti. *Lipſius. Civitas.*] De jure civitatis & ſuffragii vide Sigonium.

7. *Interjecto.*] Conſule & ad hunc locum

recepti, eo ipſo anno, quo [1] Alexandria condita. inſequentibuſque conſulibus à Sp. Poſtumio, Philone Publilio cenſoribus Acerranis data civitas, & poſt triennium [2] Tarracinam deducta colonia interpoſitoque quadrienno, [3] Luceria; ac deinde, interjecto triennio, Sueſſa Aurunca; & Saticula, Interamnaque poſt biennium. Decem deinde hoc munere anni vacaverunt. tunc Sora atque Alba deductæ coloniæ, & Carſeoli poſt biennium. [4] at quintum Fabio, [5] Decio Mure quartum Coss. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, Sinueſſam, Minturnaſque miſſi coloni; poſt quadriennium Venuſiam. interjectoque binnio, M. Curio & Rufino Cornelio Coss. Sabinis ſine ſuffragio data civitas. id actum ante annos ferme [6] CCCXX. at [7] Coſſam & Pæſtum abhinc annos ferme * CCC, Fabio

cum amiciſſimi Pighii elaboratiſſimos Faſtorum libros; quos cùm morte præventus non abſolverit, manebit perpetuò imperfecta Venus illa hiſtorica. *Gruterus.*

1. *Alexandria.*] Idem Patavinus conditam vult C. Pœtilio, L. Papirio Curſore Coſs. & Solinus cum eo, cap. xxxv. itemque Caſſiodorus. Hoc eſſet quadriennio ſeriùs, quam pro Velleji calculo. *Lipſius.*

2. *Tarracinam.*] Lipſius *Tarracina:* monet Raphel. in Var. Lect.

3. *Luceria.*] Decennio toto Livius diſſentit. Quid iſta faſtidiosè colligam? Commentarius proprius huic rei inſtituendis ſit: quam tamen ſatis induſtriè libarunt Sigonius & Onufrius boni vindices rerum Romanarum. *Lipſ.*

4. *At quintum.*] Vulgo, *ad. At quintum.*] E. V. ſic habet: *ad quintum Fabioque Decio Mure quarto CONS. quo anno, &c.* Locum hunc vetæ ac genuinæ lectioni ſuæ ſic reſtituendum puto. qui aliquando veterum exemplaria evolverunt, ſæpiculè, imo ferè ſemper, & ubique, *t* pro *d*, & rurſum, *d* pro *t*, legerunt; ut *hant* pro *hand*; *aput* pro *apud*; & *at* pro *ad*, multaque hujuſmodi. noverunt item pleraque veterum exemplaria ſine majuſculis literis, ſine punctis; demum etiam ſine omni ſententiarum diſcrimine ſcripta. *Burrerius.*

5. *Decio Mure.*] Legendum, juxta Urſinum *P. Decio Mure*, non ut vulgo, *Q. Decio*, cui & aſtipulatur Lipſius.

6. cccxx.] Ita emendat Burrerius ex vetuſto exempl. Antea erat cccxxx. cccxx.] Verior ſupputatio cccxxix. & paullo poſt pro *Coſſam* malim *Coſam.*

7. *Coſſam.*] In MS. fuit *Coſa.* Lego, *Coſam.* Et ita hujus urbis nomen etiam ſcribunt Virgilius, Suetonius, Rutilius, Antoninus, Martianus Capella, aliique. Forſan & ipſe Vellejus lib. II. ubi tamen potior lectio fuerit, *Compſam.* Plerique alii *Coſſam* nominant; quod tantundem eſt, ut alibi monemus. Apud Obſequentem mendoſe legitur, *Conſa.* Errori forſan locum dedit Hirpinorum *Compſa.* Idem tamen nomen etiam obtinet apud Epitomatorem Livii lib. XII. Sed recte quoque illic Sigonius, ac Cluverius, *Coſſa* emendarunt. *Voſſius.*

Fabio Dorsone & Claudio Canina Coss. interjecto quinquennio, Sempronio Sopho & Appio Cæci filio Coss. Ariminum, [1] Beneventum coloni missi; & suffragii ferendi jus Sabinis datum. at initio primi belli Punici Firmum & Castrum colonis occupata. & post annum Æsernia, postque [2] XXII. annos Æsulum & Alsium; [3] Fregellæque post biennium; proximoque anno, Torquato Sempronioque Coss. Brundisium, & post triennium Spoletium; quo anno [4] Floralium ludorum factum est initium. postque biennium deducta Valentia, & sub adventum in Italiam Hannibalis, Cremona atque Placentia. Deinde, neque dum Hannibal in Italia moratur, neque proximis post excessum ejus annis, vacavit Romanis colonias condere; cum esset in bello conquirendo potius

* ccc.] Jure hic illud *fermè* repetit, cùm desint tres anni ad justum numerum ccc. supplendum.

1. *Beneventum.*] Colonia cùm *deduceretur adpellari cœptum melioris ominis caussa. namque eam urbem antea Μαλόεν᾽τα adpellarunt.* Festus & ibi diviné Scaliger. *Schegkius.*

2. XXII.] Manutius legit, XVII.

3 *Fregellæque.*] Car. Sigonius *Fregenæque.*

4. *Floralium ludorum.*] *Florales* ludi mense Aprili instituti, hoc est, 4. Cal. Maji. Anno ab U. C. 516. idque ex Sibyllæ oraculis, ut omnia deflorescerent bene, in quorum jocis Ædiles, teste Porphyrione, spargebant populo cicer & fabam, & eodem spectante nudabantur mulieres: trahunt nomen à Flora muliere, quæ cum magnas opes meretricio quæstu acquisivisset, populum Romanum hæredem reliquit cum magna pecuniæ vi, ex cujus fœnore suus dies natalis celebraretur editione ludorum, quos Floralia dixerunt: Sed quod Senatui flagitiosum id videbatur, ut scribit Lactantius, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deamque esse finxerunt, quæ floribus præesset, eamque oportere placari, ut fruges cum arboribus aut vitibus bene florerent. Eum colorem secutus Ovidius in Fastis, non ignobilem nympham fuisse canit, cui nomen fuerit Chloris, quæ, Zephyro collocata in matrimonium, dotis loco id muneris à marito acceperit, ut omnium florum potestatem haberet. Digna quoque Poëtæ verba, quæ subtexantur:

Chloris eram (inquit) *quæ Flora vocor, corrupta Latino*
Nominis est nostri littera Græca sono.
Chloris eram Nymphe campi felicis, ubi audis
Rem fortunatis ante fuisse viris.

Et postea:

Est mihi fœcundus dotalibus hortus in agris:
Aura fovet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus implevit generoso flore maritus,
Atque ait: Arbitrium tu Dea floris habe. Fungerus.

I. A. Lu-

tius miles quam dimittendus; & post bellum vires refovendæ magis, quam spargendæ. Cnæo autem Manlio Volsone, M. Fulvio Nobiliore Coss. Bononia deducta colonia, abhinc annos ferme CCXVII. &, post quadriennium, Pisaurum ac Potentia; interjectoque triennio, Aquileia & Gravisca, & post quadriennium Luca. Eodem temporum tractu, quamquam apud quosdam ambigitur, Puteolos, Salernumque & Buxentum missi coloni. Auximum autem in Picenum, abhinc annos ferme CLXXXVII, ante triennium, quam Cassius censor, [1] à Lupercali in Palatium versus, [2] theatrum facere instituit. [3] cui in demoliendo eximia civitatis severitas & consul

1. *A. Lupercali.*] Servius dicit fuisse speluncam sub monte Palatino, in qua capra luebatur, id est, sacrificabatur. à Lupa nutrice Romuli nomen accepisse Ovidius voluit. Templi hujus sacerdotes Luperci appellantur. vide Valer. lib.2. & Marlian. Topogr. Rom. l. 2. c. 12.

2. *Theatrum facere.*] Lapideum, cum antea tumultuarium ex ligno, ajunt docti viri, extrueretur. quibus non adsentio. Valerius eccè, cum Livio lib.48. Orosio lib.4. cap.21. Augustino lib. 1. De civitat. Dei, c.31. tradit excogitatam & inchoatam hanc rem ab his censoribus: ceterum auctore Scipione Senatusconsulto cautum, ne quis in urbe propius ac mille passus subsellia posuisse, sedensve ludos spectare vellet. Et absque his, vel forte argumentum, quo inter omnes constat L. Mummium principem temporarium è ligno extruxisse theatrum. moventur doctissimi viri auctoritate Ausonii, cujus versus propter elegantiam, & quia clara lux huic loco, adscribo:

— & Atticis quoque,
Quibus theatrum curiæ præbet vicem
Nostris negociis sua loca sortito data.
Campus comitiis, ut conscriptis curia,
Forum atq; rostrum separat jus civium.
Una est Athenis, atque in omni Græcia
Ad consulendum publici sedes loci.
Quam in urbe nostra sero luxus condidit.
Ædilis olim scenam tabulatam dabat,
Subito excitata nulla mole saxea.
Murana sic & Gallus. nota eloquor:
Postquam potentes nec verentes sumtuum
Nomen perenne crediderunt, si semel
Constructa moles saxeo fundamine,
In omne tempus conderet ludis locum:
Cuneata crevit hæc theatri immanitas,
Pompejus hanc, & Balbus & Cæsar dedit
Octavianus, concertantes sumptibus.

Non pugnat hic locus, magis à nobis. ante illa theatra fuisse negamus, non post illa; quæ Ausonius aperto sensu intelligit. & de quibus, ut statim post ludos destruerentur, leges latas Tertullianus in Apologetico docet. Vide & Scal. Auson. Lect. lib.2. c.1. *Schegk.*

3. *Cui in demoliendo.*] *In demoliendo*, dixit, pro *ut demoliretur*. Vel lege, *moliendo*. ut sit: *Molienti theatrum Cassio consul Scipio, civitatisque summa severitas restitit.* historia patet ex Valerio, Appiano, Epitome Liviana, Augustino de civitate Dei, Orosio. Quod

consul [1]Scipio restitere. quod ego inter clarissima publicæ voluntatis argumenta numeraverim. Cassio autem Longino & [2]Sextio Calvino, qui [3]Sallues apud Aquas, quę

ab

tamen *Scipioni consuli* (sic enim legendum puto, non *Cæpioni*) Vellejus, & Appianus tribuunt, id ex Epirome, & Fastis Capitolinis, post consulatum esse factum, plane constat. *Manutius.* *Cui in demoliendo.*] Sententia clamat legendum, *emoliendo*. Cœperat moliri theatrum: emoliri non potuit, civitate & Scipione resistente. *Lipsius.* *Cui in demoliendo.*] *Lipsius*, *emoliendo* substituebat. *Acidalius*, *cui in demoliendo.* *Gruterus* illa verba *in demoliendo*, plane abjicit. Sed fortasse simplicissime *demoliri* pro *moliri* accipimus. *Boeclerus.* *Cui in demoliendo.*] Derivativum, pro primo, *moliendo*. Sic, *Deamo te, Syre*, pro, *amo*, Terent. Heaut. Act. IV. Sc. VI. *Detexere*, pro texere, Virgilio Eclog. II. & Sulpitiæ in Satyra. Ita etiam, *partum non deformatum*, pro, *non formatum* dixit Sulpitius Hist. Sac. lib. I. Qualia passim apud auctores obvia. Unum jam modo Livii exemplum producam, quod viros eruditos hactenus vexavit. Libro XXII. de pugna ad Thrasymenum: *Id tantum hostium, quod ex adverso erat, adspexit: à tergo, ac super caput detectæ insidiæ.* Glareanus, cum monuisset *detectæ*, positum pro simplici *tectæ*, hominum doctissimorum cavillos effugere non potuit. At ne quid ei posthac oggranniant, audiant ipsum Livium eodem libro loquentem, *Ager omnis medius erat prima specie inutilis insidiatori: quia non modò sylvestre quicquam; sed ne vepribus quidem vestitum habebat: re ipsa natus detegendis insidiis, &c.* Vossius.

1. *Scipio.*] Vulgo *Cæpio*. Scribendum, *Scipio*; idque certum est: sed an tunc *Consul*? Consularem eum fuisse & jam abiisse honore illo, Epitoma Livii & Fasti evincunt. Nam de Scipione Nasicâ sermo est, qui Consul secundum fuit, biennio ante Valerium Messallam & Cassium Longinum Censores. Quomodo ergo Consul id impedierit? tamen haut temerè in Vellejo mutem, qui tempora fortassis Censuræ hujus aliter digessit. præsertim cum Appianus pro eo I. Civil. Τῷ δ᾽ αὐτῷ χρόνῳ, inquit, Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, ὃ Λεύκιος Κάσσιος ἤρχετο: *Eodem tempore Scipio Consul diruit theatrum, quod cœperat Lucius Cassius.* Lips. *Scipio.*] Rhen. *& COS. Cæpio.* Quis acri pectore, non videt legendum; *& consularis Scipio.* non animadverterunt docti viri, τὸ *COS.* veteri librario, *Consulem*, *Consularem*, *Consulatum* denotare. Clarum exemplis. infrà, *Merula autem qui se sub adventum Cinnæ Cos. abdicaverat.* Hic vir doctus malè, *consulis*, cum flagitante historia, *consulatu* legendum. Et de Lucullo; *Qui ante septem annos ex Cos. sortitus Asiam.* vera scriptura, *consulatu*, non *consule*, ut quidam. De Dolabella; *atque insignia corripuisset Cos.* legend. *consularia*, ut rectè edidit Manutius, non *consul*, ut Gryph. Dixit *in demoliendo*, derivatum pro primævo, veteribus Grammaticis notatum genus. *Schegkius.*

2. *Sextio Calvino.*] Vulgo, *Sestio*. *Sestio Calvino.*] Scribendum, *Sex. Calvino*. nam *Sextus* familiæ nomen est, non prænomen. Sex. autem Domitius Calvinus Consul fuit cum C. Cassio Longino. A. P. R. C. D. DCXXX. *Ursin.*

3. *Sallues.*] Gryphii liber, *Sallyes*. nos *Salyes*, è Strabone lib. IV. & Obsequente. Plinius tamen lib. III. c. 4. *Salyos* nominat; Florus, & epitome Liviana *Salvios*. Manut.

I. CLVII.]

ab eo Sextiæ appellantur, devicit, consulibus, Fabrateria
deducta est, abhinc annos ferme [1] CLVII. & ; post an-
num, Scylacium, Minervium, Tarentum, Neptunia,
Carthagoque in Africa prima, [2] ut prædiximus, extra Ita-
liam, colonia condita est. de Dertona ambigitur ; [3] Nar-
bo autem Martius in Gallia, M. Porcio, Q. Marcio Coss.
abhinc annos circiter [4] CLIII. deducta colonia est. post
[5] tres & viginti annos in [6] Vagiennis Eporædia, Mario
sexies, Valerioque Flacco Coss. Neque facile memoriæ
mandaverim, quæ, [7] nisi militaris, post hoc tempus de-
ducta sit. Cum hæc particula operis velut formam pro- 16
positi excesserit, quamquam intelligo, mihi in hac tam
præcipiti festinatione, quæ me rotæ [8] pronive gurgitis ac
[9] verticis modo nusquam patitur consistere, pæne magis
necessaria prætereunda, quam supervacua amplecten-
da: nequeo tamen temperare mihi, quin rem sæpe agi-
tatam animo meo, neque [10] ad liquidum ratione perdu-
ctam,

1. CLVII.] Emenda cum Lipsio, CLII.

2. *Ut prædiximus.*] Nec dixit, nec opportunitatem dicendi ullam supra habuit : nisi vocem *prædiximus* ad originem Carthaginis, non ad coloniam referamus.

3. *Narbo Martius.*] Vetus Marmor apud Ortelium: *NARB. MART.* extollitur ab Ausonio Carthago illustrium urbium, & Sidon. Apoll. *Schegk.*

4. CLIIII.] Lips. credit leg. CXLVI.

5. *Tres & viginti.*] Lege, XIIX. *Tres & viginti.*] Alii, *duo de viginti*, non, *duo & viginti*. Quod monuerant etiam Pighius in Annalibus Romanorum, & Philippus Cluverius in Italia Antiqua. Ab iis igitur fundamentum hujus lectionis petatur. *Vossius.*

6. *Vagiennis.*] Exemplar vetus *Bagiennis.*

7. *Nisi militaris.*] Videtur ergo duo genera Coloniarum facere, Civilem & Militarem. Illam dicere, quæ ex civibus togatis & miscellis deducta : hanc, quæ è legionibus cohortibusve, cùm militiâ scilicet defunctæ collocabantur in opidis & agris, & id quasi præmium habebant sanguinis pro rep. fusi. Sed tamen Vellejus, quidquid excuset, ne Togatas quidem illas cum curâ satis enumeravit. Video omissas in hoc recensu colonias ad XIX. & quasdam ex iis vel maximè illustres. E Livio disces. *Lipsius.*

8. *Pronive*] Rapidi.

9. *Verticis.*] Quintil. lib. 8. c. 2. verticem esse dicit *contortam in se aquam*, *vel quicquid aliud similiter vertitur.*

10. *Ad liquidum.*] Verbum elegans & non è vulgo. Livius lib. 35. *Et si quid novi adferret, argui posset, donec ad liquidum veritas explorata esset.* Hinc bonis auctoribus ; *Liquido jurare. Indicibus, formula* ; N. L. Jurisconsultis ; *ad liquidum diem & consulem exquirere.* Schegkius.

 1. *Quis*

ctam, signem stylo. [1] Quis enim abunde mirari potest, quod eminentissima cujusque professionis ingenia, in eandem formam, & in idem [2] artati temporis [3] congruens spatium; & quemadmodum clausa [4] capsa, alioque septo diversi generis animalia, nihilo minus separata [5] alienis, in unum [6] quoque corpus congregantur; ita cujusque clari operis capacia ingenia [7] in similitudinem & temporum & profectuum semetipsa ab aliis separaverunt? Una, neque multorum annorum spatio divisa, ætas, per divini spiritus viros, [8] Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit tragœdias: una [9] priscam illam & veterem sub Cratino, Aristophane & Eupolide comœdiam; ac novam

1. *Quis enim abunde.*] Locum male cohærentem & corruptionis manifestum facile equidem fuerit interpolare conjecturis. quod & à plerisque factum est. Sed, ut quod sentio dicam, nulla hactenus restitutio mihi talis videtur, ut Vellejanam scripturam restauratam existimem. *Cujus quis fuerit sensus*, omnes vident. Sed illum suppleri interpretando à quovis, quam verbis auctoris redhiberi ab ullo posse, promtius crediderim. *Boeclerus.*

2. *Artati.*] Non malè vir doctus, *arctata.*

3. *Congruens.*] Lipsius leg. *congruant.*

4. *Capsa.*] Restitui fide codicis Ms. *capso.* Notat autem *capsus*, *sedem*, vel *locum septum.* Quod ad Flavium Vopiscum, egregiè observat vir incomparabilis Cl. Salmasius. A quo omnino huic loco lux petenda est. *Vossius.*

5. *Alienis.*] Non nemo, *separata ab aliis*, nisi fortean *alienis* pro *alienigenis* positum sit. *Schegkius.*

6. *Quoque.*] Scribe, *quæque:* & paullo ante, *aliove.* Lipsius.

7. *In similitudinem, &c. separaverunt.*] Vult nimirum, in diversis quibusque artibus, uno tempore, profectu simili, ad eandem præstantiam eminentiamque clara ingenia simul omnia pervenisse, ut quamvis professu diversissima, profectu alia aliis invicemque sibi omnia videantur quàm simillima. Ita dissimilitudine quadam similia, & separatione à se, inter se fuere comparata. *Acidalius.*

8. *Æschylum, Sophoclem, &c.*] Hi, veluti principes carminis Tragici, etiam à *Cicerone* conjunguntur 3. *de orat.* 7. *Quintil.* 10. *instit. orat.* 1. *Isac. Tzetz. in proleg. ad Lycoph.* vide *Gyrald. Hist. Poët. dialog.* 6. & 7. Boecler.

9. *Priscam illam.*] Nam *Media* inter veterem & novam Comœdia veluti *transitus ad Novam*; aut *inchoatio Novæ* videri potest. itaque ferme passim *Vetus & Nova* tantum nominatur. Consulendi *Jul. Scalig. Poëtic.* 1, 7. *Pontan. Philocal.* 10, 12. *Cl. Heins. dissertat. ad Horatii de Plauto Terentioque judicium. Comicos* hoc discrimine & exemplo ita commemorat *Isacius Tzetzes in proleg. ad Lycophr.* Κωμῳδοὶ περιττόμενοι, Ἀριστοφάνης, Κρατῖνος, Εὔπολις, Φερεκράτης, καὶ ἕτεροι· καὶ νέοι, Μένανδρος, Φιλήμων, Φιλιστίων, καὶ πλῆθος πολύ. *Horat.* 1. *Satyr.* 4. *ubi interpretes.* Boecler.

1. Comi-

vam [1] comicam Menandrus, æqualesque ejus ætatis magis quam operis, Philemon ac Diphilus, & invenere intra paucissimos annos, neque [2] imitanda reliquere. Philosophorum quoque ingenia, Socratico [3] ore defluentia, omnium, [4] quos paullo ante enumeravimus, quanto post Platonis Aristotelisque mortem floruere spatio? [5] Quid ante Isocratem, quid post ejus auditores eorumque discipulos clarum in oratoribus fuit? [6] adeo quidem artatum angustiis temporum, ut nemo memoria dignus alter ab
altero videri [7] nequiverint. Neque hoc in Græcis, quam 17
in Romanis, evenit magis. nam, nisi aspera ac rudia repetas, & inventi laudanda nomine, in Attio circaque [8] eum Romana tragœdia est. dulcesq; Latini leporis facetiæ [9] per Cæcilium, Terentiumq; & Afranium * sub pari
ætate

1. *Comicam.*] Vox *comicam* redundat, & ascititia est. Statim, *imitandam*, pro *imitanda* scribe. *Lipsius.*

2. *Imitanda.*] Frustra emendant, *imitandam*. Nam illud, *imitanda*, capiendum, acsi neutri sit generis, ut subaudiatur *opera*. Sic paullo post: *reperies eminentia cujusque operis artissimis temporum claustris circumdata.* Quamquam & ille locus mangonum manus effugere non potuerit. Ita & supra, *invisum*, pro *re invisa*, dixit Vellejus: *Neque ante invisum esse desinit, quam esse desiit.* Quod recte ibidem, contra Lipsium, monuerat etiam Gruterus. *Vossius.*

3. *Ore.*] Quidam legunt, *rore*. Sed non opus est.

4. *Quos paullo ante.*] Ubi enumerasti? nusquam in iis quæ nunc sunt. Periit ea quoque pars, & doleo. *Lipsius.*

5. *Quid ante Isocratem.*] Unde *Ciceroni 2. de orat. 3. Pater eloquentiæ* dicitur: *& c.22. communis magister* oratorum ejus temporis, *ex cujus ludo meri principes prodierint.* Boecler.

6. *Adeo quidem artatum.*] *Lipsio* lubet legere, *adeoque iidem artati: Acidalio, adeo quidem artati.* Est, qui eum complexu, ad præcedentem formulam refert: *quid clarum in orat.* Censebam aliquando: *adeo quidem artatorum angustiis temporum*, ut à verbo *fuit* sustinerentur sequentia. quod tamen pridem non satis placet. Possemus haud paulo liquidiore conjectura uti, si certam haberemus lectionem superioris, qui corrupte legitur in hoc capite loci; *in eandem formam, & in idem artati temporis congruens spacium.* Boeclerus.

7. *Nequiverint.*] Lege, *nequiverit.* (posse retineri pluralem notavit Sylburg.) *Manut.*

8. *Eum.*] Vulgo, *eorum.* Lectum etiam teste Rhenano, *quorum Romana, &c.* Sed recte, uti editum est emendavit Burrerius.

9. *Per Cæcilium, &c.*] Vide omnino egregiam dissertationem & judicium de Comicis *Jani Rutgersii var. Lect.* 4, 19: ubi hujus quoque loci *Vellejani* mentio & illustratio habetur. *Plautum* in hac enumeratione Nostri auctoris omissum plerique mirantur, aliqui & indignantur. Respondet

ætate nituerunt. [1]Historicos (ut Livium quoque priorum ætati adstruas) præter Catonem, & quosdam veteres & obscuros, minus LXXX annis circumdatum ævum tulit: ut nec poëtarum in antiquius citeriusve processit ubertas. At oratio, ac vis forensis perfectumque prosæ eloquentiæ decus, ut idem separetur Cato [2](pace P. Crassi Scipionisque & Lælii & Gracchorum, & Fannii & Ser. Galbæ dixerim) ita universa sub principe operis sui erupit [3] Tullio: ut delectari ante eum paucissimis, mirari vero neminem possis, nisi aut ab illo visum, aut qui illum viderit. [4] Hoc idem evenisse grammaticis, [5]plastis, pictoribus, scalptoribus, quisquis temporum institerit notis reperiet, & eminentia cujusque operis artissimis temporum claustris circumdata. Hujus ergo, precedentisque sæculi, ingeniorum similitudines congregantis & in studium par, & [6] in emolumentum, caussas cum semper requiro, numquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse verisimiles: inter quas has maxime. Alit æmulatio ingenia: & nunc invidia, nunc admiratio

det *Lipsius:* factum hoc ætatis respectu, quo Plautus paulo ab his remotior erat. *Boecler.*

* *Sub pari ætate.*] *Lipsius, suppari,* legit: ut & *Ruegersius* loco jam adducto, & *Acidalius.* Bene. *Boecler. Sub pari ætate.*] Scribe junctim, *suppari ætate.* Nam intervallo aliquanto se consecuti sunt, & ,ut noster alibi loquitur,gradibus quibusdam ætatis fuere dirempti. *Acidal.*

1. *Historicos.*] Vide Voss. de Histor. Roman.

2. *Pace P. Crassi, &c.*] De quibus *Tullius in Bruto*, id est, in *Critico Oratorio*, eximia judicia pronunciat. *Boecl.*

3. *Tullio.*] Idem *Quintiliani* judicium est 12. *instit. orat.* 10. Et cujus non? Effei enim hoc in clarissimum solem mortale lumen inferre, si quis auderet Ciceronis supremam in dicendo gloriam demonstrare. *Boeclerus.*

4. *Hoc idem evenisse.*] De quibus rursum *Quintil.* 12, 10. disserit. *Idem.*

5. *Plastis.*] Intelligere autem videtur statuarios, nam alias ex quinque statuariæ speciebus, Plastice vocatur quæ argillam tractat.

6. *In emolumentum.*] Inspicienti legendum mecum videbitur, *emolimentum.* Nam hoc ait, Ingenia congregari à quoque sæculo & in idem studium, & in parem ferè effectum. Voluit idem, & idem ferè emoliuntur. Tamen & vulgatum fero, ac capio. *Lipsius. In emolumentum.*] Non dubito, locum hunc corruptum esse; sed inter doctorum conjecturam hæc facilior visa est, quam expressimus, certe, pro *emolumento, emolimentum* (ab emoliendo) hic substitui, nimis quam quæsitum apparet. *Boecler.*

miratio [1] incitationem accendit: [2] naturaque, quod summo studio petitum est, ascendit in summum: difficilisque in perfecto mora est; [3] naturaliterque, quod procedere non potest, recedit. &, ut primo ad consequendos quos priores ducimus, accendimur: ita, ubi aut præteriri, aut æquari eos posse desperavimus, studium cum spe senescit; & quod assequi non potest, sequi desinit, &, velut occupatam relinquens materiam, quærit novam: præteritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid in quo nitamur conquirimus: sequiturque, ut frequens ac mobilis transitus maximum [4] perfecti operis impedimentum sit. Transit admiratio * ad conditionem tem-

1. *Incitationem.*] Acidalius legit, *imitationem. Incitationem.*] Minimâ quidem mutatione feceris, *imitationem:* sed nihil ea necesse est. incitatur enim industria: modò rei pulcritudine, modò livore; cùm aliquem sibi æquatum cernit prælatumve cui se parem sentit. *Gruter.*

2. *Naturaque.*] Acidalius legit, *matureque.*

3. *Naturaliterque.*] Hæc ego, quæ de ingenio Vellejus, translata arbitror ex iis, quæ de Athletarum corpore scribit Hippocrates Aphorism. lib. 1. §. 11. Ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι, σφαλεραί. ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν· οὐ γὰρ δύνανται μένειν ἐν τῷ αὐτέῳ, οὐδὲ ἀτρεμέειν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμέουσιν. οὐδέ τι δύνανται ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι, λείπεται ἐπὶ τὸ χεῖρον. *Athletarum boni habitus, ad summum progressi, periculosi, si ex extremo constiterint. Neque enim possunt in eodem statu permanere, neque quiescere. Cum vero non quiescant, neque ultra possint in melius proficere; reliquum est, ut * in deterius labantur.* Vossius.

4. *Perfecti operis impedimentum fit.*] Resisto. Perfecti patratique operis quomodo aliquod impedimentum esse potest? nec Dii quidem, ut vetus verbum habuit, revocaverint aut impedierint facta. Vide num legendum, *indicamentum* sit. Velleii mens ita suadet, qui jam ante dixit *difficilem in perfecto moram esse:* & ingenia novæ laudis stimulo aliorsum trahi, & quærere illibatam materiam. Itaque nunc addit: maximum hoc esse perfecti operis indicium, transiri vulgò ad aliud opus. *Lipsius. Perfecti operis impedimentum sit.*] *Lipsius*, *indicamentum* volebat: eo quod perfecti jam patratique operis nullum possit esse impedimentum. Sed omnino non est tentanda hæc lectio, qua *Vellejus* nihil aliud, quam id exprimere studuit; *dum homines, desperantes æmulationem perfecti jam ab alio operis, alias sibi vias subinde quærunt, fieri, ut perfectioris operis gloria hoc pacto relicta diuturna non sit:* cum alias, si præclara ingenia *perserverarent in eo eniti, in quo jam alios vident excelluisse, directa hæc ad perfectionem operis vel conservandam vel ornandam via foret.* Est ergo. *impedimentum perfecti operis* hoc loco, *detrimentum*, quo perfectio alicuius rei debilitatur, quo ἀκμὴ ad παρακμὴν incli-

temporum, & ad urbium. Una urbs Attica pluribus annis eloquentiâ, quam universa Græcia, [1] uberiusque floruit; adeo ut corpora gentis illius [2] separata sint in alias civitates, ingenia vero solis Atheniensium muris clausa existimes. Neque ego hoc magis miratus sim, quam neminem Argivum, Thebanum, Lacedæmonium oratorem aut dum vixit auctoritate, aut post mortem memoria dignum existimatum. [3] quæ urbes, & multæ aliæ, talium studiorum fuere steriles, ni Thebas unum os [4] Pindari illuminaret. [5] nam Alcmana Lacones falso sibi vindicant.

C. VEL-

inclinatur, adeoque fastigium & præcellentia illa, quo minus æqualiter se & constanter habeat, impeditur. *Boeclerus.* [Adde quod nihil adeo perfectum, cui non aliquid addi possit.]

* *Ad conditionem.*] *Lipsius & Schegkius* rescribunt: *Transit admiratio à conditione temporum & ad urb.* Boecl.

1. *Uberiusque.*] Ita emendat Lipsius. Vulgo *operibusque:* per opera autem res gestas intelligit Acidalius.

2. *Separata sint.*] Si abesset verbum substantivum, melius processuram sententiam *Gruterus* existimat. *Boecler.*

3. *Quæ urbes, & multæ aliæ.*] Tria hæc postrema verba ab alienâ manu esse arbitramur: eoque inducenda. *Lips.* *Quæ urbes, & multæ aliæ.*] Non existimandum est, illa verba (*& multæ aliæ*) plane irreptitia esse. fuit enim in *msc.* *& initalia*, ex quo non nemo fecit, *& multæ aliæ.* Quæ conjectura licet nemini possit usquequaque probari, tamen nec illa parum difficultatis in sensu adfert, si retineamus: *& in Italia:* vel, *& in Ital.* Boecler.

4. *Pindari.*] Qui tamen ferreas habet metaphoras, unde Horat. Carm. l. IV. Od. II. illum inimitabilem esse dixit:

Pindarum quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.

5. *Nam Alcmana Lacones.*] Alii *Lydum* fecere. Quam litem dirimit *Cl. Salmasius exerc. Plin. c. 40. principio partis*, ex veteri epigrammate, quod ap. *Plutarchum* περὶ φυγῆς extat, unde patet *Lydium* origine, patentes Sardibus oriundos habuisse, *Spartæ* educatum, eoque nomine *civem Spartæ* habitum fuisse. *Boeclerus.*

1. Remota

C. VELLEII PATERCULI HISTORIÆ ROMANÆ, AD M. VINICIUM Cos.

LIBER. II.

POTENTIÆ Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ posterior aperuit. quippe [1]remoto Carthaginis metu, sublataque imperii æmula, [2]non gradu, sed præcipiti cursu, à virtute descitum, [3]ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, nova inducta; in somnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium conversa civitas. [4] Tum Scipio Nasica in Capitolio porticus; tum quas prædiximus, [1] Me- 1

1. *Remoto Carthaginis metu.*] Cicero enim contra Rullum 2. adfirmat, Romanos tantum Carthaginem, Capuam, & Corinthum in terris propter domicilium imperii, metuisse urbeis. *Schegk.*

2. *Non gradu, &c.*] *Ex quo tempore,* ait Sallustius apud Augustinum de civitate Dei lib. 2. cap. 18. *Majorum mores non paulatim, ut antea, sed torrentis modo præcipitati, adeò Juventus luxu atque avaritia corrupta est, ut merito dicatur, genitos esse, qui neque ipsi habere possent res familiares, neque alios pati.* Totus in hoc idem in Catilina, Jugurtha, & historiarum 1. Rectè igitur Florus lib. 4. *Pœnorum hostium imminentem metum disciplinam veterem continuisse* scribit, hinc perpetuæ contentiones Scipionis cum Catone, diruendæ ejus auctore. *Schegk.*

3. *Ad vitia transcursum.*] Gruterus jugulari mallet vocem ultimam. Cui non assentio. Nec enim Vellejo in animo fuisse conciso genere sermonis uti, arguit, quod nulla pagina occurat, ubi non plurimas voces resecare potuisset. *Vossius.*

4. *Tum Scipio.*] Quando? an eversa Carthagine? minimè, sed remoto tamen ejus metu. Cum jaceret Carthago, insurgere luxus apud Romanos cœpit: & structa hæc, quæ dicit. Scipio quidem porticus has fecit Censor, ut ipse paullò post adnotat: hoc fuit decem circiter ante versam Carthaginem

[1] Metellus; tum [2] in circo Cn. Octavius multo amœnissima moliti sunt: publicamque magnificentiam secuta privata luxuria est. [3] Triste deinde, & contumeliosum bellum in Hispania, duce latronum Viriatho, secutum est: quod ita varia fortuna gestum est, ut sæpius Romanorum gereretur [4] adversa. sed interemto Viriatho, [5] fraude magis quam virtute Servilii Cæpionis, Numantinum gravius exarsit. hæc urbs [6] numquam decem millibus plura, propriæ juventutis armavit: sed, vel ferocia ingenii, vel inscitia nostrorum ducum, vel fortunæ indulgentia, cum alios duces, tum [7] Pompejum magni nominis virum, [8] ad turpissima deduxit fœdera (hic primus è Pompeiis consul fuit) nec minus turpia ac detestabilia Mancinum Hostilium

nem annis. Simile de Metello, & de Octavio. *Tum* igitur, benignè interpretabere: & quasi dixisset, sub id tempus. *Lipsius.*

1. *Metellus.*] Porticus Metelli ad finem circi Flaminii. Varro, Vitruvius, Plinius lib. 34. *Schegk.*

2. *In circo Cn. Octavius.*] Quæ à veteribus duobus appellitata nominibus; Corinthia, à structura, Persei sive Macedonica, ob regem Persea devictum, & triumphum, in quo hæc talia fercula. Plinius in Flaminio ponit. meminit Cicero in officiis. *Schegk.*

3. *Triste deinde.*] *Flor. 2, 17, 15. quique ibi Camertis industria indicantur Scriptores:* præsertim *Appian. Hispan.* Boecl.

4. *Adversa.*] Victis prætoribus duobus M. Vetilio, C. Plantio, & Cl. Unimano. Florus, Cicero 2. offic. Valerius lib. 6. Plinius lib. 8. Orosius, Eutropius, alii. *Schegk.*

5. *Fraude magis.*] Merito perstringit *Vellejus* degenerem & illicitam Cæpionis fraudem in tollendo Viriatho. nam hæc talia non possunt jure armorum regi, sed inter flagitia belli numerari debent. Videndus *H. Grotius de jur. Bell. & Pac. 3, 4, 18. cum annotatis in novissima editione.* Boecler.

6. *Nunquam decem millibus.*] Aldus, ac Lipsius, transpositis verbis, legunt, *Hæc urbs nunquam plura, quam x. propriæ juventutis, armavit.* Sed Vellejana χρῆσις potius postulat τὸ *quam* induci. Et ita jam ab Marnessio, ac Stephano, aliisque excusum video: idemque etiam probarunt Ursinus ac Claudius Puteanus. Porro hunc numerum binis millibus minuit Appianus: Florus autem, & Orosius, plus demunt dimidio: nam de quaternis solum millibus loquuntur. Sed utrumque id virtuti suæ gentis dedisse crediderim. *Vossius.*

7. *Pompejum.*] De hoc ipso Pompejo primo ejus nominis consule infra clarius, adhibita temporis luce. *Sen duæ seu tres Pompejorum fuere familiæ, primus ejus nominis ante annos fere* CLXVIII. *Q. Pompejus cum Cn. Servilio consul fuit.* Acidal.

8. *Ad turpissima.*] *Numantinum fœdus horrenda ignominia maculosum* vocat *Augustin. 3. de C. D. 21. Quintilianus* etiam *l. 3, 8.* inter ea refert, *quæ, qui turpia esse dubitare non possunt, utilitatis specie ducti probent.* Talia plura apud alios Auctores. *Boecler.*

1. *Man-*

ſtilium conſulem. ſed Pompejum gratia impunitum habuit, [1] Mancinum verecundia. quippe, non recuſando perduxit huc; ut per [2] Fetiales nudus ac poſt tergum religatis manibus, dederetur hoſtibus. quem illi recipere ſe negaverunt, ſicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere unius lui ſanguine. Immanem deditio Mancini civitatis movit diſſenſionem. [3] quippe Tib. Gracchus, Ti. Gracchi clariſſimi atque eminentiſſimi viri filius, P. Africani ex filia nepos, quo quæſtore & auctore id fœdus ictum erat, nunc graviter ferens aliquid à ſe factum infirmari, nunc ſimilis vel judicii vel pœnæ metuens diſcrimen; tribunus pl. creatus, vir alioqui vita innocentiſſimus, ingenio florentiſſimus, propoſito ſanctiſſimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & natura & induſtria mortalis conditio recipit, P. Mucio Scævola, L. Calpurnio conſulibus, abhinc annos CLXII deſcivit à bonis;

1. *Mancinum verecundia.*] Num Mancinus impunitus fuit, quem Romani nudum, ac manibus poſt tergum religatis, Numantinis tradidere? atqui vel maxima ea pœna fuit. Ita igitur concipe hunc locum: *Sed Pompejum gratia impunitum habuit. Mancinum verecundia, quippe non recuſando, perduxit huc, &c.* Inter alios, præcipue hoc firmat Cicero lib. III. Officiorum; *C. Mancinus* (ait) *ut Numantinis, quibuſcum ſine ſenatus auctoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationem ſuaſit eam; quam L. Furius, Sex. Atilius, ferebant. Qua accepta, eſt hoſtibus deditus.* Voſſius. *Mancinum verecundia.*] Si vellemus hunc locum diſtinctione quadam corrigere (*ſed Pompejum gratia imp. habuit. Mancinum verecundia q. n. rec. huc perduxit, &c.*) in ſenſu quidem nihil erit incommodi, ſed illud (*quippe non recuſando*) valdè inficeto maleque cum textu cohærenti gloſſemati comparandum erit. Poſſet itaque fortaſſe lectio uſitata prorſus tolerari. At, inquis, *quomodo* impunitus *diceretur, qui hoſtibus deditus eſt?* Quia 1. in illa deditione non receptus. 2. priſtino honori reſtitutus. 3. ad novos honores admiſſus eſt. 4. adeò ut nec ipſe pœnæ loco duceret eam deditionis contumeliam; quippe qui *eodem habitu ſibi ſtatuam inſtituit; quo deditus eſt*, annotante *Plinio* 34, 5. *Verecundiam* Mancini, quam *Velleius* vocat, id eſt, agnitionem culpæ & voluntariam ſuſceptionem pœnæ, laudat ac explicat *Cicero* 3. *offic.* 30. loco ſuperius citato. *Boecler.*

2. *Fetiales.*] Qui bello, paci & conditionibus pangendis; item deditionibus noxiorum præerant. vide Dionyſ. Halicarn.

3: *Quippe Tib. Gracchus.*] De hac ſeditione vid. *Flor.* 3, 14. *nominatique à Camerte Auctores.* Boecler.

nis; pollicitusque toti Italiæ civitatem, simul etiam promulgatis agrariis legibus, [1] omnibus statum concupiscentibus, summa imis miscuit; & in præruptum atque anceps periculum adduxit remp. [2] Octavioque collegæ, pro bono publico stanti imperium abrogavit: III viros agris dividendis [3] coloniisque deducendis creavit se, socerumque suum consularem Appium, & Gracchum fratrem,
3 admodum juvenem. Tum P. [4] Scipio Nasica, ejus qui [5] optimus vir à senatu judicatus erat, nepos; ejus qui censor

1. *Omnibus statum concupiscentibus.*] Nobis hæc imputa. Quid est *concupiscere statum*? aut quis sic è prisco Latio? Quid hoc etiam ad Gracchi leges? Emendo: *omnium statum concutientibus.* Et profectò verum est. Leges istæ Tiberii, inquit, omnium fortunas & statum concutiebant. Quomodo? quia agros jamdiu possessos, alienatos, venditos, in dotem datos, iterum vindicabant in publicum, & auferebant dominis priscis. Itaque omnes in metu, & fortunæ plurium incertæ. Appianus & Plutarchus pulchrè hoc diducunt: ille primo Civilium, hic in Gracchis. Tu vide. Quod ad phrasim, imò quod ad mentem, pariter Velleius infrà de Caji legibus: *Nihil immotum, nihil tranquillum, nihil denique in eodem statu sinebat.* Lips. *Omnibus statum concupiscentibus.*] *Status* est conditio vitæ certa ac stabilis. Ita & infra: *Quippe nullum habentibus statum, quilibet dux erat idoneus.* Nemo enim, paullo humanior, Sempronia lege agros plebi communicatos nescit. De eadem hac lege Cicero in Sextiana: *Agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo; fortunæ constitui tenuiorum videbantur.* Non necessaria itaque emendatio Lipsii, *omnium statum concutientibus.* Vossius.

2. *Octavioque.*] Cujus Cicero modicam & Reipub. tolerabilem, & plebi necessariam largitionem vocat. adi Plutarchum in Gracchis, Epitomen Livii. *Schegk.*

3. *Coloniisque deducendis.*] Colonias ergo deduxit Tiberius? Cave credas. Litterula ne te induxerit, quin magis tolle. Nam scripsit Velleius, *colonisque.* Intelligit autem hos quibus agri adsignati, quique in eos deducendi futuri coloni eorum sive cultores. γεωργοὺς inquam, οὐκ ἀποίκους. *Lipsius.* *Coloniisque deducendis.*] *Colonisque ded.* legit ex fide historiæ *Lipsius.* Ita malim sane, quam cum *Grutero* hic *colonias* pro *colonis*, eodem sensu, accipere. *Boeclerus.*

4. *Scipio Nasica.*] Quid ergo sibi vult vetus *Scholiastes Juvenalis*, dum ad Sat. 3, 137.

Da testem Romæ tam sanctum, quam fuit hospes
Numinis Idæi.

ista annotat? *Scipio Nasica, quem propter probitatem vitæ senatus elegit, ut simulacrum matris Deûm de Phrygia allatum domi suæ haberet, dum ei templum fieret. Hic est Scipio, qui oppressit Tiberium Gracchum, leges agrarias ferre conantem.* Certe non hic erat, sed ejus nepos, ut recte Velleius. *Boecler.*

5. *Optimus.*] *Liv.* 29, 14. it. 36, 40. *&* alibi. eloglum *quod sibi quisque mallet, quam ulla imperia honoresve suffragio seu patrum seu* plebis delatos. sicut recte judicat *idem scriptor.* Boeclet.

1. *P. Afri-*

ſor porticus in Capitolio fecerat, filius; pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, [1] P. Africani patrui, [2] privatuſque & togatus, cum eſſet conſobrinus Tib. Gracchi, patriam cognationi præferens, & quidquid publice ſalutare non eſſet, privatim alienum exiſtimans (ob eas virtutes primus omnium abſens pontifex max. factus eſt) [3] circumdata lævo brachio togæ lacinia, ex ſuperiore parte Capi-

1. *P. Africani patrui.*] Vulgo *patruus.* Sed manifeſtum mendum. nam, ſi eſt pronepos Cn. Scipionis qui cum Publio fratre, Africani majoris patre, Haſdrubalis inſidiis in Hiſpania oppreſſus interiit, non video, qui poſſit eſſe patruus P. Africani minoris: qui cum ab Africani majoris filio fuerit adoptatus, ita pronepos fuit P. Scipionis, quem in Hiſpania cæſum diximus, ut hic Naſica ejus Cn. Scipionis, qui cum fratre ſuo Publio occiſus eſt. Puto igitur legendum: *P. Africani patrui, is privatus, & togatus, &c.* Ut intelligatur de Africano ſuperiore: cujus patruus fuit Cn. Scipio, hic, qui à Velleio vir celeberrimus appellatur, abavus hujus Scipionis, quo auctore Ti. Gracchus eſt interfectus. *Manut.* *P. Africani patruus.*] Legendum *patrui.* Ita optime primus emendavit ſive magnus Eraſmus, ſive alius, qui ſexennio poſt ejus exceſſum, editionem Baſileenſem anni cIↄ Iↄ XLII, nomen Eraſmi præferentem, procuravit. Et ſane Cn. Scipionem Africani majoris patruum fuiſſe, ex Velleio infra, & aliis, conſtat. Hoc notandum fuit, quia Aldus id parum candide videtur diſſimulaſſe. *Voßius.*

2. *Privatuſque, & togatus, &c.*] Propinquus Ciceroni in Lælio. Si Canones auctorum juris ſequeris, *Sobrinus*, non *conſobrinus* fuit. Sed hoc tralatitium his promiſcuè uti notavit doctiſſimus ſui ævi Junius in Nomenclatore ex Cicerone. Quod notandum propter largum peccatum eruditiſſimorum virorum in ſtirpe Scipionum. Deinde opponit togatum ſive privatum, qui in magiſtratu eſt, vel fuit. infra: *Sed Hiſpanis in triumphum & Pontificatum adſurgeret, fieretque ex privato conſularis.* Schegk.

3. *Circumdata.*] Quod vulgo legitur, *cum data lævo brachio togæ lacinia*, mendo non vacat. nec difficilis correctio videtur; ipſa enim ſententia, *circumdata*, reponendum oſtendit. Quod Valerii, lib. III. cap. 2. hanc hiſtoriam recitantis, confirmat auctoritas. *Manutius.* *Circumdata.*] Non *cum data*: ut egregie emendabat Aldus. Moris enim fuit, ut in repentinis turbis imperator laciniam togæ, exerto dextro brachio, ita ſiniſtrorſum in tergum rejiceret, ut ea revocata illum cingeret. Atque hunc habitum cinctum Gabinum vocabant. Quæ colligere poſſis ex Servio ad VII. Æneidos, Iſidoro lib. XIX. cap. XXIV., ac vetere Scholiaſte Perſii ad Satyram V. Utebantur etiam eo, qui ſacris belli cauſa operabantur. Quod obſervatum Turnebo Adverſariorum lib. XXII., c. XX. Item, qui urbem eſſent condituri. Quod docuit me Cato apud Servium ad V. Æneid. *Condituri* (inquit) *civitates, taurum in dextra, vaccam in ſiniſtra jungebant: & cincti ritu Gabino, id eſt, toga partem capitis velati, partem ſuccincti, tenebant ſtivam obliquam, ut glebæ omnes intrinſecus caderent, &c.* Ita locus hic ſcribendus eſt. Eodem habitu etiam indutus apud Corippum lib. IV. Juſtinus, cum de Senatoribus ditandis

 agitaret.

Capitolii, summis gradibus insistens, hortatus est,[1] qui salvam vellent remp. se sequerentur. Tum optimates, senatus, atque equestris ordinis pars melior & major, & intacta perniciosis consiliis plebs, inruere in Gracchum, stantem in area[2] cum catervis suis, & concientem pæne totius Italiæ frequentiam. is fugiens, decurrensque clivo Capitolino, fragmine subsellii ictus, vitam, quam gloriosissime degere potuerat, immatura morte finivit. Hoc initium in urbe Roma civilis sanguinis, gladiorumque impunitatis fuit. inde jus vi obrutum, potentiorque habitus prior; discordiæque civium, antea[3] condicionibus sanari solitæ, ferro dijudicatæ; bellaque non caussis inita, sed prout eorum merces fuit. quod haud mirum est.

agitaret. Verba ejus ita constituenda sunt:

Purpureos augens habitus, ritusque Gabinos:
Cujus Hydaspais radiabat purpura gemmis.

Corruptissime editum est:

Cujus id aspiciens radiabat purpura gemmis.

Error ex eo, quia *Idaspæis* scriptum erat. *Vossius.* *Circumdata.*] Communi consensu doctorum valuit hæc emendatio, cum fuisset, *cum data.* caussam hujus habitus reddit triplicem *Appian.* 1. *bell. civ.* sive *quod voluerit multitudinem ad se hoc signo contrahere*; sive *pugnæ seu tesseram proferre*, sive *reverentia Deorum sua cœpta velut obtegere.* Quartam ex *Plutarcho* colligas: ut *facilius per obvios perrumperet hoc habitu,* quo & ceteri eum sequebantur. *Boeclerus.*

1. *Qui salvam vellent Remp.*] De formula hac vide Servium ad initium VIII. Æneidos. *Vossius.* *Qui salvam vellent Remp.*] Haut dubie respicitur his verbis ad morem & solennia *decernendi præsentioris in ultimis casibus auxilii*, nimirum *ne quid resp. detrimenti caperet.* quale decretum à ceteris senatoribus postulatum esse, diserte testatur *Valerius*: cunctis censentibus, *ut Consul armis remp. tueretur* (eadem enim vis est hujus sententiæ, ac si dixisset, *videret consul, ne quid resp. detrimenti caperet*, confer *Sallust. Catil.* 29. *Cæsar.* 1. *bell. civ.* *Cicer. orat. Catil.* 1. c. 1. & 2. *Dion.* 48.) *negavit Scævola se quidquam vi esse acturum.* Boecler.

2. *Cum catervis suis.*] *Nam Gracchus domo cum proficisceretur, nunquam minus terna, aut quaterna millia hominum sequebantur.* Asellio apud Agellium lib. 2. cap. 13. *Schegk.*

3. *Condisionibus.*] Pactionibus & conventionibus. *Conditionem* definit Donatus in Andria, *esse pactionem in se certam legem continentem.* non tamen dissimulo scripturam Bonhom. *condictionibus.* etiam non male. Condicere enim veteribus denunciare. Hinc Festo, *Condictio in diem certam ejus rei de qua agitur denunciatio*; & Duodecim tabulis, *condictus dies, judicii caussa constitutus.* Usi Plautus Curculione, Apuleius, Cic. 1. offic. *Schegk.*

1. Non

eſt. [1] non enim ibi conſiſtunt exempla, unde cœperunt; ſed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latiſſime evagandi ſibi viam faciunt: &, ubi ſemel recto deerratum eſt, in præceps pervenitur: nec quiſquam ſibi putat turpe, quod alii fuit fructuoſum. Interim dum hæc in 4
Italia geruntur, [2] Ariſtonicus, mortuo rege Attalo, à quo Aſia populo Romano [3] hereditate relicta erat, ſicut relicta poſtea eſt à Nicomede Bithynia, mentitus regiæ ſtirpis originem, armis eam occupat. is victus à [4] M. Perperna, ductuſque in triumpho; ſed [5] M'. Aquillio capite pœnas

1. *Non conſiſtunt exempla.*] Pertinet huc eximius locus ex oratione *Cæſaris* apud *Salluſt. Catil.* 51. *omnia mala exempla ex bonis initiis* orta ſunt: *ſed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis & idoneis ad indignos & non idoneos transfertur.* Vide omnino, quæ ſequuntur, ubi exemplis illuſtrat, *exempla non conſiſtere ibi, unde cœpere*; ſicut Noſter loquitur. *Boecler.*

2. *Ariſtonicus.*] Non juſto matrimonio, ſed ex pellice Epheſia Citharîſtæ cujuſdam filia genitus. Juſtinus l. 36. Florus, Livius & Strabo l. 14. *Schegk.* *Ariſtonicus.*] *Flor.* 2, 20, 4. *regii ſanguinis juvenem* vocat. Quod de *origine extra conjugium, adeoque de filio naturali* Eumenis accipiendum eſt. nam *Velleius de legitima & civili ratione ſtirpis* ſentiens, merito *mentitum* ait *regiam ſtirpem*, ut Aſiam, *veluti paternum regnum* invaderet natus ex pellice. vide *Iuſtin.* 36, 4, 6. *Boecler.*

3. *Hereditate.*] Romanos doli mali in adeunda hereditate Attali inſimulat Mithridates apud Salluſtium, & Horatius Oda 18. Carm. 2.

—— neque Attali
Ignotus heres regiam occupavi. Schegk. *Hereditate.*] Itaque Romani ſe juſtiſſimo titulo poſſidere Aſiam gloriabantur. Et ſane, *alienari quædam imperia poſſe* exemplis compluribus (inter quæ etiam hæc noſtra) oſtendit *H. Grotius de jur. bell. & pac.* partim 1, 3, 12., partim in *Annotatis* ad illum locum. *Boeclerus.*

4. *M. Perperna.*] Qui conſul ante quam civis, Valerius lib. 3. cap. 4. Et quem triumphaſſe cum noſtro, ſi vulgatam ſequimur, innuere videtur contra mentem reliquorum auctorum, qui in provincia mortuum relinquunt. *Schegkius.*

5. *M'.*] Recte. Non M. ut vulgo. ſane *Manius* dicitur non ſolum Val. Maximo, ſed & in Faſtis. Atque ita etiam apud Strabonem lib. XIV. in editis olim exemplaribus legebatur. Quod non bene in ſua editione mutavit maximus Cauſaubonus. Apud Juſtinum tamen lib. XXXVI. *Marcus Aquillius* dicitur. Sed *Manius* reſcribendum. *Voſſ.* *Sed M'. Aquilio.*] *Sed à M'. Aquillio* legendum è Strabone lib. XIV. Val. Max. & Juſtino lib. XXXVII. *Manutius.* [Ut ita diſtinguatur, *ductuſque in triumpho, ſed à M'. Aquilio, &c.* Urſinus *ſed* delet.] *Sed M'. Aquillio.*] Scripſerat Velleius, Ariſtonicum à Perperna victum: deſiderabatur, ut de eodem triumphaſſe illum diceret. Id falſum erat, quia Perperna in provincia erat mortuus. Sed cum ei ſucceſſor eſſet datus M'. Aquillius, is reliquiis belli confectis, egit triumphum, quem Perperna meruerat. Ob hanc cauſam

pœnas dedit; cum initio belli [1] Craſſum Mucianum, virum juris ſcientiſſimum, decedentem ex Aſia proconſulem interemiſſet.[2] Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleverat, poſt tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum conſul, miſſuſque in Hiſpaniam, fortunæ virtutique expertæ in Africa, reſpondit in Hiſpania; & intra annum ac tres menſes, quam eo venerat, circumdatam operibus Numantiam exciſamque æquavit ſolo. nec quiſquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen ſuum perpetuæ commendavit memoriæ. quippe, exciſa Carthagine ac Numantia ab alterius nos metu, alterius vindicavit con-

τὸ *ſed* adjectum. Reticetur vero *à*, frequenti Velleio more. Iia infra: *expulſum civitate L. Saturnino*: & deinde, *cum proxima regio caſtris Pompejo retinetur*: item, *proruto vallo militibus receptus eſt*: poſteaque, *hoc M. Antonio acto illis legionibus ſaluti fuit.* Niſi tamen dandi caſu hæc intelligere malis. Et hoc verius. Illud verò, *capite pœnas dedit*, nequaquam ad Aquillium referri debet. Nam Ariſtonicus, ut Eutropius, Oroſiuſque, referunt, ſenatus juſſu in carcere eſt ſtrangulatus. Cæterum τὸ *cum* ſtrangulationis illius cauſam reddit. Quæ non monuiſſem, niſi locus hic vehementer viros doctos vexaſſet, atque acriter etiam ab iis eſſet vexatus. *Voſſius.* Hæc tamen lectio, quæ in textu eſt, etiam retineri poteſt: M. enim Aquillio triumphanti juſſu ſenatus capite pœnas dedit.

1. *Craſſum Mucianum.*] Apud Agellium, ſive A. Gellius eſt; ait Sempronius Aſellio, quinque habuiſſe rerum bonarum maxima, & præcipua; quod eſſet ditiſſimus, quod nobiliſſimus, quod eloquentiſſimus, quod Juriſconſultiſſimus, quod Pontifex max. Hunc conſulem miſſum Cicero 2. Philipp. Juſtinus, Oroſius, Livius, & ſequentibus conſulibus, hoc eſt, proconſulem interemtum, noſter cum Obſequente narrant. in eo variat Florus lib. 2. cap. 20. qui non occiſum, ſed captum vult. *Schegk.* *Craſſum Mucianum.*] Diſſentiunt autores ſuper morte hujus Craſſi. Strabo lib. XIV., epitomator Livii lib. LIX., Eutropius l. V., prœlio victum, & interemtum, narrant. Valerius lib. III. cap. IV., Florus lib. II. cap. ultimo, Oroſius lib. V. cap. X., tradunt, à Thrace (quorum maximus numerus erat inter præſidia Ariſtonici) occiſum. Neutiquam vero ita ſuper dignitate ejus pugnant auctores, ut ad Florum Vinetus, ad Juſtini lib. XXXVI. arbitrabatur Bongarſius. Nam Strabo, epitomator Livii, Juſtinus, Oroſius, loquuntur de profectione ejus in Aſiam, cum conſulem vocant. At Velleium de reditu ejus loqui, conſtat. Nam addit, *decedentem ex Aſia proconſulem.* Itaque conſulatus tempus ſine dubio exſpiraverat. Et ſic etiam capiendus Florus, qui *prætorem* dicit. Nam *prætoris*, & *proconſulis* appellatio promiſcue ſumi ſolet. *Voſſius.*

2. *Et.*] Deleo *&*, repetitum è verbi præcedentis ultima ſyllaba, *intermiſiſſet.* Acidalius.

1. *Tribuno*

contumeliis. Hic, eum interrogante [1] tribuno Carbone quid de Tib. Gracchi cæde sentiret? respondit: si is occupandæ reip. animum habuisset, [2] jure cæsum. Et, cum omnis

1. *Tribuno Carbone.*] Homine eloquentissimo, & stellionis ad modum perverse nequam. Cicero in Bruto: *Utinam in Tiberio Graccho, Cajoque Carbone, talis mens ad Rempubl. gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit; profectò nemo his viris gloria præstitisset.* De contentione cum Africano idem in Miloniana, & lib. 2. de Orator. *Cum L. Opimii causam defendebat apud populum audiente me* (Antonius loquitur) *C. Carbo consul, nihil de C. Gracchi cæde negabat; sed id jure pro salute patriæ factum esse dicebat; ut eidem Carboni Trib. pleb. alia cum mente Rempubl. capessenti, P. Africanus de Tib. Graccho interroganti responderet, jure cæsum videri.* & idem hunc cum C. Catone Gracchum secutum scribit. Pœnam itaque non effugit, accusatus à L. Crasso annos XIX. nato, auctore Tacito de Oratoribus, Cantharidas sumsisse dicitur. Cicero Epistola ad Pætum. *Schegkius.*

2. *Jure cæsum.*] Diserte hanc historiam exequitur *Val. Max.* 6, 2, 3. adde *Liv. epit.* 59. *Plutarch. apophth.* Quid autem; *jurene cæsus Tib. Gracchus, sicut existimavit Scipio*, qui & apud Numantiam statim cum inaudivisset de exitu Gracchi, Homericum illud protulit:

Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι;

Auctoritatis sanè non parum est in dicente, sive prudentiam ejus spectamus, sive cum Graccho necessitudinem, de qua *Valerius.* Unde *Martianus Capella lib.* 5. de argumentis agens, *ab auctoritate* peti argumentum, nobili hoc exemplo monstrat; *Africanum dixisse, jure cæsum esse Tiberium Gracchum.* Dubitandi autem rationem suggerit *Plutarchus*, quod *conspiratione divitum oppressus sit*: & Noster *Velleius*, qui cap. præcedenti *videtur deplorare hanc cædem tanquam initium civilis perturbationis*; & *Fab. Quintilianus, qui* 5. 13. *instit. orat. si Nasica post occisum Gracchum defendatur exemplo Halæ, à quo Melius est interfectus*, dici posse monet, *Melium regni affectatorem fuisse, à Graccho leges modo latas esse populares: Halam magistrum equitum fuisse, Nasicam privatum esse.* Excusatur tamen illa cædes & inter exempla præsentius vindicatæ seditionis refertur à Politicis, magnificeque commendatur à *Val. Max.* 5., 3., 2. quippe cum de seditioso Gracchi animo factoque dubitari prorsus nequeat: nisi quod hoc ipsum exemplum cautionem debet suppeditare circa seditiones compescendas: ubi in honorem salutis publicæ multa sane severitas concessa existimanda est, sed severitas illa nec ab uno in rep. libera pendere debet, nec quovis modo adhibita proderit. Digna profecto morte commiserat Gracchus, atque illa mors, auctoritate supremæ legis, id est, salutis publicæ, citra obstaculum aliarum legum, irrogari poterat: sed à Nasica, non exspectato senatus decreto, spreta consulis contradictione, commissas in publica concione civium manus esse, id non cariturum prava consequentia, ut loquuntur, multi prudentum, nec citra rationem, verebantur. Pro Scipione equidem est, quod senatores plerique *armis tuendam remp.* censuerant, quibus Consul resistere non videbatur debuisse: sed quædam remedia præsentiora sunt, quam ut illa capiat publicæ tranquillitatis & civilis societatis libertatisque teneritudo. *Boecler.*

omnis concio acclamasset: Hostium, inquit, armatorum totiens clamore non territus, qui possum vestro moveri, quorum [1] noverca est Italia? Reversus in urbem, intra breve tempus, M'. Aquillio, C. Sempronio Cos. [2] abhinc annos CL, [3] post duos consulatus, duosque triumphos, & bis excisos terrores reip. mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut quædam elisarum faucium in cervice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita est quæstio: ejusque corpus [4] velato capite elatum est, cujus opera super totum terrarum orbem Roma extulerat caput, seu fatalem, ut plures, seu [5] conflatam insidiis, ut aliqui prodidere memoriæ, mortem obiit, vitam certe dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis præterquam avito fulgore vinceretur. Decessit [6] anno ferme LVI. de quo si quis ambiget, recurrat ad priorem consulatum

1. *Noverca.*] Non mater. *Noverca.*] Similiter Petronius in Eumolpiano carmine, quod vulgò inscribunt, De mutatione Reip. Rom.

Aut qui sunt, qui bella jubent? mercedibus emtæ,
Ac viles operæ: quorum est mea Roma noverca. Acidal.

2. *Abhinc annos* CL.] CLIIX. reponendum. *Manut.*

3. *Post duos consulatus.*] Cur omittis Censuram & Auguratum? quæ utraque in prisco lapide:

P. CORNELIVS PAVLI. F. SCIPIO AFRICANVS COSS. II. CENS. AVGVR. TRIVMPHAVIT. II.

Lipsius.

4. *Velato capite.*] *Aurel. Vict.* 58. *obvoluto capite elatus est, ne livor in ore appareret.* vide *doctiss. Kirchm. de funerib. Rom.* 2, 9. Addit *Appianus*: καὶ οὐδὲ δημοσίας ταφῆς ἠξιώθη, μέγιστα δὴ τὴν ἡγεμονίαν ὠφελήσας. οὕτως ἡ παρ' αὐτίκα ὀργὴ τῆς ποτὲ χάριτος ἐπεκράτει. καὶ τόδε ὂν τηλικοῦτον, οἷα πάρεργον ἐπὶ τῇ Γρακχου στάσει συνέπεσε. *ne publice quidem funeratus est vir, qui reipub. tantum profuerat. tanto plus valuit præsens indignatio quam præterita gratia. atque hoc quantumcunque fuit, auctarium seditionis Gracchanæ fuit.* Boecler.

5. *Conflatam insidiis.*] Variæ suspiciones de hujus obitu. Appianus lib. 1. Bellor. civil. Veneno sublatum testatur: Plutarchus in Fulvium rejicit; Cicero Epistola ad Pætum in C. Carbonem: Plin. lib. 7. cap. 43. in Metellum Macedonicum: Livii Epitoma cum Cicerone in Somnio in Semproniam uxorem Gracchorum sororem. *Schegkius.*

6. *Anno ferme* LVI.] Metæ temporum, quas Velleius mox ponit, evincunt scripsisse cum LIV. *Lipsius.* *Annos ferme* LVI.] *Lipsius* emendat LIV. *Antonius Bendinellus* potius sequentia corrigit, & legit, *in quem creatus est anno* XXXVIII. (pro XXXVI., quod in libris erat) *loc. controv.* 8. Boecler.

1. *A. Bruti.*]

latum ejus, in quem creatus est anno XXXVI: ita dubitare desint. Ante tempus excisæ Numantiæ, præclara in Hispania militia [1] A. Bruti fuit: qui, penetratis omnibus Hispaniæ gentibus, ingenti vi hominum, urbiumque potitus numero, aditis quæ vix [2] audita erant, Gallæci cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tam severum illius Q. Macedonici in his gentibus imperium fuit, ut, cum urbem [3] Contrebiam nomine in Hispania oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinque cohortes legionarias, eodem protinus subire juberet: facientibusque omnibus [4] in procinctu testamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus proposito, perseve-

1. *A. Bruti.*] Is est, qui de Gallæcis, & Lusitanis ex ulteriore Hispania triumphavit, *Decimus*, non *Aulus*, à Cicerone, & aliis nominatus. Ut vel mendum sit hic in prænomine, vel, adoptatus ab A. Postumio Albino, prænomen adoptantis, ex vetere consuetudine, sumpserit. quod nummus indicat argenteus patricii Veneti nobilissimi, Andreæ Lauretani, sic inscriptus: A. POSTUMIUS. ALBINUS. COS. BRUTI. F. *Manut.* *A. Bruti.*] Omninò *D. Bruti* legendum est, non *A. Bruti.* nam A. Postumius Albinus Bruti filius, qui habetur in argenteo denario, non ad eum, de quo hic agit Velleius, sed ad D. Brutum, Cæsaris percussorem refertur, qui M. Bruti consanguineus fuit, & ab A. Postumio Albino Cos. ut videtur, adoptatus, BRUTI F. ex adoptionis formula dictus est. Vide Plutarchum & Dionem. *Ursin.*

2. *Audita.*] Quidam libri, *adita erant.* de Gallæcis vide Strabonem lib. 3. *Schegkius.*

3. *Contrebiam.*] Quæ Floro & Valerio Maximo est *Trebia.* Schegkius.

4. *In procinctu.*] Procinctum *militem dixerunt antiqui, cum exercitus instructus est. sic* procincta classis. procincta *autem ideo, quòd togis incincti ad pugnam ire soliti fuerunt. Unde &* *testamenta* in procinctu fieri *dicta, quæ faciunt ad pugnam ituri, sicut colligitur ex fragmentis* Festi. *adde* Gell. 10. 15. Vide & Instit. Jur. lib. 2. tit. 10. & ibi Annotata Cl. Vinnii. *In procinctu.*] Vocabulum Musæum, & variè veteribus usurpatum. Apud Agellium l. 10. cap. 15. Fabius Pictor *classem procinctam*, interpretatur exercitum armatum. Et Apuleium libro II. *procinctus Pompæ*, adparatum Pompæ, denotat. Et, Habere in procinctu, idem, quod habere in mundo sive promtu. Quinctilianus pro Milite: *Neque in militiam gravissimo, asperrimoque bello ita venit, ut nesciret sibi mortem in procinctu habendam.* Seneca lib. 1. de Clementia, cap. 1. *Nemo non, cui alia desint, hominis nomine apud me gratiosus est: severitatem abditam, clementiam in procinctu* (Vulgo *in promtu*, ut & notavit doctissimus Modius) *habeo.* Et, *reversus è procinctu*, idem Ammiano libro XIIX. quod ex bello. Adi Ciceronem, lib. 1. de Nat. Deor. Agellium, Festum. *Schegk.*

ſeverantia ducis, quem moriturum miſerat, militem victorem recepit. tantum effecit miſtus timori pudor, ſpeſque deſperatione quæſita. Hic virtute ac ſeveritate facti; [1] at Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, diſciplinæ in Hi-
6 ſpania fuit clariſſimus. Decem deinde interpoſitis annis, qui Tib. Gracchum, idem Cajum, fratrem ejus occupavit furor, tam virtutibus ejus omnibus, quam huic errori ſimilem, ingenio etiam [2] eloquentiaque longe præſtantiorem: qui cum ſumma quiete animi, civitatis princeps eſſe poſſet, vel vindicandæ fraternæ mortis gratia, vel præmuniendæ regalis potentiæ, ejuſdem exempli tribunatum ingreſſus, longe majora [3] & acriora repetens, dabat civitatem omnibus Italicis, extendebat eam pæne uſque Alpes; dividebat agros; vetabat quemquam civem [4] plus D jugeribus habere: quod aliquando lege Licinia

1. *At Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, diſciplinæ in Hiſpania fuit clariſſimus.*] Noli audite Lipſium, qui ſic malebat diſtingui: *At Fabius Æmilianus Paulli, exemplo diſciplinæ, &c.* Paulli enim diſciplina laudatur paſſim Livio, Plutarcho, & cui non? Vulgata præterea lectio multo magis ad guſtum Velleii. Sic alibi, *acer belli, munificentiæ effuſiſſimus, lætus animi.* Ita & Virgilius in IV. Æneidos, *furens animi*: & X, *animi miſerata*: item Terentius Eunucho Act. II, Sc. III, *falſus animi.* Ubi hanc auctorum ἀντίπτωσιν notat etiam Donatus. Nec dubitem ſimiliter, ex noſtro optimæ notæ Ms. reponere apud Lucretium lib. I. de Rerum Natura:

Nec me animi fallit Grajorum obſcura reperta
Difficile inluſtrare Latinis verſibus eſſe.

Ubi vulgo, *animus fallit*: quod perperam retinet Giſanius. Quibus adde, ut ad Velleii verba revertar, quòd nemo veterum facile in proſa oratione dicturus fuerit, *Fabius Æmilianus Paulli*, pro Paulli filius. Quamvis non ignorem, helleniſmo hoc Poëtas aliquando uſos. *Voßius.*

2. *Eloquentiaque.*] Contra omnium tamen ſententiam Tiberium fratrem facilè principem eloquentiæ laudat Florus. *Schegkius.*

3. *Et acriora.*] Acutius verinſque, *& acrior repetens.* Ipſe, inquit, Cajus majora molitus eſt quàm frater, & eodem illo acrior. Ita eſt. vis ingenii & oris apud Cajum multo major. *Lipſius.* *Et acriora.*] *Lipſius* maluit *acrior*, approbante *Grutero.* ſed fortaſſe nulla ratio eſt, cur potius id nobis placere debeat, quam *acriora*: ſicut intuenti planum exiſtimo eſſe. *Boecler.*

4. *Plus D jugeribus.*] Idem tradunt Plutarchus, Appianus, Aurelius Victor, aliique. Atque ita etiam apud epitomatorem Livii legendum eſſe, docuerunt Sigonius, & Antonius Auguſtinus. Sine dubio itaque in mendo cubat Siculus Flaccus de conditione agrorum: *Gracchus* (inquit) *legem tulit, ne quis in Italia amplius, quam ducenta*

cinia cautum erat: nova conſtituebat portoria; novis coloniis replebat provincias; [1]judicia à ſenatu transferebat ad equites; frumentum plebi dare inſtituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem ſtatu relinquebat: quin alterum etiam continuavit tribunatum.[2] hunc L. Opimius conſul, qui prætor Fregellas exciderat, perſecutus armis, [3]unaque Fulvium Flaccum, conſularem ac triumphalem virum, æque prava cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris III virum nominaverat, eumque ſocium regalis aſſumſerat potentiæ, morte afficit. Id unum nefarie ab Opimio proditum, quod capitis, non dicam Gracchi, ſed civis Romani pretium ſe daturum, idque auro repenſurum propoſuit. Flaccus in Aventino armatos ad pugnam ciens,

centa jugera poßideret, &c. Omnino legendum eſt: *quingenta jugera.* Hinc quoque apparet, corruptam eſſe Columellæ lectionem lib. 1. de R. R. cap. III. ubi ait: *Criminoſum tamen ſenatori fuit, ſupra quinquaginta jugera poſſediſſe. Suaque lege C. Licinius damnatus eſt, quod agri modum, quem in magiſtratu rogatione tribunitia promulgaverat, immodica poſſidendi libidine tranſcendiſſet.* Nam & hic ſimiliter reſcribendum, *quingenta.* Voſſius.

1. *Judicia à ſenatu.*] Fuſe hiſtoriam præter Valerium lib. 5. Plinium l. 33. Auguſtinum lib. 3. De civit. D. Appianus & Plutarchus. De judicibus triga hic diſcordantium opinionum. Epitome Livii lib. 60. ſexcentos equites, trecentis ſenatoribus admiſtos adfirmat. Plutarchus trecentis ſenatoribus, trecentos equites ait adſcriptos, hoc eſt, inter utroſque communicata judicia. Verior, & majoribus tibicinibus nixa opinio, qui eum noſtro à ſenatoribus ad equites tranſlata prodere inſiſtunt. Varro, Cicero, Appianus, Pædianus. *Schegk.*

2. *Hunc L. Opimius, &c.*] Facto ſe. SCto, quo jubebatur Cos. Opimius σώζειν τὴν πόλιν ὅπως δύναιτο, καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους, ſive, ut Latini efferunt, *videre ne quid reſp. detrimenti capiat.* quæ poteſtas *Dictatoria* eſt, ut recte animadvertit *Plutarchus in Gracch.* & explicat *Salluſt. Catil.* 29. primum conſuli tum conceſſa, & vice Dictaturæ poſtea uſurpata, niſi quod aliquando ad plures magiſtratus, quam ad Coſſ. pertinebat, ſicut ex *Iul. Cæſ. 1. bell. civ.* intelligimus. Quod conſilium veluti arcanum tuendæ adverſum ſeditioſos publicæ majeſtatis, laudat *Cic. 1. Catil.* 2. Boecler.

3. *Unaque Fulvium Flaccum.*] Epitome Livii & Appianus, Fulvium Flaccum, & C. Carbonem creatos agro dividundo produnt. Cicero præter C. Carbonem & C. Catonem (ſi libri non mendoſi) Tiberium ſecutum dicit. apud Plutarchum ſolius Fulvii mentio. De Carbone mirum. novimus enim Opimium à Q. Decio poſtulatum Carbone hoc defendente abſolutum. *Schegkius.*

1. *Exporo.*]

ciens, cum filio majore jugulatus est. Gracchus profu-
giens, cum jam comprehenderetur ab iis, quos Opi-
mius miserat, cervicem [1] Euporo servo præbuit, qui non
segnius se ipse interemit, quam domino succurrerat. Quo
die singularis, [2] Pomponii equitis R. in Gracchum fides
fuit. qui more [3] Coclitis, sustentatis in ponte hostibus, ejus
gladio se transfixit. Ut Tiberii Gracchi antea corpus,
ita Caii, [4] mira crudelitate victorum, in Tiberim deje-
7 ctum est. Hunc Tib. Gracchi liberi, P. Scipionis Afri-
cani nepotes, [5] viva adhuc matre Cornelia, Africani filia,
viri [6] optimis ingeniis male usi, vitæ mortisque habuere
exitum. qui si civilem dignitatis concupissent modum,
quidquid tumultuando adipisci gestierunt, quietis obtu-
lisset

1. *Eupero.*] Auctori virorum Illustr. *Euphorus.* Plutarcho *Philocrates*, & Valerio Maximo dubium *Euporus*, an *Philocrates* vocitatus. *Schegkius.* *Eupero.*] Veterem de hoc nomine dissensionem esse, liquet ex Macrobio lib. 1. c. 11. *Vossius.*

2. *Pomponii.*] *Lætorium* huic comitem dant Valerius, Orosius, & Victor. Quem Plutarchus *Licinium* appellat mendose. *Vossius.*

3. *Coclitis.*] Horatius Cocles tempore belli Hetrusci cum rege Porsena hostibus undique instantibus in ponte solus restitit, demum ponte reciso Tiberim transnatavit, neque arma dimisit. Coclites autem dicebantur veteribus monoculi.

4. *Mira crudelitate.*] Quam & Plutarchus perstringit. licet enim adversum perniciosos cives nihil crudeliter fieri posse videatur, tamen diligenter considerandum est, quid populi animos vel in præsens specie supplicii vel in posterum memoria nobilitatis & miseratione irritare possit. Ex temporis consideratione, ceterorumque momentorum ita loquor. Erant enim tum tanta publicæ lateque fusæ consternationis mala operienda potius moderatione, quam ostentanda terrore. Alias scimus in Majestate Reip. vindicanda non inutiliter usurpari acerbitatem suppliciorum & contumeliam. *Boecler.*

5. *Viva adhuc matre Cornelia.*] Non omittatur ob raritatem, exemplum feminei roboris. Seneca de Consol. ad Martiam: *Ex una tibi familia duas Cornelias dabo. Primam Scipionis filiam, Gracchorum matrem: duodecim illa partus totidem funeribus recognovit. Et de ceteris facile est, quos nec editos nec amissos civitas sensit: Tiberium Gracchum & Cajum, quos etiam qui bonos viros negaverit, magnos fatebitur, & occisos vidit & insepultos. Consolantibus tamen miseramque dicentibus, Numquam inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperi.* Lipsius.

6. *Optimis ingeniis malè usi.*] Sallustius tamen in Jugurtha, Gracchos veram gloriam injusta potentia anteposuisse adfirmare videtur. & Cicero 2. in Rullum, Gracchorum consiliis & sapientia multas Reipub. partes constitutas non negat. *Schegk.*

1. *Scelus*

lisset resp. Huic atrocitati adjectum [1] scelus unicum. quippe juvenis, specie excellens, nec dum duodevicesimum transgressus annum, immunisque delictorum paternorum, Fulvii Flacci filius, [2] quem pater legatum de condicionibus miserat, ab Opimio interemtus est. quem cum [3] haruspex Tuscus, amicus, flentem in vincula duci vidisset, [4] Quin tu hoc potius, inquit, facis? protinusque illiso capite in postem lapideum januæ carceris, effusoque cerebro exspiravit. Crudelesque mox quæstiones, in amicos clientesque Gracchorum habitæ sunt. sed Opimium, virum alioqui sanctum & gravem, [5] damnatum postea

1. *Scelus unicum.*] Acidalius *pro summo & unici exempli scelere habet. Mihi rectius videtur Velleium ex Velleio interpretari, atque hunc locum cum simili & sensu & negotio comparare, de quo* 2, 6, 5. Id unum nefarie ab Opimio proditum, &c. *ut enim ibi taxatum pretio caput Gracchi; ita hic innocentis adolescentis supplicium sceleris nomine damnat: Cetera utrobique aspere quidem & crudeliter, ut loquitur, non tamen scelestе gesta intelligens.* unice cavit concordiæ Cicero, *valde præcipue* 2, 48, 2. *Boecler.*

2 *Quem pater legatum.*] Et quidem altera vice: cum demum Opimius in vincula eum dedit. Alias rectissime responderat Opimius primæ legationi: *Non per legatos debere ipsos cum senatu agere, sed ut cives venire ad satisfaciendum senatui & dicendam caussam.* Argumento vere pragmatico, negabat *convenire iis jus mittendi legatos nuntiosque ad senatum;* quorum tractationem si admisisset, jam de Majestate publica aliquid imminutum esset, cui ad parendum se sistere ut ὑπήκοος πολίτης, non occurrere ad paciscendum debet, quisquis inter cives & membra civitatis cupit haberi. sicut nec ex diverso ad tumultuantes cives legatos mitti decorum est Reip. sed nec tales legationes hoc nomine, si proprie loquamur, appellandæ sunt. Egregius est locus apud *Dion.* in *orat. Cicer. adversus Anton. lib.* 45. πῶς μὲν γὰρ οὐκ αἰσχρὸν κήρυξιν ὑμῖν καὶ πρεσβείαις πρὸς τοὺς πολίτας χρῆσθαι; τοῖς μὲν γὰρ ἀλλοφύλοις καὶ ἐπικηρυκεύεσθαι καὶ διαπρεσβεύεσθαι δεῖ πρότερον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστι. τοῖς δὲ δὴ πολίταις τοῖς ἀδικοῦσί τι, παραχρῆμα τὴν τιμωρίαν ἐπάγειν, ἂν μὲν ὑπὸ ταῖς ψήφοις αὐτοὺς λάβητε, δικάζοντας; ἂν δὲ τοῖς ὅπλοις, πολεμοῦντας. & quæ sequuntur. *Quomodo non sit turpe, præconibus nos & legatis uti ad cives? Nam cum extraneis quidem per nuntios ante omnia legatosque agi par est ac necessarium: Civibus autem nefariis pœna statim infligenda est; judicio quidem, si sententias ferre integrum est: sin vero ad arma confugerunt, bello persequendi sunt.* Boecler.

3. *Haruspex Tuscus.*] Vulgo, *Fuscus. Haruspex Tuscus.*] Herennius Siculus. Sed aliter Valerius lib. 9. cap. 12. *Manutius.*

4. *Quin tu hoc potius.*] Hæc verba cum gestu & demonstratione intelligenda.

5. *Damnatum postea publico judicio.*] Ob acceptas à Jugurtha pecunias. Sed indi-

poſtea judicio publico, memoria ipſius ſævitiæ, nulla civilis perſecuta eſt miſericordia. Eadem Rutilium Popilliumque, qui conſules aſperrime in Tiberii Gracchi amicos ſævierant, poſtea judiciorum publicorum merito oppreſſit invidia. Rei tantæ [1] parum ad notitiam pertinens interponetur. Hic eſt Opimius, à quo conſule celeberrimum vini [2] Opimiani nomen: [3] quod jam nullum eſſe, ſpatio annorum colligi poteſt; cum ab eo ſint ad te, M. Vinici, conſulem, [4] anni CLI. Factum Opimii, quod inimicitiarum quæſita erat ultio, minor ſecuta auctoritas: & [5] viſa ultio [6] privato odio magis, quam publicæ vindictæ data.

Sub-

indigne. Cicero pro Seſtio: *Unus in hac civitate, quem quidem ego poſſum dicere, præclare vir de Republ. meritus, L. Opimius indigniſſime concidit. cujus monumentum celeberrimum eſt in foro, ſepulcrum deſertiſſimum in littore Dyrrachino relictum eſt. atque hunc tamen flagrantem invidia propter interitum C. Gracchi ſemper ipſe P. R. periculo liberavit, alia quadam civem egregium iniqui judicii procella pervertit.* In ejuſdem laudibus ſæpe in Bruto, de Legib. & in Piſonem. *Schegk.*

1. *Parum.*] Lipſius legit, *parva.*

2. *Opimiani.*] *Vini*, pro *vici*, repoſui. quam mihi conjecturam attulit antiquitatis obſervatio. nam Cicero in Bruto, *Si quis*, inquit, *Falerno vino delectetur, ſed eo nec ita novo, ut proximis conſulibus natum velit, nec rurſus ita vetere, ut Opimium, aut Anicium conſulem quærat.* Accedit Plinii teſtimonium his verbis, lib. XIV. cap. 4. *L. Opimio conſule ea cæli temperies fulſit, quam cocturam vocant, ſolis opere, natali urbis* DCXXXIII. *durantque adhuc vina ducentis ferè annis, jam in ſpeciem redacta mellis aſperi: (etenim hæc natura vinis in vetuſtate eſt) nec potari per ſe queunt, ſi non pervincat aqua, uſque in amaritudinem carie indomita.* Et eodem libro, cap. 14. *Apothecas fuiſſe, & diffundi vina ſolita anno* MCXXXIII. *urbis, apparet indubitato Opimiani vini argumento, jam intelligente ſuum bonum Italia; nondum tamen iſta genera in claritate erant. itaque omnia, tunc genita, unum habent conſulis nomen.* Vide & Plutarchum in C. Graccho. *Manut.*

3. *Quod jam nullum eſſe.*] Teſtatur tamen Plinius Nat. Hiſt. lib. XIV. c. IV. Opimiana vina ſuo ævo adhuc durare: Martialis etiam ea paſſim laudat. Miſere itaque, virorum doctorum judicio, hic fallitur Velleius. Sed illi mihi mentem Velleii, etſi minime obſcuram, non adſecuti videntur. Hæc enim eſt ejus ſententia: ſeculo ſuo eſſe, qui Opimiano vino ſe jactent: ſed ingens temporum intervallum facile arguere, id non eſſe ex illo veteri. Probabili ſane argumento uſus eſt. Et quidni credamus, impoſitum Plinio, Martiali, aliiſque, qui tanto poſt Paterculum floruere ſpatio? Ego non aliter exiſtimo. *Voſſius.*

4. *Anni* CLI.] Lege, CL. *Manut.*

5. *Viſa ultio.*] Vox *ultio* inconcinnè repetitur: me arbitro, delenda. faciendumque: *& viſum privato odio m. q. p. vindictæ datum.* Quid *viſum*: factum nempe Opimii. *Lipſius.*

6. *Privato odio magis.*] Non tam res

ipſa

Subinde Porcio Marcioq; Coss. deducta colonia, [1] Narbo 8
Marcius. Mandetur deinde memoriæ severitas judiciorum. quippe C. [2] Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani sororis filius, repetundarum ex Macedonia damnatus est; cum lis ejus [3] quater millibus æstimaretur. adeo illi viri magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum: [4] factaque ad consilium dirigebant, & quid, non in quantum, admissum foret, æstimabant. Circa eadem tempora [5] Metelli fratres uno die triumphaverunt. [6] Non minus clarum exemplum, & adhuc unicum

ipsa & vindicta Gracchani furoris, quam modus vindicandi, quæque accessere, citra vindictæ necessitatem usumque, toto hoc capite perstringuntur. Ita ferme *Sallustius Jugurth.* 16. [*L. Opimius Cos.* C. Graccho & M. Fulvio *interfectis, acerrime vindictam nobilitatis in plebem exercuerat.*] *vindictam nobilitatis* vocat & *odium in plebem* innuit. *Debet autem omnis animadversio, non ad ejus qui punit aliquem, sed ad reip. utilitatem referri*, inquit *Cic.* I. *off.* 25. itaque affectus privati vel maxime hic compescendi sunt. *Boecler.*

1. *Narbo Marcius.*] Vide Annotationes ad Sallustium p. 504 & 505.

2. *Cato consularis.*] Gryphii liber, *M. Cato cons.* ? *C. Cato cons.* ex Ciceronis in Verrem actionis V. lib. IV. & ex Bruto. Gessit consulatum cum M. Acilio Balbo, anno V. DCXXXIX. *Manut.*

3. *Quater millibus.*] Non grandis omnino hæc mulcta judiciaria, uti series & scopus indicat Velleiani sermonis. Tamen Franc. Hotomanno visa justo minor, rescribitque: *quadringentis millibus.* Non assentior. Quid? Cicero duobus locis an pari fiduciâ corrigitur, qui minoris summæ auctor? Ille sic III. in Verrem: *Quâ in civitate C. Carboni clarissimo homini H. S S. XVIII. ∞. lis æstimata sit.* Iterum IV. in eandem: *Quo damnato* (Catone) *tum cum severa judicia fiebant, H. S S. XVIII. millibus lis æstimata est.* Si quid ergo hic mutandum (& certè opinor) Ciceronis numeri obtineant, & reponantur. *Lipsius. Quater millibus.*] Legendum: XIIX. ex Ciceronis Philipp. III, & IV. Quod alii jam monuerunt. *Vossius.*

4. *Factaque ad consilium.*] Sensus iste: *quæ quisque fecisset, ad consilium & προαίρεσιν facientis, tanquam ad regulam referebantur, delictique æstimatio non ex modo pretii ac rerum, sed ex voluntatis ad peccandum determinatione, ut sic dicam*, constituebatur. *quid*, ad speciem delicti; *in quantum*, ad modum rei, pretiique pertinet. *Boecler.*

5. *Metelli fratres.*] Vulgo *M. Metelli. Metelli fratres.*] Fœdum mendum sententiam contaminavit, qui enim antiquas notas, II. quibus, *duo*, significatur, ignorarunt, *M.* reposuere. Duos porro Metellos fratres simul triumphasse, Marcum de Sardis post annum, quam consul fuerat; Cajum, cui Caprario cognomen fuit, ex Thracia in consulatu, testatur Eutropius, his verbis: *C. Cæcilio Metello, & Cn. Carbone Coss. duo Metelli fratres triumpharunt, alter ex Sardinia, alter ex Thracia.* Manutius. *Metelli fratres.*] Legit Pighius: *M. & C. Metelli.* Voss.

6. *Non minus clarum exemplum.*] *An fratri-*

cum Fulvii Flacci, ejus qui Capuam ceperat, filiorum, ſed alterius in adoptionem dati, [1] in collegio conſulum fuit. adoptivus in [2] Acidini Manlii familiam datus. nam cenſura Metellorum, patruelium non germanorum fratrum fuit: [3]quod ſolis contigerat Scipionibus. Tum [4]Cimbri & Teutoni transſcendere Rhenum, multis mox noſtris ſuiſque cladibus nobiles. Per eadem tempora clarus ejus [5] Minucii, qui porticus, quæ hodieque celebres
9 ſunt, molitus eſt, è [6] Scordiſcis triumphus fuit. Eodem tractu

fratribus in eodem ædilium, prætorum, conſulumve aut aliorum magiſtratuum collegio apud Romanos eſſe licuerit, diſquirit & poſtea negat *Langlæus ſemeſtr.* 7, 3. nam quod perſonis, e. g. in gratiam Scipionum conceſſum ſit, in exemplum non trahi, nec ad alias perſonas produci debere: Et cum *Velleius* notantet limitet, (in verb. *ſed alterius in adoptionem dati*) ſatis planum eſſe, non ejuſdem amplius familiæ cenſendum, qui adoptione in aliam tranſierat. *Mutiorum præturam* diverſa juriſdictio abſolvere videtur. Ceterum *Clapmar.* 2. 12. inter *arcana Ariſtocratica* hoc refert, *ne duo ex una familia, vivo utroque non ſolum magiſtratus ſint, ſed ne quidem uno tempore in ſenatu.* Boeclerus.

1. *In collegio conſulum.*] Faſti Capitolini huc mirè conferunt:
L. MANLIVS. L. E. L. N. ACIDINVS FVLVIANVS Q. FVLVIVS. Q. F. M. N. FLACCVS.
HEI FRATRES GERMANI FVERVNT. *Schegk.*

2. *Acidini.*] Vulgo, *Acidiani. Acidini*, legendum videt, quicumque ſit paullo humanior. Quod etiam Faſti Capitolini declarant, anno V. DLXXIV. *Manutius.*

3. *Quod ſolis contigerat Scipionibus.*] An, ut fratres germani duo Scipiones cenſuram ſimul gererent, quod proxima videntur indicare ſuperiora verba? nulla mentio, nullum omnino veſtigium in hiſtoriis. Quid igitur? hoc fortaſſe. Cum Velleius colligat fratres eundem ſimul honorem aſſecutos, fieri poteſt, ut, quemadmodum de triumphantibus Metellis, conſulibus Q. Fulvii filiis, cenſoribus rurſus Metellis, poſtremo narrationem ſuam concludat, exemplo duorum fratrum germanorum, qui ædilitatem, eodem anno adminiſtrarint, hi fuere, P. Scipio, qui poſtea Hannibalem devicit, & Lucius ejus frater. quod Polybius initio lib. x. plane declarat. Hoc notandum putavi, falſa quorundam admonitus conjectura, qui, *Capionibus*, legendum exiſtimant, quorum fratrum alter ante Metellos, alter poſt, cenſuram geſſit: cum Velleius eos commemoret, qui eodem anno ſimul honorem eundem adepti ſint. *Manutius. Quod ſolis contigerat Scipionibus.*] Sed poſtea etiam *Lucullorum exemplum* habemus in *Plutarchi Lucull.* Boecler.

4. *Cimbri & Teutoni.*] Vide Annotationes ad Saluſtium p. 190.

5. *Minucii, &c.*] *Sigon. comment. in faſt. & triumph. Rom. ad an.* DCXLIII. Boeclerus.

6. *Scordiſcis.*] *Scordiſci*, Σκορδίσκοι Ptolemæo Pannoniæ Inferioris populi, quos Strabo etiam *Scordiſcas* vocat, & *Scordiſſos* Sex. Rufus, qui eos in Thracia vicina regione ponit. Strabo eos Illyricis & Thracibus permixtos ſcribit. *Raſciam* eis attribuit hodie Caſtaldus:

tractu temporum nituerunt oratores Scipio Æmilianus, Læliuſque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereundus Metellus Numidicus; & Scaurus, & ante omnes L. Craſſus & M. Antonius. Quorum ætati ingeniiſque ſucceſſere C. Cæſar Strabo, P. Sulpicius. [1] namque Mucius juris ſcientia, quam propriæ eloquentiæ nomine, celebrior fuit. Clara etiam per idem ævi ſpatium fuere ingenia, in [2] Togatis Afranii, in Tragœdiis Pacuvii atque Attii, uſque in Græcorum ingeniorum comparationem evecti, magnumque inter hos ipſos facientis operi ſuo locum; adeo quidem, ut in illis limæ, in hoc pæne plus videatur fuiſſe ſanguinis. Celebre & Lucilii nomen fuit, qui ſub P. Africano, Numantino bello eques militaverat. quo quidem tempore juvenis

ſtaldus: Ipſi ſo vocant nunc *Boſnachi*, inquit Dom. Niger: hoc eſt, *Boſſen* Germanicè. Scordiſcorum etymologiam lege in Britannia Humfredi Lhuydi. *Cordiſta* κορδίσται, ſunt malè apud Athenæum lib. 6. qui Galatas ex iis facit, qui cum Brenno Delphicum templum ſpoliaverant. *Scordiſcos* Gallos nominat Poſidonius, apud Strabonem, qui eos duplices facit, cis & ultra Iſtrum incolentes. Hos novit quoque Trogus 32. Vide tabulam Ptolemæi in Europa quintam. *Ortelius.*
Scordiſcis.] De his ita Florus lib. 3, cap. 4. *Sæviſſimi omnium Thracum Scordiſci fuere, ſed calliditas quoque ac robur acceſſerat. Sylvarum & montium ſitus cum ingenio conſentiebant. Itaque non fuſus modo ab his aut fugatus; ſed (ſimile prodigio) omnino totus interceptus exercitus, quem duxerat Cato. Didius vagos & libera populatione diffuſos, intra ſuam repulit Thraciam. Druſus ulterius egit, & vetuit tranſire Danubium. Minucius toto vaſtavit Hebro, multis quidem amiſſis, dum per perfidum glacie flumen equitatur.* Gens originis Gallicæ Epit. Liv. 63. & Juſtin. 23.

1. *Namque Mucius.*] Erratum hoc: illud recte, *Nam Q. Mucius.* *Manut.*
Namque Mucius.] Non omnem ei laudem dicendi omnes detrahunt: quem Tullius quidem in Bruto *juriſperitorum eloquentiſſimum* ſatis quam magnificè prædicat: oratorum tamen in numero non collocat. Sed quid *propria eloquentia* heic ſonat? Forte verius legerim, *juris ſcientia propè quam eloquentiæ nomine celebrior.* Fortè, poſui. nam nunc jam video, ſic me poſſe interpretari: ut eloquentiæ ſtudium, ſic laudem minus illi propriam, quam juris ſcientiæ fuiſſe. Quod ut ſit, ut eſt quidem certè, non deero tamen eadem trajectione, nulla alia mutatione, ſic reſcribere: *juris ſcientiæ propriæ, quam eloquentiæ nomine.* Denique ſi nihil velis mutare, ſaltem *ſcientiæ* legere ſuſtineas, utcunque de cetero ſtatueris. *Acidalius.*

2. *Togatis.*] Comœdiis, à Romana actorum toga; ſicut palliatæ Græcorum erant.

nis adhuc Jugurtha ac Marius, ſub eodem Africano militantes, in iiſdem caſtris didicere, quæ poſtea in contrariis facerent. [1] Hiſtoriarum auctor jam tum Siſenna erat juvenis, ſed opus belli civilis Sullani poſt aliquot annos ab eo ſeniore editum eſt. Vetuſtior Siſenna fuit Cœlius; æqualis Siſennæ [2] Rutilius, Claudiuſque Quadrigarius, & Valerius Antias. Sane non ignoremus, eadem ætate fuiſſe [3] Pomponium, ſenſibus celebrem, verbis rudem, & novitate inventi à ſe operis commendabilem. Perſequamur notam ſeveritatem cenſorum, Caſſii Longini, Cæpioniſque, qui [4] abhinc annos CLVII, [5] Lepidum Æmilium augurem, quod ſex millibus ædes conduxiſſet, [6] adeſſe juſſerunt. at nunc, [7] ſi quis tanti habiter,

1. *Hiſtoriarum auctor.*] Videndus *Voßius de Lat. Hiſtor.*

2. *Rutilius.*] An iſte Rutilius, qui hiſtoriam Romanam Græcâ conſcripſit linguâ, auctore Athenæo lib. 4.? annuit vir litteratus in Emendationum libris. vereor, ut largiter erret. is enim, de quo Athenæus lib. 4. vixit tempore Apicii, cujus operâ & in exſilium miſſus. at Apicii ævum quis ignorat? Verius igitur Phœnix Juriſconſultorum Cujacius lib. 2. Obſervat. c.27. eum intelligit, qui Aſconio Quæſtor, ſive legatus Mucii Scævolæ procoſ. Aſiæ fuit, & quem noſter infrà damnatum repetundarum tradit. De hiſtoricorum choro, eos vide, qui fragmenta ſedulò & laborioſè inquiſiverunt. *Schegkius. Rutilius.*] Fallitur vehementer Schegkius, qui aſſerere conatur, alium hunc eſſe ab illo, quem hiſtoriam Romanam Græce ſcripſiſſe lib. quartò teſtatur Athenæus. Contrarium verum eſſe, jam docuit parens lib. 1. de Hiſtoricis Græcis cap. XXII. *Voßius.*

3. *Pomponium.*] Falluntur vehementer, qui putant, à Velleio Pomponium ferri inter hiſtoricos, quia hiſtoricorum nomina ſint, quæ præceſſere. Nam alius eſt ſcopus Velleio, qui temporum potius quam ſtudiorum, ſpectat ſimilitudinem: ut manifeſtum ex eo, quod dicat *novitate inventi à ſe operis commendabilem.* Ubi Atellanas eum intelligere, clarum eſt. *Voſſ. Pomponium.*] *Scil. Atellanarum ſcriptorem.* itaque præmittit: *ſanè non ignoremus*, q. d. dum in his temporibus ſignandis verſor, non omittendus eſt Pompeius diverſorum quidem ſtudiorum, ſed ejuſdem ætatis ſcriptor. *Euſeb. Chron.* 1. de iiſdem temporibus: *L. Pomponius Bononienſis Atellanarum ſcriptor clarus habetur.* Boecler.

4. *Abhinc annos* CLVII.] Lege. CLIV.

5. *Lepidum Æmilium.*] Male vulgo, *Ælium. Lepidum.*] Cui dubium eſt, *Æmiliæ gentis*, non *Æliæ* cognomen Lepidum fuiſſe? *Manut.*

6. *Adeſſe.*] Verbum ſolenne Cenſorium: quo notatur citatio ad cenſores. *Boeclerus.*

7. *Si quis tanti habitet.*] Livius lib. 45. *Et eos, qui prædium prædiave ruſtica pluris ſeſtertium* XXX. *haberent, cenſendi jus factum eſt.* Et Cicero pro Cœlio: *Triginta millibus. dixiſtis eum habitare.* adjunge de Craſſo & Domitio Plinii locum

bitet, vix ut ſenator agnoſcitur. adeo mature à rectis in vitia, à vitiis in prava, à pravis in præcipitia pervenitur. Eodem tractu temporum & [1] Domitii ex [2] Arvernis, & Fabii ex [3] Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabio Paulli nepoti, ex victoria cognomen Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ familiæ peculiaris quædam, & ut clariſſima, ita artata numero felicitas, [4] IV ante hunc, nobiliſſimæ

locum lib. 17. cap. 1. qui tamen in mendo cubat. *Schegk.*

1. *Domitii ex Arvernis.*] Ille Bituitum ſive Betultum regem eorum perfide vinxit, Valerio ſi fides lib. 9. c. 6. hic, cum iſto felicius pugnavit. Vide Cæſarem lib. 1. Belli Gall. Et quod noſter Domitium ex Arvernis, Fabium ex Allobrogibus tradit, diſſentiunt Strabo lib. 4. Oroſius lib. 3. cap. 13. Florus lib. 3. cap. 2. De cognomine *Allobrogis*, Pædianus. *Schegk.*

2. *Arvernis.*] *Arverni* Ἀρουερνοὶ, Cæſari & Ptolemæo ſunt Galliæ populi. *Arverni* Ἀρούερνοι, Stephano. Hodie *Auvergne* nominatur eorum regio. Horum agri deſcriptionem lege apud Sidonium 4. ad Aprum ſuum. *Ortel.*

3. *Allobrogibus.*] Gloſſarium Iſidori vocis etymon innuere videtur. Nam habet: *Allobroga, Gallus rufus.* Cui conſonat & vetus Commentator Horatii ad iſtum in Epodis verſum:

Noviſque rebus infidelis Allobrox.

Ait ibi: *Allobroges ſunt Galli rufi & Sequanici dicti, incolentes illum tractum Alpium, qui eſt à Veſontio in Germaniam, qui vehementer res novas affectant, unde & ducibus ſuis raro fidem ſervant, habentque flavum præcipue capillitium.*

4. IV. *ante hunc.*] Vulgo *uti ante hunc.* IV. *ante hunc.*] Locus quem haud temerè tranſeam, à verbis corruptum, ab hiſtoria involutum. Quid illud *Uti*? corrigunt VI. [Manutium intelligit.] & receptum id jam in libros, quaſi certum. Ego miror. Nam ad veſtigia ſcripturæ haud improbum hoc fateor: quid tamen ad Velleii mentem, aut hiſtoricam fidem? Ecce Velleius ait, *peculiarem quamdam & artatam numero felicitatem Domitiæ familiæ ſe notare.* Ubi ea hic? quodne ſeptem in eâ conſules? nam illuc referunt. Ridiculum. ego triginta gentes Romanas dabo, in quâ longè plures: dabo unam Claudiam, in quâ vigintiocto. Denique quomodo fides conſtabit, de ſeptem triumphis? nam hoc additur, *omnes penè ad triumphi inſignia perveniſſe.* Atqui volve revolve Annales, duos modo Triumphos in Domitiâ gente reperies, quod Suetonius notat diligens & fidus obſervator talium rerum. Hæc incommoda in iſtâ correctione ſunt. Nos ergo legimus: IV. *ante hunc*, id eſt, quatuor, iſtâ mente. In unâ familiâ fuiſſe quatuor ſingulis parentibus genitos, ipſoſque ſingulos (nam hoc illud rarum quod intelligit, ex unicis unicos ſemper natos:) & eos omnes ad conſulatum perveniſſe, ad Triumphum pænè omnes. Velim igitur etiam ſcribi: *ſinguli parentibus geniti*, clariùs ad hanc ſententiam exprimendam, non, *ſingulis.* Quod tamen ſi retines, eòdem trahe. Ab hac noſtrâ correctione Velleii verba ſunt, *artata numero felicitas:* & de paucis oſtendit ſe loqui. Etiam Suetonii Domitianum ſtemma, quod initio Neronis legis. Ibi enumerat ab Domitio Allobrogico, quatuor parentibus ſuis unicos, ad Domitium uſque patrem Neronis: qui eſt iſte ipſe

lissimæ simplicitatis juvenem, Cn. Domitium, fuere singulis omnino parentibus geniti, sed omnes ad consulatum sacerdotiaque, ad triumphi autem pæne omnes perve-
11 nerunt insignia. Bellum deinde Jugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum sæculi sui. hujus legatus fuit C. Marius, quem prædiximus, [1] natus equestri loco, hirtus atque horridus, vitaque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessimus, immodicus gloriæ, insatiabilis, impotens, semperque inquietus. hic per publicanos aliosque in Africa negotiantes, criminatus Metelli lentitudinem, trahentis jam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis superbiam, morandique in imperiis cupiditatem, effecit, ut cum, commeatu petito, Romam venisset, consul crearetur, bellique pæne patrati à Metello, qui bis Jugurtham acie fuderat,

Velleianus *nobilissimæ simplicitatis juvenis*. Hæc ergo liquent: & omnes isti consules. Sed de Triumpho quid? ubi quattuor? Nego esse debere. nam dixit Velleius (cujus verba jure pensito) *panè omnes*. Ergo pervenerint uno minus. Sed hos ipsos tres quomodo expedio? Ex eodem Velleio: qui dixit non *Triumphos*, sed *Triumphi insignia*. Ergo sunto duo triumphi, alter Domitii Allobrigici notus; alter Domitii Calvini de Hispanis, anni DCXXI. Tertius autem Domiiius, avus Neronis, donatus est sub Augusto *ornamentis triumphalibus, ex Germanico bello*. Suetonius auctor. Jamne tenebrosæ notulæ lux facta? mihi videtur. *Lipsius*.

1. *Natus equestri loco.*] Alii originem viliorem Mario tribuunt, ut auctor de viris illustribus: qui ait, *humili loco natum*. Ut Plutarchus qui scribit γενόμενον γονέων παντάπασιν ἀδόξων, αὐτουργῶν δὲ καὶ πενήτων: *natum parentibus planè ignotis, & operariis atque pauperibus*. Et Juvenalis:

— Volscorum in monte solebat
Poscere mercedes alieno lassus aratro.

Lipsius. *Natus equestri loco.*] Forte ... *natus agresti loco*. Sane ipse Paterculus sub finem voluminis air, Marium, *obscuro loco natum*. Plinius vero lib. XXXIII. cap. XI. *aratorem Arpinatem* nominat. Cum quo consentit Juvenalis Sat. VIII. liem Julius Celsus, qui eum *rusticana, ac ne Romanæ quidem originis*, fuisse asserit. Denique Valerius Maximus, Plutarchus, omnesque alii vilissimam ei originem assignant. *Vossius*. *Natus equestri loco.*] Alii plerique obscuram originem tribuunt. ipse se *hominem novum* vocat apud *Sallust*. 85. in qua eadem oratione cum de fiducia generis, quæ nobilibus adesset, præmisisset, addit: *mihi spes omnes in memet sitæ: quas necesse est & virtute & innocentia tutari*. Hinc etiam videtur, *illud odium invidiæ Nobilitatis in Marium*, rursumque *Marii vehementia adversum Nobiles*, originem habere. *Boecler*.

1. *Trium-*

derat, summa committeretur sibi. Metelli tamen &
[1] triumphus fuit clarissimus [2] & meritum; virtutique co-
gnomen Numidici inditum. Ut paullo ante Domitiæ fa-
miliæ, ita Cæciliæ notanda claritudo est: quippe intra XII.
ferme annos hujus temporis consules fuere Metelli, aut
censores, aut triumpharunt [3] amplius XII. ut appareat,
quemadmodum urbium imperiorumque, ita gentium nunc
florere fortunam, nunc senescere, nunc interire. [4] At 12
Cajus Marius L. Sullam, jam tunc, [5] ut prævaventibus
fatis, copulatum sibi quæstorem habuit, & per eum mis-
sum ad regem Bocchum, Jugurtha rege, abhinc annos
ferme [6] CXXXIIX. potitus est. designatusque iterum con-
sul, in urbem reversus, secundi [7] consulatus initio Kalen-
dis

1. *Triumphus.*] Vide *Sigon. comment. fast. & triumph. Rom.* ad ann. DCXLIV.

2. *Et meritum, virtutique, &c.*] Inducta copula *que*, sententiam patefacit. *Manutius.*

3. *Amplius* XII.] Iterum in observariunculâ istâ hæremus. Si verba, ut posita scriptaque, accipis: falsa sunt. Non enim profectò intra tot annos, *amplius* XII. Consules aut Censores aut Triumphales fuêre. Quid si notulas detrahas, scribasque, *amplius* X? Id certè verum sit: & reperio ab anno DCXXXII. ad annum DCLVI. (qui sunt anni XII.) reperio inquam in gente Cæciliâ Consules quinque, Censores duos, Triumphales quattuor. Ergo *undecim*, nisi quid in vestigando me fugit. Corrige me, non corripe, si ita est. *Lipsius.*

4. *At C. Marius.*] Consule Sallustium in Jugurtha.

5. *Ut præcaventibus fatis.*] Tentabam: *patriæ caventibus fatis*: quasi compendio scriptum verbum fuisset. nec nunc pœnitet. Hæc autem referenda ad necessitudinem, quæ more prisco inter Consulem & Quæstorem est, qualis inter patrem filiumque. Cicero non uno loco. *Lipsius. Ut præcaventibus fatis.*] Satis obscura est hæc ἐπεμβολὴ, quomodocunque accipiamus. Si enim accipias, *fata jam tum illa inter præsidem & quæstorem necessitudine velut præcavere voluisse futuras discordias & bella civilia*: sive, *Lipsiana* correctio (*patriæ caventibus fatis*) eodem sensu, *aut consulendi* significatu, & ita explicetur, *quasi illis* rerum Marii ope gestarum præludiis veluti ad majorem Cimbrici belli fortunam ac reip. liberationem consultum Romanis fata voluerint, sicut in descript. bell. civil. Florus, *actum erat*, inquit, *nisi Marius illi sæculo contigisset* (quod tamen durius erit concinniusque) non satis apte hærebunt textui illa verba. *Boeclerus.*

6. CXXXIIX.] Lege, CXXXIV. *Manut.*

7. *Consulatus initio.*] Rectè *initio*. stante Repub. designatus consul inibat consulatum more majorum Kal. Januar. qui, subsecuto Imperatorum ævo, *Ordinarius* dicebatur; quia ex tunc in singulos annos plures Consules creari inoleverat. Cassiodorus & Apollinaris. *Schegkius.*

dis Januariis eum in triumpho duxit. Effuſa, ut prædiximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen [1] Cimbris ac Teutonis erat, cum Cæpionem [2] Manliumque conſulem, & ante Carbonem Silanumque fudiſſent fugâſſentque in Galliis, & exuiſſent exercitu; [3] Scaurumque Aurelium Cos. & alios celeberrimi nominis viros trucidaſſent, populus R. non alium repellendis tantis hoſtibus magis idoneum imperatorem, quam Marium eſt ratus. Tum multiplicati conſulatus ejus. Tertius in apparatu belli conſumtus: quo anno Cn. Domitius tribunus pl. legem tulit, ut ſacerdotes, quos antea collegæ ſufficiebant, [4] populus crearet. Quarto trans alpes

1. *Cimbris ac Teutonis.*] Nota Ciceronem de provinciis Conſul. & Salluſtium in Jugurtha hos Gallorum generali nomine concelebrare. *Schegkius.* *Cimbris.*] Gallos appellavit Salluſtius, forte quod teſte Oroſio & Eutropio Cimbris atque Teutonis etiam Tigurini atque Ambrones ſe miſcuerint: vel quod Gallorum (vel potius Celtarum) nomine & Gallos & Germanos antiqui intellexerint. Vide Annotat. ad Salluſtium p. 391.

2. *Manliumque.*] *Manilium*, repono, ex Caſſiodoro, & Obſequente. *Manut.* *Manliumque.*] Nihil muta ſi ſapis. Tacitus in Germania: *At Germani Carbone & Caßio & Scauro Aurelio, & Servilio Cæpione; M. quoque Manlio fuſis vel captis, quinque ſimul conſulareis exercitus populo Romano.* facit Epitoma Livii 67. Salluſtius Jugurtha, Oroſius lib. 5. cap. 16. Caſſiodorus. aliis *Mallium* arridet. Sciant hoc Græcum, illud Latinum. In prænomine diſſenſus. Saluſtio & Tacito *Marcus*, Livio & Oroſio *Cajus*; aliis *Cneus*. Schegk.

3. *Scaurumque Aurelium Cos.*] Legatum fuiſſe, cum captus & occiſus eſt, M Scaurum, oſtendit Epitome Liviana. Itaque legendum puto, *conſularem.* triennio enim ante conſulatum geſſerunt, anno V. DCXLV. Et Oroſius, *In ea*, inquit, *pugna M. Aurelius conſularis captus, atque interfectus eſt.* Manutius.

4. *Populus crearet.*] Advocando minorem ejus partem. Cicero in Rullum. abrogavit poſtmodum Sulla, reſtituit Labienus, Dio lib. 27. De collegio Cicero in Epiſtola 10. ad Appium: *Amplißimi ſacerdotii collegium; in quo non modò amicitiam violari apud majores noſtros fas non erat, ſed ne cooptare quidem ſacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio eſſet inimicus.* Schegk. *Populus crearet.*] *Pontifex* maximus, *& rex ſacrificulus & flamines à populo creati, pontifex quidem tributis comitiis, rex centuriatis, flamines curiatis, tum cum reliqui ſacerdotes à collegiis cooptarentur. quos omnes poſtea Cn. Domitius ad comitia populi tributa tranſtulit anno* DCLI, *Mario & Oreſte Coß. quam legem poſt à Sylla ſublatam, & iterum à T. Labieno tr. pl. Cicerone Cos. relatam, iterum M. Antonius Cos. poſt Cæſaris Dictatoris necem abrogavit. quæ inſequenti anno una cum ceteris Antonianis legibus Sc. ſublata, res rurſus ad populi comitia rediit.* Libuit hæc ex *Sigon. 1. de antiq. jur. civ. Rom.* 19. adſcribere. Boecler.

1. *Aquas*

pes circa [1] Aquas Sextias cum Teutonis conflixit; [2] amplius CL millibus hostium, priore ac postero die ab eo trucidatis; gensque excisa Teutonum. Quinto, citra Alpes in campis, quibus [3] nomen erat Raudiis, ipse consul & proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo [4] decertavere prœlio: cæsa aut capta amplius [5] CM hominum. Hac victoria videtur meruisse Marius, ne ejus nati remp. pœniteret, [6] ac bona malis repensasse. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum datus. Non tamen hujus consulatus fraudetur gloria; quo Servilii Glauciæ, Saturninique Appuleii furorem, continuatis honoribus remp. lacerantium, & gladiis quoque & cæde comitia discutientium, [7] consul armis compescuit; hominesque exitiabiles [8] in Hostilia curia morte multavit. Deinde inter- 13
jectis

1. *Aquas Sextias.*] In Gallia. Vulgo Aix. neque incelebre hac tempestate oppidum censetur, conditumque olim à Sextio, ita dictum ob aquas & scaturigines, quæ juxta sunt calentes.

2. *Amplius CL. millibus hostium.*] Benè *postero die:* & tunc iterum pugnatum. Plutarchus aliique consensu tradiderunt. Orosio quid visum dissentire, sic scribenti? *Quarto die rursus productæ utrimque in campum acies, usque ad meridiem penè pari pugnavêre discrimine.* Non potest, ut hæc res fuit, de quarto die. Audacter emendo: *Orto die.* Lipsius.

3. *Nomen erat Raudiis.*] Florus *Claudium:* veteres eruditissimi Vineti *Raudium*, nec numerus cæsorum convenit. vide Livium, Orosium, Eusebium, Florum. *Schegk.* Victor, *in campo Caudio.*

4. *Decertavère prælio.*] Vir doctus existimabat, deesse, *cum Cimbris.* Cui non adsentio. Vera lectio haud alia, ac vulgata. Nec periculum fuit, ne de aliis, quam Cimbris, hæc caperentur. Nam Cimbros solum, & Teutonos, sedibus suis egressos, narravit Vellejus. Teutonorum autem gens jam excisa erat, ut paullo antè memoratum. Satis clarum itaque, ad Cimbros hoc referendum, etiamsi nomen eorum non exprimatur. *Vossius.*

5. *C. M. hominum.*] Ut alii summas cæsorum captorumve concipiunt, videatur geminanda centenaria hic nota: CC. *hominum.* Lipsius.

6. *Ac bona malis repensasse.*] Fortasse facilius legeres: *mala bonis repensasse*, sicut alii loquuntur. quanquam hunc sensum etiam usitata lectio sustinere potest. Magnum oppido & reip. periclitanti salutare cumprimis facinus: sed quæ merita possunt contra ultimam turbatæ patriæ impietatem nominari? Et si recte rem putamus, plus est quod nocuit patriæ Marius, quam quod profuit. *Boecler.*

7. *Consul.*] Acidalius legit *consularibus.* putatque ex decurtatione vocis *Cos.* postmodum *consul* substitutum esse.

8. *In Hostilia curia.*] De Curiis, & quomodo per augures constitutæ esse deberent, vide Marlian. lib. 2. c. x.

jectis paucis annis, tribunatum iniit [1] M. Livius Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, meliore in omnia ingenio animoque, quam fortuna usus. qui cum senatui priscum restituere cuperet decus, & judicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe eam potestatem nacti equites Gracchanis legibus, cum in multos clarissimos atque innocentissimos viros sævissent, tum [2] P. Rutilium, virum non seculi sui, sed omnis ævi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis, damnaverant) [3] in iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur, senatum habuit adversarium: non intelligentem, si qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti inescandæ illiciendæque multitudinis caussa fieri, [4] ut minoribus perceptis majora permitteret. Denique ea fortuna Drusi fuit, ut malefacta collegarum, quam

1. *M. Livius Drusus.*] Cicero pro Milone, Plutarchus Catone. Non fuit ille, ut nuper quidam ad Orationem pro Milone falso putavit, qui C. Gracchi pernitiosis conatibus restitit, cujus mentio apud Plutarchum, Suetonium, Appianum, Ciceronem De finibus, sed ejus filius, de quo C. Carbo apud Ciceronem in Oratore: *O Marce Druse* (loquitur de patre) *tu dicere solebas, sacram esse rempub. quicunque eam violasset, ab omnibus ei esse pœnas persolutas. patris dictum sapiens, temeritas filii comprobavit.* De temeritate Valerius lib. 9. cap. 5. seditionis caussam invenies in Epitoma 70. Flori lib. 3. Cic. 2. de Oratore, aliis. *Schegk.*

2. *P. Rutilium.*] *Rufum.* Est ille ipse historicus, de quo suprà, Consul cum Manlio. vita Socraticum probavit. certatim in eo extollendo scriptores. Minutius in Octav. *Quod si mundus divina providentia & alicujus numinis auctoritate regeretur, numquam mereretur Phalaris & Dionysius regnum, numquam Rutilius, & Camillus exsilium, numquam Socrates venenum.* Damnatus Smyrnam commigravit litterarum studio. Ovidius lib. 1. de Ponto;

Et grave magnanimi robur mirare Rutili,
Non usi reditus conditione dati.
Smyrna virum tenuit. ——
Schegkius.

3. *In iis ipsis, quæ pro senatu moliebatur.*] Notabilis est *Sallustii* locus *orat. 2. de rep. ord. M. Livio Druso semper consilium fuit, in tribunatu summa ope niti pro nobilitate: neque ullam rem in principio agere intendit, nisi illi auctores fierent homines factiosi; quibus dolus atque militia fide cariora erant. Ubi intellexerunt, per unum hominem maximum beneficium multis mortalibus dari, videlicet & sibi quisque conscius, malo atque infido animo esse, de M. Livio Druso juxta ac de se existimaverunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam solus rerum potiretur, contra eum nixi, sua ipsius consilia disturbaverunt.* Boecler.

4. *Ut minoribus perceptis.*] Hæc vetus lectio, non præceptis, ut volunt. *Voss.*

1. *Ab*

quam ejus optime [1] ab ipso cogitata, senatus probaret ma-
gis; & honorem, qui ab eo deferebatur, sperneret; in-
jurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo recipe-
ret; & hujus summæ gloriæ invideret; illorum modicam
ferret. Tum conversus Drusi animus, quando bene 14
cœpta male cedebant, ad dandam civitatem Italiæ. quod
cum moliens revertisset è foro, immensa illa & [2] incogni-
ta, quæ eum semper comitabatur, cinctus multitudine,
in atrio domus suæ [3] cultello percussus, qui affixus lateri
ejus relictus est, intra paucas horas decessit. Sed cum ul-
timum redderet spiritum, intuens circumstantium mœ-
rentiumque frequentiam, effudit vocem convenientissi-
mam conscientiæ suæ: Ecquando, inquit, propinqui
amicique similem mei civem habebit resp.? Hunc finem
clarissimus juvenis vitæ habuit. cujus morum minime
omittatur argumentum. Cum ædificaret [4] domum in Pa-
latio in eo loco, ubi est, quæ quondam Ciceronis, mox
Censorini fuit, nunc Statilii Sisennæ est; promitteret-
que ei architectus, ita se eam ædificaturum, ut [5] li-
bera à conspectu, immunis ab omnibus [6] arbitris esset,
neque

1. *Ab ipso.*] Voces, *ab ipso*, super-fluere censeo. *Lipsius.*

2. *Incognitâ.*] Possis legere *inconditâ.*

3. *Cultello percussus.*] A C. Vario. Cicero 3. de natura Deor. ambigunt tamen auctores. Senecam De brevitate vitæ consule, Pliniumque lib. xxIIx. cap. 9. Leges ejus tanquam contra auspicia latæ consule Philippo referente uno SC. sublatæ. Pædianus, & Cicero 3. de Legib. *Schegkius.* *Cultello percussus.*] *Florus*, quasi de fatali morte, *Drusum*, inquit, *ægrum rerum temere motarum matura, ut in tali discrimine, mors abstulit.* Ceteri tamen percussoris manu (Ciceroni *C. Varius, homo importunissimus*, vocatur) periisse consentiunt. *Senec. de brev. vit.* 6. Disputatur, an *ipse sibi manus attulerit. subito enim vulnere per inguen accepto, collapsus est: aliquo dubitante an mors voluntaria esset, nullo, an tempestiva.* Idem *Consol. ad Marc.* 16. *intra penates interemtum, incerto cædis auctore* memorat. *Boecler.*

4. *Domum.*] Vulgo, *templum.*

5. *Libera à conspectu.*] Quis non videt superfluere tanquam interpretamentum sequentis sermonis? *libera à conspectu.* itaque tollatur. *Gruter.* tolerari tamen potest.

6. *Arbitris.*] Vulgò *hominibus.* *Arbitris.*] Prima editio optimè, *ab omnibus arbitris.* Arbitri sunt inspectores, censores, quique facta tua aut verba arbitrentur. Plautus:

— Potare, amare vult, ne qui sciat
Neve arbiter sit.

[1]neque quisquam in eam despicere posset: Tu vero, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, [2]ut, quidquid agam, ab omnibus perspici possit. In legibus Gracchi inter perniciosissima numeraverim, [3] quod extra Italiam colonias posuit. id majores (cum viderent tanto potentiorem Tyro Carthaginem, Massiliam Phocæa, Syracusas Corintho, Cyzicum ac Bysantium Mileto, genitali solo) diligenter vitaverant, ut cives Romanos [4] ad censendum ex provinciis in Italiam revocaverint. [5] Prima autem extra Italiam colonia Carthago condita est. [6] Mors Drusi jam pridem [7] tumescens bellum excitavit [8] Italicum. quippe L. Cæsare, P. Rutilio Coss. abhinc [9] annos CXX, [10] universa Italia, cum id malum ab *Asculanis ortum esset, (quippe

Iterum:

Secede huc nunc jam si videtur procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.

Lipsius.

1. *Neque quisquam in eam despicere posset.*] Non ait idem, quod in præcedentibus, Vellejus. Nam *despicere* valet, ab alto inspicere. Falluntur itaque, qui verba hæc pro glossemate inducenda esse, contendunt. *Vossius.*

2. *Ut quicquid agam*] Vir verè antiquus Romanum ad morem. *Nam, ut ait Cato, & in atrio & duobus ferculis epulabantur antiqui*: Unde Juvenalis:

—— quasi fercula septem
Secreto cenavit avus?

Ibique etiam pecuniam deponebant, unde qui honoratiores servi erant, liminum custodes adhibebantur. & quæ sequuntur in Servio ad hoc Virgilii;

—— vocemque per ampla volutant
Atria. ——

Et Valerius lib. 2. cap. 5. *Nam maximis viris prandere & cenare in propatulo, verecundiæ non erat: nec sanè ullas epulas habebant, quas populi oculis subjicere erubescerent.* Schegk.

3. *Quod extra Italiam colonias posuit.*] *Sigon. de antiq. jur. provinc.* 1, 2. Est autem laudabili observatione hic à *Vellejo* animadversum & comparatione nobilium exemplorum veluti commentario illustratum, *illud Romanorum de coloniis extra Italiam non deducendis arcanum.* qui profundo consilio, ut in plerisque imperii artibus, sedem sui imperii majestatemque non parum hac ratione firmabant. *Boecler.*

4. *Ad censendum.*] Ad censum instituendum.

5. *Prima autem.*] Parum abest, quin totum hoc exturbandum dicam: totidem enim verbis lib. priori legitur. *Vossius.*

6. *Mors Drusi.*] *Flor.* 3, 18. ibique *Camers* vidend. *Sigon. de antiq. jur. Ital.* 3, 1. Boecler.

7. *Tumescens.*] Veluti cum tempore quodam erumpens.

8. *Italicum.*] Sic dictum, quia caput imperii sui Corfinium legerant. *Sociale* Floro; *Marsicum* Straboni: Scripserunt hoc bellum Appianus 1. bell. civil. Strabo lib. 5. Livius lib. 71. & 82. Plinius lib. 32. cap. 1. Eutropius, Orosius, Macrobius Saturnal. 1. *Schegk.*

9. *Annos CXX.*] Lege, CXIX. *Manut.*

10. *Universa Italia.*] Ita emendat Manutius,

(quippe [1] Servium prætorem, Fonteiumque legatum occiderant) ac deinde à Marsis exceptum, in omnes penetrasset regiones, arma adversus Romanos cepit. quorum ut fortuna atrox, [2] ita caussa fuit justissima. petebant enim eam civitatem, cujus imperium armis tuebantur: per omnes annos atque omnia bella, [3] duplici numero se [4] militum equitumque fungi, neq; in cjus civitatis jus recipi, quæ

nutius, cum vulgo legeretur, *cum id malum in universa Italia ab Asculanis ortum esset.* *Universa Italia.*] Ut illud, *universa Italia*, ad illud referatur, quod pone sequitur, *Arma ad versus Romanos cepit.* Quod alioqui, unde pendeat, non habet, nec potest ipsum per se consistere. Hanc opinor Vellejo mentem fuisse: in verbis fortasse non nihil potuit à nostra conjectura dissentire. nec mihi, à veteribus libris destituto, affirmare quidquam licet. tantum, quid sentiam, ostendo, studio, & propensione quadam animi ad litteras adjuvandas. *Manutius.* *Universa Italia.*] Florus lib. III. cap. XVIII. *Asculo furor omnis erupit.* Belli ea origo fuit, quod Asculani cives Romanos intermissent inter ludos. Julius Obsequèns; *Asculi per ludos Romani trucidati.* Ita lego. Pessimo, imo nullo sensu hactenus editum fuit, *A Sylo per ludos, &c.* Una opera apud eundem paullo post reponimus, *Rutilius Lupus*: non, *Lucilius*, ut circumfertur. *Vossius.*

* *Asculanis.*] Picenorum oppidum Asculum Ptolemæo, Ascoli hodie.

1. *Servium Prætorem.*] Etiam Orosius *C. Servium Prætorem* appellat: At Livii Epitoma *Q. Servilium Proconsulem*, uti & Appianus. *Lipsius.*

2. *Ita caussa fuit justissima.*] *Ita Florus* 3, 18, 3. *socios jus Civitatis quam viribus auxerant, justissime postulasse*, ait. sed ipse se explicat dum præmittit: *Non minore flagitio socii intra Italiam, quam intra urbem cives rebellabant.* & 3, 13, 2. cum de his caussis loquitur, *Inerat*, inquit, *omnibus species æquitatis.* Ergo *species æquitatis* intelligenda est, non ipsa æquitas: sive, ut clarius dicam, *æquitas erat aliqua in petitione. sed nulla æquitas in obtinendæ petitionis modo.* Boecler.

3. *Duplici numero.*] Petrus Delbenius legend. putat, *duplici munere.* Manutius. *Duplici numero.*] Frustrà vexatur hic locus, qui valet. Tamen legendum aliquis censet *duplici munere*: ab imperitiâ aut certè incogitantiâ moris prisci, qui fuit, ut socii duplum militum ferè darent præ Romanis. Livius sæpè ingerit, ut lib. XXXVI. *Decretum ut novorum militum tria millia duceret, & trecentos equites: ita ut in iis duæ partes sociûm Latini nominis, tertia civium Romanorum esset.* Libro XXXV. *Imperatum L. Quinctio, uti duas legiones civium novas scriberet, & sociûm ac Latini nominis viginti millia peditum, & equites octingentos.* En, manifestò numero duplici: quoniam legiones tunc nondum sex millium factæ. Exempla plura observitabis. *Lipsius.* *Duplici numero.*] *Liv.* 22, 37. *Milite*, ait, *atque equite nisi Romano Latinique nominis non uti populum Rom.* qui tamen postea mutavit, v. *Herm. Hug. mil. equestr.* 2, 2, usurpatur hic (quod observari debet) *Miles* pro pedite, ut apud *Vellejum* Nostrum *milites equitesque* dicuntur. Adi *Sigon. de ant. jur. Ital.* 1, 21. Boecler.

4. *Militum equitumque.*] Ergo equites sejunctià militibus? Ita, genere quodam

quæ per eos in ipsum perveniſſet faſtigium, per quod
homines ejuſdem & gentis & ſanguinis, ut externos alie-
noſque faſtidire poſſet. Id bellum [1] amplius ccc. millia
juventutis Italicæ abſtulit. Clariſſimi autem imperatores
fuerunt Romani eo bello: Cn. Pompeius, Cn. Pompeii
Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sulla,
anno ante prætura functus, Q. Metellus, Numidici filius,
qui meritum cognomen Pii conſecutus erat. [2] quippe ex-
pulſum civitate à L. Saturnino tribuno pleb. quod ſolus
[3] in leges ejus jurare noluerat, pietate ſua, auctoritate
ſenatus, [4] conſenſu reip. reſtituit patrem. Nec triumphis,
honoribuſque, quam aut cauſſa exilii aut exilio aut re-
16 ditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fue-
runt

dam loquendi. Nam Pedites, quia pluſrima & præcipua militiæ pars, ἐξοχῇ quadam veniunt ſæpè ſoli in Militum nomen. Cæſar III. de Bello civili: *Cum ipſi numero militum equitumque præſtarent.* Hirtius in bello Africo: *Advectis militum equitumque copiis.* Et alibi quoque in iis libris. *Lipſius.*

1. *Amplius* ccc. *millia.*] Non dubito pro cladibus & cædibus quas paſſim lego. In Eutropio tamen minor multo numerus: qui de bello Sociali & Civili ſimul, libro v. ſcribit: *Conſumpſerunt ultra* CL. M. *hominum, viros conſulares* XXIV. *Prætorios* VII. *Ædilitios* LX. *Senatores ferè* ccc. Sed ego profectò ibi ſcribam adauctis notis, D. M. *hominum.* nec minus fuit in utroque illo bello. *Lipſius.*

2. *Quippe expulſum.*] *Val. Max.* 2, 8, 4, & 5, 2, 7. *Appian. bell. civ. Cic. pro Sext.* 16. *Flor.* 3, 16, 2. Boecler.

3. *In leges ejus jurare.*] Remoram hic injicit vir adprime has doctus litteras. ait, *more majorum in leges jurari.* movetur hoc, & Dionis lib. 39. ſcriptoris virorum Illuſtr. Apuleii, & Dionyſii lib. 6. locis. Sed errat tantum, ut hoc ſtatuant, ut mage contrarium. omnes videas penitius, & loqui præter Halicarnaſſ. de perniciosarum rerum auctoribus ſive tribunis, dabis, & hactenus facile conceſſerim. Cum enim ſuas leges firmare contra bonos & viros & cives legitimo modo non quiverint, huc, malo modo, nullo bonorum more deſcendiſſe quis negaverit? Halicarnaſſæi locus apertè de Legibus ſacratis agit. Sed quid ad Livium lib. 31. *Quia Flamen Dialis erat,* ait, *jurare in leges non poterat.* Facile eludo ictum. loquitur de Diali qui in magiſtratu. magiſtratum autem in ſuas leges juraſſe, ſe ſervaturum neque violaturum æquum fuit. cur non Dialis? quia iis jurare omnino nefas. Agell. lib. 10. cap. 15. Quid plura? hoc certum, non arbitrarium: in leges non juratum, niſi ſcito cautum jurare. *Schegkius.*

4. *Conſenſu Reip.*] Nemo, vel mediocriter in Romanis rebus verſatus, non intelligit, *conſenſu populi Romani,* legendum eſſe. Natus error ex litterarum ſimilitudine, ut alibi quoque. nam *Reſp.* ſic, *R. P.* Populus autem Romanus, *P. R.* ſcribebatur. quod jam pueris quoque notum eſt. *Manut.*

1. *Silo*

runt celeberrimi duces, [1] Silo Poppædius, [2] Herius Asinius, [3] Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius, [4] Papius Mutilus. Neque ego verecundia

1. *Silo Poppædius.*] Ita legi potest: *Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædius, Hirnius Asinius, T. Vettius, Cato, C. Pontius Telesinus, Marius Egnatius, Papius Mutilus.* Ita Appianus lib. 1. Bell. Civil. profert hæc nomina, & fortasse aliquanto emendatiora, quam nunc sunt in Velleii codicibus. Illud certè, quod est in libris vulgatis, *Insteius Cato*, penitus displicet, pro quo Cicero in Philippicis, & Appianus libro suprà memorato habet, *T. Vettius Cato*, quod placet. *Ursin.* *Silo Poppædius.*] Melius *Pompedius*: ex Diodoro, ac Orosio. Apud Appianum est, Πομπαίδιος: leviculo errore, pro Πομπαῖδιος, aut Πομπήδιος. Ita enim aliquos scribere video: in his Josephum Antiquit. Jud. lib. XIX. cap. 1. Ubi tamen non hunc, sed alium posteriorem nominat. Dio quoque lib. XLVIII. Antonii ducem quendam Οὐπήδιον Σιλῶνα appellat. Sed lego, Πομπήδιον. Apud Senecam patrem Declamator quidam mendosè *Pompeius Silo* vocatur: ac ita quoque hujus nomen corruptum apud Obsequentem. Plutarcho in Apophtheg. hic Πόμπιος, in Mario Πόπλιος dicitur. Utrobique scribendum Πομπήδιος, aut potius Πομπαῖδιος, ut apud eundem in Catone Minore. In hunc modum Florus, Livii epitomator, aliique restituendi. Piget enim hæc pluribus prosequi. *Vossius.*

2. *Herius Asinius.*] Livio lib. 73. *Hirmius Asinius Marrucinorum prætor.* *Insteii*, & *Insteii Capitonis* mentio apud Tacitum lib. 13. Annal. & in lapide apud Cujacium lib. 9. Observat. c. 37. *Papius*; Orosio, *Papius Mutilus*; Diodoro, *Aponius Motylus*. Schegk.

3. *Insteius Cato*] Ursinus legit, *Vettius Cato*; ex Appiano, & Ciceronis Phil. XI. Ego amplius deliberandum censeo. Nam unde *Insteii* nomen paucis notum hic irrepserit? Itaque hæreo, an non *Insteius Capito* sit legendum, ex Taciti XIII. Annal. ubi *Insteii Capitonis*, sed alterius, mentio. Si tamen Ursini lectio placeat, eo quod *Capitonis* alii in enumeratione ducum non meminerint, incertum erit, num P. an T. an C. *Catonem* vocitet Velleius. Quantum enim scrutari potui, duo, vel forte tres Catones inter Italicos duces fuere. Primus, ut dixi, est *P. Vettius Cato*. Hunc Cicero Phil. XI. & Appianus, *P. Vettium* nominant. Alter est *Titus Vettius Cato.* Eum Eutropius *T. Vettium* appellat: uti & Cicero Phil. XI. ubi vulgo legitur: *cum P. Vettio Catone duce Marsorum.* Sed cum in optimæ notæ Ms. Bibliothecæ publicæ hujus Amstelodamensis urbis invenerim, *cum P. Vettio, & Titio Scatone*: non dubito, quin legendum sit, *cum P. Vettio, & Tito Catone.* Tertius esset, *C. Vettius prætor Marsorum*; cujus meminit Seneca de beneficiis III. XXXIII. Sed locus mihi suspectus. Puto verius esse, *T. Vettius*: idque Cicerone præeunte, ut vidimus. *Vossius.*

4. *Papius Mutilus.*] Vulgo, *Mutilius.* *Papius Mutilius.*] Lege, *Mutilus.* Non affero Appianum, Orosium, & alios, qui ita scribunt. Satis id firmant Fasti, qui ad annum urbis DCCLXI. ex eadem gente consulem constituunt M. Papium Mutilum. Mendosè etiam apud Diodorum in excerptis libri XXXVII. apud Photium scribitur, Γάϊος Ἀπώνιος Μότυλος, pro Γάϊος Πάπιος Μότυλος. Apud Plutarchum

lib,

dia domeſtici ſanguinis gloriæ quidquam, dum verum refero, ſubtraham, quippe multum Minatii Magii, atavi mei, Aſculanenſis, tribuendum eſt memoriæ: qui nepos [1] Decii Magii, Campanorum principis; celeberrimi & fideliſſimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem præſtitit, ut cum legione, quam ipſe in [2] Hirpinis conſcripſerat, [3] Herculaneum ſimul cum T. Didio caperet, Pompejos cum L. Sulla oppugnaret, [4] Coſamque occuparet. cujus de virtutibus cum alii, [5] tum maxime dilucideque Q. [6] Hortenſius in Annalibus ſuis retulit. [7] cujus pietati plenam populus R. gratiam retulit; [8] ipſum viritim civitate donando, duos filios ejus creando prætores, [9] cum ſeni adhuc crearentur. Tum varia atque atrox fortuna Italici

lib. de Fortuna Rom. eſt Μῦμ@. Ubi Μύτυλ@ legendum, non Μυτίλι@, quod volebat Popma. *Voß.*

1. *Decii Magii.*] Vir doctus hic legendum affirmat, *Decimi*. Eo impulſus, ut ait, quod neceſſario hic eſſe debeat prænomen. Sed fallitur. Nam Italicos duces duo gentilicia nomina quandoque habuiſſe conſtat. Ut *Minatius Magius*, *Marius Egnatius*, *Herius Aſinius*. *Decii* autem hujus meminit etiam Livius lib. XXIII. ac Silius Italicus lib. VIII. Ex quo apparet, Livii itidem locum fuſtra à Sigonio eſſe tentatum. *Voßius.*

2. *Hirpinis.*] Vide Cluverum in Italia antiqua.

3. *Herculaneum.*] Plinio, Ciceroni, & Melæ; *Herculeum* Ἡράκλειον, Straboni; Hujus mentio quoque apud Nonium, in verbo *Fluvius*. Campaniæ Felicis, ad Sinum Puteolanum urbs eſt, inter Pompejos & Neapolim, Halicarnaſſeo. *Ortel.*

4. *Coſamque occuparet.*] Quidam legendum cenſent, *Coſſam*. Quæ urbs Umbriæ Livio, Melæ, Plinio, Stephano; imo etiam, ſi vulgatis editionibus ſtamus, ipſi Vellejo lib. priori. Sed nihil hic mutandum, ſatis clarum eſſe poſſit ex iis, quæ ibi notavimus. Quamquam magis inclinet animus, ut hic *Compſam* legendum putem. Quæ Hirpinorum urbs eſt, ut infra dicemus. Nam de Hirpinis hic loquitur Vellejus. *Voßius.*

5. *Tum maxime dilucideque.*] Lipſius legit, *tum maxime dilucide Q. Hortenſ.*

6. *Hortenſius.*] Meminit ejus quoque Cic. 3. de Orat. item in Bruto cum laude & Senec. in pr. contr.

7. *Cujus pietati.*] Editio vetus interſerit vocem *ille*. ex quo Lipſius legendum conjicit, *cujus ſcilicet pietati*.

8. *Ipſum viritim.*] Id valet: ſolum & ſeorſum civem faciendo, non unà cum aliis & in turbâ. Quod certè ad honorem ejus facit, & amorem ſimul indicat Romanorum. Volui aliquando ſcribere: *Ipſum Quiritium civitate donando*. nunc deſiſto. *Lipſius.*

9. *Cum ſeni adhuc crearentur.*] Non fruſtrà hoc adjectum. brevi poſt, Sulla Dictator numerum vel ad IIX. auxerat Lipſio ad Taciti I. teſte: vel ad decem, quod Pomponio Juriſconſulto titulo de Origine juris viſum, ſuffragante Cl. viro

Italici belli fuit, ut per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius ac deinde Cato Porcius ab hostibus occiderentur, exercitus P. R. multis in locis funderentur, [1] utque ad saga iretur, diuque in eo habitu maneretur. [2] Caput imperii sui [3] Corfinium legerant, quod [4] appellarent Italicum. Paullatim deinde recipiendo in civitatem,

Cl. viro P. Pithœo in notis ad Collationem Legum Mosaïcarum, & Onuphrio Panvinio in Fastis. *Schegk.*

1. *Usque ad saga iretur.*] Sagum amictum militare Græcis, Gallis, Germanis, Hispanis usitatum cum Romanis. Cicero, Plutarchus, Tacitus, Strabo, Nonius, Suetonius. Hoc Romæ moris, in dubio periculosi Martis eventu sumere; ut in tumultu, & tristi tempore civitatis ponere anulos, indicere justicium, differre vadimònia, mutare vestem. Livius, Tacitus, Suetonius, Juvenalis, Lucanus, alii. Et sumtum (ad quod SC. vel lege opus Cic. Philipp.) non deponebatur nisi spe lætiore, & Fortuna obsequente. Orosius lib. 5. *Consulares*, tamen ait Cicero, Philip. 8. *togati esse solent, cum civitas est in sagis.* Ejus tria, ni fallor, genera. Unum lugubre, id est, luridum, nigrum, pullum, luctu fugaque dignum, ut Commentator Horatii ad Epod. 9. describit, & de quo nos hîc. Alterum gregale, militum dico, densum & villosum; cujus colorem diu anquisivi, nec inveni: coccineum Commentator tribuit, sine ratione, & auctore. Scio, Romanis coccineam tunicam supra prætorium extensam futuri prœlii signum fuisse. sed quid huc? Doctissimus vir confundit cum illo, ego hæreo, & Strabonem lib. 3. audio, tamquam novum quid tradentem, esse gentes, quæ pullo sive nigro utantur sago. Tertium, Imperatoris, quod paludamentum propriè. Apuleius Apologia 1. *Verum tamen hæ, Diogeni, & Antisthenis pera & baculus, quod regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerum, quod lituus auguribus.* Color purpureus seu puniceus, præter exempla à doctis prolata ex Hirtii lib. 1. Belli African. probo: *Nam cum Scipio sagulo purpureo antè regis adventum uti solitus esset, dicitur Juba cum eo egisse, non oportere illum eodem uti vestitu; itaque factum est, ut Scipio ad album se vestitum transferret.* Ex quo & hoc haut absurdè colligas, purpureum præcipuè principem; album etiam eos, qui in exercitu alicujus dignationis & gradus, induisse. *Schegk. Usque ad saga iretur.*] *More Romano sc. quo in tumultu ad Saga iri decernebatur.* differt *hæc mutatio vestium ab illa altera, luctus caussa usurpari solita, qua pro nitidioribus sordidæ vestes sumebantur.* vide Brisson. 2. *formul.*

2. *Caput imperii.*] Ex antiqua editione legit Ursinus: *caput imperii sui legerat Corfinium Italicam.*

3. *Corfinium.*] Κορφίνιον, Pelignorum urbs primaria; Straboni, Diodoro, & Ptolemæo; *Corfinienses* Plinio. *Campi di S. Pellino*, alio nomine Pentinio hodie vocari, apud Leandrum & Collenutium lego. *Ortel.*

4. *Appellarent.*] Fortasse legendum, *appellarunt.* Burrer. *Appellarent Italicum.*] Lege, *appellarunt Italicam.* Corfinium Italicam dictum, liquet ex Strabonis l.v. & Diodori excerptis l.xxxvii. apud Photium. Hinc Silius Italicus, hoc est, Corfiniensis. *Vossius. Appellarent.*] Non video, quæ ratio adigat, ut *Italicam* legamus. v. *Sigon. de antiq. jur. Ital.* 3, 1. Boecler.

1. *Flnen-*

vitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant maturius, vires refectæ sunt: Pompeio Sullaque & Mario [1] fluentem procumbentemque Remp. restituentibus.

17 Finito ex maxima parte, [2] nisi quæ Nolani belli manebant reliquiæ, Italico bello (quo quidem Romani victis afflictisque ipsi exarmati; quam [3] integris universis civitatem dare maluerunt) consulatum inierunt Q. Pompeius & L. Cornelius Sulla: [4] vir qui neque ad finem victoriæ satis laudari, neque post victoriam abunde vituperari potest. [5] hic natus familia nobili, sextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cum familiæ ejus claritudo [6] intermissa esset, diu ita se gessit, ut nullam petendi consulatum cogitationem habere videretur. deinde post præturam illustratus bello Italico, & ante in Gallia legatione sub Mario, qua eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum sumsit; petensque consulatum, pæne omnium civium suffragiis [7] nactus est. sed cum honorem [8] undequinquagesimo

1. *Fluentem procumbentemque.*] Non optimè ad metaphoram, quæ continuari in his talibus amat, conjungi duo ista, quæ vocant, participia videntur. Itaque jam labebat, ut *ruentem* substituerem. Nihilominus Virgilius quoque meminit:

Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaum. Acidalius.

Fluentem procumbentemque.] In Ms. fuit: *Rempublicam P. R. restituentibus.* Nec putem mutandum temere. Aggenus de limitibus agrorum: *Est ager similis subsecivorum, conditioni extra clusus; qui si R. P. Populi Romani datus non est, &c. jure subsecivorum, in ejus, qui assignare potuerit, remanet potestate.* Unde infra etiam forte legi debet: *Quod non Augustus post reditum in Urbem R. P. Populi Romani repræsentarit:* non autem, *R. P. Populoque Romano, repræsentavit;* ut vulgo edunt. *Voss.*

2. *Nisi quæ.*] Lipsius, *nisi quod Nol.* *Nisi quæ.*] Lego, *qua.* *Qua*, pro *quatenus*, apud optimos quosque Scriptores passim obvium. *Vossius.*

3. *Integris.*] A valetudine metaphoram duci, innuere videntur ista: *afflictis*, &, *integris.* Acidal.

4. *Vir qui neq; ad finem victoriæ, &c.*] Plane ad hanc sententiam *Valer.* 9, 2, 1. *L. Sulla, quem neque laudare, neque vituperare quisquam satis digne potest: quia dum quærit victorias, Scipionem se populo Romano; dum sævitiam exercet, Annibalem repræsentavit.* Boeclerus.

5. *Hic natus familia nobili.*] Vide *Plutarchi Syllam.*

6. *Intermissa esset.*] Acidalius legit, *intermisisset.* Activa autem illa vocabula sæpe passive sumuntur.

7. *Nactus est.*] Ita restituit Gruterus; vulgo, *factus est.*

8. *Undequinquagesimo.*] Plutarchus, quin-

mo ætatis suæ anno assecutus est. Per ea tempora Mithridates Ponticus rex, [1] vir neque silendus neque dicendus sine cura, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna, [2] semper animo maximus, consiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal; occupata Asia, [3] necatisque in ea omnibus civibus R. quos quidem eadem die atque hora, redditis civitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione præmiorum interimi jusserat (quo tempore neque fortitudine adversus Mithridatem, neque fide in Romanos quisquam Rhodiis par fuit. horum fidem [4] Mitylenæorum perfidia illuminavit: qui M. Aquillium [5] aliosque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, [6] in unius Theophanis gratiam, postea à Pompejo 18

quinquagesimo. Υ῾πατ@ μὲ, inquit, ἀποδείκνυ) πεντήκοντα ἔτη γεγονώς. *Lipsius.*

1. *Vir neque silendus.*] *Quippe cum quatuor Pyrrho, XVII. Annibali sufficerint, ille per quadraginta annos restitit, donec tribus in gentibus bellis subactus, felicitate Sullæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeji consumeretur.* Florus lib. 3. cap. 5. Appianus, Plutarchus in Sulla, Lucullo, Pompejo, Cicero pro L. Manilio, alii. *Schegk.*

2. *Semper.*] Malim, *aliquandiu.* Sed de magnitudine animi hujus regis, emendetur Sallustianum fragmentum, apud Fabium, si memini: *Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus.* Facito: *perinde & animatus.* Lipsius. *Semper animo.*] Vir summus adducit heic fragmentum Sallustii de eodem Mithridate: *Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus*: exque eo facit *perinde & animatus.* forsan verè, si constaret nobis, quæ verba huic frusto annexa fuissent. id cum non liqueat, putarim suam esse energiam lectioni vulgatæ. Sic Curtius fere lib. 8. *Ipse Porus humanæ magnitudinis propemodum excesserat formam. magnitudini Pori adjicere videbatur bellua qua vehebatur, &c.* Gruterus.

3. *Necatisque in ea omnibus civibus R.*] Memnon de Tyrannis Heracleæ Ponticæ, item Valerius Maximus l. IX. cap. II. LXXX millia Romanorum occisa tradunt. Ut omnino sit verisimile, Plutarchum in Sylla errare; qui numerum usque ad C. & L. millia adauxit. Quanquam Appianus in Mithridaticis Plutarcho fidem adstruere videatur. Centum enim & sexaginta millia perempta fuisse, tradit. Sed Memnonis hic potior videtur auctoritas. *Voss.*

4. *Mitylenæorum.*] *Mitylene*, Plinio, Melæ, Arriano, Vitruvio, & Ptolemæo, Lesbi insulæ oppidum liberum. *Mitylin* vocat Sophianus. *Ortel.*

5. *Aliosque.*] Q. Oppium proconsulem intelligit. *Schegkius.* Et hæc summa harum gentium fuit perfidia.

6. *In unius Theophanis gratiam.*] *Plutarch. in Pompej. & Vossius de Hist. Græc. 1, 23.* Apud *Tac.* 12. 61, 2. *Cois* in unius Xenophontis medici gratiam immunitas concessa. Apud *Plutarch. advers. Colot.* in unius Aristotelis gra-

pejo restituta est) cum terribilis Italiæ quoque videretur imminere, sorte obvenit Sullæ Asia provincia. is egressus urbe, cum circa Nolam moraretur (quippe ea urbs pertinacissime arma retinebat, exercituque Romano obsidebatur, velut pœniteret ejus fidei, quam omnium sanctissimam bello præstiterat Punico) [1] P. Sulpicius, tribunus pl. disertus, acer, opibus, gratia, amicitiis, vigore ingenii atque animi celeberrimus; cum antea rectissima voluntate apud populum maximam [2] quæsisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, & bene consulta ei male cederent, subito pravus & præceps, C. Mario, post LXX annum omnia imperia & omnes provincias concupiscenti addixit, legemque ad populum tulit, qua Sullæ imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliasque leges perniciosas & exitiabiles, neque tolerandas liberæ civitati tulit. quin etiam Q. Pompeii consulis filium, eundemque Sullæ generum, per emissarios factionis suæ interfecit.
19 Tum Sulla contracto exercitu ad urbem rediit, eamque armis occupavit, XII auctores novarum pessimarumque rerum, inter quos Marium cum filio & P. Sulpicio,

tiam *Stagira* excitata. qualia exempla alibi quoque, nec pauca reperiuntur. *Boeclerus.*

1. *P. Sulpicius.*] De quo Pædianus. Valerius lib. 6. Cicero in Bruto. de bello cui non dictus Hylas? *Schegkius.* *P. Sulpicius.*] Idem retulerat Asconius Pædianus ad Orationem Ciceronis pro Cornelio. Sed locus ejus etiamnum corruptus. Adscribam ergo illum, ut, quantum in me est, repurgem. Ait autem de Sulpicio: *Ab initio bonarum actionum ad perditas progressus. Quod & initium bellorum civilium fuit, & propter quod ipse Sulpicius Cos. armis ire oppressus esse visus est.* Lego, nulla fere mutatione: *propter quod ipse Sulpicius, consularibus armis jure oppressus esse visus est.* Nam τὸ *Cos.* antiquis librariis, & consulem, & consulatum, & consularem notabat. Ex *ire* etiam fecimus *jure.* Vere, ut arbitror, & ex usu historiarum. Quippe Sulpicium, Sylla consule, in Laurentinis paludibus jugulatum, mox etiam prodit Velleius. Cum quo consentiunt Florus, Appianus, Orosius, aliique. *Vossius.*

2. *Quæsisset.*] Ut alibi pro simplici compositum, ita hic pro composito simplex. *Quærere* est enim acquirere: neque nostro solum, sed plerisque probatis omnibus. Justinus lib. 2. *Imperium Asiæ ter quæsivere* lib. 1. *Regnum quod fraude quæsierant.* At hic quidem trecentis locis, quæ cui bono quæram? *Acidal.*

1. *Lau-*

picio, urbe exturbavit, ac lege lata exules fecit. Sulpicium etiam assecuti equites, in [1] Laurentinis paludibus jugulavere: caputque ejus erectum & ostentatum pro [2] Rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum consulatum [3] annoque LXX, nudus ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto, [4] circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens consectantes Sullæ equites, abdiderat, injecto in collum loro [5] in carcerem Minturnensium [6] jussu II viri perductus est. ad quem interficiendum missus [7] cum gladio * servus publicus † natione Germanus, qui

1. *Laurentinis.*] Laurentinas paludes à Laurento nomen accepisse constat. Laurentum autem Latii urbs Straboni: de urbe ita Papinius lib. 5. Sylvarum,

Quæ Tyrrhena vadis Laurentibus æstuat undis.

Laurentinæ quoque paludis Virg. meminit.

2. *Rostris.*] Ex rostris Antiatium navium in foro suggestum erectum, ex quo loco conciones ad populum fieri solitæ. Liv. 1, 8.

3. *Annoque LXX.*] Placeret magis: *Marius post sextum Consulatum, annosque LXX. nudus, &c.* nam illud, *annosque*, ad dictionem *post*, quæ præcedit, referendum est. *Ursinus.* *Annoque LXX.*] Potest esse à glossa, *annoque septuagesimo.* nam ætatem illam expressit antea capite 18. *Gruterus.* *Annoque LXX.*] Lego, *annumque.* Nam si Marius, ut ante Velleio narratum, septuagesimum annum jam fuerit egressus, cum Sulpicius legem ferret, necesse est illud, & magis quidem, locum habere illo jam pulso: licet brevissimum spatium intercesserit. Quod satis colligere possumus ex inscriptione rerum gestarum Marii. Non adscribam eam integram, quia longiuscula est. Sufficiunt hæc verba, quæ ad institutum nostrum spectant: POST. LXX. ANNVM. PATRIA. PER. ARMA. CIVILIA. PVLSVS. ARMIS. RESTITVTVS. VII. COS. FACTVS. EST. *Vossius.*

4. *Circa paludem Maricæ.*] Fortasse nomen silvæ prope Minturnas. nam Meningem postea se contulit, ut ex Plutarcho liquet. *Manut.*

5. *In carcerem Minturnensium.*] Juvenalis Satyra 10.

Exsilium, & carcer, Minturnarumque paludes,
Et mendicatus victa Carthagine panis,
Hinc caussas habuere. ——

Et Lucanus lib. 2.

Cùm post Teutonicos victor, Libycosque triumphos
Exul limosa Marius caput abdidit ulva,
Stagna avidi texere soli, laxæque paludes
Depositum fortuna tuum, mox vincula ferri
Exedere senem, longusque in carcere pædor.

Eadem Ovidius 4. de Ponto. Valerius in privata domo Minturnis clausum dicit. *Schegk.*

6. *Jussu II. viri.*] An potiùs II. *virûm?* Duo enim certè in coloniis. *Lipsius.* *Jussu duumviri.*] Nocuit loco scripturæ compendium. fuit certè, *jussu duumvirali.* Gruter.

7. *Cum gladio.*] Merum glòssema, *cum gladio:*

qui forte ab imperatore eo, [*] bello Cimbrico captus erat, [†] ut agnovit Marium, [1] magno ejulatu expromenti [2] indignatio-

gladio: additum ab eis, quibus gnatum statim sequi; *abjecto gladio profugit è carcere.* at ideo mihi potissimum heic supervacuum videtur. idemque sentio de illis, *è carcere*, quæ modo produxi. *Gruterus.*

* *Servus publicus.*] Cujus ministerio magistratus utebatur juxta Gellium lib. 12. c. 3. Licio transverso, qui magistratibus præministrabant, cincti erant. vide & Varr 7. de ling. Lat Cic Verrin. Tac. lib. 1. Annal. & Lipsium in Annot. ad Tacitum.

† *Natione Germanus.*] Quem hic *Germanum* vocat, alii *Gallum* fuisse scribunt. Sed hujus diversitatis hæc est caussa; quod vulgus interpretum nescit, *Celtarum* vocabulum, apud Græcos scriptores, & *Gallis* & *Germanis* accommodari. Verisimile est *Germanum* fuisse, qui sit Cimbrico Teutoricoque bello captus. Sed & insigne Germanicæ probitatis specimen edidit ei parcens, à quo vitâ donatus erat. Nec me moverit vel Plinius vel Florus, qui *Gallum* fuisse scribunt: quod constet Romanos olim, *Gallorum* vocabulo *Germanos* etiam intellexisse, non *Gallos* tantùm, modò veterum annales uterque istorum secutus est Sed hæc satis sint in Velleji defensionem *Rhenanus. Natione Germanus.*) *Cimbrum* fuisse, præter Vellejum, tradunt etiam Valerius, & Lucanus. Livii tamen epitomator, Appianus auctorque de viris illustribus, Gallum nominant. Plutarchus utrumque dici refert. Rhenanus, aliique eum secuti, nodum se solvisse crediderunt, dicendo, veteres *Gallorum* vocabulo etiam *Germanos* comprehendisse. Sed bene eorum errorem confutat Cluverius Germaniæ Antiquæ lib. 1. cap x. Qui tamen frustra, ubicunque de Cimbris mentio, Gallorum nomen ex libris conatur evellere. Vix enim dubito, quin error ille sit quorundam veterum, qui, cum ipsi essent ἀγεωγράφητοι, secuti sint auctores, qui ante Galliam à Romanis penetratam dixere, quibusque Cimbrorum sedes erant incognitæ. Ita videmus Florum lib. III. cap. III. Cimbros *in extremis Galliæ* constituere. Ubi, ne quis audiat Cluverium, reponentem, *Germaniæ*, addo, apud Rufum Festum, qui Florum sæpe sequitur, legi: *Marius Gallos de Italia expulit: & transcensis Alpibus feliciter adversus eos pugnavit.* Hinc Glossæ nostræ membranaceæ: *Cimber, Gallus, civis de Gallia.* Vossius.

1. *Magno ejulatu expromenti.*] Gryph. & Steph. *Magno cum ejulatu se prodentem, indignatione casus tanti viri.* Malè, unde tanto Imperatori tam muliebre pectus? Cicero in Paradoxis: *Marium in secundis rebus ex fortunatis habeo; in adversis unum ex summis viris.* Sanè in Bruto planè virum laudat. *Schegkius. Magno ejulatu expromenti*] Quæcunque aliis, mihi verò mens sedet, *expromens* vel *expriment* legere. *Acidal. Magno ejulatu, expromenti.*] Minimè legendum *expromens*, ut sedet nonnullis: nam vox *expromens*, non respicit servum Germanum, sed vocem adsitam *ejulatu.* Gruterus. Legi quoque potest, *exprimenti.*

2. *Indignationem.*] Vide *Cl. Freinshem. ad Curt.* 10,8,3. *Valerius Maximus* 2.10,6. ad *Majestatem*, id est, amplitudinem & admirationem tanti viri retulit hunc servi timorem; tum ad memoriam cladis Cimbricæ; denique ad fati providentiam: *Noster de indignatione casus tanti viri* loquens, partim ad miserationem, partim ad priores duas, quas modo dixi, caussas respicit. *Boecler.*

1. Æna-

gnationem casus tanti viri, abjecto gladio profugit è carcere. Tum cives, ab hoste, misereri paullo ante principis viri, docti, instructum eum viatico collataque veste, in navem imposuerunt. at ille, assecutus circa [1] Ænariam filium, cursum in Africam direxit; inopemque vitam in tugurio ruinarum Carthaginiensium toleravit: [2] cum Marius, adspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solatio. Hoc primum anno, sanguine consulis Romani, militis imbutæ manus sunt: quippe Pompejus collega Sullæ, [3] ab exercitu Cn. Pompeji proconsulis, [4] seditione, sed quam dux [5] creaverat, interfectus est. Non erat Mario Sulpicioque Cinna temperatior. itaque, cum ita civitas Italiæ data esset, [6] ut in octo tribus contribuerentur novi cives; ne potentia eorum & multitudo veterum civium dignitatem frangeret, plusque possent recepti in beneficium, quam auctores beneficii; Cinna, in omnibus tribubus eos se distributurum, pollicitus est. quo nomine ingentem totius Italiæ frequentiam in urbem acciverat. è qua pulsus collegæ optimatiumque viribus, cum in Campaniam tenderet, ex auctoritate senatus consulatus ei abrogatus est, suffectusque in ejus locum L. Cornelius Merula [7] flamen Dialis. [8] Hæc injuria

homine,

1. *Ænariam.*] Inarime Virgilio, Græce Pithecusa, maris Tyrrheni insula est in sinu Puteolano.

2. *Cum Marius, &c.*] Egregiè exprimit & subjicit lubricum istud & incertum rerum humanarum. Placuit Lucano, & mutuatus est:

— Solaria fati
Carthago Mariusque tulit, pariterque jacentes
Ignovere Deis. Lipsius.

3. *Ab exercitu.*] Aliter, *ad exercitum.*

4. *Seditione.*] *Ambitiosi ducis illecebris*, inquit Valerius, *corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactaverunt.* Schegk.

5. *Creaverat.*] Dubito nonn[illegible], an pro *creaverat* legendum sit *exciverat*, vel *excitaverat.* Burrer. Sed hæc etiam proba lectio est.

6. *Ut in octo tribus.*] Vide de re & historia *Sigon. de antiq. jur. Ital.* 3, 1. Annotatur autem hic à Vellejo ipsissima ratio *arcani sive artis*, circa novorum civium admissionem usurpari solitæ. *Boecler.*

7. *Flamen Dialis.*] Id est, sacerdos Jovis. Flamines tanquam Filamines dictos Grammatici volunt, quod Filo caput ligent. Nudos enim capite incedere nefas erat, teste Servio.

8. *Hæc injuria.*] Peraphrasis ista est:

homine, quam exemplo dignior fuit. Tum Cinna, corruptis primo centurionibus ac tribunis, mox etiam spe largitionis, militibus, ab eo exercitu, qui circa Nolam erat, receptus est. is cum universus in verba ejus jurasset, retinens insignia consulatus, patriæ bellum intulit, fretus ingenti numero novorum civium, è quorum delectu CCC amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar impleverat. Opus erat partibus, auctoritate, gratia: [1] cujus augendæ, C. Marium cum filio [2] de exilio
21 revocavit, quique cum iis pulsi erant. Dum bellum autem infert patriæ Cinna, Cn. Pompeius Magni pater (cujus præclara opera [3] bello Marsico præcipue circa Picenum agrum, [4] ut præscripsimus, usa erat resp. quique Asculum ceperat, circa quam urbem, cum in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, V & LXX civium Romanorum, amplius LX millia Italicorum una die conflixerant) frustratus spe continuandi consulatus, ita se dubium mediumque partibus præstitit, [5] ut omnia ex proprio usu ageret, temporibusque insidiari videretur, & huc

Hanc severitatem ademtæ dignitatis merebatur sane homo, sed ad novas pœnas (præsertim in tali civitate, in personis talibus) decurrere, semper periculosum est, propter exemplum, quod datum sibi er[illegible] & dicit, quisquis eo abuti cupit. Ita de Clodii cæde infra 2, 47, 4. *exemplo inutili, facto salutari reipubl. jugulatus est.* confer supra 2, 3, 4. *Boecler.*

1. *Cujus augendæ.*] Optima lectio, per Hellenismum satis notum. *Boecler.*

2. *De exilio revocavit.*] Inter consilia & instrumenta res novas molientium passim observare licet, *revocatos ab exilio proscriptos patriaq; expulsos:* quippe qui & calamitate favorabiles, & patriæ ob exilium infesti, & pro reditu conficiendo omnia ausuri videntur. *Boecler.*

3. *Bello Marsico.*] *Flor.* 3, 18. 14. *Strabo: Pompejus omnia flammis ferroque populatus, non prius finem cædium fecit, quam Asculi eversione, Manibus tot exercituum consularium, direptarumque urbium Diis litaretur.* adde *Liv. epit.* 74. & 76. *Boeclerus.*

4. *Ut præscripsimus.*] Frustra Velleii memoriam accusat Popma, quia de Piceno nentionem non fecerit. Nam Velleius non locum, sed res gestas respicit. Dixit autem ante: *imperatores Romani fuerunt eo bello Cn. Pompejus, Cn. Pompeii Magni pater, C. Marius, &c.* Item *Pompeio, Sullaque, & Mario fluentem procumbentemque Remp. P. Romani restituentibus.* Vossius.

5. *Ut omnia ex proprio usu ageret.*] *Livii epit.* 79. *Cn. Pompeii fraudem* notat: *qui utramque partem fovendo, vires Cinnæ dedit, nec nisi profligatis optimatium rebus auxilium tulit.* Ita *Amyn-*

tas

huc atque illuc, unde ſpes major [1] affuiſſet potentiæ, ſe exercitumque deflecteret. ſed ad ultimum magno atrocique prœlio cum Cinna conflixit. Cujus commiſſi patratique ſub ipſis mœnibus [2] oculiſque urbis Romanæ, pugnantibus ſpectantibuſque quam fuerit eventus exitiabilis, vix verbis exprimi poteſt. Poſt hoc, cum utrumque exercitum, velut parum bello exhauſtum, laceraret peſtilentia, Cn. Pompejus deceſſit: cujus interitus voluptas, amiſſorum aut gladio aut morbo civium pæne damno repenſata eſt: populuſque Romanus, quam vivo iracundiam debuerat, [3] in corpus mortui contulit. [4] Seu duæ ſeu tres Pompejorum fuere familiæ, primus ejus nominis,

na apud *Curtium* 4, 1, 27. *ſemper ex ancipiti mutatione temporum pependit.* Ita *temporaria Græcorum ingenia incerta famæ capiant auram, ut quocunque pendentes animos tuliſſet fortuna, ſequerentur*, apud Eundem 4, 5, 11. *Boeclerus.*
Ageret.] Malim, *agere.* Quod niſi per alios ſteterit, per me facile cadet. *Voſſius.*

1. *Affuiſſet.*] Aldus reponebat, *affulſiſſet.* Quomodo jam ante eum legebatur apud Cuſpinianum; qui hunc locum citat. *Voſſius.*

2. *Oculiſque.*] Vulgo, *ſociiſque. Oculiſque.*] Diſplicent, *ſociiſque*, nec germana ſunt. *Socii Romanæ urbis*, duriter dicuntur iidem *pugnaſſe & ſpectaſſe*, falſo. Nam cives quoque parte una pugnarunt, nec ſocii ſane ſpectatores ulli, ſed actores. Denique copula in voce *ſociiſque*, non pro ſermonis textu. Nos credimus fuiſſe: *ſub ipſis mœnibus ocliſque* (ſive *oculiſque*) *urbis Romanæ, pugnantibus ſpectantibuſque quam fuerit exitiabilis.* Hæc pugna, inquit, commiſſa, non ut aliæ procul à patriâ, ſed apud Janiculum, ſub ore atque oculis Romanæ urbis, quàm triſtis funeſtaque fuerit & pugnantibus & ſpectantibus, ægre dici poteſt. Sic mihi videtur: & rogo ne quis ἄπειρος τῶν κριτικῶν κριτὴς ἔστω. *Lipſius. Oculiſque.*] Locus obſcurus, ac corruptus, quique diverſa eruditorum ingenia torſerit. Nos minima mutatione reſcribimus: *ſub ipſis mœnibus, ociſque urbis Romanæ, &c.* Senſus perſpicuus, & qui non egeat interprete. Nec abſurda tamen Lipſii conjectura, ut quidam rentur. Putabat ille, pro, *ſociiſque*, legendum, *oculiſque.* Ut ſenſus fuerit, hanc pugnam non commiſſam procul à patria, ut aliæ; ſed ſub ore, & oculis urbis Romanæ. *Voſſius.*

3. *In corpus mortui contulit.*] Οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγὸν, ὡς τὸν Πομπηίου πατέρα Στράβωνα. *non erga alium Ducem Romani infenſius ſæviuſque animati, quam erga Strabonem Pompeii patrem erant*, inquit *Plutarch. Pompej. pr. cujus corpus, cum fulmine ictus expiraſſet, dum efferretur, lecto detractum, omnique ignominia affectum*, idem memorat, cauſſamque ejus odii exprimit: ἄπληστον χρημάτων ἐπιθυμίαν. *Boecler.*

4. *Seu duæ ſeu tres Pompeiorum.*] *V. Carol.*

minis, ante annos ferme [1] CLXVIII, Q. Pompejus cum
Cn. Servilio consul fuit. Cinna & Marius, haud incruentis
utrimque certaminibus editis, urbem occupaverunt:
sed prior ingressus Cinna, de recipiendo Mario legem tu-
22 lit. [2] Mox C. Marius, pestifero civibus suis reditu intravit
moenia. nihil illa victoria fuisset crudelius, nisi mox
Sullana esset secuta. neque licentia [3] in mediocres sævitum,
sed [4] excelsissimi quique eminentissimæ civitatis viri
variis suppliciorum generibus affecti, in iis consul Octavius
vir lenissimi animi, jussu Cinnæ interfectus est. Merula
autem, qui se sub adventum Cinnæ [5] consulatu abdi-
caverat,

Carol. Sigon. comm. in fast. & triumph. Rom. ad an. V. C. DCII. & Onuphrium Panvin. comment. in lib. I. fast. ad an. DCXIII. Boecler.

1. CLXVIII.] Ex vet. habet CLXVII. *Burrerius.* CLXVIII.] Turpiter erravit Marlianus, dum legit LXVIII. & pro *Q. Quam*, ut habet Rhenanus, reponit. Sed legendum CLXIX. Leopardum vide lib. 8. Miscellan. cap. 8.

2. *Mox C. Marius.*] *Lucan.* 2.

Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia Victor
Intravit! quantoque gradu mors sæva cucurrit!
Nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur
Ensis, & à nullo revocatum est pectore ferrum, &c.

Legendus præsertim *Appianus* I. *bell. civ.* qui etiam indignas mortes tam illustrium virorum, quos hic nominat *Vellejus*, describit. *Boecler.*

3. *In mediocres.*] Vulgo *immediocri.* *In mediocres.*] Tam apertam mendam fallere tam oculatos Argos potuisse? Nam ipsa se quidem verba refellunt. Quomodo mediocris sævities, quæ in tot talesque viros varie grassata? Nec εὔρωνα heic Vellejum agnosco. Sed emendetur quamprimum me auctore: *Neque licentia in mediocris sævitum, sed excelsissimi quique eminentissimique* (sic enim & heic malo) *civitatis viri variis suppliciorum generibus affecti.* Antiquus scilicet accusativi flexus errorem pepetit, ut capiti vocis præpositio assueretur, caudæ sibilus præcideretur: cui tamen etiam verbi sequentis initialis litera occasionem fecit proniorem. *Acidalius.* *In mediocres.*] Rhenani & Acidalii *scripturam* pro commodissima habui, secutusque sum. Nam quod non nemo existimabat, *immediocri* (quod hic legebatur) pro simplici, *mediocri*, poni, curiosius videtur quam verius. *Boeclerus.* Quid tamen si duplex negatio pro simplici posita fuerit?

4. *Excelsissimi.*] Lib. vet. *excelsissime quoque atque eminentissimæ* additâ copulâ. Ex quo Aldus *Excelsissimi quique atque eminentissimi civit.*

5. *Consulatu.*] Ita recte emendant, vulgo legebatur, *consulis.* *Consulatu.*] Cinna, cum ei à Senatu consulatus abrogatus esset, insignia interim consularia retinuit. Quod eo notandum fuit, ut appareret, vulgatam hujus loci scripturam aliquo modo defendi posse. Non displicet tamen, *consulatu*: quomodo Griphio, Marnessio, Stephano, Schegkioque editum. Qui tamen minus candide hanc emenda-
tionem

caverat, incisis venis superfusoque altaribus sanguine, quos sæpe pro salute reip. flamen Dialis precatus erat Deos, eos in execrationem Cinnæ partiumque ejus tum precatus, optime de rep. meritum spiritum reddidit. [1] M. Antonius, princeps civitatis atque eloquentiæ, gladiis militum, [2] quos ipsos facundia sua moratus erat, jussu Marii Cinnæque confossus est. Q. Catulus, & aliarum virtutum & belli Cimbrici gloria, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus, cum ad mortem conquireretur, conclusit se loco nuper calce arenaque [3] perpolito, illatoque igni qui vim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo, mortem magis voto quam arbitrio inimicorum obiit. Omnia erant præcipitia in rep. nec tamen adhuc quisquam inveniebatur, qui bona civis Romani aut donare auderet, aut petere sustineret. Postea id quoque accessit, ut sævitiæ caussam avaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniæ modo constitueretur; [4] & qui fuisset locuples, fieret nocens, suique

tionem sibi adscribere conatur. *Vossius.*

Consulatu.] Ita *Rhenanus* edidit, ne de Auctore hujus lectionis in posterum dubitetur. *Boecler.*

1. *M. Antonius.*] Cicero 5. Tusculan. Lucanus 2.

> —— *aut te præsage malorum*
> *Antoni, cujus laceris pendentia canis,*
> *Ora ferens miles festæ rorantia mensæ*
> *Imposuit.* Schegk.

2. *Quos ipsos.*] Non dubito, quin, *ipse*, scribendum sit, non *ipsos*. ut legatur: *Quos ipse facundia sua moratus erat, &c.* nam verbum, *ipse*, aliquanto ἐμφατικώτερον videtur. *Uesin.*

3. *Perpolito.*] Verius fuerit, *perlito* Lipsius. *Perpolito.*] Lipsius verius esse putabat, *perlito*. Mihi veterem veramque scripturam mutare religio est. Cælius Aurelianus lib. 1. cap. 1. Tardarum Passionum: *Sed neque præstantius quicquam antecedentium caussarum, ut adustio, cruditas, vinolentia, atque exercitium post cibum, vel mansio sive somnus in speluncis affectur, aut nova politura in mueis parietis cubiculorum.* Vide etiam Festum in *Depolitiones.* Vossius.

4. *Et qui fuisset locuples, fieret nocens.*] Πλουσίοις γὰρ οὐκ ἔστιν ὅτι εἰρήνη παρὰ τῶν ἰσχυροτέρων ἐν τοῖς τοιούτοις γίγνεται); *divitibus enim in hujuscemodi casu nihil contra vim potentiorum tuti est*, inquit *Dio* in descriptione triumviralis, quæ postea secuta est, proscriptionis, *l.* 47. & rursum, *cum in aliis occidendis, tum præsertim in divitibus promtissimos fuisse* asserit *Triumviros:* idque non sine caussa. πάμπολλων τε γὰρ χρημάτων δεόμενοι, καὶ οὐκ ἔχοντες ὁπόθεν ἄλλοθεν τὰς ἐπιθυμίας τῶν στρατιωτῶν ἀποπληρώσωσι, καινὴν τινὰ κατὰ τῶν πλουσίων ἔχθραν προσ-

[1] ſuique quiſquepericuli [2] merces foret; nec quidquam vi-
23 deretur turpe, quod eſſet quæſtuoſum. Secundum deinde conſulatum Cinna, & ſeptimum Marius in priorum dedecus iniit. cujus initio morbo oppreſſus deceſſit, [3] vir in bello hoſtibus, in otio civibus infeſtiſſimus, quietiſque impatientiſſimus. In hujus locum ſuffectus Valerius Flaccus, turpiſſimæ legis auctor, qua creditoribus [4] quadrantem ſolvi juſſerat: [5] cujus facti merita eum pœna intra biennium conſecuta eſt. Dominante in Italia Cinna, major pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam, ac deinde poſt in Aſiam perfugit. Sulla interim cum Mithridatis præfectis, circa [6] Athenas Bœotiamqte & Macedoniam ita dimicavit, ut & Athenas reciperet & plurimo circa multiplices [7] Piræei portus munitiones labore expleto, amplius

CC

ἐπέθεντο. *Quia enim multa prorſus pecunia indigebant, neque explere aliter cupiditatem militum poterant, communem inimicitiam divitibus indixerunt.* vide talia in *Plutarchi Sylla.* Boecler.

1. *Suique.*] Vulgo *ſui*, ſed bene ita reſtituit Acidalius.

2. *Merces foret.*] Vocula illa *foret* auctore Lipſio deletor tamquam gloſſema. *Merces foret.*] Infrà noſter, *Fieretque quiſque merces ſui mortis.* Petronius Arbiter,

— qua re tam perdita Roma (da.
Ipſa ſui merces erat, & ſine vindice præ-

Ad eundem modum locutus Salluſt. Catilin. *Schegk.*

3. *Vir in bello hoſtibus, &c.*] *Epit. Liv.* 80. *vir cujus ſi examinentur cum virtutibus vitia, haud facile ſit dictu, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit, adeo quam remp. armatus ſervavit, eam primo togatus omni genere fraudis, poſtremo armis hoſtiliter evertit.* Boecler.

4. *Quadrantem ſolvi.*] Ut uſura annua quadrante ſolveretur. erat autem quadrans centeſima tres. ternos igitur nummos ex centenis pendi, uſuræ nomine Flaccus voluit. *Manutius.* *Quadrantem ſolvi.*] *Id eſt, quartam partem, ita ut tres (crediti an uſuræ) partes perirent creditori, quarta deberetur. Eſt hoc genus novarum tabularum, quare* Velleius *turpiſſimam vocat hanc legem Valeriam, quippe quæ & manifeſtam haberet iniquitatem, & ſeditioſo potius turbulentoque eſſet conſilio à trib. pl. lata, quam ſummæ ac inexſuperabili neceſſitati publicæ data: quo ſolo caſu, ubi uſura ſc. veluti tabes omnibus arroſis ad corpus ipſum pervenere, decreta novarum tabularum, ſpecie inevitabilis ſubſidii, aliquando excuſari poſſe videantur.* V. Cæl. Rhodigin. 12, 10. Antonius Auguſtinus *nihil aliud quam nominat hanc legem, cujus ſcilicet circumſtantiæ & hiſtoria plenius apud Auctores ſuperſtites non perſcribuntur.* Boecler.

5. *Cujus facti merita.*] *Liv. epit.* 82. *L. Valerius Flaccus conſul collega Cinnæ miſſus, ut ſuccederet, propter avaritiam invisus exercitui ſuo, à C. Fimbria legato ipſius ultimæ audaciæ homine occiſus eſt.* adde *Velleii* 2, 24, 1. Boecler.

6. *Athenas.*] Vide Meurſ. lib. de Athenis Atticis.

7. *Piræei.*] Portus hic erat Athenarum, qua-

CC millia hostium interficeret, nec minus multa caperet. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ à Sulla sunt, imputat Atheniensibus, [1] nimirum veri vetustatisque ignarus est. adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re, quidquid sincera fide gereretur, id Romani, Attica fieri, prædicarent. Ceterum tum oppressi Mithridatis armis, homines miserrimæ conditionis, cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœnia; corpora, necessitati servientes intra muros habebant. Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem [2] ante omnia supplicemque Mithridatem invenit. quem multatum pecunia ac parte navium, Asia omnibusque aliis provinciis, quas armis occupaverat, decedere coëgit: captivos recepit; in perfugas noxiosque animadvertit: paternis, id est, Ponticis finibus contentum esse jussit. [3] C. Flavius Fimbria, qui præfectus equitum ante 24
adventum Sullæ, Valerium Flaccum consularem virum interfecerat, exercituque occupato imperator appellatus,

tus,

quadringentarum capax navium, muro duorum millium passuum urbi conjunctus. Terent. Andr. *Heri aliquot adolescentuli convenimus in Pyræum.*

1. *Nimirum.*] Alii *nimium veri.* Florus certè non liberat suspicione. ait enim, *Postquam domuerat ingratissimos hominum, in honorem tamen mortuorum sacris suæque famæ donavit.* De Græcorum fluxa & sublesta fide, res proculcata jam, notatumque ad Plautum. *Schegkius.* *Nimirum.*] Lege, *nimium.* Et ita jam in quibusdam codicibus emendatum reperio. De Atheniensium vero fide, contrarium prodit Tacitus II. Annalium in oratione Pisonis; qui appellat hos *Mithridatis adversus Sullam socios.* Vossius.

2. *Ante omnia.*] Lego ex auctoris perpetua consuetudine, *in omnia.* Id illi est prorsus. Infra: *M. Lollio homine in omnia pecuniæ, quam recte faciendi cupidiore.* Superius item: *Meliore in omnia ingenio animoque, quam fortuna usus.* Acidalius. *Ante omnia.*] Acidalius legit, *in omnia.* Sed nihil mutandum. *Antè omnia* valet *præcipue.* Quis nescit illud Maronis II. Georg. —— *Dulces ante omnia Musæ.* Sic & Plinius l. VIII. cap. XXXVII. *Quæ natura multis, & ante omnia, ursis.* Suetonius in Caligula: *Destinaverat Mileti Didymæum peragere, in jugo Alpium urbem condere; sed ante omnia Isthmum in Achaja perfodere.* Plurima etiamnum hujus locutionis exempla afferrem, nisi studerem ante omnia brevitati. *Vossius.*

3. *C. Flavius Fimbria.*] *Plutarch. Syll. Aurel. Vict. vir. illust. 70. Liv. epit. 83. Boeclerus.*

1. *Forte.*]

tus, [1] forte Mithridatem pepulerat prœlio, sub adventum Sullæ se ipse interemit; adolescens, quæ pessime ausus erat, fortiter executus. Eodem anno [2] P. Lænas tribunus pl. [3] Sex. Lucilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, [4] saxo Tarpejo dejecit; & cum collegæ ejus, quibus diem dixerat, [5] metu âd Sullam profugissent, [6] aqua ignique iis interdixit. Tum Sulla, compositis transmarinis rebus, cum ad eum, primum omnium Romanorum, [7] legati Parthorum venissent, & in iis * quidam magi ex notis

tis

1. *Forte.*] Illud *forte* suspectum est Lipsio. Lib.vet. *ponte.* *Forte.*] Er vitrufibus Magni Mithridatis, & Vellejo, etiam insignem, mea sententia, injuriam faciunt, qui emendant, *forti.* Ego *forte* omnibus modis retinendum censeo; ut dicat Vellejus, casu magis, quam virtute Fimbriæ, Mirhridatem esse pulsum. *Vossius.*

2. *P. Lænas.*] Aldus verisimili conjectura legit: *Popillius Lænas.* Nil tamen temere mutandum. Forte enim huic nomen fuit *P. Popillius Lænas.* Sed de hoc nihil possumus affirmare, cum apud cæteros scriprores Lænatis hujus nulla extet mentio. *Vossius.*

3. *Sex Lucilium.*] Plutarchus in Mario, ipsum Marium auctorem hujus facti edit: sed in eo legas, *Σεξτὸν Λουκῖνον*: *Sextum Lucinum.* Nostrum, an illum rescribis? *Lipsius.* *Sex. Lucilium.*] Plutarchus in Mario, & epitomaror Livii lib. LXXX, produnt ipso die, quo Marius VII. consularum iniit, Sextum Lucinum de Tarpeia rupe præcipitatum. Vicinitas nominum idem factum esse suadet. Et valde mihi verisimile, *Lucilium* notiorem librariis, *Lucinum* è contexto removisse. Illud tamen interest quod Lucini mors biennio ea anticipet, quæ ante hæc verba retulit Vellejus. Aut igitur diversam narrationem esse existimandum est: aut, quod potius reor, Vellejum biennii anachronismo peccasse. *Vossius.*

4. *Saxo Tarpeio.*] Ex qua rupe olim damnati præcipitabantur. Gellius refert eos quoque præcipitatos, qui falsum dixissent testimonium. Vetitum postea, l. si diutino, D. de Pœn.

5. *Metu.*] Ita legit Burrerius. vulgo erat, *motu.*

6. *Aqua, ignique.*] Qua interdictione quis in exilium mittebatur.

7. *Legati Parthorum.*] Nam ante eam diem nihil commercii intercessisse inter utramque gentem, singulatemque Syllæ eam felicitatem obrigisse, quod cum ipso primum Parthi societaris amicitiæque gerendæ caussa congressi sint, *Plutarchus in Sylla* auctor est. Memorabile est in illo congressu, quod cum Sylla tres sedes poni jussisset, unam Ariobarzani, alteram Orobazo (is legatus Parthorum erat) sibi mediam, atque adeo inter duos sedens audienriam legato dedisset, postea Orobazus à rege Parthorum interfectus est. Scilicet *Legatus*, cui idem, qui Principi mittenti, si adesset, honor debetur, *etiam in loco prærogativam sui principis animose asserere debet, & fugere potius congressum, quam sinistre vel inferius sedere aut subscribere: ni faciat, plurimum Principi suo detracturus, ipse velut homo nihili hâbendus. Pluris enim apud Principem dignitatis possessio fit, quam ceterarum rerum, quæ dignitati ancillantur.* Dixi hæc verbis *Freder. de Marselaer*, qui in *Legat. lib. 2. dissert. 32.*

tota,

tis corporis respondissent, [1] cælestem ejus vitam & memoriam futuram, revectus in Italiam, haud plura quam xxx armatorum millia adversum CC amplius hostium exposuit [2] Brundisii. Vix quidquam in Sullæ operibus clarius duxerim, quam quod, cum per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsiderent, neque illaturum se bellum iis dissimulavit, nec quod erat in manibus omisit; existimavitque ante frangendum hostem, quam ulciscendum civem; [3] repulsoque externo metu, ubi quod alie-

tota, hoc argumentum tractat, exemplisque illustrat. Fieri tamen potest, ut illa de loco & προεδρείας contentio, plurimum publicis rebus, præsertim in communi negotio periculoque, noceat, neque detrimenti illa, comparatione vindicatæ prærogativæ repensari possint. *Boecler.*

* *Quidam magi.*] *Plutarch. in Syll.* refert *quendam ex Orobazi legati Parthici comitatu, inspecto Syllæ vultu, observatisque diligenter animi & corporis motibus; adeoque natura indoleque ejus ad artis ὑποθέσεις exacta, prædicasse, fieri non posse, quin summus vir evaderet, etiam nunc se mirari, quod ante se quenquam esse patiatur.* Apud *Gellium* 1,9. *Pythagoras adolescentes, qui se ad discendum obtulerunt, ἐφυσιογνωμόνει. id verbum significat, mores naturasque hominum conjectatione quadam de oris & vultus ingenio, deque totius corporis filo atque habitu, sciscitari. Ammianus* 15,21. meminit *veterum librorum, quorum lectio per corporum signa pandit animorum interna.* Vide *Pontan. Philocal.* 10,26. *de variis gestuum naturalium significationibus.* Boecler.

1. *Cælestem.*] Suspecta mihi vocula. Nam cur Sullæ *vita cælestis*? imo scelesta revera, & facinorum plena. Si ad famam & nomen respicit prædictio: cur non *immortalem*, aut, quod ego velim censeamque nunc substitui, *celebrem* dicat? Celebrem, inquam, lego: & in Plutarcho magorum hoc præsagium breviter sic concipitur, μέγιστον ἔσεσθαι. *Lipsius.* *Cælestem.*] *Cælo demissa dicebant summa ingenia.* unde cælestis Augusti animus sprevisse humana consilia *dicitur*, 2,60,2. *tanquam majoris è cælo auspicii prudentia fretus.* *De cetero Noster hac voce, crebra figura, excellentiam rerum celebritatemque notat.* cælesti ore *Cicero coarguit Antonium* 2,64,3. cælestem ejus vitam & memoriam futuram *hoc loco: de cujus loci lectione prorsus nihil dubito; cum gravitatem vocum capiat Vellejus, & hanc ipsam exempla afferant.* cælestium præceptorum disciplinis innutritus, Tib 2,94,1. cælestissimum os *Ciceronis, ob singular. eloq.* 2,66,3. cælestissima opera Tiberii, 2,104.3. *Quem ipsum superlativum augendæ novitate quadam gravitati non dubitavit assumere.* Boecl.

2. *Brundisii.*] Quæ urbs est Calabriæ.

3. *Repulsoque.*] Restituo, vix unius literæ mutatione: *repulso quo externo metu, &c.* Laudandum, inquit Vellejus, Sullæ consilium, qui existimavit, ante propulsandum esse bellum externum, quam domesticum: quo devicto hoste, & domestici motus facilius comprimi possent, & neutiquam hostibus præberetur occasio, remp. Romanam discerpendi penitus, dum membra inter se decertarent. *Vossius.*

1. *Supe-*

alienum esset vicisset, [1] superaret quod erat domesticum. Ante adventum L. Sullæ, Cinna seditione orta ab exercitu interemtus est: vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quam iracundia militum, de quo vere dici potest, ausum eum quæ nemo auderet bonus, perfecisse quæ à nullo nisi fortissimo perfici possent; & fuisse eum in consultando temerarium, in exequendo virum. Carbo, nullo suffecto collega, solus toto anno consul
25 fuit. Putares, Sullam venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tanta cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque, cum singulari cura frugum, agrorum, hominum, urbium perduxit in Campaniam; tentavitque [2] justis legibus & æquis condicionibus bellum componere: [3] sed iis, quibus & pessima & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Crescebat interim in dies Sullæ exercitus, confluentibus ad eum optimo quoque [4] & sanissimo. Felici [5] deinde circa Capuam eventu [6] Scipionem Norbanumque consules supe-

1. *Superaret.*] Verborum series poscere videtur, ut legamus *superare*; quod verbum pender ab eo, quod præcedit, *existimavitque, &c.* Ursinus.

2. *Justis legibus & æquis conditionibus.*] Ita *Cæs. bell. civ. 1. magnopere se confidere demonstrat, si ejus rei sit potestas facta, fore ut æquis conditionibus ab armis discedatur.* Est enim conventio talis, sive pactio pacis vel *æqua* vel *imper. ibi* æqualitati justisque legibus locus hic est: *hic* observantia ut erga majorem, & quædam obligatio ad officia certa continetur. Vide omnino doctissimum *Fabr. semestr.* 1, 7. Boecler.

3. *Sed iis, quibus, &c.*] Tales autem erant tum oligarchici illi spiritus & factiosi homines, tum plurimi è vulgo militibusque, cupidine rerum novandarum, sicut tabe infecti. Quapropter *corruptissimo sæculo nemo eam vulgi* (& ceterorum) *moderationem sperare poterat, ut qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent*, sicut Tacitus *de Vitellianis temporibus & impedimentis pacis* loquitur 2. H. 37, 3. Excluditur è consilii publici auctoritate, quidquid privatorum cupiditatibus includitur: quæ jam directe publicis commodis adversantur. Verum an Sylla tam serio optaverit pacem, an vero spem pacis, famæ caussa & nominis, ad deludendos adversarios, ostentaverit tantum, non desunt, cur dubitemus, caussæ. *Boecler.*

4. *Et sanissimo.*] Alias juxta Rhenanum, *sanctissimo.* Alioqui *sanissimi* dicuntur meliores & prudentiores.

5. *Deinde.*] Vulgo, *denique.*

6. *Scipionem.*] Non exputo, quid doctissimo viro in mentem venerit, legenti, *Cæpionemque*: invitis memoriis & Fastis, in quis,

L. COR-

[1]superat: quorum Norbanus, acie victus; Scipio, ab exercitu suo desertus ac proditus, inviolatus à Sulla dimissus est. adeo enim Sulla dissimilis fuit bellator ac victor, ut dum vincit [2] justissimo lenior; post victoriam [3] audito fuerit crudelior. [4] nam & consulem, ut prædiximus, [5] exarmatumque Sertorium, [6] proh quanti mox belli facem! & multos alios, potitus eorum, dimisit incolumes: credo, ut in eodem homine [7] duplicis ac diversissimi animi conspiceretur

L. CORNELIVS. L. F. L. N. SCIPIO ASIATICVS. C. Norbanus. Adi Appianum, Cassiodorum, Tacitum. *Schegk.*

1 *Superat.*] *Liv. Epit.* 85. *Appian.* 1. *bell. civ.* Flor. 3, 21, 19. & 20. *Boecl.*

2. *Justißimo lenior.*] Alias *mitißimo ac justißimo lenior.* Pro *vincit*, alias legitur *vinceret.* Rhenanus. *Justißimo lenior.*] *Justo lenior* magis ferrem. Quid si etiam *mitißimo lenior.* Lipsius.

3. *Audito crudelior*] Justinus, *exspectato maturius.* & noster de Tiberio: *exspectato revolavit maturius*, iisdem verbis. *Schegk.*

4 *Nam & consulem.*] [Ita legit Lipsius. vulgo *consul.* quod & servamus.] Ubi hoc, sodes, prædixisti Vellei? ne potnisti quidem, nam profectò nihil harum rerum Sulla gessit Consul, sed Proconsul. Clarum id est. Correctiuncula igitur nos expedimus: *Nam & Consulem, ut prædiximus, exarmatumque Sertorium.* Ita sanè est. Sulla clementiam lenitatemque exhibuit & in Consule: quo illo? Scipione, quem antè dictum, cùm exercitum ipsumque in potestatem redegisset, dimissum sine noxâ: & in Sertorio, qui Suessam frustrà occuparat, atque in Hispaniam aufugit. Appianum vide. *Lipsius.*

5. *Exarmatumque.*] De Sertorio exarmato tacent scriptores; quod de Scipione verissimum esse constat. Ita igitur integrum hunc locum scribi malim: *Nam & consulem, ut prædiximus, exarmatum, atque Sertorium, proh quanti mox belli facem! &c. dimisit incolumes.* Mirum vero, quosdam dubitare, veriorne lectio sit vulgatis, an, *proh quanti mox belli facem*, ut ex editione principe emendavimus. Nam & alterum sola conjectura fultum, & haud satis Latinum est; ut mihi quidem videtur. Nisi alii docuerint, cur, cum dicat, *propinquanti*, τὸ *mox*, non omiserit Velleius. *Vossius.*

6. *Proh quanti.*] Vulgo, *propinquanti.* editio Basileensis: *pro quanti mox belli facem!* Quod volui testatum relinquere, cum ferri tamen possit vetus lectio. *Manut.*

7. *Duplicis ac diversißimi animi.*] Diximus de talibus in *comment. Nepot.* p. 56. & seq. Hic obiter notandum, non tam *duplicis animi* specimen in Sylla credi debere, quam unius *pravi animi dißimulationem & revelationem.* Id est; *fuit Sylla ex iis, qui cum sint malo pravoque ingenio, tamen dum quærunt magnam potentiam, maximas virtutes simulant, adepti quod cupivere, solvunt suas cupiditates, & retecti patent.* Atque hæc est illa [illegible] ἀποκάλυψις ἐν ἐξουσίᾳ κακίας, *insitæ pravitatis in potentia detectio*, quam *Plutarchus in Sylla* nobis suppeditat. Gravissima est sententia *Taciti* de Tiberio, cui primo mixturam morum tribuit, non indolis respectu, verum dum metu aliorum, fingendis virtutibus subdole securitatem quærit: sed *postremo*, inquit, *in scelera simul ac dedecora*

retur exemplum. Post victoriam, qua descendens montem [1] Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, [2] grates Dianæ, cujus numini regio illa sacrata est, solvit; [3] aquas salubritate medendisque corporibus nobiles, agrosque omnes addixit Deæ. hujus gratæ religionis memoriam & inscriptio templi affixa posti hodieque, & [4] tabula testa-
26 tur ærea intra ædem. Inde Coss. Carbo III, & C. Marius

decora prorupit, postquam remoto pudore ac metu, SUO tantum ingenio utebatur. 6. A. 51, 7. Scilicet hi sunt animi, *qui plus vulpis quam leonis habent*, ut hoc ex *Carbonis* dicto nostrum faciamus. Nam ceteros, quorum in audaciam ardet animus, minus sui obtegentes esse, satis constat. Suntque hi dissimulatores sui (si & hanc notam adjicere licet) *meliores servi, quam Domini*; i. e. coërciti auctoritate metuque utilem industriamque operam præstant, sibi relicti aut supra ceteros evecti, belluæ sunt intemperantes immanesque. *Boecler.*

1. *Tifata.*] Mons Campaniæ fœlicis, imminens urbi Capuæ, ut Dion tradit. Vulgo hæc erant corruptissima. *Tifata.*] De Tifata præter Festum, Livius l. 18. *Samnites cum eminenteis Capuæ colleis firmo præsidio tenuissent, descendunt inde quadrato agmine in planiciem, quæ Capuam Tifataque interjacet.* Totam hanc connexionem varias editiones secutus, ita edidi. vide præstantissimi Medici Mercurialis Variarum lib. 2. c. 9. ista duo, *ut potius*; quæ in plerisque vulgatis, rectissimè induxi. non enim auctoris, sed Burrerii. *Schegk.*

2. *Grates Dianæ.*] *Grates*, non *gratus*, legendum, res & alii dixerunt. Sed de templo hoc Dianæ apud Pausaniam legi non omittendum. Ille l. v. ubi disputat de elephantorum dentibus sive cornibus: ait, se vidisse ἐν γῇ τῇ Καμπανῶν κρανίον ἐλέφαντος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ. & addit: σταδίοις δὲ ὡς τριάκοντα ἀπέχει μάλιστα Καπύης τὸ ἱερόν: *in terrâ Campanorum, calvam elephantis, in templo Dianæ quod abest maximè à Capuâ triginta stadiis.* Certè hoc ipsum est, in quod Sulla tam munificus. *Lipsius. Grates Dianæ.*] Corruptissimus erat hic locus: qui ut intelligi posset, è correctionibus *Lipsii Gruterique* sic expressimus. quanquam *Rhenanus* jam pæne totum ita rescripserat, nisi quod adhuc legebatur: *hujus gratæ relig. memoria.* Restaurata interim penitus *Velleii* verba, nemo vel jactare vel credere debet. *Boecler.*

3. *Aquas salubritate.*] Ejiciendum omnino illud *ut potiùs*, non refingendum in aliam faciem, ut tentarunt viri doctissimi. nec enim comparet in membranis unicis, sed decepit eos perpera distinctio verborum Burrerii. nam ejus *ut potius*, conjungendum cum ceteris Burrerianis, *legendum existimem.* [Ut ex ejus notis liquet.] *Grut.*

4. *Tabula ærea.*] Haud displicet profectò Rhenanianum, *tabula intra ædem*, dummodo tamen scribatur membrum sequens hoc modo: *tabula intra ædem. Inde Consules*; quomodo & Lipsio venit in mentem. Fuisse autem usitatum, ut ichnographia templi aut aræ alicujus, alio atque alio exprimeretur exemplari, & reponeretur in eâdem illâ æde aut alio quo loco: notum est ex marmoribus antiquis. sed & intus in æde tabulam poni solitam, eadem vel adeo plura aliaque continentem, quam quæ basi columnæ statuæve aut fronti-
spicio

rius, septies [1] consulis filius, [2] annos natus XXVI. vir animi magis quam ævi paterni, [3] multa fortiterque molitus, neque usquam inferior nomine consulis, [4] apud Sacriportum pulsus à Sulla acie, Præneste, quod ante natura munitum præsidiis firmaverat, se exercitumque contulit. [5] Ne quid umquam malis publicis deesset, in qua civitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sceleribus; optimusque sibi videbatur, qui fuerat pessimus; quippe dum ad Sacriportum dimicatur, [6] Damasippus prætor [7] Domitium, Scævolam etiam pontificem maximum & divini

spicio ædium incisa erant; plurimo item patet exemplo in Epigraphis nostris totius orbis Romani, è quibus unum alterumque, fidei caussa, oculis subjicerem; nisi id arbitrarer conjunctum cum aliarum Inscriptionum injuriâ: quæ cum sibi invicem mutuam adstruant lucem, singulatim laudari nolunt. multa autem congerere hoc loco, alienum ab instituto. *Gruter.*

1. *Consulis filius.*] Solus *Appianus* fratris filium vocat. De *ætate* variant. *Boeclerus.*

2. *Annos natus* XXVI.] De ætate discrepant auctores. Ille, qui Livium in epitomen redegit, lib. LXXXVI. inquit: *consul ante annos viginti per vim creatus.* Quem locum ad Octavium Suetonii contra Dionem laudat maximus Casaubonus; quia ille scripserat, Octavium sine exemplo ante annum XX. iniisse consulatum. Sed non dubito, quin mendum sit in epitome Liviana, & pro XX. ad minimum reponi debeat, XXV: ut ei sic conveniat cum auctore de viris Illustribus. Noster tamen annos numerat XXVI: Appianus etiam XXVII. *Vossius.*

3. *Multa.*] Præponit Ursinus voculam, *qui.*

4. *Apud Sacriportum pulsus.*] *Appian.* 1. *bell. civ. Flor.* 3, 21, 23. *Liv. epit.* 87. *Aurel. Vict.* 86. Boecler. *Sacriportum.*] Locus circa Præneste. Appian. ἱερὸς λιμὴν vocatur.

5. *Ne quid unquam.*] Malim, *usquam.* Lipsius. *Ne quid unquam.*] Forte: *ne quid utique malis publicis deesset, &c.* Vossius. Acidalius legit, *iniquum. Ne quid unquam.*] Non valde inconcinnam sententiam redderent, qui, *ne quid iniquum malis publicis d.* legunt, nisi contextus generaliorem formulam & in mala publica, quæ *Vellejus* memorat, amplius patentem, requirere videretur, ut fortassè satius sit, *usquam.* Boeclerus.

6. *Damasippus.*] Cicero Epistola ad Pætum, Livius, Valerius. errat Appianus, fidus alias narrator, qui Brutum prætorem recenset. *Schegk. Damasippus prætor.*] Ita *Valerius*, 9, 2, 3. *Damasippi jussu principum civitatis capita hostiarum capitibus permista esse*, ait. cui consentiunt alii. *Liv. epit. tamen* 86. *Marii Cos. jussu fecisse Damasippum* memorat. *Boecler.*

7. *Domitium.*] Addenda distinctionis nota post verbum, *Domitium.* occidit enim Damasippus, ut historiæ testantur, L. Domitium, Q. Mucium Scævolam, & alios. Posset etiam legi: *D. pr. Q. Mucium Sc. pont. max.* Verum distinctio, cum nihil mutet, magis etiam placet. *Manut.*

8. *Scævolam.*] *Qui Asiam tam sancte, & tam*

divini-humanique juris auctorem celeberrimum, & [1] C. Carbonem prætorium, [2] consulis fratrem, & Antistium ædilicium, velut faventes Sullæ partibus, in curia Hostilia trucidavit. Non perdat nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiæ filia, uxor Antistii: quæ jugulato, [3] ut prædiximus, viro, gladio [4] se ipsam transfixit. quantum hujus gloriæ, famæque accessit? nunc virtute eminet,
27 [5] patria latet. At Pontius Telesinus dux Samnitium, vir [6] domi bellique fortissimus, penitusque Romano nomini infe-

& tam fortiter obtinuit, ut Senatus deinceps in eam provinciam ituris magistratibus exemplum atque formam officii decreto suo proponeret. Valerius lib. 8. cap. 15. Cicero in Bruto, & Verrinis. In cujus quoque honorem Asiani diem festum *Mutia* nominarunt. Pædianus. *Schegkius.*

1. *C. Carbonem.*] De quibus ita scribit Eutropius lib. v. *Damasippus Prætor incentore, Mario Cos. Q. Scævolam, C. Carbonem, L. Domitium, P. Antistium, in curiam quasi ad consulendum vocatos crudelissime occidit.* Ursinus.

2. *Consulis fratrem.*] Quod falsum facile convinco. C. Carbo prætorius patre natus Cajo, clarum ex Valerii lib. 3. cap. 7. Ciceronis lib. 3. de Oratore. Cneus verò, si fastis Capitolinis fides, Cneo patre, quem accusatum à M. Antonio sutorio attamento absolutum Cicero Epistola ad Pætum dat intelligere. Qui igitur frater? an patruelis? nec hoc. Cajo etenim duo solummodo fratres, Publius & Marcus. Cicero ibidem. Errasti itaque Vellei, nisi si adoptatum Cneum à Caji patre probaveris. *Schegk.*

3. *Ut prædiximus.*] Nimium olet glossam, *ut prædiximus.* ecquid enim id addere necesse, cum proximè præcedat? imo ex ea narratione in hanc transfear auctor? *Gruter.*

4. *Se ipsam.*] Magis Vellejanum sit, *se ipsa, &c.* Ita semper auctor noster loquitur. Quod nulli negabunt, qui eum cum attentione legerunt. *Vossius.*

5. *Patria latet.*] Corruptum hoc esse dicam, & dicam tantum. Non enim medeor. Certe patria ejus non latet, & Romanam fuisse nomen genusque evincunt, *Calpurnia Bestiæ filia.* Lips. *Patriâ latet.*] Hæret hic Lipsius, atque patriam neutiquam latere, & evincere nomen, genusque fuisse Romanam. Sed fugit virum maximum, *patria* hic poni pro *paterna.* Per patrem vero intelligendum arbitror Calpurnium illum, quem Jugurtha pecuniis corruperat. *Vossius.* *Patriâ latet.*] *Lipsius* desperatum hunc locum existimat. *Acidalius* maluisset, *sua virtute eminet, patria latet*; ut filiæ gloria, cum paterna turpitudiue comparetur. Sed bene fecit, quod *timide* huc decurrit. quanquam longe ille quidem elegantius sensit, quam qui eundem sensum in usitata lectione repræsentari credunt: *nunc virtute eminet, patria latet.* *patriam* enim *virtutem*, absque ulla pronominis ἀντιθέσεως hic ad filiæ virtutem contendi, cui persuaderi poterit? Faveo conjecturæ de sensu; in asseveratione scripturæ cautissimum quemque maxime probaverim. *Boeclerus.*

6. *Domi bellique.*] Alias *animi bellique.*

1. *Qua-*

infestissimus, contractis circiter [1] quadraginta millibus fortissimæ pertinacissimæque in retinendis armis juventutis, Carbone ac Mario Coss. [2] abhinc annos CXI, Kal. Novemb. ita ad [3] portam Collinam cum Sulla dimicavit, ut ad summum discrimen & eum & remp. perduceret. [4] quæ non majus periculum adiit, Hannibalis intra tertium miliarium castra conspicata, quam eo die, quo circumvolans ordines exercitus sui Telesinus, dictitansque adesse Romanis ultimum diem, vociferabatur eruendam delendamque urbem: adjiciens, [5] nunquam defuturos raptores Italicæ libertatis lupos; nisi silva, in quam refugere solerent, [6] esset excisa. Post primam demum horam noctis

1. *Quadraginta millibus.*] Pæne duplicant numerum Appianus, Orosius, Eutropius, scribuntque *millia* LXXX. An non hic saltem LX? *Lipsius.*

2. *Abhinc annos* CXI.] Vulgo XL. Sed Ex. vet. habet, *abhinc annos* XI. *Kal. &c.* Quod Fasti etiam consulares docent. *Abhinc annos* CXI. *Kal. Novembribus.*] Recte. sed de Kalendis Novembribus etiamne recte? ambigo. Nam paullo infra scribit: *Felicitatem ejus diei, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetuo ludorum Circensium honoravit memoria, quibus sine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur.* Atqui profecto perpetui ii ludi in Kalendario Romano sunt notati, non Kalendis Novembribus (tunc enim nulli) sed VII. *Kal. Nov.* atque ibi sculptum: *LUD.VICT.* sicut & sequenti quatriduo, *LUDI.* Nisi fallor, isti ipsi sunt, & ad hunc numerum Vellejana lectio reformanda. *Lipsius.*

3. *Portam Collinam.*] De variis veteris urbis portis vide Marlian. l. 1. c. 7. & Georg. Fabricium in descriptione Romæ c. 4. Collina quæ & Quirinalis & Agonalis, sita erat versus septentrionem. Per hanc portam, quæ juxta Tacitum erat ad viam Salariam, memorant Gallos Senones urbem ingressos, eamque populatos esse.

4. *Quæ non majus periculum adiit.*] De Telesino hoc etiam capiendum, quod ait Lucanus lib. II:

—— Romanaque Samnis
Ultra Caudinas speravit vulnera furcas.

Male enim alii putarunt, Damasippum intelligi. *Vossius.*

5. *Nunquam defuturos, &c.*] Callidum dictum, de dominandi cupidis, alienæq; libertatis insidiatoribus; cujus cupiditatis respectu, *lupos* vocat Romanos Telesinus; plane sicut Mithridates apud *Justin.* 38, 6, 8: *ut ipsi ferunt, conditores suos lupæ uberibus altos: sic omnem illum populum, luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac jejunos habere.* Ita Æqui Volscique apud *Liv.* 3, 66. Fallor an ex hujus consilii regula Romani Carthaginem exciderint. cujus usum crebro etiam deprehendas in *Consiliis de bello Turcico suscipiendo.* Boecler.

6. *Esset excisa.*] Si abesset verbum *esset*, vividior fieret oratio; ita tamen ut *sylvâ excisâ* habeatur sexti casus. *Gruterus.*

noctis & Romana acies respiravit, & hostium cessit. Telesinus postera die semianimis repertus est, victoris magis quam morientis vultum præferens; cujus abscissum caput, ferri gestarique circa Præneste Sulla jussit. Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marius adolescens per cuniculos, qui miro opere fabricati in diversas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cum foramine è terra emersisset, à dispositis in id ipsum interemtus est. Sunt, qui sua manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, una obsesso & erumpente, occubuisse prodiderint. utcumque cecidit, hodieque tanta patris imagine [1] non obscuratur ejus memoria. de quo juvene quid existimaverit Sulla, in promtu est. occiso enim demum eo, Felicis nomen assumsit: quod quidem usurpasset justissime, si eundem & vincendi & vivendi finem habuisset. Oppugnationi autem Prænestis ac Marii præfuerat [3] Ofella Lucretius; qui cum ante Marianarum fuisset partium, [4] prætor ad Sullam transfugerat.

1. *Non obscuratur ejus.*] Vetus liber, *obscuratur civis memoria.* Burrer.

2. *Felicis nomen, &c.*] Ita in *Panegyr. Constant. Aug. cap.* 20. *Sulla felix si se parcius vindicasset: sed enim vero multis capitibus Rostra complevit.* Nimirum, ut *Solinus* autumat, *Cornelius Sylla dictus potius est, quam fuit Felix.* sive, ut *Pliniana* ἐπιχειρήσεις habet: *Unus sibi ad hoc ævi* Felicis *cognomen asseruit L. Sylla. Civili nempe sanguine, & patriæ oppugnatione adoptatus, & quibusdam felicitatis inductus argumentis, quod proscribere tot millia ac trucidare potuisset. O prava interpretatio, & futuro tempore infelix.* Congruit *Valerius*, qui post enumerata crudelitatis argumenta, παθητικῶς subjicit: *En quibus actis Felicis cognomen assequendum putavit!* Boeclerus.

3. *Ofella.*] Ursinus legit, *Ofela.* *Ofella.*] Vera hæc lectio; licet in MS. fuerit *Affella.* Ὀφέλλαν enim vocant Plutarchus, & Appianus. Nec aliter legitur in editione veteri epitomes Livianæ. Apud Martialem etiam libro x. idem occurit nomen:

Et quæ non egeant ferro structoris Ofellæ.

Atque ita scribendum esse, docet Servius ad VI. Æneidos. Ita ergo legendum apud Ciceronem in Bruto, ubi hunc *Aphiliam*, & Pedianum, ubi *Asellam* videas nominari. *Vossius.*

4. *Prætor.*] Mendum sine dubio subest: nam Ofella anno sequenti, cum consulatum peteret contra mandatum Sullæ, qui lege vetuerat, ne quis ante quæsturam, præturamque, consulatum gereret, fuit occisus. Cujus rei auctorem habeo Appianum. Nec vulgatam lectionem juvat, quod Ofella, jussu Sullæ, Prænestinæ obsidioni præfuerit;

cum

gerat. Felicitatem dici, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetua [1] ludorum Circensium honoravit memoria, [2] quibus sine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur. Paullo ante quam Sulla [3] ad Sacripor- 28
tum dimicaret, [4] magnificis præliis partium ejus viri hostium exercitum fuderant: [5] duo Servilii apud [6] Clusium, Metellus Pius apud [7] Faventiam, M. Lucullus circa [8] Fidentiam. Videbantur finita belli civilis mala, cum Sullæ crudelitate [9] aucta sunt. quippe dictator creatus [10] (cujus honoris usurpatio per annos cxx. intermissa. nam proxi-

cum & hoc aliis, nec prætoriæ dignitatis viro, potuerit demandari. Puto ergo pro *prætor* substituendum *proditor*. Similiter infra de Munatio Planco ait Vellejus: *Plancus non judicio recta legendi, neque amore Reip. aut Cæsaris; sed morbo proditor, &c. transfugit ad Cæsarem.* Qui locus per se fere sententiæ nostræ firmandæ sufficiat. *Vossius.*

1. *Ludorum Circensium.*] Equestrium. Quales erant Circenses.

2. *Quibus sine nomine.*] Burrerius testatur, in ver. exempl. esse; *qui sub ejus nomine.* quod omnino probum videtur. *Boeclerus.*

3. *Ad Sacriportum.*] Vide supra p. 113.

4. *Magnificis.*] *Magnis*, magis placet. *Manutius. Magnificis.*] Non muto. etiam paullo post, *magnificentissimas res gerere* invenies. *Lipsius.*

5. *Duo Servilii.*] Hæc Serviliorum de Italicis victoria habetur in argenteo quodam apud me denario, in cujus una parte ponè caput Romæ, cui ITALIA subscriptum est, signata est corona quadam victoriæ hujus, ut videtur, index, quod signum in aliis etiam Serviliæ gentis denariis impressum est. in altera Castorum equitantium aversis equis, simulacra expressa sunt, cum litteris Oscis, quibus indicari nomen, prænomenque Servilii putamus. Nam Oscis etiam litteris signati sunt hi denarii, in quibus Italica hæc contra Romanos conspiratio, & velut fœdus quoddam cæsa porca impressum est. *Ursin.*

6. *Clusium.*] Mediterraneum Tusciæ oppidum Ptolemæo, Straboni, Livio, aliisque.

7. *Faventiam.*] Italiæ urbs Plinio.

8. *Fidentiam.*] Galliæ togatæ in Italia urbs Ptolemæo & Antonino.

9. *Aucta sunt.*] Suspicor scripsisse Vellejum, *nata sunt.* Haud paullo argutior sic sententia, & ἀντιθέτῳ exornata. *Lipsius.*

10. *Cujus honoris, &c.*] Hic locus corruptissimus fuit, ut B. Rhenanus testatur. *Cujus honoris.*] Parum hæc inter se apta. Distingui scribique mavelim: *non tam desiderasse, quam timuisse) potestate imperii, quo priores ad vindicandam m. p. r. usi fuerant, immodicæ crudelitatis licentiâ abusus est.* Ex hac distinctione, & transposita notâ parentheseos, longè alia clariorque sententia, quàm quæ vulgatur. maximè si mecum *potestate*, pro *potestatem* scribis: itemque *abusus*, non *usus*. Lipsius. *Cujus honoris, &c.*] Lipsius distingui, scribique mallet: *non tam desiderasse, quam timuisse) potestate imperii, quo priores ad vindicandam maximis periculis Rempublicam usi fuerant, immodicæ crudelitatis licentia abusus est.* Sensum sane optime assecutus est.

mus post annum, quam Hannibal Italia excesserat: ut appareat populum Romanum usum dictatoris non tam desiderasse, quam timuisse potestatem imperii, quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. usi fuerant) immo-

De verbis videamus. Ea in editione principe corruptissime ita erant concepta: *usum dictatoris aut metu desiderat Tulio eo timuisse potestatem imperii, proh res ad vindicandum maximi periculi, spolia musiteranteo, immodicæ crudelitatis licentia usus est.* Quæ multo minori libertate commode ita restitui posse putamus: *ut appareat populum Romanum usum dictatoris haud ita desiderasse, uti extimuisse potestatem imperii) quo priores ad vindicandam maximis periculis Rempublicam usi erant. eo immodicæ crudelitatis licentia usus est.* Quæ si non vera, saltem veræ proxima est lectio. *Voss. Cujus honoris, &c.*] Si recte memini, non occurrit facile in antiquis Scriptoribus locus, de *Dictatura*, accuratior pleniorque. Quapropter nihil abs re me facturum arbitror, si paulo pressius *Vellejanis* vestigiis institero, usumque Dictatoriæ potestatis, ea parte, qua notitiam reip. gerendæ juvare potest, declaravero. Quæ jam aliis sunt tradita, nihil attinet repetere. Manebimus enim intra limites *Vellejanos*. Dicitur 1. *Priores Dictatura ad vindicandam maximis periculis rempubl. usos esse.* Recte, ipsa caussa reperti usurpatique hujus magistratus, & finis innuitur: creatum esse, ad maxima quæque & ardua pace belloque præsentioris imperii viribus conficienda. Itaque *Livio in rebus trepidis ultimum consilium* dicitur Dictatoris creatio 4, 56. & *Augustin. 3. de C. D. 17. in extremis periculis* factum ait. Hic verus, &, ut ita dicam ordinarius scopus. Nam quod *Clapmarius 3. de arcan. 19.* inter *Arcana Aristocraticæ dominationis adversus plebem* refert, [illegible] & respectu temporis, quo primus *Dictator* creatus, item resp. intemperantiæ popularis [illegible] accipiendum est. Serviebat enim postea Dictatoris terror non Democraticæ modo vehementiæ coërcendæ, sed certaminibus etiam & ambitioni optimatum in ordinem redigendæ. Dicitur 2. à *Vellejo*, *populum R. timuisse potestatem imperii* Dictatorii. Erat enim *jure regio*, à quo ferme solo tempore differebat. unde *Ciceronis* illud *Philipp. 1.* debet explanari, cum ait de Syllæ temporibus: *Dictatura jam vim regiæ potestatis obsederat.* Erat sane *regia potestas*, quippe quæ duorum consulum, ut apud *Liv.* alibi dicitur, potestatem repræsentabat: jam autem duobus Consulibus *regium imperium* tribuitur apud *Ciceron. 3. de ll. 3.* sed cum exceptione temporis. quam cum transcendit Sylla perpetuus Dictator factus, jam Dictatura vim totam regiæ potestatis formamque veri regni obsederat. Alias, ne Dictatura ad libertatis oppressionem, regnique in rem Rom. reductionem tenderet, temporis brevitate cautum provisumque erat, ne ultra sextum mensem quisquam eum magistratum gereret, vide *Clapm. de arcan.* 2, 11. & Catuli *orat. apud Dion.* 36. ubi & alterum consilium ἐπιπλήξεως cujusdam, *ne extra Italiam cum imperio sit Dictator.* Tertium erat, veluti imaginarium Dictatoriæ potestatis frenum, sive simulacrum Democraticæ libertatis etiam sub Dictatore; quando Dictatori equum conscendere non licebat, nisi ad populum tulisset, *ut equum ascendere liceret*, sicut ex *Plutarchi Fabio* & *ap. Liv.* 3, 14. discimus. His igitur rationibus consiliisque Dictatoriam potestatem quam timebat populus

[1] immodicæ crudelitatis licentia usus est. [2] Primus ille & utinam ultimus, exemplum proscriptionis invenit, ut, in qua

lus Romanus, quodammodo limitabant, & ne ad mutationem status valeret, retinebant. Dicitur 3. apud *Vellejum*: *Non tam P. R. desiderasse usum Dictatoriæ*, quam timuisse potestatem imperii. *Desideravit sane usum*, neque carere omnino potuit hoc remedio adversum libertatis vitia: sed non sine timore tamen accessit, ad præsentissimi remedii strenuitatem; sicut peritissimi quique medicorum fortissima & maxime strenua medicamenta non quidem penitus omittunt, sed cum cura & solicitudine adhibent. Hæc solicitudo non parùm creverat, perspectis reip. morbis paulatim invalescentibus, auctaque incivilis elationis cupiditate. Præcipuæ observationis est locus *Appiani* 1. *bell. civ. p.* 359. cum in tumultu Tiberii Gracchi miratur, *nemini, neque tum neque postea in mentem venisse Dictaturæ remedium, quo respubl. sæpe è maximis periculis convaluerat.* καί μοι, inquit, θαῦμα καταφαίνεται, τὸ πολλάκις ἐν τοιούτοις δὴ φόβοις διὰ τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς διασωσαμένους, τότε μηδ' ἐπὶ νοῦν τῆς Δικτατωρίας λαβεῖν. ἀλλὰ χρησιμώτατον τὸ προτέροις τόδε τὸ ἔργον εὑρεθὲν, μηδ' ἐν μνήμῃ τοῖς πολλοῖς ἄρα γίνεσθαι, μήτε τότε, μήτε ὕστερον. Quod ait, neque postea in mentem venisse cuiquam hoc remedium αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς, caute accipiendum est. Nam illud SC. quo postea in C. Gracchi seditione Opimio Cos. primum mandatum est, *videret ne quid respub. detrimenti caperet*, quid aliud notat nisi commissum, quam plenissimum esse potest, imperium, sive, ut rectissime in *Gracchis Plutarchus* explicat, *Dictatoriam potestatem*? Ut clarum sit, *nomine Dictaturæ*, ob timorem, quem innuit *Vellejus*, *abstinuisse*; *rem ipsam tamen*, post longiorem cessationem, *reduxisse Romanos*. Etsi autem [monarchici imperii] nomen ejuraverat amantissima libertatis civitas, tamen tot illis artibus suis, tanto legum consiliorumque apparatu, non potuit suam libertatem regere atque conservare, quin subinde ad plenam *Unius potestatem*, sub diversis quidem nominibus, recurrendum haberet; donec denique penitus in eam imperandi formam recideret, atque ita ab interitu, qui ex morbis libertatis imminebat, resurgeret. *Boecler.*

1. *Immodicæ crudelitatis.*] Quam præsertim graphice describunt *Valer. Max.* 9, 2. *Plut. Syll. Augustin. de C. D.* 3, 27. & 28. *Lucan.* 2. *Senec.* 1. *de clem.* 12. *Id. de Provid.* 3. aliique plures. *Boecl.*

2. *Primus ille.*] Impotentiam Sullæ Cicero 2. Officiorum & Verrin. Act. 2. lib. 3. his tangit verbis: *Qui ausus est dicere hasta posita, cum bona in foro venderet, & bonorum virorum & locupletium, & certe civium, prædam suam se vendere.* præter ordinarios meminit Dionysius, Cæsar lib. 1. bell. Civil. Sallustius. *Schegk. Primus ille.*] *Appianus.* 1. *bell. civ. p.* 409. οὗτος γὰρ δοκεῖ πρῶτος οὓς ἐκόλασε θανάτῳ προγράψαι, καὶ γέρα τοῖς ἀναιροῦσι καὶ μηνύματα τοῖς ἐλέγχουσι καὶ κολάσεις τοῖς κρύπτουσιν ἐπιγράψαι. *Hic enim primus, quos capite plexos cupiebat, proscripsit, & præmia percussoribus proscriptorum, itemque latentium indicibus, neque minus pœnas celantibus latentes proposuit.* quod & *Vellejus* Noster mox subjicit. clarius autem *Plutarchus*, *receptatori proscripti & servatori capitalem pœnam denuntiatam*; *non exceptis fratribus, filiis, parentibus: per-*

qua civitate petulantis convicii [1] judicium histrioni exoleto redditur, in ea jugulati civis [2] R. publice constitueretur [3] auctoramentum; plurimumque haberet, qui plurimos interemisset; neque occisi hostis, quam civis, uberius foret præmium; fieretque quisque merces mortis suæ. [4] Nec tamen in eos, [5] qui contra arma tulerant, sed in multos insontes sævitum. adjectum etiam, ut bona proscriptorum venirent, [6] exclusique paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum jure prohiberentur; simul-

cussori bina talenta promissa, etiamsi servus Dominum; filius parentem interfecisset, memorat. *Boecler.*

1. *Judicium histrioni exoleto.*] Alibi [in Epistolic.] tentavimus hunc locum etiamque alii. Nunc placeat: *judicium in histrionem ex albo.* Nam id verum est. & legibus XII tab. animadversi actores aut histriones, qui carmen actitassent quod infamiam flagitiumve faceret alteri. In bonâ omni Rep. ita solitum: hodierna licentia quam effrænis solutaque es! *Lips. Judicium histrioni exoleto.*] Placet *Grutero* interpretatio: *nimirum aures præbuisse judices histrioni, & cives qualescunque castigasse, quos constaret histrionem aliquem petulantiore notasse convitio.* Lipsius maluerat: *judicium in histrionem ex albo.* Quia in *msc.* fuit *judicium historiarum ex alto.* Boecler. *Exoleto.*] *Exoleti* epitheto nihil contemptius histrioni tribui potest. Ita Firmico in præfatione l. I. Astrol. Sulla dicitur, *Senex exoletus.* Hoc est, ut mox ipse explicat: *qui à primo vestigio pubescentis ætatis, in scurrarum gremiis per damna venundati pudoris adolevit.* Glossæ Philoxeni: *Exoletus,* ὑπέργηρως, τέλειος. Sic & Cicero pro Milone, aliique ea voce usi. *Vossius.*

2. *R. publice.*] Vulgò, *Reipublicæ.* Ita restituit Claudius Puteanus.

3. *Auctoramentum.*] Sumitur pro obligatione nexuque, ac veluti stipendio pretioque ejus, qui sit auctoratus, sive obligatus.

4. *Nec tamen in eos.*] Forte, *nec tantum in eos,* juxta Ursinum. *Nec tamen in eos.*] Pro *tamen* quidàm emendant *tantum:* alii cum Acidalio particulam *tamen* retinent, sed ita, ut alii corrigunt, interpretandum censent. Neutris assentio. Subauditur enim *tantum,* vel *solum.* Sallustius bello Jugurthino: *Non enim regnum, sed fugam, exilium, & has omnes, quæ me premunt, miserias cum anima simul amisisti.* Hoc est, *non enim solum regnum, &c.* Quod male manus recentior in MS. nostrum optimæ alioqui notæ, invehere fuit conata. Frontinus lib. II. c. XIII. de Horatio: *dejecit se in alveum, eumque non armis, sed vulneribus oneratus, tranavit.* Possem etiam compluria aliorum afferre loca: sed hi &, aut tali particula, post *sed* addita, locutionem hanc emollire conati. *Voss.*

5. *Qui contra arma tulerant.*] Octo millia deditorum in villa publica trucidavit. Livius XCVIII. *Villa publica locus in campo Martio,* Augustinus Civitatis Dei 3. cap. XXIX. *Schegk.*

6. *Exclusique paternis opibus.*] Contra morem priscum, quo liberi minime parentum delicto tenebantur. Dionysius Antiquitatum 8; & Plinius in eximio illo Ciceronis elogio lib. 7. c. 30. eo alludit. Postea his ignovit Cæsar, & ad jus dignitatis revocavit. Suetonius, Dio, & noster infra. *Schegk.*

1. Quod

ſimulque, [1]quod indigniſſimum eſt, ſenatorum filii & onera ordinis ſuſtinerent & jura perderent. Sed adven- 29
tum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompejus ejus Pompeji filius, quem magnificentiſſimas [2]res in conſulatu geſſiſſe bello Marſico prædiximus, XXIII annos natus, abhinc annos CXIII, [3]privatis ut opibus ita conſiliis magna auſus, magnificeque conata executus, ad vindicandam reſtituendamque dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis ejus clientelis refertus erat, contraxit exercitum. cujus viri magnitudo multorum voluminum inſtar exigit: ſed operis modus paucis eum narrari jubet. Fuit hic genitus matre Lucilia, ſtirpis ſenatoriæ, [4]forma excellens, non ea qua flos commendatur ætatis, [5]ſed ex dignitate * conſtanti: quæ illam conveniens ampli-

1. *Quod indigniſſimum eſt.*] Ita *Plutarchus* ὃ δὲ πάντων ἀδικώτατον ἔδοξε, τῶν προγεγραμμένων ἠτίμωσε καὶ ὑιοὺς καὶ ὑιωνοὺς, καὶ τὰ χρήματα πάντων ἐδήμευσε. *Quod omnium viſum eſt indigniſſimum, proſcriptorum liberos nepoteſque infamia notavit, omniumque bona publicavit.* Boecler.

2. *Res in conſulatu.*] Ita exemplar vetus juxta Burrerium. vulgo, *in ſenatu.*

3. *Privatis ut opibus.*] Ita de *Octavio* infrà 2,61,1: *mira auſus ac ſumma conſecutus privato conſilio majorem ſenatu pro rep. animum habuit.* Quanquam, hæc privati conſilii auxiliique, utut pro rep. ſuſcepta molitio, niſi acceſſerit publicæ auctoritatis approbatio, non ſolet commendari à rerum civilium peritis. Itaque *Prudentes* apud *Tacitum* 1. A. 10, 1. in reprehenſione Auguſti etiam illud memorant: *paratum ab adoleſcente privato exercitum.* Scilicet plus eſt in legibus, quam in ſucceſſu. datoque ſemel exemplo prætextuque, facile dominandi cupidis ad nova conſilia via panditur. Quare non fruſtra *Ariſtoteles* etiam circa clientelas, de quibus mox ſequitur, monuit, *periculoſum eſſe liberæ civitati, ſi quis nimia clientum, amicorum, ſervorum multitudine emineat polleatque.* Quod Romani mature debebant obſervare. *Boeclerus.*

4. *Forma excellens.*] Ita *Plutarchus Pompejum* commendat: τὸ γὰρ ἐράσμιον, ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρώπως, καὶ τῷ νεαρῷ, καὶ ἀνθοῦντι διέφαινεν εὐθὺς ἡ ἀκμὴ τὸ γεραρὸν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἤθους. *Gratia formæ dignitatem pariter ac humanitatem eximiam præferebat, & in illo juvenili flore exſplendeſcebat jam ſenilis regia quadam gravitas.* Compara *Suetonii* locum de *Tito*, *cap.* 3. *Forma egregia, & cui non minus auctoritatis ineſſet, quam gratiæ.* Eſtne hoc εἶδος ἄξιον τυραννίδος, *ſive imperatoria forma*, quam *Cornelius Nepos* etiam Iphicrati tribuit, 3, 1? *Boeclerus.*

5. *Sed ex dignitate.*] De gravi autem hac & ἀξιωματικῇ Pompeji formâ, ex Silio aliquid capies lib. XIII.

amplitudinem, fortunam quoque ejus, ad ultimum vitæ comitata est diem: innocentia eximius, sanctitate præcipuus, eloquentia medius; potentiæ quæ honoris caussa ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidissimus; dux [1] bello peritissimus; civis in toga (nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, [2] in reconcilianda gratia fidelissimus, in accipienda satisfactione facillimus; potentia sua numquam aut raro ad impotentiam usus; pæne omnium [3] vitiorum expers, nisi numeraretur inter maxima, in civitate libera dominaque gentium, indignari, cum omnes cives jure haberet pares, [4] quemquam æqualem dignitate conspicere. * Hic à toga virili assuetus com-

Ille hirta cui subrigitur coma fronte, decorum,
Et gratum terris Magnus caput.
Lipsius.

* *Constanti.*] Manutius legit, *Constantiaque.*

1. *Bello.*] Lipsius.

2. *In reconcilianda.*] Imò *reconciliata.* Nam ibi fides locum habet, uti facilitas in reconcilianda. *Lipsius.* *In reconcilianda.*] Lipsius legit, *reconciliata.* Mihi nihil mutandum videtur. Vult Vellejus, fidelissimum fuisse in reconcilianda inter alios gratia, ubi fide potissimum opus. *Vossius.*

3. *Vitiorum.*] [Vulgo male, *votorum.*] Nimium est pro Pompejo. & quis vel Socrates ad hunc sapientiæ gradum venit, nil vovere? Aldus igitur *vitiorum* fecit, haud male. Possis &, *notarum:* ac consequenter, *inter maximas.* Ut velit nihil esse culpandum notandumque in Pompejo, prætet nimiam æstimationem sui & studium excellendi. *Lipsius.* *Vitiorum.*] Profectò verior Aldi conjectio. quæ fuerat eadem & mea. Nam sequentia attende: virum ait fuisse Pompejum, liberum & immunem fermè omnibus vitiis, nisi maximum illud tamen esset, neminem quemquam parem ferre potuisse. Certò igitur *vitiorum* rescribendum. Sed de Catone Porcio infra: *Omnibus humanis vitiis immunis.* Exempla in alteram partem allata, si verè volumus judicare, minus etiam cogemur, quam ad rem minimo minus facientia fateri. Taceo, quod quivis videt, quàm illam ipsam lectionem insequentia adversis veluti cornibus impugnent. *Acidalius.*

4. *Quemquam æqualem.*] *Cæsar 1. bell. civ. Pompejus neminem dignitate secum exæquari volebat. Lucan. 1. Flor. 4, 2. 14. Sallust.* alludit *orat. 1. de rep. ord.* cum de Pompejo loquens, *Nam particeps*, inquit, *dominationis neque fuit quisquam, neque si pati potuisset, orbis terrarum bello concussus foret.* Egregie *Theophrastus in Charact.* περὶ τῆς ὀλιγαρχίας, notat, *homines* ὀλιγαρχικοὺς *ex Homeri versibus hunc, solum & unum tenere*, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω; *aliorum omnium nihil scire.* Qui character non tam Optimatibus, id est, Aristocraticis hominibus, quód simpliciter & sine

commilitio prudentiſſimi* ducis parentis ſui, bonum & capax recta diſcendi ingenium ſingulari rerum militarium prudentia [1] excoluit, ut à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompejus timeretur validius. Tum M. Perperna prætorius, è proſcriptis, gentis clarioris quam animi, Sertorium inter cœnam [2] Etoſcæ interemit, Romaniſ-

& ſine limitatione *Magnus ille Caſaubonus* pronuntiat, ſed Oligarchicis, adeoque iis, qui Optimatium auctoritatem uſque ad paucorum potentatum evectam cupiunt, videtur convenire. Quo ſenſu ſcilicet ὀλιγαρχικός, declaratur à *Poll.* 3,6. οὐκ ἀγαπῶν τὸ ἴσον: *æqualitatem non amans.* Eſt enim ἰσότης, ſive ἰσηγορία, ἰσονομία, civilis æquabilitas, veluti fundamentum & vinculum libertatis & Democratiæ. Ergo *Vellejus: cum omnes cives jure haberet pares.* Hanc æqualitatem qui tranſcendunt, *inciviles, inciviliter elati, &* ὀλιγαρχικοὶ vocantur, & interdum τυραννικοί. *Boecler.*

* *Hic à toga.*] Vulgo, *hicce toga. Hic à toga.*] Ita V. E. Is qui Vellejum è vetuſto deſcripſit, falſus eſt *a* litera in ccc. nam ut in hoc, ſic etiam in quibuſdam aliis veterum codicibus, *a* ſic ſcribitur cc: quod iſte pro *cc* ſyllaba adſpexit. *Burrer.*

1. *Excoluit.*] In veteri exemplari *celeriora*, forte legendum *celebrior.*

2. *Etoſcæ.*] Potuit eſſe Inci nomen, *Etoſcæ*, à librariis poſtea corruptum, potuit *& eſcas*: id quod ſententia non reſpuit: potuit etiam aliter. quod ut aſſequi conjectura, felicitatis eſt, ſic affirmare ſine veterum librorum, aut hiſtoriæ teſtimonio, temeritatis. Mihi, loci nomen fuiſſe, probabilius videtur. Et quoniam in emendando literarum maxime ſimilitudinem ſequi oportet, placeret, *Oſcæ.* quæ fuit urbs Hiſpaniæ, inter eas, quarum ope Sertorius uſus eſt. *In fidem Romanam*, ait Florus, *venere urbes, Oſca, Terme, Tutia, Valentia, Anxima.* Meminit etiam Plinius lib. III. cap. 3. & Ptolemæus lib. II. c. 6. *Manutius. Etoſcæ.*] Adſentior doctiſſimis viris, Manutium dico & Ortelium, *Oſcæ* ex Plinio, Ptolemæo, Plutarcho legentibus. Strabo libro 3. *Ileoſcam* agnoſcit. Supremum iſtud convivium reperies apud Salluſtium hiſtoriarum l. 3. *Igitur diſcubuere*, inquit, *Sertorius inferior in medio. ſuper eum L. Fabius Hiſpanienſis ſenator ex proſcriptis, in ſummo Antonius, & infra ſcriba Sertorii Verſius: & alter ſcriba Mæcenas in imo, medius inter Tarquitium, & Dominum Perpernam.* Huic loco lucem pete à Plutarcho in Sertorio. [Vide Annot. in Salluſt. p. 476. & ſeqq.] Unum moneo, facillimè ab Antonio, qui in ſummo, vulnerari potuiſſe Sertorium, qui interior. ita enim ritus ſtatuere lectos, ut eujus prona & prompta tranſitio & attactio. colligo è Plauti Aſinaria Scena,

Agedum iſtum:
Neque illac illi ſuo pede pedem homini premat.
Cum ſurgat, non in lectum inſcendat proximum:
Neque cum deſcendat, inde det cuiquam manum. Schegk.

Etoſcæ.] Imo, *Oſcæ.* Strabo lib. III. de eodem Sertorio ait, ἐπελθόντα δ᾽ ἐν Ὄσκῃ. Ita enim egregie emendavit Cl. Puteanus. Vulgo corrupte editum: ἐπελθόντα δ᾽ νόσῳ. Florus etiam libro III. cap. XXII. Oſcam inter urbes recenſet, quæ Sertorio occiſo, in poteſtatem venere Romanorum. *Voſſius.*

1. *Metel-*

maniſque certam victoriam, partibus ſuis excidium, ſibi turpiſſimam mortem peſſimo auctoravit facinore. [1] Metellus & Pompejus ex [2] Hiſpaniis triumpharunt: ſed Pompejus hoc quoque triumpho, [3] adhuc eques Romanus, ante diem quam conſulatum iniret, curru urbem invectus eſt. Quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in ſummum faſtigium vectum, iniquo tuliſſe animo, C. Cæſaris in altero conſulatu petendo, ſenatum populumque R. [4] rationem habere. adeo familiare eſt hominibus, omnia ſibi ignoſcere, nihil aliis remittere; & [5] invidiam rerum non ad cauſſam, ſed ad voluntatem perſonaſque dirigere. Hoc conſulatu Pompejus [6] tribuniciam poteſtatem reſtituit, cujus Sulla [7] imaginem ſine re reliquerat.

1. *Metellus & Pompejus.*] Adi *Sigon. comment. in faſt. & triumph. R.* ad ann. DCLXXXII. ubi & Auctorum loca notata. *Boecler.*

2. *Hiſpaniis.*] Vulgo, *Hiſpanis. Hiſpaniis.*] *Hiſpaniis* reponit Lipſ. Nam alioqui legendum eſſet *de Hiſpanis.*

3. *Adhuc eques Romanus.*] Cicero pro L. Manilia, Lucanus lib. 7. Plinius lib. 7. *Pompejus Sicilia recuperata, Africa tota ſubacta, Magnique nomine ſpolio inde capto, eques Rom. (id quod nemo ante) curru triumphali revectus eſt.* Schegkius. *Adhuc eques Romanus.*] Nam & antea, quatuor & viginti annos natus, adhuc eques Romanus, *quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. Epit. Liv.* 82. Adi rurſum *Sigon. comment. in f. & tr. R.* ad ann. DCLXXII. *Boeclerus.*

4. *Rationem habere.*] *Flor.* 4, 2, 16. & late *Dio* 40. *Appian.* 2. *bell. civ. Cæſ.* 1. *bell. civ. Plut. in vit.* Boecler.

5. *Invidiam rerum.*] Etenim ut eſt non multo poſt, *interdum perſona, ut exemplo nocet, ita invidiam auget, aut levat.* Et, *raro invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur:* ſed *qui eos ſuo arbitrio aut depoſituri, aut retenturi videntur, & modum habent in voluntate.* Acidalius. *Invidiam rerum.*] Satis obſcura ſententia, niſi capias: *invidiam rerum à pleriſque ambitioſis & potentiæ cupidis non referri ad cauſſam & negotium, neque ex eo æſtimari: ſed potius voluntatis ſuæ ſtudio obſequentes eos ferri ad obtrectandum invidendumque, non tam factis & rebus quam perſonis.* ſi enim *voluntatem* de τῶν προσώπων eorum, quibus invidetur, accipias, falſa erit ſententia. *Boecler.*

6. *Tribuniciam poteſtatem.*] Tullius 3. de Legibus, *Quamobrem in iſta quidem re, vehementer Sullam probo, qui tribunis pleb. ſua lege injuriæ faciendæ poteſtatem ademerit, auxilium ferendi* (intelligit interceſſionem. Cæſar libro 1. belli Civil.) *reliquerit, Pompejumque noſtrum ceteris rebus omnibus ſemper ampliſſimis ſummiſque effero laudibus: de tribunicia poteſtate taceo, nec enim reprehendere libet, nec laudare poſſum.* Schegkius.

7. *Imaginem ſine re.*] Alii, *ſine jure.* eodem ſenſu. Reſtituit autem Pompejus tribunitiam poteſtatem, ſimulacro quodam popularitatis: ut nimirum pignerato populi favore, aditum ſibi

querat. Dum Sertorianum bellum in Hispania geritur,
[1]LXIV [2]fugitivi è ludo gladiatorio Capua profugientes,
duce Spartaco, raptis ex ea urbe gladiis, primo Vesu-
vium montem petiere; mox crescente in dies multitu-
dine, gravibus variisque casibus affecere Italiam. quo-
rum numerus in tantum adolevit, ut qua ultimo dimica-
vere acie, [3]XL. millia hominum se Romano exercitui op-
posuerint. Hujus patrati gloria penes [4]M. Crassum fuit,
mox [5]Romanorum omnium principem. Converterat Cn.
Pompeji persona totum in se terrarum orbem, & [6]pæne
homine major habebatur. qui * cum consul perquam lau- 31
dabi-

sibi ad dominatum muniret. sicut & Cæsar apud *Sueton.* 5. *auctores restituendæ tribunitiæ potestatis, cujus vim Sulla diminuerat, enixissime juvit.* Boeclerus.

1. LXIV.] Non displicet Lipsio numerus qui in Livii Epitomâ legitur, LXXIV. LXIV.] Ut nihil hic mutandum putem, facit maxima scriptorum dissensio. Quorum in hoc numero diversitatem scire qui desideret, adeat eruditissimum Freinshemium, ad Flori lib. III. cap. XX. *Vossius.* LXIV.] De bello Spartacio vide *Flor.* 3, 20: quosque ibi *Casters* laudavit. adde *Sigon. ad ann.* DC LXXX. *Boecler.*

2. *Fugitivi.*] Vix probes *fugitivi profugientes.* aliud quid videtur prius loco vocis *fugitivi.* Gruter.

3. XL.] Alii hunc numerum plurimum augent. Inter quos, is qui minimum habet, est Eutropius. Hic sexaginta millia virorum ab iis collecta fuisse scribit. Appianus vero ad C. & XX. millia extendit. Orosius, Liviique epitomator, medium tenuisse videntur, ut ex cladibus colligas. Itaque vix ambigo, quin in Velleio legendum sit; $\overline{XC}$ *hominum.* Vossius.

4. *M. Crassum.*] Qui ovans urbem inivit, quod Senatus censeret indignum de servis, hoste non justo, triumphare, Plutarchus. Coronatus tamen non myrtea corona, quæ Ovalis, sed per gratiam Senatusconsulto adjutus, laureâ. Agellius lib. 5. cap. 7. *Schegkius.*

5. *Romanorum omnium principem.*] Non sanè *omnium:* nec Cæsar aut Pompejus concesserint. Quid si, *opibus?* id verum sit. nec displiceat etiam omitti vocem, *omnium*, atque induci. *Lipsius.* *Romanorum omnium principem.*] Non quasi solus, sed quia unus ex tricipitina. Lipsius, pro *omnium*, malebat, *opibus.* Quem dictio, *mox*, satis refellit. Aliorum conjecturæ Lipsianâ multo deteriores. Omnium minime placet illa Barthii; qui pro, *Romanorum omnium*, scribebat: *Romanorum hominum.* Ut tacita nimirum arguria Cæsarem non modo, sed & Pompejum, hominibus eximat Vellejus. *Voss.* *Romanorum omnium principem.*] Nihil prorsus impedit æqualitas aliorum, imo nec superior alterius auctoritas quicquam detrahit huic significatui. Princeps Romanorum rectissime dicitur, *non qui solus supra ceteros eminet, sed qui inter eminentissimos Romanorum, id est, inter principes suæ reip. numeratur.* Boecl.

6. *Pæne homine major.*] Antea fuerat: *per omnia majore vi habebatur.* *Acidalius* legit: *per omnia major ævo habebatur;*

dabiliter jurasset, se in nullam provinciam ex eo magistratu iturum, idque servasset, post biennium [1] A. Gabinius tribunus legem tulit, ut, cum belli more non latrociniorum, orbem classibus jam, non furtivis expeditionibus [2] piratæ terrerent, quasdam etiam Italiæ urbes diripuissent; Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; essetque ei imperium æquum in omnibus provinciis cum proconsulibus, usque ad quinquagesimum miliarium à mari. [3] quo S. C. pæne totius terrarum orbis * imperium uni

tur. Arridere potest primum aspicienti ea emendatio: sed penitius expensa non carebit dubitatione. *Boecler.*

* *Cum consul jurasset.*] Vide *Appian. 1. bell. civ. extremo:* ubi reconciliati Coss. Pompejus & Crassus, *exercitus dimissionem edixere. Sigon. comment. in f. & tr. R.* ad ann. DC.LXXXIII, existimat apud *Zonaram* (t.2. p.12. in verbis παρῄτησαν ῥ καὶ τὴν στρατηγίαν) hoc ipsum intelligi, *provinciam sc. ab eo repudiatam.* Boecler.

1. *A Gabinius.*] *Qui nisi rogationem de bello Piratico tulisset, profecto & egestate & improbitate coactus piraticam ipse fecisset.* Cicero. *Schegk.*

2. *Piratæ.*] De piraticæ licentiæ origine successibusque vide accuratissimum *Dionem lib.36, & Plut. in Pompejo.* Boecler.

3. *Quo SC.*] Aperte falsum, aut Vellejus in mendo Magnus ille Jurisconsl. in Observationibus rescribit P.S. id est, *Plebiscito*, invitis libris, volente veritate. Emendaverim *scito.* facili & prono errore imperiti librarii, τὸ *scito in SCto* mutantis. Et *sciscere* sive *scitum* verbum proprie plebis, notum ex Plauto, Cicerone, aliis, immo generale ad omnia decreta pertinens. Livius l. 1. *quà publica, quà privata sacra Pontificis scitis subjecit.* Plinius lib.33. c.2. *Nongenti vocabantur ex nominibus selecti ad custodienda suffragiorum scita in comitiis.* à me Lipsius ad Tacitum. Hæc uti protuli, opinor; magis, Vellejum peccasse, cum & statim Catoni Senatusconsulto Cyprum commissam recitet. *Schegkius.* *Quo SC.*] Viri eruditi, inter quos etiam summus I. C. Jacobus Cujacius, pro S. C. restituunt hic, P. S. Nimirum quia satis constet, Gabinio tribuno legem ferente, populum eam scivisse. Ego nil temere mutaverim. Nam licet illud P. S. fuerit, tamen à senatu, quamvis invito, comprobatum fuisse videtur. Vide Dionem lib. XXVI. Extant præterea duo numismata, apud Occonem Adolphum, quorum unius inscriptio:

MAGNVS IMPERATOR ITER.
PRAEF. CLAS. ET ORAE MARIT. EX S.C.

Alterius,

MAGNVS PIVS IMPERATOR ITER.
PRAEF. CLAS. ET ORAE MARIT. EX. S.C.

Unde colligo, P. S. quoque, quæ senatus vi approbare coactus, S. C. nomen obtinere. Hinc est, quod infra Cyprum S. C. provinciam factam dicat Vellejus. Satis enim constat ex Catone Plutarchi, aliisque, & hoc plebiscitum fuisse, ac P. Clodium vi à senatu extorsisse, ut Cato in eam insulam mitteretur. Imo & ipse Paterculus postea ait: *Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerii titulo, M. Catonem à Rep. relegavit.* Cujacius, aliique viri eruditi, τὸ *in senatu*, ab aliena manu esse arbitrantur. Ego illuc retineri posse puto. Ut

P. Clo-

uni viro deferebatur: [1] sed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonii prætura decretum erat. [2] sed interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam anget aut levat. in Antonio homines æquo animo passi erant. raro enim invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contra in iis homines extraordinaria reformidant,

qui

P. Clodius in senatu egisse dicatur, quod senatum pro rato habere compulerit. *Vossius.*

* *Imperium uni viro.*] *Plutarchus:* ἔγραψε δὲ Γαβίνιος εἰς τὸν Πομπήιον συνθεὶς νόμον, οὐ ναυαρχίαν, ἄντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα, καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἀνυπεύθυνον. Adde quæ sequuntur. *Boecl.*

1. *Sed tamen idem hoc.*] Gruterus duas priores voces omnino irreptitias esse censet. Mihi non videtur. Mirandum esse inquit Vellejus, P. R. adeo libertatis studiosum, uni Pompejo totius maris decrevisse imperium. Demere tamen admirationem, quod idem hoc ante biennium M. Antonio esset decretum, homini non nimis magnæ existimationis. Per M. vero Antonium intellige triumviri patrem; qui quamvis adversus Cretenses improspere rem gesserit, tamen Cretici nomen retulit; ut ex Appiani excerptis legationibus cognoscas. In Plutarchi Antonio male cognomentum *Critici* ei tribuitur. Quod facile cuivis emendare. Absque hujus historiæ ignoratione fuisset, non corrupisset Lactantium Thomasius, lib. I. cap. XI. ubi vulgo legas; *cujus regnum tale fuisse dicimus, quale M. Antonii fuit infinitum illud imperium, cui totius oræ maritimæ potestatem senatus decreverat.* Malult ille, *Pompeji*, ex quibusdam Mss. Sed, præter citatos auctores, eum satis refellit Cicero Verrina I. cujus ipsis verbis utitur Lactantius. Vide etiam, quæ de hoc Antonio ad eandem orationem adnotavit Asconius Pædianus. Atque hunc etiam innuere videtur Florus lib. III. cap. VIII. quod est de bello Cretico. Sed more suo erravit, quod à Pompejo missum dicat, captandæ laudis ex aliena provincia. Octavium igitur cum Antonio confundit. Illum enim nominat in hac re Dio, l. XXXVI, & Plutarchus in Pompejo. *Vossius.*

2. *Sed interdum persona, ut exemplo nocet.*] Quid noxa exemplorum hîc ad rem? Examina, videbis frigidum hoc totum esse aut ineptum. Censeo legendum: *Interdum persona, ut exempla docent, aut invidiam auget.* Hoc scilicet per occasionem, sententiæ modo, addit: Sæpè in eadem re aut culpâ invidiam majorem minoremve esse, & voces attolli aut minui, aspectu personæ magis quam meriti. idque exempla testari. Supra hoc ipsum dixerat; *Familiare esse hominibus invidiam rerum non ad caussam, sed ad voluntatem personasque dirigere.* Lipsius. *Sed interdum persona, ut exemplo nocet.*] Hæc nonnullis frigida aut inepta: itaque emendationibus incumbunt: quæ meis tamen oculis minus satisfaciunt, quàm vulgatum. quo vult Vellejus; quemadmodum alia atque alia persona minus magisve nocet exemplo suo; sic quoque unam eandemque rem huic vel illi majorem minoremve creare invidiam. quo nihil verius; ut pluribus adstruo suis locis. nam omnia huc cumulare, non est meum. haud omitto tamen Vellejanum istud capitis trigesimi: *Familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere; & invidiam rerum non ad caussam, sed ad voluntatem personasque dirigere.* Grut.

1. *Cum*

qui ea ſuo arbitrio aut depoſituri aut retenturi videntur, & modum in voluntate habent. Diſſuadebant optimates: ſed conſilia impetu victa ſunt. Digna eſt memoria

32 Q. Catuli cum auctoritas tum verecundia: qui [1] cum diſſuadens legem in concione dixiſſet, eſſe quidem præclarum virum Cn. Pompejum, ſed nimium jam liberæ reip. neque omnia in uno reponenda: adjeciſſetque, [2] Si quid huic acciderit, quem in ejus locum ſubſtituetis? ſucclamavit univerſa concio, Te Q. Catule. Tum ille victus conſenſu omnium, & tam honorifico civitatis teſtimonio, è concione diſceſſit. Hic hominis verecundiam, populi juſtitiam mirari libet: hujus quod non ultra contendit; plebis, quod diſſuadentem & adverſarium voluntatis ſuæ vero teſtimonio fraudare noluit. [3] Per idem tempus Cotta judicandi munus, quod C. Gracchus ereptum ſenatui ad equites, Sulla ab illis ad ſenatum tranſtulerant, æqualiter [4] inter utrumque ordinem, partitus eſt. &

Otho

1. *Cum diſſuadens legem.*] Vide quantum ex egregia oratione Catuli apud *Dion.* 36. ſupereſt. *Vellejus* Noſter ipſam vim conſilii complexus eſt: *Eſſe & Optimatibus & Populo valde periculoſum, ſi uni alicui extraordinaria, aut ſumma, aut crebra poteſtas deferatur: cum præſertim Pompeji magnitudo jam nimia ſit &* πρὸς ἰσότητα δημοκρατικὴν ἀσύμμετρος, ut Plutarchi voce utar. Quales nimium obſervandos eſſe cavendoſque in rep. libera, peritiſſimi quique Politicorum monent. *Ariſt.* 3. pol. 9. Poteſt quodammodo ad *Vellejanam* de Pompejo ſententiam accommodari, quod de Manlio *Livius* judicat 6, 20. quem *virum* vocat, *niſi in libera civitate natus eſſet, memorabilem.* Boecler.

2. *Si quid huic acciderit.*] Verba ſollemnia vitandi ominis in mortis mentione. Sueton. extremo Auguſto: *Julias filiam, neptemque ſi quid his accidiſſet, vetuit ſepulchro ſuo inferri.* Indubie huc ſpectat fragmentum illud è lib. 5. hiſtoriarum Salluſtii, *Nam ſi Pompejo humani quid eveniſſet.* quod etiam Nobiliſſimo Douzæ in mentem veniſſe jam video: narrat hiſtoriam Plutarchus & Valerius. *Schegk.*

3. *Per idem tempus Cotta.*] Immo biennio ante Pompejo & Craſſo Cos. quod actiones in Verrem, aliaque teſtantur exempla. Itaque cogor hic, niſi vitioſi libri ſunt, Velleii diligentiam requirere. *Manut.* *Per idem tempus Cotta.*] Confer 2, 6, 3. 2, 13, 2. De re tota late *Sigon. antiq. jur. civ. Rom.* 2, 18. Boeclerus.

4. *Inter utrumque ordinem.*] Diſſentit à Pediano, & aliis: qui inter tres ordines à Cotta communicata judicia, tradunt. *Manut.* *Inter utrumque ordinem.*] Senatorium puta, & equeſtrem. Equeſtri annumerat Cl. vir Ant. Auguſtinus Tribunos ærarios teſtimonio Plinii lib. 33. cap. 9. Hoc magis Li-

vius

[1] Otho Roſcius lege ſua equitibus in theatro loca reſtituit. At Cn. Pompejus, [2] multis & præclaris viris in id bellum aſſumtis, deſcriptoque in omnes receſſus maris præſidio navium, [3] brevi, inexſuperabili manu, terrarum orbem liberavit, prædoneſque [4] per multa prœlia multis locis victos, circa

vius lib. 97. ad equites ſolos tranſlata judicia conſtanter aſſeverat. *Schegkius.*

1. *Otho Roſcius.*] Vulgo corrupte, *Horoſcius. Otho Roſcius.*] Legem Roſciam theatralem quis jam, qui modo hiſtoriam quamvis leviter attigerit, ignorat? teſtis Cicero, Pedianus, Plinius, alii. Ut, monere lectorem de reponendo *L. Roſcii* nomine, extruſo *Horoſcio* putidum pæne videatur. Id etiam adulterinum puto, *loca reſtituit:* quaſi eadem equites antea habuiſſent. quod falſum eſt. primus enim Roſcius hoc ſua lege induxit. Itaque vel *conſtituit*, vel, *diſtribuit*, rectius opinor. Nec diſplicet, quod Puteanus pro *Horoſcius*, *Otho Roſcius* reponit: familiare enim eſt Vellejo, cognomina præponere nomini gentilicio, ut, *Mancinus Hoſtilius*, *Carbo Papirius*, *Lepidus Æmilius*, *Scaurus Æmilius*, *Saturninus Appulejus*, *Ofella Lucretius*, *Marcellus Claudius.* Manut. *Otho Roſcius, &c. reſtituit.*] *Conſtituit*, aut *diſtribuit*, ſuadet vir doctus, nullus perſuadet. Cicero de illa ipſa agens, *L. Otho*, ait, *vir fortis, meus neceſſarius, equeſtri ordini reſtituit non ſolum dignitatem, ſed etiam voluptatem. itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, eſt omnium gratiſſima, quæ honeſtiſſimo ordini cum ſplendore, fructus quoque jucunditatis eſt reſtitutus:* Pro Muræna. Vides hoc verbum bis repeti, nec fruſtra. in vario namque ſignificatu veteribus præpoſitio, *Re.* Hinc apud Tacitum lib. 1. Annal. legas, *remittere*, pro *permittere: Remiſit*, inquit, *Cæſar adroganti moderationem*, ut notavit vir nunquam ſatis laudatus Cujacius Obſervat. lib. 21. cap. 29. De L. Roſcia, quæ tantum de Scena, non Curulibus ludis caverat, quædam non è vulgo, vir omnia doctus Lipſius, ad Taciti lib. 1. Addo loca ipſa *Equeſtria* dicta; hinc ſedere in Equeſtribus ex ſimplici & puro in obſcenum detorquet ſenſum ancilla Chryſis apud Petronium: *Viderint matronæ, quæ flagellorum veſtigia oſculantur. ego etſi ancilla ſum, numquam tamen, niſi in Equeſtribus ſedeo.* Et Quatuordecim abſolute. Idem: *Ex hac nota domina eſt mea, uſque ab Orcheſtra quatuordecim tranſilit, & in extrema plebe quærit quod diligat.* Ex aliis nulla profero conſulto. *Schegkius. Otho Roſcius, &c. reſtituit.*] Rurſum vid. *Sigon. de antiq. jur. R. c. 2, 19.* Boeclerus.

2. *Multis & præclaris viris.*] De legatis capiendum. Nam lege Gabinia continebatur etiam, ut multis legatis (πολλὺς ὑποστρατήγους *Dio* vocat) uteretur Pompejus. Plutarcho πρεσβευταὶ dicuntur, expreſſo numero XVI. Appianus ὑπηρέτας ἀπὸ τῆς βουλῆς, οὓς καλοῦσι πρεσβευτὰς, numerat XXV. *Florus, plures legatos atque præfectos* memorat 3, 6, 8. è quo capite aſcriptiſque à Camerte Auctoribus totius belli Piratici hiſtoriam petas licet. *Boeclerus.*

3. *Brevi, &c. terrarum orbem liberavit.*] Diſtincte Florus: *Quid prius in hac mirere victoria? velocitatem quod XL. die parta eſt? an felicitatem, quod ne una quidem navis amiſſa eſt? an vero perpetuitatem, quod amplius piratæ non fuerint?* Schegkius.

4. *Per multa prælia.*] Primæ editioni

circa [1] Ciliciam classe aggressus fudit ac fugavit. & quo
maturius bellum tam late diffusum conficeret, reliquias
eorum contractas, [2] in urbibus remotoque à mari loco, in
certa sede constituit. Sunt qui [3] hunc carpant. sed quam-
quam in auctore satis rationis est, tamen ratio quemli-
bet magnum auctorem faceret. data enim facultate sine
33 rapto vivendi, [4] rapinis arcuit. Cum esset in fine bellum
Piraticum, [5] & L. Lucullus [6] (qui ante septem annos [7] ex
consulatu sortitus Asiam, Mithridati oppositus erat, ma-
gnasque ac memorabiles res ibi gesserat, Mithridatem
sæpe multis locis fuderat, egregia [8] Cyzicum liberarat vi-
ctoria,

ni abest vox *prælia*. Addita explendæ sententiæ videtur. & fortean fuit, *per multos, multis locis*. Per multos, legatos nempe Pompeji & duces. *Lipsius. Per multa prælia.*] Prima editio, *præd. per multa à multis locis victos*. ut videri possit, prius fuisse, *prædonesque permultis locis victos*. Gruterus.

1. *Ciliciam.*] Quæ regio minoris Asiæ, Syriæ proxima.

2. *In urbibus.*] Aut illud, *in urbibus*, supervacuum est, aut sequens, *in certâ sede*. Gruter.

3. *Hunc carpant.*] Lege, *hoc*. Sic editio Gryphiana, aliæque eam secutæ. *Vossius.*

4. *Rapinis arcuit.*] *Florus* quoque *singulare* hic *ducis consilium* agnoscit: *qui maritimum genus à conspectu longe removit maris, & mediterraneis agris quasi obligavit.* Quæ translatio nationum hominumque ferocium ex assuetis sedibus in diversæ indolis loca, etiam alibi arcanis firmandi imperii stabiliendæque tranquillitatis servit. *Boeclerus.*

5. *Et L. Lucullus.*] Vetus editio: *cum & L. Lucullus, &c.* Quod cur rejicerent, nulla erat causa. *Vossius.*

6. *Qui ante septem annos.*] Solenne est Vellejo dicam, an exscriptoribus Velleii, per magnas parentheses orationem suspendere. id quod aliquando non caret molestia. Ceterum, quæ de *Lucullo* hic tanguntur, perscripta lege apud *Plutarch. in Lucull. Appian. Mithridat. Dion.* 35. *Flor.* 3, 5. *&c.* Boeclerus.

7. *Ex consulatu.*] Licet hæc lectio non displiceat, magis tamen placeret, si ita legeretur: *Qui, ante septem annos ex S.C. sortitus est Asiam, &c.* nam in antiqua editione est, *ex Cos.* quod videri potest factum ex, *ex S.C.* quæ usitata erat formula in decernendis provinciis. *Ursinus. Ex consulatu.*] Ursinus legit, *ex S.C.* Sed vulgata lectio mutari non debet. Vellejus infra: *Domitius cum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi, comparandique antiquis exempli, auctor fuit.* Ita & Cicero in Bruto: *Cotta ex consulatu est profectus in Galliam.* Item Valerius Maximus libro III. capite VII. *cum ex consulatu provinciam Galliam obtineret.* Quod Colerus non intellexit. Sed perinde est, *ex consulatu*, ac si *consul* dixisset. *Vossius.*

8. *Cyzicum.*] De Cyzico nobilissima & Romanis amicissima Asiæ urbe Cicero, pro L. Manilia, Muræna, Orosius. *Schegk.*

1. *Expel-*

ctoria, Tigranem regum maximum in Armenia vicerat, ultimamque bello manum pæne magis noluerat imponere quam non potuerat, qui alioqui per omnia laudabilis, & bello pæne invictus pecuniæ [1] expellebatur cupidine) idem bellum adhuc administraret, Manilius tribunus plebis semper venalis & [2] alienæ minister potentiæ, legem tulit, ut bellum Mithridaticum per Cn. Pompejum administraretur. Accepta ea; magnisque certatum inter imperatores jurgiis: cum Pompejus Lucullo [3] infamiam pecuniæ, Lucullus Pompejo interminatam cupiditatem objiceret imperii, [4] neuterque ab eo, quo

1. *Expellebatur.*] *Lipsius* legit *debellabatur*: *Acidalius*, *excellebatur*, id est, superabatur: Gruterus nova voce, *exbellabatur.* Si quid mutandum, *Lipsiana* emendatio per omnia ceteris melior esset. Sed quæ illa necessitas correctionis? Certe *expellebatur* provincia rebellione militum & calumniis inimicorum, ipsiusque Pompeji ambitione: expellebatur, inquam, Pompejusque non tam belli quam triumphi successor mittebatur. quod factum non esset sc. *nisi milites propter avaritiam sibi infensos habuisset.* Lege *Plutarchi Lucullum*, ubi clare notantur, quæ innui. *Boecler.*

2. *Alienæ minister potentiæ.*] Tales plerique tum tribuni, qui decus ac libertatem populi, cujus custodes esse debebant, alienæ potentiæ gratificabantur. Itaque nemo Immoderata nimiaque concupivit aut molitus est, quin tribunis plebis tanquam satellitibus pravæ lubidinis, ad opprimendas leges, capiendamque vi remp. uteretur. Observabunt autem studiosi prudentiæ iterum hoc loco, verissimum esse in Rep. quod Aristoteles in Philosophia posuit: *uno absurdo dato, cetera accidere.* Nimium reip. liberæ & in certissimum libertatis præjudicium erat iturum, cum ad bellum Piraticum tanta Pompejo tamque monarchica potestas deferretur: nunc, ne quid ad absoluti dominatus speciem deesset; continuatur, augetur, suppletur illa potentia. Dum enim lege Manilia Luculli legiones & Provinciæ, Bithynia item, id est, quæcunque antea non habuerat, decernuntur, classisque & imperium maritimum continuatur; quid hoc aliud erat, quam uni semel imperium Romani orbis transcribere: *τοῦτο δ' ἦν, ἐφ' ἑνὶ συλλήβδην γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν*, inquit *Plutarchus in Pomp.* *ἅπερ οὐδενί πω πρὸ τοῦ. πᾶσι περὶ τοῦδε ὁμοῦ πάντα ἐδόθη*; notante *Appiano Mithrid. p.* 238. Vide tamen callidas astutasque rationes; quibus inducti duo summi viri *Cicero & Cæsar* hanc legem Maniliam probarunt atque defensarunt, apud *Dion.* 36. *p* 23. videbis eadem opera, Remp. Romanam non fuisse jam rem publicam. *Boecler.*

3. *Infamiam.*] Puto rectius, *infamem:* & refero ad cupiditatem. *Lipsius.*

4. *Neuterque ab eo.*] Vide num verius, certè clarius: *neuterque adeo, quod arguebat, mentitus argui posset.* Neuter falsus convinci arguique in eo posset, quod arguebat. Uterque utrique veram culpam objiciebat. *Lipsius.*

[1] quo arguebatur, mentitus argui posset. nam neque Pompejus, [2] ut primum ad remp. aggressus est, quemquam [3] animo parem tulit: & in quibus rebus primus esse [4] debebat, solus esse cupiebat. neque eo viro, quisquam aut alia omnia, minus aut gloriam magis concupiit. in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus: [5] ut qui eos, ut libentissime iniret, ita finiret æquo animo; & quod cupisset arbitrio suo sumere, alieno deponeret. & Lucullus, summus alioqui vir, [6] profusæ hujus in ædificiis [7] convictibusque & apparatibus luxuriæ primus auctor

1. *Quo arguebatur.*] Vulgo, *quod arguebatur. Quod arguebatur.*] Si diligenter attendatur, patebit, *arguebat*, esse rectius. *Manut. Quo arguebatur.*] Putidum est, doctissimos viros heic implicari circa glossam, nam nihil similius vero, quam manasse tantum à calamo Velleii, *neuterque mentitus argui posset*, adlitumque deinde à scriba aliquo, *ab eo quod arguebatur.* bellè prorsus: bellè. nisi & Tacitus scripsisset lib. 1. Histor. cap. 24. *mox quasi rixantes stupra & flagitia invicem objectavere: neuter falso.* Gruter.

2. *Ut primum ad Remp.*] Alii, *Ut primum Remp. adgres.*

3. *Animo parem.*] Animorum ergo inspector & arbiter Pompejos? non opinor. nec hoc illi ægrè, si quis animo æquaretur, sed si re & specie externâ. Fortasse, *omnino*, pro *animo* legendum. Quid si etiam vox alia inclusa in simili priore? ut sit *quemquam æquo animo parem.* Lips. *Animo parem.*] Haud necesse videtur aliquid hoc loco novare. nam ut haud fuerit Pompejus animorum inspector & arbiter, poterat tamen de eis judicari ex actionibus hominum eorundem. *Gruterus. Parem tulit.*] Noti sunt Lucani versus: *Nec quemquam jam ferre potest Cæsarve priorem, Pompejusve parem.*

4. *Debebat.*] Divino, *esse havebat.* Lips. *Debebat.*] Non video, cur primus esse debuerit Romæ Pompejus. quare suspicor, illa, *esse debebat*, aliunde invecta; & repetendam vocem, *cupiebat*; tanquam expressisset, *in quibus rebus cupiebas esse primus, cupiebat esse solus.* Grut. *Debebat.*] Ita *Cicero* loquitur 1. *offic.* 19. ubi de nimia principatus cupiditate agit. *ut quisque animi magnitudine maxime excellit, ita maxime vult princeps omnium, vel potius solus esse.* Boecl.

5. *Ut qui eos.*] Lego, *& qui eos*; item, *sumeret.* Hæc ipsa autem Cato de Pompejo jam mortuo apud Lucanum in IX.

—— invasit ferrum, sed ponere norat.
Prætulit arma togæ, sed pacem armatus amavit.
Juvit sumpta ducem, juvit dimissa potestas.

Lipsius.

6. *Profusæ, &c. luxuriæ.*] De profusione in ædificando Cicero de offic. Varro lib. 3. de re Rustic. de Luxuria Athenæus lib. 6. *Schegk.*

7. *Convictibusque.*] Planius esset, *Conviviisque.* Manut. *Convictibusque.*] Aldus, *conviviisque.* Sed alterum idem est. Sic Juvenalis Sat. XIII:

Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum
De Rutilo.

Ita omnes libri impressi, & noster Ms. optimæ fidei. Ubi etiam glossa adscripta τὸ *convictus* interpretatur *convivia.* Nolim itaque Lipsium audiri qui

auctor fuit. quem ob injectas moles mari, & receptum [1] suffossis montibus in terras mare, haud infacete Magnus Pompejus [2] Xerxem togatum vocare assueverat. Per id 34
tempus à Q. Metello [3] Creta insula in populi R. potestatem redacta est. quæ ducibus Panare & Lasthene, XXIV. millibus juvenum coactis, velocitate pernicibus, armorum laborumque patientissimis, sagittarum usu celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigaverat. Ne ab hujus quidem [4] usura gloriæ temperavit animum Cn. Pompejus, quin victoriæ partem conaretur vindicare. Sed & Luculli & Metelli triumphum cum ipsorum singularis virtus, tum etiam invidia Pompeji apud optimum quemque fecit favorabilem. Per hæc tempora M. [5] Cicero, qui omnia incrementa sua sibi debuit, vir novitatis

qui ex unico codice Ms. emendat, *conventus.* vocabulo eadem significatione usus etiam Valerius Maximus, lib. II. cap. VII: *Interdixit etiam ei convictum hominum, usumque balnearum.* Vide locum. Item Tacitus II. Annalium: *Atque interim Libonem ornat prætura, convictibus adhibet, &c.* Vossius.

1. *Suffossis montibus.*] Sic M. Varro de Re Rust. cap. XVII. *contra ad Neapolim*, inquit, *L. Lucullus, postquam perfodisset montem, ac maritima flumina immisisset in piscinas, quæ reciproce fluerent, ipse Neptuno non cederet de piscatu.*

2. *Xerxem togatum.*] In Plutarcho leges, cognomen hoc jocosum Lucullo inditum à Q. Ælio Tuberone. *Lipsius.* *Xerxem togatum.*] Vide *Plutarchum in Lucullo*, ubi & de molibus mari injectis, &c. Idem Scriptor, non *à Pompejo*, sed à *Tuberone Stoïco*, *Xerxem togatum* esse appellatum memorat. quanquam & *Plinius* cum Nostro facit 9, 54: *Lucullus exciso etiam monte juxta Neapolim majore impendio, quam villam ædificaverat, euripum & maria admisit. Qua de caussa Magnus Pompejus Xerxem togatum eum appellabat.* Boeclerus.

3. *Creta insula.*] Arx altera prædonum, prius malo Reip. à M. Antonio tentata. Livius lib. XCIX. Valerius, Plutarchus in Pompejo, Dio, alii. *Schegk.* *Creta insula.*] Vide de bello Cretico *Florum* 3, 8. & quos ibi *Camers* notavit. quibus adde *Dion.* 36. *principio.* *Plutarch. in Pomp.* Boecler.

4. *Usura gloriæ.*] Ita reposui, cum antea legeretur: *usura gloria.* Manut.

5. *Cicero, qui omnia incrementa sua sibi debuit.*] Hinc ipse Tullius in L. Pisonem: *Me cum quæstorem in primis, ædilem priorem, prætorem primum, cunctis suffragiis populus R. faciebat; homini illi honorem, non generi: moribus, non majoribus meis, virtuti perspectæ, non auditæ nobilitati detulerunt.* Item Philipp. 7. *Quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos à se ortum hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis?* Sed & aliis locis ita de se, ut est hominis ingenium, frequentissime. *Acidalius.*

vitatis nobilissimæ, & ut vita clarus, ita ingenio maximus; qui effecit, ne quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur; consul, Sergii Catilinæ Lentulique & Cethegi & aliorum [1] utriusque ordinis virorum conjurationem singulari virtute, constantia, vigilia, curaque [2] aperuit. Catilina metu consularis imperii urbe pulsus est. Lentulus consularis & [3] prætor iterum, Cethegusque & alii clari nominis viri auctore senatu, jussu consulis in

35 carcere necati sunt. Ille senatus dies, quo hæc acta sunt, virtutem M. Catonis, jam multis in rebus conspicuam atque prænitentem [4] altissime illuminavit. Hic genitus proavo

1. *Utriusque ordinis.*] Burr. Ms. *utrius ordinis*, antique. Sic quidam veteres editiones Agellii 13. cap. 22. in verbis M. Catonis: *Si quid est quod utar; utor: si non est; ego suum cui* (alias *cuique*) *per me uti licet.* Schegkius. *Utriusque ordinis.*] Ms. *utrius.* Quod antique dictum putabat Schegkius. Sed fuerit illud contra mentem Prisciani; qui lib. v., postquam probavit, ut veteres, *plerus, plera, plerum*, aliaque id generis, absque *que*, soliti fuerint efferre; ita de hac voce subjungit: *Uter vero, & uterque, diversas habent significationes. Uter enim πότερος, dividuam vim habet; uterque ἑκάτερος, collectivam; ubi πῦ, ὅπυ, ubique πανταχῦ. In his ergo, & similibus, Que si conjunctionem accipiamus, composita sunt: sin syllabam, derivativa.* Vix tamen Prisciano assenserim. Quadrigarius apud Agellium lib. IX. epistol. XIII: *Utris summo studio pugnantibus.* Sic enim fuit in Ms. Giselini, testante Lipsio, epist. Quæst. lib. IV. cap. II. Nec dubitat idem ejusdem lib. epist. II. quin apud Livium lib. XXXVI. ex Ms. sit reponendum: *Frumenti spes, quæ in oculos fuerat, utros pariter frustrata est.* Audaciæ ergo sit nimiæ, veterem Velleii lectionem exturbare voluisse.

2. *Aperuit.*] Ita alii. vulgo, *eripuit. Eripuit.*] Forsitan ita scripsit Vellejus: ut sit, *Eripuit è rep.* Sed aptius videbatur, & usitatius, *exstinxit, aut oppressit.* Quod attingendum putavi, ne quis me gloriæ caussa putet insignia tantum persequi, humiliora contemnere. *Manutius. Aperuit.*] Inepte, *eripuit.* Repone, *eruit.* Nam hoc Cicero ipse ubique in laude suâ ponit, quod conjurationem retexerit, in lucem produxerit, vindicandam comprimendamque Senatui præbuerit. Etiam Florus: *Industria rem patefecit.* Lipsius.

3. *Prætor iterum.*] Post consulatum præturam ea propter repetiit, ut senatorium ordinem censorio judicio ob mollitiem amissam jure & beneficio magistratus reciperaret. Dio lib. 37. *Et P. Lentulum, qui post consulatum gestum senatu exciderat: ac senatoriæ dignitatis recuperandæ causa præturam tunc gerebat.* ubertim hunc morem disertissimus Manutius diducit. *Schegk.*

4. *Altissime illuminavit.*] Ita cum *Grutero* legimus, cum fuisset antea, *in altissimo luminavit.* ubi si *luminandi* vox toleraretur, φράσις tamen tota insolentior videri potest. *Boecl.* [Luminandi verbo usus est Prudentius, Capella, Cælius Aurelianus. Sed ex iis autoribus Latinitas petenda non est.]

1. *Fami-*

proavo M. Catone, principe illo [1] familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio diis quam hominibus propior, qui numquam recte fecit, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; cuique id solum visum est rationem habere, quod haberet justitiam, omnibus humanis vitiis immunis; semper [2] fortunam in sua potestate habuit. hic tribunus pl. designatus, adhuc admodum adolescens, cum alii suaderent, ut per municipia Lentulus conjuratique custodirentur, pæne inter ultimos interrogatus sententiam, tanta vi animi atque ingenii invectus est in conjurationem, [3] ut ardore oris orationem omnium lenitatem suadentium, societate consilii suspectam fecerit: [4] sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis & commutatione status publici pericula exposuit.

1. *Familiæ Porciæ.*] Nota Familiam pro Gente: nisi si dictio *Porciæ* aliena sit, & à glossulâ. Tamen infrà quoque Cæsarem *genitum nobilissimâ Juliorum familiâ* dixit. *Lipsius.* *Familiæ Porciæ.*] Omnino familiam pro gente posuit Vellejus. Similiter & Valerius Maximus lib. III. cap. II: *Porciæ familiæ* dixit: item noster infra de Cæsare: *Nobilissima Juliorum genitus familia.* Nihil certius. *Vossius.*

2. *Fortunam in sua potestate habuit.*] Eleganter Cicero Paradox. *Nescis insane, nescis, quantas vires virtus habeat. nomen tantum virtutis usurpas: quid ipsa valeat ignoras. nemo potest, non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quique in se uno sua ponit omnia. cujus autem spes omnis, & ratio & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi.* Horatius lib. 2. Satyra 7;

Quisnam igitur liber? sapiens, sibi qui imperiosus:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari:
In quem manca ruit semper fortuna.

& quæ sequuntur. Comparationem Catonis & Cæsaris habes in Sallustio & Dione. *Schegk.*

3. *Ut ardore oris.*] Ed. vet. *& ardore oris, ut orationem.* Hinc Lips. pro *&* legit, *eo.* Et posteà, *ardore oris, ut orationem.*

4. *Sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis.*] Nihil mutandum. Sensus est: Catonem prævidisse, ac exposuisse impendentia pericula, quæ partim ex ruinis & incendiis, partim commutatione status publici, constabant. Et sane ex Catilinariis Tullii, ac Sallustii bello Catilinario, aliisque, notum est, Catilinam minatum palam se incendium suum ruina exstincturum. Florus breviter lib. IV. cap. I. *In præsentem reum Cicero peroravit: sed non amplius profectum, quam ut hostis evaderet, seque palam professo, incendium suum restincturum ruina minaretur.* Ubi quærunt viri docti, quidnam sit, *professo.* Ego eos hac molestia libero. Scribendum

fuit, ita [1] consulis virtutem amplificavit, ut universus senatus in ejus sententiam transiret, animadvertendumque in eos, quos prædiximus, censeret; majorque pars ordinis ejus Catonem prosequerentur domum. At Catilina non segnius [2] vota obiit, quam sceleris conandi consilia inierat. quippe fortissime dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, prælio reddidit.

36 Consulatui Ciceronis non mediocre adjecit decus natus eo anno D. AUGUSTUS, abhinc [3] annos LXXXII: omnibus omnium gentium viris magnitudine sua inducturus caliginem. Jam pæne supervacaneum videri potest, eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim ignorat diremtos gradibus ætatis floruisse hoc tempore [4] Ciceronem, [5] Hortensium,

est, *professus*. Vult enim Florus, hoc ipso eum se hostem professum palam, quod in senatu se suum incendium ruina restincturum esset minatus. *Vossius. Sic impendentia ex ruinis incendiisque urbis.*] Rursum *ipsam vim orationis Catonianæ* (quam habes apud *Sallust. Catil.* 52.) sive *præcipuum argumentum* his verbis complexus est Noster. Non enim videbantur intelligere Patres, quantum à Catilinariis molitionibus periculum reip. toti statuique, omni ordini, omni ætati ac sexui immineret: itaque Catonis oratio potissimum in eo occupabatur, ut ruinas, incendia, internecionem, in conspectu omnium poneret, necessariæque severitatis unicum consilium demonstraret. *Boeclerus.*

1. *Consulis.*] Aliter, *consilii*. legi quoque potest *consilio*, ut Vossius monuit.

2. *Vota obiit.*] Vulgo, *nota*. *Vota obiit.*] Ego, *mortem obiit*: vel, *vita abiit*. Sed, *obire mortem*, Vellejo familiarius. Sic enim locutus est supra, multis locis. *Manutius. Nota obiit.*] Alii aliter. Puto, *mota obiit*. Id est, non minus animose semel à se mota peragere voluit, quàm movere ea cœperat. Utrobique audax, in ordiendo, in exsequendo. Probe etiam, *vota obiit*: ea quæ voverat destinaveratque. *Lipsius. Vota obiit.*] Est in ms. *nota*. unde fit ut aliquando conjectarem, *conata obiit*. Sic supra cap. 29. *privatis ut opibus, ita consiliis magna ausus magnificeque conata exsecutus*. Gruterus. *Vota obiit.*] *Gruterus*, *conata* reponit, cum in msc. *nota* fuerit: sed cum *conandi* vox statim subsequatur, debilitari vim hujus lectionis, consentaneum est. *Boeclerus.*

3. *Annos* LXXXII.] Lege, XCII. *Manutius.*

4. *Ciceronem, Hortensium.*] Tres de Oratore Ciceronis libri, magis etiam is, qui, Brutus, inscriptus est, quantum eloquentiæ laude floruerint Antonius, & Crassus, deinde Cotta & Sulpicius, plane demonstrant. Itaque Vellejum puto tria oratorum paria conjuncte posuisse, primo loco, Ciceronem, Hortensium; secundo, Antonium, Crassum; tertio, Cottam, Sulpicium. Locus igitur emendandus. *Manutius.*

5. *Hortensium.*] *Vide* G. I. Voss. *de Histor.*

ſium, [1] ſenemque Craſſum, Catonem, Sulpicium; moxque Brutum, Calidium, Cœlium, Calvum, & proximum Ciceroni Cæſarem; eorumque velut alumnos Corvinum ac Pollionem Aſinium, æmulumque Thucydidis Salluſtium: auctoreſque carminum Varronem ac Lucretium, neque ullo in [2] ſuſcepti operis ſui carmine minorem [3] Catullum. Pæne ſtulta eſt inhærentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maxime noſtri ævi eminent: [4] princeps carminum Virgilius Rab[illegible] uſque, & con-

Hiſtor. Lat. I, II. ſicut idem de aliis Hiſtoricis agit.

1. *Senemque Craſſum.*] Aliter, *ſaneque.* *Saneque Craſſum.*] Lego: *unaque Craſſum.* Hac ipſâ ærate, inquit, floruerunt pariter in eloquentiâ Craſſus, Cato. Craſſum autem illum Divitem intellegit, quem & Cicero eo nomine laudat, & Plutarchus *inter Romanos fuiſſe eloquentiſſimum* ait. Eſt qui *ſenemque Craſſum* legat, & de illo Lucio, qui cum Antonio vixit floruitque, intellegat. Valde errat. palam hic Vellejus de iis oratoribus, qui M. Tullio compares, aut ſuppares certe fuerunt. Nam Catonem intellegit Uticenſem: Sulpicium, Servium illum eloquio & juris ſcientia laudatum. Denique & altero illo Craſſo jam ante à Vellejo & ſuo loco dictum. *Lipſius.*

2. *Suſcepti.*] Vulgo, *ſuſpecti.* *Suſcepti.*] *Suſpecti* poſuit pro ſuſpiciendi, id eſt, admirandi. Aut lege, *ſuſcepti*; ut Gryphio, aliiſque editum. Sed alterum magis placet. Sic *conſpectum* pro *conſpiciendo* poſuit Appulejus lib. x. de Aſino aureo: *conſpectum atque famigerabilem meis artibus effeceram dominum.* Item Avienus Fab. x.

Ad campum nitidis venit conſpectus in armis.

Voſſius. *Suſpecti.*] Cur non *ſuſcepti*; nec enim aliud vult, quam Catullum nullo minorem in opere & materia quam elegit. In magnis alii magni, hic nihil iis minor, ſed in parvis. *Lipſius.*

3. *Catullum.*] *Catullum* pro *Catulum*, quod eſt in antiqua editione, docti viri repoſuerunt. Sed haud ſcio, quam recte. Nam & *Q. Catulus* numeratur inter nobiles ejus ætatis poëtas. *Urſin.* *Catullum.*] Laus eximia Catulli, quam hodie multi ſunt Suffeni Catulliani, qui deterunt; homines venuſti, dicaces, & urbani, longe plurimos item verſus facientes: ſed qui ſimul aut hunc ipſum aut hujus ſimilem ex prima claſſe poëtam attigere, caprimulgi rurſus aut foſſores videantur, adeoque inficero omnes rure ſint inficetiores. tantum abhorrent ac mutant. Hoc tamen præter inſtitutum aut morem meum. *Acidal.*

4. *Princeps carminum Virgilius, Rabiriuſque.*] Vetus editio communicat hunc Principatum cum Rabirio, ſcribitque, *Principes.* Credimuſne tam magnifice ſenſiſſe de poëta hodie vix noto Vellejum? fortaſſe per amicitiam, aut alia de cauſſa. Ovidius quoque laudat:

—— *magnique Rabirius oris.*

Et Seneca VI. de benefic. *Egregie mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poëtam exclamare:*

Hoc habui quodcumque dedi. ——

ubi legendum, *habeo.* Fabius contra tenuiter de eo ſentit: *Rabirius & Pedo non indigni cognitione, ſi vacet.* Lipſ.

[1]consecutus Sallustium Livius, Tibullusque & Naso,[2]per-
fectissimi in forma operis sui. nam vivorum ut magna
37 admiratio, [3]ita censura difficilis est. Dum hæc in urbe
Italiaque geruntur, Cn. Pompejus memorabile adver-
sus Mithridatem, qui post Luculli profectionem magnas
novi exercitus vires reparaverat, bellum gessit. At rex
fusus fugatusque & omnibus exutus copiis Armeniam
[4]Tigranemque socerum petit, regem ejus temporis,
nisi

1. *Consecutus Sallustium Livius.*] Opinor, hæc verba è suo loco in alienum detrusa. Cur enim poëtis admisceatur historiarum scriptor Livius? Quod si illud, paullo ante dictum, *æmulumque Thucydidis Sallustium*, ponantur, suam sedem obtinebunt. Quo in loco requirit antecedentium verborum ordo, ut legatur, *Et consecutum Sallustium, Livium*: vel; *Et, qui consecutus Sallustium, Livius.* Cum enim nec unum oratorem, nec unum poëtam, sed multos simul Vellejus nominet, de uno Sallustio historico mentionem ab eo factam esse, verisimile non videtur. Quod si quis cum Sallustio in historiæ Romanæ laude conjungendus, quem Livio anteponamus, aut etiam conferamus, prorsus non habemus. Ipse etiam Vellejus in extrema parte libri primi perhonorifice eum appellavit. *Manutius. Consecutus Sallustium Livius.*] Viro docto atque optime (rem dico) de Vellejo merito transposita hæc verba videntur: & iis quæ supra subjungenda, *Æmulumque Thucydidis Sallustium.* Cur enim, inquit, poëtis admisceatur historiarium scriptor Livius? Ratio aliqua est, sed hic vana. quia non studiorum similitudinem in jungendo, sed temporum Vellejus spectat: Livius autem illis prioribus inferior, & tantum non ævi Vellejani. Obiit enim (Eusebio sic traditum) quarto Tiberiani imperii anno. *Lipsius.*

2. *Perfectissimi.*] Manutius legit, dubitanter tamen: *perfectissima metamorphosis. Perfectissimi, &c.*] Dico nil tentandum, frequens nostro phrasis: *Nunc proposito operi sua forma reddatur.* &, *In formam justi exercitus.* atque: *cogit enim excedere propositi formam operis, &c.* Schegk. *Perfectissimi.*] Possit tamen etiam legi, *perfectissimus.* Ut ad Nasonem solum referatur, quem ultimo nominavit Vellejus. *Vossius.*

3. *Ita censura difficilis.*] Næ difficilis, præsertim in opere Historico: vel ob hoc ipsum, quod *Vellejus* acute innuit, quia admiratio publica neque requirit judicia & rationes censuræ, neque admittit examen sui affectus. Jam quantum potest dignitatis, loci, gentis, necessitudinis, denique fortunæ veneratio? ad quam vel suo vel ævi ingenio plerumque etiam Prudentum mentes inclinantur. Igitur haud dubie ea sincerissima laus est, illud verissimum decus quod incorrupta cuique posteritas rependit. cum præsertim ex altera quoque parte, doctissimum quemque invidia non nisi cum inviso finiuta, contundere nitatur ac deprimere. *Boeclerus.*

4. *Tigranemque socerum.*] Librarii erratum, non Velleii, quis enim nescit, Mithridatis generum, non socerum, Tigranem fuisse? *Manutius. Tigranemque socerum.*] Omnes tradunt *generum* fuisse. Vacillavit memoria Velleii? potuit. Sed hoc quoque potest, error in scripto esse: & forte vetus germanumque *socer ejus petit.* Ipse socer generum suum petit. *Lipsius.*

1. *Nisi*

[1] nisi quia Luculli armis erat infractus, potentissimum. Simul itaque duos persecutus Pompejus, intravit Armeniam. prior filius Tigranis, sed discors[2] patri, pervenit ad Pompejum; mox ipse supplex & præsens se regnumque ditioni ejus permisit, præfatus: neminem alium neque Romanum neque ullius gentis virum futurum fuisse, [3] cujus se fidei commissurus foret, quam Cn. Pompejum: proinde omnem sibi vel adversam vel secundam, cujus auctor ille esset, fortunam tolerabilem futuram. non esse turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei inhoneste aliquem summitti, quem fortuna super omnes extulisset. Servatus regii honos imperii, sed multato ingenti pecunia: quæ omnis, [4] sicuti Pompejo moris erat, [5] redacta in quæstoris potestatem, ac publicis descripta litteris. Syria aliæque, quas occupaverat, provinciæ creptæ; & aliæ restitutæ populo Romano, aliæ tum primum in ejus potestatem redactæ: ut Syria, quæ tum primum facta est stipendiaria. Finis imperii regis terminatus
Armenia. Haud absurdum videtur propositi operis 38
regulæ,

1. *Nisi quia Luculli.*] Ferri forte queat, sed tamen inclinat animus reponere, litera minus, *nisi qua Lucullus. qua*, pro *quatenus*. Grutet.

2. *Patri.*] Vulgo, *Patris*.

3. *Cujus se fidei.*] [Vulgo *societati.*] Proprietas Latinæ linguæ magis exigit, *committere se potestati*, quam *societati*: idque comprobant hoc in loco, quæ supra proxime, quæque infra dicuntur: alii *cujus se fidei c. f.* Manutius.

4. *Sicuti Pompejo moris erat.*] Recte hoc notatum Pompejo non peculiare, sed commune omnibus. Igitur ego, quod aliis minus tentatum, voces aliter colloco: *Quæ omnis Pompejo, sicuti moris erat, redacta.* Præpositionem omitrere nostro familiare. Supra de Aristonico: *ductusque in triumpho sed M' Aquillio.* Et abhinc paullo post, ubi nunc sumus: *Gallias primum Domitio & Fabio intratas cum exercitu.* Quibus locis de suo tamen Aldus, nimis forte liberaliter, *à* præpositionem addit. *Acidal.*

5. *Redacta in quæstoris potestatem.*] Nonne idem mos aliis? & nonne semper pecunia publica appensa Quæstori? Ita, sed non pari fide. Luculli, Crassi, & ejusmodi rapones, partem plurimam in se derivabant. Significat igitur & laudat integritatem Pompeii, qui publicæ pecuniæ abstinentissimus fuit. Tamen Cato apud Lucanum, libere, & ut Cato, profert, aliquid eum quoque delibasse.

Immodicas possedit opes, sed plura retentis
Intulit.

Lipsius.

regulæ, paucis percurrere, quæ cujuſque ductu gens ac natio [1] redacta in formulam provinciæ, [2] ſtipendia pacta ſit: [3] ut quæ facilius quam partibus ſimul univerſa conſpici poſſint. [4] Primus in Siciliam transjecit exercitum conſul Claudius, & provinciam eam, poſt annos ferme LII, captis Syracuſis fecit Marcellus Claudius. Primus Africam

cam

1. *Redacta in formulam provinciæ.*] Egregiæ hujus egreſſionis *Commentatorem* damus *Sigonium*; ex cujus I. *de antiq. jur. Provinc.* plenior provinciarum factarum hiſtoria ratioque peti poreſt. Eſt autem *redigere in formulam provinciæ, nihil aliud, quam leges domeſticas* adimere, & *Romanas dare, ac prætorem, qui quotannis provinciam ex legibus datis adminiſtret, inſtituere. Neque vero ſola tributi impoſitio provinciam efficit, cum id multis ſit etiam Italicis & exteris imperatum, qui tamen in provinciæ formam non ſint relati; ſed legum domeſticarum & patriæ libertatis ademtio, & prætoris, qui eos regat, inſtitutio.* Sunt hæc rurſum verba *Sigonii* è I. *de antiq. jur. Ital.* 26. Ergo ipſum *Jus provinciale*, alio nomine, *Formula provinciæ* appellatur, notante eodem I. *de antiq. jur. Prov.* I. Boeclerus.

2. *Stipendia pacta ſit.*] Quaſi paciſci gentes victæ cum hac victrice de ſtipendiis ſoleant. Raro aut non hoc factum, ipſa ſuperbe imponebat. Mea voluntate ſcribas, *ſtipendiaria facta ſit.* Lipſius.

3. *Ut quæ facilius.*] Vulgo, *notavimus facilius, ut è partibus ſimul univerſa conſpici poſſint. Ut quæ facilius.*] Scribendum, *Notabimus, ut facilius, quam partibus, ſimul univerſa conſpici poſſint.* Hac mente. Ego ſimul & ut in tabula proponam, ut lector ea magis uno obtutu capere & ſimul animo infigere, quam varie diducta, poſſit. *Lipſius. Ut quæ facilius.*] Lege, *Stipendia pacta ſit: notatis ut partibus, facilius ſimul univerſa conſpici poſſint.* An magis hoc? *Notabimus partibus, ut facilius ſimul univerſa conſpici poſſint. Partibus notare*, eſt per partes, ſeu particulatim notare. Sic ab aliquot lineis: *Inde varie poſſeſſa & amiſſa partibus, univerſa ductu Auguſti facta ſtipendiaria eſt. In partibus* pro eodem infra: *Horum* XVI. *annorum opera quis, cum inſerta ſint oculis animiſque omnium, in partibus eloquatur?* Nihil agimus, tertium dabo, in quo manebo, Apolline volente. Exemplaris Aldini ſcriptura eſt: *notabimus facilius, ut quæ partibus ſimul univerſa conſpici poſſint.* Hinc ego nulla vocum mutatione, leviſſima traductione, errantes & fluctuantes lectiones ſic ſtabilio: *ut quæ partibus notabimus, facilius ſimul univerſa conſpici poſſint.* Acidal. *Ut quæ facilius.*] Bene obſervatum Popmæ, id latere in voce præcedenti *ſit.* Itaque locum hunc ſic emendandum arbitror: *Id notabimus, facilius ut, quam partibus, ſimul univerſa conſpici poſſint.* Voſſius.

4. *Primus in Siciliam.*] Errat Vellejus. Sicilia præter regnum Syracuſanum iiſdem temporibus, quîs Sardinia, provincia facta. Solinus, Pomponius De origine juris. Univerſa cum regno Syracuſano non à Marcello, ſed M. Valerio Lævino. De provinciis poſt Sigonium pauca, imo nihil dicere habeo. Satis ſit monuiſſe, in plurimis Vellejum victorem gentis eum pacificatore, eum dico, qui pacis conditiones juſſu populi tulerit, confundere imperite. *Schegk.*

I. CCIV.]

eam Regulus, nono ferme anno primi Punici belli: sed post [1] CCIV. annos P. Scipio Æmilianus, eruta Carthagine, abhinc [2] annos CLXXXII. Africam in formulam redegit provinciæ. Sardinia inter primum & secundum bellum Punicum, ductu T. Manlii consulis, [3] certum recepit imperii jugum. Immane bellicæ civitatis argumentum, quod [4] semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, [5] tertio Augusto principe, certæ pacis argumentum [6] Janus Geminus clausus dedit. In Hispanias primi omnium

1. CCIV.] Nisi omnis calculatoria me fugit, superest hic centenaria nota. Nam ecce Africa intrata anno CCCCXCVIII. Carthago deleta, DCVII. quid amplius quam justi intersunt anni CV? Tolle ergo grande hoc *ἀναχρόνισμα*. *Lipsius.*

2. *Annos* CLXXXII.] Συλλογιστικὴ evincit, CLXXV. Facile colligere ex anno Carthaginis deletæ jam dicto. *Lipsius.*

3. *Certum.*] Eleganter *certum jugum*, pro firmo & perpetuo. Sic Florus l. 4. cap. ult. *Certa mox fides & æterna pax cum ipsorum ingenio in pacis partes promptiore & cum consilio Cæsaris.* Martiali *Certus* frequenter pro duro & obstinato, lib. 5. in Marianum:

Nil mihi respondes? uxoris res agit, inquis.
Iste mea: sane certus & asper homo est.

Lib. 1. ad Phœbum:

Fac rata vota patris. sic te tua diligat uxor,
Gaudeat & certa virginitate soror.

Cicero epist. ad Att. 21. lib. 5. certum hominem, pro gravi & moribus antiquis. *Q. Volusium, tui Tiberii generum, certum hominem, sed mirifice etiam abstinentem misi in Cyprum.* Sæpissime & Propertius de Cynthia rigidiore, & in ira pertinace, cujus te exemplorum congerie non onerabo. *Acidal.*

4. *Semel sub regibus.*] Hoc sub Numa fuisse factum, notius, quam ut referri debeat. Cæterum non contineo me, quin, hac occasione Plutarchi patrocinium suscipiam. Scribit is ἐν τῷ περὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης, inter primam, & alteram Jani κλεῖσιν, annos esse quadringenos, & octogenos. Recte sane. Numerat enim ab initio regni Pompiliani, quod annorum fuit XLIII. Vir autem doctus, qui non dubitavit integrum caput componere, ut ostenderet, Plutarchum committere ἀναχρόνισμα annorum XLVI., in eo lapsus est, quod numerare inceperit à bello Albano, sive Jano primum aperto. Quod in VI. Tulli annum incidere ex Eusebio liquet. Itaque nemini dubium fore arbitror, quin Plutarchus ab eo parum εὐστόχως gravissimi erroris agatur reus. *Vossius.*

5. *Tertio Augusto Principe.*] At docuit me vir, qui cuncta tenet antiqua sepulta, J. Lipsius in electorum 1. c 20. Janum ter ab Augusto clausum. Et vere. an igitur legendum *ter*? minime. satis habuit Vellejus à quibus, non quoties à singulis clusus exprimere. *Schegkius.*

6. *Janus Geminus.*] Jani bifrontis templum pace claudebatur. *Janus Geminus.*] Hinc *Florus* 4, 12, 64. Ausus-que tandem Cæsar Augustus Janum Geminum cludere, bis ante se clusum, *sub*

omnium duxere exercitus Cn. & P. Scipiones, initio ſecundi belli Punici, [1] abhinc annos CCL. inde varie poſſeſſa, & ſæpe amiſſa partibus, univerſa ductu Auguſti facta ſtipendiaria eſt. Macedoniam Paullus, Mummius Achaiam, Fulvius Nobilior ſubegit Ætoliam: Aſiam L. Scipio Africani frater eripuit Antiocho: ſed beneficio ſenatus populique R. mox [2] ab Attalis poſſeſſam regibus, M. Perperna capto Ariſtonico fecit tributariam. [3] Cypri devictæ nulli aſſignanda gloria eſt. quippe [4] Senatuſconſulto, miniſterio Catonis, [5] regis morte, [6] quam ille conſcientia acciverat, facta provincia eſt. Creta Metelli ductu longiſſimæ libertatis fine multata. [7] Et Syria Pontuſ-
39 que Cn. Pompeji virtutis monumenta ſunt. Gallias primum Domitio & Fabio nepoti Paulli, qui Allobrogicus vocatus

ſub Numa rege, & victa primum Carthagine. Sueton. Aug. 22. Janum Quirinum ſemel atque iterum à condita urbe memoriam ante ſuam clauſum, in multo breviore temporis ſpacio, terra marique pace parta, ter cluſit. Alis paſſim. *Boeclerus.*

1. *Abhinc annos* CCL.] Stricta computatio CCXLIIX.

2. *Ab Attalis poſſeſſam regibus.*] Sive placet, *Attalicis.* Ita enim Pergami reges dicti, quia aliquot Attali nomine. Strabo lib. XIII. Πέργαμον ἐπιφανὴς πόλις, καὶ πολὺν συνδιευτυχήσασα χρόνον τοῖς Ἀτταλικοῖς βασιλεῦσι: *Pergamum, illuſtris civitas, & diu felix ſub regibus Attalicis.* Ibi quoque origo eorum, & ſtemma. *Lipſius.*

3. *Cypri devicta.*] *Lipſius* repoſuit, cum eſſet, *Cypro devicta:* ex quo alii fecerunt: *Cypro de victa.* Boecler.

4. *Senatuſconſulto.*] Certum eſt Plebis hoc ſcitum non Senatus fuiſſe: eoque ſummo virorum Cujacio viſum hic reponi, PSto. *Lipſius. Senatuſconſulto.*] Clariſſimus Cujacius & hic corrupte legi *SCto*, pro *PSto*, ait, niſi utrumque interveniſſe dixeris, quod ſæpe accidit, ut de colonia Vibonem deducenda apud Livium lib. 35. De actis Cæſaris apud Ciceronem ad Atticum 5. Epiſtola 16. ego Vellejum culpa vix libero. Miniſterii duo genera doctiſſimo, & Juriſconſultiſſimo Rævardo. Unum honorificum, & cum poteſtate, ut cum mittuntur in provincias, cum prætorio, conſulari, quæſtorio jure: de quo hic, & Valerius. Alterum vile & ſervile; de quo Quinctilianus Declamatione; *Prægnans adultera:* adde Cujacium lib. 7. Obſervat. cap. 9. *Schegkius.*

5. *Regis morte.*] Ammianus lib. 14. regem *fœderatum & ſocium ob ærarii anguſtias ſine ulla culpa proſcriptum* narrat; *ita ut jus ejus inſulæ, avarius quam juſtius ſint aſſecuti Romani.* Strabo l. 14. quod Rex Clodium à piratis captum redimere noluerit, legem latam ſcribit. *Schegk.*

6. *Quam ille.*] Potius eſt, vel *ipſe*, vel *illi.* quod poſterius cenſeo potiſſimum. *Acidalius.*

7. *Et Syria.*] Lege, *At Syria, Pontuſque, &c.* Voſſius.

1. *Cæſai*

vocatus eſt, intratas cum exercitu, magna mox clade noſtra ſæpe & affectavimus & amiſimus. ſed fulgentiſſimum C. [1] Cæſaris opus in iis conſpicitur: quippe ejus ductu auſpiciiſque infractæ, [2] pæne idem, quod totus terrarum orbis [3] ignavum conferunt ſtipendium. [4] Ab eodem facta Numidia. Ciliciam perdomuit Iſauricus, & poſt bellum Antiochicum Vulſo Manlius Gallo-græciam. Bithynia, ut prædiximus, teſtamento Nicomedis relicta here-

1. *Cæſaris.*] Vide Cæſarem de Bell. Gall.

2. *Pæne idem quod totus terrarum orbis.*] Quæ mens? an tantum fere ſtipendii conferre divites illas Gallias, quantum reliquum orbem? tumidum & vanum eſt. An diſcrimen aliquod tributi Gallicani à reliquis provinciis indicat? nugæ, nec hic locus. Verbulum hoc turbans ego trajicio, & lego: *idem quod pæne totus.* Probe & caute veritati nempe conſultum it Vellejus; & quia illa abſtinuit de toto orbe ſtipendiario, addidit *pæne totum.* Lipſius.

3. *Ignavum conferunt ſtipendium.*] Non diſplicet, *In ærarium conferunt ſtipendium.* Manutius. *Ignavum conferunt ſtipendium.*] Alii volunt, *in ærarium conferunt.* Quid opus mutatione? Revera *ignavum ſtipendium*, & ejus penſio parum virilis. Tamen ſi quid opus, legam: *in annos.* Lipſ. *Ignavum conferunt ſtipendium.*] Manutii conjectura non diſpliceat, niſi videatur ſupervacua. Inſultat enim quodammodo auctor contumelioſa voce Gallis: qui bello celeberrimi & antehac invicti, nunc velut fracti & ignavi ſtipendium Romanis pariter cum aliis gentibus ſolvant. *Acidal. Ignavum conferunt ſtipendium.*] De ſtipendio ita Eutropius lib. VI: *Galliæ autem tributi nomine annuum imperavit H S. quadringenties.* Unde emendandus Suetonius in Julio, ubi vulgo legitur: *eique* (Galliæ) *in ſingulos annos ſtipendii nomen impoſuit.* Scribendum ex codice Vaticano: *Eique* CCC. *in ſingulos annos ſtipendii nomine impoſuit.* Fruſtra enim *H S.* addebat Torrentius, quod intelligi debet. Vellejus ſupra de Catone: *cum lis ejus* XXIX. *æſtimaretur.* Ubi male itidem pro *ejus*, Scaliger libello de re nummaria reponebat: *ei H S.* Ita ἐλλειπτικῶς ſemper loquuntur poëtæ. *Voſſ. Ignavum conferunt ſtipendium.*] Cur vocet *ſtipendium ignavum*, liquebit ex verbis Taciti lib. 4. Hiſtor. cap. 12. ubi loquitur de Batavis: *Nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attriti: viros tantum armaque imperio miniſtrant.* unde & ipſimet Batavi lib. 5. Hiſtor. cap. 25. *Reſpicerent Rhætos Noricoſque, & ceterorum onera ſociorum, ſibi non tributa, ſed virtutes & viros indici. proximum id libertati.* Gruter.

4. *Ab eodem facta Numidia.*] Locus eſt mutilus, & mendoſus. Cum autem de C. Cæſare hoc loco loquatur Vellejus, poſſet ſic reſtitui: *Ab eodem Britannia fracta, &c.* nam præcedit verbum *infracta*, In quo videtur Vellejus lepide jocatus eſſe. *Urſinus. Ab eodem facta Numidia.*] Liber Bonhom. *facta Numidici.* Inde emendaveram, *facta Numidia.* quod jam video & Sigonio, (at cui viro?) in faſtorum commentariis placuiſſe. Confirmat Hirtius: dum ait: *Tributis vectigalibuſque regiis abrogatis, ex regnoque provincia facta, atque ibi Criſpo Salluſtio* pro-

hereditaria. D. Augustus præter Hispanias aliasque gentes, [1]quarum titulis forum ejus prænitet, pæne idem [2]facta Ægypto stipendiaria, quantum pater ejus Gallia, in ærarium reditus contulit. At Ti. Cæsar, quam certam Hispanis [3] parendi confessionem extorserat parens, Illyriis Dalmatisque extorsit. Rhætiam autem & Vindelicos ac Noricos, Pannoniamque & Scordiscos, novas imperio nostro subjunxit provincias. Ut has armis, ita auctoritate [4] Cappadociam populo R. fecit stipendiariam. Sed revertamur

procos. cum imperio relicto, ipse Zama egressus, Uticam se recepit. Et Dio libro 45. dubitationem omnem tollit: *Ea pars Libyæ, quæ circa Carthaginem sita, à Romanis Africa dicebatur, vetus provincia dicta est, quod jam olim subacta esset: Numidiæ autem, quia recens debellata fuit, novæ provinciæ nomen inditum est.* Schegk.

1. *Quarum titulis forum ejus prænitet.*] An hic ergo *Index* ille rerum *Augusti* tangitur? de quo Suetonius scripsit, & qui hodieque lacer visitur Ancyræ Galatiæ urbe. Sunt qui censent: non ego. Nam ille quidem ante *Mausolæum* Augusti *statutus in æneis tabulis*: at hi tituli in foro. Loca igitur discrepant: sed nec res eadem. Nam in illo breviarium, quidquid belli aut domi Augustus gessit: hic saltem gentes ab eo, sive auspiciis ejus., victæ, & tituli ducum triumphales. Denique tangit Vellejus hoc, quod Suetonius cap. XXXI. in Aug. *Proximum à diis immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusque manentibus titulis restituit, & statuas omnium triumphali effigie in utraque Fori sui porticu dedicavit.* Lipsius. *Quorum titulis forum ejus prænitet.*] Suetonius extremo Aug. *De tribus voluminibus uno mandato de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in æneis tabulis: quæ ante Mausolæum statuerentur: tertio breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis.* Et Tacitus lib. 1. Annal. *Proferri* (Tiberius) *libellum recitarique jussit. opes publicæ continebantur, quantum civium, sociûmque in armis, quot classes, regna, provinciæ, tributa aut vectigalia & necessitates & largitiones; quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus.* Ambo ecce ab Augusto compositum, sed nullus in foro positum adfirmat. Locus itaque laudabilis, & quem alibi quæras frustra. eumpse esse volunt, cujus exemplar Ancyræ ab Amplissimo Busbequio curatum, edidit doctissimus Schottus. *Schegkius.*

2. *Facta.*] Scil. provincia.

3. *Parendi confessionem.*] Historiæ & fidei interest hoc corrigi. Numquid enim Tiberius Hispanos subegit, & domuit; nusquam factum, aut scriptum. Imo Augustus ipse, atque ita antea traditum hoc ipso Indice: *Hispania universa ductu Augusti facta stipendiaria est.* Huic sensui emendo: *confessionem extorserat parens, Illuriis Dalmatisque extorsit.* Tam certam, inquit, Tiberius Dalmatis & Illuriis parentiam extorsit, quam parens ejus (Augustus) Hispanis. *Lipsius.*

4. *Cappadociam P. R. fecit stipendiariam.*] Eunt in hanc sententiam agmine

tamur ad ordinem. Secuta deinde Cn. Pompeji militia, 40
gloriæ laborisne majoris, incertum est. Penetratæ cum victoria Media, Albania, Hiberia; ac deinde flexum agmen ad eas nationes, quæ dextra atque intima Ponti incolunt, Colchos, Heniochosque & Achæos. & oppressus auspiciis Pompeji, insidiis filii Pharnacis, Mithridates, ultimus omnium [1] juris sui regum, præter Parthicos. Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompejus, suoque & civium voto major, & per omnia fortunam hominis egressus, revertit in Italiam. Cujus reditum [2] favorabilem opinio fecerat. quippe plerique non sine exercitu venturum in urbem, affirmabant, & libertati

ne facto, omnes, præter Appianum, qui hujus subacti regni gloriam confert in Augustum, ait; *Quod regnum Ariobarzanes integrum reliquit filio superstiti multis mutationibus obnoxium usque Augustum Cæsarem, quo imperante, quemadmodum alia quædam, ita hoc regnum in provinciæ formam redactum est.* Schegkius.

1. *Juris sui.*] Bene, *juris sui.* Nam Pharnaces postea quidem Ponticum regnum administravit, sed non nisi jure stipendiario. Emendandus obiter hac occasione Plinius Naturalis Hist. lib. XXXIII. cap. XII. ubi Pharnacem hunc primum Ponti regem nominat. Ita quippe ait: *Jam enim triumpho Magni Pompeji reperimus translatam Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam statuam.* Omnino legendum, *qui postremus regnavit in Ponto, &c.* Vossius.

2. *Favorabilem.*] *Reditum formidabilem*, quæ proxime sequuntur verba, legendum significant. *Manutius. Favorabilem.*] Certum est, hoc esse contra mentem scriptumque Velleji. An hoc favorem Pompejo fecit, quod cum exercitu rediret, & oppressurus libertatem crederetur? imo odium prorsus. Aldus igitur legit *formidabilem.* Ego, *infavorabilem*: novo, sed apposito verbo. Quidni istud, ut *Desavere* & *Desautio*, quæ in Tertulliano scio mihi lecta? *Lipsius. Favorabilem.*] Omnes uno agmine in hæc conspirant. Alii legunt, *formidabilem*: alii, *infavorabilem*; alii, *non favorabilem.* Atqui vulgata lectione nihil rectius. Dicit Paterculus, Pompeji reditum fuisse favorabilem, quia privatus in urbem veniret. Vulgus enim metum conceperat, ne Sullæ, aut Marii instar, armatus urbem invaderet. Traditum hoc, præter alios, Dioni quoque lib. XXXVII. *Vossius. Favorabilem.*] Optima lectio. *Plutarchus*: λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηΐου προκατέτρεχον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ θόρυβος ἦν πολύς, ὡς εὐθὺς ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα, καὶ μοναρχίας βιβαίας ἐσομένης. *Varii rumores in urbem præcurrerunt; magnoque tumultu trepidatum est, ne exercitum statim urbi admoveret Pompejus, uniusque dominatio denuo invalesceret.* Adde *Dion.* 37. *p.* 43. ubi magnifica commendatio hujus civilitatis. *Boecler.*

tati publicæ ſtatuturum arbitrio ſuo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris reditus fuit. omni quippe [1] Brundiſii dimiſſo exercitu, nihil præter nomen imperatoris retinens, cum privato comitatu, quem ſemper illi vacare moris fuit, in urbem rediit; [2] magnificentiſſimumque de tot regibus per biduum egit triumphum; longeque majorem omni ante ſe inlata pecunia in ærarium; [3] præterquam à Paullo, ex manubiis intulit. abſente Cn. Pompejo, [4] T. Ampius & T. Labienus * tribuni pl. legem tulerunt, ut is ludis Circenſibus

1. *Brundiſii dimiſſo exercitu.*] Quod inter laudanda, & ſuſpecta Pompeji facinora in primis numerant auctores concorditer. *Schegk.*

2. *Magnificentiſſimumque.*] Vide *Sigon. comment. in faſt. & triumph. Rom.* ad ann. DCXCII. *Boecler.*

3. *Præterquam à Paullo.*] Plus ergo Paullus intulit, quam Pompejus? Supra de Paullinâ ſummâ vidimus: at hîc Plutarchus auctor, *Pompejum tuliſſe*, εἰς τὸ δημόσιον ταμιεῖον ἐν νομίσμασι καὶ κατασκευαῖς ἀργυρείου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τάλαντα, παρὲξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων: *in publicum ærarium in pecuniâ & apparatibus argenti atque auri viginti millia talentûm, præter ea, quæ in milites dilargitus erat.* Confer cum illo *bis millies Paulli*: altero tanto vincit. Ergo jure hîc & ingenioſe reſcriptum, *præterquam Capitolio intulit.* Ad quem ſenſum etiam fac, *majore*, non *majorem*. Lipſius. *Præterquam à Paullo.*] Imo ſumma pecuniæ à Pompejo in ærarium inlatæ, altera fere parte Paullinam vincit. Quod jam Lipſio, ex Plutarchi Pompejo, demonſtratum. Sequitur itaque alios, qui pro, *à Paulo*, emendarunt, *Capitolio*: ac pro, *majorem*, ſcribit *majore*. Sed ſententia, neque ſic ſatis clara eſt, neque veritati conſentanea. Quamobrem enim inter ærarium, & Capitolium diſtinxerit Vellejus, cum ærarium, quod fuit in æde Saturni, in Capitolio fuiſſe ſatis conſtet? Suſpicor itaque, tria illa verba, *præterquam à Paullo*, ab inepto librario textui eſſe inſerta, cum Pauli triumphum magnificentiſſime ab aliis deſcriptum legiſſet. *Voſſius.*

4. *T. Ampius.*] *L. Tampius* ſcribendum eſt ex antiquo denario, & veteri item inſcriptione, ut in notis ad Cæſarem diximus. & totus hic locus ita legendus: *L. Tampius, & T. Labienus Tribuni pleb. legem tulerunt, ut is ludis Circenſibus corona aurea, &c.* nam in antiqua editione eſt, *ut ſi ludis Circenſibus, &c.* ex quo alii fecerunt, *ut S. Ludis, &c.* Urſinus. *T. Ampius.*] Meminere hujus etiam Varro apud Nonium, Cæſar lib. III. de bello Civili, Cicero libro IIX. ad Atticum, & alibi ſæpe, Suetonius in Julio, aliique. Non tamen dubitabat Urſinus reponere *Tampius*. Nam Tampiam familiam notam ſibi ex nummis & lapidibus. Nec ulterius ab eo receſſit magnus Caſaubonus Not. ad Sueton. quàm ut ſe ſimile numiſma vidiſſe ſcriberet, ita tamen ambiguâ ſcripturâ, ut tam T. AMPIVS, quam TAMPIVS, legi poſſet. Cæterum Hub.

censibus [1] corona laurea, & omni cultu triumphantium uteretur, scenicis autem prætexta coronaque laurea. id ille non plus quam semel (& hoc sane nimium fuit) usurpare sustinuit. Hujus viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, ut primum ex Africa, iterum ex Europa, tertio ex Asia triumpharet: & [2] quot partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. Numquam

Hub. Golzius, in Thesauro rei antiquariæ, ex numismate quodam expressit, L. AMPIVS. Unde, quæ sit nostra de hoc loco sententia, quivis facile colliget. *Vossius.*

* *Tribuni pl. legem tulerunt.*] Considera orationis & historiæ ordinem, & rectius, *tulerant*, videbitur. *Acidalius.*

1. *Corona laurea.*] Parum periti rerum morumque Romanorum, qui auream coronam hic locarunt. Non fuit ea triumphantibus, sed è lauru. Et hæc ipsa Pompeji *Laurea*, ex Dionis claris verbis, lib. XXXVII. Δαφνοφορεῖν τε αὐτὸν διὰ πάσας τὰς πανηγύρεις, καὶ τὴν στολὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πάσαις μὲν αὐταῖς, τὴν δ' ἐπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἵππων ἀγῶσιν ἐνδύνειν: *Ipsum autem Laurum ferre* (in capite) *per omnes ludos, & Togam prætextam; Triumphalem autem, per ludos Circenses.* Sunt hæc ipsa decreta, quæ Vellejus dicit: & tu corrige. *Lipsius. Corona laurea.*] Recipienda erat in textum palmaria *Lipsii* emendatio; quam res ipsa ritusque Rom. & *Dionis* auctoritas firmat: unde nihil de *aurea corona*, sed de *laurea* habemus. *Auream* tamen *Coronam* defendit *Carol. Paschalius* in erudito de coronis opere. Judicent docti. *Savaro ad Sidon. Apollinar. carm.* 23. *v.* 425. confundit locum Nostri Auctoris cum iis, qui de coronis sacrorum certaminum victoribus dari solitis agunt. Nisi forte respexit ad locum Plinii, 7, 26. ubi de Pompejo: *Postea ad maria & deinde solis ortus missus hos retulit patriæ titulos more sacris certaminibus vincentium.* sed additur mox ratio: *Neque enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronant.* Boecler.

2. *Quot partes terrarum orbis sunt.*] Hinc Cicero pro Cornelio: *Pompejus tot habet triumphos, quot sunt oræ partesque terrarum.* Idem; *Pompeji tres triumphi testes sunt, totum orbem terrarum nostro imperio teneri.* Et Dio lib. XXXVII. *Duxit unum de omnibus bellis triumphum, in quo multa tropæa intulit de singulis rebus gestis; unum aliquod perexiguum, unum autem magnum, sumtu ingenti apparatum, quod DE ORBE TERRARUM inscriptionem habebat.* Appianus, Plutarchus, & unice Plinius. *Schegkius. Quot partes terrarum orbis sunt.*] Plane ad hunc sensum *Plutarchus:* μέγιστον δ' ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γεγονὸς, ὅτι τὸν τρίτον θρίαμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἠπείρου κατήγαγεν. ἐπεὶ τρεῖς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευκότες. ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τελευταῖον, ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ἐπῆχθαι θριάμβοις. *Maxime autem ad gloriam illustre Pompejo, neque cum quoquam Romanorum ad id tempus commune erat, quod tertium triumphum ex*

quam eminentia invidia carent. Itaque & Lucullus, [1] memor tamen acceptæ injuriæ, & Metellus Creticus, non injuste querens (quippe ornamentum triumphi ejus captivos duces Pompejus subduxerat) [2] & cum iis pars optimatium refragabatur, ne aut promissa civitatibus, à Pompejo; aut bene meritis præmia, ad arbitrium ejus, per-
41 solverentur. Secutus deinde est consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manum injicit, & quamlibet festinantem in se morari cogit. [3] hic nobilissima Juliorum genitus familia, & quod inter omnes [4] antiquissimos constabat, [5] ab Anchise ac Venere deducens genus, forma omnium civium

vium

tertia orbis parte egit. Nam ter quidem etiam alii ante ipsum, triumphaverant. Ipse autem primum ex Africa, secundum ex Europa, tertium sive hunc postremum ex Asia duxit, adeoque tribus triumphis totum quodammodo orbem triumphasse visus est. Boecler.

1. *Memor tamen.*] Lucullum etiam inter invidos Pompejo fuisse, ait Paterculus; non tamen sine causa, sed quod acceptam injuriam ultum ire vellet. Non percepit loci hujus mentem Acidalius, qui τὸ *tamen*, pro *etiamnum*, sive *adhuc* poni affirmat. *Vossius.*

2. *Et cum iis pars optimatum.*] Accurate, ut solet, exequitur *Dio* 37. *p.* 53. *Boeclerus.*

3. *Hic nobilissima.*] Elogia *Cæsaris* passim habentur. *Boeclerus.*

4. *Antiquissimos.*] Vide ne fuerit: *& quod inter omnes constabat, antiquissimâ.* Nobilissimâ, inquit, gente natus; certè, omnium consensu antiquissimâ. Nam potest, ritu Romano, vetustas esse in familiâ, non tamen imagines multæ, & nobilitas: *Lipsius.*

5. *Ab Anchise ac Venere.*] Strab. lib. 13. *Cæsar vero, quia & Alexandri amantissimus fuit, & certissima cum Iliensibus cognationis signa habebat, impendio ad beneficium incitabatur, certissima quidem, quia Romanus erat, Romani autem auctorem generis Æneam putant. Julius enim ab Iulo quodam ex progenitoribus, & ille ab Iulo cognomen hoc habuit, qui unus fuerit ex posteris Æneæ.* Virgilius lib. 1, Appianus 2. bellor. Civil. Sueton. c. 6. Lucretius in exordio operis: *Æneadum genitrix.* Quam Deam contra hostes tesseram dedisse, Dio lib. 43. reliquit. *Schegk. Venere.*] Notum est in nummis Cæsaris plerumque VENERIS GENETRICIS nomen exprimi. Occasione hac emendetur L. Julius Florus, qui & L. Annæus Seneca, in Pervigilio Veneris, ubi ait:

Romuleas ipsa facit cum Sabinis nuptias;
Unde Ramnes, & Quirites, proque prole posterûm
Romuli matrem crearet, & nepotem Cæsarem.

Quæ lectio nihili est. Puto scribendum,

—— perque, prole posterûm,
Romuli matrem creavit, & nepotem Cæsarem.

Dicit, Venerem, prole posterûm, per Romuli matrem creasse nepotem Cæsarem. Lipsii, aliorumque conjecturæ, aut difficultatem non tollunt, aut multo longius à vulgata lectione recedunt. *Vossius.*

1. *Animo*

vium excellentiſſimus, vigore animi acerrimus, munificentiæ effuſiſſimus, [1]animo ſuper humanam & naturam & fidem evectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, [2]Magno illi Alexandro, [3]ſed ſobrio neque iracundo ſimillimus; qui denique ſemper & ſomno & cibo in vitam non in voluptatem uteretur; cum fuiſſet [4]C. Mario ſanguine conjunctiſſimus, atque idem Cinnæ gener; cujus filiam ut repudiaret, [5]nullo modo compelli potuit; cum M. Piſo conſularis Anniam quæ Cinnæ uxor fuerat, in Sullæ dimiſiſſet gratiam; habuiſſetque fere XIIX. annos, eo tempore, quo Sulla rerum potitus eſt; magis miniſtris Sullæ adjutoribuſque partium, quam ipſo, conquirentibus eum ad necem, mutata veſte diſſimilemque fortunæ ſuæ indutus habitum, nocte urbe elapſus eſt. Idem poſtea admodum juvenis, [6]cum à piratis captus eſſet, [7]ita ſe per omne ſpatium, quo ab iis retentus eſt, apud eos geſſit, ut pariter iis terrori venerationique eſſet; neque unquam aut nocte aut die

(cur

1 *Animo ſuper humanam naturam.*] Probum eſt, ſed de animo tamen, quia jam nunc præivit, odioſe repetitum. Fortaſſe, *Omnino ſuper.* Lipſius.

2. *Magno illi Alexandro.*] Cum quo etiam à *Plutarcho* παραλλήλως comparatur. adde *Appian.* 2. *de bell. civ.* Boeclerus.

3. *Sed ſobrio.*] Unde Catonis verbum: *Unum ex omnibus Cæſarem ad evertendam Remp. ſobrium acceſſiſſe.* Schegk.

4. *C. Mario.*] Iſtene patricius huic plebeio? hoc ſaltem in Plutarcho lego, *Juliam Cæſaris amitam nuptam C. Mario fuiſſe, ex quâ minor Marius natus.* Ergo ſeniori Mario adfinis, juniori cognatus fuit. *Lipſius.*

5. *Nullo modo.*] Vulgo, *nullo metu.* à noſtra Suetonius cap. 1. *Neque ut repudiaret illam compelli à dictatore Sulla ullo modo potuit.* Schegk. *Nullo modo.*] Ita ex Suetonio emendarunt, cum in Ms. inveniſſent *motu.* Alii legunt *metu.* [Utrumque ſervari poteſt, compelli enim eò non potuit.] Nulla animi commotione, nec ſpe, nec metu: οὔτε ἐλπίζων, οὔτε φοβούμενος, ait Plutarchus in Cæſare; ubi idem narrat. Similiter eadem voce uſus Papinius 1. Achilleidos:

Trux puer, & nullo temeratus pectora motu.

De quo non dubitandum. *Voſſius.*

6. *Cum à piratis captus eſſet.*] *Plut. Cæſ. Sueton. Cæſ.* 4. *&c.*

7. *Ita ſe per omne.*] Vulgo, *ſemper. Ita ſe per omne.*] E. V. promit, *ita ſe per omne, &c.* nec miror, cur hic *ſemper*, pro, *ſe per*, inoleverit; cum facile *ſe per*, vel ſolâ *m* literæ interpoſitione depravari poterat in *ſemper.* Burerius.

 1. *Magi-*

(cur enim, quod vel maximum est, si narrari verbis speciosis non potest, omittatur?) aut excalcearetur aut discingeretur, in hoc scilicet, ne, si quando aliquid ex solito variaret, suspectus his, qui oculis tantummodo eum
42 custodiebant, foret. Longum est narrare, quid & quoties ausus sit, quanto opere contra ejus qui obtinebat Asiam [1] magistratus P. R. [2] metu suo destituerit. Illud referatur, documentum tanti mox evasuri viri. Quæ nox eam diem secuta est, qua publica civitatium pecunia redemtus est (ita tamen ut cogeret, ante obsides à piratis civitatibus dari) contracta classe & privatus & tumultuaria, invectus in eum locum in quo ipsi prædones erant, partem classis fugavit, partem mersit, aliquot naves multosque mortales cepit; lætusque nocturnæ expeditionis triumpho, ad suos reversus est: mandatisque custodiæ, quos ceperat, in Bithyniam perrexit, ad proconsulem Junium [3] (is enim Asiam tum obtinebat) petens, ut auctor fieret sumendi de captivis supplicii. quod cum ille, se factu-

1. *Magistratus.*] Intelliges autem Junium, qui pro consule Asiæ præerat. *Vossius.*

2. *Metu suo destituerit.*] Legitur etiam, *destituere. Metu suo destituerit.*] Mihi rectius videtur; ut, *destituere*, infinite legatur. *Burrer. Metu suo destituerit.*] Vulgo *motu*. Legendum, *metu*. Est etiam in primâ editione *destituere*: quod retineo; & paulo ante, *qui obtinebant Asiam magistratus*, multitudinis numero lego. *Lipsius.*

3. *Is enim Asiam tum obtinebat.*] Vulgo, *cum idem*. Verba implexa. Scheggkius vocibus ejectis edidit: *tum idem enim Asiam obtinebat*. Manutius putat fuisse: *Is enim Asiam tum obtinebat.* Scriptura vetus mihi præit: *Tum idem enim Asiam, eamque obtinebat.* Hoc sensu. Tum, & illâ ætate, unus idemque proconsul Asiæ & Bithyniæ erat; aliter scilicet quam nostro ævo. Hæc plane pro Velleji sermone & mente videntur: an pro vero? Nam ecce Bithynia illo tempore non Provincia, sed Regnum. Et nonne Cæsar ipse tunc desedit apud Nicomedem ejus regem? Ita est. sed suspicari oporteat partem aliquam regionis avulsam, & attributam Asiæ fuisse. Romani sæpe sic soliti incidere pennas regum. Sed hæc quia suspicio? valeat, si visum, sententia aliorum. *Lipsius. Is enim Asiam tum obtinebat.*] In vetustioribus: *Asiam eam quam obtinebat*. Placetne recipere & legere, *Asiam eandem*? ut formam, de qua modo, iteraverit. Eam quidem Asiam, interpreter illam oram Asiæ seu partem. quomodo Cicero ad Att. l. 5. epist. 21. *Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil miserius est, quæ tum erat in hac mea Asia (messis enim nulla fuerat) mihi optanda fuerit.* Acidalius.

1. *Vendi-*

factum, negasset, [1] venditurumque captivos dixisset, (quippe sequebatur invidia inertiam) incredibili celeritate revectus ad mare, prius quam de ea re ulli proconsulis redderentur epistolæ, omnes quos ceperat [2] suffixit cruci. Idem mox ad sacerdotium ineundum [3] (quippe absens 43
pontifex factus erat, cum in Cottæ consularis locum pæne

1. *Venditurumque captivos.*] Mallem, *vindicaturumque*. Illud atrox responsum, hoc pro re. quia revera captivi Proconsulis erant, in ejus provincia & administratione capti. Minatur ergo se vindicaturumque eos & asserturum. *Lips. Venditurumque captivos.*] Lipsius mallet, *vindicaturumque*. Sed cave ei auscultes. Minatus erat Cæsar mortem prædonibus. Junius proconsul, objecta spe pretii, se eos sub corona venditurum respondit. Quo nil equidem Cæsaris votis poterat adversari magis. Quid clarius verbis Plutarchi in Cæsare eandem hanc rem narrantis? ἐκεῖνος δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐποφθαλμιῶντος (ἦν γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ αἰχμαλώτων σκέψεσθαι φάσκοντος ἐπὶ χολῆς, &c. *Illo autem pretio occæcato, (neque enim exiguum erat) & de captivis consideraturum se dicente per otium, &c.* Vossius.

2. *Suffixit cruci.*] Quod probant omnes præter Fenestellam, si Diomedi Grammatico fides: qui ex 2. Epitomarum Fenestellæ hæc laudat verba, *quemadmodum Cæsar à piratis captus sit, utque eos postea ceperit & decollaverit, & interpretatur, securi percusserit.* Schegk.

3 *Quippe absens Pontifex factus erat, &c.*] Valde hic sudant, & ut culpæ manifestus vapulat Vellejus. Bis, inquiunt, errat. quod & Cottam Flaminem Dialem facit, & Cæsarem ei dat successorem. Nam Tacitus clare scribit, *duobus & septuaginta annis post Cornelii Merulæ cædem neminem suffectum.* Dio pariter lib. LIV. sub Augusto *primum post Merulam Flaminem Dialem creatum.* Quomodo igitur aut Cotta Flamen, aut Cæsar? De Cæsare facile est. creatum dicit, non dicit inivisse aut gessisse. De Cottâ, vocula una trajecta solvet nodum. Scribe: *absens Pontifex factus erat in Cottæ Consularis locum, cum pæne puer à Mario, &c.* Ipsa res est. Pontifex, inquit, factus (non sane Maximus: postea adeptus) in locum demortui Cottæ Pontificis: cum antea Flamen quidem designatus esset, sed Sullæ violentiâ honor ille ei ademptus. Hæc ita esse cum res clamat, tum juvat nonnihil (unicum & sollenne hic nobis auxilium) Editio prisca: in quâ prius illud *cum* nusquam comparet. Ego autem suo loco reposui, aut potius repperi & eduxi, cum latitaret in verbo *locum*. Lipsius. *Quippe absens Pontifex factus erat, &c.*] Editio princeps illud *cum* non agnoscit. Hunc locum egregie emendavit Lipsius: Idque in Animadversionibus suis solide ex Tacito, ac Dione, firmat. Taciti verba hæc sunt ex III. Annal. II. & LXX. *annis post Cornelii Merulæ cædem neminem* (Sc. flaminem) *suffectum*. Quæ attuli, ut exiguo mendo liberarem. Puto enim, Tacitum scripsisse: VI. & LXX. *annis*. Quippe satis constat, Merulam occisum anno V. C. DCLXVI. Flamines autem Diales restituti anno DCCXLIII., Iulo Antonio, & Fabio Maximo, consulibus: ut liquet ex Dione lib. LIV. Ergo patet, VI & LXX. annos intermedios Flaminibus caruisse. *Vossius.*

 1. *Jam*

pæne puer à Mario Cinnaque Flamen Dialis creatus, victoria Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne conspiceretur à prædonibus, omnia tunc obtinentibus maria & merito [1] jam infestis sibi, quattuor [2] scalmorum navem, una cum duobus amicis decemque servis ingressus, effusissimum Hadriatici maris transjecit sinum. Quo quidem in cursu conspectis, ut putabat, piratarum navibus, cum exuisset vestem alligassetque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit frustratum esse visum suum, arborumque ex longinquo ordinem antemnarum præbuisse imaginem. Reliqua ejus acta in urbe, nobilissimaque [3] Dolabellæ accusatio, & major civitatis in ea favor quam reis præstari solet; [4] contentionesque civiles cum Q. Catulo atque aliis eminentissimis viris, celeberrimæ; & ante præturam [5] victus maximi pontificatus petitione Q. Catulus, omnium confessione senatus princeps; [6] & restituta in ædilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii; simulque [7] revocati ad jus dignitatis proscriptorum liberi; & prætura quæsturaque

que

1. *Jam.*] Omnes, quos vidi, *tam infestis.* neque male. *tam* pro *valde.* Schegk.

2. *Scalmorum.*] Scalmus est lignum teres, cui nautæ remos loro quodam alligant: sive lignum fenestratum, rapiens remum, ut facilius solidiusque impellatur.

3. *Dolabellæ accusatio.*] XXI. ætatis anno. Tacitus de Oratoribus. *Schegk.* *Dolabellæ accusatio.*] *Post* hanc *accusationem Dolabellæ, haud dubie principibus Patronis annumeratus est. Sueton.* 55. *Auctor de causis corrupt. eloq.* 34, 8. *Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem; uno & vicesimo Cæsar Dolabellam; altero & vicesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multo ætate antecedens Calvus, iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus.* addę *Valer. Max.* 8, 9, 3. *Plut. Cæs.* Boecler.

4. *Contentionesque civiles.*] De quibus *Plutarchus* & *Dio.*

5. *Victus.*] *Suet. Cæs.* 13. *Dio* 37. *Plutarch. Cæs.*

6. *Et restituta.*] *Suetonius Cæs.* 11. caussam exponit ἀντιπαρεγχεῖν, *sc. æmulationem adversus optimates, ut auctoritatem*, inquit, *Optimatium, quibus posset modis, invicem diminueret, tropæa C. Marii de Jugurtha, deque Cimbris atque Teutonis, olim à Sulla disjecta restituit.* Boecler.

7. *Revocati.*] Quos Sulla excluserat. vide supra 2, 28, 4. *Boecler.*

1. *Hoc*

que mirabili virtute atque industria obita in Hispania,
cum esset quæstor sub Vetere Antistio, avo hujus Vete-
ris consularis atque pontificis, duorum consularium &
sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum hu-
mana simplicitas intelligi potest; quo notiora sunt, mi-
nus egent stilo. [1]Hoc igitur Cos. [2]inter eum & Cn. Pom- 44
pejum & M. Crassum inita potentiæ societas, quæ urbi
orbique terrarum, nec minus [3]diverso quoque tempore,
ipsis exitiabilis fuit. [4]Hoc consilium sequendi Pompejus
caussam habuerat; ut tandem acta in transmarinis pro-
vinciis, quibus, ut prædiximus, multi obtrectabant, per
Cæsarem confirmarentur consulem: Cæsar autem, quod
anim-

1. *Hoc igitur Cos.*] Imo non illo *Consule*, sed Consule designato. Suetonius ita narrat, cap. XIX. & Livii epitoma: *C. Cæsar Lusitanos subegit, eoque consulatus candidato, & captante rempub. invadere, conspiratio inter tres Principes civitatis facta, Cn. Pompejum, M. Crassum, & C. Cæsarem.* Idem Appianus. & addit Varronis librum in hanc conspirationem fuisse, cui titulus Τρικάρανος. *Lipsius.*

2. *Inter eum, &c.*] Quos Cicero 2. ad Atticum Epist. 18. reges indigitat superbos. vide Appianum, Dionem, Ciceronem Epistolis ad Atticum, alias. *Schegkius.*

3. *Diverso quoque.*] Lege cum Acidalio, *quoique*. Vossius.

4. *Hoc consilium sequendi Pompejus, &c.*] Fatalis rei Romanæ *Oligarchia*, cujus ὑπόθεσιν egregia observatione politica hic explanat Noster, qui & alias in talibus, quam sit studiosus χαρακτῆρος πολιτικοῦ, ostendit. Est autem in diversis Triumvirorum consiliis, unum & quasi generale propositum; quo *suam quisque potentiam* spectabat quærebatque. Majore cum fiducia, Pompejus; majore cum calliditate, Cæsar; majore cum vanitate Crassus. Cæsar, ut ad destinata perveniret, etiam Pompejum & Crassum in amicitiam reduxerat, quod *Plutarchus* vocat πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλοις καὶ πολιτικὸν, αἰτίᾳ δὲ φαύλῃ, καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθὲν ἐπιβούλως, i. *præclarum alias factum & civili prudentia dignum, sed callide pravoque consilio ab ipso structum.* nempe, ut auxilio utriusque eo proficeret interim, unde alterum alterius auxilio postea oppugnare ac deprimere posset, relegata interim communis potentiæ invidia in socios, quod *Vellejus* notat. Lege *Dionem* 37. ubi & ceterorum propositum ostenditur. *Florus* rotunde 4, 2, 11. *Sic igitur Cæsare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompejo retinere cupientibus, de invadenda Reip. facile convenit.* Recte, *de invadenda rep.* ait. Hæc enim ut spolium & merces ipsa sui petebatur hac conspiratione. à qua propterea Cato libertatis perniciem solebat repetere: atque, cum alii discordiam postea Pompeji & Cæsaris existimarent reip. exitium attulisse, ille consensionem eorum fatalis mali caussam suggerebat. *Boecler.*

 1. *Affini-*

animadvertebat se cedendo Pompeji gloriæ aucturum suam, & invidia communis potentiæ in illum relegata, confirmaturum vires suas: Crassus, ut quem principatum solus assequi non poterat, auctoritate Pompeji, viribus teneret Cæsaris. [1] Affinitas etiam inter Cæsarem Pompejumque contracta nuptiis. quippe filiam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit uxorem. In hoc consulatu [2] Cæsar legem tulit, ut ager Campanus [3] plebei divideretur, suasore legis Pompejo. ita circiter xx millia civium eo dedu-

1. *Affinitas etiam, &c.*] *Affinitate & nuptiis ludere; prout potentiæ parandæ consiliis conducit, inter arcana habent, quicunque dominatum moliuntur.* Ita hic, jam alii (*Cæpioni*) pacta Cæsaris filia, in Pompeji transfertur matrimonium: rursus Pompeji filia, Fausto Syllæ filio desponsa, in manum Cæpionis jubetur convenire. Quo tenderent ea consilia, notat *Cicero* ad *Atticum* scribens 2, 17. *Turbat vi Sampsiceramus* (Pompejum intelligit) *nihil est quod non timendum sit.* ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται. *quid enim ista repentina affinitatis conjunctio?* Viderat in talibus affinitatibus jam antea ὑπόθεσιν τυραννικὴν Cato, cum Pompejo, filioque ejus neptes ex fratre & sorore denegaret. eo quod animadverteret, suam quoque ad provehenda incivilia cœpta voluntatem quæri. Hanc ipsam quoque vafritiem impavide coarguit, apud *Plutarch.* in *Cæs.* p. 714. & *Appian.* 2. *bell. civ.* vociferatus: διαμαστροπεύεσθαι γάμοις τὴν ἡγεμονίαν. *Boecler.*

2. *Cæsar legem tulit.*] Legis *Juliæ*, sive ut Cicero, ut Suetonius, *Campanæ* duo mihi cum doctis viris capita. Unum; quo cautum, ut ager publicus ad subsidia Reip. vectigalis relictus divideretur. Cicero ad Atticum l. 2. Epistola 16. Alterum; ut ager à privatis in Campania possessus, redemtus publica pecunia, distribueretur plebei. Publicus hac lege xx m. civium, quibus terni pluresve liberi extra sortem divisus est. Sueton. cap. 20. Dio lib. 38. Appianus. Privatus numquam, Cicero pro Domo. De utroque capite idem, Epistola 17. ejusdem libri: *Quid ista repentina adfinitatis conjunctio? quid ager Campanus? quid effusio pecuniæ significant?* Dio tamen turbat, immense ipsum, in principio lib. 38. *Omnem regionem, quæ publica pop. Rom. erat excepto agro Campano, quem Reip. ob præstantiam exemtum censuit relinquendum, divisit.* & statim: *Sic tandem ea lex perlata est; prætereaque decretum, ut ager Campanus, his qui ternos pluresve liberos haberent divideretur.* Quid pronunciandum? Dionem legem Agrariam non percepisse, an non liquere? *Schegkius.* *Cæsar legem tulit.*] Etiam hoc arcanis dominationis conjungit *Cicero* epistola modo laudata. Rem totam prolixe exposuit *Dio princip.* 38. ubi præsertim illa calliditas Cæsaris demonstratur, qui eum revera populi sibi animos adversum Optimates conciliatos hac lege cuperet, auctoritatem tamen Optimatum consensumque, in speciem requirebat præferebatque, tota molitione ita disposita, ut ne occasionem quidem contradicendi invenirent. *Boecler.*

3. *Plebei.*] *Plebei*, dativus antiquus.

1. Et

deducta,[1] & jus ab his restitutum post annos circiter CLII, quam bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat.[2] Bibulus collega Cæsaris, cum actiones ejus magis vellet impedire, quam posset, majore parte anni [3] domi se tenuit. quo facto dum augere vult invidiam collegæ, auxit potentiam. Tum Cæsari [4] decretæ in quinquennium Galliæ. Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, [5] qui neque dicendi neque faciendi ullum

1. *Et jus ab his restitutum.*] Placet doctorum virorum emendatio, qui legunt: *& jus civitatis restitutum, &c.* Nam supra lib. 1. cap. 14. de Campanis item Vellejus dixit: *Abhinc annos autem CCCL. Sp. Postumio, Veturio Calvino Cos. Campanis data est civitas, partique Samnitium sine suffragio.* Ursinus. *Et jus ab his restitutum.*] Cl. Puteanus inter lumina Galliæ leg. censebat: *Jus Civ. his restitutum*, id est, *civitatis*. Certe rem tangit, & liquet hanc esse Velleji mentem. De verbo tamen ambigo: & quid si fuit, *jus his restitutum*, deletâ voce quæ imperite irrepserat? Ratio & historia non abnuit. Nam jus apud eos nullum aut jurisdictio: sed petebant Româ. Livius: *Ceterum habitari tantum, tanquam urbem, Capuam, frequentarique placuit: corpus nullum civitatis, nec Senatum, nec plebis concilium, nec magistratus esse. Præfectum ad jura reddenda ab Româ quotannis missuros.* Tamen à Puteano nondum abeo, & viri & rei caussa. *Lipsius. Et jus ab his restitutum.*] A Cæsare & Pompejo. Non video, cur vulgata lectio mutari debeat. *Vossius.*

2. *Bibulus collega Cæsaris.*] *Dio* 38. *Sueton. Cæs.* 20. Insignis error optimatum hoc loco notandus est. Cum enim suspectam merito haberent Cæsaris potentiam & διάνοιαν τυραννικὴν, veluti *adversarium* ei dederunt hunc Bibulum. Auctor *Appianus*: ἡ βουλὴ Λεύκιον Βίβουλον ἐς ἐναντίωσιν τῷ Καίσαρος ἐχειροτόνησεν αὐτῷ συνάρχειν. *Senatus Lucium Bibulum collegam Cæsari pariter & adversarium dedit. lib. 2. bell. civ.* Adde *Suet. Cæs.* 19. Non recte. Videndum enim est, *quis cui opponatur*, in refringendis novis consiliis. Non erat is Bibulus, qui cum Cæsare componi posset in rep. gerenda. Non erat, inquam, idoneus vel calliditate vel auctoritate. Itaque statim in ipso ἀντιπραξίας initio turpiter se dedit: cum ad speciosa Cæsaris verba potius, quam insidiosa facta animum attenderet, simulatæque concordiæ imagine tantisper sibi imponi pateretur, donec Cæsar discordiæ adversus Bibulum valituræ firmum quasi gradum occuparet. *Boecler.*

3. *Domi se tenuit.*] Per edicta obnuntiando dies festos esse, hisque nefas quidquam agere. Sueton. Dio. Ludos hic facit vir doctus in Calpurnii & Bibuli nomine, sine plausu. *Schegk.*

4. *Decreta Galliæ.*] Socero sc. (Pisone) generoque (Pompejo) suffragantibus, ex omni provinciarum copia Gallias potissimum elegit, cujus emolumenta atque opportunitates idonea essent materia triumphorum. *Sueton. Cæs.* 22. Boecl.

5. *Qui neque.*] Cur non audiamus potius Vellejum, quam correctores? Sane V. C. habet, *quique dicendi, neque faciendi.* Nec debuit mutari. *Vossius.*

1. *Actus*

ullum nisi quem vellet nosset modum, malorum propositorum executor acerrimus, infamis etiam sororis stupro, & [1] actus incesti reus ob initum [2] inter religiosissima P. R. sacra adulterium; cum graves inimicitias cum M. Cicerone exerceret (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) & [3] à patribus ad plebem [4] transiret, legem in tribunatu tulit: [5] Qui civem R. indemnatum interemisset, ei aqua & igni interdiceretur. Cujus verbis etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. ita vir optime meritus de rep. conservatæ patriæ pretium [6] calamitate exilii tulit. Non caruerunt [7] suspicione oppressi Ciceronis Cæsar & Pompejus. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, [8] quod inter xx viros dividendo agro Campano

1. *Actus incesti reus.*] Prolixe habes historiam apud *Plut. in Cæs. Dion.* 37. *Sueton. Cæs.* 6. Boecler.

2. *Inter religiosissima P. R. sacra.*] Bonæ Deæ, Græcis *Gynaciæ*; cujus sollemni sacrificio, sive ut Festus nominat, *Damio*, Consulis, prætoris, aut Pontificis, ædes vacabant, meliori procul remoto sexu. *Locus Sacrarium* Floro. Cicero Paradox. *Opertum Bonæ Deæ* vocat, & *sacra Opertanea* Plinio, quæ in operto, id est occulto, sive secreto fiunt. *Schegkius.*

3. *A patribus ad plebem.*] Traduxit Cæsar eo diem die horaque nona, lege lata de adoptione ejus. *Schegk.* *A patribus ad plebem.*] Cæsare in invidiam Ciceronis eum transducente. *Sueton. Cæs.* 20. nimirum ut tribunatum, qui patriciis non patebat, impetrare posset. Tales autem tribuni, qualis Clodius describitur, rebus novandis idonei, ideoque molitoribus dominationis grati sunt. *Boecler.*

4. *Transiret.*] Imo, *transisset*. Ita bene à Gryphio, aliisque editum. *V. ss.*

5. *Qui civem R. indemnatum.*] Vulgo male, *damnatum*. *Qui civem R. indemnatum.*] M. Ciceronem præcipue lex Clodia notabat, qui conjuratos indicta caussa necaverat, quod cum omnes historiæ, tum ipse Cicero in epistolis, & orationibus commemorat. *Manut.* *Qui civem R. indemnatum.*] *Plut. In Cicer.* & præsertim *Dio* 38. ubi & *iniquitas hujus legis* declaratur, & quo consilio, quibus Potentum fraudibus oppressus sit Cicero, egregie ostenditur. *Appian.* 2. *bell. civ.* Boecler.

6. *Calamitate.*] Gryphio, Marnessio, aliisque editum *calamitatem*. Et ita reponendum. *Vossius.*

7. *Suspicione.*] Nec suspicio erat, sed manifesta fides. Vide *Dionem*. Boecl.

8. *Quod inter xx viros.*] A Cicerone epist. 2. lib. IX. ad Att. XX. *viri*, ut hic, nominantur. item epist. 6. lib. 2. ad eundem: cum quo consentit Dio lib. XXXIIX. Contra, de V. viris, de provinciis cons. & epist. 7. l. 2. ad Att. Et in oratione in Pisonem, cum dixit, *Eorum honorum, quos cum proximis communicarit, me socium esse voluit*: videtur significare *quinque* potius, quam *viginti viros*. quid enim honoris Pompejus, & Piso consulares, ac Cicero ipse consecutus esset, accepto inter viginti viros loco? Hæc igitur, manifeste

pano esse noluisset. Idem [1] intra biennium, [2] sera Cn. Pompeji cura, [3] verum ut cœpit interrita, votisque Italiæ ac decretis senatus, virtute atque actione [4] Annii Milonis tribuni pl. dignitati patriæque restitutus est. Neque post [5] Numidici exsilium aut reditum, quisquam aut expulsus invidiosius, aut receptus est lætius. Cujus domus, quam infeste à Clodio disjecta erat, tam speciose à senatu restituta est. Idem P. Clodius [6] in senatu, [7] sub honorificentissimo ministerii titulo, M. Catonem [8] à rep. relegavit. quippe

feste inter se pugnantia, difficultatis afferunt plurimum in dijudicanda veritate. Quamobrem relinquo, quod ii, qui judicio, ingenioque præstant, accuratius considerent: quibus aliquid afferentibus, quo videamur in alterutram partem impelli, libenter assentiemur. *Manutius.* *Quod inter xx. viros.*] Cæsar enim, ut occultaret nova consilia, optimum & clarissimum quemque dividendis agris adhibere cupiebat, quasi nimirum non sua, sed ipsorum auctoritate illa res gereretur. quod animadvertens Cicero, decus atque dignitatem suam noluerat alienæ dominationi gratificari. *Boecler.*

1. *Intra biennium.*] Satis laxe scriptum. Omnino intra biennium: atque adeo abfuit tantum Cicero menses ipsos quatuordecim. Pulsus enim anno DCXCV. circiter Kal. Aprilis: rediit anno insequenti, Mense Sextili. Plutarchus tamen menses XVI. computavit, parum exacte. *Lipsius.*

2. *Sera Cn. Pompeji cura.*] Tu observa infidam hic quoque Potentum amicitiam: Modo abjiciunt, si utile suis rebus existimant: modo attollunt, si ex erecti restitutione aliquem suæ potentiæ usum commenti sunt. Ut beneficio obligare possint adversarium, injuria eo redigunt, ut beneficii capax sit. *Boecler.*

3. *Verum ut cœpit interrita.*] Vulgo, *verum & cupit interita.* Forte juxta Rhenanum, *cupito interitu.* Ursinus ita legit, sicuti in textu posuimus. Idem censent Lipsius, & Schegkius.

4. *Annii Milonis.*] Extat pro eo in cæde Clodii Ciceronis disertissima oratio.

5. *Numidici exilium.*] Fuit enim vere gloriosum Ciceroni hoc exilium, sicut & *Philiscus* in egregio illo cum Cicerone colloquio judicaverat apud *Dion.* 38. Boecler.

6. *In senatu.*] Cujacius censet voces *in senatu* delendas, quippe repetitas è superioribus lineis. Lips. etiam *honorificentissimi.*

7 *Sub honorificentissimo ministerii titulo.*] Vide *Plutarch. Cat. Min.* Ita scilicet lupi apud oves, in fabula, de removendis canibus agunt. Ceterum quam alias late pateat istud arcanum, quo *specie honoris homines deponuntur*, eximia dissertatione pertractat *Gruterus discurs.* ad illud *Taciti* 2. *A.* 42. 2. *Tiberius amoliri juvenem* (Germanicum) *specie honoris statuit.* *Lips. 4. polit.* 14. 70. In Nostro exemplo non fefellit sane Catonis prudentiam Clodius, qui ultro clamavit, ὡς ἐνέδρα τὸ πρᾶγμα καὶ προπηλακισμὸς, οὐ χάρις ἐστίν; *insidiarum & contumeliæ caussa sibi id ministerium à Clodio imponi.* Sed quomodo poterat voluntati populi, quem perforata nare trahebat Clodius, resistere? *Boecler.*

8. *A Rep. relegavit.*] Recte *relegavit.*

quippe legem tulit, [1] ut is quæstor cum jure prætorio, adjecto etiam quæstore, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolemæum, [2] omnibus morum vitiis eam contumeliam meritum. Sed ille sub adventum Catonis, vitæ suæ vim intulit: unde pecuniam longe sperata majorem Cato Romam retulit. [3] cujus integritatem lau-

gavit. *non enim*, inquit Cicero pro Sextio, *illi ornandum M. Catonem, sed relegandum, non illi committendum illud negocium, sed imponendum putaverunt.* caussam expressit pro Domo. Provinc. Consul Plutarchus, Dio. *Schegkius.*

1. *Ut is quæstor.*] Atqui diu ante Cato Quæstor, quod notum est. Medetur Aldus, & legit: *Quæsitor.* ego felicius: *Quæstorius.* Lipsius. *Ut is quæstor.*] Bene *Quæstor.* Ita *Piso in citeriorem Hispaniam quæstor pro prætore missus est.* Sallustius. at extra ordinem. Suetonius. Cæsar: *Cn. Pisoni ob suspicionem conjurationis urbanæ Hispania provincia à senatu extra ordinem data est.* retineamus igitur vulgatum. *Schegkius.*

2. *Omnibus morum vitiis.*] Mirum Schema Velleji. quasi morum vitia Ptolemæum regno exuere, & Romanis spoliandum tradere debuerint. Aliter & verius *Ammianus Marcellinus* 14, 27. de Cypro loquens: *nec piget dicere, avide magis hanc insulam populum R. invasisse, quam juste. Ptolemæo enim rege federato nobis & socio, ob ærarii nostri angustias jusso sine ulla culpa proscribi, ideoque hausto veneno voluntaria morte deleto, & tributaria facta est, & velut hostiles ejus exuviæ classi impositæ, in urbem advectæ sunt per Catonem. Florus* quoque non obscure indignitatem rei innuit, cum 3, 9, 3. inquit: *Divitiarum tanta erat fama, nec falso, ut victor gentium populus, & donare regna consuetus, P. Clodio Tribuno duce, socii vivique regis confiscationem mandaverit.* Videnda, quæ ad Marcellinum *Henr. Valesius*; ad Florum, *Freinshemius*, duo clarissimi Viri, notavere. Alii alios colores quæsivere, ac in Clodium omnem ejus rei culpam rejecere. Verum hi colores sunt, quibus appingendis valde sollertes sunt, magistri & ministri dominationis: *ut iniquitas, avaritia, ambitio sub virtutum & juris nominibus lateant.* Boeceler.

3. *Cujus integritatem.*] Hoc in Catonem conferri, credibile non est, cujus per omnem vitam laudata à bonis omnibus integritas. Addendum igitur puto, *non*: ut sit *non laudari, nefas est.* Manutius. *Cujus integritatem.*] Aldum hic culpat Rob. Titius, qui immissa negatione legit (profecto male) *non laudari*. Sed Titius ipse an extra culpam? Lectionem retinet, in sensu parum videt. Nam sic explicat: *adeo præstabilem esse Catonis integritatem, ut quasi polluatur, si laudibus eum quis prosequi velit.* Et dat auctorem ejus interpretamenti Aristotelem, qui primo ad Nicomachum ait: ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἐστὶν ἔπαινος: *quod optimarum rerum non sit laudatio. Itaque & Deos felices beatosque prædicamus, & virorum eos qui Diis proximi: non autem laudamus.* Sed nos Titi jam libere à te discedimus, quam tu à recto sæpe & à vero. Nihil minus Vellejus voluit. Quid ergo? hoc argute saltem dixit, Nefas esse laudari in Catone integritatem & à pecunia abstinentiam, cum aliæ sint ejus magis eximiæ, magis raræ virtutes. Integritas in alium aliquem etiam è vulgo cadat: in Catone laudetur, quidquid in alio

[1] laudari, nefas est: insolentia pæne argui potest, quod una
cum consulibus ac senatu [2] effusa civitate obviam, cum per
Tiberim subiret navibus, non ante [3] is egressus est, quam
ad eum locum pervenit, ubi erat exponenda pecunia.
Cum deinde [4] immanes res, vix multis voluminibus ex- 46
plicandas, C. Cæsar in Gallia ageret; nec contentus
plurimis ac felicissimis victoriis, innumerabilibusque cæsis & captis hostium millibus, etiam in Britanniam transjecisset exercitum, alterum pæne imperio nostro ac suo quærens orbem: [5] invictum par consulum Cn. Pompejus & M. Crassus, alterum iniere consulatum; qui [6] neque petitus honeste ab his, neque probabiliter gestus est.

Cæsari

alio haud temere exstet. Ita Claudianus in laudatione Mallii:

Nam spretas quis opes, intactaque pectora lucro
Commemoret? fuerint aliis hæc forte decora,
Nulla potest laus esse tibi quæ crimina purget.

Plane ad hanc sententiam est etiam illud Taciti de Agricolâ: *Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre, injuria virtutum fuerit.* Lipsius. *Cujus integritatem.*] Quare? quia ita ab omni vitio utique remotus, ut minime laudi ducat, facere officium suum. Et hoc est quod innuit Plinius, Panegyrici cap. 42. ubi laudato Trajano quod dominos liberasset ab accusatione servili, infert: *Non vis interim laudari, nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus, &c.* Gruterus.

1. *Laudari nefas est.*] Quia omnes laudes superat.

2. *Effusa civitate.*] More, tam in urbe, quam provinciis vulgato. Cicero alibi: *Quid habet admirationis tali viro advenienti candidato consulari obviam prodisse multos, quod nisi esset factum, magis mirandum videretur. quod si etiam illud addam, quod à consuetudine non abhorret.* Schegk.

3. *Is egressus est.*] Lego, *Iis egressus est.* Manutius.

4. *Immanes res.*] Vide comm. Cæsar. & Dionem lib. 40.

5. *Invictum par consulum.*] Cum in V.C. sit: *Victus par Consulum, &c.* posset legi: *Vetus par Consulum, &c.* Ursin. *Invictum par Consulum.*] Age, Pompejus *invictus* esto (etsi Cæsar aliter docuit:) quid? etiamne Crassus? Inconveniens plane verbum. Scribo: *inclutum par.* Lipsius. *Invictum par consulum.*] Forte *invisum*: ut quorum occultam conspirationem jam populus olfecerat. *Acidal.*

6. *Neque petitus honeste, &c.*] Nam & factiose ac pæne per vim, ex arbitrio suarum partium, invaserant consulatum, & magistratus quos vellent constituerant, & omnia potentiæ augendæ patrabant novabantque. inter quæ etiam decretæ in alterum quinquennium (Dio de *triennio* meminit, sed intellexerim de consultatione potius, quam de decreto) Cæsari Galliæ, Pompejo Hispania & Africa; Crasso Syria & vicinæ provinciæ, referri debent. *Dio 39. Plut. Cæs. & Crass. Appian. 2. bell. civ.* Boecler.

1. *Ceteræ*

Cæsari lege, quam Pompejus ad populum tulit, prorogatæ in idem spatium temporis provinciæ: Crasso bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. qui vir, [1] cetera sanctissimus immunisque voluptatibus, neque in pecunia neque in gloria concupiscenda aut modum norat, aut capiebat terminum. hunc proficiscentem in Syriam [2] diris cum ominibus, tribuni pl. frustra retinere conati. quorum exsecrationes si in ipsum tantummodo valuissent, [3] utile imperatoris damnum salvo exercitu fuisset reip. Transgressum Euphratem Crassum petentemque [4] Seleuciam, [5] circumfusis immanibus copiis equitum, [6] rex Orodes una cum parte majore Romani exercitus

1. *Cetera sanctissimus.*] E Græcia vectum sermonis genus, usitatum ab optimo quoque. Tacitus; *cetera equestri familia*; & *Juvenis alia clarus.* Agellius, *pleraque doctus.* Apulejus *pleraque mundus.* Et Florid. 1. *Marsias Phryx cetera, & barbarus.* Schegk.

2. *Diris cum ominibus.*] Minutius in Octav. *Et ut Thrasimenus Romanorum sanguine & major esset & decolor, spre- vit auguria Flaminius: & ut Parthos signa repetamus, dirarum imprecationes Crassus & meruit & irrisit.* Quales fuerint, & quia mire huc faciunt, & antiqui ritus, supra reperram ex Appiani Parthico: *Solus Ateius occurrens, primum voce cohibebat; denuntians ne procederet; deinde adparitorem jussit, detineret eum injectis manibus. verum id collegis Tribuni non permittentibus, adpariter Crassum missum fecit: Ateius vero ad portam accurrens, posuit ibi ardentem foculum: & Crasso prætereunti suffitum faciens, libansque insuper, diris eum devovebat exsecrationibus, nova & horrenda nomina Deorum invocans. eas exsecrationes secretas & priscas Romani talem vim putant habere, ut nemo sic devotus possit evadere, immo nec illi, qui devovet, bene cedere: quamobrem non temere his utuntur.* Gemina germana Plutarchus in Crasso. *Schegkius. Diris cum ominibus.*] De his devotionibus, diris, imprecationibus sollenniter publiceque conceptis vide omnino doctissimi *Brisson. 1. formul. solem.* ubi & hujus historiæ occurrit declaratio ex *Plutarcho, Appiano, Dione, Cicerone, Lucano.* Adde *Nostrum* supra 2, 22, 2. *Boeclerus.*

3. *Utile imperatoris damnum.*] Ne crede tam maligne de Crasso sensisse aut scripsisse Vellejum, ut censeat utilem patriæ fuisse ejus mortem. Honestius veriusque: *vile Imperatoris damnum.* id est, exigua, nec in magno, jactura. *Lipsius. Utile Imperatoris damnum.*] *Lipsius, vile* reponit. Ceterum scriptores belli Parthici vide notatos ad Flor. 3, 11. Est autem memorabile cumprimis in exitu Crassi exemplum, *qualis vindicta in justissima bella, avaritiamque inexplebilem soleat consequi.* nam id magno consensu agnoscunt scriptores observantque hoc loco. *Boeclerus.*

4. *Seleuciam.*] Plures sunt Seleuciæ. Hic intelligitur ea, quæ ad Euphratem.

5. *Circumfusis.*] V. C. *circumfusos.* Forte, *circumfusum.* Vossius.

6. *Rex Orodes.*] Plutarcho in Crasso est

tus interemit. reliquias legionum C. Caſſius, atrociſſimi mox auctor facinoris, tum quæſtor conſervavit; Syriamque adeo in P. R. poteſtate retinuit, ut tranſgreſſos in eam Parthos, felici rerum eventu fugaret ac funderet.
Per hæc inſequentiaque & quæ prædiximus tempora, 47
[1] amplius quadringenta millia hoſtium à C. Cæſare cæſa ſunt, plura capta. pugnatum ſæpe directa acie, [2] ſæpe in agminibus, ſæpe eruptionibus: bis penetrata Britannia.

eſt Ὑρώδης: Africano apud Euſebium Ἡρώδης. Malim utrobique legere, Ὀρώδης. Ex Vellejo, Floro, Appiano, Dione, & aliis. *Morodem* hunc vocare videtur Servius ad XI. Æneidos. Sed videtur tantum. Nam omnino locus illius eſt mendoſus. Nos eum integrum adſcribemus, non ſolum, ut prodeat emendatior, ſed etiam quia hiſtoriam hancce Craſſi illuſtrat. *Romana*, inquit, *ſigna figebantur in caſtris: & cum ad bellum eundum foret, captatis auguriis evellebantur è terra. Nam alibi ea figi non licebat. Sed inter auguria hoc habebatur, ſi evellentem facile ſequerentur. Adeo ut cum filio in Orodis bello* (ita lege, non, *Morodis*) *ſit Craſſus occiſus, qui iterum ad Parthiam* (V. C. legit, *prælium*) *evellere ſigna vix potuit.* Refert inde hiſtoriam ſimilem Flaminii; in qua pro *Thraſyniminam*, *Thraſymenum*, legendum, apparet. *Voßius.*

1. *Amplius quadringenta.*] Valde atterit Cæſarianam laudem (ſi modo laus è cædibus:) atterit tanquam præ aliis & libat. Nam ecce Plinius ſcribit, *Præter civiles victorias, undecies centena & nonaginta duo millia hominum occiſa ab eo præliis.* Et Appianus in Celticis: Μυριάσι τε τῶν ἀνδρῶν ἀρχείων, ἐν τοῖς δέκα ἔτεσιν ἐν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθον, εἴπις ὑφ' ἓν τὰ μέρη συναγάγοι, τετρακοσίων πλείοσι. Καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζώγρησαν, ἑκατὸν δὲ ἐν αὐτῷ πόνῳ κατέκτανον: *Quadragies centena millia ferocium hoſtium (ſi quis partes in unum & in ſummam redigat) decem illis annis, quibus* Galliæ *præfuit, manus cum eo conſeruêre. è quibus decies centena millia capta fuere, decies altera in ipſo certamine periere:* reliquis ſcilicet elapſis. Nec aliter Plutarchus per occaſionem enumerat, in Pompejo. Quis ergo ambiget hic reſcribere DCCC. id eſt, *octingenta millia hoſtium*? Etiam ſi quis amplius volet, per me liceto. *Lipſ. Amplius quadringenta.*] Malim CIↃC. Nam Plinius, Solinuſque ſcribunt, *præter civiles victorias undecies centena, & nonaginta duo millia occiſa ab eo præliis.* Niſi malis cum Lipſio, DCCC. Nam Appianus in Celticis decies centena millia tantum occiſa eſſe tradit. *Voſſius.*

2. *Sæpe in agminibus.*] Malim ad Livianum exemplum, *ſæpe agminibus.* Ille XXI. *Magis agmine, quam acie, in via concurrerunt.* Agminibus concurrere eſt, non explicatis ordinibus diſtinctaque acie. *Lipſius. Sæpe in agminibus.*] Etiam malim cum aliis abeſſe voculam *in.* nam quod habemus Livii lib. 10. ſub finem: *Sæpe in acie, ſæpe in agmine, ſæpe circa ipſam urbem adverſus eruptiones hoſtium pugnatum*; forte & ibi abjicienda utraque præpoſitio. *Gruter. Sæpe in agminibus.*] Ex definitione agminis intelleges quam adpoſite hic noſter locutus ſit. adi Iſidor. lib. 19. cap. 3. *Schegk.*

tannia. novem denique æstatibus vix ulla non justissimus triumphus emeritus. [1] Circa Alesiam vero tantæ res gestæ, quantas audere vix hominis; perficere, pæne nullius nisi Dei fuerit. [2] Septimo ferme anno Cæsar morabatur in Galliis, [3] cum medium jam [4] ex invidia potentiæ male

1. *Circa Alesiam.*] Sic malui cum veteribus libris & doctis viris, quam *Alexiam.* Condita autem ab Hercule, totius Galliæ Metropolis, libera ac sui juris usque ad C. Cæsaris ævum. Diodorus libr. 5. Situm ejus Cæsar libr. 7. bell. Gall. & Strabo habent descriptum. *Schegk.* *Circa Alexiam.*] Repone, *Alesiam*, ex Ms. Ita semper Græci, plerumque etiam Latini. Non ignoro tamen, *X*. & *S* crebro commutari. Florus lib. III. cap. x. scribit, totam belli molem circa Gergoviam fuisse; non Alesiam, ut Velleius, aliique. Cujus errorem jam olim etiam deprehendit Anonymus seu Cæsaris, seu Julii Celsi exscriptor. Et sane nil manifestius. Nec facile invenias, juxta Romam olim à Senonibus captam, quæ Gallis Romanos infestiores reddiderint, quam pericula apud Alesiam adita. Insignis de hoc est Taciti locus, lib. XI. Annalium; sed etiam summi viri Iusti Lipsii sententia, tam prodigiose corruptus, ut ne Attius Navius quidem pater augurum, ei sine libris mederi queat. Verba Taciti hæc sunt, ex oratione contra proceres Galliæ Comatæ; qui nuper jus civitatis consecuti, etiam jus adipiscendorum in urbe honorum petebant. *Oppleturos omnia divites illos; quorum avi proavique hostilium nationum duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint; divum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc: quid si memoria eorum moreretur, qui Capitolio, & ara Romana, manibus eorundem prostratis. Fruerentur sane vocabulo civitatis: insignia patrum, decora magistratuum ne vulgarent.* Ego tamen mihi bene persanasse visus sum. Scribo: *Quid si memoria eorum moreretur, qui Capitolio, & ara Romana, mœnibus eorundem prostratis, fruerentur? Sane vocabulum civitatis; insignia patrum, decora magistratuum ne vulgarent.* Per aram Romanam, Maximam intelligit Tacitus; quam, ut & Capitolium, non fuisse prostratam, ex Plinio, Solino, aliisque, satis constat. Sed nolo pluribus conjecturam nostram firmare. Jam enim satis orbitam excessisse videor. Merebatur interim hoc Taciti locus. *Vossius.* *Circa Alesiam.*] *Florus* Alexiam vocat, 3, 10, 23. vide ipsum *Cæs. bell Gall.* 7. *Plutarch.* in *Cæs.* Διὸ πολλὰ μὲν οὖν εἰκότως ὁ περὶ Ἀλησίαν κίνδυνος ἔσχε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότητος οἷα τῶν ἄλλων ἀγώνων οὐδεὶς παρασχόμενος. *Multas ob caussas gloriam Cæsaris auxit hoc ad Alesiam certamen: quippe ubi ea virtutis consiliique documenta, qualia non in alio facile certamine edidit.* Boeclerus.

2. *Septimo ferme anno.*] *Septimum fere annum*, ego. *Lipsius.*

3. *Cum medium jam.*] Apposite tunc demum Iuliam pignus concordiæ cohærentis dixit. nam antea sane non erat opus tali obside. *Gruter.*

4. *Ex invidia potentiæ.*] Vulgo, *Pompeii*. Displicet suspectumque est in primore loco nomen *Pompeii*. Si rectum, quid ita statim *Pompejum* repetit? cur non potius scribit, *inter eum & C. Cæsarem*? series & mos stili sic postulabat. Cur etiam solum Pompejum caussam facit infidæ hujus concordiæ? peccavit enim non minus Cæsar. Denique primogenia lectio nulla habet

male cohærentis inter Cn. Pompejum & C. Cæsarem concordiæ pignus, Iulia uxor Magni decessit; atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortuna, [1] filius quoque parvus Pompeii, Iulia natus, intra

habet Pompeii nomen. Illa sic: *ex invidiâ Ponti ac Camilie.* Profectò legendum: *ex invidiâ potentiæ male.* Nam fuit compendio scriptum, *potentiæ.* Bona præ vulgatâ veraxque hæc sententia. Obiit, ait, Iulia unicum pignus sive vinclum concordiæ malè jam hærentis, quia alter alterius potentiæ invidebant: hic illius crescenti, ille hujus adultæ. Lucanus ad Iuliam:

Morte tuâ discussa fides, bellumque movere
Permissum ducibus. stimulos dedit æmula virtus.

Æmulationem mutuam expressit, uti & hic Velleius. *Lipsius. Ex invidia potentiæ.*] Rhen. & Burr. cum monstro suo lectionis Motbonlam ablegavimus. Lucanus, lib. de Iulia;

—— nam pignora juncti
Sanguinis, & diro ferales omine tedas
Abstulit ad maneis Parcarum Iulia, sæva
Intercepta manu, quod, si tibi fata dedissent
Majores in luce moras; tu sola furentem
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem,
Armatasque manus excusso jungere ferro,
Ut generos soceris mediæ junxere Sabinæ.
Morte tua discussa fides, &c.

Schegk. *Ex invidia potentiæ.*] Florus lib. 4. cap. 2. *Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Crassi morte apud Parthos, & mortè Iuliæ, Cæsaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi socerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, statim æmulatio erupit.* Simillima Lucanus libro 1. *Acidal. Ex invidia potentiæ.*] Gruterus legebat: *ex invidia potentiæ æmulæ, cohærentis.* Quod non placet. Neque enim dicit Velleius, Iuliam ex invidia potentiæ æmulæ discessisse; sed ob invidiam male cohæsisse concordiam inter Pompejum, & Cæsarem. Verior ergo conjectura Lipsii: *ex invidia potentiæ, malè cohærentis, &c.* Vossius.

1. *Filius quoque parvus Pompeii.*] Laudat hunc locum Belgii nostri Lumen Electorum lib. 2. cap. 17. ubi defendit Suetonium, damnatque Dionem Cassium, quorum hic adseruerat, neptem natam è Iuliâ C. Cæsaris; ille vero nepotem. Et verum est, stat à Tranquillo præter Velleium nostrum etiam Lucani versus, volentibus mss. pluribus Bibliothecæ Palatinæ: deque tribus Tranquilli codicibus, unus tantum præfert, *neptem.* Sed tamen tantum abest, ut ego Dionem deserendum putem tanquam reum; ut contra adsetam, habuisse non solum auctorem quem sequeterur Plutarchum; sed etiam Senecam. Is enim diserte consolatione ad Helviam cap. 34. *Vixit Sextus Pompejus, primum sorori superstes, cujus morte optime cohærentis Romanæ pacis vincula resoluta sunt, &c.* ad eum locum summus ille vir fatetur, nihil se videre, nihil extricare. quæ enim hæc *soror Sexti Pompeii*, quam neptis Iulii? quam filia Cn. Pompeii? hæc produxi, ut constet summos quoque viros, homines esse, id est, errare & labi; neque statim scurriliter iis insultandum, si quid forte committant, quo se probent humanos. *Gruter.*

tra breve ſpatium obiit. [1] Tum in gladios cædeſque civium furente ambitu, cujus neque finis reperiebatur, nec modus, [2] tertius conſulatus ſoli Cn. Pompejo, etiam adverſantium antea dignitati ejus judicio delatus eſt. cujus ille honoris gloria, veluti reconciliatis ſibi optimatibus, maxime à C. Cæſare alienatus eſt. ſed ejus conſulatus omnem vim [3] in coërcitionem ambitus [4] exercuit. Quo tempore [5] P. Clodius à Milone candidato conſulatus, [6] exemplo inutili, facto ſalutari reip. circa [7] Bovillas, contracta ex occurſu rixa, jugulatus eſt. Milonem reum non magis invidia facti, quam Pompeii damnavit voluntas. quem quidem [8] M. Cato palam lata abſolvit ſententia.

quam

1. *Tum in gladios cædeſque civium.*] Tribunorum præſertim plebis ferocia tumultus excitabat, comitia turbabat, pro conſulibus tribunos militum poſtulabat (quo nimirum plures remp. capeſſerent) populo ſuis malis applaudente & in perniciem ſuam ſæviente. *Οὔτε γὰρ ἐμετρίαζον, οὔθ' ὑγιὲς οὐδὲν ἐποίουν, ἀλλήλους παραίροντες, πολλὰ μὲν δαπανώμενοι, πολλῷ δ' ἔτι πλείω μαχόμενοι. Neque enim moderati ſanique quidquam agebant, ſed tumultuabantur invicem turbabantque tum largitionibus multa, tum pleraque certaminibus gerentes ac cædibus*, inquit *Dio* 40. *p.* 159. apud quem plura antecedentium & conſequentium vide, ut æſtimes, quantum brevitate mirifica, ſignanter tamen, expreſſerit *Vellejus*. Similia habet *Plut. in Cæſ. p.* 721. *Boecl.*

2. *Tertius conſul. &c. adverſ.*] De *Catone* præſertim & *Bibulo Plutarchus* in *Pomp.* de totius ſenatus conſilio *Dio* 40. fuiſſe inter artes *Ariſtocraticas*, ut Pompejo ſoli delatus Conſulatus & dictaturam impediret, quam tribuni pl. Pompejo magnis jam clamoribus deſtinabant; & Pompejum à plebe avocaret, atque ad optimatium partes traduceret; denique ne duriore in ſervitio eſſent Romani, ſi cum Pompejo Cæſar, quod timebant, conſul factus eſſet. Sed quid eſt *τὸ ῥωμάγειν πολιτεύεσθαι*, ſi hoc non eſt? Nulli jam prudentiæ, nulli arti ſua vis. mutabantur miſeriæ, non tollebantur. Et jam *ὠδῖνες* reip. regnum parturientis occœperant. *Boeclerus.*

3. *In coërcitionem ambitus.*] Vide *Dion.* 40. *Appian.* 2. *b. c. Plut. Pomp. Sigon. de judic.* 2, 29. Boecler.

4. *Exercuit.*] Potius, *exeruit.* Lipſ.

5. *P. Clodius, &c.*] Quod tantum tumultum in urbe excivit, ut SC. factum ſit; *Dent operam interrex, Tribuni plebis, Cn. Pompejus procos. ne quid detrimenti Reſp. capiat.* Pædian. in Milon. Epitome Livii CVII. *Schegk.*

6. *Exemplo inutili.*] In V. C. fuerat: *exemplo inutiliter facto, &c.* Forte in codice MS. quædam lituræ ob vetuſtatem fuerant extritæ; legendumque, *exemplo inutili, interim facto ſalutari Reip. &c.* Voſſius.

7. *Bovillas.*] Urbs hæc in via Appia ad undecimum ad urbe lapidem, teſte Cicerone & Cornuto in Perſium.

8. *M. Cato abſolvit ſententia.*] Dubitat doctiſſ. Ciceronis interpres, Aſconius Pedianus, commentationibus in

Milo-

quam si maturius tulisset, non defuissent qui sequerentur
exemplum; probarentque eum civem occisum, quo nemo perniciosior reip. neque bonis inimicior vixerat. In- 48
tra breve deinde spatium belli civilis exarserunt initia: cum justissimus quisque & à Cæsare & à Pompejo vellet dimitti exercitus. quippe Pompejus in secundo consulatu Hispanias sibi decerni voluerat, easque per triennium absens ipse ac præsidens urbi, per Afranium & Petrejum consularem ac prætorium, legatos suos administrabat; & iis qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant, [1] assentabatur; [2] iis, qui ab ipso, adversabatur. qui si [3] ante biennium quam ad arma itum est, [4] perfectis muneribus theatri & aliorum operum quæ ei circumdedit, gravissima tentatus valetudine decessisset in Campania (quo quidem

Milonianam. Cujus corrupta verba partim Velleii, partim ipsius Asconii causa, adscribemus: *Fuerunt* (inquit) *qui crederent, M. Catonis sententia eum esse absolutum. Nam & bene cum Rep. actum esse morte P. Clodii non dissimulaverat, & studebat in petitione consulatus Miloni, & reo affuerat. Nominaverat quoque eum Cicero præsentem, & testatus erat, eum audisse à M. Favonio, ante diem tertium, quam cædes facta erat, Clodium dixisse, periturum eo triduo Milonem. Sed Milonis quoque notam audaciam vetiare p utile visum est.* Barthius quidem Adversf. lib. XVI. cap. IV. rescribit; *Sed Milonis quoque notæ audaciæ obviam iri reipublicæ utile visum est.* Verum enimvero quam expedita foret ratio veteres emendandi, si ita in eorum scriptis grassari liceret? Equidem unica tantum litera addita, scribendum puto: *Sed Milonis quoque notam audaciam verti à rep. utile visum est. Verti*, pro *averti*: quomodo Valerius Flaccus lib. II. ait:

—— *Priami sed quis jam vertere regnis*
Fata queat. Vossius.

1. *Assentabatur.*] Lips. *assentiebatur.* Assentari tamen aliquando sumitur, pro assentiri, ut Gruterus docet, in suspic. libr.

2. *Iis qui ab ipso.*] Rhenani editio, *iis qui ab ipso quoque.* non debuit mutari. *Boeclerus.*

3. *Ante biennium.*] Ex fide historiæ Lipsius mallet *annum.*

4. *Perfectis muneribus theatri.*] Vellejus infra: *quam magnifico animi temperamento Cn. Pompeii munera absumpta igni restituit.* Nil itaque mutandum. Notandam tamen significationem rariorem, *muneris*, censet Gruterus. Et sane non esse vocabulum è vulgo, satis indicat Frontinus, libello de Aquæductibus Urbis Romæ; his verbis: *quantum publicis operibus, quantum muneribus (ita enim cultiores appellant) quantum lacubus, &c. beneficio principis detur.* Sic recte edidit Onuphrius. Et ita etiam, ante visum Onuphrii codicem, legendum conjeceram, usus sola editione Florentina Juntæ; In qua perperam, *appellantur.* Vossius.

dem tempore universa Italia [r] vota pro salute ejus, primo omnium

1. *Vota pro salute ejus.*] Juven. Satyr. 10.

Provida Pompejo dederas Campania febres
Optandas; sed multæ urbes, & publica vota
Vicerunt. igitur fortuna ipsius, & urbis
Servatum victo caput abstulit. —

Primi Neapolitani auctore Praxagora. Plutarchus Quod sane, inquit Dio libr. 41. *magnum fuisse & splendidum munus, nemo omnium negaverit, nimirum nulli umquam alii, præter eos, qui post ea tempora summam in omnia potestatem obtinuêre, decretum.* Lubido paucula quædam observate mihi collecta post alios adferre de Votis. Quæ aut pro Imperatore, aut pro populo. Panegyricus: *Nuncupare vota pro æternitate imperii, & pro salute civium, immo & pro salute principum, & propter illos pro æternitate imperii solebamus.* Illa concepta III. Nonas Januar. non ipsis Kalendis placitum & erudite probatum ad Tacitum Lipsio, Annal. lib. 16. Cui commodo manum, & assero porro verbis Caji JC. in l. si calvitur, CCXXXIII. de verbor. sign. *Post Kalendas Januarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.* immo dies hicce sollemnis, qua concipiebantur, absolute κατ' ἐξοχὴν dictus, *Vota.* Vopiscus, Tacito: *Divorum templum fieri jussit, in quo essent statuæ principum bonorum, ita ut iisdem natalibus suis, & Parilibus, & Kalendis Januar. & Votis, libamina ponerentur.* Hæc quæ pro populo, ipsis Kalendis. Tacit. lib. 4. Annal. *Sed Cæsar sollemnia incipientis anni Kalend. Januarias epistola precatus.* & statim: *Quem enim diem vacuum pœna, ubi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincula & laqueus inducantur?* Spartianus in Ælio Vero; *Orationem pulcerrimam parasset, qua Kalendis Januariis Hadriano patri gratias ageret, accepta petitione, quasi existimaret juvari, Calendis ipsis periit, jussusque ab Hadriano, quia vota interveniebant, non lugeri.* Duravit inde à tempore Reipub. liberæ, & consulum, qui vota pro salute populi ipsis Kalendis in Jovis opt. max. templo nuncuparunt. ostensum à doctis ex Ovidio, frequentatum in Livio. Immo illis ipsis sibi mutuo populus hinc inde vota signabant, strenas mittebant. Ovidius 1. Fastorum;

At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis?
Et damus alternas accipimusque preces?

Et Tibullus de Messalla, lib. quarto;

Nam modo fulgentem Tyrio subtemine vestem
Indueras, oriente die duce fertilis anni;

subdit:

Quin largita tuis sunt multa silentia votis.

Ad strenas referri non inscite potest locus Paulli JC. in l. 12. D. de administr. tut. ait: *Sollemnia munera parentibus cognatisque mittet.* Mittebant & Imperatori. testis præter Suetonium, Dio libr. LVII. *Fuit & alia caussa, cur iis Kalendis extra urbem esset, nempe ne hominibus anni auspicio, & festo die occupatis negotium praberet, neve strenas ab iis acciperet, quod Augustum fecisse improbabat.* quod tamen deinde tamquam debitum sibi poscebant principes. apud Justinian. C. de oblatione votor. *Impp. ARCADIUS & HONORIUS A. A. BASILIO P. V. Quando votis communibus felix annus aperitur, in una libra auri, & solidis obryziacis* (de his Cujac. ad tit. de vet. num. pot.) *principibus offerendi devotionem animo libenti suscipimus: statuentes ut deinceps sequentibus annis uniuscujusque fedulitas principibus suis talia* inge-

omnium civium ſuſcepit) [1] deſuiſſet fortunæ deſtruendi ejus locus; & quam apud ſuperos habuerat magnitudinem, illibatam detuliſſet ad inferos. Bello autem civili, & tot quæ deinde per continuos XX annos conſecuta ſunt malis, [2] non alius majorem flagrantioremque, quam [3] C. Curio tribunus pl. ſubjecit facem: vir nobilis, eloquens, audax, ſuæ alienæque & fortunæ & pudicitiæ prodigus, homo ingenioſiſſime nequam, & facundus malo publico. [4] cujus animo, [5] voluptatibus vel libidinibus, neque opes ullæ neque cupiditates ſufficere poſſent. hic primo pro Pompeii partibus, id eſt, ut tunc habebatur, pro rep. [6] mox ſimulatione contra Pompejum & Cæſarem,

ingerant ſemper, & deſirant. Hæc de ſollemnibus votis. moris præterea in adverſa valetudine principis ſuſcipere, clarum ex Xiphilino, Suetonio, Tacito, aliis, & adſcribere Epiſtolis ad principem, *ſe vota ipſi facere.* Dio libro 57. *Denique tanta utebatur clementia, ut cum aliquando Rhodiorum magiſtratus data ad eum epiſtola non ſubſcripſiſſet, illud conſuetum; Quod vota ipſi facerent, celeriter eos excitos, quaſi male multaturus, cum id quod deerat, adjeciſſent, indemnes dimiſerit.* Schegk. *Vota pro ſalute ejus.*] *Dio* 41. pr. *Plut. Pomp. Juvenal.* 10.

1. *Defuiſſet fortunæ.*] Tali ſententia *Plutarchus in Pompeio* optat: *Utinam tum obiiſſet* (poſt tertium triumphum) *cum adhuc Alexandri fortunam haberet. nam quæ ſecuta ſunt non minimam felicitati ejus impoſuere labem.* Boecler.

2. *Non alius majorem.*] Nam perturbatis reip temporibus tales homines, qualis hic deſcribitur Curio, idonea ſunt inſtrumenta, dominationis conſilia agitantibus. *Boecler.*

3. *C. Curio.*] Hic eſt ille C. Curio, Tribunorum, ut Appianus tradit, eloquentiſſimus & apud populum gratioſiſſimus, de quo Cælius Epiſt. ad Cicer. *Quod tibi ſupra ſcripſi Curionem frigere, jam calet, nam ferventiſſime concerpitur. belliſſime enim quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæſare loqui cœpit.* Huc referendum non abſurde putant locum iſtum de Curione ex Varr. lib. 4. de vita pop. Rom. apud Non. *Obſtringillare.* Schegk.

4. *Cujus animo.*] Haud dubie corruptiſſimus eſt hic locus, cui medelam hactenus nemo excogitavit. Lipſius tentavit: *cujus animi voluntatibus*; & poſtea pro *cupiditates civitates* ſubſtituit. *Gruterus* illa verba, *voluptatibus vel libidinibus*, à mala manu eſſe, itaque deleri oportere exiſtimavit. Acidalius, pro *animo*, legit *omnino*. Quidquid horum conſideras, vel ſtilus vacillabit vel ſenſus. *Boecler.*

5. *Voluptatibus.*] Varie varii huic loco medentur. mihi ſemper illa, *voluptatibus vel libidinibus*, viſa ſunt interpretis additamentum, ſuper vocem *animo*. Gruter. Forſan tale quid ſubintelligendum, *inquinato*, vel, ut Salluſtius loquitur, *cooperto*.

6. *Mox ſimulatione.*] Cujus ſimulationis conſilia expoſuit diligenter *Dio* 40. non procul à fine. *Boecler.*

ſarem, ſed animo pro Cæſare ſtetit. id gratis an [1] accepto centies HS fecerit, ut accepimus, in medio relinquemus. ad ultimum ſaluberrimas & coaleſcentis condiciones pacis, quas & Cæſar juſtiſſimo animo poſtulabat, & Pompejus æquo recipiebat, [2] diſcuſſit ac rupit; [3] unice cavente Cicerone concordiæ publicæ. Harum præteritarumque rerum ordo [4] cum juſtis aliorum voluminibus pro-

1. *Accepto centies H. S.*] Exiguum corrupti Curionis pretium, immani ære alieno oppreſſi. nam centies H. S. ſcutatorum modo ſunt trecenta millia. *Trecenties* igitur pro *centies* omnino legendum exiſtimo, adductus in hanc opinionem Appiani teſtimonio, qui lib. 1. de Bell. civ. Paullum Æmilium conſulem emptum à Cæſare ait talentis D. Curionem aliquanto etiam majore mercede, utpote qui Cæſaris cauſſæ utilior, quam Paullus, eſſe poſſet, quod res ipſa declaravit. nam Paullus, Marcello collega Cæſarem oppugnante, non reſtitit, ſed tantum tacuit. at Curio tribunus pleb. ne fieret S C. de Galliarum ſucceſſione interceſſit. *Manut.* *Accepto centies H-S.*] Jure in ſummâ ambigit Aldus, & ſpernit ut minutam. Mallet, *trecenties.* Ego alterum addo, ſcribo & *ſexcenties.* Cauſſam habeo: quod Dio Caſſius auctor lib. XL. *omni ære alieno, quo ingenti erat obſtrictus, Curionem à Cæſare liberatum.* atqui *forum noſtrum*, ait Valerius lib. IX. cap. 1. *Curionis filii ſexcenties ſeſtertium æris alieni aſpexit.* Cauſſam etiam alteram, quod Plutarchus & Appianus conſentiunt, *Paullum conſulem emptum à Cæſare mille quingentis talentis: Curionem autem majore etiam ſummâ.* Si ita eſt, cum tot iſta talenta, paullo minus quadringenties *H-S.* efficiant: quidni Valerium audiamus in majore ſummâ. *Lipſius.* *Accepto centies H-S.*] Vix mutaverim. ponamus viri docti correctionem, tamen nihilominus nimium quantum ab Appiani (agit de M. D. talentis) exorbitat ſumma. *Schegk.*

2. *Diſcuſſit ac rupit.*] Quo ſenſu etiam *Lucanus lib.* 1. tribunos *faces belli* vocat, *Curionique* præſertim orationem, qua Cæſar ad audendum bellandumque inſtigatur, tribuit. Ita quidem ex parte Cæſaris: ſed ex Pompeii parte *Lentulus* aliique ſimilem cenſuram merentur, qui non paſſi ſunt ipſum pacis conſiliis animum adjicere. *Boeclerus.*

3. *Unice cavente Cicerone.*] Commendat etiam virum optimum hoc nomine *Plutarch. in Cæſ.* Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἄρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας καὶ διαλλαγὰς πράττων, ἐμάλαττε τὸν Πομπήιον. ὁ δὲ τἆλλα συγχωρῶν τοὺς στρατιώτας ἀφῄρει, καὶ Κικέρων μὲν ἔπειθε τοὺς Καίσαρος φίλους συνενδόντας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις, καὶ στρατιώταις μόνοις ἑξακισχιλίοις ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις. *Reverſus modo è Cilicia Cicero Orator de reconciliatione agebat, Pompejumque mitigabat, ut in aliis concederet, legiones tantum Cæſari adimeret. Itaque rurſum Cicero perſuaſit amicis Cæſaris, ut contenti, quas prædiximus, provinciis militumque ſex millibus, concordiam pacemque admitterent.* meminit & in *vita Ciceronis*. Boecler.

4. *Cum juſtis aliorum voluminibus.*] Malum profecto aliorum ſtomachum fuiſſe oportet, qui veterem, veramque lectionem non potuerunt concoquere. Ea eſt, *cum juſtius aliorum voluminibus promatur, &c.* Voſſius.

1. Quie-

promitur, tum, uti ſpero, noſtris explicabitur. Nunc 49
propoſito operi ſua forma reddatur: ſi prius gratulatus
ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metelloque & Hortenſio; qui cum ſine invidia in rep. floruiſſent, eminuiſſentque ſine periculo, [1] quieta aut certe non præcipitata, [2] fatali ante initium bellorum civilium morte functi ſunt. Lentulo & Marcello Cos. poſt urbem conditam annis DCCIII, [3]& anno LXXIIX, [4]quam tu, M. Vinici, conſulatum inires, bellum civile exarſit. [5] Alterius ducis cauſſa melior

1. *Quieta.*] Clarius inſerta dictione quæ deliuit: *quieta ea, aut.* uti ad rempub. referas. *Lipſius. Quieta.*] *Lipſius* interponit: *quieta ea aut c. n. p.* ut ad remp. referatur. ita enim omnino neceſſe eſt. nam quæ alias illa multitudo epithetorum, ſi de morte capias? *Fatali morte*, bene ſe habet, nec erat mutandum. Ceterum pertinet huc locus *Ciceronis* de Hortenſio, in *Bruto c.* 96. *Sic Q. Hortenſii vox extincta fato ſuo eſt; noſtra, publico.* & mox: *Sed fortunatus illius exitus, qui ea non vidit cum fierent, quæ providit futura. ſæpe enim inter nos impendentes caſus deflevimus, cum belli civilis cauſſas in privatorum cupiditatibus incluſas, pacis ſpem à publico conſilio eſſe excluſam videremus. ſed illum videtur felicitas ipſius, qua ſemper eſt uſus, ab eis miſeriis, quæ conſecutæ ſunt, morte vindicaſſe.* Tali ferme figura *Tacitus* Agricolæ ſuo *opportunitatem mortis*, quam vocat, gratulatur, & *feſtinatæ mortis grande ſolatium tuliſſe*, ait, *evaſiſſe postremum illud tempus, quo Domitianus non jam per intervalla ac ſpiramenta temporum, ſed continuo & velut uno ictu rempubl. exhauſit.* Agr. 44, 6. & 45, 5. *Boecler.*

2. *Fatali.*] Male, *fatali morte functos* dicit Q. Catulum, duos Lucullos, Metellum & Hortenſium. imo reſcribendum, *fatale ante initium bellorum civilium, morte.* Vult enim ablatos ſuo bono ante illud initium bellorum civilium; quod vult fuiſſe fatale, neque ullâ ratione declinandum. Sic paullo poſt: *Tum Cæſar cum exercitu fatalem victoriæ ſuæ Theſſaliam petiit.* & c. 60. *Sed adſerebant ſalutaria Reipub. terrarumque orbis fata conditorem conſervatoremque Romani nominis*; & aliis locis mille. *Gruter. Fatali.*] Non video, cur Gruterus hanc lectionem falſam dicat, reſcribatque: *fatale ante initium, &c.* Movit forſan, quod Cornelius Nepos Lucullo venenum à Calliſthene liberto præbitum ſcripſerat. Nam ita Lucullus fatali morte functus dici non poſſit, & Vellejus ſibi ipſi adverſetur; qui infra, ubi de Africano minore loquitur, per *fatalem mortem*, intelligit *ἴδιον θάνατον*, ut id Gloſſæ Latino-Græcæ interpretantur. Quam mortem *naturalem* vulgo nuncupant. Sed nihil eo mutaverim. Sequitur Vellejus communem opinionem, quæ erat, Lucullum ſpontanea & fatali morte periiſſe; ut in vita ejus indicat Plutarchus. *Voßius.*

3. *Et anno.*] Illud *anno* inſertum eſt, & poterat abeſſe. *Boecler. Anno* LXXIIX.] Scribo: *& ante ſeptuagintaocto.* Lipſ.

4. *Quam tu.*] *Quam*, Vellejo, & hic, & alibi, valet *antequam.* Quod certiſſimum. *Voßius.*

5. *Alterius ducis cauſa melior videbatur.*] Egregia diſſertatio de partibus belli civilis. de qua ſigillatim aliquid dicemus. *Videbatur ſane Pompeii cauſſa*

melior videbatur, alterius erat firmior. [1] Hic omnia speciosa, illic valentia. [2] Pompejum senatus auctoritas, Cæsarem militum armavit fiducia. Consules senatusque [3] caussæ non Pompejo summam imperii detulerunt. Nihil

melior, quia à Coss. mandata ipsi erat defensio reip. contra Cæsarem hostem judicatum: sed videbatur tantum, non erat. Satis notum est, & scriptoribus diligenter memoratum, quod uterque pro sua dominatione, neuter pro rep. bellaverit. *Solus Cato fecerat aliquas & reip. partes*, sicut *Seneca* loquitur ep. 104. Quanquam hæc ipsa species & splendida nomina Pompeianorum non parum deformata sunt illa intemperantia, qua tractationem Cæsaris de pace repulerunt, *τὴν δ᾽ εὐπρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προφάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι. speciosissimum colorem ac prætextum Cæsari hoc pacto ipsi concinnantes. Plutarch. Cæs.* Scriptores hujus belli vide *Camerti* notatos ad *Flor.* 4, 2. quibus omnino *Dionem* adde. *Boecler.*

1. *Hic omnia speciosa, illic valentia.*] Ita est: Pompejus ipse multa gestorum gloria, multis regum amicitiis, populorum auxiliis subnixus, & jam reip ac libertatis propugnator habebatur: sed revera majus in Cæsareanis partibus robur, sive ducem spectares, sive milites, sive instrumenta belli solida. Cæsar ipse *in orat. ad milit.* ridet inania Pompeii nomina & speciem, apud *Lucan.* 1,

— Veniat longa dux pace solutus
Milite cum subito, partesque in bella togatæ,
Marcellusque loquax, & nomina vana Catones, &c.

Boeclerus.

2. *Pompejum senatus auctoritas.*] Scriptores passim testantur. Vide orationem *Lentuli ap. Lucan. principio* L. 5. ubi inter alia:

— non unquam perdidit ordo
Mutato sua jura solo, mærentia tecta
Cæsar habet vacuasque domos, legesque silentes,
Clausaque justitio tristi fora, Curia solos
Illa videt Patres plena quos urbe fugavit.
Ordine de tanto quisquis non exulat, hic est. Boecler.

3. *Caussæ non Pompejo.*] Ego vero hæc non capio. Quid est *caussæ deferre summam imperii*? Illa igitur imperavit? exercitus duxit, instruxit? nugæ. Nos arbitramur fuisse: *caussæ nominis, Pompejo.* Illud sane constat, regimen & imperium in hoc bello delatum ad Pompejum, idque (ut Velleius per me nunc dicit) caussa famæ & nominis Pompejani. Ille enim triumphis victoriisque celeber, & in ore omnium Magnus. Lentulus ipse Consul, qui more majorum alioqui dux, apud Lucanum auctor hujus sententiæ:

Consulite in medium Patres, Magnumque jubete
Esse ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit, & Magno fatum patriæque suumque
Imposuit.

Cæsar III. Civil. in oratione Bibuli: *Potestatem se ejus rei nullam habere: propterea quod de Concilii sententia summam belli rerumque omnium Pompejo permiserint.* Lipsius. *Caussæ non Pompejo.*] Viri summi isthæc mutant; tanquam caussæ deferri nequeat summa imperii, ignaræ scilicet imperare, exercitum ducere, instruere, &c. Sed nihil tamen vetat auspicia esse penes caussam, ducatum vero penes Pompejum: ut præ se ferat auctor, non tam militasse Consules Senatumque Pompejo ejusque ambitioni, quam caussæ

[1] Nihil relictum à Cæsare, quod servandæ pacis caussa tentari posset: nihil receptum à Pompejanis. cum alter consul [2] justo esset ferocior; [3] Lentulus vero salva rep. salvus esse non posset; M. autem Cato moriendum ante, quam ullam condicionem civis accipiendam reip. contenderet: vir antiquus & gravis Pompeii partes laudaret magis, prudens sequeretur Cæsaris; & illa gloriosa, hæc terribiliora duceret. Ut deinde spretis omnibus quæ Cæsar postulaverat, [4] tantummodo contentus cum una legione titulum

caussæ suæ publicæ. De auspiciis multa diximus in Discursibus ad Tacitum prioribus. Et tale quid etiam respexit in restituendo Capitolio Helvidius Priscus, de quo nonnulla signavimus ad librum quartum Historiarum Taciti cap. 9. loco autem isti interpretando, unice facit Lucanus limine libri 5.

—— docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.

Gruter. *Causæ non Pompejo.*] Nihil hic mutandum. Sensus est: Pompejo delatum imperium, non quod ei faveret senatus, sed quod causa ejus videretur justior. Vidit hoc Gruterus; vidit & Gillotius apud Savaronem in erudito ad Sidonium commentario, lib. III. epist. VIII. ubi multis hanc lectionem confirmat. *Vossius.* *Causæ non Pompejo.*] *Gronovius diatrib. ad Stat. l. 3. silv. 3. c. 32.* legit: *Caussæ nomine Pompejo, &c.* id est, *ut ipse caussam Senatus tueretur, subintellige, non ut imperaret, vel potius dominaretur, cum contra Cæsarem sui Dominum assererent.* Boecler.

1. *Nihil relictum à Cæsare.*] Vide quam dissentiat Plutarchus in Antonio. *Manutius.* *Nihil relictum à Cæsare.*] Ita quidem præ se ferebat: sed fortasse verissimum est judicium *Plutarchi in Antonio*, Cæsari bellum pridem & vehementer cupienti fuisse; quippe quem stimularet ἔρως ἀπαρηγόρητος ἀρχῆς, καὶ περιμανὴς ἐπιθυμία τοῦ πρῶτον εἶναι καὶ μέγιστον, *inexplebilis imperandi amor, & insana principatus cupiditas.* cujus regendæ, jurisque titulo exornandæ maximas interim occasiones Pompejani præbuere homini, quod negari non potest. *Boecler.*

2. *Justo esset ferocior.*] *Marcellum* intelligit, cujus ferociam præsertim etiam ex *Appian.* 2. licet intelligere. Porro uterque Cos. ideo creati erant, quia Cæsarem summo odio prosequerentur: notante eodem. *Boecler.*

3. *Lentulus, &c.*] Propter magnitudinem scilicet æris alieni: nam his nimirum *civili bello opus*, sive, ut apud *Sallustium* notantur, *his perdita republ. opus est.* *Cæsar 1, b. c.* *Lentulus*, inquit, *æris alieni magnitudine, & spe exercitus ac provinciarum & regum appellandorum largitionibus movetur: seque alterum fore Syllam, inter suos gloriatur, ad quem summa imperii redeat.* Boecler.

4. *Tantummodo contentus.*] Hoc usque ad verbum *decreverat*, parenthesi sejungendum opinor à reliqua periodo, adhibita etiam correctione quadam, alioqui tota comprehensione satis apte non cohæret. quod ut judicari commodius possit, verba ipsa, quæ mihi probantur & distinctione, & correctione, recitabo: *Ut deinde, spretis omnibus, quæ Cæsar postulaverat, (tantummodo enim contentus cum una legione titulum retinere provinciæ, privatus in urbem venire, & se in petitione consulatus*

tulum retinere provinciæ; privatus [1] in urbem veniret, [2] & se in petitione consulatus suffragiis P. R. [3] committeret decrevere: ratus bellandum Cæsar, cum exercitu [4] Rubiconem transiit. Cn. Pompejus consulesque & major pars senatus, [5] relicta urbe, ac deinde Italia, transmisere [6] Dyrrhachium.

50 [7] At Cæsar Domitio * legionibusque Corfi-

latus suffragiis P. R. committere decreverat) ratus bellandum Cæsar cum exercitu Rubiconem transiit: Cn. Pompejus, Consulesque, & major pars Senatus, relicta urbe, ac deinde Italia, transmisere Dyrrhachium. Manut.

1. *In urbem.*] Et consulem se creavit, Floro. Dictatorem Eutropio. neuter recte & ordine. Consule Dionem, Plutarchum, Appianum. *Schegk.*

2. *Et se in petitione, &c.*] Verba, quæ præcedunt, & ipsa sententia postulat, ut legatur, *committere, decrevere: ratus bellandum, &c.* Ursin.

3. *Committeret, decrevere.*] Hæc est scriptura exemplaris scripti; agiturque de decreto Senatus, alii nobis oggesserunt, *decreverat retinere*: at id natum omnino circa pulpitum Burrerii. *Grut.*

4. *Rubiconem.*] Flaminiæ flumen. Quondam Italiæ Galliæque terminus.

5. *Relicta urbe.*] Describit eam ex urbe fugam graphice *Dio* 41. Cæterum *an prudenter à Pompejo factum sit, quod Urbem Italiamque reliquit*, non una erat sententia. Quidam, inquit *Plutarchus in Pompejo* ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν, *in optimis belli consiliis ponunt* Pompeii ex Italia discessum: *Ipse Cæsar mirabatur, quod relicta munita urbe, cum præsertim ex Hispania copias exspectaret, marique polleret, Italia tamen excederet. Cicero etiam reprehendisse fertur, quod Themistoclis potius consilium quam Periclis imitatus sit Pompejus, cum tamen tempora hujus casus non illius exemplum suppeditarent.* Quod peritissimorum virorum judicium non videtur de nihilo: cum præsertim non tam consilio Pompeii, quam impetu Pompejanorum suscepta profectio videatur. Potest tamen opponi: *Pompejum illis populis, regibus, tetrarchis, dynastis, quorum amicitia nitebatur propiorem factum, Cæsarem in adversa & inimica loca prolicere debuisse.* Sed imbellem illam gentium multitudinem Pompejus cum Cæsariani militis bello indurati peritia & virtute debebat contendere; simul illud reputare, minorem ubique esse cedentis auctoritatem, & qui recedat, fugere credi. Certe non omisit *Dio* notare talem eventum 41. p. 178. Πομπήιος μὲν οὖν τήν τε πατρίδα καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν οὕτως ἐξέλιπε, πάντα τὰ ἐναντιώτατα τοῖς πρόσθεν, ὅτε ἐς αὐτὴν ἐκ τῆς Ἀσίας κατέπλευσε, καὶ ἑλόμενος καὶ πράξας· ἀφ' ὧνπερ καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν δόξαν ἀντίπαλον ἐκτήσατο. *Atque ita Pompejus patriam omnemque Italiam reliquit, longe ille quidem diversa ac plane contraria iis molitus, quam antea probaverat, cum ex Asia rediret. Itaque & FORTUNAM & EXISTIMATIONEM priori contrariam nactus est.* Boecler.

6. *Dyrrhachium.*] Urbs in ea Macedoniæ parte, quæ incumbit mari Hadriatico.

7. *At Cæsar, &c.*] Quæ de Domitio, item de oratione Cæsaris in urbe hic memorantur, præter Dionem, Appianum, Plutarchum, præsertim *Ipse* diligenter exposuit 1. *bell. civ.* Noti sunt & jam supra indicati *scriptores totius civilis belli*: è quibus deinceps, ea tantum

[1]Corfinii, quæ una cum eo fuerant, potitus, duce aliiſque qui voluerant abire ad Pompejum, ſine dilatione dimiſſis, perſecutus Brundiſium, ita ut appareret, malle integris rebus & condicionibus, finire bellum, quam opprimere fugientes, cum tranſgreſſos reperiſſet conſules, in urbem revertit: redditaque ratione conſiliorum ſuorum in ſenatu, & in concione, ac miſerrimæ neceſſitudinis, cum alienis armis ad arma compulſus eſſet, Hiſpanias petere decrevit. Feſtinationem itineris ejus aliquandiu morata [2]Maſſilia eſt, fide melior [3] quam conſilio prudentior: intem-

tum mutuabimur, quæ noſtro inſtituto opportuniora videntur. *Boecler.*

* *Legionibuſque.*] Cæſar in hac re legiones non nominat, ſed cohortes XXXIII. quæ nondum fuiſſe videntur ſub legionum ſuarum ſignis. Sunt autem illæ ipſæ cohortes, quæ, in judicio Milonis, præſidium judicibus & Pompejo. Lucanus ad Domitium:

— tua claſsica ſervat
Oppoſitus quondam polluto tiro Miloni.

Vbi mirum niſi ſcribendum, *Pullato*, id eſt, ſordidato & reo. Talis enim, Romano ritu, eorum veſtis. Pollutum autem cur appellet, quia ne pollutum illum & fœdum interemit? *Lipſius.*

1. *Corfinii.*] Oppidum in Pelignis.

2. *Maßilia.*] Celebre Maſſiliæ nomen, cujus diſciplinam atque gravitatem non ſolum Græcia, ſed haud ſcio an cunctis gentibus anteponendam jure dicam. Cicero pro Flacco, & Tacitus ait, *Locum Græca comitate & provinciali parcimonia miſtum & bene compoſitum.* Mollitiei tamen nomen differt Athenæus, quia credebantur γυναικοπρεπεῖν. Hinc Plauto *Maßilienſes mores*, molles, & (cum Appuleio loquor) *partiarii.* *Schegk.*

3. *Quam conſilio prudentior.*] Melius ſe medios & neutrius partis præſtitiſſent hoc tempore Maſſilienſes. Certe ſi ullum tempus cuiquam civitati ἀδιαφορίαν ſuaſit, hoc videtur illud fuiſſe. Utrique obſtricti erant, Pompejo Cæſarique: nec de juſtitia cauſſæ aliquid certi in re perplexa videre licebat. Atque etiamſi Pompeii vetuſtiora, Cæſaris recentiora eſſent merita, par tamen obligatio gratiam & fidem ex æquo poſtulabat. Itaque honeſta ſane fuiſſet oratio, prudenſque conſilium, quod præferebant initio apud *Cæſarem l. I. b.c. Intelligere ſe diviſum eſſe P.R. in partes duas: neque ſui judicii, neque ſuarum eſſe virium diſcernere, utra pars juſtiorem cauſſam habeat: principes vero eſſe earum partium Cn. Pompejum & Cæſarem patronos civitatis; quorum alter agros Volcarum, Arecomicorum & Helviorum publice iis conceſſerit; alter bello victas Gallias attribuerit, vectigaliaque auxerit. quare paribus eorum beneficiis parem ſe quoque voluntatem tribuere debere, & neutrum eorum contra alterum juvare, aut urbe aut partibus recipere.* Hoc reſponſum etiam *Dio* vocat, ἀπόκρισιν ἀξιομνημόνευτον. Sed mox Pompejanis ſe partibus adjunxerunt, eaque re iram Cæſaris aſperarunt. Quem errorem nec *Strabo* omiſit notare *lib.* 4. τῷ κρατηθέντι μέρει προσθέμενοι τὴν πολλὴν τῆς εὐδαιμονίας ἀπέβαλον; *cum parti victæ ſe adjunxiſſent, plerumque felicitatis ſuæ perdidere.*

tempestive [1] principalium armorum [2] arbitria captans, quibus ii se debent interponere, qui non parentem [3] coërcere possunt. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio prætorio fuerat, ipsius adventus vigore ac fulgore occupatus, se Cæsari tradidit. uterque legatorum & quisquis cujusque ordinis sequi eos voluerat, [4] remissi
51 ad Pompejum. Proximo anno, cum Dyrrachium ac vicina

didere. Scilicet *arbitria* volebat agere Massilia principalium armorum, ut *Velleius* judicat, quia dum Pompejum sequitur, Cæsaris caussam damnavit: neque prudenter fidem alteri approbare conata est, quam utrique debebat: sicut nec illa pars responsi satis prudens erat, cum Cæsaris consilia se morati velle profiterentur, antequam satis expendissent suas ad morandum vires opesque. Unde *Velleiana* ἐπίκρισις illa subnascitur: *Principalibus armis ii se debent interponere, qui non parentem coërcere possunt.* quasi diceret, si Massilienses iis instructi fuissent opibus, quibus Cæsar potuisset terreri compescique, tum sane quivissent dicere: *abstine portibus nostris Cæsar; omitte arma adversus Pompejum, excede finibus nostris, aut pacato habitu ingredere. Nunc stultitia erat leges dicere ei, qui armorum minas armis eludere posset.* Miseratione interim dignissima est optima & de Romano nomine præclarissime merita civitas. Quare *Cicero* 2. *offic.* 8. serio deplorat *in triumpho portatam eam urbem, sine qua nunquam Romani imperatores ex transalpinis bellis triumpharant.* id quod indignissimum merito viris bonis videbatur: non debebat enim triumpho ostentari, quod miseratione mœstitiaque publica potius abscondi merebatur. *Boecler.*

1. *Principalium.*] Id est, quæ à principibus viris sumebantur.

2. *Arbitria captans.*] Trogi Epitoma exordio historiæ, *Populus nullis legibus tenebatur, arbitria principum pro legibus erant.* Schegk

3. *Coërcere possunt.*] Ergo jure quiescant inferiores. Livius lib. 9. cap. 14. de Papyrio: *Signa inde ferre jussit, & copias eduxit; vanissimam increpans gentem, quæ suarum impotens rerum, præ domesticis seditionibus discordiisque aliis modum pacis ac belli facere æquum censeret.* ubi nos plura hujus commatis. *Gruterus.*

4. *Remissi ad Pompejum.*] Ita ab initio capitis *Domitium captum aliósque qui voluerant abire ad Pompejum sine dilatione dimisit.* Qua re & gloriæ non parum & insigne ad res gerendas momentum sibi peperit Cæsar, sicut *Dio* animadvertit. Moderationis hujus exemplum etiam apud *Suetonium* habemus *Cæs.* 75. *Denuntiante* enim *Pompejo, pro hostibus se habiturum, qui Reip. defuissent: ipse medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiavit. Quibus autem ex commendatione Pompeii ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit.* Prudenter sane, nam quid *invitis, id est, infidis* auxiliis fidas ac adjutoribus? Nam & segnius tua imperia exequentur, & quamprimum poterunt, discessione ac desertione te nudabunt. Ita sunt homines: cogentem fugient, non invitantem sponte sequentur. censetur enim ibi plus juris esse ac fortunæ, ubi minus est coactionis. *Boecler.*

1. *Castris.*]

vicina ei urbi regio [1] castris Pompeii teneretur (qui accitis ex omnibus transmarinis provinciis legionibus, equitûm ac peditum auxiliis, regumque & [2] tetrarcharum simulque dynastarum copiis, immanem exercitum confecerat, & mare præsidiis classium, ut rebatur, sepserat, quo minus Cæsar legiones posset transmittere) sua & celeritate, & fortuna C. Cæsar usus nihil in mora habuit, [3] quo minus & cum vellet, ipse exercitusque classibus perveniret, & primo pæne castris Pompeii sua jungeret, mox etiam obsidione munimentisque eum complecteretur. [4] Sed inopia obsidentibus, quam obsessis, erat gravior. [5] Tum Balbus Cornelius, excedente humanam fidem temeritate, ingressus castra hostium sæpiusque cum Lentulo collocutus, consule dubitante quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, quibus non [6] Hispaniensis natus, sed Hispanus in triumphum & pontificatum assur-

1. *Castris Pompeii.*] In Ms. fuit: *castris Pompejo retineretur.* Nec fuit mutandum. *Retinere* autem, pro simplici *tenere*, etiam apud Florum lib. II. cap. ultimo: sive potius lib. III. c. I. Sic enim optime in editione, quam habemus, principe distinguitur. Verba Flori hæc sunt: *Provinciam P. R. non bello, sed, quod est æquius, hæreditario jure retinebat.* Vossius.

2. *Tetracharum.*] Tetrarcha Græca voce denotat eum, qui quartam regni partem obtinet. Horat.

—— modo Reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens, &c.

3. *Quo minus & cum vellet.*] Meo animo rectius, *& quo vellet.* alterum quam vim habeat, (non pudet fateri) nescio. *Acidal.* *Quo minus & cum vellet.*] Lego: *Quo minus eo cum vellet, &c.* Nimirum Brundisium. *Vossius.*

4. *Sed inopia obsidentibus.*] Mira tamen tolerantia Cæsariani sustinuere illam inopiam, dictitantes: *prius se cortice ex arboribus victuros, quam Pompejum è manibus dimissuros. Cæs. b. c. 3. Sueton. Cæs. 68. Plutarch. Dio 41. Appian. 2. b. c.* Boecler.

5. *Tum Balbus Cornelius.*] Observate Politici. mira & audax hæc corruptio, sed sine quâ perierat Cæsar. Talia firmiter & pertinaciter tentanti vix deest successus. Idoneum autem instrumentum hic Balbus, quia amicus, & ab interiore notâ, Lentulo. Ipse ad Ciceronem (inter Epistolas ad Atticum lib. VIII. ep. XV.) *Quod Lentulum Consulem meum voluisti hic remanere, Cæsari gratum, mihi vero gratissimum medius fidius fecisti. Nam illum tanti facio, qui non Cæsarem magis diligam.* Et plura, quæ addit. *Lipsius.* *Balbus Cornelius.*] Omnium sua ætate ditissimus, & qui moriens pop. R. viritim vicenos quinos denarios legavit. Dio l. 48. Plin. 7. Ejus patruus Plinio lib. 5. c. 5. & Asinio Epistola ad Plancum apud Ciceronem nominatus. *Schegk.*

6. *Hispaniensis.*] Vulgo, *Non Hispaniæ, Asiæ natus.* *Hispaniensis.*] Mihi videtur

surgeret, fieretque ex privato [1] consularis. Variatum deinde prœliis, sed uno longe magis [2] Pompejanis prospero,

tur legendum, *non Hispaniæ suæ natus.* Burrer. *Hispaniensis.*] Subsecutum e hoc videtur: quod si legas, *natus esset:* id est, Consuleret, & splendorem afferret, ipseque Cæsaris gratia potens & clarus, non dico in Hispania sua fieret, sed homo Hispanus & pontificatum & consulatum postea adipisceretur: planius erit. *Manut. Hispaniensis.*] Obscurum ait Aldus: vere. Sed quantula lux, quam ipse affert? Legit, *natus esset.* id est, inquit, *Consuleret & splendorem afferret.* Sed sic quoque locus parum splendet: quem in clariorem fortasse magis dabit noster Phœbus. Ille suadet: *quibus non Hispaniensis, sed Hispanus.* Affirmo ita se rem habere. Hac audaciâ, ait Vellejus, effectum, ut Balbus ille, non dicam civis è Latio aut incola Hispaniæ saltem, sed verè Hispanus & externus, Romæ perveniret ad sacerdotium & triumphum. Certe hoc novum. Nam plene civibus, hoc jus magistratuum & imperiorum tantùm. Plinius clarè ab hac sententia, de Africâ & Garamantibus lib. v. cap. v. *Omnia armis Romanis superata, & à Cornelio Balbo triumphata, unius omnium externo curru & Quiritium jure donato. Quippe Gadibus nato civitas Romana, cum Balbo majore patruo, data est.* Atque idem de Balbo majore, lib. VII, cap. 43. *Fuit & Balbus major*, inquit, *Consul, primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum, usus illo honore, quem majores Latio quoque negaverunt.* Videsne exteros non admissos ad magistratus, etsi in civitatem admissos? In utroque igitur Balbo hoc novum. in altero, quod Consul primus exterorum; in altero, quod Pontifex & Triumphalis. Sed de vocum quoque discrimine (proprie enim & signatè Vellejus scripsit) addam. Sosipater: *Cum dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus; cum autem Hispaniensis, cognomen eorum qui provinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani.* Martialis: *Ne Romam, si ire decreveris, non Hispaniensem librum mittamus, sed Hispanum.* Idem discrimen passim apud scriptores in Siculo, & Siciliensi; Græco, Græciensi; Germano, Germaniciano; & talibus. Vide Festum in *Corinthienses.* Lipsius. Legitur etiam, *non Hispaniæ Gadibus natus. Hispaniensis.*] Fœde corruptus locus. Si ejicere ista liceret, *sed Hispanus*; item factam habebam: *quibus homo Hispaniæ Gadibus natus, in triumphum.* Alias, mutabam: *natus, ab Hispanis in triumphum.* quod sic probo, ut quod paullo plus, quam nihil. Etiam trajectio mihi tentata: *quibus homo Hispanus, & Hispaniæ Gadibus natus, in triumphum.* Eamque non aspernandam putem. Objectum enim illi, Gadibus natum esse, in accusatione, ut minus honorificum, ex Ciceronis oratione pro eodem paret. Occurrunt & nunc alii modi, quos premo, ne sine modo vanum hoc divinandi genus habeam. De ipso Cornelio Balbo, quem suo modo noster Balbum Cornelium, verso nominum ordine, ut in aliis plerunque (& hoc pridem homines docti accurate notarunt) multa præclara Tullius memorat loco, quem dixi: sed ante hæc tempora, & hoc facinus. *Acidal.*

1. *Consularis.*] Hoc est *consul.* Etsi enim *consularis* vix aliter sumitur, quam pro *exconsule*: si originem tamen vocis consideres, quemcunque extulit consulatus, seu eum gerat, seu gesserit, recte eum consulari dignitate insignem, ac proinde *virum* dixeris *consularem*, sive *consularis dignitatis.* Vossius.

2. *Pompejanis prospero.*] Adeo quidem ut Cæsar diceret: *Actum de nobis erat, si hostis scivisset victoria uti.* Vide scri-

ro,quo graviter impulſi ſunt Cæſaris milites. Tùm Cæſar cum exercitu fatalem victoriæ ſuæ Theſſaliam petiit. 52
Pompejus longe diverſa aliis ſuadentibus (quorum plerique hortabantur, ut in Italiam tranſmitteret: [1] neque Hercules quidquam partibus illis [2] ſalubrius fuit: alii, ut bellum traheret, quod [3] dignatione partium in dies [4] ipſis magis proſperum fieret) uſus impetu ſuo hoſtem ſecutus eſt. [5] Aciem Pharſalicam & illum cruentiſſimum [6] Romano nomini diem, tantumque utriùſque exercitus profuſum ſanguinis, & colliſa inter ſe duo reip. capita, [7] effoſſumque alterum Romani imperii lumen, tot taleſque Pom-

ſcriptores paulo ante laudatos. *Boeclerus.*

1. *Neque Hercules.*] Abſolute Livius lib. 22. *Neque Hercules montibus his ab tranſitu Pœnorum ullo Veragri incolæ jugi ejus norunt nomen inditum.* Apulejus Mileſ. II. *Et vellem Hercules materiam reperire aliquam.* Schegk.

2. *Salubrius fuit.*] Ita etiam *Appianus* judicat. Certe etiam alterum iſtud conſilium *trahendi belli* prorſus è re Pompeii futurum erat: ſicut clare *Plutarchus* explicat. Sed Pompejum non tam *impetus ſuus*, quod hic *Vellejus* dicit, quam fatalis ſuorum temeritas in noxia conſilia & exitium præcipitavit. *Boeclerus.*

3. *Dignatione.*] Male Robertus Titius, *dilationi.* Schegkius rectè *dignatione partium in dies. Dignatione.*] Hoc pacto plana & promta ſententia Gryphium ſecutus edidi. Voce *dignationis* uſus Cicero lib. 10. ad Atticum & Tacitus ſæpe. *Schegk.*

4. *Ipſis.*] *Ipſi* legendum puto; ut ad Pompejum referatur. *Buerer.*

5. *Aciem Pharſalicam.*] Vide *Cæſ.* 3. *bell. civ. Plut. Cæſ. & Pomp. Dion.* 41. *Appian.* 2. *b. c. Flor.* 4, 2, 44, *&c. Liv. epit.* 111. *Lucan.* 7. alioſque. *Boecl. Pharſalicam.*] Pharſalia regio Theſſaliæ. Hinc celebres campi Pharſalici.

6. *Romano nomini.*] Eſt in mſ. *Romani nomini.* Opinor etiam, *Romani nominis diem* legi poſſe, fortaſſis etiam debere. *Et colliſa.*] Vulgo, *& conſilio.* Rhenanus putat fortaſſe legendum, *commiſſa.*

7. *Effoſſumque.*] Vulgo, *effuſum. Effoſſumque.*] Hoc modo cum Rhen. & V. N. Jano Duza ad illud in Præcidaneis;

Effoſſos oculos voret atro gutture corvus,

legendum. error ex promiſcua *V*, & *O* litterarum uſurpatione. Deinde perſiſtit Vellejus in ſchemate; Dixerat, *colliſa inter ſe duo Reip. capita*: ſubdit, *& alterum Rom. imperii lumen* ſive oculum *effoſſum eſſe.* Maro Æneid. III. de Polyphemo:

—— & ad æquora venit,
Luminis effoſſi fluidum lavit inde cruorem.

Laberius apud Agellium:

Democritus Abderites Phyſicus Philoſophus, clypeum
Conſtituit contra exortum Hyperionis
Oculos effodere ut poſſet ſplendore æreo.

Et Oroſius lib. 1. c. 13. *Devorandas crudeliter addicebant, atque informe prodigium (Minotaurum) effoſſis Græciæ luminibus ſaginabant.* Quid multa circuitione? jam in proclivi veritas, quam olim cum pluit imber. *Schegk. Effuſumque.*]

M

Pompejanarum partium cæsos viros, non recipit enarranda hic scripturæ modus. Illud notandum est: ut primum C. Cæsar inclinatam vidit Pompejanorum aciem: neque prius neque antiquius quidquam habuit, [1] quam omnes partes (militari & verbo & consuetudine utar) [2] dimitteret. Proh Dii immortales, quod hujus voluntatis [3] erga Brutum suæ postea vir tam mitis pretium tulit! Nihil illa victoria mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem nisi acie consumptum, civem patria desideravit: sed munus

nus

fumque.] Orta hæc lectio ex errore editionis Gryphianæ, & aliarum, quæ *effosum* expressere. Scoppius igitur, Popma, aliique, *effusum* omni vi propugnant. Mihi nihil certius, quam Vellejum reliquisse, *effossumque*. Hoc qui negare audeat, neget simul esse Latinum, & conjectaneo plus fidei adhibendum asserat, quam Ms. lectioni. *Vossius.*

1. *Quam omnes partes.*] Vulgo, *in omnes partes. Quam omnes partes.*] De Clementiâ Julianâ sermo est: sed quid ad eam dimissio hæc in partes? Scribe: *ut omnes partes.* Mens. Nihil prius Cæsar habuit, quam ut omnes adversarios suos incolumes dimitteret, gladiis & militari sævitiæ subduceret. Hos autem tales vocat *partes*, idque *militari verbo*, inquit: quia durum videbatur in civili dissensu dicere *Hostes*. Usum hujus vocis crebrum alibi notavimus: tu hic originem vides, & nondum tritum id satis fuisse hoc significatu. Cur enim alias excuset? Quod quidam *patres* legunt, sperno. Nec enim militiæ aut castrorum, sed Curiæ hoc verbum. Vide etiam an non aptius, *militari verbo ex consuetudine utar*. *Ex*, inquam, pro *&*, copulâ. Quæ enim hic consuetudo propriè? quinimo hoc dictum voluit, Uti se verbo militari; idque ex consuetudine, & quia diu miles. *Lipsius.*

2. *Dimitteret*] Lipsius arbitrabatur, militare illud verbum esse, *partes*. Itaque emendabat: *quam ut omnes partes, &c.* Potius militare id verbum esse censeo, *dimitteret*. Virgilius XII. ardui operis:

Iuturnamque parat fratris dimittere ab armis.

Ubi Servius: *Per transitum* (inquit) *historiæ usus est verbis. Nam qui ab exercitu relaxantur, ab armis dicuntur dimitti. Sallustius de Appio, ubi eum Cotta in concione ab exercitu cogit absedere, dicit se ejus opera non usurum, eumque ab armis dimittit.* In Velleii vero verbis, *ut*, intelliges, non repones. *Voss. Dimitteret.*] Sensus fuerit: *nihil prius habuit Cæsar, postquam in sua manu victoriam intellexit, quam ut omnium inimicitiam, partiumque odium ex animo abjiceret, neque jam Pompejanos, ut hostes suis, neque suos, ut Pompejanis hostes, sed utrosque ut cives considerabat, adeoque velut simul & semel, tanquam dimissis à bello, finem odii noxæque indiceret.* Alluditur ad Cæsaris vocem: *Miles parce civibus.* Ecce, non ut partes adversas nominat Pompejanos, neque se ut diversæ partis considerat, sed *Civis civibus* vult parci. *Boecler.*

3. *Erga Brutum*] Etiam *Plutarchus in Cæs. & Dio fine* 41. Statim in comparationem ingratitudinis, qua postea Brutus violavit conservatorem suum, sententiam acuit. Timuerat Cæsar Bruto, cum non compareret: salvumque postea gavisus benigne exceperat. *Boeclerus.*

1. Quer

nus misericordiæ corrupit pertinacia,cum libentius vitam
victor jam daret quam victi acciperent. Pompejus pro- 53
fugiens cum duobus Lentulis consularibus Sextoque fi-
lio & Favonio prætorio, [1] quos comites ei fortuna aggre-
gaverat, [2] aliis ut Parthos, aliis ut Africam peteret,in qua
fidelissimum partium suarum haberet regem Jubam, sua-
dentibus, Ægyptum petere proposuit memor beneficio-
rum, quæ in patrem ejus Ptolemæi, qui tum puero quam
juveni propior regnabat Alexandriæ, contulerat. [3] Sed
quis in adversis beneficiorum servat memoriam? aut quis
ullam calamitosis deberi putat gratiam? aut quando for-
tuna non mutat fidem? Missi itaque ab rege, qui venien-
tem Cn. Pompejum (is jam à [4]Mytilenis Corneliam uxo-
rem receptam in navem, fugæ comitem habere cœperat)
consilio Theodoti & Achillæ exciperent, hortarenturque
que ut ex oneraria in eam navem, quæ obviam processe-
rat, transcenderet. quod cum fecisset, princeps Romani
nomi-

1. *Quos comites.*] Vulgo, *quos victores darent comites. Quos comites.*] Hoc equidem ut nunc legitur, tam intelligo, quam si natus numquam essem. Quod si sic: *Quos, victore Cæsare, comites ei fortuna aggregaverat:* nihil erit apertius. Audax conjectura: fateor: aliquanto tamen eorum audacior, qui illud, *victores darent* delent. *Manut. Quos victores.*] In aliis libris duæ istæ voces *victores darent*, non reperiuntur: & recte, ut censet Lipsius: repetitæ enim sunt è superioribus lineis. Aldus, *Quos victore Cæsare, comites, &c. Quos comites.*] Audaces viro docto, qui verba *victores darent*, delent, ille mihi, qui recepit. repetita namque ex præcedente versu, *victor jam daret.* Schegk.

2. *Aliis ut Parthos.*] De Parthis etiam *Appianus.* Sed refutat eam sententiam *Dio principio l. 42.* idem qui gravi observatione perplexitatem Pompeii, & ex perplexitate desperationem arguit. Didicerat alias Pompejus in adversis bene sperare, idque tanto viro, tantaque indole ac experientia dignum erat. nunc omnem spem abjicit, cum tamen multa ad sperandum & resurgendum superessent. Scilicet antea adversos casus, antequam acciderent, præviderat, & quid facto opus foret, si occidissent, meditatus erat: nunc certa spe victoriæ prærepta, inopinato casu perculsus, consilium timore & consternatione perdidit. Vide ipsam *Dionis* super ista re φιλοσοφίαν. *Boecler.*

3. *Sed quis in adversis, &c.*] Pleni sunt auctorum libri talibus sententiis: quippe id argumentum *locis Rhetoricis* opportunum est cumprimis. hic *Rhetorum campus. Cæsar* in hoc ipso scelere Ægyptio commemorando *l. 3. b. c. plerumque in calamitate ex amicis inimicos existere* notat. *Boecler.*

4. *Mytilenis.*] Urbs Lesbi, à quo tota hodie insula nomen accepit.

nominis, imperio arbitrioque [1] Ægyptii mancipii, C. Cæsare, P. Servilio Cos. jugulatus est. Hic post tres consulatus & totidem triumphos, domitumque terrarum orbem, sanctissimi ac præstantissimi [2] viri, in id evecti super quod adscendi non potest, duodesexagesimum annum agentis, pridie natalem ipsius, vitæ fuit exitus: in tantum in illo viro à se [3] discordante fortuna, ut cui modo ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam. Quid aliud quam nimium occupatos dixerim, quos in ætate & tanti & pæne nostri sæculi viri [4] fefellit quinquennium? cum à C. Atilio & Q. Servilio consulibus [5] tam facilis esset annorum digestio. quod adjeci, non ut arguerem, sed ne arguerer.

54 [6] Non fuit tamen major in Cæsarem, quam in Pompejum fuerat, regis eorumque, quorum is auctoritate regebatur, fides. quippe cum venientem eum tentassent insidiis, ac deinde bello lacessere auderent, [7] utrique summo imperatorum, alteri superstiti meritas pœnas luere suppliciis. Nusquam erat Pompejus corpore, adhuc [8] ubique nomine: quippe ingens partium ejus favor * bellum excitaverat

1. *Ægyptii mancipii.*] *Senec. ep. 4. De Pompeii capite Pupillus & spado tulere sententiam. Item de brev. vit. 14. Pompejus Alexandrina perfidia deceptus, ultimo mancipio transfodiendum se præbuit.* Boecl.

2. *Viri in id evecti.*] In laudibus Pompeii, Jupiter, ut luxuriat ubique Cicero; cui innatum Pompejanarum partium amorem noster scripsit. Post reditum in senatu: *Cn. Pompejus omnium gentium, omnium seculorum, omnis memoriæ facile princeps.* Ad Quirites: *Cn. Pompejus vir omnium, qui sunt, fuerunt, erunt; virtute, sapientia, ac gloria princeps.* Acidal.

3. *Discordante Fortuna.*] Valde significanter & ἐμφατικῶς istam fortunæ discordantis ἀντίθεσιν tractat *Dio 42. p. 210. & 211.* adde *Lucanum, fine 8.* Boeclerus.

4. *Fefellit quinquennium.*] Errorem hunc errarunt Plutarchus & Appianus, ut docuit Sigonius in Fastis. *Schegk.*

5. *Tam facilis.*] Probum est. tamen editio vetus: *tam felix:* An fuit, *tam non fallax.* Lipsius.

6. *Non fuit tamen major.*] *Cæs fine 3. b. c.* & *Hirtius bell. Alex. Plutarch. Cæs. Appian. 2. b. civ. Suet. Cæs. 35. Flor. 4, 2, 54, &c. Liv. epit. 112.* Boecler.

7. *Utrique summo.*] Suspicetur aliquis membrum deesse, *alteri mortuo:* cui recte subjunctum, *alteri superstiti.* Etiam *meritis*, melius quam *meritas.* Lipsius.

8. *Ubique nomine.*] Vulgo, *ubique Jubæ nomine. Ubique nomine.*] Ego hic quam recte, aliorum esto judicium, pro, *Jubæ*, restituo, *vivens*, vel *vigens*. Ut aliquid tamen aptius excogitari posse, non

rat Africum. quod ciebat rex Juba & Scipio, vir consularis, [1] ante biennium, quam extingueretur Pompejus, lectus ab eo socer. eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum [2] locorumque inopia, perductis ad eos legionibus: qui vir, cum summum ei [3] à militibus deferretur imperium, [4] honoratiori parere maluit. Admonet promissæ brevitatis fides, quanto omnia 55
transcursu dicenda sint. Sequens fortunam suam Cæsar, pervectus in Africam, quam occiso Curione, Julianarum duce partium, Pompejani obtinebant exercitus, ibi primo [5] varia fortunam expugnavit via, inclinatæque hostium

non diffitear. *Manut. Ubique nomine.*] Titius legit, *ubique ibat nomine.* Merito rejicitis, qui eum confecit Yvo: atque ipse vult deleri ut supervacuum *Jubæ* nomen. Assentior. etsi haud male rescripseris, *ubique vivebat nomine.* Lips. *Ubique nomine.*] Yvo Villiomarus, sive Scaliger, recte τὸ *Jubæ* delendum censuit. Non est tamen, quod nimium emendatione sua glorietur. Nam & ita jam ante eum à Gryphio, Marneffio, Stephano, aliisque fuit editum. *Vossius.*

[*] *Bellum.*] *Hirtius de bell. Afric.* ceterique, quos jam sæpe laudavimus. *Boeclerus.*

1. *Ante biennium.*] *Triennium.* Profecto *Triennium* est, si quidem duxit eam in tertio suo Consulatu, Plutarcho notatum. Nec tamen muto. Solennes ejusmodi dissensus. *Lipsius.*

2. *Locorumque.*] Locorum inopiam in victu & potu intelligit. *Locorumque.*] Quod si *aquarumque. Locorumque.*] Emendo, *liquorumque inopia.* Ansa erroris fortasse, quod olim *licorumque* fuerit scriptum. Ita enim scribebant; ut, *inicus*, pro *iniquus*; *cum*, pro *quum*; *locutus*, pro *loquuntur*, aliaque id genus. Sic eum illud Catonis iter, præter alios, eleganter describit Lucanus lib. IX. Pharsaliæ. *Vossius.*

3. *A militibus.*] Depravatum est *à militibus*, in *ambitus*, vitio scribæ posterioris. *Burrer. A militibus.*] Cum in antiqua editione sit: *Cum summum ei ambitus deferretur imperium, &c.* posset legi: *Cum summum ei ab illis deferretur imperium, &c.* Ursin.

4. *Honoratiori parere maluit.*] Clarius *Appianus*: *recusasse* Catonem imperium, *quod adessent legati consulares, cum ipse prætorius tantum esset, itaque hic quoque legum habendam rationem,* quod apud *Plutarch. in Cat. Min.* additur. Paulo antea legitur in Nostro: *itinerum locorumque inopia*: rectissime. ne quis correctionibus indulgendum hic putet. *Boecler.*

5. *Varia Fortunam, &c.*] Ferent hoc puræ & Latiares aures? spernunt meæ. Lego firmiter: *primo varia fortuna, mox pugnavit sua.* Acute. Initia, inquit, belli ambigua, lætus exitus & à fortuna plane Cæsariana. Risit enim semper illi viro, & in bellis utique visus eam habere in mancipio & potestare. Ipse gloriatur apud poetam, quem sensuum & honesti acuminis caussa amo:

—— quem numina numquam
Destituunt, de quo male tunc Fortuna meretur
Cum post vota venit.

Lipsius. *Varia Fortunam, &c.*] Ingeniosis-

ſtium copiæ. Nec diſſimilis ibi adverſus victos, quam in priores, clementia Cæſaris fuit. Victorem Africani belli C. Cæſarem gravius excepit [1] Hiſpanienſe (nam [2] victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ ejus [3] adſtruxit, quod Cn. Pompejus Magni filius, adoleſcens impetus ad bella maximi, ingens ac terribile conflaverat: undique ad eum adhuc paterni nominis magnitudinem ſequentium, ex toto orbe terrarum auxiliis confluentibus. Sua Cæſarem in Hiſpaniam comitata fortuna eſt, ſed nullum umquam atrocius periculoſiuſque ab eo initum prœlium, adeo ut plus quam dubio marte, deſcenderet equo, conſiſtenſque ante recedentem ſuorum aciem increpita prius fortuna, quod ſe in eum ſervaſſet exitum, denunciaret militibus, [4] veſtigio ſe non receſſurum: proinde viderent quem & quo loco imperatorem deſerturi forent. verecundia magis quam virtute acies reſtitutæ ſunt, [5] à duce quam à milite fortius. Cn. Pompejus, gravis vulnere inven-

nioſiſſima eſt emendatio Lipſiine, an Acidalii: *Ibi primo varia fortuna, mox pugnavit ſua.* & ſi non ita ſcripſit auctor, ſcribere debuit. *Grut.* *Varia Fortunam.*] Emenda, ut ſuperius. l'*διαν τύχλω* alias etiam Cæſari attribuit Vellejus. Imo & Lucanus: ut lib. v.

—— Pariter tot regna, tot urbes,
Fortunamque ſuam tacta tellure recepit.

Voßius. [Lectio tamen vulgaris tolerari poteſt.]

1. *Hiſpanienſe.*] Vide *Hirtium de bell. Hiſpan.* ceteroſque. neque enim toties repetemus ſatis nota cuivis nomina. *Boeclerus.*

2. *Victus ab eo Pharnaces.*] Quia hunc *Cæſar adgreſſus* (Florus) *uno & non toto prælio obtrivit more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percuſſit, abſceßit; nec vana prædicatio de ſe Cæſaris, ante victum hoſtem, quam viſum:* Ideoque his tribus ſolummodo verbis, *Veni, vidi, vici*, victoriam ſuis ſignificaſſe, eorumque in triumpho inter pompæ fercula poſtea prætuliſſe titulum (non acta belli oſtendens ſicut cæteris, ſed celeriter confecti nota) tradunt Dio, Plutarchus, Appianus, alii. Seneca tamen pater Suaſor. I. 1. imitatione Tuſci hæc tria protuliſſe Cæſarem ſignificat. *Schegk.*

3. *Adſtruxit.*] Scribendum cum Lipſio, *adſtruxerit.*

4. *Veſtigio ſe non receſſurum.*] Scilicet rebus tam dubiis periculorum remedium ſunt ipſa pericula, neque temeritas videri debet, neceſſaria audacia; ſive, ut accuratiſſime omnium *Tacitus* loquitur, ubi *præſidium ab audacia mutuatur*, quem virtus jam non poteſt eripere. Qua de re multa multi, quæ non exſcribimus. Adi *Scipion. Amirat. diſſert. polit. ad Tac.* IX. Boecler.

5. *A duce.*] Aliter, *C. à duce. A duce.*] Si divinatio locum habet, emendo, *ceterum à duce.* Manut. *A duce.*] Ita fuit in

inventus, inter solitudines avias interemtus est. [1] Labienum Varumque acies abstulit. Cæsar omnium victor, 56
regressus in urbem, quod humanam excedat fidem, [2] omnibus, qui contra se arma tulerant, ignovit, magnificentissimisque gladiatorii muneris, [3] naumachiæ, & equitum peditumque, simul elephantorum certaminis spectaculis, epulique per multos dies dati celebratione, replevit eam. [4] Quinque egit triumphos. Gallici apparatus [5] ex citro,

in Ms. Aldus emendabat, *cæterum à duce.* Quod non displiceret, si in Mss. C. soleret pro *cæterum* poni. Malim ergo: *Sed à duce, &c.* Vossius.

1. *Labienum.*] Cujus forti ac fideli opera usus Cæsar in Galliis. Cicero ad Tironem: *maximam autem plagam accepit* (Cæsar) *quod is qui summam auctoritatem in illius exercitus habebat, T. Labienus socius sceleris esse noluit, reliquit illum & nobiscum est.* & ad Attic. lib. 7. *Labienum ἥρωα judico. facinus jamdiu nullum civile præclarius, qui, ut aliud nihil, hoc tantum perfecit: dedit illi dolorem* caussam transitionis exprimit ipse Cæsar. *Schegk.*

2. *Omnibus, &c. ignovit.*] De clementia sua Cæsar ipse gloriatur Epist. ad Ciceron. *Recte augurare de me (bene enim tibi cognitus sum) nihil à me abesse longius crudelitate. atque ego cum ex ipsa re magnam capio voluptatem, tum meum factum probari abs te, triumpho & gaudeo.* De magnificentia Cæsaris in muneribus etiam mentio apud Sallustium II. Orat. *Schegk.*

3. *Naumachiæ.*] Spectaculum hoc ludicri certaminis, euripis effossis sæpe, & admissa in theatrum aqua. Prodigalitatis hujus etiam alii meminere autores.

4. *Quinque egit triumphos.*] Loquitur de triumphi ferculis, simulacris, imaginibus aliis diversa confectis materia. Sueton. c. 37. *Egit diverso quemque genere & adparatu*, ita doctis placitum. Non dissentit Dio, qui ebur ad Hispaniensem refert: *Sed Fabio etiam Pedioque* (ait lib. 43.) *legatis suis, quique nihil propriis auspiciis gesserant, triumphandi copiam fecit: qua in re id risum multum excitavit, quod iis imaginibus ferculisque nonnullis non eburneis, sed ligneis utebantur.* Hincque jocus apud Quinctilianum eadem de re lib. 6. *ut Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eborea oppida essent translata, post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.* Agit enim de triumphis non Cæsaris, sed ejus legatorum. & notum ebur omnibus triumphis tralaticium fuisse. Vir clarissimus hic pro *citro*, legendum monet *cedro*, ut pro *lance* accipiatur; quod aperte pugnat cum verbis Velleii: deinde telum quod torquet, eadem ratione retorqueo. confer inter se ex variis editionibus hæc capita Plinii libri 16. cap. 43. lib. 12. c. 3. lib. 15. cap. 7. & aut vehementer fallor, mecum vulgatam defendes. Citreæ mensæ mentio apud Ciceronem in Verrinis. & citri usus jam inde cum cedro in sacro fumo. Plinius lib. 13. *Rasile argentum* capio, simulacra, fercula que ex argenteis laminis politis, levigatis, non cælatis. Catullus;

Transfer omine cum bono
Limen aureolos pedes,
Rasilemque subis forem.

Schegkius.

5. *Ex citro.*] Torrentius, ad Suetonii Julium, legendum arbitrabatur, *cedro:*

tro, [1] Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. Pecunia ex manu-

Nam citrum (inquit) vix suo tempore novit Plinius: tantum abest, ut universum triumphi Gallici instrumentum citro constiterit. Ubi primum mihi monendum arbitror, quod Plinium attinet, apud eum passim lib. XIII. cap. XV. & sequentibus, pro *citrum*, librarios imperite scripsisse, *cedrum*. Quo vitio ubique fere carent Mss. & vetus editio Parmensis anni CIƆCCCCLXXVI. solideque adeo id firmat, quod eandem arborem dicat, quæ Græcis θύον vocatur. Ut ad antiquiora transcendam, habemus illud Catonis apud Festum, ex oratione, Ne quis iterum Cos. fiat: *Dicere possum, quibus villæ, atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro, atque ebore, atque pavimentis Pœnicis stent.* Nimirum Africa Romanorum jugum jam induere cœperat. Quid multis? omnem dubitationem eximit Lucanus lib. X. ubi loquitur de convivio Cæsaris, ac Cleopatræ;

Dentibus hic niveis sectos Atlantide Sylva
Imposuere orbes, quales ad Cæsaris ora
Nec capto venere Juba. Prô cæcus & amens
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati. Non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæsisse ruina:
Pone duces priscos, & nomina pauperis avi,
Fabricios, Curiosque graves: hic ille recumbat
Sordidus Etruscis abductus consul aratris:
Optabit patriæ talem duxisse triumphum.

Ait priscos etiam duces, quos fama ob continentiam adeo laudat, optaturos fuisse triumphum agere, qualem Cæsar, hoc est, cujus apparatus ex citro constaret. Nam de citreis operibus heic Lucanum loqui, certum vel ex illo Martialis, lib. XIV. lemmate, *Mensa citrea.*

Accipe felicis Atlantica munera sylvæ:
Aurea qui dederit dona, minora dabit.

Quæ quidem ad Torrentii opinionem refellendam suffecerint. Ridiculum vero, quod dicat Popma, alios *cedri* substituere, quod opera citrea viliora arbitrentur, quæ triumphum Cæsaris adornarent. Itaque in eo totus est, ut citri præstantiam extollat. Nec saniora sane, quæ de hoc Velleii loco promit Dalecampius ad Plinii Nat. Hist. lib. XIII. cap. XV. *Vossius.*

1. *Pontici ex Acantho.*]Censebat Æneas Vicus Parmensis, in Julio Cæsare suo, militum chlamydes ex acantho herba contextas fuisse. Nam ex ea vestes confici solitas, docent Dioscorides lib. III. cap. XVII. Virgilius Æneid. I. & ad eum Servius, qui & hæc Varronis verba adducit: *Neanthes in India esse ait arbores, quæ ferant lanam. Item Epicadus in Sicilia, quarum floribus cum dempti sint aculei, ex his implicitis mulieres multiplicem conficere vestem.* Ita ex codice Fuldensi locus ille legi debet. *Neanthes* tamen pro *Nescientes* de conjectura reposui. Ut fuerit illud ex libris ejus τῶν κατὰ πόλιν: quorum meminit Ammonius de Vocum Diff. Atque idem sane de acanthinis vestibus liquet ex Plinio Nat. Hist. lib. XXIV. cap. XII. & aliis. Nequeo tamen Vico assentiri. Nam Vellejo quidem de curru triumphali solum, & oppidis in triumpho prælatis, sermonem esse arbitror. Sic sane in triumpho Alexandrino oppida eburnea intelligenda esse, liquet ex Quinctiliano, lib. VI. cap. IV. Acanthum igitur

[1]manubiis lata paullo amplius [2]ſexies millies H-S. Neque illi tanto viro, & tam clementer omnibus victoriis ſuis uſo, [3]plus quinque menſium principalis quies contigit, quippe cum menſe Octobri in urbem revertiſſet; [3]idibus Martiis conjurationis auctoribus Bruto & Caſſio, quo-

igitur arborem Ægyptiam, non herbam, in Vellejo intelliges. *Voſſius.*

1. *Manubiis.*] Gellius lib. 13. c.23. quid præda à manubiis diſtet declarat, cum prædam eſſe dicit ipſa corpora rerum, quæ capta ſunt: manubias autem eſſe ipſam pecuniam, quæ à quæſtore ex venditione prædæ redacta eſt. Cicero in Orat. de L. Agraria: *quod ad quemque pervenerit ex præda, manubiis, &c.* ubi manifeſte diſtinguit.

2. *Sexies millies H-S.*] Haud muto, & videtur hæc ipſa pecunia eſſe, quæ depoſita poſtea ad Opis, quam *ſepties millies* fuiſſe Cicero non ſemel indicat, & poſtea Vellejus. Juriſconſulto celebri an adſentiar *ſexagies millies* reponenti? *opido* enim *tenuis*, inquit, *eſt hæc ſumma.* Miror. Nam *ſexies millies*, faciunt æſtimatione Budæana (quam haud temere quis mihi carpat) *centies. quinquagies centena millia aureorum.* Et an Paullus Æmilius tantum intulit? an ipſe Pompejus? longe infra. Illud tamen fateor, paullo majorem ſummam in Appiano me reperiſſe: qui tuliſſe in triumpho Cæſarem dicit: Μυριάδας ἓξ ϗ ἥμισυ ταλάντων: *ſexagintaquinque millia talentûm.* Ea eſſent quaſi *decies ſexies millies H S*, computatione Romanâ: haud dubie ſupra Vellejanum numerum, ſed longe infra immanem illum correctoris. Nam *ſexagies millies*, fecerit *centum quinquaginta aureorum* (cum vulgo loquar) *milliones.* Lipſius. *Sexties millies.*] Viſa hæc quoque ſumma oppido tenuis Clar. Juriſconſulto Fr. Hotomano. reponit, *ſexagies millies.* At depoſuit duntaxat ad Opis ſepties millies; & ad Perſei bellum, non bellum. *Schegk.*

3. *Plus quinque menſium.*] Cicero ad Att. lib. x. cap. 7. dixit, ejus Regnum vix ſemeſtre eſſe poſſe. *Manut.*

4. *Idibus Martiis.*] De cæde *Cæſaris* plerique, quos hactenus ſæpius nominare opus fuit. An merito acciderit ei hic exitus, varie diſputatur. & jam olim *occiſus Cæſar aliis peſſimum, aliis pulcerrimum facinus videbatur*, teſte *Tacito* 1. A. 8, 7. ad quem locum vide quæſo, quæ *Vir Illuſtris Chriſtophorus Forſtnerus* notavit: ubi præſertim cum *Dione* ac prudentiſſimo quoque Hiſtoricorum, *præjudicium divinæ ultionis adverſum parricidas* urget, magniſque exemplis confirmat. Res tota illuc videtur redire: *paſſionem*, ſecundum tritum vulgi verbum, *juſtam*; *actionem injuſtiſſimam* cenſeri debere. Immiſerat ei hanc cladem haud dubie Divina Juſtitia, tum alia facinora, tum Pompejanarum partium funera reique publicæ perturbationem, & civilem ſanguinem ultura: ſed interfectores ipſi ſceleſtiſſimo conſilio auſuque facinus ſuſcepere. cum præſertim, nondum invadit dominationem, ſed poſtquam jam pacto & juramento civium jus quodpiam nactus erat, interfecerint Cæſarem. Nam quod *Brutus* apud *Appianum* jactitat ὐδὲν πιςὸν ἔςι Ῥωμαίοις πρὸς τυράννυς, ὐδ᾽ ἔνορκον, merito refutat *Hugo Grotius de jur. b. & p.* 2, 13, 15. confer 1, 4, 19. & 3, 19, 2. Egregia eſt diſſertatio *Dionis principio lib.* 44. Certe inter inſignes *ſolœciſmos politicos* retulerim illam *Ciceronis* intemperantiam, qua toties cædem & percuſſores Julii extollit & immodice

[1]quorum alterum promittendo consulatum non obligaverat, contra differendo Cassium offenderat; adjectis etiam [2] consiliariis cædis familiarissimis omnium, & fortuna partium ejus in summum evectis fastigium, D. Bruto & C. Trebonio aliisque clari nominis viris, interemtus est. cui magnam invidiam conciliarat M. Antonius, omnibus audendis paratissimus, consulatus collega, [3] imponendo capiti ejus [4] Lupercalibus sedentis pro Rostris insi-

modice prædicat: cum tamen ex illa de tyrannicidio quæstione, cujus sæpe in epistolis mentionem facit, nunquam se plane pleneque extricare queat. *Boeclerus.*

1. *Quorum alterum promittendo.*] Vide *Plut. in Cæs.* subtili sententia ambitiosorum ὑπόθεσιν notat *Vellejus*, *qui eum habere quam exspectare malint honores, nec promittendo mitigantur, & differendo offenduntur.* Quanquam animo invidiæ facibus jam succenso, *omnia sunt ingrata, nihil fecisse benigne est.* Vide de his & ceteris popularibus sceleris *Dion.* 44. *p.* Boecler.

2. *Consiliariis.*] Tentabam, *consciis aliis cædis.* Lips. *Consiliariis.*] Εὐστόχως quidem qui refingunt, *consciis aliis cædis famil.* sed cur ea huic loco minus conveniat, facit quod statim sequatur, *aliique clari nominis viris. Consiliarios* heic vocat, consilii ejusdem participes; qua significatione & usus Cicero. *Gruter.*

3. *Imponendo capiti ejus.*] Vere audax & indignum facinus, præter mille alios, elegantissime Cicero 2. Philipp narrat, & exagitat acerrime cum hac, tum insequentibus ferme omnibus. *Acidalius.*

4. *Lupercalibus.*] *Lupercalia* placuit Varroni inde arcessere nomen, quod Luperci sacra facerent in Lupercali. Est enim Lupercal, *teste Servio*, spelunca sub monte Palatino, in qua capro luebatur, id est, sacrificabatur. De origine tamen Lupercalium, varia traduntur ab auctoribus. Sunt namque qui ab Euandro ex Arcadia in Italiam translata affirmant, Dionysius, Livius, Plutarchus, & multi alii. Nonnulli instituta & celebrata primum à Romulo & Remo tradunt propter factam sibi ab avo Numitore urbis in monte Palatino condendæ potestatem, quam caussam explicat Valerius Maximus, *lib.* 2. his verbis: *Lupercalium mos à Romulo & Remo est inchoatus, cum lætitia exsultantes, quod his Numitor avus Rex Albanorum eo loco, ubi educati erant, urbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quem Euander Argivus consecraverat sacrificio facto, cæsisque capris, epularum hilaritate ac vino largiore provecti, divisa pastorali turba, cincti pellibus immolatarum hostiarum, jocantes: cujus hilaritatis memoria annua circuitu Feriarum repetitur.* Plutarchus quoque alias scribit, lustrationis caussa instituta videri posse, eo quod fiant diebus fastis mensis Februarii, qui nomen ab expiationibus habet. Ovidius *in Fastis* eo refert, quod Romani beneficii memores præstiti à lupa, in educandis infantibus, Romulo & Remo, templum illi exstruxerint ad ficum *Ruminalem*, quod est appellatum *Lupercal.* Sic enim ait:

Illa loco nomen fecit, locus ipse Lupercal,
Magna dati nutrici præmia lactis habet.

Templi

inſigne regium, [1] quod ab eo ita repulſum erat, ut non offenſus videretur. Laudandum experientia conſilium eſt 57
Panſæ atque Hirtii: qui ſemper prædixerant Cæſari, [2] ut principatum armis quæſitum armis teneret. ille dictitans, mori ſe quam timeri malle, dum clementiam quam præ-

Templi hujus ſacerdotes, *auctore Varrone*, dicebantur *Luperci*, qui nudi rem divinam agebant, perque vicos urbis, & compita diſcurſantes pellibus in ſcuticas diſſectis obvias quaſque fœminas verberabant, ita eas fœcundas fieri exiſtimantes. Unde & *Crepos* appellat Feſtus, à crepitu pellicularum. Sed enim aliqui rurſus (*ne id negligam*) dicta voluerunt *Lupercalia* à lupis arcendis, quod celebrato ſacrificio tali in Panis honorem, qui eſt dictus Lycæus, lupi arcerentur à pecoribus & ſtabulis. Scribunt enim Plutarchus & Livius, cum Euander ſolemne hoc ſacrificium intuliſſet in Italiam ex Arcadia, benigne illi Faunum montem & agros aſſignaſſe, inque illius radicibus conſtitutum Lycæo templum, ubi nudum conſpiciebatur Dei ſimulacrum, pelle amictum caprina, quo habitu currebant Romæ in Lupercalibus. Proprium erat ejus celebritatis, ut Luperci immolarent canem, vel expiationis gratia, quod Græci canes adhiberent ad expiandum, vel in gratiam Lupæ, quæ Romulum ac Remum creditur enutriſſe, vel denique quod ſacrificium fieret Pani, cui propter greges amicus eſt canis. Sciendum inſuper agitata fuiſſe Lupercalia 15. Calend. Martii, (Lycæa nominant Græci) eorumque diem veteres februatam dixiſſe. Nec tantum Luperci ea celebrabant, verum & alii quandoque viri, viriſque permixtæ mulieres. Quapropter ſcribit Plutarchus *Antonium nudum in Lupercalibus fuiſſe vectum per urbem.* Diu duraſſe Romæ hanc ſuperſtitionem conſtat, quamquam abolitam, tandem reſtituit Auguſtus, ſuſcepto Pontificatu maximo, *ut ſcribit Suetonius*, vetuitque currere imberbes. Ferias etiam has fuiſſe ſtativas, ut Agonalia & Carmentalia, annotat Macrobius. *Funger.*

1. *Quod ab eo.*] Ita recte emendavit Rhenanus. vulgo, *quod ab eo id repulſum erat, ut non offenſum videretur.* Forſan *offenſum* referendum ad inſigne regium, ut ſenſus ſit, ita repulſum inſigne, ut tamen non offenſum, non turbatum capite videretur.

Quod ab eo ita repulſum.] *Suet. Cæſ. 79. Dio 44. p. 278. Plut. in Cæſ. & Anton.* Vanitas inſignis Antonii: quam merito exagitat *Cicero in Philippicis* & apud *Dion. 45. in oratione adverſus Anton.* Boecler.

2. *Ut principatum armis quæſitum.*] *Henricus Savilis*, cujus eruditiſſimum de militia Romana librum ex *Anglico* Latinum fecit *G. M. Lingelshemius*, Prætorianorum cuſtodiam non niſi foris in bello uſurpatam Romanis ait: *donec Sulla & Cæſar uſurpato dominatu; domi quoque tanquam inter hoſtes retinuerunt conſuetam cuſtodiam. Sed Sulla reſignato ſimul dominatu & præſidio (Appian. 1. & 2. ἐμφ. Salluſt. & alii) quamobrem à Cæſare notatus, neſcite litteras, poteſt videri ſecutus ſaniorem Grammaticam, quam ipſe Cæſar, qui dimiſſo præſidio, nec ſimul dominatu, commiſit periculoſum & inſignem ſolæciſmum in politica adminiſtratione, & viam ad ſuam perniciem patefecit.* Lubens adſcripſi verba elegantiſſimi libelli; è quo & *Clapmarius* quædam mutuatur *Arcan. 3, 14.* ubi plura ſuper hoc argumento. *Boecler.*

3. *Plu-*

præstiterat, expectat, incautus ab ingratis occupatus est. cum quidem [1] plurima præsagia atque indicia Dii immorta-

1. *Plurima præsagia.*] Manilius 4.

Ille etiam cælo genitus cæloque receptus,
Cum bene compositis victor civilibus armis
Jura togæ regeret, toties prædicta cavere
Vulnera non potuit, toto spectante senatu
Indicium dextra retinens, nomenque cruore
Delevit proprio, possent ut vincere fata.

Schegk. *Plurima præsagia*] Suetonius: Conspiratum est in eum à lx. amplius, C. Cassio, Marcoque & Decimo Bruto principibus conspirationis. Qui primum cunctati, utrumne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus divisis è ponte dejicerent, atque exceptum trucidarent: an in Sacra via vel in aditu theatri adorirentur: postquam senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est, facile tempus & locum prætulerunt. Sed Cæsari futura cædes evidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses cum in colonia Capua deducti lege Julia coloni, ad extruendas villas, sepulcra vetustissima disjicerent, idque eo studiosius facerent, quod aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys, conditor Capuæ, sepultus, inventa est, conscripta litteris verbisque Græcis, hac sententia: *Quandoque ossa Capyis detecta essent, fore ut Iulo prognatus, manu consanguineorum necaretur, magnisque mox Italiæ cladibus vindicaretur.* Cujus rei, ne quis fabulosam aut commenticiam putet, auctor est Cornelius Balbus, familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges, quos in trajiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos & sine custode dimiserat, comperit pertinacissime pabulo abstinere, ubertimque flere. Et immolantem haruspex Spurinna monuit, caveret periculum quod non ultra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdem Idus, avem regaliolum, cum laureo ramulo Pompejanæ curiæ se inferentem, volucres varii generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea vero nocte cui inluxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Jove dextram jungere. Et Calpurnia uxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul & ob infirmam valetudinem diu cunctatus, an se contineret, & quæ apud senatum proposuerat, agere differret: tandem D. Bruto adhortante, ne frequentes ac jam dudum opperientes destitueret, quinta fere hora progressus est: libellumque insidiarum indicem, ab obvio quodam porrectum, libellis ceteris quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit. Dein pluribus hostiis cæsis, cum litare non posset, introiit curiam, spreta religione: Spurinnamque irridens, & ut falsum arguens, quod sine ulla noxa Idus Martiæ adessent: quamquam is *venisse quidem eas* diceret, *sed non præteriisse*. Assidentem conspirati, specie officii circumsteterunt, illicoque Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit: renuentique, & gestu in aliud tempus differenti, ab utroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, *Ista quidem vis est*, alter Cassius adversum vulnerat, paullum infra jugulum. Cæsar Cassii brachium arreptum graphio trajecit: conatusque prosilire, alio vulnere tardatus est. Utque animadvertit undique se strictis pugio-

mortales futuri obtulissent periculi. nam & haruspices præmonuerant, ut diligentissime iduum Martiarum caveret diem; & uxor Calpurnia territa nocturno visu, ut ea die domi subsisteret, orabat: & libelli conjurationem nunciantes dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, [1] cujuscumque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.
Quo anno 58
id patravere facinus Brutus & C. Cassius, prætores erant; D. Brutus consul designatus. Hi una cum conjurationis globo, stipati gladiatorum D. Bruti manu, Capitolium occupavere, cum consul Antonius (quem cum simul interimendum censuisset Cassius, testamentumque Cæsaris abolendum, Brutus repugnaverat; dictitans, nihil amplius

pugionibus peti, toga caput obvolvit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita tribus & viginti plagis confossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderant quidam, M. Bruto irruenti dixisse, Καὶ σὺ εἶ ἐκείνων, καὶ σὺ τέκνον; Exanimis diffugientibus cunctis aliquamdiu jacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, ut Antistius medicus existimabat, lethale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus conjuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonii consulis, & magistri equitum Lepidi, destiterunt. *Plurima præsagia, &c.*] Vide superius citatos versus Manilii. In quibus versibus pro *nomenque*, perperam Scaliger reponit *omenque*. Sensus enim est, Cæsarem sanguine suo delesse tabellas sibi traditas, quæ conjurationem, & conjuratorum nomina indicabant. De qua re vide Suetonium, Dionem, & alios. *Vossius.*

1. *Cujuscumque fortunam mutare.*] Repetit inferius: *Quippe ita se res habet, ut plerumque qui fortunam mutaturus est, consilia corrumpat, efficiatque quod miserrimum est, ut quod accidit, etiam merito accidisse videatur, & casus in culpam transeat.* plura ad hanc mentem Lipsius in arduo illo opere Constantiæ. *Schegkius.* *Cujuscumque fortunam, &c.*] Ita recte *Lipsius*: legebatur enim, *cujusquem f. m. Plut. in Cæs.* ἀλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον, ὡς ἀφύλακτον εἶναι τὸ πεπρωμένον. *Non tam improvisum, quam inevitabile videtur fatum esse. Appianus*: χρῆν γὰρ ἄρα ἐχρῆν Καίσαρι γίνεσθαι. Talia passim obvia. vide *Cl. Freinshem. ad Curt.* 5, 11, 10. & *Lips.* 1. *polit.* 4. Vellem tamen Lipsium (quippe qui ad usum pietatis & vitæ eam doctrinam tradere instituit) cautius adhibuisse quædam gentilium loca; quæ nimirum studiose à Stoicæ necessitatis hypothesi repurganda, & ad Christianam philosophiam diligentius exigenda sunt. *Boeclerus.*

1. *Præter*

amplius civibus [1] præter tyranni, ita enim appellari Cæ-
ſarem facto ejus expediebat, petendum eſſe ſanguinem)
convocato ſenatu, cum jam Dolabella, quem ſubſtitutu-
rus ſibi Cæſar deſignaverat conſulem, faſces atque inſi-
gnia corripuiſſet conſularia, velut pacis auctor, [2] liberos
ſuos obſides in Capitolium miſit, fidemque deſcendendi
tuto interfectoribus Cæſaris dedit: & illud [3] decreti Athe-
nienſium celeberrimi exemplum, relatum à Cicerone,
oblivionis præteritarum rerum, decreto patrum compro-
59 batum eſt. Cæſaris deinde [4] teſtamentum apertum eſt,
quo

1. *Præter tyranni.*] *Plutarch. in Anton.* ἐκώλυσε δὲ Βροῦτος, ἀξιῶν τὴν ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τοῦ δικαίου τολμωμένην πρᾶξιν, εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰν ἀδικίας εἶναι. *Prohibuit autem Brutus* (ſc. interfici Antonium) *cupiens actionem pro legibus & jure ſuſceptam, ſinceram & ab iniquitate puram eſſe.* Hic color nimirum facto quærebatur. *Boeeler.*

2. *Liberos ſuos obſides.*] Cicero Philipp. 1. *Pax denique per eum* (Antonium) *& liberos ejus cum præſtantiſſimis civibus confirmata eſt.* Intelligitur unus Antonii filius. nam idem ſubjungit: *Reipubl. tuus parvulus filius in Capitolium à te miſſus pacis obſes fuit.* & idem Philipp. 11. *Pacem haberemus, quæ erat facta, per obſidem puerum nobilem, Bomballonis filium.* At Livius & Dio Antonii & Lepidi volunt. *Schegk.*

3. *Decreti Athenienſium.*] Juſtinus lib. 5. memorat: Ipſum decretum μὴ μνησικακεῖν. de quo certatim hiſtorici. Quod ad Vellejum; de tota re ipſe Cicero præclariſſime initio Oration. Philipp. primæ: *Nec vero uſquam diſcedebam, nec à Repub. dejiciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris convocati ſumus, in quo templo quantum in me fuit, jeci fundamenta pacis: Athenienſiumque renovavit vetus exemplum. Græcum etiam verbum* (τῆς ἀμνηστίας) *uſurpari, quo tum in ſedandis diſcordiis erat uſa civitas illa, atque omnem memoriam diſcordiarum oblivione ſempiterna delendam cenſui.* Acidal. *Decreti Athenienſium.*] Intelligitur Ἀμνηστίας ψήφισμα, *decretum ſive Lex oblivionis.* Cujus inventores Athenienſes celebrantur. Nobilis eſt præſertim *Ciceronis de Amneſtia oratio*, cujus hic meminit Noſter, deſcripta *Dioni lib.* 44. Boecler.

4. *Teſtamentum apertum eſt.*] Adoptio ſecundum JC. duobus modis fit; aut principali reſcripto, aut imperio magiſtratus. hîc notabis tertium, per Teſtamentum. Suetonius Tiber. *Teſtamento adoptatus hereditate adita mox nomine abſtinuit.* Eutropius; *Vindicaturus patris ſui mortem, à quo per teſtamentum fuerat adoptatus.* pluta reperies apud JC. in Obſervationum libris. De variis modis, per arma, barbam, comam ſive capillum, ſacras preces, adoptandi poſterioribus principibus placitis, doctiſſimus Pithœus Adverſar. 1. ait: *Nepotem ſororis ſuæ Juliæ,* vere. Suetonius, Dio, Appianus, Plutarchus Bruto & Antonio; ſi ſequeris Sigonii ac Xylandri correctionem, quamvis vulgata eodem argumento defendi poſſit, quo noſter & Suetonius Cæſarem avunculum magnum Octavii, avunculum nominare non erubeſcunt. *Schegk.*

1. *Nepo-*

quo C. Octavium, [1] nepotem sororis suæ Iuliæ adoptabat. de cujus origine, [2] etiam si præventis, & pauca dicenda sunt. [3] Fuit C. Octavius, ut non patricia, ita admodum speciosa equestri genitus familia, gravis, sanctus, innocens, dives. Hic prætor inter nobilissimos viros creatus, primo loco, cum ei dignatio Julia genitam Atiam conciliasset uxorem, ex eo honore sortitus Macedoniam, [4] appellatusque [5] in ea imperator, decedens ad petitionem consulatus obiit, prætextato relicto filio. quem C. Cæsar,

1. *Nepotem sororis suæ.*] Filium sororis falso nominat Plutarchus in Antonio. *Manutius.*

2. *Etiam si præventis.*] Legerem, *etiam si præventis tamen pauca dicenda sunt.* Manut. *Etiam si præventis.*] Falsi suspecta vox, *præventis.* Nam quid ob hanc rem se excuset? an aliorum omnium origines ante ipsum indictæ, intactæ aliis, quas passim heic inserit? aut cur non & ibi excusat idem? Forsan legendum, *etiamsi properanti, heic pauca dicenda sunt.* Festinare se innumeris locis ait, quin & cursim, & in transcursu omnia hæc scribere: adeoque opus ipsum appellat transcursum. *Acidal.* *Etiam si præventis.*] Omnes viri eruditi hic operam lusere. Scribendum est: *etiamsi prævenit, & pauca dicenda sunt.* Ita erat in autographo. Non cogitavere interpretes, Augustum ipsum vitam suam perscripsisse, ibique de majoribus etiam tractasse. Quod vel sola Suetonii verba initio illius vitæ satis declarant, qui ubi aliorum retulit sententias, subjicit: *Ipse Augustus nihil amplius, quam equestri familia, ortum se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit.* Fragmenta ejus in Variis lectionibus collegit Janus Rutgersius. Nos alia præterea è Tertulliani libro de Anima eruisse nobis visi. Locus ejus vulgo ita circumfertur: *Reformatorem imperii, & puerulum adhuc, & privatum loci, & Julium Octavium tantum, & sibi ignotum, M. Tullius jam & Augustum, & civilium turbinum sepultorem, de somnio norant. In Vitelliis commentariis conditum est.* Nam quis Vitellios commentarios fando unquam audivit? Ita igitur rescribendum putamus: *de somnio norat; ut in Vita illius commentariis conditum est.* Quæ, ut nobis quidem videtur, non conjectura, sed res ipsa est. *Voss.*

3. *Fuit C. Octavius.*] *Sueton. Aug. 3. & 4. Dion. 45.*

4. *Appellatusque in ea Imperator.*] Legendum: *Appellatusque ex ea Imperator, &c.* Nam de hoc ipso Octavio extat vetus inscriptio, in qua est: IMP. APPELLATUS EX PROVINCIA MACEDONIA. *Ursinus.*

5. *In ea.*] Rhen. *in eam imperator.* antique Salustius Catilin. *quod L. Sulla exercitum, quem in Asiam* (ita in veteribus legi & monuerunt quidam, & ipse deprehendi) *ductaverat.* Fragmenta legis Agrariæ: *QUEI. AGER. POBLICUS. POPULEI. ROMANEI. IN. TERRAM. ITALIAM. P. MUUCIO. L. CALPURNIO. COS.*

Et Thoriæ:

QUEI. EORUM. IN. AMICITIAM. POPULI. ROMANI. BELLO. POINICO. PROXIMO. MANSERUNT. Schegkius.

1. *Hispa-*

ſar, major ejus avunculus, educatum apud Philippum vitricum dilexit ut ſuum, natumque annos XIIX, [1] Hiſpanienſis militiæ aſſecutum ſe poſtea comitem habuit, numquam aut alio uſum hoſpitio quam ſuo, aut alio vectum vehiculo: pontificatuſque ſacerdotio puerum honoravit. Et [2] pacatis bellis civilibus, ad erudiendum liberalibus diſciplinis [3] ſingularis indolem juvenis, [4] Apolloniam eum [5] in ſtudia miſerat, mox belli Getici ac deinde

1. *Hiſpanienſis militiæ.*] Scribo, *Hiſpanienſi militiâ.* Suetonius cap. VIII. Aug. *Profectum mox avunculum in Hiſpaniam adverſus Pompeii liberos, per infeſtas hoſtibus vias ſubſecutus, magno opere demeruit.* Lipſ. *Hiſpanienſis militiæ.*] *Lipſius* malebat: *Hiſpanienſi militia.* Mihi nil mutandum videtur. ſed nec *Helleniſmus* hic exiſtimari debet, cum haud dubie *comes Hiſpan. mil.* clare & ſimpliciter dicatur. *Suet. Aug.* 8. Boecler.

2. *Pacatis.*] Vulgo, *paratis. Pacatis.*] Aldus, *patratis*, alii *peractis.* Ego nihil mutandum cenſeo. Nam bella civilia pacata potius, quam patrata, aut peracta erant. Quod vetius dici potuiſſet, *niſi aut Pompejus liberos, aut Cæſar heredem reliquiſſet*; ut utar verbis Flori lib. IV. cap. III. *Voßius.*

3. *Singularis indolem juvenis.*] Quid ſi legamus, *ſingularis indolis juvenem?*

4. *Apolloniam.*] Rei militaris & litterarum cauſa. Appian. Sita in Macedonia ad Mare Ionium, optimis olim inſtitutis & diſciplinis. Strabo. *Schegk.*

5. *In ſtudia miſerat.*] Id agente tum fato, ut qui Monarchiam Romanam conditurus eſſet, omnibus ad tanti faſtigii gubernationem artibus inſtructus accederet, ſatis nimirum intelligebat Cæſar, *indolem* ſolam, utut *ſingularem*, non ſufficere ad abſolvendum ſingularem virum: niſi accedant liberales diſciplinæ, id eſt, ſolida rerum gerendarum inſtrumenta. Operæ pretium eſt autem inſpicere *Dionis* verba, qui *lib.* 45. *p.* 307. emphatice deſcribit *ſtudia*, quibus Auguſti ingenium ad ſummæ fortunæ cultum excitatum eruditumque eſt. Primo univerſim memorat, *Julium ſtuduiſſe, ut Octavius ad gerendam remp. erudiretur, & in omnibus iis recte inſtitueretur, quibus indiget, qui tanto imperio digne functurus eſt*, ὁ Καῖσαρ οὖν μεγάλα ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσας, ἔς τε τοὺς ἐπιτηδείους αὐτὸν ἐσήγαγε, καὶ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἤσκει, καὶ πάνθ' ὅσα προσήκει τῷ μέλλοντι καλῶς καὶ κατ' ἀξίαν τηλικούτου κράτους διοικήσειν, ὑπάρχειν, ἀκριβῶς ἐξεπαίδευσε. Poſtea ſigillatim quædam nominat: Λόγοις τε γὰρ ῥητορικοῖς οὐχ ὅτι τῇ τῶν Λατίνων, ἀλλὰ καὶ τῇδε τῇ γλώττῃ ἤσκεῖτο. καὶ ἐν ταῖς στρατείαις ἐρρωμένως ἐξεπονεῖτο, τά τε πολιτικὰ καὶ τὰ ἀρχικὰ ἰσχυρῶς ἐδιδάσκετο: *Exercebatur etiam in ſtudio eloquentiæ, non modo ad Latinæ, ſed & ad Græcæ linguæ promtitudinem. Laboribus militiæ ſtrenue inſueſcebat: denique quidquid ad remp. gerendam imperiaque & magiſtratus adminiſtrandos pertinet, egregie condiſcebat.* An habemus totam & exempli loco commendandam ejus informationis deſcriptionem, qua ſummis publiciſque rebus nata ingenia præparari debent? In *diſciplinis* τὰ πολιτικὰ καὶ ἀρχικὰ, uno verbo *ſtudium Politices*; quod cum latiſſime pateat, imperandi præſertim artes hic complectitur: in *Linguis, eloquen-*

inde Parthici habiturus commilitonem. Cui ut eſt nunciatum [1] de cæde avunculi, cum protinus ex vicinis legionibus centuriones ſuam ſuorumque militum operam ei pollicerentur, neque eam ſpernendam [2] Salvidienus & Agrippa dicerent; ille feſtinans pervenire in urbem, [3] omnem ordinationem & necis & teſtamenti Brundiſii comperit. Cui adventanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia: & cum intraret urbem, [4] ſolis orbis ſuper caput ejus, curvatus æqualiter rotundatuſque, in colo-

quentiam Græcam Latinamque: in *Exercitationibus, opus militiæ*: in *apparatu ſubſidiiſque, quidquid juvare prudentiam, aut dignitatem ornare, vel commendare elegantiam principalis faſtigii poteſt*. *Modum* præterea *rationemque inſtitutionis*, non ad ſcholam aut umbram, ſed ad lucem & vitam tendentis præclare indicant illa: *τὸ ἀκεραιῶς, τὸ ἐῤῥωμένως, τὸ ἰσχυρῶς*. quibus & *ſolide*, & *ſtrenue* & *efficaciter* geri in hoc negotio omnia debere, oſtenditur. Vide quæ *Lipſius* diſſeruit ad *lib*. I. *Polit. ſuorum*, c. 10. Tetigimus etiam id argumentum in *comment. Nepot. p*. 43. Boeclerus.

1. *De cæde avunculi*.] Monui, frequenter cognationum gradus confundere ſcriptores: ut, Conſobrinum cum Sobrino, hic, avunculum cum avunculo magno. itaque Suet. c. 8. *Profectum mox avunculum in Hiſpanias adverſus Cn. Pompeji liberos*. & c. 10. *Nihil convenientius ducens quam necem avunculi vindicare*. Epitoma Livii: *ut ſibi adverſum avunculi percuſſores adeſſet*. Schegk.

2. *Salvidienus*.] Ita Rhen. Gryph. & Sueton. Aug. Livii epitom. Quod Schegkio placet, præ illo *Salvidenus*, quod eſt in Aldi editione. *Salvidienus*.] [Placuit hæc vocabuli ſcriptio, quia & antiqui ita nominant præ illo Manutii, *Salvidenus*.] Credo iſtum eſſe cui gregem paſcenti flamma è capite emicuit, & quem conſulatu honeſtavit Auguſtus, Suetonius c. 66. Dio lib. 48. *Schegk*. *Salvidienus*.] Ita legendum, non *Salvidenus*, ut ediderat Aldus. Vide Suetonium in Auguſto, Dionem lib. XLVIII. Epitomen Livii, lib. CXXXIII. Ubi perperam Carolus Sigonius, *Salvidienum* ſubſtituit, vitioſos Suetonii codices ſecutus. Apud Appianum tamen III. de bellis Civilib. legitur etiam Σαλουιδίηνος. Sed mendoſe. Nam à *Salvidius* eſt *Salvidienus*, ut à *Naſidius Naſidienus*, à *Gallius Gallienus*, & ſimilia. *Voſſius*.

3. *Omnem ordinationem*.] Alii *ordinantem*. Wecheliana editio *ordinem*. *Omnem ordinationem*.] Alii, *ordinem*. Sed non video, cur vetus lectio mutari debeat. *Voſſius*.

4. *Solis orbis, &c*.] [Radiatum autem caput divinitatis ſignum.] Elegans locus de capite radiato ſive radiis, qui proprius Deorum. Pacatus: *Si olim ſeveri credidere majores, Caſtores geminis albentibus equis, & ſtellatis apicibus inſignes, pulverem cruoremque Theſſalicis equis abluentes*. Suetonius Auguſt. c. 94. *Sequenti nocte ſtatim videre viſus eſt, filium mortali ſpecie*, (hic nota ſeorſim ire in præſagio à Vellejo) *ampliorem, cum fulmine & ſceptro exuviiſque Jovis opt. max. ac radiata corona ſuper laureatum currum biſſenis equis candore eximio trahentibus*. Lucanus:

Fulminibus manes, radiiſque ornabit & aſtris.

N B

colorem arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti im-
60 ponens, conſpectus eſt. Non placebat Atiæ matri Philippoque vitrico, adiri [1] nomen invidioſæ fortunæ Cæſaris: ſed aſſerebant ſalutaria reip. terrarumque orbis fata conditorem conſervatoremque Romani nominis. Sprevit itaque cœleſtis animus humana conſilia; & cum periculo potius ſumma, quam tuto humilia, propoſuit ſequi; maluitque avunculo [2] & Cæſari de ſe, quam vitrico cre-

Et poſtmodum principum, à Julio Cæſare, cui populus inter alios etiam hunc honorem tribuit. Florus: *Circa templa imagines, in theatro diſtincta radiis corona: ſuggeſtus in curia, faſtigium in domo. Auguſtus vero ſerio ſe templis & effigie numinum per flamines & ſacerdotes coli voluit.* Tacito teſte. effigie præcipue Jovis. Lipſius ibi. cauſam colliges ex adducto Suetonii loco. Exinde mos tranſmiſſus ad poſteros. Plinius in Paneg. *Horum unum ſi præſtitiſſet alius, illi jam dudum radiatum caput, & media inter Deos ſedes auro ſtaret, aut ebore.* Panegyr. Maximiano dictus: *Trabeæ veſtræ triumphales, & faſces conſulares, & ſellæ curules, & hæc obſequiorum ſtipatio, & fulgor, & illa lux divinum verticem claro orbe complectens, veſtrorum ſunt ornamenta meritorum pulcerrima & auguſtiſſima.* Lucanus in Alexandro, Eraſmo interprete:

Romam urbem repetes, & claras Tibridis undas,
Vertice ſerta gerens radiis diſtincta ſerenis.

Ad formam refero illud magni vatis:

Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt.

Silius Ital. lib. 3.

Hoſpitia excipiunt cœli, ſolioque Quirinus
Concedet, mediumque parens fraterque locabunt.
Siderei juxta radiabant tempora nati.

Schegkius. *Solis orbis, &c.*] *Sueton. Auguſt.* 95. *Poſt necem Cæſaris, reverſo ab Apollonia & ingrediente eo urbem, repente liquido ac puro ſereno, circulus ad ſpeciem cœleſtis arcus orbem Solis ambiit. Dio* 45. *pagina* 308. εἰς γὰρ τὴν Ῥώμην ἐσιόντος αὐτοῦ, ἶρις πάντα τὸν ἥλιον πολλὴ καὶ ποικίλη περιέσχεν. *Ingrediente eo urbem, iris magna & varia totum ſolem ambivit. Seneca* ita deſcribit *quæſt. natural.* 1, 2. *videamus nunc, quemadmodum fiat is fulgor, qui ſidera circumnectit. Memoria proditum eſt, quo die divus Auguſtus urbem ex Apollonia reverſus, intravit, circa Solem viſum coloris varii circulum, qualis eſſe in arcu ſolet: hunc Græci* Halo *vocant, nos dicere* Coronam *aptiſſime poſſumus.* & paulo poſt, *Aream* vocat. *Plinius* 2, 28. *cernuntur & circa ſolis orbem ceu ſpecie coronæ & verſicoloris circuli: qualiter Auguſto Cæſare in prima juventa urbem intrante poſt obitum patris ad nomen ingens capeſſendum.* Adde *Obſequent. c.* 128. Boecler.

1. *Nomen invidioſæ fortunæ.*] Adit nomen, qui teſtamento adoptatus nomen ſuſcipit, quod ferre juſſus eſt. Lucem à Cujacio pete Obſervat. 7. *Schegkius.*

2. *Et Cæſari.*] Vis peculiaris voculæ & ineſt. Maluit primo ut avunculo, deinde ut Cæſari, tanto viro & tali, de ſe credere, quam vitrico, non ea forte (ut ſolet non minor ſæpe vitricorum, quam novercarum eſſe malitia) in privignum voluntate, neque ea prudentia & judicio. *Acidal.*

1. *Semet-*

credere; dictitans, nefas esse, quo nomine Cæsari dignus esset visus, [1] semetipsum videri indignum. Hunc protinus Antonius consul superbe excipit; (neque is erat contemtus, sed metus) [2] vixque admisso in Pompejanos hortos, loquendi secum tempus dedit; mox etiam, [3] velut insidiis ejus petitus, scelesle insimulare cœpit: in quo turpiter deprehensa ejus vanitas est. Aperte deinde [4] Antonii ac Dolabellæ consulum ad nefandam dominationem erupit furor. [5] HS septies millies, depositum à C. Cæsare ad ædem Opis, occupatum ab Antonio, actorum ejusdem, [6] insertis falsis, indubitateque * corruptis, com-

1. *Semetipsum.*] Legendum videtur: *Sibimet ipsum videri indignum, &c.* nam præcedit: *Quo nomine Cæsari dignus esset visus, &c.* Ursinus.

2. *Vixque admisso.*] Vide historiam illius congressus colloquiique apud *Appian.* 3. ἐμφυλ. *Boecler.*

3. *Velut insidiis ejus petitus.*] *Plutarch. in Anton.*

4. *Antonii ac Dolabellæ.*] Quæ duo capita *nata esse post homines natos teterrima & spurcissima*, Tullius inquit, 11. Philipp. *Acidal.* *Antonii ac Dolabellæ.*] Nemo ista clarius annotavit *Appiano* 3. ἐμφυλ. qui & ipse consilium δυναστείας μοναρχικῆς Antonio tribuit: tacitamque *Dolabella*, quem Senatus Antonio opposuerat, cum eo collusionem memorat. Ita tum erant tempora: quibus Senatus factionum compressionem mandabat, ii ad factiosos transibant, suæque studentes potentiæ, nihil pensi moderatique habebant. *Boeclerus.*

5. *HS septies millies, &c. ad ædem Opis.*] Delemus τὸ *ædem.* idque paullo verius, quam Bataviæ lumen alterum Had. Junius τὸ *septies.* Nam inductus à Plutarcho, qui in Antonio *quatuor* modo *millia talentûm* in hac re numerat, vult hic fuisse *HS. millies*: quod respondet Græcanicæ illi summæ. Sed vere inductus. Cicero nonne aliquoties cum Vellejo? ut Philipp. 3. *Ubi est septies millies, quod est in tabulis, quæ sunt ad Opis?* Iterum: *Septies millies falsis proscriptionibus donationibusque avertit.* Atque alibi vocat *pecuniam maximam*: &, *pecuniam innumerabilem.* Lipsius. *HS septies millies, &c. ad ædem Opis.*] Recte se habere hunc numerum *Lipsius* ex *Cic. Philipp.* 2. contra *H. Junium* probat. sed quod *Idem* delet *ædem*, non video quid caussæ habeat, cum præsertim etiam *Cicero Phil.* 2. ita loquatur. *Boeclerus.*

6. *Insertis falsis.*] Vulgo, *insertis falsis civitatibus. Insertis falsis.*] Ita edidérat *Rhenanus* aliique. *Lipsius* mallet: *commutatisque & corruptis.* *Aldus*: *insersis falsis, sublatisque.* *Ursinus* existimat retinendam veterem lectionem: *insertis falsis civitatibus, corruptisque commentariis.* Mihi ne sic quidem satis persanatus videtur locus; cujus scilicet manet insolens adhuc, & suspicionem corruptionis præfert structura. De re ipsa *Cic. in Philipp.* & *Appian.* 3. ἐμφυλ. p. 529. πολλὰ ἐς πολλοὺς χάριτι προστιθεὶς, καὶ ἐδωρεῖτο πόλεσι, καὶ δυνάσταις. καὶ τοῖς δὲ τοῖς ἑαυτοῦ φρουροῖς, καὶ ἐπιγράφων μὲν πᾶσι τοῖς αὐτοῦσι τὰ Καίσαρος ὑπομνήματα,

commentariis.[1] Atque omnia pretio [2] temperata, [3] vendente remp. consule. [4] Idem provinciam D. Bruto designato consuli decretam, Galliam occupare statuit; Dolabella transmarinas decrevit sibi: [5] interque naturaliter dissimillimos ac diversa volentes crescebat odium. eoque C. Cæsar juvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis.

61 Torpebat oppressa dominatione Antonii civitas. indignatio & dolor omnibus, vis ad resistendum nulli aderat, cum C. Cæsar, [6] XIX annum ingressus, mira ausus, ac summa

τὴν δὲ χάριν οἱ λαβόντες ᾔδεσαν Ἀντωνίῳ. Multa in multorum gratiam adjecit, civitatibus, dynastis, suisque custodibus gratificans: & præstrebantur quidem Cæsaris commentarii, quasi perscripta in iis hæc omnia essent, sed qui acceperant, Antonio se debere gratiam, facile intelligebant. Boecler.

* *Corruptis.*] Video ab aliis edi, *indubitateque corruptis:* anne à conjectura? Fas & nobis ea uti: *commutatisque & corruptis.* Lipsius.

1. *Atque omnia pretio, &c.*] Malim, *itaque:* vel si videbitur, *adeoque.* Nam expressum minime placet. De re frequentissime vehementissimo cum stomacho Tullius in Philipp. quarum secunda: *Cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent venalia.* Ibid. *Cujus domus quæstuosissima est falsorum commentariorum & chirographorum officina: agrorum, oppidorum, immunitatum, vectigalium flagitiosissimæ nundinæ.* Ibid. *Neque vectigalia solum, sed etiam imperium pop. Rom. hujus domesticis nundinis imminutum est.* Ibid. *Omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic venditor.* Item 3. *Una in domo omnes, quorum intererat totum imperium Pop. Rom. nundinabantur.* Item 5. Sed quorsum Ciceronem exscribemus? cujus integræ potius orationes, quam frusta legantur. *Acidal.*

2. *Temperata.*] Videndum an pro *temperata* legendum sit *temptata.* Ursin.

3. *Vendente Remp. Consule.*] Quo nomine *Cicero* eum graviter exagitat in *Philippicis.* Boecler.

4. *Idem provinciam.*] Vide omnino *Cic. Philipp.* II.

5. *Interque naturaliter dissimillimos.*] Distinctio exemplarium vitiosa hic est. Non enim intelliguntur *Antonius* & *Dolabella* (quippe qui ex dissidio, communione διανοίας τυραννικῆς in gratiam redierant, parique voluntate dominationem moliebantur, ut antea dictum est) sed *Antonius & Cæsar Octavius.* unde mox cum notatione caussæ sequitur: *eoque C. Cæsar juvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis.* Distinguendum ergo: *Dolabella transmarinas decrevit sibi. interque naturaliter dissimillimos ac diversa volentes crescebat odium: eoque C. Cæsar juvenis quotidianis Antonii petebatur insidiis.* Est autem eadem sententia, qua supra de *Clodio* & *Cicerone* dixit: *quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?* 2, 45. Boecler.

6. XIX. *annum.*] Alii legunt, XIIX. male. vide Tacitum lib. XIII. *Mannt.* XIX. *annum.*] Bene viri docti observarunt, ambitiose ita loqui Vellejum, quod jam XIX. annum ætatis propemodum Octavius confecisset. Pessime autem Florus lib. IV. cap. IV. *Intra decem & octo annos* Cæsarem hoc tempore fuisse scribit. Verissime ipse Augustus in monumento Ancyrano,

ANNOS

ma consecutus, privato consilio, majorem senatu pro rep. animum habuit. primumque à [1] Calatia, mox à Casilino [2] veteranos excivit paternos. Quorum exemplum secuti alii, brevi in formam justi coiere exercitus. mox cum Antonius occurrisset [3] exercitui, quem ex transmarinis provinciis Brundisium venire jusserat, [4] legio Martia & Quarta, cognita & senatus voluntate & tanti juvenis indole, sublatis signis ad Cæsarem se contulerunt. Eum senatus, honoratum [5] equestri statua, quæ hodieque in Rostris

ANNOS VNDEVIGINTI NATVS. *Vossius.*

1. *Calatia.*] Campaniæ oppidum, sicut & Casilinum.

2. *Veteranos excivit paternos.*] Hinc *evocati* dicti, quod missi militia rursus ad eam convocarentur. Dio. plura statim scribo. *Schegk.* *Veteranos excivit paternos.*] Similiter epitome Livii libro CXVII. *Cæsar Reip. vires contra eum paratums, deductos in colonias veteranos excitavit.* Ubi malim, *excivit*, ut in Vellejo. *Vossius.* *Veteranos excivit paternos.*] Quæ hic noster memorat, latius exposita vide apud *Dion.* 45. *p.* 313. *&* 314. *Appian.* 3. ἐμφυλ. *pag.* 552. Hoc quoque à Prudentibus reprehensum est io actionibus Augusti apud *Tacitum* 1. A. 10, 1. *cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos.* Boecl.

3. *Exercitui.*] Non placet Popma, qui è sola conjectura edere non dubitavit, *exercitu.* Vulgata lectio omnino retinenda est. Non enim Antonius occurrit Cæsari, sed exercitui, quem ex Græcia acciverat. Hoc esse verum, liquet ex Ciceronis Philippicis, Appiano, Dione, aliisque. *Vossius.*

4. *Legio Martia & Quarta.*] Quarum mentio apud Ciceron. Epistol. libro ad Plancum. De Legionum nominibus non exscribo Dionem, litteratissimum Stewechium ad Vegetium, Goltzium, alios quîs hæc cura curata. *Schegkius.* *Legio Martia & Quarta.*] Non, *Tertia*, ut te docebit Cicero in Philipp. & Appianus III. bel. Civil. Meminit hujus legionis etiam auctor fragmenti perperam Vellejo adscripti; item inscriptio apud Gruterum, in qua expressum, LEG. MARTIA VICTRIX. Inveni etiam in Glossario nostro Ms. *Legio Martia, quasi numerus militum Marte consfreratus.* Ubi *Marti*, legendum quivis videat. *Vossius.*

5. *Equestri statua.*] De hoc equestris statuæ honore à Senatu C. Cæsari decretæ, extat mentio apud alios etiam scriptores. At non à Senatu, sed à populo Rom. decretum eum honorem fuisse, apparet ex argenteo denario, in quo adjecta est inscriptio, POPVLI IVSSV; Quamvis in alio etiam simili denario, S. C. ioscriptio posita sit. Ut videri possit duas C. Cæsari adolescenti equestres statuas decretas fuisse, unam à Senatu, alteram à populo Romano. De ea, quam decrevit Senatus præter denarium, in quo est, S. C. meminit hoc loco Vellejus, & Cicero etiam io epistola ad Brutum XV. & ad Q. Fratrem lib. III. De ea vero, quam populus Romanus posuit, argenteus item Augusti denarius extat, in quo diximus inscriptum esse, POPVLI IVSSV. *Ursin.* *Equestri statua.*] Ita etiam narrant alii scriprotes. Et fatetur Ursinus, extare denarios in quibus hæc equestris statua conspicitur, adjecta inscriptione, S. C. Objicit contra,

Rostris posita ætatem ejus scriptura indicat (qui honor non alii, per ccc annnos, quam L. Sullæ & Cn. Pompejo & C. Cæsari contigerat)[1] proprætore, una cum[2] consulibus designatis Hirtio & Pansa, bellum cum Antonio gerere jussit. Id ab eo annum agente[3] vicesimum, fortissime circa[4] Mutinam administratum est; & D. Brutus obsidione liberatus; Antonius turpi ac nuda fuga coactus deserere Italiam:[5] consulum autem alter in acie, alter post
62 paucos dies ex vulnere mortem obiit.[6] Omnia ante, quam fuga-

quod in argenteo denario legatur, POPVLI IVSSV. Itaque existimat, duas Octavio adolescenti equestres statuas esse positas, alteram ex S. C. alteram POPVLI IVSSV. Quod non displicet. Sed videtur tamen Ursinus tempora non bene distinxisse. Satis enim constat, honorem equestris statuæ tributum Cæsari proprætori, consulibus Hirtio & Pansa. At vero, quod eodem honore populus eum ornaverit, id videtur factum ipso jam triumviro. Hoc liquet ex argenteo numismate apud Occonem, quod equestrem figuram exhibet cum hac scriptura, POPVLI IVSSV. In altera vero parte caput Cæsaris cum literis circum, C. CAESAR III. VIR. R. P. C. *Vossius. Equestri statua.*] De honoris hujus præcellentia tractat *Herm. Hugo milit. equestr.* 5. 1. Boecler.

1. *Proprætore.*] *Demus imperium Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest, sit proprætore eo jure quo qui optimo.* Tullius Philipp. 5. Manutius hic legit *proprætorem.* Schegk. *Proprætore.*] Ita legendum esse pridem animadvertit *Robortellus* in *emendat.* 2, 23. sive potius *Sigonius. De bello hoc Mutinensi* vide *Flor.* 4, 4. & quos ibi *Camers* notavit. quibus adde præsertim *Dionem* 46. Boecler.

2. *Consulibus designatis.*] A Cæsare, recte & ordine capies. *Schegk.*

3 *Vicesimum.*] Parum attente; mallim, *undevicesimum*, argumentum à consulatu. *Schegkius. Vicesimum.*] Legendum, *id ab eo, &c.* Quod Ursino, aliisque etiam, observatum. Pro, *vicesimum*, autem Schegkius malebat, *undevicesimum.* Sed retinenda lectio vulgaris, nisi monumentum Ancyranum damnemus, quod paullo ante laudavimus. Nec argumentum à consulatu magni est momenti. Scio, advocari posse, quod de Octavio Plutarchus in Bruto ait: Ὑπατείαν ἔλαβεν οὔπω πάνυ μειράκιον ὤν, ἀλλ' εἰκοστὸν ἄγων ἔτος, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς Ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. *Consulatum accepit vixdum adolescens, & vigesimum annum agens, ut ipse in commentariis retulit.* Vere hoc dictum, sed paullo ambitiosius, quia uno duntaxat die vigesimo minus erat. Vellejus infra: *consulatumque iniit Cæsar pridie quam viginti annos impleret.* Vossius.

4. *Mutinam.*] Galliæ Cisalpinæ in Flaminia quondam Romanorum colonia.

5. *Consulum autem alter in acie.*] Quis rumor de morte consulum percrebruerit, ex *Tacit.* 1. A. 10. 2. *Sueton. Aug.* 11. *Dion.* 46. *p.* 360. satis constat. *Boecl.*

6. *Omnia ante, &c.*] *Quæ in hoc capite habentur, vide apud Dionem lib.* 46. *Appian.* 3. ἐμφυλ. *Liv. epit.* 119. Boeclerus.

1. Qui-

fugaretur Antonius, honorifice à ſenatu in Cæſarem exercitumque ejus decreta ſunt, maxime auctore Cicerone: ſed, ut receſſit metus, erupit voluntas, protinuſque Pompejanis partibus rediit animus. Bruto Caſſioque provinciæ, quas jam ipſi ſine ullo S. C. occupaverant, decretæ. laudati [1] quicumque his ſe exercitus tradidiſſent. omnia tranſmarina imperia eorum commiſſa arbitrio. quippe M. Brutus & C. Caſſius, nunc metuentes arma Antonii, nunc ad augendam ejus invidiam, ſimulantes ſe metuere, teſtati edictis, libenter ſe vel in perpetuo exilio victuros, dum [2] reip. conſtaret concordia, nec ullam belli civilis præbituros materiam, plurimum ſibi honoris eſſe in conſcientia facti ſui, profecti urbe atque Italia, intento ac pari animo, ſine auctoritate publica, provincias exercituſque occupaverant, & ubicumque ipſi eſſent, prætexentes eſſe remp. pecunias etiam, quæ ex tranſmarinis provinciis Romam ab quæſtoribus deportabantur; [3] à volentibus acceperant. quæ omnia ſenatus decretis comprehenſa, comprobata ſunt. Et D. Bruto, [4] quod alieno beneficio viveret, decretus trium-

1. *Quicumque his ſe.*] Non diſplicet. interdum tamen in mentem venit, ſcripſiſſe Vellejum: *laudati, quicumque hiſce exercitus tradidiſſent.* Manut.

2. *Reip.*] Vulgo *Reſpubl. Reip.*] Melius, *reip.* ut Gryphio, Marneffio, & aliis editum. *Voßius.*

3. *A volentibus.*] Forma ſermonis non protrita & conculcata. Noſter infra, *Vatinioque circa Dyrrachium volentes legiones extorſerat.* Livius libro 21. *Grande periculum Lilybæo maritimiſque civitatibus eſſe, & quibuſdam volentibus novas res fore.* Salluſtius Jugurth. *uti militibus exæquatus cum imperatore labos volentibus eſſet.* Tacitus in hiſtoriis, *In verba adigi volentibus fuit.* Schegkius.

4. *Quod alieno.*] Inepte, quaſi illa cauſſa aut præſcriptio triumphi. Lege, *qui alieno.* Lipſius. *Quod alieno.*] Niſi vigilans ſomnio, legendum: *quòm alieno beneficio viveret:* Octavii nempe, à quo Mutinenſi obſidione liberatus fuerat. Invidioſe hoc Vellejus. *Acidal.* *Quod alieno.*] Neſcio, cur hoc mutatum cupiant. Utique alieno, id eſt, Cæſaris Octavii beneficio vixit Brutus, cujus milites nihil aliud quam de muro ſpectarunt prælium, ſicut in expoſitione hujus hiſtoriæ *Dio* notat. Itaque illud, *quod*, ἐμφατικῶς, nec ſine Ironia opportune à Vellejo uſurpatur. *Decretus eſt*, inquit *Bruto triumphus.* ob *quas res geſtas?* Reſponderet εἴρων aliquis; *quod incolumis evaſit, non ſane ſua aut ſuorum militum virtute, ſed alieno beneficio, & Cæſaris Octavii victoria.*

triumphus. [1] Pansæ atque Hirtii corpora publica sepultura honorata. Cæsaris adeo nulla habita mentio, ut legati, qui ad exercitum ejus missi erant, juberentur summoto eo milites alloqui. Non fuit tam ingratus exercitus, quam fuerat senatus. nam, cum eam injuriam dissimulando Cæsar ferret, negavere milites, sine imperatore suo ulla se audituros mandata. Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompejanarum partium, Cæsarem [2] laudandum & tollendum censebat; cum aliud diceret, aliud
63 intelligi vellet. Interim Antonius, fuga transgressus Alpes, primo per colloquia [3] repulsus à M. Lepido, qui pontifex

ctoria. id nimirum erat, ob quod triumphare deberet. Boecler.

1. *Pansæ atque Hirtii corpora.*] Valerius lib. 5. c. 11. *M. Cornuto prætore funus Hirtii & Pansæ jussu senatus locante, qui tunc Libitinam exercebant, cum rerum suarum usum, tum ministerium suum gratuitum polliciti sunt, quia hi pro Rep. dimicantes occiderant; perseverantique postulatione extuderunt, ut exsequiarum paratus sestertio nummo ipsis addiceretur.* Locum exscripsi ex optimo codice, olim à me collato. cujus bonitatis in eodem eximium specimen hoc esto. Lib. 7. cap. 3. vulgatur, *Sordida Magorum dominatione oppressa, Darius Rex adjutoribus ejusdem dignitatis assumtis, pactum cum præclari operis consortibus fecit.* Ita vulgare visum eruditissimo Pighio; Lipsio displicitum. Musæ quam frustra ambo! noster: *Sordida magorum dominatione Perside oppressa, Darius adjutoribus ejusdem dignitatis assumtis, cum eos occidisset, pactum cum præclari operis consortibus:* & quæ sequuntur. Examussim convenienter. At ne patricias objiciant arteis, inspiciant licet, editionem Herbipolensem Martini ann. MDVII. quæ fere accedit. Redeo ad Coss. quos Augusti insidiis præter Sueton. alii obiisse innuunt. hinc Tacit. 1. *Sive hostes illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum, seu milites Hirtium, & machinator doli Cæsar abstulerat.* Schegkius.

2. *Laudandum & tollendum.*] Vide Ciceronem, Famil. epist. 20. lib. XI. & ad Attic. ep. 5. lib. XV. *Manutius. Laudandum & tollendum.*] Id est, *laudandum aperte, sed occulte è medio tollendum: laudandum, ut securius & incautius tolli posset.* Quali arte apud *Tacitum* 4. H. 39. 6. Mucianus Antonium primum opprimit. *Igitur Mucianus,* inquit Historicus, *quia propalam opprimi Antonius nequibat: multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluvii Rufi vacuam. simul amicis ejus tribunatus præfecturasque largitur. Dein, postquam inanem animum spe & cupidine impleverat, vires abolet, &c.* His insidiis Manlium Valentem Fabius appetiit. *secretis eum criminationibus infamaverat Fabius ignarum, & quo incautius deciperetur, palam laudatum.* 1. H. 64. 7. Errasse autem Tullium hac in parte alibi diximus. *Boecler.*

3. *Repulsus à M. Lepido.*] Minime. sed probo, quod in editione prima est, *primo spe colloquii repulsus.* Id est, dejectus etiam à spe colloquii: quia Lepidus nec miscere sermones cum eo sub

tifex maximus in C. Cæſaris locum furto creatus, decreta ſibi Hiſpania, adhuc in Gallia morabatur: mox ſæpius in conſpectum veniens militum, cum & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat ſobrius, [1]per averſa caſtrorum proruto vallo militibus receptus eſt: qui [2] titulo imperii cedebat Lepido, cum ſumma virium penes eum foret. Sub Antonii ingreſſum in caſtra [3]Juventius Laterenſis, vir vita ac morte conſentaneus, cum acerrime ſuaſiſſet Lepido, ne ſe cum Antonio hoſte judicato jungeret, irritus conſilii, [4]gladio ſe ipſe transfixit. [5] Plancus deinde dubia, id eſt, ſua fide, diu

ſub initia volebat. Dio elate lib. XLVI. aliique. *Lipſius*. *Repulſus à M. Lepido.*] Sic prima editio: adeo ut eis minime auſcultandum ſit, quibus proditum, in ea legi, *primo ſpe colloquii repulſus.* viſatur Burerius, viſatur Rhenanus; non invenient ſcripturam hanc ſecundam. nata eſt in officina Gryphii. etſi eam non damnem tamen. *Gruter.* *Repulſus à M. Lepido.*] Hæc vera & genuina lectio à *Rhenano* etiam exhibita, ſicut jam *Grucerus* notavit. Rem ipſam habes apud *Dion.* 46. *Plutarch. in Anton.* Per *colloquia* autem intelligantur apud *Vellejum* πυκνοὶ διαπομποί, ſive *crebri internuncii*, quibus Antonius cum Lepido egit, cum Lepidus abnueret diu ſocietatem, teſte *Appian.* 3. ἐμφυλ. p. 589. Ergo cum *Dio* refert, *Lepidum ipſum abnuiſſe colloquia & congreſſum*, non capienda ſunt colloquia per internuntios, de quibus *Vellejus* & *Appianus*. Boecler.

1. *Per averſa.*] Aut, *averſa* ſimpliciter renunciatum, *averſam* caſtrorum partem ſignificat, aut adddendum, *partem*, legendumque, *per averſam caſtrorum partem eruto vallo militibus receptus eſt.* Manut. *Per averſa.*] Hæc lectio nobis valde placet; nam *averſa caſtrorum*, Vellejus dixit Græca forma, qua multa alia à Latinis prolata eſſe conſtat. Poſſet etiam legi: *Per averſam caſtrorum portam proruto vallo, &c.* nam *averſam* habet antiqua editio, & verbum *portam*, poteſt videri omiſſum à librario, qui deceptus ſit ex ſimilitudine ſequentis vocis, *proruto.* Urſin. *Per averſa.*] Sermo tranſmarinus. Livius, *per intima Italiæ vagatus.* Florus lib. 2. *Hæc inter diverſa terrarum pop. Rom.* & l. 1. *Ad ſubita belli.* Noſter infra, *per avia itinerum.* Virgil.

—— *Opaca locorum.*

Caſſius Parmenſis:

--- *Et chordis indocta diſſona vocis.*

Plurimum Tacitus & Horatius. *Schegk.*

2. *Titulo imperii cedebat.*] *Plutarch.* καὶ τὸ μὲν ἔργῳ πάντων αὐτὸς ἦν κύριος, ἐκείνῳ δὲ ὄνομα καὶ τιμὴν αὐτοκράτορος διετέλει φυλάττων. *Et Antonius quidem reipſa omnia in poteſtate habebat, Lepido tamen nomen & honorem Imperatoris conſervare non deſtitit.* Boecler.

3. *Juventius.*] Vide *Dion. l.* 46. *Appian.* 3. *b. c.* ubi & de *Planco* ac *Pollione.* Boeclerus.

4. *Gladio ſeipſe transfixit.*] Ob quod Senatus laudationem, ſtatuam publicumque funus decrevit. Dio, Cic. epiſt. ad Planc. *Schegk.*

5. *Plancus deinde.*] Eſt ille, qui diſcipulus Ciceronis; orator diſertus, cujus

diu quarum esset partium secum luctatus, ac sibi difficile consentiens, & nunc adjutor D. Bruti, designati consulis, collegæ sui, senatuique [1] se litteris venditans, mox ejusdem proditor; Asinius autem Pollio, [2] firmus proposito & Julianis partibus fidus, Pompejanis adversus; uter-
64 que exercitus tradidere Antonio. [3] D. Brutus, desertus primo à Planco, post etiam insidiis ejusdem petitus, paullatim relinquente eum exercitu, fugiens, in hospitis cujusdam nobilis viri, nomine [4] Cameli, domo, ab iis, quos miserat Antonius, jugulatus est; justissimasque optime de se merito viro C. Cæsari pœnas dedit. cujus cum primus omnium amicorum fuisset, interfector fuit, & fortunæ, ex qua fructum tulerat, invidiam in auctorem relegabat, censebatque æquum, quæ acceperat à Cæsare, reti-

cujus epistolæ libr. 10. Tullii, contra quem Asinius Pollio orationes cum scriberet, ac nollet eas nisi post obitum suum edi, respondisse Plinius in Prologo scribit, *cum mortuis non nisi larvas luctari*. præfectus urbi C. Cæsare Dictatore III. Numi apud Goltzium, Consul designatus cum D. Bruto. Arbiter sponsionis Cleopatram inter & Antonium. Auctor Octavio cognominis Augusti. Ejus filius credo fuit, qui Tacito lib. I. cum C. Silio consul. *Schegkius.*

1. *Se litteris venditans.*] Exstant litteræ ejus hac de re in Epistolis Ciceronis ad Plancum VIII. *Schegk.* *Se literis venditans.*] Plena tum omnia σκήψεων καὶ προφάσεων καὶ παραλογισμῶν. Coloribus, inquam, prætextibus, sophismatis pleraque agebantur. vide Planci epist. ad *S. Pop. pl. Q. R.* apud *Cic. epist.* 10. 8. tum multas ad ipsum *Ciceronem* in eodem libro. ubi & *C. Asinii Pollionis* litteræ. *Boecler.*

2 *Firmus proposito.*] Si Velleji scripturam divinando sum unquam assecutus heic me frustra minime fuisse arbitror: *firmus propositi*. Merus amor, meræ delicíolæ nostri, iste sermo: quo & paucis supra lineis usus, *irritus consilii*. Alibi, *modicus virium, & immodicus gloriæ*, aliaque similia. quorum exempla & in aliis scriptoribus plurima, veluti gemmæ insignes, emicant. *Acidalius.*

3. *D. Brutus desertus.*] Exitum hujus viri scribunt *Dio* 46. *Appian.* ἐμφυλ. extremo. qui illum hospitem Bruti *Camillum* vocat. *Liv. epit.* 120. ubi *Capenus Sequanus* pro *Camelio* habetur. *Boeclerus.*

4. *Cameli.*] Ita Rhenanus. Schegkius edit *Capeni.* *Cameli.*] Pro, *Camelii.* P. Camelium Heraclam, item C. Camellium Africanum Fabianum, habes in Inscriptionibus Gruteri. Schegkio tamen hoc ineptum videbatur. Itaque, aliorum conjecturam secutus, edidit, *Capeni*. Credo, quod ita id nominis scribatur in epitome Liviana lib. cxx. Cui tantum abest, ut ausculsem, ut ibi potius, *Camelii* scribendum existimem. *Vossius.*

I. *M. Tul-*

retinere: Cæsarem qui illa dederat, perire. Hæc sunt tempora, quibus [1] M. Tullius continuis actionibus æternas Antonii memoriæ inussit notas. sed hic fulgentissimo & cœlesti ore, at [2] tribunus Canutius continua rabie lacerabat Antonium. Utrique vindicta libertatis morte stetit: sed tribuni sanguine commissa proscriptio; Ciceronis, [3] vel satiato Antonio, pœna finita. Lepidus deinde à senatu hostis judicatus est, ut ante fuerat Antonius. Tum 65
inter

1. *M. Tullius, &c. æternas Antonii memoriæ inussit notas.*] In eandem sententiam de re eadem ipse Cicero, verbis quoque fere iisdem, Philipp. 13. *Quem ego inustum verissimis maledictorum notis tradam hominum memoriæ sempiternæ.* Acidal. *M. Tullius, &c. æternas Antonii memoriæ inussit notas.*] Quibus *Philippicarum* nomen dedit. Illustre opus, & studiosis gravioris Politicæ diligenter versandum. Vide inter *suasorias Senecæ Rhetoris* ultimam, in qua, non ad veritatem historiæ, sed ad declamandi exercitium *Deliberatio* habetur *Ciceronis: an scripta sua comburat, promittente Antonio incolumitatem, si fecisset.* Boecler.

2 *Tribunus Canutius continua rabie.*] Tribunus pleb. fuit hoc anno, interdum tamen, *Tib. Canutius*, (id ei prænomen fuit) legendum esse cogitavi. Quod quia nihil affert ad sententiam, valde non laboro. *Manutius. Tribunus Canutius continua rabie.*] Imo *honestissimis concionibus*, si credimus Ciceroni Philip. III. Apud Appianum lib. III. bell. Civ. mendose scribitur, Καρνούτιος. Reponendum, Κανούτιος, ut in Dione. Apud Dionem vero libro XLVIII. in prænomine erratum. Legitur enim ibi, Καρνούτιος ὁ Τίτος. Sed scribe, ὁ Τιβέριος, ut apud ipsum lib. præcedente. Planeque hic idem videtur, qui Suetonio lib. de Clar. Rhet. dicitur *C. Canutius*. Ut istic quoque prænomen videatur emendandum. *Vossius.*

3. *Vel satiato Antonio.*] Aptius atque apertius: *velut satiato*. Cremutius Cordus: *Quibus visis* (capite & dextra Ciceronis) *lætus Antonius, cum peractam proscriptionem suam dixisset, esseque non satiatus modo cædendis civibus, sed defectus* (corr. *defessus*) *quoque, pro rostris exponit.* Lipsius. *Vel satiato Antonio.*] Multum, si non sanguinis, at certe vigoris detraxeris orationi, reponendo, *velut satiato*; quod placuit viris summis. nam innuere vult, renuntiasse demum proscriptioni Antonium Cicerone oppresso: utpote cujus sanguinem ante ceteros omnes avide sitierat. at enim *velut*, speciem potius innuit, quam rem ipsam. [*velut*, tamen pro *utpote* sumi potest.] *Gruterus. Vel satiato Antonio.*] Nihil mutandum, ut bene monuit Gruterus. Cremutius Cordus dicit *non satiatus modo cædendis civibus, sed defectum fuisse Antonium.* Ubi perperam Lipsius, Scottus, aliique reponunt, *defessus*. *Defectus* enim est *deficiens*. Phædrus lib. I. fab. 21.

Defectus annis, & desertus viribus.

Apulejus IV. de Asino: *viæ pondere defectus.* Quem locum ad Phædrum etiam adducit Schoppius: sed male utrobique reponit, *defessus*. Similiter loquuntur Valerius Flaccus, Martialis, aliique. Nil itaque certius. *Voss.*

1. *Jacta*

inter eum Cæsaremque & Antonium, commercia epistolarum; & condicionum [1] jacta mentio, [2] cum Antonius & subinde Cæsarem admoneret, quam inimicæ ipsi Pompejanæ partes forent; & in quod jam emersissent fastigium: & quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusque attollerentur; denunciaretque, se cum Bruto Cassioque, qui jam decem & septem legionum potentes erant, juncturum vires suas, si Cæsar ejus aspernaretur concordiam; diceretque plus Cæsarem patris quam se amici ultioni [3] debere. tum [4] inita potentiæ societas. & hortantibus orantibusque exercitibus, inter Antonium etiam & Cæsarem facta affinitas; cum esset privigna Antonii desponsa Cæsari. consulatumque iniit Cæsar [5] pridie, quam viginti annos impleret, * x. Kal. Octobres, cum collega Q. Pe-

1. *Jacta.*] Videtur mihi legendum, *facta mentio.* Burterius. *Jacta.*] Sallust. Jugurth. *Inter alia jacit.* Tacitus historiis; *Jacere fortuitos sermones.* Et, *Si qua discordes jecissent.* Manutius, *facta*, Burr. conjecturam secutus. *Schegk.*

2. *Cum Antonius subinde Cæsarem admoneret.*] More suo hic *Vellejus* brevi expositione magnæ amplitudinis historiam complectitur. Ceterum de hac *conspiratione Triumvirali*, quam potentiæ societatem, id est, ὀλιγαρχίαν *Vellejus* vocat, secutaque proscriptione, diserte *Florus* 4, 6. & quos *Camers* adscripsit Auctores. quibus omnino addendus est *Dio*, qui *fine* 46. & *principio* 47. accuratissime describit omnia, & præsertim ipsa *consilia* Triumviralis coitionis, ut & *Rationem illam status*, quam secuti sunt, qui nihil jam præter suam potentiam curabant cogitabantque, μάλα πολιτικῶς explicat. *Boeclerus.*

3. *Debere. tum.*] Vulgo legitur *debere * tur.* Mihi rescribendum videtur, *debere. tum inita.* vel, *tunc inita.* sed non usquequaque displicet conjectaneum Rhenani, *Igitur inita.* Burrerius.

4 *Inita potentiæ societas.*] Factum autem hoc apud Confluentes circa Bononiam, & Mutinam; ut constat ex Appiano, Dione, & aliis. Florus lib. IV. cap. VI. sic ait: *Apud Confluentes inter Perusiam, & Bononiam, jungunt manus.* Sed & hic, & alibi, se plane ἀγεωγράφητον ostendit. Nam Confluentes, de quibus loquitur, à Perusia facile distant spatio xc milliarium Italicorum, aut ultra. *Vossius.*

5. *Pridie quam viginti annos impleret.*] Contra leges annarias seu annales distincte Dio. De ætate Augusti cum consulatum iniret, fere consentit Sueton. scribens, xx ætatis anno invasisse, quod de anno vicesimo primum cæpto capiendum paret hinc. natus Cos. Cicerone 9 Kalend. Octob. Interfectis Hirtio & Pansa suffectus Consul, 10. Kalend. Octobr. r. quæ si ad calculum revocaveris, numerabis 20. annos uno die minus. ideoque exacte noster. Dio tamen destruit; qui vita excessisse Augustum 14. Kalend. Septemb. qua die quon-

Q. Pedio, post V. C. [1] annis DCCIX, ante LXXII quam tu, M. Vinici, consulatum inires. [2] Vidit hic annus Ventidium, per quam urbem inter captivos [3] Picentium in triumpho ductus erat, in ea [4] consularem prætextam jungentem [5] prætoria. Idem hic postea triumphavit. 66
Furente deinde Antonio, simulque Lepido, quorum uterque, ut prædiximus, hostes judicati erant, cum ambo mallent sibi nunciari quid passi essent, quam quid [6] emeruissent, [7] repugnante Cæsare, sed frustra adversus duos, instauratum Sullani exempli malum, proscriptio. Nihil tam indignum illo tempore fuit, quam quod aut Cæsar aliquem proscribere [8] coactus est, [9] aut ab illo Cicero proscri-

quondam primum consulatum iniret, statuit. videoque sequi Lipsium ad 1. Taciti. *Schegk.*

* x *Kal. Octobres.*] Puto, errare Vellejum. Sextili enim mense Augustus primum consulatum iniit: ut liquet ex SC. apud Macrobium Saturnalium lib. 1. c. XII. & Dione Cassio l. LV. *Voss.*

1. *Annis* DCCIX.] Lege DCCXI. *Manut.* *Annis* DCCIX.] Adi *Sigonium comment. in fast. & triumph. Rom. ad ann.* DCCX. & *Onuphr. Panvin. comment. in lib. 2. fast. ad ann.* DCCXI. *Boecler.*

2. *Vidit hic annus Ventidium.*] Hunc locum illustrat Valerius l. 6. c. 9. quem consulas historia apud Dionem l. 43. Agellium lib. 15. cap. 4. Plutarch. Antonio, Appianum Bel. Civil. & Parthico. Plin. lib. 7. *Schegk.* *Vidit hic annus Ventidium.*] Vide *Dion. fine* 43. & *lib.* 47. *p.* 382. *Val. Max.* 6, 9, 6. *Gell.* 15, 4. *Appian. Parth. Plut. Anton.* Boeclerus.

3. *Picentium.*] Picenum Italiæ regio.

4. *Consularem prætextam jungentem prætoria.*] Cum enim prætor esset, consul factus est. vide Dionem lib. XLVII. & Fastos. *Manut.*

5. *Prætoria.*] Lipsius, *Prætoriæ*. *Prætoria.*] Omnes fere uno agmine, emendandum censent, *prætoriæ*. Falluntur. Est enim ἔλλειψις τοῦ, *cum*. Infra: *Diu clementia luctatus sua Cæsar*. Item: *Quam professione ejus, qua semper usus erat, congruebat*. Quamquam & illi loci ferrum criticum effugere non potuerint. Sed injuria. Ἔλλειψιν etiam aliarum præpositionum Vellejo familiarem esse, alibi ostendimus. *Voss.*

6. *Emeruissent.*] Aliàs, *demeruissent*. Rhenanus.

7. *Repugnante Cæsare.*] *Sueton. Aug.* 27. *In triumviratu*, inquit, *restitit quidem aliquamdiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptam utroque acerbius exercuit*. De Ciceronis proscriptione seorsim, *repugnasse collegis per biduum, tertioque demum die concessisse* auctor est in *Ciceronis vita Plutarchus*. De cetero excusat Augustum *Dio* 47. *p.* 377. omnemque crudelitatis triumviralis invidiam in collegas ejus rejicit. utri credimus, *Suetonio* an *Dioni*, quorum neuter sine auctoritate & argumentis agit. *Boecler.*

8. *Coactus est.*] Video te, Vellei, servire temporibus. verius enim Suetonius, de Octavii crudelitate contra proscriptos. *Manutius.* *Coactus est.*] Notat Manut. Vellejum servire tempori. pro Vellejo Dio lib. 47. *Schegk.*

9. *Aut ab illo.*] Lipsius legit, *ab ullo*.

scriptus est; abscissaque scelere Antonii [1] vox publica est, cum ejus salutem nemo defendisset, qui per tot annos & publicam civitatis & privatam civium defenderat. [2] Nihil tamen egisti, M. Antoni: (cogit enim excedere propositi formam operis, erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egisti, mercedem cœlestissimi oris & clarissimi capitis abscissi [3] numerando, [4] auctoramentoque funebri ad conservatoris quondam reipub. tantique Cos. [5] irritando necem. Rapuisti tu M. Ciceroni lucem solicitam, & ætatem senilem, & vitam [6] miseriorem te principe, quam sub te triumviro mortem: famam vero gloriamque factorum atque dictorum adeo non abstulisti, ut auxeris. Vivit vivetque per omnium sæculorum memoriam. Dumque hoc vel [7] forte vel providentia vel utcunque constitutum rerum naturæ corpus, quod ille pæne solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentia illuminavit, manebit incolume: comitem ævi sui laudem Ciceronis trahet; omnisque posteritas illius in te scripta mirabitur, tuum in eum factum execrabitur; citiusque in mundo genus hominum, [8] quam
67 * cadet. Hujus totius temporis fortunam ne deflere qui-

dem

1. *Vox publica.*] Lingua, qua Cicero velut publicam vocem edidit.

2. *Nihil tamen egisti.*] Hanc egressionem Vellejanam non immerito, etiam eloquentiæ nomine eximiam prædicavit *Rhenanus*. Ceterum de exitu & elogio Ciceronis auctores plerique jam sæpius nominati, quibus adde omnino, è *suasoriis Senecæ ultimas*; ubi tum cetera magnifice, tum hoc verissime dicitur: *in Ciceronis laudes sequendas Cicerone laudatore opus esse.* adde *Plin.* 7, 30. *Pontan. Philocal.* 6, 22. Boeclerus.

3. *Numerando.*] Popilio Lænati.

4. *Auctoramentoque.*] Sumitur hoc vocabulum pro obligatione, & pretio ejus, qui sit obligatus.

5. *Irritando.*] Lipsius *invitando. Irritando.*] Alii, *invitando.* Male. Q. Haterius apud M. Senecam Suasoria VII. *Non feres inquam, & iterum irritare inimicum in mortem tuam cupies.* Vossius.

6. *Miseriorem.*] Vulgo, *inferiorem. Miseriorem.*] Si alias legitur, *inferiorem*; verosimile est fuisse in autographo *infeliciorem.* Gruter.

7. *Forte vel providentia.*] Dubitatio hæc gentilis est.

8. *Quam cadet.*] Vulgo, *cedet. Quam cadet.*] Apparet hic aliquid deesse; forte legendum est, *quam hujus nomen cadet.* Rhenan. *Quam cadet.*] Mendosum

dem quisquam satis digne [1] potuit, adeo nemo exprimere verbis potest. Id tamen notandum est, fuisse [2] in proscriptos uxorum fidem summam, libertorum mediam, servorum aliquam, filiorum nullam. adeo difficilis est hominibus utcumque conceptæ spei mora.[3] Ne quid ulli sanctum relinqueretur, [4] velut in dotem invitamentumque sceleris, Antonius [5] L. Cæsarem avunculum, Lepidus Paullum fratrem proscripserant. Nec Planco gratia defuit ad impetrandum, ut frater ejus Plancus Plotius proscriberetur. Eoque inter jocos militares, qui currum Lepidi Plancique secuti erant, inter execrationem civium usurpabant

dosum hoc esse, omnes fatentur. Alii alia addunt. Pater, nihil addendo, minima fere mutatione, ita legi: *citiusque in mundo genus hominum concidet.* Manut. *Quam cadet.*] Paullo Manutio placuit: *genus hominum concidet.* Nos explemus: *quam ea cadet. Ea*, nempe laus Ciceronis, de qua prædictum. Vide textum. Universus autem hic locus expressus ab Arellio Fusco: *Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu usus literis, honor summæ eloquentiæ pretium erit, quamdiu rerum naturæ aut fortuna steterit, aut memoria duraverit, admirabile posteris vigebis ingenium, & uno proscriptus sæculo proscribes Antonium omnibus.* Ubi παρέργως legi velim: *honor scientiæ, eloquentiæ pretium erit*, elegantius magisque membratim. atque etiam verius, quia non honos tantum eloquentiæ pretium, sed opes & fructus. Scribo item: *rerum naturæ aut forma steterit.*: non *fortuna.* Lipsius. *Quam cadet.*] Lacunulam alii aliter atque aliter explent. mihi videtur, *Tullii* cognomen una litera fuisse expressum, ideoque mox intercidisse. belle profecto omnia cohærent, si legatur, *citiusque in mundo genus hominum, quam Cicero cadet.* Gruter.

1. *Potuit.*] Abest vet. editioni illud *potuit*: recte. *Lipsius. Potuit.*] Superfluum forte, ut placet viris in hac literatura eminentissimis, vox *potuit*: sed non ideo etiam temere expunxerim. comparet enim in editionum omnium prima, neque aliter fuisse in authentico, inde colligamus, quod Burrerius tantum subnotet in eo conspici, *nec deflere.* Si licet & mihi indulgere conjecturæ, malim, *nec deflere quidem quisquam digne potuit, nedum exprimere verbis*; omisso illo postremo, *potest.* Gruterus.

2. *In proscriptos fidem.*] Copiose Appianus.

3 *Ne quid ulli.*] Scribo, *ullibi.* Lipsius.

4 *Velut in dotem invitamentumque sceleris.*] Per mutuas dominationis pactiones nimirum, & διαλλαγὰς τῶν δυναστειῶν, quas *Dio* vocat. qui non tantum hanc atrocitatem, sed etiam, quæ Vellejus *de fide, uxorum, servorum, &c.* tetigerat, exemplis memorabilibus illustrat *lib.* 47. ut & *Appian.* 4. ἐμφυλ. ubi amplius liberorum in parentes impietas annotatur. *Boecler.*

5. *L. Cæsarem avunculum.*] Dio l. 56. *L. Antonium Cæsarem* vocat. Sed gentile Antoniorum nomen videtur irrepsisse. Bene fecit interpres, qui omisit. *Vossius.*

1. De

pabant hunc versum: [1] *De germanis, non de Gallis*, [2] *duo*
68 *triumphant consules.* Suo præteritum loco referatur. [3] ne-
que enim persona umbram actæ rei capit. Dum in acie
Pharsalica Africaque de summa rerum Cæsar dimicat,
[5] M. Cælius vir eloquio animoque Curioni simillimus,
sed in utroque perfectior, nec minus [6] ingeniose nequam,
cum

1. *De Germanis.*] *Captatur acumen ex ambiguo, ut nomen gentis videatur, quod alterius gentis nomini opponitur, cum interim significentur fratres, in illo versu: Intelliguntur autem hoc loco* adoptivi fratres. *vide* Rutgers. *var. lect.* 1, 9. *& not. ad Nepot. in Cimon.*

2. *Duo triumphant consules.*] *Designatos* intellige *consules.* Vide *Sigon. comment. in fast. & triumph. R. ad ann.* DCCX. *Boeclerus.*

3. *Neque enim persona umbram actæ rei capit.*] Umbrosum hoc sane, quid si & mendosum? Arbitror, & emendem: *umbram ac tenebras capit.* Non ille Cælius, inquit, homo genere ingenioque nobilis, qui latere in umbra silentii ac tenebris debeat. Extraham etiamnunc, etsi alieno loco & tarde. *Lipsius.*

4. *Dum in acie Pharsalica Africaque.*] Considera, falsum reperies hunc contextum. Tempus seditionis Cælianæ indicare voluit; an hoc igitur, cum Cæsar in Pharsaliâ & Africâ dimicat? De Pharsaliâ, verum est: sed de Africâ, certe diu post Cælii motum & mortem illud bellum. Quin præcessit Ægyptium sive Alexandrinum, alterumque cum Pharnace. Denique Cæsar etiam interea in urbe. Omnino falsa hæc signatio: per Vellejanamne incuriam, an scriptoris? Hunc culpari mitius est, & εὐστόχως fortasse emendem: *dum in acie Pharsalica circaque.* Nihil pronius, quam *Africam* ex eo fecisse, si littera finalis adhæsit, ut solet, capiti sequentis. Interpreter autem: Dum Cæsar in Pharsalia pugnat & circa, nempe ad Dyrrhachium vicinisque locis oppositis Pompejo. Pugnas autem & ibi aliquot fuisse, notum. Quod tueri vulgatum aliquis conetur, quasi de Africano bello Curionis in Jubam & Varum sentiat: frustra sit. Nam nec *Cæsar* ibi *dimicavit*: nec certe *de summa rerum.* quod utrumque hic scriptum. *Lipsius. Dum in acie Pharsalica Africaque.*] *Lipsius* reponit: *In acie Pharsalica circaque.* Potest tamen vulgata defendi. Licet enim tum in Africa ductu non militabat Cæsar, tamen auspicio, & per suos. *Atque non de summa rerum*, inquis. Imo vero: de summa rerum ἀπὸ κοινοῦ refertur ad Pharsaliam Africamque, ut fortasse sufficeret, sensum phraseos præcise ad unum membrum determinari, licet σύνταξις ad utrumque congruat, qualia exempla non desunt. Sed quid argutamur? Utique etiam tum per suos de summa rerum dimicavit Cæsar in Africa: nisi quis credat, summam rerum ad Cæsarem venire potuisse, partibus Pompejanis tam valide bellum alibi sustentantibus. De seditione *M. Cælii sive Cæcilii Rufi* ut & *Milonis*, vide *Dion.* 42. *p.* 2, 9 *&* 220. *Liv. epit.* 111. *Cæs.* 3. *b. c.* Boecler.

5. *M. Cælius.*] *Cæcilium Rufum* Livius lib. 111. corrupte. Cæsar lib. 3. Bel. Civil. *Iisdem temporibus Romæ M. Cælius Rufus prætor, caussa debitorum suscepta, initio magistratus tribunal suum, juxta C. Trebonii prætoris urbani sellam collocavit.* Schegk.

6. *Ingeniose nequam.*] Nam & ita de
Curione

[1] cum ne modico quidem ſervari poſſet [2] (quippe pejor illi res familiaris quam mens erat) in prætura novarum tabularum auctor extitit: nequiitque ſenatus & [3] auctoritate Coſſ. deterreri, accito etiam Milone Annio, qui non impetrato reditu Julianis partibus infeſtus erat, in urbe ſeditionem, [4] haud magis occulte bellicum tumultum movens, primo ſummotus à rep. mox conſularibus armis auctore ſenatu circa [5] Thurios oppreſſus eſt. [6] Incepto pari ſimilis fortuna Milonis fuit; qui [7] Compſam in Hirpinis oppu-

Curione ſupra: *Suæ alienæque & fortunæ & pudicitiæ prodigus, homo ingenioſiſſime nequam.* Acidal.

1. *Cum ne modico quidem.*] Vulgo, *in modica. Cum ne modico quidem.*] Alii aliter. Ego quoque, ſi eſt indulgendum conjecturæ, legerem: *Cum ne modica quidem re ſervari poſſet.* Nulla enim ei res erat, quod oſtendunt verba, quæ ſequuntur. *Manut. Cum ne in modica quidem.*] Gryph. & alii, *cum ne à Diis quidem ſervari poſſet.* Bene ad ſententiam, non ad verba. perſuaſum mihi ab audaci correctoris manu eſſe, qui ad illud Plauti Terentiique, *Ipſa ſi ſalus, Jupiter, Juno, Ops, ſervare cupiat, non poſſit*, reſpexerit. *Schegk. Cum ne modico quidem.*] Ita caſtigandum. Frigent hic plane aliorum conjecturæ: quas cui bono recenſeam. *Voſſius.*

2. *Quippe pejor illi res familiaris.*] Et hoc idem infra de Rufo Egnario repetit, ſolemni ſui ipſius imitatione. *Cum eſſet omni flagitiorum ſcelerumque conſcientia merſus, nec melior illi res familiaris, quam mens foret.* Acidal.

3. *Auctoritate Coſſ.*] Hoc valet, *Conſulum.* Arqui, ne juventus erret, *Coſ.* ſive *Conſulis* ſcribendum eſt. quia unus Servilius tunc in urbe, cui Cæſar collega, ſed abſens & in bello. *Lipſius.*

4. *Haud magis.*] Quantum ex vetuſto codice conjicere potui, legendum videtur: *In urbe ſeditionem, magis autem occulte bellicum tumultum movens.* Burr. *Haud magis.*] Argutabar: *in agris occulte.* Nam ita res fuit, Romæ ſeditionem, in agris bellum movebat per Milonem. Cæſar lib. III. *Clam nunciis ad Milonem miſſis, evocatoque in Italiam: eum in Thurinum ad ſolicitandos paſtores præmiſit.* Lipſius. *Haud magis.*] Hæc lectio & diſtinctio eſt à vet. exemplari. Alii tamen malunt, *aut magis occulte bellicum tumult. m.* Boeclerus.

5. *Thurios.*] Urbs hæc in Salentinis.

6. *Incepto pari.*] Minime habuerim pro lectione meliori conjecturam reſcribentium, *interfecto pari, ſimilis.* Sic enim petit auctori dogma ſuum, quo innuit eoſdem ſortiri eventus, qui ſimilibus auſpiciis res minime ſimiles exorſi ſunt. de Cælio & Milone ſic breviter Epitoma Livii CXI. *uterque cum bellum molirentur, interempti ſunt.* Grut. *Incepto pari.*] Lego, *in cœpto pari, &c.* Epitoma Livii, lib. CXI. *Uterque cum bellum molirentur, occiſi ſunt.* Acidalius conjecerat, *interfecto pari.* Quod merito refellit Gruterus. *Voſſius.*

7. *Compſam in Hirpinis.*] Cæſar ad *Coſam* ſcribit interfectum in *agro Thurino.* Etiam Euſebius, ſed à nobis corrigendus: *M. Cælius Prætor, & T. Annius Milo exſul oppreſſit, res novas in Tiriano Brixioque agro molientes.* Scribendum: *in Thurino Brutioque.* Lipſius. *Compſam in Hirpinis.*] Quid putidius,

O quam

oppugnans, ictusque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit; vir inquies, & [1] ultra sortem temerarius. Quatenus autem aliquid ex omissis peto, notetur immodica & intempestiva libertate usos [2] adversus C. Cæsarem, [3] Marullum Epidium, [4] Flaviumque Cæsetium trib. pl. dum arguunt in eo regni voluntatem, pæne vim dominationis expertos. In hoc tamen sæpe

quam hic cum Cluverio intrudere, *Cassanum in agro Thurino oppugnans*? Nititur tamen se defendere auctoritate Plinii Nat. Hist. lib. II cap. LV. Addit præterea majorem fidem Cæsari habendam, quam Velleio; cujus verba ex III. de bello civili ita emendat: *Milo, quibusdam solutis ergastulis, Cassanum in agro Thurino oppugnare cœpit.* Ubi omnes quidem codices, tam Mss. quam impressi, habent, *Cosam*. Quorum auctoritate motus, nihil temere mutare ausim. Per *Cosam* vero intelligimus eandem urbem, quæ Vellejo *Compsa*. Nam hodieque appellatur *Cossa*. Scio quidem, illam esse Hirpinorum proprie, non Thurinorum. Sed tuetur me satis Strabo lib. IV. qui, ubi studiose de his gentibus agit, fatetur, eas vix certis terminis posse distingui. Unde etiam est, quod Compsam Lucaniæ attribuat Ptolomæus. Nec minus vulgatam Cæsaris scripturam firmant verba Eusebii; qui palam in Thurinis id factum refert. Sic enim ille, in Chronico: *M. Cælius prætor, & T. Annius Milo exul, oppreßi, res novas in Thurino Brutioque agro molientes.* Multo autem infirmior Cluverii argumentatio petita ex verbis Plinii, qui loco jam ante memorato, Milonem apud *castellum Carissanum* periisse tradidit. Restituebat ille, *Cassanum*. Sed cur non eodem jure mihi reponere liceat, *Cossanum*, aut, *Compsanum*? Denique quo sana esse Velleji verba magis constet, addo, falsum esse, quod scripserat Cluverius, narrationem Cœlii præcedentem multis esse verbis mutilatam. Non tamen leviter corruptam fuisse negem. *Voßius.*

1. *Ultra sortem temerarius.*] Magis audax scilicet, quam pro conditione exsulis, cujus est jacere fere, nec attolli. *Lips.* Legitur etiam *ultra fortem*. *Ultra fortem temerarius.*] Id est, temerarior quam fortior. sic noster infra cap. 83. *& infra servos cliens.* & cap. 88. *mollitiis ultra feminam fluens.* denique cap. 118. *ultra barbarum promptus ingenio.* Alii revocant conjectaneum Rhenani, *& ultra sortem temerarius.* sed non video, cur Miloni exilium moderari debuerit temeritatem, homini feroci & alteri, ut dicam, Coriolano. *Gruter.*

2. *Adversus C. Cæsarem.*] Julium Cæsarem capies. Quod non monerem, nisi fuissent, qui Augustum intellexisse viderentur. Adi Valerium Maximum lib. V. cap. VI. Suetonium in Cæsare, & Dionem lib. XLIV. *Voßius.*

3. *Marullum Epidium, &c.*] *Sueton. Cæs.* 79. *Val. Max.* 5, 7, 2. *Plut. Cæs.* *Appian.* ἐμφυλ. 2. sed nemo accuratius *Dione* 44. *p.* 277. Boecler.

4. *Flaviumque Cæsetium.*] Duo gentilitia nomina non debent conjungi. Bene ergo in Gryphiana, & aliis quibusdam editionibus, emendatum est, *Flavumque*. Flavi autem cognomen Cæsetio tribuunt Livius, Suetonius, Plutarchus, aliique. Nam in Dione lib. XLVIII. mendose legitur, Λεύκιος Κεσίτιος Φλάκκος. Scribi debet, Καισήτιος Φλαῦος. Appianus

ſæpe laceſſiti principis ira exceſſit, ut cenſoria potius
contentus nota, quam animadverſione dictatoria ſum-
moveret eos à rep. teſtareturque, eſſe ſibi miſerrimum,
quod aut natura ſua ei excedendum foret, aut minuenda
dignitas. Sed ad ordinem revertendum eſt. Jam & Dola- 69
bella in Aſia [1] C. Trebonium conſularem, [2] cui ſuccede-
bat, fraude deceptum [3] Smyrnæ occiderat, virum adver-
ſus merita Cæſaris ingratiſſimum participemque cædis
ejus, à quo ipſe in conſulare provectus faſtigium fuerat: &
C. Caſſius, acceptis à [4] Statio Murco & [5] Criſpo Marcio,
prætoriis viris [6] imperatoribuſque, prævalidis in Sy-
ria legionibus, incluſum Dolabellam, qui præoccupata
Aſia in Syriam pervenerat, [7] Laodicea expugnata interfe-
cerat;

nus hunc ubique Sittium nominat. Errore, ut puto, non librarii, ſed ipſius Appiani. *Voßius.*

1. *C. Trebonium.*] De Trebonii interitu, ipſiuſque quod ſequitur Dolabellæ fato, vide *Dion.* 47. *p.* 392. & 393. *Liv. epit.* 119. *Appian.* 4. *ἐμφυλ.* *Boeclerus.*

2. *Cui ſuccedebat.*] Succedebat non à ſenatu, ſed à ſe & ſcelere ſuo miſſus. Nam provincia illi Syria erat, atque in eam ibat. *Lipſius.*

3. *Smyrnæ.*] Urbs in Ionia. Hodie quoque mercatura celebris.

4. *Statio Murco.*] Alias, *à Sexto Murco.* Rhenan. *Statio Murco.*] Statius Murcus in argenteo etiam denario I M P. dicitur. De hoc autem Murco videndus liber noſter de Familiis. *Urſinus.* *Statio Murco.*] *Statio*, non *Staio* legendum, ut bene ex numiſmate emendat Urſinus. Vocabatur autem hic *L. Statius Murcus.* Ut conſtat ex Cicerone, ac Dione Caſſio. Appianus non uno loco Sexti prænomen ei tribuit. Sed fallitur. *Voßius.*

5. *Criſpo Marcio.*] Falluntur, qui ex Dionis lib. XLVII. reponunt, *Criſpo Marco*, vel *M. Criſpo.* Nam ipſe Dion mendoſus, apud eum pro *Μάρκου Κρίσπου* legendum, *Μαρκίου.* Similiter etiam apud Hirtium lib. de bello Africano, *Marcium Criſpum*, non *Marcum*, optimi Ms. fide reponendum cenſeo. Docet hoc Caſſius apud Ciceronem lib. XII. epiſt. ad Fam. ac ipſe Cicero Philipp. XI. Appianus hunc ſæpiuſcule Minutium Criſpum vocat. Sed in hoc quoque eum fugit ratio. *Voſſ.*

6. *Imperatoribuſque prævalidis.*] Non ſequor Schegkium, qui probabat: *imperatoribuſque, validis, &c.* Quod in Bonhommæi editione invenerat. Mihi vera lectio videtur: *imperatoribuſque prævalidis.* Quod Aldo etiam monitum. *Voßius.*

7. *Laodicea.*] In Mſſ. *Laudicea*, ut *Laudice* apud Juſtin. Sic *Laumedon* pro *Laomedon*, *Lautumia* pro *Laotumia.* Ita & *Theodoſius*, *Theudoſius* apud Claudianum, & alios: item in epigrammate veteri, quod libro III. Catalectorum Pithœi legitur:

Omnia Theudoſio cedunt, ſobolique perenni.

Perperam enim excuſum *Theodoſio.* Voſſius. *Laodicea expugnata.*] *Expugnarat* mavult cum Aldo Schegkius. Libri

cerat; [1] ita tamen, ut ad ictum servi sui Dolabella non segniter cervicem daret; & decem legiones in eo tractu sui juris fecerat. & M. Brutus C. Antonio fratri M. Antonii in Macedonia, Vatinioque circa Dyrrachium [2] volentes legiones extorſerat: ſed Antonium bello laceſſierat; Vatinium dignatione obruerat: cum & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur; Vatinius [3] nulli nomini non eſſet poſtferendus. [4] in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii, adeo ut animus ejus [5] digniſſimo

bri vet. *Laodicea expugnata ea urbe fecerat ita tamen.* Ex quo Rhenan. leg. cenſet, *Laodicea expugnata interfecerat; ita tamen. Laodicea expugnata.*] Ita *Rhenanus*, non male meo judicio, nam ad vocem *interfecerat*, rectius quadrant, quæ mox per ἐπίπληξιν, ſive quendam ἐπανορθώσεως διορισμὸν adduntur. Quanquam ne ſic quidem locum perſanatum credam. *Voſſiana* emendatio iſta eſt: *Laodicea, expugnata ea urbe, ceperat (ita tamen, &c.* Boecler.

1. *Ita tamen, &c.*] Si hæc parentheſi includantur, haud paullum ad periodi lucem factura judicat Lipſius.

2. *Volentes.*] Urſinus legit, *volenti. Volentes.*] Quid ſi, *valentes*? Sane ſic paullo ante etiam, *prævalidis legionibus*, dixit. Tamen nil muto pro vulgari lectione Ms. & quod infra ſimili modo protulerit Vellejus: *pecunias ſane à volentibus acceperant.* Fruſtra vero Urſinus ſcribebat, *volenti.* Nam quomodo cohæret, *volenti extorſerat*? Eſt hoc plane contra Velleii mentem, qui paullo poſt etiam ſubjicit de Bruto, *Vatinium dignatione obruerat.* Voſſius.

3. *Nulli nomini.*] Puteanus legit, *nulli minimo.* Aliquando putant legendum, *nulli homini.* Poſſet & illud *nomini* deleri, tanquam gloſſema ad τὸ *nulli*, cum prius gloſſema eſſet, *nemini*, ex quo factum ſit, *nomini.* Manut. *Nulli nomini.*] Correctores velut agmine facto ruunt ad delendum iſtud, *nomini.* Ego ſi imperium ſuſtinere poſſim, jubeam quieſcere. *Nullum nomen*, eſt nemo. Sic ubique *nomen Romanum*, pro Romanis; rem ut pro nomine intelligas. Epicedio Druſi Albinovanus:

Fluminaque & fontes & nomina magna locorum,

pro ipſis locis. Cæcilius apud Nonium in Deintegrare:

Nomen virginis, niſi mirum eſt, deintegravit.

pro virgine ipſa. Auſonius epiſt. ad Theonem:

Et jacula, & fundas & nomina villica lini.

Obſcurus auctor, Diris:

Et caſti fontes, & felix nomen agelli.

Ad Velleium ut redeam, ea vis eſt ibi defenſæ locutionis. Cum Brutus cuilibet ducum eſſet præponendus; Vatinius non modo non nulli duci, ſed vel alii cuilibet viliſſimo nomini, id eſt, homini, erat poſtponendus. Ut jam deſinant ſibi neſcio quas gloſſas ſomniare. Qui admittere hoc tamen nolet, potius quam deleat, liceat illi legere, *nulli omnium.* Acidal.

4. *In quo deformitas.*] Cicero in eum: *cujus teſtimonium propter turpitudinem vitæ, ſordes domeſticas nullius momenti putaretur.* Et in Bruto ait, *eum ex ſummis & fortunæ, & vitæ ſordibus conſulem factum.* Schegk.

5. *Digniſſimo domicilio.*] Pulchre in hanc

mo domicilio inclusus videretur. eratque septem legionibus validus. [1] Et lege Pedia, quam consul Pedius collega Cæsaris tulerat, omnibus qui Cæsarem patrem interfecerant, aqua ignique [2] damnatis interdictum erat. quo tempore [3] Capito, patruus meus, vir ordinis senatorii, [4] Agrippæ subscripsit in C. Cassium. Dumque ea in Italia geruntur, acri atque prosperrimo bello [5] Cassius Rhodum, rem immanis operis, ceperat; Brutus [6] Lycios devicerat; & inde in Macedoniam exercitus transjecerant; cum per omnia repugnans naturæ suæ Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, [7] quos aut pronior fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturius desti-

hanc rem ait Eumenius Paneg. Const. dicto: *Naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari.* Voss.

1. *Et lege.*] Lipsius, *At lege. Et lege Pedia*] Adde *Dion.* 46. *p.* 367. *Appian.* 3. *b. c. p.* 586. *Liv.* 120 qui Cæsarem hanc legem tulisse dicunt. Nimirum Cæsar Q. Pedium collegam ferre jusserat. *Sigon. comment. in fast. & tr. R. ad ann.* DCCX. & *Onuphrius Comment. in fast. ad ann.* DCCXI. Hanc legem, cum neque in universum, neque in futurum sit lata, pro lege non habendam esse, *Rosinus* notat 8, 27. *Boecler.*

2. *Damnatis.*] Petrus Delbenius tollit, *damnatis.* Manut.

3. *Capito patruus meus.*] An Atteius Capito Jurisconsultus ille nobilis? Factum sit non abhorrens ab ingenio viri, qui adulator, & *cujus obsequium dominantibus probabatur*, ait Tacitus. Sed vereor, ut tunc non iam grandi & Senatoria ætate fuerit. quippe qui obiit demum nono Tiberiani imperii anno. Vide Tacit. III. Ann. extremo. *Lipsius. Capito patruus meus.*] Miror ambigere Lipsium, num hic sit Atteius Capito, cujus tertio Annal. meminit Tacitus. Cum enim hunc patruum dicat Velleius, illud nullo modo verum esse potest: nisi statuas illum adoptione in Atteiam familiam transiisse. Præterea tempora vix illud patiantur. Quod tamen Lipsium non fugisse fateor. *Vossius. Capito patruus meus.*] Jactat *Vellejus* suorum in Cæsares merita, aulicique obsequii artes ab stirpe sibi conciliatas, vult intelligi. *Boeclerus.*

4. *Agrippæ subscripsit.*] Moris recepti subscribere quâ in crimen, quâ in pœnam, de illa multi ex Verrinis & Pædiano, de hac quæ principum proprie, Suetonius Nerone: *Cum de supplicio cujusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur, quam vellem, inquit, nescire litteras.* Schegk.

5. *Cassius Rhodum.*] *Dio* 47. *p.* 305. *Appian.* 4. ἐμφυλ. *Plut. in Brut.*

6. *Lycios.*] Lycia Ptolemæo & cæteris Asiæ regio.

7. *Quos aut pronior fortuna.*] Fortunatorum notabilis est in pari fortuna disparitas. Quorumdam eximias virtutes ac prudentiam comitatur fortuna fido & assiduo successu; quosdam, ubi diu comitata est, ad extremum deserit. quosdam per vices, & miscens adversa secundis beat: quosdam in omni vir-

 tutis

70 destituerit, quam Brutum & Cassium. Tum Cæsar & Antonius transjecerunt exercitus [1] in Macedoniam, & apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie con-

tutis conatu destituit fugitque: quorundam læta initia, in progressu, aut ante progressum, statim abrumpit. quibusdam temeritas etiam & ignavia ubique procedit: plurimi majore fortuna, quam sapientia utuntur. verum, quidquid diversitatis habent illæ Felicium notæ, *commune omnibus*, sed maxime præsidenter de successu sentientibus, *ancipitium* imminet. *Boecler.*

1. *In Macedoniam, & apud urbem Philippos.*] Sic est. Philippi isti in Macedoniâ extremâ Ptolomæo locantur, aliis in Thraciâ primâ. Sunt ad Strymonem fluvium, & subjacet planicies aptissima pugnæ. Victus in eâ Cassius & Brutus. Diversi omnino ab istis Philippi sunt in Thessaliâ, ubi Pompejus victus, ad Peneum flumen. Ergo jure miror, quid poëtis aliquot in mentem venerit confundere hæc loca & urbes, quasi si utrumque civile bellum in iisdem campis depugnatum. Lucanus innuit

Romanas acies iterum vidêre Philippi.

quem tamen excuses, quasi Philippi iterum viderint, sed non iidem. Manilio quid facias? qui sic lib. 1.

— ducibus jurata cruentis
Arma Philippæos implerunt agmine campos.
Vix etiam sicca miles Romanus arenâ
Ossa virûm lacerosque prius superastitit artus,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.

Nam vult in iisdem campis atque adeo vestigiis pugnasse Augustum, quibus patrem: & milites superstitisse cadavera & ossa. Quid poëtas culpo? Florus historicus idem peccat: *Brutus & Cassius, comparatis ingentibus copiis, eandem illam, quæ fatalis Cn. Pompejo fuit, arenam insederant.* Hoc autem tam verum est, ut centum aliquot milliaria sint interjecta. Vide Dionem XLVII. & Appianum IV. Civil. quorum uterque situm Philipporum, ubi Brutinum prœlium, accuratè designat & describit. *Lipsius. In Macedoniam, & apud urbem Philippos.*] Recte Manilium, Florum, & alios refellit Lipsius, qui Philippensem pugnam in iisdem Philippicis campis commissam scribunt, in quibus Cæsar eum Pompejo ante dimicaverat. Immerito autem in consortionem culpæ trahunt quidam Virgilium, quod sub finem primi Georg. dixerit:

Romanas acies iterum videre Philippi.

Nam ipse postea se expliçat, cum ait:

Nec fuit indignum superis bis sanguine nostro
Emathiam & latos Æmi pinguescere campos:

Ut non sit dubium, quin geminos Philippos intelligat Maro: illos, qui in Thessalia sunt, & alteros, qui in Macedonia ad Hæmum montem. Reliqui omnes poëtæ lapsi; inter quos & Ovidius XV. Met. Nisi excipere lubeat auctorem epigrammatis, quod extat in Catalectis veterum Poëtarum:

In Macetum campis ultus jam Cæsaris umbras
Sum patris, Augustus belloque armisque superbus;
Namque meos sensit fugiens Antonius enses, &c.

At quid hic Augustum bello contra Antonium Cæsaris manes ultum esse ait? Omnino id de Bruto Cassioque accipiendum. Lege igitur:

Jamque meos sensit, &c.

Nihil enim certius, quam duo prœlia intelligi. *Vossius. In Macedoniam & apud urbem Philippos.*] Scriptores hujus belli notavit ad *Flor.* 4, 7. *Camers.* *Dio*

concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulſis hoſtibus caſtra Cæſaris cepit. nam ipſe Cæſar, etiamſi infirmiſſimus valetudine erat, obibat munia ducis, [1] oratus etiam ab Artorio medico, ne in caſtris remaneret, maniſeſte denuntiatione [2] quietis territo. Id autem in quo Caſſius fuerat, fugatum ac male multatum [3] in altiora ſe receperat loca. Tum Caſſius ex ſua fortuna eventum collegæ æſtimans, [4] cum dimiſiſſet evocatum juſſiſſetque nun-

Dio 47. & *Zonaras* t. 2. qui prolixius ferme, quam alias ſolet, exponit, quæ à Dione mutuatur. *Boecler.*

1. *Oratus etiam ab Artorio medico.*] Valde celebre eſt hoc ſomnium & eventu ipſo nobile, ideoque diligenter ſcriptoribus hujus belli annotatum. *Aliqui* inter argumenta providentiæ hæc talia etiam gentilibus oblata ponunt, divinituſque immitti credunt; *alii* præſtigiis Diabolicis accenſent (vide de hoc ipſo ſomnio Artorii aliiſque *Lactant.* 2. 8.) *quidam* naturæ quandam vim hic comminiſcuntur, præſertim qui *Homeri* propoſitum diſquirunt, Heroibus tantum ſomnia tribuentis. Verum ut de tali ſomnio, quale hic habemus, valde durum fuerit affirmare, *ex cauſſis naturalibus ortum eſſe:* ita cetera dubitatio non parum difficultatis videtur habere. *Servaſſe Deum etiam gentilium Heroas & è periculis ereptos majoribus rebus adhibuiſſe*, negari nec poteſt, nec debet. Quocirca nec pugnat cum Divina Philoſophia, ſi dicas; *Incolumitatem talium virorum cura Deo fuiſſe; ejuſque curæ partem ſomniorum fatidicorum immiſſione aliquando oſtenſam.* At vero ea ſomnia ex ipſis *ſpeciebus* per ſomnium oblatis non uniuſmodi ſunt, aut una æſtimatione comprehendi queunt. Quæ in Sacris codicibus leguntur exempla, nullas habent *imagines idololatricas, neque vel Deorum vel ſacrorum ethnicorum ſimulacra*, quanquam ethnicis oſtenſa, præferunt: ſed in ſomnio Artorii, Minerva virum monet, alibi Jupiter in templo ſuo, è ſinu ſuo futura promit. Unde merito ambigas, *an Deus immittendis homini pagano ſomniis, profani cultus imagines adhibere voluerit.* Inquis: *ſi Diaboli præſtigiis id aſſignas, unde & quomodo Diabolus præſcire eventum pugnæ Philippenſis potuit?* Hic ergo videatur forte diſtinctio facienda inter *illas profanas ſpecies, quatenus è cauſſis naturalibus & quotidiani uſus reliquiis phantaſiæ offeruntur;* & *inter diſpenſationem divinam, quæ emergentibus naturaliter ſimulacris ſignificamenta καιρικὰ conjungere, ſive naturæ occupationem ad futurorum indicia dirigere poteſt.* Conſule *Tertullian. lib. de anima* 46. *Zwinger. Theatr. Volum.* 5. *lib.* 4. *tit. de ſuſomniis. Pontan. Philocal.* 10, 21. Boecler.

2. *Quietis.*] Somnii in quiete.

3. *In altiora ſe receperat loca.*] Ita *Gruterus*, *Sylburgius*, aliique edidere. Poteſt tamen omitti illud, *ſe*; quoniam à principe editione abeſt, quod jam *Voſſianæ* notæ advertere. *Boecler.*

4. *Cum dimiſiſſet evocatum.*] Titinnium Centurionem Valerius lib. 9. c. 9. nominat, uterque bene. Dio lib. 55. *Sicut & evocatorum ſummam dicere non poſſum, uti illis Auguſtus cœpit, tum primum, cum veteranos patris contra Antonium convocavit, ſervavitque deinde, & ſunt una adhuc legio, peculiares ſuas habens vites,* (ſic malo cum Cujacio

nuntiare ſibi, quæ eſſet multitudo ac vis hominum, quæ ad ſe tenderet, tardius eo nunciante, cum in vicino eſſet agmen curſu ad eum tendentium, [1] neque pulvere facies aut ſigna denotari poſſent; exiſtimans hoſtes eſſe qui irruerent, lacerna caput circumdedit, extentamque cervicem [2] interritus liberto præbuit. Deciderat Caſſii caput, cum evocatus advenit, nuncians Brutum eſſe victorem. qui cum imperatorem proſtratum videret; Sequar, inquit, eum, quem mea occidit tarditas; & ita in gladium [3] incubuit. Poſt paucos deinde dies Brutus conflixit cum hoſtibus, & victus acie, cum in tumulum nocte ex fuga ſe recepiſſet, impetravit à Stratone Ægeate, familiari ſuo, ut manum morituro commodaret ſibi; rejectoque lævo ſuper caput brachio, cum mucronem gladii ejus

ῥάβδους vertere, *vites*, quam Xylandro parum conſiderato ad ritum, *faſces*) *quemadmodum centuriones*. Proinde Vellejus appellat *evocatum*, quia ex illorum numero Valerius centurionem, quia vite honoratus. Vitis enim inſigne Centurionum. Plinius; *Centurionum manu vitis, atque etiam in delictis, pœnam ipſam honorat.* Et Juvenali vitis pro Centurionatu r

——*aut vitem poſce libello.*

Schegkius.

1. *Neque pulvere.*] Bucretius meus, *præ* deſiderari putat, atque inſerit: *neque præ pulvere.* Et erroris quidem in eo facilis occaſio. *Acidal.* *Neque pulvere.*] Fruſtra legunt *neque præ pulvere.* Nam *præ* intelligitur. Ut cum dicimus, *gaudio lachrymari, amore emori*, aliaque id genus. *Voſſius.*

2. *Interritus liberto præbuit.*] *Pandaro* ut nuncupat Aurelius Victor. Sed lego, *Pindaro*, ex Valerio Maximo lib. VI. cap. VIII. Plutarcho in Antonio, Brutoque, Appiano lib. IV. Bell. Civ. ac Dione lib. XLVII. *Voſſius.*

3. *Incubuit.*] Vulgò peſſime, *occubuit.* *Incubuit.*] Valerius Maximus. Nam C. Caſſium error à ſemetipſo pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos varium ipſiſque ducibus ignotum eventum, miſſus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut ſpecularetur quonam in ſtatu res M. Bruti eſſent: dum crebros exceſſus vix petit, quia tenebrarum obſcuritas, hoſteſne an commilitones occurrerent, dignoſcere non ſinebat, tardius ad Caſſium rediit. Quem is exceptum ab hoſtibus, omniaque in eorum poteſtatem recidiſſe exiſtimans, finire vitam properavit: cum & caſtra hoſtium invicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes eſſent. Titinii vero non obliteranda ſilentio virtus, qui oculis pauliſper hæſit, inopinato jacentis ducis ſpectaculo attonitus; deinde profuſus in lachrymas, Etſi imprudens, inquit, imperator cauſſa tibi mortis fui: tamen ne id ipſum impunitum ſit, accipe me fati tui comitem. Superque exanime corpus ejus jugulo ſuo gladium capulo tenus demiſit: ac permiſto utriuſque ſanguine, duplex victima jacuit, Pietatis hæc, Erroris illa.

1. *Emicat.*]

ejus dextera tenens, sinistræ admovisset mamillæ, ad eum ipsum locum, qua cor [1] emicat, impellens se in vulnus, uno ictu transfixus exspiravit. Protinus Messalla, fulgentissimus juvenis, proximus in illis castris Bruti Cassiique auctoritati, cum essent qui eum ducem poscerent, servari beneficio Cæsaris maluit, quam dubiam spem armorum tentare amplius. Nec aut Cæsari quidquam ex victoriis suis fuit lætius, quam servasse Corvinum; aut majus exemplum [2] hominis grati ac pii, quam Corvinus in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum [3] Hortensiumque eminentissimorum civium filios fortuna abstulit. [4] nam Varro ad ludibrium moriturus Antonii, digna illo ac vera de exitu ejus magna cum libertate [5] ominatus est. [6] Drusus Livius Juliæ

1. *Emicat.*] Pulsat.

2. *Hominis grati ac pii.*] Notat hujus in Messalla pietatis exemplum etiam *Appianus* 5. ἐμφυλ. ubi Octavius Cæsar cladem perpessus, exercituque exutus, à Messalla, quem tamen olim proscripserat, cum jam in ejus potestatem venisset, conservatus est. *Boecl.*

3. *Hortensiumque.*] Fallor an ejus filii mentio apud Suetonium: *Plerosque modestia & pudore terruit, in quibus Ortalum, Q. Hortensii oratoris nepotem.* & Tacitum II. Annal. *quo magis mirum fuit, quod preces M. Ortali nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii.* Si verum, oppido juvenem tempore obitus paterni fuisse oportet. *Schegkius.*

4. *Nam Varro.*] Quis autem iste Varro? videatur meritissimâ ἐξοχῇ noster ille intellegi, cui Fama quam Æternitas magis æqua. Illa nomen ejus servat, hæc scripta non adspexit: quorum tamen feracius vix fuit aliud ingenium Græcum aut Romanum. Sed videatur inquam iste intellegi: non tamen potest. Nam proscriptus quidem à Triumviris Varro, sed certantibus de salute ejus, quibus aliqua honesti cura, vicit Fusius Calenus amicus Antonii, & eum ad se recepit. Ita tempestatem illam evasit. Appianum vide, & Agell. III. cap. X. Pugnæ autem Philippensi non opinor interfuisse. Ætas militiâ & iis actionibus virum solvebat: & aliquot sane annis post vixit. Quid verba facio: in lectulo suo obiit, non properata aliqua morte: ut clare scribit Valerius lib. VIII. *Terentius Varro, non annis, quibus sæculum æquavit, quam stilo vivacior fuit. In eodem enim lectulo & spiritus ejus, & egregiorum operum cursus exstinctus est.* Ergo alius iste Varro, quem velim omnino magis Vellejus retexisset. *Lipsius.*

5. *Ominatus est.*] Livius de Æmilio Paullo: *Ac prope certa spe ominatos esse homines; finem esse Macedonico bello.* Schegkius.

6. *Drusus Livius.*] Ita post excessum

 Augusti

[1] Juliæ Augustæ pater & [2] Varus Quinctilius, ne tentata
quidem hostis misericordia, alter se ipse in tabernaculo interemit:
Varus autem liberti, quem id facere coëgerat,
manu, [3] cum se insignibus honorum velasset, jugulatus est.
72 Hunc exitum M. Bruti partium septimum & trigesimum
annum agentis fortuna esse voluit: [4] corrupto animo ejus
in

Augusti Liviam demum dictam constat, κτ᾽ ἀνάληψιν ergo locutus Vellejus. Sic & Plinius lib. VII. cap. XIII. *Inter se steriles, ubi cum aliis junxere, gignunt: sicut Augustus, & Julia.* Sic habent Mss. non *Livia*, ut edunt. Similiter Flavius Josephus *Liviam* ubique Ἰυλίαν appellat. Nec aliter jam olim vertit Rufinus. Ut non sit audiendus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, ad numerum MMXIII. ubi non dubium esse ait, quin librario mendo nomen Juliæ apud Josephum jam olim irrepserit. *Vossius.*

1. *Juliæ Augustæ pater.*] *Liviæ*, reponendum puto. *Manut.* *Juliæ Augustæ pater.*] *Liviæ* mavult Aldus: sed vulgatam jam olim ad Tacitum firmavit Lipsius. *Juliæ Augustæ pater.*] Vir doctus *Liviæ* reponendum putat, non conscisco. Tacitus lib. 1. Annal. *Livia in familiam Juliam, nomenque Augustæ adsumebatur.* Et lib. 5. *Julia Augusta mortem obiit, ætate extrema.* Dio lib. 56. *Et sacerdotem Liviam, quæ tunc Julia etiam Augustæque cognomen acceperat.* At ita infra. Quid tum? Liviam vocat, sed non Augustam. Hoc observate ex numis, lapidibus, historicisque verum cognomen *Augustæ* perpetuo *Juliæ*. *Liviæ* numquam assignari. *Schegk.* *Juliæ Augustæ pater.*] Alii *Liviæ* reponunt: qua correctione minime quidem opus erat. Licet enim tum temporis nondum *Julia* diceretur, nihil tamen impedit, quo minus *Vellejus*, respectu secuti temporis, nomen præsertim illustrius, quo prius inumbratum est, adhibeat. *Boecler.*

2. *Varus Quinctilius.*] Ad eum scripsit Horat. lib. 1. Od. 18.

3. *Cum se insignibus honorum velasset.*] More priscorum mortalium hoc tali casu, Livius libr. 5. agens de capta urbe à Gallis, prodit: *adeo haud secus, quam venerabundi intuebantur in ædium vestibulo sedentes viros, præter ornatum, habitumque humano augustiorem, majestate etiam, quam vultus gravitasque oris præ se ferebat.* De Cleopatra Dio, & Florus lib. 4. cap. 11. *In Mausoleum se recepit, ubi maximo, quam solebat, induta cultu, in differto odoribus solio, juxta suum se collocavit Antonium* De Olympia Alexandri matre Justin. lib. 14. Adi Plutarchum. Deinde in violenta morte, suprema illis cura honeste cadere. De Lucretia Ovid. Fastor. II.

Tunc quoque jam moriens ne non procumbat honeste
Respicit, hæc etiam cura cadentis erat.

Lege Sueton. Cæsar. Agellium libr. 15. Plutarch. de claris mulieribus passim. *Schegkius.*

4. *Corrupto animo ejus.*] Omnes consentiunt in reprehensione ejus parricidii, etiam qui alias vehementer laudant Brutum. Valde autem notanter fatalem in hoc Bruti Cassiique vindictam demonstrant *Appian.* 4. ἐμφυλ. p. 667. & *Dio* 48. pr. *Vellejus* Noster acuta sententia animadvertit, unius temeritatem facti omnes virtutes corrupisse ac extinxisse. quod sane ita solet in magnis sceleribus, post quæ vix ac ne vix quidem attolli ad virtutem pristinam animus potest. *Appianus* ab eadem mente: ἀλλὰ ἓ τοιοῖς δὲ ἐστιν
αὐτοῖς

[1]in diem, quæ illi omnes virtutes unius temeritate facti abstulit. Fuit autem [2]dux Cassius melior, quanto vir Brutus. è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. in altero major vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reip. interfuit, Cæsarem potius habere quam Antonium principem, tantum retulisset habere Brutum quam Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domitii, nuper à nobis visi, eminentissimæ ac [3]nobilissimæ simplicitatis viri, avus hujus Cn. Domitii clarissimi juvenis, occupatis navibus, cum magno sequentium consilia sua comitatu, fugæ fortunæque se commisit, semetipso contentus duce partium. [4]Statius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni commissa sibi parte [5]exercituum naviumque [6]Sex. Pompejum, Cn. Magni filium, qui ex Hispania revertens, Siciliam armis occupaverat, petit. ad quem & è Brutianis castris & ex Italia, aliisque terrarum partibus, quos præsenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. [7]quippe nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus:

αὐτοῖς ἀντίθετον ἐς ἅπαντα ἦν τὸ ἄγος τὸ ἐς Καίσαρα. utrobique subindicatur, caussa dissimilis animi degenerisque; fortuna scilicet animadvertens & vindicans & omnia retro dans. *Boecler.*

1. *In diem.*] Commodius, si legatur, *Corrupto animo ejus una die, &c.* Manut.

2. *Dux Cassius melior.*] Characteristica comparatio, opportune *χρήσεως* & *κρίσεως πολιτικῆς ἕνεκα* inserta. Fecit idem *Appianus* 4. ἐμφυλ. p.661. & 667. *Boecler.*

3. *Nobilissimæ simplicitatis.*] Eam quoque formam sermonis in nostro sæpicule est deprehendere. Ponit autem *simplicitatem* pro universa virtute & prisca morum integritate, quam (ut de Scythis eleganter lib.2. Justin. prædicat) antiqui homines rudibus illis non tam bonarum, quam malarum artium seculis, magis ingeniis, quam legibus; magis vitiorum ignoratione & naturæ bonitate, quam virtutum præceptis institutisque disputacium philosophorum coluerunt. *Acidal.*

4. *Statius Murcus.*] *Statius Murcus* hujus sui consilii triste postea præmium tulit, de quo infra 2, 77. *Boecl.*

5. *Exercituum.*] Prima editio: *exercitu.* Malim unitatis numero, *exercitus.* Lipsius.

6. *Sex. Pompejum.*] Eleganter autem in hoc capite initia *belli cum Sex. Pompejo* designantur. cujus *scriptores Camers ad Flor.* 4, 1. collegit. adde *Dion.* 48. *Boecler.*

7. *Quippe nullum habentibus statum.*] Interpretor, nullum statum firmumque ducem habentibus. Possis etiam scribere & distinguere: *nullum habentibus*

idoneus; cum fortuna non electionem daret, sed perfugium ostenderet; exitialemque tempestatem fugientibus statio pro portu foret.
73 Hic adolescens erat studiis rudis, sermone barbarus, impetu strenuus, manu promtus, [1] cogitatione celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum libertus, servorumque servus; speciosis invidens, ut pareret humillimis: quem senatus pæne totus, adhuc è Pompejanis constans partibus, [2] post Antonii à Mutina fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas provincias decreverat, revocatum ex Hispania, ubi adversus eum clarissimum bellum Pollio Asinius prætorius gesserat, in paterna bona restituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is, tum ut prædiximus, occupata Sicilia, servitia fugitivosque in numerum exercitus sui recipiens, magnum modum legionum effecerat; perque Menam & Menecratem, paternos libertos, præfectos

tibus, statim quilibet. Facile, inquit, & cito quemcunque ducem arripiebant, qui habebant nullum. *Lipsius.* *Quippe nullum habentibus statum.*] Loquitur cum jurisconsultis, quos vide de cap. diminut. *Schegk.* *Quippe nullum habentibus statum.*] Interpretantur alii, *nullum statum firmumque ducem habentibus*; sed, meo judicio, plane præter mentem Paterculi; cui, ut puto sententia ea; duci cuilibet sese aptare, quibus nulla est conditio vitæ tolerabilis. *Status* heic est nomen substantivum, non adjectivum. Livius lib. 25. cap. 17. *Si non libertas servitute potior sit; tamen omni præsenti statu spem cuique novandi res suas blandiorem esse.* Gruterus. *Statum.*] Ita status publici commutatio 2, 35. odisse statum præsen... nullum statum habentes 2, ... concupiscere 2, 2. *Boe...*

... *celer.*] Primitus editi: ... Certum ... scribere: *concitatu celer.* Depressum enim hic ubique Pompejum istum Vellejus it, revera vilem, bardum, & patri dissimillimam prolem. Et fuit revera concitatu celer, magis quam cogitatu (quod in laudem valeat:) id est, ὀξύθυμος & ὀργίλος. *Lipsius.* *Cogitatione celer.*] In vet. exempl. erat: *cogitator celer.* *Lipsius* mallet, *concitatu celer*, ut τὸ ὀξύθυμον notetur, *cogitandi celeritatem* in laude esse. Non assenserim ita scripsisse *Vellejum.* nam & *manu promtus* in laude est, quod tamen hic Pompejo tribuitur, accipiendum itaque fuerit, non illo eximio significatu, quo *cogitationis celeritas* summis tantum ingeniis convenit, sed illa media notatione, qua consilii qualiscumque capiendi & decernendi volubilitas, ut sic dicam, indicetur: quam ego animi audacis, inquieti, præcipitis prolem dixerim. *Boecler.*

2. *Post Antonii à Mutina fugam.*] Vulgo, *post Antonianam fugam.*

1. *Pira-*

ctos claſſium, latrociniis ac prædationibus infeſtato mari, ad ſe exercitumque tuendum rapto utebatur, cum eum non depuderet, vindicatum armis ac ductu patris ſui mare infeſtare [1] piraticis ſceleribus. Fractis Brutianis Caſ- 74
ſianiſque partibus, Antonius tranſmarinas obiturus provincias ſubſtitit; Cæſar in Italiam ſe recepit, eamque longe quam ſperaverat tumultuoſiorem reperit. [2] quippe L. Antonius conſul, vitiorum fratris ſui conſors, ſed [3] virtutum, quæ [4] interdum in illo erant, expers, modo apud vete-

1. *Piraticis ſceleribus.*] Cogitabam leviter an *piraticis celocibus.* Vulgatum tamen abſit ut damnem. *Lipſius.* *Piraticis ſceleribus.*] Non damnat hanc lectionem Lipſius. Leviter tamen ſuſpicatur, *piraticis celocibus*, ſcriptum fuiſſe Vellejo. Quod probare non poſſum. Nam *celox*, juxta Gellium, Nonium, Fulgentium, & alios, breve & exiguum navigii genus. Non autem Pompejum celocibus, aut myoparonibus, ſed triremibus, & quadriremibus, mare infeſtaſſe, ſatis eſt manifeſtum. Idcirco, *piratas navales*, ei attribuit Florus lib. IV. cap. VIII. ut bene aliis obſervatum. Locum Flori, qui in editis exemplaribus diverſe legitur, ita ſcribendum arbitror: *O quam diverſus à patre! ille Cilicas extinxerat, hicce piratas navales agitare.* Cujus veſtigia comparent in optimo Mss. codicum Nazariano, in quo fuit: *hiſce pirata navalis agitare.* A quo minimum abeunt reliqui Mss. ut ex iis cognoſcas, qui variantes lectiones collegere. *Voſſ.*

2. *Quippe L. Antonius.*] Scripſere hoc bellum, quos ad *Flor.* 4. 5. *Camers* notavit. quibus adde *Dion.* 48. Boecl.

3. *Virtutum, quæ interdum in illo erant, expers.*] Rarum quippe *monſtrum, nulla virtute redemptum*; hoc eſt, aliquem vitiis omnimodis infamem eſſe, neque ullo commendabilem merito. unde Tiberius apud Tacitum l. 1. Annal. cap. 46. *C. Cæſari forte orto ſermone L. Sullam irridenti; omnia Sullæ vitia, & nullam ejuſdem virtutem habiturum prædixit.* ubi nos de hac re uberiora. At de Lucio iſto Antonio, eadem plane prodita L. Floro lib. 4. cap. 5. *Semper alias L. Antonii peſſimum ingenium Fulvia, gladio cincta virilis militiæ, agitabat.* adeo ut mirer, virum artium harum peritiſſimum eo loci reponere *piiſſimum.* neque enim ullus omnino auctorum laudat Lucium, niſi Appianus. nec tamen is ſimpliciter, ſed quatenus arbitratur bellum excitaſſe, non ſtabiliendæ ſuæ potentiæ cauſſa, verum vindicandæ in priſtinam libertatem Reipub. ceterum, & illi falluntur, qui *interdum* heic idem notare volunt. quod *interim.* non profecto: ut palam facimus ad locum Taciti l. 1. Hiſt. cap. 71. *Otho interim contra ſpem omnium, non deliciis neque deſidiâ torpeſcere. dilatæ voluptates, diſſimulata luxuria; & cuncta ad decorem imperii compoſita. eoque plus formidinis adferebant falſæ virtutes, & vitia reditura.* Gruterus.

4. *Interdum.*] Notabis & hic, *interdum* eſſe idem quod *interim*: ut creberrime in Apuleio: eujus unico exemplo contentus eſto, lib. 3. Metam. *Quati fores interdum, & frequenti clamore januæ noſtræ perſtrepi.* Nec aliter accipio apud Juſtinum lib. 11. *Movebat hæc multitudo hoſtium, reſpectu paucitatis ſuæ, Alexandrum: ſed interdum reputabat,* quanta

veteranos criminatus Cæsarem, modo eos, [1] qui juste divisione prædiorum nominatisque colonis agros amiserant, ad arma conciens, magnum exercitum conflaverat. Ex altera parte uxor Antonii Fulvia, nihil muliebre præter corpus gerens, omnia armis tumultuque miscebat. Hæc belli sedem Præneste ceperat. Antonius pulsus undique viribus Cæsaris Perusiam se contulerat: Plancus Antonianarum adjutor partium, spem magis ostenderat auxilii, quam opem ferebat Antonio. Usus Cæsar virtute & fortuna sua, Perusiam expugnavit; Antonium inviolatum dimisit. [2] in Perusinos magis ira militum, quam voluntate sævitum ducis. urbs incensa, cujus initium incendii princeps ejus loci fecit [3] Macedonicus; qui subjecto rebus ac penatibus suis igni, transfixum se gladio flammæ intulit.

75 Per eadem tempora exarserat in Campania bellum, quod, professus eorum, qui perdiderant agros, patrocinium, ciebat [4] Tib. Claudius Nero, prætorius & pontifex, Tib. Cæsaris pater, magni vir animi doctissimique ingenii. id quoque adventu Cæsaris sepultum atque discussum est. Quis Fortunæ mutationes, quis dubios rerum humanarum casus satis mirari queat? [5] quis non diversa præsentibus contrariaque exspectatis aut

quanta res cum ista paucitate gessisset, quantosque populos fudisset. Acidalius. *Interdum.*] Sententia vocis solita non necesse ut mutetur.

1. *Qui juste.*] Revera *injuste*, vel potius *injusta*. Nec secus aut scripsit aliter, etsi adulator Vellejus. *Lips.* *Qui juste.*] Lipsius *injuste*, vel *injusta* legendum putat. atque ita quidem ter monebat: sed *Vellejus* Cæsareanis factis ubique colorem appingit, aut juris titulum. *Boecler.*

2. *In Perusinos.*] *Suetonius* tamen diversum testatur in *Aug.* 15. *Perusia capta, in plurimos animadvertit: orare veniam, vel excusare se conantibus una voce occurrens, Moriendum esse.* Boeclerus.

3. *Macedonicus.*] Verum ejus nomen erat Cestius. Cæterum Macedonici nomen sibi assumserat, quod olim in Macedonia militasset. Auctor ejus rei Appianus in v. bellorum Civil. *Voss.*

4. *Tib. Claudius Nero.*] De quo præter Suetonium cap. III. Dionem, adi Tacit. 5. Annal. & ejus interpretem clarissimum. *Schegk.* *Tib. Claudius Nero.*] Vide *Sueton. Tib.* 4. *Dio.* 48. *p.* 417.

5. *Quis non diversa præsentibus.*] Vera gnome, & ita vivitur: assidue natamus inter spei metusque fluctus. Dea illa incerta nos quoque habet incertos; dico

aut speret aut timeat? Livia nobilissimi & fortissimi viri Drusi Claudiani filia, genere, probitate, forma Romanarum eminentissima, quam postea conjugem Augusti vidimus, [1] quam transgressi ad Deos sacerdotem ac filiam, tum fugiens mox futuri sui Cæsaris arma, [2] vix bimum hunc Tiberium Cæsarem, vindicem Romani imperii,

dico eos, qui ab ea pendent. Manilius:

Et subtexta malis bona sunt, lacrymæque sequuntur
Vota, nec in cunctis servat Fortuna tenorem.

Sapientissimus Romanorum Seneca: *In secundis nemo confidat, in adversis nemo deficiat. alterna sunt vices rerum. Quid exsultas? ista, quibus veheris in summum, nescis ubi te relictura sint. Quid jaces? ad imum delatus es, nunc est resurgendi locus.* Plato quoque bona imagine: πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς, ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ, ἄνω καὶ κάτω στρέφεται: *Quidquid est, velut in Euripo, sursum deorsumque volvitur.* Lipsius.

1. *Quam transgressi ad Deos.*] Utramque Liviæ fortunam notat. Quæ bimum, inquit, filium sinu gestans, uno tantum comitante, deviis itineribus, fugiebat iram Cæsaris, eam postea ipsius Cæsaris conjugem vidimus, quinetiam, postquam ad superos migravit, sacerdotem pæne habuit, ac flaminem. Legi igitur, incolumi sententia, posset: *Quam transgressa ad Deos, sacerdotem pæne habuit, ac flaminem.* Nam Tacitus, Suetonius, Dio, noluisse Tiberium cælesti religione matrem honorari, nulla controversia tradiderunt. Quam tamen postea Claudius Imp. consecravit, Suetonio teste. *Manut.* *Quam transgressi ad Deos.*] Ita olim editum à Rhen. Bonhom. Gryph. volente Lipsio ad 13. Annal. Tacit. Dio lib. 56. *Tum vero immortalitatem ei tribuerunt, flaminesque & sacerdotem Liviam constituerunt, lictoreque uti eam in sacrificiis permiserunt.* Ovidius 4. de Ponto;

Nec pietas ignota mea est, vidit hospita tellus
In nostra sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, conjuxque sacerdos,
Numina jam facto non leviora Deo.

Conjux sacerdos, Livia, ut monuit flos litteratorum illibatus. Turbat hic doctissimus vir, & quod ajunt, in simpulo excitat fluctus. *Schegkius.* *Quam transgressi ad eos.*] Repone: *ad Deos.* Quomodo habet editio Basileensis anni MDXLII. item aliæ, quæ eam expressere. Cæterum Ursinus vocem *filiam*, ut ineptam, rejicit, malletque *illam.* Sed prorsus fallitur. Extat numisma Liviæ dextra pateram, læva hastam tenentis: in aversa autem parte Divi Augusti caput repræsentatur, cum literis circum, DIVVS AVGVSTVS PATER. Quo etiam pertinet numisma Claudii, qui eam postea consecravit. Hujus aversa pars itidem exhibet, S. P. Q. R. DIVAE IVLIAE AVGVSTI FILIAE. Nomen autem filiæ adsumpsit Livia, quod adoptione in Juliam familiam transierit, eamque nomen suum ferre Augustus jusserit. Quod clare Tacitus, Suetoniusque testantur. *Vossius.*

2. *Vix bimum.*] Vulgo, *cujus bimum.* Sed putida hæc lectio. In autographo fuit: *Cæsaris arma, uix bimum, &c.* Unde lego: *futuri sui Cæsaris arma, minus bimum, &c.* Quod comprobat quoque Vellejana χρῆσις, cui familiare τὸ *quam* reticere, ut supra me etiam monuisse

perii, [1] futurumque ejusdem Cæsaris filium, gestans sinu, per avia itinerum vitatis militum gladiis uno comitante, quo facilius occultaretur fuga, pervenit ad mare, & cum
76 viro Nerone pervecta in Siciliam est. Quod alieno testimonium redderem, in eo non fraudabo avum meum. quippe C. Vellejus, honoratissimo inter illos CCCLX judices loco [2] à Cn. Pompejo lectus, ejusdem, Marcique Bruti ac [3] Tironis præfectus fabrûm, vir nulli secundus, in Campania, digressu Neronis à Neapoli, cujus ob singularem cum eo amicitiam partium adjutor fuerat, gravis jam ætate & corpore, cum comes esse non posset, gladio se ipse transfixit. Inviolatam excedere Italia Cæsar passus Fulviam, Plancumque muliebris fugæ comitem. nam Pollio Asinius cum septem legionibus, diu retenta in potestate Antonii [4] Venetia, magnis speciosisque rebus circa [5] Altinum, aliasque ejus regionis urbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digressum è Brutianis castris post cædem ejus prædiximus, & pro-

monuisse memini. Firmatque idem supputatio annorum. Nam fuga hæc Neronis incidit in ann. V. C. DCCXII. Antonio, & Servilio Coss. Mortuus vero Tiberius anno V. C. DCCXXCIX. Proculo, & Nigrino Coss. anno ætatis septuagesimo, & octavo. Quod Suetonio, Tacito, Dioni, & aliis etiam, notatum. Horum ergo annorum computationem si quis accurate instituat, inveniet Tiberium, sub tempus Neronianæ fugæ, bimatu fuisse inferiorem. *Vossius.* *Vix bimum.*] Erat: *nus bimum.* hinc fecerant aliqui, *vix bimum:* quod *Aldus* approbavit & *Gruterus* edidit. *vix bimus*, est, *necdum bimus.* Boecler.

1. *Futurumque ejusdem Cæsaris filium.*] Eandem fortunæ vicissitudinem miratur Dio 48. p. 418. ὥστε καὶ τὸν ἐν τοῖς παραδοξοτάτοις συμβῆναι. ἥ τε γὰρ Λιουία αὕτη ἡ τοῦ Καίσαρος τότε φυγοῦσα, μετὰ ταῦτα αὐτῷ ἐγήματο, καὶ ὁ Τιβέριος οὗτος ὁ σὺν τοῖς τοκεῦσι τότε ἐκδρὰς, τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν αὐτοῦ διεδέξατο. Præcesserat de fuga Neronis & Liviæ, cui subjungit; *accidisse tum rem in maxime mirabilibus ponendam. Nam hæc Livia*, inquit, *quæ tum Cæsarem fugiebat, postea ipsi nupsit: & Tiberius iste, qui cum parentibus tum fugiebat, principatum Cæsaris postea accepit.* Boecl.

2. *A Cn. Pompejo lectus.*] Nescio quomodo convenire potius videtur, *à Cn. Pompejo lectos.* nam *legi loco honoratissimo inter plures*, non satisfacit auribus, multo minus animo. *Gruter.*

3. *Tironis.*] Lipsio placet, *Tib. Neronis:* quo modo Aldus emendavit.

4. *Venetia.*] Sic Livio l. II. & Floro l. III. c. III. quoque nominata. *Schegk.*

5. *Altinum.*] Venetiæ mediterranea urbs.

1. *Quæ*

propriæ claſſis factum ducem, conſiliis ſuis illectum, ac fide data, junxit Antonio. [1] Quo facto, quiſquis æquum ſe præſtiterit, ſciat non minus à Pollione in Antonium, quam ab Antonio in Pollionem eſſe collatum. Adventus deinde in Italiam Antonii, [2] præparatuſque contra eum Cæſaris habuit belli metum: ſed pax [3] circa Brundiſium compoſita. Per quæ tempora [4] Rufi Salvidieni ſceleſta conſilia patefacta ſunt. qui natus obſcuriſſimis initiis, parum

1. *Quo facto.*] Facile cuique perſuaſero, imo ſibi quiſque ipſe, ſcribendum, *Cui facto*. Fuit enim vetus ſcriptura, *Quoi*. ut & ſupra *quoique* repoſuimus, ubi pariter corruptum erat, *quoque*. Acidal. *Quo facto.*] *Acidalius* exiſtimabat ſcriptum fuiſſe, *Quoi facto*, ſive *cui facto*. ſed non opus eſt hac correctione, ut omnes vident. *Boeclerus*.

2. *Præparatuſque.*] Ita Rhenan. & Aldi editiones. *Præparatuſque.*] Lege *Paratuſque*. quo utuntur, pro, *apparatu*, Tacitus lib. II. *ne domum, ſervitia, & ceteros fortunæ paratus repoſceret*. Ovidius lib. 3. de Ponto:

Eſt opus exiguum, veſtriſque paratibus impar.

Manutius maluit cum Rhen. *præparatuſque*. non belle puto. *Schegk. Præparatuſque.*] Schegkius, magno aliorum applauſu, edidit, *paratuſque*. Sed noli aliquid mutare. Nam vulgata lectio nititur fide codicis Ms. *Præparatum* autem, pro παρασκευὴ, uſurpavit etiam Agellius lib. x. cap. XI. *in præparatu rei ruſticæ*. *Præparatus*, ut *apparatus*; imo & *paratus*; quomodo repoſuit Schegkius. Qua voce, præter Ovidium, Tacitumque, quos adducit, uſi etiam alii. In his Prudentius hymno in Hippolytum:

Poſtquam compoſito ſatis inſtruxere paratu
Martyris ad pœnam verbera, vincla feras. Voſſius.

3. *Circa Brundiſium.*] Solum conjectura eſt fulta hæc lectio. In *Ms.* pro, *circa*, legebatur, *contra*. Quod mihi mutare religio ſit. Sane *contra Brundiſium* valet è regione Brundiſii. Sic apud ſcriptorem Belli Hiſpanienſis: *Eo die Pompejus caſtra movit; & contra Hiſpalin in oliveto conſtitit*. Ita enim fuit in optimo omnium codicum Petaviano; non *circa*, ut vulgo edunt. Sic & Ammianus lib. XVII. ait, *contra Valeriam*. Similiter eadem vox capitur in inſcriptione veteri Collectionis Gruterianæ p. CCCCLXXXIX. numero IV. *contra ſe porticus, &c.* Voſſius.

4. *Rufi Salvidieni.*] Fuit accuſatus in Senatu ab ipſo Cæſare, populi Cæſariſque hoſtis judicatus, jugulatus eſt, ſupplicationes ejus rei ergo decretæ, Triumviriſque cuſtodia urbis mandata: Dio lib. 48. Suet. cap. 66. Et quod Vellejus ſubjungit ex equeſtri ordine conſulem creatum, hoc vult credo, Conſulem deſignatum nondum Senatorem ſive Senatorii ordinis. *Schegk. Rufi Salvidieni.*] *Dio* 48. p. 430. *Appian.* 5. ἐμφυλ. p. 710. ubi etiam illa *ars Cæſaris in evertendo Salvidieno*, aliis quoque Principibus in ſimili cauſſa non raro uſurpata. *Accitum* enim ad ſe propere, quaſi præſentia ejus ad negotium quoddam opus haberet, moxque ad exercitum remiſſurus cum eſſet, occidit. *Boeclerus*

rum habebat [1] summa accepisse, & proximus à Cn. Pompejo, ipsoque Cæsare [2] ex equestri ordine consul creatus esse, [3] nisi in id adscendisset, quo infra se & Cæsarem videret & remp. 77 [4] Tum expostulante consensu populi, quem gravis [5] urebat infesto mari annona, cum Pompejo quoque circa Misenum pax inita: qui haud absurde cum in

1. *Summa.*] Ita Lipsius. vulgo, *summam.*

2. *Ex equestri ordine consul creatus esse.*] Placeret magis, *creatum esse.* nam illud *creatus* ex verbo proximo, quod præcessit, factum est. *Ursin.* *Ex equestri ordine consul creatus esse.*] De Salvidieno Rufo sermo est, qui Consul creatus (ait Dio XLVIII.) nondum Senator. Atque hoc est, quod ait *ex equestri ordine.* Proximus autem à Pompejo & Cæsare ideo: quia illorum quoque uterque ad hoc fastigium venit, priusquam in Curiam aut Senatum. nec post eos alius, ante hunc Salvidienum. Cæsarem porro accipies, Octavianum. *Lipsius.* *Ex equestri ordine consul creatus esse.*] Cui ignotus hic Hellenismus? Catullus:

Ait fuisse navium celerrimus.

Virgilius:

Sensit medios delapsus in hostes.

Neutiquam sane audiendus Ursinus, qui in Vellejo legere malebat, *Cos. creatum esse.* Vossius.

3. *Nisi in id.*] Ita emendavit Cl. Puteanus. Antea legebatur, *nisi adscendisset.*

4. *Tum expostulante consensu populi.*] Utrinque coacti erant. Cæsar & Antonius à populo, Pompejus ab iis, quos secum habebat. Igitur nihil firmi in hac pace potuit esse. οἷα γὰρ οὐχ ἐθέλοντες, οὐδὲ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἀναγκασθέντες τὴν ὁμολογίαν πεποιημένοι, χρόνον οὐδένα αὐτῇ (ὡς εἰπεῖν) ἐπίμειναν, ἀλλ' εὐθὺς τὰς σπονδὰς λύσαντες διηνέχθησαν. *Quia enim non sponte neque suo consilio, sed coacti pacem fecerant, haud diu steterunt pactionibus, sed statim iis neglectis ad dissidium redierunt.* observante *Dione* 48. qui paullo ante pacis, circa Misenum initæ ac conditionum historiam describit. adde Appian. 5. ἐμφυλ. p. 713. Utraque pax, & illa Brundisina cum Antonio, & hæc Misenensis cum Pompejo, apud *Tac.* 1. A. 10, 4, & 5. refertur inter *arcana dominationis*, quippe ἀπάτης χάριν inita: *Pompejum imagine pacis, Lepidum specie amicitiæ deceptos: post Antonium Tarentino Brundisinoque fœdere & nuptiis sororis illectum.* τοσοῦτον μὲν δὴ καὶ τῆς στάσεως καὶ τῶν πολέμων παράλογός ἐστι, δίχη μὲν οὐδὲν τὰ πράγματα ἐχόντων, νομιζόντων, πρὸς δὲ δὴ τάς τε ἀεὶ χρείας καὶ τὰ συμφέροντα σφῶν, τό τε φίλιον καὶ τὸ πολέμιον ἐξεταζόντων καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς αὐτοὺς, ποτὲ μὲν ἐχθρούς, ποτὲ δὲ ἐπιτηδείους σφίσι πρὸς τὸν καιρὸν ἡγουμένων. *Adeo in discordiis intestinis bellisque omnia præter rationem eveniunt, ubi qui rerum potiuntur, non ex re ac jure, sed ex utilitate sua ac necessitudine amicos inimicosque existimant, atque ideo eosdem, nunc amicos, nunc inimicos, pro tempore & præsenti conditione habent.* dignissima erant, quæ hic è *Dione* 48. p. 427. legerentur, verba. *Boecler.*

5. *Urebat.*] Frustra conjector, qui *urgebat.* Varie usurpata ea vox: sic tamen, ut cum à prima significatione descivit, per *affligere* plerumque reddi possit. *Acidalius.*

1. *In*

in navi Cæsaremque & Antonium cœna exciperet, dixit: In carinis suis se cœnam dare. referens hoc dictum ad loci nomen, [1] in quo paterna domus ab Antonio possidebatur. [2] In hoc pacis fœdere placuit, Siciliam [3] Achaiamque Pompejo concedere. in quo tamen animus inquies manere non potuit: id unum tantummodo salutare adventu suo patriæ attulit, quod omnibus proscriptis, aliisque qui ad eum [4] ex diversis caussis fugerant, reditum salutemque pactus est. quæ res & alios clarissimos viros, & Neronem Claudium & M. Silanum, Sentiumque Saturninum [5] & Aruntium Actium restituit reip. [6] Statium autem Murcum, qui adventu suo classisque celeberrimæ vires ejus duplicaverat, insimulatum falsis criminationibus, quia talem virum collegam officii Mena [7] & Menecrates fasti-

1. *In quo paterna domus.*] Carinæ erat nomen vici Romani ad pedem clivi Capitolini, in quo tum erat domus Pompeii.

2. *In hoc pacis fœdere.*] Nescio, quomodo mihi magis placebat: *Inito hoc pacis fœdere.* quod nisi per te stabit, per me facile cadet. *Acidal.*

3. *Achaiamque.*] Achaia complecti totam Græciam non obscure hic ex Dione colliges, & provinciæ Achaiæ inesse Græciam docuit ex Pausaniæ lib. 7. Lipsius. *Sebegk.*

4. *Ex diversis caussis.*] Inepte Acidalius, *castris.* *Ex diversis caussis* dixit Vellejus, quia alii essent proscripti, alii obærati, alii animo in eum propensiore. Quo facit illud Appiani v. de bellis civilibus: Πομπήϊος γὰρ ἐκ τῶν προγραφῶν, καὶ κατεχόντων τοῦ στρατοῦ, καὶ τῆς δὲ τοῦ Λευκίου διαφορᾶς, ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνάμεως ἦρτο. *Pompejus enim ex proscriptis, & militaribus colonis, & hac ipsa Lucii simultate, multum existimatione ac viribus creverat.* Vossius.

5. *Et Aruntium Actium.*] Reponenda vetus lectio, quæ est in antiqua editione: *Et Aruntium, ac Titium, &c.* & postea legendum: *Statium autem Murcum, &c.* ut supra diximus. *Ursin.* *Et Aruntium Actium.*] Gentilitia duo nomina perperam juncta. Scribes, *Aruntium ac Titium.* M. autem Titius Dioni nominatur, & Vellejo bis infra. *Lipsius.*

6. *Statium autem Murcum.*] *Statium* lege & hic & alibi. cujus exitum scripsere Dio 48. (ubi ficto proditionis crimine, revera ideo subversus est, quia Pompejus eum videbat esse δραστήριον καὶ φρονηματώδη *strenuum acrisque animi*, quales dominantibus, aut principibus, qui suam fortunam animo non æquant, suspecti invisique sunt) & amplius Appianus 5. ἐμφυλ. pag. 712. *Boeclerus.*

7. *Et Menecrates.*] Habet exemp. vet. *& Menotrades fastidierant.* Burrer. *Et Menecrates.*] V.C. *Menotrades.* Forte, *Menocrates.* Græcis quidem dicitur Μενεκράτης: sed ε plerumque Latini in ο mutant. Sic Πτολεμαῖος *Ptolomæus*; Μεθώνη, *Mothone*; Κέρκυρα,

70 destituerit, quam Brutum & Cassium. Tum Cæsar & Antonius transjecerunt exercitus [1] in Macedoniam, & apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie con-

tutis conatu destituit fugitque: quorundam læta initia, in progressu, aut ante progressum, statim abrumpit. quibusdam temeritas etiam & ignavia ubique procedit: plurimi majore fortuna, quam sapientia utuntur. verum, quidquid diversitatis habent illæ Felicium notæ, *commune omnibus*, sed maxime præfidenter de successu sentientibus, *ancipitium* imminet. *Boecler.*

1. *In Macedoniam, & apud urbem Philippos.*] Sic est. Philippi isti in Macedoniâ extremâ Ptolomæo locantur, aliis in Thraciâ primâ. Sunt ad Strymonem fluvium, & subjacet planicies aptissima pugnæ. Victus in eâ Cassius & Brutus. Diversi omnino ab istis Philippi sunt in Thessaliâ, ubi Pompejus victus, ad Peneum flumen. Ergo jure miror, quid poëtis aliquot in mentem venerit confundere hæc loca & urbes, quasi si utrumque civile bellum in iisdem campis depugnatum. Lucanus inquit

Romanas acies iterum vidêre Philippi.

quem tamen excuses, quasi Philippi iterum viderint, sed non iidem. Manilio quid facias? qui sic lib. 1.

—— ducibus jurata cruentis
Arma Philippæos implerunt agmine campos.
Vix etiam siccâ miles Romanus arenâ
Ossa virûm lacerosque prius superastitit artus,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.

Nam vult in iisdem campis atque adeo vestigiis pugnasse Augustum, quibus patrem: & milites superstitisse cadavera & ossa. Quid poëtas culpo? Florus historicus idem peccat: *Brutus & Cassius, comparatis ingentibus copiis, eandem illam, quæ fatalis Cn. Pompejo fuit, arenam insederant.* Hoc autem tam verum est, ut centum aliquot milliaria sint interjecta. Vide Dionem XLVII. & Appianum IV. Civil. quorum uterque situm Philipporum, ubi Brutinum prœlium, accuratè designat & describit. *Lipsius. In Macedoniam, & apud urbem Philippos.*] Recte Manilium, Florum, & alios refellit Lipsius, qui Philippensem pugnam in iisdem Philippicis campis commissam scribunt, in quibus Cæsar cum Pompejo ante dimicaverat. Immerito autem in consortionem culpæ trahunt quidam Virgilium, quod sub finem primi Georg. dixerit:

Romanas acies iterum videre Philippi.

Nam ipse postea se explicat, cum ait:

Nec fuit indignum superis bis sanguine nostro
Æmathiam & latos Æmi pinguescere campos:

Ut non sit dubium, quin geminos Philippos intelligat Maro: illos, qui in Thessalia sunt, & alteros, qui in Macedonia ad Hæmum montem. Reliqui omnes poëtæ lapsi; inter quos & Ovidius XV. Met. Nisi excipere lubeat auctorem epigrammatis, quod extat in Catalectis veterum Poëtarum:

In Macetum campis ultus jam Cæsaris umbras
Sum patris, Augustus belloque armisque superbus;
Namque meos sensit fugiens Antonius enses, &c.

At quid hic Augustum bello contra Antonium Cæsaris manes ultum esse ait? Omnino id de Bruto Cassioque accipiendum. Lege igitur:

Jamque meos sensit, &c.

Nihil enim certius, quam duo prœlia intelligi. *Vossius. In Macedoniam & apud urbem Philippos.*] Scriptores hujus belli notavit ad *Flor.* 4, 7. *Camers.*

Dio

concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulſis hoſtibus caſtra Cæſaris cepit. nam ipſe Cæſar, etiamſi infirmiſſimus valetudine erat, obibat munia ducis, [1] oratus etiam ab Artorio medico, ne in caſtris remaneret, manifeſte denuntiatione [2] quietis territo. Id autem in quo Caſſius fuerat, fugatum ac male multatum [3] in altiora ſe receperat loca. Tum Caſſius ex ſua fortuna eventum collegæ æſtimans, [4] cum dimiſiſſet evocatum juſſiſſetque nun-

Dio 47. & *Zonaras t.* 2. qui prolixius ferme, quam alias ſolet, exponit, quæ à Dione mutuatur. *Boecler.*

1. *Oratus etiam ab Artorio medico.*] Valde celebre eſt hoc ſomnium & eventu ipſo nobile, ideoque diligenter ſcriptoribus hujus belli annotatum. *Aliqui* inter argumenta providentiæ hæc talia etiam gentilibus oblata ponunt, divinituſque immitti credunt; *alii* præſtigiis Diabolicis accenſent (vide de hoc ipſo ſomnio Artorii aliiſque *Lactant.* 2. 8.) *quidam* naturæ quandam vim hic comminiſcuntur, præſertim qui *Homeri* propoſitum diſquirunt, Heroibus tantum ſomnia tribuentis. Verum ut de tali ſomnio, quale hic habemus, valde durum fuerit affirmare, *ex cauſſis naturalibus ortum eſſe:* ita cetera dubitatio non parum difficultatis videtur habere. *Servaſſe Deum etiam gentilium Heroas & è periculis ereptos majoribus rebus adhibuiſſe*, negari nec poteſt, nec debet. Quocirca nec pugnat cum Divina Philoſophia, ſi dicas; *Incolumitatem talium virorum curæ Deo fuiſſe; ejuſque curæ partem ſomniorum fatidicorum immiſſione aliquando oſtenſam.* At vero ea ſomnia ex ipſis *ſpeciebus* per ſomnium oblatis non uniuſmodi ſunt, aut una æſtimatione comprehendi queunt. Quæ in Sacris codicibus leguntur exempla, nullas habent *imagines idololatricas, neque vel Deorum vel ſacrorum ethnicorum ſimulacra*, quanquam ethnicis oſtenſa, præferunt: ſed in ſomnio Artorii, Minerva virum monet, alibi Jupiter in templo ſuo, è ſinu ſuo futura promit. Unde merito ambigas, *an Deus immittendis homini pagano ſomniis, profani cultus imagines adhibere voluerit.* Inquis: *ſi Diaboli præſtigiis id aſſignas, unde & quomodo Diabolus præſcire eventum pugnæ Philippenſis potuit?* Hic ergo videatur forte diſtinctio facienda inter *illas profanas ſpecies, quatenus è cauſſis naturalibus & quotidiani uſus reliquiis phantaſia offeruntur;* & *inter diſpenſationem divinam, quæ emergentibus naturaliter ſimulacris ſignificamenta μαντικῶς conjungere*, ſive *naturæ occupationem ad futurorum indicia dirigere poteſt.* Conſule *Tertullian. lib. de anima* 46. *Zwinger. Theatr. Volum.* 5. *lib.* 4. *tit. de inſomniis. Pontan. Philocal.* 10, 21. Boecler.

2. *Quietis.*] Somnii in quiete.

3. *In altiora ſe receperat loca.*] Ita *Gruterus, Sylburgius*, aliique edidere. Poteſt tamen omitti illud, *ſe*; quoniam à principe editione abeſt, quod jam *Voſſianæ* notæ advertere. *Boecler.*

4. *Cum dimiſiſſet evocatum.*] Titinium Centurionem Valerius lib. 9. c 9. nominat, uterque bene. Dio lib. 55. *Sicut & evocatorum ſummam dicere non poſſum, uti illis Auguſtus cœpit, cum primum, cum veteranos patris contra Antonium convocavit, ſervavitque deinde, & ſunt una adhuc legio, peculiares ſuas habens vites*, (ſic malo cum Cujacio

nuntiare sibi, quæ esset multitudo ac vis hominum, quæ ad se tenderet, tardius eo nunciante, cum in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, [1] neque pulvere facies aut signa denotari possent; existimans hostes esse qui irruerent, lacerna caput circumdedit, extentamque cervicem [2] interritus liberto præbuit. Deciderat Cassii caput, cum evocatus advenit, nuncians Brutum esse victorem. qui cum imperatorem prostratum videret; Sequar, inquit, eum, quem mea occidit tarditas; & ita in gladium [3] incubuit. Post paucos deinde dies Brutus conflixit cum hostibus, & victus acie, cum in tumulum nocte ex fuga se recepisset, impetravit à Stratone Ægeate, familiari suo, ut manum morituro commodaret sibi; rejectoque lævo super caput brachio, cum mucronem gladii

ejus

ῥάβδους vertere, *vites*, quam Xylandro parum considerato ad ritum, *fasces*) *quemadmodum centuriones*. Proinde Vellejus appellat *evocatum*, quia ex illorum numero Valerius centurionem, quia vite honoratus. Vitis enim insigne Centurionum. Plinius; *Centurionum manu vitis, atque etiam in delictis, pœnam ipsam honorat*. Et Juvenali vitis pro Centurionatu:

—— *aut vitem posce libello*.

Schegkius.

1. *Neque pulvere.*] Bucretius meus, *præ* desiderari putat, atque inserit: *neque præ pulvere*. Et erroris quidem in eo facilis occasio. *Acidal.* *Neque pulvere.*] Frustra legunt *neque præ pulvere*. Nam *præ* intelligitur. Ut cum dicimus, *gaudio lachrymari*, *amore emori*, aliaque id genus. *Vossius*.

2. *Interritus liberto præbuit.*] Pandaro ut nuncupat Aurelius Victor. Sed lego, *Pindaro*, ex Valerio Maximo lib. VI. cap. VIII. Plutarcho in Antonio, Brutoque, Appiano lib. IV. Bell. Civ. ac Dione lib. XLVII. *Vossius*.

3. *Incubuit.*] Vulgò pessime, *occubuit*. *Incubuit.*] Valerius Maximus. Nam C. Cassium error à semetipso pœnas exigere coëgit. Inter illum enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos varium ipsisque ducibus ignotum eventum, missus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, ut specularetur quonam in statu res M. Bruti essent: dum crebros excessus viæ petit, quia tenebrarum obscuritas, hostesne an commilitones occurrerent, dignoscere non sinebat, tardius ad Cassium rediit. Quem is exceptum ab hostibus, omniaque in eorum potestatem recidisse existimans, finire vitam properavit: cum & castra hostium invicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent. Titinii vero non obliteranda silentio virtus, qui oculis paulisper hæsit, inopinato jacentis ducis spectaculo attonitus; deinde profusus in lachrymas, Etsi imprudens, inquit, imperator caussa tibi mortis fui: tamen ne id ipsum impunitum sit, accipe me fati tui comitem. Superque exanime corpus ejus jugulo suo gladium capulo tenus demisit: ac permisto utriusque sanguine, duplex victima jacuit, Pietatis hæc, Erroris illa.

1. *Emicat.*]

ejus dextera tenens, ſiniſtræ admoviſſet mammillæ, ad eum ipſum locum, qua cor [1] emicat, impellens ſe in vulnus, uno ictu transfixus exſpiravit. Protinus Meſſalla, fulgentiſſimus juvenis, proximus in illis caſtris Bruti Caſſiique auctoritati, cum eſſent qui eum ducem poſcerent, ſervari beneficio Cæſaris maluit, quam dubiam ſpem armorum tentare amplius. Nec aut Cæſari quidquam ex victoriis ſuis fuit lætius, quam ſervaſſe Corvinum; aut majus exemplum [2] hominis grati ac pii, quam Corvinus in Cæſarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clariſſimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum [3] Hortenſiumque eminentiſſimorum civium filios fortuna abſtulit. [4] nam Varro ad ludibrium moriturus Antonii, digna illo ac vera de exitu ejus magna cum libertate [5] ominatus eſt. [6] Druſus Livius

Juliæ

1. *Emicat.*] Pulſat.

2. *Hominis grati ac pii.*] Notat hujus in Meſſalla pietatis exemplum etiam *Appianus* 5. ἐμφυλ. ubi Octavius Cæſar cladem perpeſſus, exercituque exutus, à Meſſalla, quem tamen olim proſcripſerat, cum jam in ejus poteſtatem veniſſet, conſervatus eſt. *Boecl.*

3. *Hortenſiumque.*] Fallor an ejus filii mentio apud Suetonium: *Pleroſque modeſtia & pudore terruit, in quibus Ortalum, Q. Hortenſii oratoris nepotem.* & Tacitum 11. Annal. *quo magis mirum fuit, quod preces M. Ortali nobilis juvenis, in paupertate manifeſta, ſuperbius accepiſſet. Nepos erat oratoris Hortenſii.* Si verum, oppido juvenem tempore obitus paterni fuiſſe oportet. *Schegkius.*

4. *Nam Varro.*] Quis autem iſte Varro? videatur meritiſſimâ ἐξοχῇ noſter ille intellegi, cui Fama quam Æternitas magis æqua. Illa nomen ejus ſervat, hæc ſcripta non adſpexit: quorum tamen feracius vix fuit aliud ingenium Græcum aut Romanum. Sed videatur inquam iſte intellegi: non tamen poteſt. Nam proſcriptus quidem à Triumviris Varro, ſed certantibus de ſalute ejus, quibus aliqua honeſti cura, vicit Fuſius Calenus amicus Antonii, & eum ad ſe recepit. Ita tempeſtatem illam evaſit. Appianum vide, & Agell. l. XI. cap. X. Pugnæ autem Philippenſi non opinor interfuiſſe. Ætas militiâ & iis actionibus virum ſolvebat: & aliquot ſane annis poſt vixit. Quid verba facio: in lectulo ſuo obiit, non properata aliqua morte: ut clare ſcribit Valerius lib. VIII. *Terentius Varro, non annis, quibus ſæculum æquavit, quam ſtilo vivacior fuit. In eodem enim lectulo & ſpiritus ejus, & egregiorum operum curſus exſtinctus eſt.* Ergo alius iſte Varro, quem velim omnino magis Vellejus retexiſſet. *Lipſius.*

5. *Ominatus eſt.*] Livius de Æmilio Paullo: *Ac prope certa ſpe ominatos eſſe homines; finem eſſe Macedonico bello.* Schegkius.

6. *Druſus Livius.*] Ita poſt exceſſum

Auguſti

[1] Juliæ Augustæ pater & [2] Varus Quinctilius, ne tentata quidem hostis misericordia, alter se ipse in tabernaculo interemit: Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, [3] cum se insignibus honorum velasset, jugulatus est.
72 Hunc exitum M. Bruti partium septimum & trigesimum annum agentis fortuna esse voluit: [4] corrupto animo ejus in

Augusti Liviam demum dictam constat, κτ᾽ ἀπόληψιν ergo locutus Vellejus. Sic & Plinius lib. VII. cap. XIII. *Inter se steriles, ubi cum aliis junxere, gignunt: sicut Augustus, & Julia.* Sic habent Mss. non *Livia*, ut edunt. Similiter Flavius Josephus *Liviam* ubique Ἰουλίαν appellat. Nec aliter jam olim vertit Rufinus. Ut non sit audiendus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis, ad numerum MMLIII. ubi non dubium esse ait, quin librario mendo nomen Juliæ apud Josephum jam olim irrepserit. *Vossius.*

1. *Juliæ Augustæ pater.*] *Liviæ*, reponendum puto. *Manut.* *Juliæ Augustæ pater.*] *Liviæ* mavult Aldus: sed vulgatam jam olim ad Tacitum firmavit Lipsius. *Juliæ Augustæ pater.*] Vir doctus *Liviæ* reponendum putat, non conscisco. Tacitus lib. 1. Annal. *Livia in familiam Juliam, nomenque Augustæ adsumebatur.* Et lib. 5. *Julia Augusta mortem obiit, ætate extrema.* Dio lib. 56. *Et sacerdotem Liviam, quæ tunc Julia etiam Augustæque cognomen acceperat.* At ita infra. Quid tum? Liviam vocat, sed non Augustam. Hoc observate ex nummis, lapidibus, historicisque verum cognomen *Augustæ* perpetuo *Juliæ*. *Liviæ* numquam assignari. *Schegk.* *Juliæ Augustæ pater.*] Alii *Liviæ* reponunt: qua correctione minime quidem opus erat. Licet enim tum temporis nondum *Julia* diceretur, nihil tamen impedit, quo minus *Vellejus*, respectu secuti temporis, nomen præsertim illustrius, quo prius inumbratum est, adhibeat. *Boecler.*

2. *Varus Quinctilius.*] Ad eum scripsit Horat. lib. 1. Od. 18.

3. *Cum se insignibus honorum velasset.*] More priscorum mortalium hoc tali casu, Livius libr. 5. agens de capta urbe à Gallis, prodit: *adeo haud secus, quam venerabundi intuebantur in ædium vestibulis sedentes viros, præter ornatum, habitumque humano augustiorem, majestate etiam, quam vultus gravitasque oris præ se ferebat.* De Cleopatra Dio, & Florus lib. 4. cap. 11. *In Mausoleum se recepit, ubi maximo, quam solebat, induta cultu, in differto odoribus solio, juxta suum se collocavit Antonium.* De Olympia Alexandri matre Justin. lib. 14. Adi Plutarchum. Deinde in violenta morte, suprema illis cura honeste cadere. De Lucretia Ovid. Fastor. II.

Tunc quoque jam moriens ne non procumbat honeste
Respicit, hæc etiam cura cadentis erat.

Lege Sueton. Cæsar. Agellium libr. 15. Plutarch. de claris mulieribus passim. *Schegkius.*

4. *Corrupto animo ejus.*] Omnes consentiunt in reprehensione ejus parricidii, etiam qui alias vehementer laudant Brutum. Valde autem notanter fatalem in hoc Bruti Cassiique vindictam demonstrant *Appian.* 4 ἐμφυλ. p. 667. & *Dio* 48. pr. *Vellejus* Noster acuta sententia animadvertit, unius temeritatem facti omnes virtutes corrupisse ac extinxisse. quod sane ita solet in magnis sceleribus, post quæ vix ac ne vix quidem attolli ad virtutem pristinam animus potest. *Appianus* ab eadem mente: ἀλλὰ & τοῖσδε ἡ ποιν αὐτοῖς

[1]in diem, quæ illi omnes virtutes unius temeritate facti abstulit. Fuit autem [2]dux Cassius melior, quanto vir Brutus. è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. in altero major vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reip. interfuit, Cæsarem potius habere quam Antonium principem, tantum retulisset habere Brutum quam Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domitii, nuper à nobis visi, eminentissimæ ac [3]nobilissimæ simplicitatis viri, avus hujus Cn. Domitii clarissimi juvenis, occupatis navibus, cum magno sequentium consilia sua comitatu, fugæ fortunæque se commisit, semetipso contentus duce partium. [4]Statius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni commissa sibi parte [5]exercituum naviumque [6]Sex. Pompejum, Cn. Magni filium, qui ex Hispania revertens, Siciliam armis occupaverat, petit. ad quem & è Brutianis castris & ex Italia, aliisque terrarum partibus, quos præsenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. [7]quippe nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus:

αὐτοῖς ἀντίθετον ἐς ἄπαντα ἦν τὸ ἄγος τὸ ἐς Καίσαρα. utrobique subindicatur, caussa dissimilis animi generisque; fortuna scilicet animadvertens & vindicans & omnia retro dans. *Boecler.*

1. *In diem.*] Commodius, si legatur, *Corrupto animo ejus una die, &c.* Manut.

2. *Dux Cassius melior.*] Characteristica comparatio, opportune χρήσεως & κρίσεως πολιτικῆς ἕνεκα inserta. Fecit idem *Appianus* 4. ἐμφυλ. p. 661. & 667. *Boecler.*

3. *Nobilissimæ simplicitatis.*] Eam quoque formam sermonis in nostro sæpicule est deprehendere. Ponit autem *simplicitatem* pro universa virtute & prisca morum integritate, quam (ut de Scythis eleganter lib. 2. Justin. prædicat) antiqui homines rudibus illis non tam bonarum, quam malarum artium seculis, magis ingeniis, quam legibus; magis vitiorum ignoratione & naturæ bonitate, quam virtutum præceptis institutisque disputacium philosophorum coluerunt. *Acidal.*

4. *Statius Murcus.*] *Statius Murcus* hujus sui consilii triste postea præmium tulit, de quo infra 2, 77. *Boecl.*

5. *Exercituum.*] Prima editio: *exercitu.* Malim unitatis numero, *exercitus.* Lipsius.

6. *Sex. Pompejum.*] Eleganter autem in hoc capite initia *belli cum Sex. Pompejo* designantur. cujus *scriptores Camers ad Flor.* 4, 1. collegit. adde *Dion.* 48. *Boecler.*

7. *Quippe nullum habentibus statum.*] Interpretor, nullum statum firmumque ducem habentibus. Possis etiam scribere & distinguere: *nullum habentibus*

idoneus; cum fortuna non electionem daret, sed perfugium ostenderet; exitialemque tempestatem fugientibus statio pro portu foret.
73 Hic adolescens erat studiis rudis, sermone barbarus, impetu strenuus, manu promtus, [1] cogitatione celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum libertus, servorumque servus; speciosis invidens, ut pareret humillimis: quem senatus pæne totus, adhuc è Pompejanis constans partibus, [2] post Antonii à Mutina fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas provincias decreverat, revocatum ex Hispania, ubi adversus eum clarissimum bellum Pollio Asinius prætorius gesserat, in paterna bona restituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is, tum ut prædiximus, occupata Sicilia, servitia fugitivosque in numerum exercitus sui recipiens, magnum modum legionum effecerat; perque Menam & Menecratem, paternos libertos, præfe-

ctos

tibus, statim quilibet. Facile, inquit, & cito quemcunque ducem arripiebant, qui habebant nullum. *Lipsius. Quippe nullum habentibus statum.*] Loquitur cum jurisconsultis, quos vide de cap. diminut. *Schegk. Quippe nullum habentibus statum.*] Interpretantur alii, *nullum statum firmumque ducem habentibus*; sed, meo judicio, plane præter mentem Paterculi; cui, ut puto, sententia ea; duci cuilibet sese aptare, quibus nulla est conditio vitæ tolerabilis. *Statûs* heic est nomen substantivum, non adjectivum. Livius lib. 25. cap. 17. *Si non libertas servitute potior sit; tamen omni præsenti statu spem cuique novandi res suas blandiorem esse.* Gruterus. *Statum.*] Ita status publici commutatio 2, 35. odisse statum præsentem 2, 91. nullum statum habentes 2, 72. ita statum concupiscere 2, 2. *Boeclerus.*

1. *Cogitatione celer.*] Primitus editi: *cogitator celer.* Certum mihi scribere: *concitatu celer.* Depressum enim hic ubique Pompejum istum Vellejus it, revera vilem, bardum, & patri dissimillimam prolem. Et fuit revera concitatu celer, magis quam cogitatu (quod in laudem valeat:) id est, ὀξύθυμος & ὀργίλος. *Lipsius. Cogitatione celer.*] In vet. exempl. erat: *cogitator celer. Lipsius* mallet, *concitatu celer*, ut τὸ ὀξύθυμον notetur, *cogitandi celeritatem* in laude esse. Non assenserim ita scripsisse *Vellejum.* nam & *manu promtus* in laude est, quod tamen hic Pompejo tribuitur, accipiendum itaque fuerit, non illo eximio significatu, quo *cogitationis celeritas* summis tantum ingeniis convenit, sed illa media notatione, qua consilii qualiscumque capiendi & decernendi volubilitas, ut sic dicam, indicetur: quam ego animi audacis, inquieti, præcipitis prolem dixerim. *Boecler.*

2. *Post Antonii à Mutina fugam.*] Vulgo, *post Antonianam fugam.*

1. *Pira-*

ctos classium, latrociniis ac prædationibus infestato mari, ad se exercitumque tuendum rapto utebatur, cum eum non d:puderet, vindicatum armis ac ductu patris sui mare infeltare [1] piraticis sceleribus. Fractis Brutianis Caf- 74
sianisque partibus, Antonius transmarinas obiturus provincias substitit; Cæsar in Italiam se recepit, eamque longe quam speraverat tumultuosiorem reperit. [2] quippe L. Antonius consul, vitiorum fratris sui consors, sed [3] virtutum, quæ [4] interdum in illo erant, expers, modo apud vete-

1. *Piraticis sceleribus.*] Cogitabam leviter an *piraticis celocibus*. Vulgatum tamen absit ut damnem. *Lipsius. Piraticis sceleribus.*] Non damnat hanc lectionem Lipsius. Leviter tamen suspicatur, *piraticis celocibus*, scriptum fuisse Vellejo. Quod probare non possum. Nam *celox*, juxta Gellium, Nonium, Fulgentium, & alios, breve & exiguum navigii genus. Non autem Pompejum celocibus, aut myoparonibus, sed triremibus, & quadriremibus, mare infestasse, satis est manifestum. Idcirco, *piratas navales*, ei attribuit Florus lib. IV. cap. VIII. ut bene aliis observatum. Locum Flori, qui in editis exemplaribus diverse legitur, ita scribendum arbitror: *O quam diversus à patre! ille Cilicas extinxerat, hicce piratas navales agitare.* Cujus vestigia comparent in optimo Mss. codicum Nazariano, in quo fuit: *hisce pirata navalis agitare.* A quo minimum abeunt reliqui Mss. ut ex iis cognoscas, qui variantes lectiones collegere. *Voss.*

2. *Quippe L. Antonius.*] Scripsere hoc bellum, quos ad *Flor.* 4. 5. *Camers* notavit. quibus adde *Dion.* 48. Boecl.

3. *Virtutum, quæ interdum in illo erant, expers.*] Rarum quippe *monstrum, nulla virtute redemptum*; hoc est, aliquem vitiis omnimodis infamem esse, neque ullo commendabilem merito. unde Tiberius apud Tacitum l. I. Annal. cap. 46. *C. Cæsari forte orto sermone L. Sullam irridenti; omnia Sullæ vitia, & nullam ejusdem virtutem habiturum prædixit.* ubi nos de hac re uberiora. At de Lucio isto Antonio, eadem plane prodita L. Floro lib. 4. cap. 5. *Semper alias L. Antonii pessimum ingenium Fulvia, gladio cincta virilis militiæ, agitabat.* adeo ut mirer, virum artium harum peritissimum eo loci reponere *piissimum*. neque enim ullus omnino auctorum laudat Lucium, nisi Appianus. nec tamen is simpliciter, sed quatenus arbitratur bellum excitasse, non stabiliendæ suæ potentiæ caussa, verum vindicandæ in pristinam libertatem Reipub. ceterum, & illi falluntur, qui *interdum* heic idem notare volunt quod *interim*. non profecto: ut palam facimus ad locum Taciti l. I. Hist. cap. 71. *Otho interim contra spem omnium, non deliciis neque desidiâ torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria; & cuncta ad decorem imperii composita. eoque plus formidinis adferebant falsæ virtutes, & vitia reditura.* Gruterus.

4. *Interdum.*] Notabis & hic, *interdum* esse idem quod *interim*: ut creberrime in Apuleio: cujus unico exemplo contentus esto, lib. 3. Metam. *Quati fores interdum, & frequenti clamore januæ nostræ perstrepi.* Nec aliter accipio apud Justinum lib. II. *Movebat hæc multitudo hostium, respectu paucitatis suæ, Alexandrum: sed interdum reputabat,* quanta

veteranos criminatus Cæsarem, modo eos, [1] qui juste di-
visione prædiorum nominatisque colonis agros amise-
rant, ad arma conciens, magnum exercitum conflave-
rat. Ex altera parte uxor Antonii Fulvia, nihil muliebre
præter corpus gerens, omnia armis tumultuque misce-
bat. Hæc belli sedem Præneste ceperat. Antonius pulsus
undique viribus Cæsaris Perusiam se contulerat: Plan-
cus Antonianarum adjutor partium, spem magis osten-
derat auxilii, quam opem ferebat Antonio. Usus Cæsar
virtute & fortuna sua, Perusiam expugnavit; Antonium
inviolatum dimisit. [2] in Perusinos magis ira militum,
quam voluntate sævitum ducis. urbs incensa, cujus ini-
tium incendii princeps ejus loci fecit [3] Macedonicus; qui
subjecto rebus ac penatibus suis igni, transfixum se gla-
75 dio flammæ intulit. Per eadem tempora exarserat in
Campania bellum, quod, professus eorum, qui perdide-
rant agros, patrocinium, ciebat [4] Tib. Claudius Nero,
prætorius & pontifex, Tib. Cæsaris pater, magni vir ani-
mi doctissimique ingenii. id quoque adventu Cæsaris se-
pultum atque discussum est. Quis Fortunæ mutationes,
quis dubios rerum humanarum casus satis mirari queat?
[5] quis non diversa præsentibus contrariaque exspectatis
aut

quanta res cum ista paucitate gessisset, quantosque populos fudisset. Acidalius. *Interdum.*] Sententia vocis solita non necesse ut mutetur.

1. *Qui juste.*] Revera *injuste*, vel potius *injusta*. Nec sensit aut scripsit aliter, etsi adulator Vellejus. *Lips.* *Qui juste.*] Lipsius *injuste*, vel *injusta* legendum putat. atque ita quidem ter monebat: sed *Vellejus* Cæsareanis factis ubique colorem appingit, aut juris titulum. *Boecler.*

2. *In Perusinos.*] *Suetonius* tamen diversum testatur in *Aug.* 15. *Perusia capta, in plurimos animadvertit: orare veniam, vel excusare se conantibus una voce ocurrens, Moriendum esse.* Boeclerus.

3. *Macedonicus.*] Verum ejus nomen erat Cestius. Cæterum Macedonici nomen sibi assumserat, quod olim in Macedonia militasset. Auctor ejus rei Appianus in v. bellorum Civil. *Voss.*

4. *Tib. Claudius Nero.*] De quo præter Suetonium cap. 111. Dionem, adi Tacit. 5. Annal. & ejus interpretem clarissimum. *Schegk.* *Tib. Claudius Nero.*] Vide *Sueton. Tib.* 4. *Dio.* 48. *p.* 417.

5. *Quis non diversa præsentibus.*] Vera gnome, & ita vivitur: assidue natamus inter spei metusque fluctus. Dea illa incerta nos quoque habet incertos;
dico

aut ſperet aut timeat? Livia nobiliſſimi & fortiſſimi viri Druſi Claudiani filia, genere, probitate, forma Romanarum eminentiſſima, quam poſtea conjugem Auguſti vidimus, [1] quam tranſgreſſi ad Deos ſacerdotem ac filiam, tum fugiens mox futuri ſui Cæſaris arma, [2] vix bimum hunc Tiberium Cæſarem, vindicem Romani imperii,

dico eos, qui ab ea pendent. Manilius:

Et ſubtexta malis bona ſunt, lacrymæque ſequuntur
Vota, nec in cunctis ſervat Fortuna tenorem.

Sapientiſſimus Romanorum Seneca: *In ſecundis nemo confidat, in adverſis nemo deficiat. alterna ſunt vices rerum. Quid exſultas? iſta, quibus veheris in ſummum, neſcis ubi te relictura ſint. Quid jaces? ad imum delatus es, nunc eſt reſurgendi locus.* Plato quoque bona imagine: πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς, ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ, ἄνω καὶ κάτω στρέφεται: *Quidquid eſt, velut in Euripo, ſurſum deorſumque volvitur.* Lipſius.

1. *Quam tranſgreſſi ad Deos.*] Utramque Liviæ fortunam notat. Quæ bimum, inquit, filium ſinu geſtans, uno tantum comitante, deviis itineribus, fugiebat iram Cæſaris, eam poſtea ipſius Cæſaris conjugem vidimus, quinetiam, poſtquam ad ſuperos migravit, ſacerdotem pæne habuit, ac flaminem. Legi igitur, incolumi ſententia, poſſet: *Quam tranſgreſſa ad Deos, ſacerdotem pæne habuit, ac flaminem.* Nam Tacitus, Suetonius, Dio, noluiſſe Tiberium cæleſti religione matrem honorari, nulla controverſia tradiderunt. Quam tamen poſtea Claudius Imp. conſecravit, Suetonio teſte. *Manut.* *Quam tranſgreſſi ad Deos.*] Ita olim editum à Rhen. Bonhom. Gryph. volente Lipſio ad 13. Annal. Tacit. Dio lib. 56. *Tum vero immortalitatem ei tribuerunt, flamineſque & ſacerdotem Liviam conſtituerunt, lictoreque uti eam in ſacrificiis permiſerunt.* Ovidius 4. de Ponto;

Nec pietas ignota mea eſt, vidit hoſpita tellus
In noſtra ſacrum Cæſaris eſſe domo.
Stant pariter natuſque pius, conjuxque ſacerdos,
Numina jam facto non leviora Deo.

Conjux ſacerdos, Livia, ut monuit flos litteratorum illibatus. Turbat hic doctiſſimus vir, & quod ajunt, in ſimpulo excitat fluctus. *Schegkius.* *Quam tranſgreſſi ad eos.*] Repone: *ad Deos.* Quomodo habet editio Baſileenſis anni MDXLII. item aliæ, quæ eam expreſſere. Cæterum Urſinus vocem *filiam*, ut ineptam, rejicit, malletque *Iliam*. Sed prorſus fallitur. Extat numiſma Liviæ dextra pateram, læva haſtam tenentis: in averſa autem parte Divi Auguſti caput repræſentatur, cum literis circum, DIVVS AVGVSTVS PATER. Quo etiam pertinet numiſma Claudii, qui eam poſtea conſecravit. Hujus averſa pars itidem exhibet, S. P. Q. R. DIVAE IVLIAE AVGVSTI FILIAE. Nomen autem filiæ adſumpſit Livia, quod adoptione in Juliam familiam tranſierit, eamque nomen ſuum ferre Auguſtus juſſerit. Quod clare Tacitus, Suetoniuſque teſtantur. *Voſſius.*

2. *Vix bimum.*] Vulgo, *cujus bimum.* Sed putida hæc lectio. In autographo fuit: *Cæſaris arma, uus bimum, &c.* Unde lego: *futuri ſui Cæſaris arma, minus bimum, &c.* Quod comprobat quoque Vellejana χρῆσις, cui familiare τὸ *quam* reticere, ut ſupra me etiam monuiſſe

perii, [1] futurumque ejusdem Cæsaris filium, gestans sinu, per avia itinerum vitatis militum gladiis uno comitante, quo facilius occultaretur fuga, pervenit ad mare, & cum
76 viro Nerone pervecta in Siciliam est. Quod alieno testimonium redderem, in eo non fraudabo avum meum. quippe C. Vellejus, honoratissimo inter illos CCCLX judices loco [2] à Cn. Pompejo lectus, ejusdem, Marcique Bruti ac [3] Tironis præfectus fabrûm, vir nulli secundus, in Campania, digressu Neronis à Neapoli, cujus ob singularem cum eo amicitiam partium adjutor fuerat, gravis jam ætate & corpore, cum comes esse non posset, gladio se ipse transfixit. Inviolatam excedere Italia Cæsar passus Fulviam, Plancumque muliebris fugæ comitem. nam Pollio Asinius cum septem legionibus, diu retenta in potestate Antonii [4] Venetia, magnis speciosisque rebus circa [5] Altinum, aliasque ejus regionis urbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digressum è Brutianis castris post cædem ejus prædiximus, & pro-

monuisse memini. Firmatque idem supputatio annorum. Nam fuga hæc Neronis incidit in ann. V. C. DCCXII. Antonio, & Servilio Coss. Mortuus vero Tiberius anno V. C. DCCXXCIX. Proculo, & Nigrino Coss. anno ætatis septuagesimo, & octavo. Quod Suetonio, Tacito, Dioni, & aliis etiam, notatum. Horum ergo annorum computationem si quis accurate instituat, inveniet Tiberium, sub tempus Neronianæ fugæ, bimatu fuisse inferiorem. *Vossius.* *Vix bimum.*] Erat: *nus bimum.* hinc fecerant aliqui, *vix bimum:* quod *Aldus* approbavit & *Gruterus* edidit. *vix bimus*, est, *necdum bimus.* Boecler.

1. *Futurumque ejusdem Cæsaris filium.*] Eandem fortunæ vicissitudinem miratur Dio 48. p. 418. ὥστε καὶ τοῦτ' ἐν τοῖς παραδοξοτάτοις συμβῆναι. ἥτε γὰρ Λιουία αὐτὴ ἡ τὸν Καίσαρα τότε φυγοῦσα, μετὰ ταῦτα αὐτῷ ἐγήματο, καὶ ὁ Τιβέριος οὗτος ὁ σὺν τοῖς τοκεῦσι τότε ἐνδεής, τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν αὐτοῦ διεδέξατο. Præcesserat de fuga Neronis & Liviæ, cui subjungit; *accidisse tum rem in maxime mirabilibus ponendam. Nam hæc Livia*, inquit, *quæ tum Cæsarem fugiebat, postea ipsi nupsit: & Tiberius iste, qui cum parentibus tum fugiebat, principatum Cæsaris postea accepit.* Boecl.

2. *A Cn. Pompejo lectus.*] Nescio quomodo convenire potius videtur, *à Cn. Pompejo lectos.* nam *legi loco honoratissimo inter plures*, non satisfacit auribus, multo minus animo. *Gruter.*

3. *Tironis.*] Lipsio placet, *Tib. Neronis:* quo modo Aldus emendavit.

4. *Venetia.*] Sic Livio l. II. & Floro l. III. c. III. quoque nominata. *Schegk.*

5. *Altinum.*] Venetiæ mediterranea urbs.

1. *Quo*

propriæ claſſis factum ducem, conſiliis ſuis illectum, ac fide data, junxit Antonio. [1] Quo facto, quiſquis æquum ſe præſtiterit, ſciat non minus à Pollione in Antonium, quam ab Antonio in Pollionem eſſe collatum. Adventus deinde in Italiam Antonii, [2] præparatuſque contra eum Cæſaris habuit belli metum: ſed pax [3] circa Brundiſium compoſita. Per quæ tempora [4] Rufi Salvidieni ſceleſta conſilia patefacta ſunt. qui natus obſcuriſſimis initiis, parum

1. *Quo facto.*] Facile cuique perſuaſero, imo ſibi quiſque ipſe, ſcribendum, *Cui facto.* Fuit enim verus ſcriptura, *Quoi.* ut & ſupra *quoique* repoſuimus, ubi pariter corruprum erar, *quoque.* Acidal. *Quo facto.*] *Acidalius* exiſtimabat ſcripium fuiſſe, *Quoi facto*, ſive *cui facto.* ſed non opus eſt hac correctione, ut omnes vident. *Boeclerus.*

2. *Præparatuſque.*] Ita Rhenan. & Aldi editiones. *Præparatuſque.*] Lege *Paratuſque.* quo utuntur, pro, *apparatu*, Tacitus lib. II. *ne domum, ſervitia, & ceteros fortunæ paratus repoſceret.* Ovidius lib. 3. de Ponto:

Eſt opus exiguum, veſtriſque paratibus impar.

Manutius maluit cum Rhen. *præparatuſque.* non belle puto. *Schegk.* *Præparatuſque.*] Schegkius, magno aliorum applauſu, edidit, *paratuſque.* Sed noli aliquid mutare. Nam vulgata lectio nititur fide codicis Ms. *Præparatum* autem, pro παρασκευὴν, uſurpavit etiam Agellius lib. x. cap. XI. *in præparatu rei ruſticæ.* *Præparatus*, ut *apparatus*; imo & *paratus*; quomodo repoſuit Schegkius. Qua voce, præter Ovidium, Tacitumque, quos adducit, uſi etiam alii. In his Prudentius hymno in Hippolytum:

Poſtquam compoſito ſatis inſtruxere paratu
Martyris ad pœnam verbera, vincla feras. Voſſius.

3. *Circa Brundiſium.*] Solum conjectura eſt fulta hæc lectio. In *Ms.* pro, *circa*, legebatur, *contra.* Quod mihi mutatè religio ſit. Sane *contra Brundiſium* valet è regione Brundiſii. Sic apud ſcriptorem Belli Hiſpanienſis: *Eo die Pompejus caſtra movit, & contra Hiſpalim in oliveto conſtitit.* Ita enim fuit in optimo omnium codicum Petaviano; non *circa*, ut vulgo edunt. Sic & Ammianus lib. XVII. ait, *contra Valeriam.* Similiter eadem vox capitur in inſcriptione veteri Collectionis Gruterianæ p. CCCCLXXXIX. numero IV. *contra ſe porticus, &c.* Voſſius.

4. *Rufi Salvidieni.*] Fuit accuſatus in Senatu ab ipſo Cæſare, populi Cæſariſque hoſtis judicatus, jugulatus eſt, ſupplicationes ejus rei ergo decretæ, Triumviriſque cuſtodia urbis mandata: Dio lib. 48. Suet. cap. 66. Et quod Vellejus ſubjungit ex equeſtri ordine conſulem creatum, hoc vult credo, Conſulem deſignatum nondum Senatorem ſive Senatorii ordinis. *Schegk.* *Rufi Salvidieni.*] *Dio* 48. p. 430. *Appian.* 5. ἐμφυλ. p. 710. ubi etiam illa *ars Cæſaris in evertendo Salvidieno*, aliis quoque Principibus in ſimili cauſſa non raro uſurpata. *Accitum* enim ad ſe propere, quaſi præſentia ejus ad negotium quoddam opus haberet, moxque ad exercitum remiſſurus eum eſſet, occidit. *Boeclerus*

rum habebat [1] summa accepisse, & proximus à Cn. Pompejo, ipsoque Cæsare [2] ex equestri ordine consul creatus esse, [3] nisi in id adscendisset, quo infra se & Cæsarem videret & remp. [4] Tum expostulante consensu populi,
77 deret & remp. [4] Tum expostulante consensu populi,
quem gravis [5] urebat infesto mari annona, cum Pompejo quoque circa Misenum pax inita: qui haud absurde cum in

1. *Summa.*] Ita Lipsius. vulgo, *summam.*

2. *Ex equestrè ordine consul creatus esse.*] Placeret magis, *creatum esse*. nam illud *creatus* ex verbo proximo, quod præcessit, factum est. *Ursin.* *Ex equestri ordine consul creatus esse.*] De Salvidieno Rufo sermo est, qui Consul creatus (ait Dio XLVIII.) nondum Senator. Atque hoc est, quod ait *ex equestri ordine*. Proximus autem à Pompejo & Cæsare ideo: quia illorum quoque uterque ad hoc fastigium venit, priusquam in Curiam aut Senatum. nec post eos alius, ante hunc Salvidienum. Cæsarem porro accipies, Octavianum. *Lipsius.* *Ex equestri ordine consul creatus esse.*] Cui ignotus hic Hellenismus? Catullus:

Ait fuisse navium celerrimus.

Virgilius:

Sensit medios delapsus in hostes.

Neutiquam sane audiendus Ursinus, qui in Vellejo legere malebat, *Consul creatum esse.* Vossius.

3. *Nisi in id.*] Ita emendavit Cl. Puteanus. Antea legebatur, *nisi adscendisset.*

4. *Tum expostulante consensu populi.*] Utrinque coacti erant. Cæsar & Antonius à populo, Pompejus ab iis, quos secum habebat. Igitur nihil firmi in hac pace potuit esse. οἷα γὰρ οὐκ ἐθέλοντες, οὐδὲ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἀναγκασθέντες τὴν ὁμολογίαν πεποιημένοι, χρόνον οὐδένα αὐτῇ (ὡς εἰπεῖν) ἐπέμειναν, ἀλλ' εὐθὺς τὰς σπονδὰς λύσαντες διηνέχθησαν. *Quia enim non sponte neque suo consilio, sed coacti pacem fecerant, haud diu steterunt pactionibus, sed statim iis neglectis ad dissidium redierunt.* observante Dione 48. qui paullo ante pacis, circa Misenum initæ ac conditionum historiam describit. adde Appian. 5. ἐμφυλ. p. 713. Utraque pax, & illa Brundisina cum Antonio, & hæc Misenensis cum Pompejo, apud *Tac.* 1. A. 10, 4. & 5. refertur inter *arcana dominationis*, quippe ἀπάτης χάριν inita: *Pompejum imagine pacis, Lepidum specie amicitiæ deceptos: post Antonium Tarentino Brundisinoque fœdere & nuptiis sororis illectum.* τοσοῦτον μὲν δὴ καὶ τῆς στάσεως καὶ τοῦ πολέμου παράλογός ἐστι, δίκῃ μὲν οὐδὲν τῶν τὰ πράγματα ἐχόντων, νομιζόντων, πρὸς δὲ δὴ τάς τε ἀεὶ χρείας καὶ τὰ συμφέροντα σφῶν, τό τε φίλιον καὶ τὸ πολέμιον ἐξεταζόντων· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς αὐτοὺς, ποτὲ μὲν ἐχθροὺς, ποτὲ δὲ ἐπιτηδείους σφίσι πρὸς τὸν καιρὸν ἡγουμένων. *Adeo in discordiis intestinis bellisque omnia præter rationem eveniunt, ubi qui rerum potiuntur, non ex re ac jure, sed ex utilitate sua ac necessitudine amicos inimicosque existimant, atque ideo eosdem, nunc amicos, nunc inimicos, pro tempore & præsenti conditione habent.* dignissima erant, quæ hic è *Dione* 48. p. 427. legerentur, verba. *Boecler.*

5. *Urebat.*] Frustra conjector, qui *urgebat*. Varie usurpata ea vox: sic tamen, ut cum à prima significatione descivit, per *affligere* plerumque reddi possit. *Acidalius.*

1. In

in navi Cæſaremque & Antonium cœna exciperet, dixit: In carinis ſuis ſe cœnam dare. referens hoc dictum ad loci nomen, [1] in quo paterna domus ab Antonio poſſidebatur. [2] In hoc pacis fœdere placuit, Siciliam [3] Achaiamque Pompejo concedere. in quo tamen animus inquies manere non potuit: id unum tantummodo ſalutare adventu ſuo patriæ attulit, quod omnibus proſcriptis, aliiſque qui ad eum [4] ex diverſis cauſſis fugerant, reditum ſalutemque pactus eſt. quæ res & alios clariſſimos viros, & Neronem Claudium & M. Silanum, Sentiumque Saturninum [5] & Aruntium Actium reſtituit reip. [6] Statium autem Murcum, qui adventu ſuo claſſiſque celeberrimæ vires ejus duplicaverat, inſimulatum falſis criminationibus, quia talem virum collegam officii Mena [7] & Menecrates faſti-

1. *In quo paterna domus.*] Carinæ erat nomen vici Romani ad pedem clivi Capitolini, in quo tum erat domus Pompeii.

2. *In hoc pacis fœdere.*] Neſcio, quomodo mihi magis placebat: *Inito hoc pacis fœdere.* quod niſi per te ſtabit, per me facile cadet. *Acidal.*

3. *Achaiamque.*] Achaia complecti totam Græciam non obſcure hic ex Dione colliges, & provinciæ Achaiæ ineſſe Græciam docuit ex Pauſaniæ lib. 7. Lipſius. *Schegk.*

4. *Ex diverſis cauſſis.*] Inepte Acidalius, *caſtris.* *Ex diverſis cauſſis* dixit Vellejus, quia alii eſſent proſcripti, alii obærati, alii animo in eum propenſiore. Quo facit illud Appiani v. de bellis civilibus: Πομπήϊος γὰρ ἐκ τῶν προγραφῶν, καὶ κατοικισμῶν τῶν στρατῶν, καὶ τῆς δὲ τοῦ Λευκίου διαφορᾶς, ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνάμεως ἦρτο. *Pompejus enim ex proſcriptis, & militaribus colonis, & hac ipſa Lucii ſimultate, multum exiſtimatione ac viribus creverat.* Voſſius.

5. *Et Aruntium Actium.*] Reponenda vetus lectio, quæ eſt in antiqua editione: *Et Aruntium, ac Titium, &c.* & poſtea legendum: *Statium autem Murcum, &c.* ut ſupra diximus. *Urſin.* *Et Aruntium Actium.*] Gentilitia duo nomina perperam juncta. Scribes, *Aruntium ac Titium.* M. autem Titius Dioni nominatur, & Vellejo bis infra. *Lipſius.*

6. *Statium autem Murcum.*] *Statium* lege & hic & alibi. cujus exitum ſcripſere Dio 48. (ubi ficto proditionis crimine, revera ideo ſubverſus eſt, quia Pompejus eum videbat eſſe δραστήριον καὶ φρονηματώδη *ſtrenuum acriſque animi*, quales dominantibus, aut principibus, qui ſuam fortunam animo non æquant, ſuſpecti inviſique ſunt) & amplius Appianus 5. ἐμφυλ. pag. 712. *Boeclerus.*

7. *Et Menecrates.*] Habet exemp. vet. *& Menotrades faſtidierant.* Burrer. *Et Menecrates.*] V.C. *Menotrades.* Forte, *Menocrates.* Græcis quidem dicitur Μενεκράτης: ſed ε plerumque Latini in ο mutant. Sic Πτολεμαῖος *Ptolomaus*; Μεθώνη, *Methone*; Κέρκυρα,

 Cor-

78 fastidierant, Pompejus in Sicilia interfecerat. Hoc tractu temporum Octaviam sororem Cæsaris M. Antonius duxit uxorem. Redierat Pompejus in Siciliam, Antonius in transmarinas provincias: [1] quas magnis momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, producto eorum exercitu in Syriam, [2] interfectoque legato Antonii concusserat: qui virtute & ductu Ventidii una cum Parthorum copiis, celeberrimoque juvenum Pacoro regis filio extinctus est. [3] Interim Cæsar per hæc tempora, ne res disciplinæ inimicissima otium corrumperet militem, [4] crebris in Illyrico Dalmatiaque expeditionibus, patientia periculorum bellique experientia durabat exercitum. Eadem tempestate Calvinus Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi comparandique antiquis exempli auctor fuit. quippe [5] primipili centurionem nomine * Vibillium, ob turpem ex acie fugam, fuste

Corcyra; Βερενίκη *Beronice*, aliaque hujus generis. *Vossius.*

1. *Quas magnis momentis.*] Observa *momentis* pro motibus. quomodo & apud alios legisse, sic quasi per nebulam meminisse videor. Nam exempla in promptu nulla. immo ecce tibi unum Senecæ, Epist. 50. *Exemplum* (clavi) *à piscibus tractum est, qui cauda reguntur, & levi ejus in utrumque momento velocitatem suam flectunt.* Acidal. *Quas magnis momentis.*] *Florus* 4,9. adscriptique à *Camerte* Auctores, quibus addendus *Dio* 48. Boecl.

2. *Interfectoque legato Antonii.*] Atqui ille se interfecerat. Florus: *Saxa, ne veniret in potestatem, à gladio suo impetraverat.* Lipsius. *Interfectoque legato Antonii.*] Saxam intelligit Vellejus. Atqui illum sibi manus intulisse, ex Floro objicit Lipsius. Sed in hoc quoque Florum fugit ratio. Mihi Vellejana sententia multo verior; præsertim propugnante eam Dione lib. XLVIII. Apud quem obiter moneo, Δεκίδιος Σάξας legendum, non Ξέξας, ut ex aliis, ita auctoritate Zonaræ, ejus exscriptoris: apud quem tamen legitur Δεκίδλιος. Mendose. *Vossius.*

3. *Interim Cæsar per hæc tempora.*] Alterutrum superfluum est, vel *interim*, vel *per hæc tempora*. Oro enim propter hoc quid utraque conjungantur? Sed ecce, aliud habeo. Neutrum delendum, una minima vocula transposita: *Interim Cæsar, ne per hæc tempora, res disciplinæ.* *Per hæc tempora* valet, ea temporum conditione, ut quibus in armis habere militem pro Repub. non necesse foret. *Acidal.*

4. *Crebris in Illyrico, &c.*] De quibus *vid. Dio.* 49. *Appian. Illyr. Liv. epit.* 132. *Hist. miscell.* 7, 7. Boecler.

5. *Primipili centurionem.*] In legione tria genera peditum: *hastati, principes*, & qui omnes antestabant, *triarii*. In singulis deni centuriones, ab ordine in hastatis & principibus nominati; nimirum primus hastatus, primus princeps; secundus hastatus, secundus princeps; tertius,

[1] fuſte percuſſit. Creſcente in dies & claſſe & fama Pompeii, Cæſar molem belli ejus ſuſpicere ſtatuit. Ædificandis navibus contrahendoque militi ac remigi, navalibuſque [2] adſueſcendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus eſt [3] M. Agrippa : virtutis nobiliſſimæ, labore, vigilia, 79

tertius, & uſque ad decimum. In *triariis* diſpar. non enim primus triarius, ſed primipilus, primipili centurio primus centurio appellabatur. hic primus in legione poſt tribunum, qui parebat legato, ut legatus Imperatori. Hæc ſtrinxi è Vegetio & uberrimo Manutii noſtri de hoc tractatu *Schegkius.*

* *Vibillium.*] Ita antiq. cod. vulgo, *Jubillium.*

1. *Fuſte percuſſit.* Ritu priſco, milites vel fuſtibus vel vitibus caſtigare, vitibus plerumque Romanos, fuſtibus extraneos. Livii Epitoma l. 57. *Quem militem extra ordinem deprehendit, ſi Romanus eſſet vitibus; ſi extraneus virgis cecidit.* Honeſtior autem pœna vitis quam fuſtis. Plinius lib. 14. cap. 1. *Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordine ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat.* Hinc lex à Gracchis lata, qua fuſtium pœna eximebant Latinos. Plutarchus in Gracchis. Putidum ſit adſuere de militaribus pœnis jam pertractatis plane, pleneque. Burr. Ms. *fuſti percuſſit.* Bonhom. *fuſtem percuſſit.* forte, an *fuſtim percuſſit*, eleganti genere, ſi quid mutandum. *Schegk.* *Fuſte percuſſit*] Ms. lectio, *fuſti.* *Percutere* autem in fuſtigatione nihil aliud, quam φονεύειν. Sic *percuſſores*, φονεῖς. Quæ moneo, ne quis audiat illos, qui apud Livium lib. v. *fuſtuarium*, leve ſupplicii genus eſſe arbitrantur. Sane clare docet Polybius lib. VI. hac pœna condemnatos ad mortem uſque cædi ſolere. Afficiebantur autem fuſtuario, ut idem docet, qui falſum dixiſſent teſtimonium, qui furtum feciſſent, qui juvenibus abuterentur, aut qui ter ob idem delictum eſſent puniti. Etiam qui infamiam alteri feciſſent. Hinc leges XII. Tabb. *Si quis occentaſit malum carmen, ſive condidiſit, quod infamiam faxit, flagitiumve alteri, capital eſto.* Tales enim ex cautione XII. Tabb. fuſte punitos, docent Porphyrio in Horatii lib. II. epiſt. 1. & Cornutus in Perſii ſatyram 1. In veteri item inſcriptione Romana Collect. Grut. p. CIↃCXIV. fuſtuario ſubdi jubentur molendinarii, qui fraudem feciſſent. Alia de fuſtuario ſcire qui deſideret, adeat ea, quæ Lipſio notata libro de Militia Romana quincto, Dialogo duodevigeſimo. *Voſſ.* *Fuſte percuſſit.*] Alii *fuſti.* Pertinet hoc quoque ad Vellejanæ ſcriptionis commendationem, quod exempla quarumcunque rerum publice utilium ſubinde, non ſine gravitate, annotat: ſicut hoc loco & alibi, diſciplinam militarem vindicatam, in cujus ſcilicet ſinu ac tutela ſerenus tranquilluſque beatæ pacis ſtatus acquieſcit, ut loquitur *Valer.* 2, 7. pr. De *pœnis militaribus* valde erudita ſunt, quæ tradit *P. Faber ſemeſtr.* 1, 17. Caſtigabantur autem milites, vel *fuſtibus* (quæ coërcitio communis militibus & paganis erat) vel *vitibus*, quæ proprie militaris animadverſio. Poteſt autem etiam de ξυλοκοπίας, quam deſcribit *Polyb. lib. 6.* *Vellejus* intelligi. Adde *Cal. Rhodigin.* 26. *c. ult.* *Lipſ. milit. Rom.* 1. 18. Boecler.

2. *Adſueſcendo.*] Active poſitum *adſueſcere*, pro adſuefacere. *Acidal.*

3. *M. Agrippa.*] *Ignobilem loco, bonum militia & victoriæ ſocium*, Tacit. 1. vocat. adi Horat. Oda 6. Senecam patrem Controverſ. 11. Dion. Appian.

 1. *Paren-*

vigilia, periculo invictus, [1] parendique sed uni scientissimus, aliis sane imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens. Hic in Averno ac Lucrino lacu speciosissima classe fabricata, quotidianis exercitationibus militem remigemque ad summam & militaris, & maritimæ rei perduxit scientiam. Hac classe Cæsar, cum prius, [2] despondente ei Nerone, cui ante nupta fuerat, Liviam, auspicatis reip. ominibus duxisset eam uxorem, [3] Pompejo Siciliæque bellum

1. *Parendique sed uni scientissimus.*] Soli Augusto nimirum parere doctus, ceteris omnibus se anteponebat. Atque hoc ipsum magnum est in magno ingenio, scienter parere Principi aut Regi. Cujus artis summam dixeris expressam à *Dione* 53. ubi *Agrippam, cum multa imo pleraque gloriosa consilia Augusto suppeditaret, & facta patraret, nihil tamen prorsus ejus gloria sibi arrogasse*, refert, οὐδὲ ἐπὶ βραχὺ τῆς δόξης αὐτῶν ἀντιποιεῖσθαι, inquit. Honores quoque ab Augusto sibi delatos in ipsius potius gloriam usumque dispensabat, quam in suam lubidinem. Hujus est illa primaria ad aulicam vitam disciplina, qua *virum in aula victurum duabus sibi rebus consulere oportere* ostendit, *primo difficultates rerum in se recipiendo, amoliendoque; deinde, consummatæ perfectæque rei nomen & gloriam ipsis (Principibus) relinquendo*. Δυοῖν παρῄνει τὸν ἄνδρα τὸν συνθησόμενον, τὸ μὲν δυσχερείας αὐτὸν τῶν πραγμάτων ἀποσκεδαννύναι, τὴν δὲ δὴ καλλωπίζεσθαι ἐν ἐκείνοις φυλάσσειν. Quem *Dionis* è 49. p. 450. locum (ab interprete, priore moniti membro, parum congrue versum; *ut negotio præfectus difficultatem ejus à se removeret*. non enim, ut *difficultatem à se removeat*, *quasi declinando; sed ut amoliatur, id est, expediat eam sustinendo agendoque*, dicitur) merito Majoribus Principum administris commendavit *Lipsius* 3. *polit.* 11, 14. cum præsertim memorabilia sint, quæ in Dione præcedunt, de ingenio Regum, omnium rerum gloriam sibi vindicante, aliis invidente. *Boeclerus.*

2. *Despondente ei Nerone.*] Ἐξέδωκε δὲ αὐτὴν αὐτῷ ὁ ἀνὴρ ὥσπερ τις πατὴρ, inquit *Dio* 48. *p* 438. *Elocabat autem Liviam ipse maritus, tanquam Patris loco.* Scilicet hoc schema quærebatur rei, quasi maritus sponte concederet Augusto uxorem. Revera autem *Tib. Neronis matrimonio Liviam, & quidem prægnantem, abduxit*, ut simplicius loquitur *Suetonius Aug.* 62. sicut & Prudentes apud *Tacit.* 1. A. 10, 7. increpant, *abductam Neroni uxorem, & consultos per ludibrium Pontifices, an concepto, necdum edito partu rite nuberet.* Ergo inter *flagitia dominationis*, id est, loco idoneo ac proprio referuntur hæc talia à *Clapmario* 5. *Arcan.* 3. Operæpretium autem fuerit cognoscere, quæ *Dio* circa responsum Pontificum ἐπιχαριτῶς annotat. fallor an minime inusitata sunt recentiori quoque ævo ejus adulationis exempla, qua omnia Principum honesta atque inhonesta excusare, etiam illis mos est, quorum conditionem dignitatemque valde videantur ista dedecere. *Boecler.*

3. *Pompejo Siciliaque bellum, &c.*] Præter scriptores supra laudatos, accurate hæc omnia exequitur *Dio lib.* 48. & 49. Boecl.

1. *Veliam.*]

bellum intulit. Sed virum humana ope invictum, graviter eo tempore fortuna concussit. quippe longe majorem partem classis circa [1] Veliam [2] Palinurique promontorium, adorta vis Africi laceravit ac distulit. Ea patrando bello mora fuit, [3] quod post ea dubia, & interdum ancipiti fortuna gestum est. nam & classis eodem loco vexata est tempestate, & ut navali primo prœlio apud [4] Mylas ductu Agrippæ pugnatum prospere; ita inopinato classis adventu, gravis sub ipsius Cæsaris oculis circa [5] Tauromenium accepta clades: neque ab ipso periculum abfuit. Legiones quæ cum Cornificio erant legato Cæsaris, expositæ in terra, pæne à Pompejo oppressæ sunt. Sed ancipitis fortuna temporis matura virtute correcta. Explicatis quippe utriusque partis classibus, pæne omnibus exutus navibus Pompejus Asiam fuga petivit. jussuque M. Antonii, cujus opem petierat, dum inter ducem & sup-

1. *Veliam.*] *Velia* opidum, quod olim *Helia*, ad Sinum Pæstanum; Plinio. *Byle*, *Elea*, (ab Elea præterfluente fluvio) & *Belea* βύλη καὶ βελέα, Stephano quoque dicitur. Strabo *Eleam* ἐλέα, suo tempore, antea *Hyleam* ὑελή, & *Ellam* ἔλλη, appellatam scribit. Υ'ελήτων, meminit nummus argenteus meus. *S. Bonifacio* est Gabrieli Bartio. *Ortel.*

2. *Palinurique.*] *Palinurus* παλίνουρος, Plinio, Virgilio, Paterculo, Horatio, Dioni & Straboni, promontorium Pæstani sinus. portum dicit Halicarnassæus 1. De eodem Virg. 6. Æneid.

Æternumque locus Palinuri nomen habebit.

Niger *Palinuro.* Ortel.

3. *Quod post ea dubia, &c.*] Quid audio? anceps fortuna alia, quam dubia? hoc enim interjecta particula *interdum* innuit. sed ea traducta, scribe: *dubia interdum & ancipiti.* Nisi tamen dicas, ancipitem esse periculosam & hac quadam ratione à dubia diversam. ancipitia enim sine certo periculo tangi & tractari nequeunt: In dubiis non item est. Et hoc tamen putidum & puerile. Quin potius voculam trajiciamus, ut monstratum. *Acidal.*

4. *Mylas.*] *Mylæ* μύλαι, Ptolomæo, Paterculo, Appiano, Plinio, Silio, Dioni, Suetonio, & Thucydidi, Siciliæ urbs. *Milazon*, vel *Milazzo*, Fazello & Aretio hodie appellatur. *Ortel.*

5. *Tauromenium.*] *Tauromenia*, Siciliæ colonia, priscis *Naxus* vocata; ut Plinius & Solinus testantur. *Tauromenium* ταυρομένιον, habet Ptolem[illegible] & Paterculus. *Taurus* olim, loc[illegible]cabatur, Diodoro teste 15. Vibius dicit aliter *Eusebonæora* nuncupari. Naxon *Schison* hodie nominari, scribunt Fazellus, & Aretius, *Tauromena* Anonymus quidam. Tauromenium & Naxos, diversa sunt apud Strabonem. *Col. Aug. Tauromen.* est in Tiberii nummo. testis Goltzii Thesaurus. *Ortel.*

ſupplicem tumultuatur, & nunc dignitatem retinet, nunc vitam precatur, [1] à Titio jugulatus eſt. cui in tantum duravit hoc facinore contractum odium, ut mox ludos in theatro Pompeii faciens, execratione populi, ſpectaculo

80 quod præbebat pelleretur. Acciverat gerens contra Pompejus bellum ex Africa, Cæſar Lepidum cum XII ſemiplenis legionibus. Hic vir omnium vaniſſimus, neque ulla virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritus, exercitum Pompeii, quia propior fuerat, ſequentem non ipſius, ſed Cæſaris auctoritatem ac fidem, ſibi junxerat: inflatuſque amplius XX legionum numero, in id furoris proceſſerat, ut [2] inutilis in aliena victoria comes, quam diu moratus erat, diſſidendo [3] in conſiliis Cæſaris & ſemper diverſa iis quæ aliis placebant dicendo, totam victoriam ut ſuam interpretaretur; audebatque denunciare Cæſari, excederet Sicilia. [4] Non ab Scipionibus aliiſque veteribus Romanorum ducum, quidquam auſum patratumque fortius, quam tunc à Cæſare. Quippe cum [5] inermis & lacernatus eſſet, præter nomen nihil trahens, ingreſſus caſtra Lepidi, evitatis, quæ juſſu hominis praviſſimi tela in eum [6] jacta erant, cum lacerna ejus perforata eſſet lancea, Aquilam legionis rapere auſus eſt. Scires quid intereſſet inter duces. Armati inermem ſecuti ſunt; deci-

1. *A Titio jugulatus eſt.*] Phrygiæ in oppido Midaio, ut Dio, an, Mileti, ut Florus, & Appianus. *Schegk.* *A Titio jugulatus eſt.*] Dubitat Schegkius, acciderıtne id Phrygiæ in oppido Midaio, ut ait Dio, an Mileti, ut Florus, & Appianus, aſſerunt. Mihi erraſſe Dionem certum eſt. De Mileto enim teſtatur ſcriptor ejuſdem propemodum temporis, atque omni exceptione major, Strabo Geog. lib. III. *Voſſius.*

2. *Inutilis in aliena victoria.*] Vetus editio, *inutilis aliena victoria comes.*

3. *In conſiliis Cæſaris.*] Venuſtius, *Cæſari. Diſſidere* cum dandi caſu pro auferendi cum præpoſitione. *Acidal.*

4. *Non ab Scipionibus.*] Factum tam memorabile Auguſti, quod hoc capite exponitur, ſcripſere etiam *Dio* 49. *p.* 455. *Appian.* 5. ἐμφυλ. *p.* 742. *& ſeq. Liv. epit.* 129. *Hiſtor. miſcell.* 7, 6. *Sueton. Aug.* 16. Tacitus, una voce *exuendi* opportune huc accommodata rem complectitur I. A. 2, I. *Boecler.*

5. *Inermis & lacernatus.*] Adi Dionem, cui alia mens ſedet. *Schegk.*

6. *Jacta.*] Princeps editio, *acta.* Quod etiam Latinum eſt: *agere tela,* pro *adigere* apud Cæſarem legitur.

I. Quam

decimoque anno, quam ad dissimillimam vitæ suæ potentiam pervenerat Lepidus, & à militibus & à fortuna desertus, pulloque velatus amiculo, inter ultimam confluentium ad Cæsarem turbam latens, genibus ejus advolutus est. Vita rerumque suarum dominium concessa ei
sunt. spoliata [1] quam tueri non poterat dignitas. Subita 81
deinde [2] exercitus seditio (qui plerumque [3] contemplatus frequentiam suam, è disciplina desciscit; & quod cogere se putat posse, rogare non sustinet) partim severitate, partim liberalitate discussa principis. Speciosumque per id tempus adjectum supplementum [4] Campanæ colo-

1. *Quam tueri non poterat.*] Manut. *intueri.* Suetonius narrat Lepidum supplicem concessa vita Circeis in perpetuum relegasse. *Schegk.*

2. *Exercitus seditio.*] De hac seditione ejusque compositione & supplemento Campanæ coloniæ accuratè *Dio* 49. *p.* 456. *&* 457. *Appian.* 5. ἐμφυλ. *p.* 744. *Hist. misc.* 7, 6. Noster præcipuam artem componendæ seditionis *Severitatem comitatis mixtura temperatam* hoc loco innuit. Vide Lips. 6. *polit.* 4. & hac occasione nota, *Libro Primo Annalium Taciti, singulari prorsum arte copiaque id argumentum, de seditionibus militaribus, earumque remediis, tractatum ac veluti exemplo perfectæ commentationis perscriptum esse.* Boecler.

3. *Contemplatus frequentiam suam.*] Simile dictum Tacito lib. 1. Annal. *Illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere.* Schegk.

4. *Campanæ coloniæ.*] Tota hæc res explicata ab uno Dione, lib. XLVIII. qui de hac ipsâ seditione, & ejus placamentis: Οὕτω μὲν τότε τοὺς στρατιώτας κατέστησε. καὶ τὸ μὲν ἀργύριον αὐτίκα, τὴν δὲ χώραν οὐ πολλῷ ὕστερον αὐτοῖς ἔδωκεν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξήρκεσεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ τότε οὖσα, προσεξεπρίατο ἄλλην τε καὶ παρὰ Καμπανῶν τῶν ἐν τῇ Καπύῃ οἰκούντων συχνὴν (καὶ γὰρ ἐποικίας ἡ πόλις πολλῶν ἐδεῖτο) καὶ αὐτοῖς τότε ὕδωρ τὸ Ἰούλιον ὀνομασμένον, ἐφ' ᾧ καὶ τὰ μάλιστα διὰ πάντων ἀγάλλονται, τήν τε χώραν τὴν Κνωσίαν, ἣν καὶ νῦν ἔτι καρποῦνται, ἀντέδωκε: *Atque ita milites tunc quidem composuit: & argentum statim, agros non multo post iis dedit. Quoniam enim publici, qui tunc erant, non sufficiebant, etiam alios emit à Campanis illis, qui Capuam incolunt, eosque multos (multis enim coloniis indigebat ea urbs) & ipsis tum aquam Juliam, quâ maximè omnium gaudent, tum terram Cnosiam* (*Gnosiam* melius: estque Gnosus in Cretâ:) *quâ etiam nunc fruuntur, eorum loco dedit.* Omnia hæc quasi de industriâ scripta ad Velleii lucem: & quis scit, si non à Dione istinc sumpta? Quod tamen hic scribitur: *ejus reditus erant publici*, pravum est. Quid *reditus* ad rem præsentem? nec eos sanè emit Cæsar, sed agros. In editione prima: *ejus relicti erant publici.* Certum habeo, *ejus reliqui:* Id est, Capua reliquos habebat agros publicos, qui nondum attributi, & qui non venerant in divisionem. Hos (Dione palam narrante) ab iis emit Cæsar. *Lipsius.*

coloniæ. ejus reditus erant publici: pro his longe uberiores reditus duodecies H-S in Creta insula redditi, & aqua promissa, quæ hodieque singulare & salubritatis [1] instar & amœnitatis ornamentum est. Insigne [2] coronæ classicæ, [3] quo nemo umquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. Victor deinde Cæsar reversus in urbem, contractas emtionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius,

1. *Instar.*] Festus Pompejus ab *instar*, *instaurare* deducit: quoniam illud instaurari proprie dicatur, quod ad formam similem exemplo priori reducitur. Hic verò *instar* non exemplum est, neque passivè pro eo capitur, quod est instauratum; sed enim activè, ut quod instaurat; heic nempe salubritatem. *Acidalius.*

2. *Coronæ classicæ.*] Tangit princeps Poëta:

Tempora navali fulget rostrata corona.

Rostrata Plinio quoque dicta. vide A-gellium. *Schegkius. Classicæ.*] *Vocatur alias* navalis *&* rostrata: *quia quasi rostris navium insignita est; ut ait Gellius* 5, 6. *Unde effigies Agrippæ cum tali corona in antiquis nummis.*

3. *Quo nemo umquam.*] Si voluit dicere Vellejus, neminem ante Agrippam reportasse coronam navalem, hoc est, rostratam; aut erravit, aut diversum sentit à Plinio. is enim non dubitat affirmare lib. 16. cap. 4. *Cedunt & rostratæ, quamvis in duobus maxime ad hoc ævi celebres; M. Varrone, piraticis bellis dante Pompejo Magno: itemque M. Agrippa, tribuente Cæsare Siculis.* Sed & idem Naturæ mystes unicus l. 7. cap. 30. *M. Varronis, in bibliothecâ quæ prima in orbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romæ est, unius viventis posita imago est: haud minore, ut equidem reor, gloriâ, principe oratore & cive, ex illâ ingeniorum, quæ tunc fuit, multitudine unam hanc coronam dante, quam cum eidem Magnus Pompejus piratico ex bello navalem dedit.* Et verò nullo ævo cuiquam contigisse coronam rostratam, præterquam uni Agrippæ, idem etiam prodidit Dio Cassius l. 49. nec is tantum, sed & testis omni exceptione major, Livius, cujus hæc legimus Epitomâ CXXIX. *M. Agrippa navali corona donatus est: qui honos nemini ante eum habitus erat.* quibus motus verbis, damnaverim potius unum Plinium, quam triumviros istos alios: etsi aliter visum viro maximo, in libris de Militiâ Romana, lib. 5. c. 14. *Grut. Quo nemo umquam.*] Ubi Agrippæ contigisse hunc honorem testantur, *Dio* 49. *p.* 457. τῷ Ἀγρίππᾳ στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσκημένον ἐδωρήσατο. ὃ μὴ πρότερον, μήτ᾽ αὖθις ἄλλῳ τῳ ἐγένετο. *Agrippam corona rostrata aurea donavit: quod neque ante neque postea cuiquam contigit.* Ita *Liv. epit.* 129. *Plinius* autem 16, 4. & 7, 30. cum *M. Varrone*, cui *Pompejus coronam navalem dederit, communicat hoc decus:* Cui assentiendum opinatur *Lipsius: Gruterus* autem ceterorum auctoritatem præfert. An & *Seneca* ab eorum parte, cui 3. *de benef.* 32. Agrippa dicitur *navali corona insignis unicum adeptus inter dona militaria decus*, quamquam *unicum* pro *eximio* & *singulari* hic accipi possit. Vide *Turneb.* 26, 29. & *Taubm. ad* 8. *Virgil. Æneid.* v. 684. Boeclerus.

1. Tem-

ipsius, publicis se usibus destinare professus est: [1] templumque Apollini & circa porticus facturum promisit,
quod ab eo singulari extructum [2] munificentia est. [3] Qua 82
æstate Cæsar tam prospere in Lepidum in Sicilia, bene fortuna in Cæsare & rep. militavit ad Orientem. quippe Antonius [4] cum XIII. legionibus ingressus Armeniam ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos petens, habuit regem eorum obvium. primoque duas legiones, cum omnibus impedimentis tormentisque [5] & Statiano legato amisit; mox sæpius ipse, cum summo totius exercitus discrimine, ea adiit pericula; quibus servari se posse desperaverat; amissaque non minus quarta parte militum, captivi cujusdam, sed Romani, consilio ac fide servatus. qui clade Crassiani exercitus captus, cum fortunam non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam: prædixitque, ne destinatum iter peterent, sed diverso

1. *Templumque Apollini.*] *Dio* 49. *p.* 458. *Sueton. Aug.* 29. Boecler.

2. *Munificentia.*] Haud displiceat Lipsio *magnificentia.*

3. *Qua æstate Cæsar, &c.*] Vestram fidem, Musæ, quam turpiter locus elegans maculatus, an mutilatus. Tentavit industria singulari Schegkius: *Qua æstate Cæsar tam prospere in Lepidum in Sicilia, pæne fortuna in Cæsarem & Remp. militavit ad Orientem.* Et in hoc secutus librum Bonhomæi: post quem tentemus & nos itidem, si quid forte poterit clarius extricari. Sed libertate mihi opus est paullo majori, quam non ex mea cupidine, sed usu sumam Velleii. Ergo ita ausus fuerim: *Qua æstate quam Cæsari prospera in Lepidum in Sicilia, tam scæva fortuna in Cæsarem & Remp. militavit ad Orientem.* quomodo conficitur idonea maximè & aperta sententia. Verùm enim verò alios etiam medicos desiderare videtur hic locus, & non nisi scriptos codices: sine quibus, qui conabitur, quidquid erit, quod præstiterit, itidem incertum erit, ut quod vel ego, vel ceteri omnes attulimus. *Acidalius.*

4. *Cum* XIII. *legionibus.*] XVI. *pro* XIII. reponi debere, rectissime monuit *Cl. Noster Freinshemius* ad *Flor.* 4. 10, 10. E quo capite petes historiam hanc, tum ex annotatis à *Camerte* scriptoribus. quibus *Dio* præsertim addendus, 49. *Boeclerus.*

5. *Et Statiano legato.*] Oppium Statianum nominat Dio lib. XLIX. In Plutarchi Antonio corrupte est, Ταλιανός, pro Στατιανός. Hoc eo magis moneo, ut appareat, falsam esse Sylburgii suspicionem; qui putabat, eundem hunc esse, quem Florus Saxam nominat. Id vero eo etiam refellitur, quod Saxa jam esset interemptus; ut ex Dione, & aliis, jam supra ostendimus. *Vossius.*

1. *Atque*

verſo ſilveſtrique pervaderent. Hoc M. Antonio [1] atque illis legionibus ſaluti fuit: de quibus tamen totoque exercitu haud minus pars quarta, ut prædiximus, militum; calonum ſervitiique deſiderata [2] tertia eſt; impedimentorum vix ulla ſuperfuit. Hanc tamen Antonius fugam ſuam, quia vivus exierat, [3] Victoriam vocabat. Qui tertia æſtate reverſus in Armeniam, regem ejus Artauaſden, fraude deceptum catenis, ſed [4] ne quid honori deeſſet, [5] aureis vinxit. Creſcente deinde & amoris in Cleopatram

1. *Atque illis legionibus.*] Ita legendum, non *acto*, arguunt præcedentia, & Florus apud quem, XVI *legiones*. ſtatim male vir doctus, τὸ *tertia*, omiſit. *Schegkius*. *Atque illis legionibus.*] Ita enim, vel *(ac tot illis l.)* potius legerim, quam *Hoc M. Antonio acto*. quod in libris repertum, licet ſenſum aliquem ſuſtinere poſſit, valde tamen à Vellejana elegantia videtur abeſſe. *Boeclerus*.

2. *Tertia.*] *Tertia* in *Rhenani edit.* expreſſa, non omitti ab aliis debuit. *Boeclerus*.

3. *Victoriam vocabat.*] Geminum penè dictum de eodem L. Flori, lib. 4. cap 10. *Egregius Imperator tandem profugit in Syriam: ubique incredibili quadam mentis vecordiâ, ferocior aliquanto factus eſt; quaſi viciſſet qui evaſerat:* ubi Philoſophicè tamen magis Annæus loquitur quam Ethicè aut Grammaticè: ita enim ſolent homines, præter ſpem vivi. Salluſtius bello Jugurthino cap. 98. *& ipſi duces feroces; ac quod ſui non fugerant pro victoribus ſeſe agere.* Annibal apud Horatium lib. 4. Oda 4.

Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultro; quos opimus
Fallere & effugere eſt triumphus.

Syrus apud Terentium Heautontimor. Actu 4. Sc. 1.

— triumpho ſi licet me latere tecto abſcedere. Gruter.

4. *Ne quid honori.*] Forſan legendum: *Ne quid oneri deeſſet, &c.* non *honori*. quod verbum videtur ſubſtitutum ab eo, qui non animadvertit, Vellejum jocati voluiſſe in voce *aureis*, quod conſtet, aurum ceteris metallis gravius eſſe *Urſin*. *Ne quid honori.*] Urſinus, *oneri*: ut in eo ludat Vellejus, quod aurum gravius ſit cæteris metallis. Quaſi vero reges oneris, non honoris cauſſa, aureis, aut argenteis catenis vinciri ſoleant. *Voßius*.

5. *Aureis vinxit.*] Curtius de Dario; *Agmen eorum tertio aſſecuti die, ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt, nova ludibria ſubinde excogitante fortuna.* Moris antiquitus pro dignitate captivum nunc aureis, nunc argenteis, nunc ferreis vincire catenis. De Aureis Clemens in Pædagogo lib. II. *Iſtæ vero veram pulchritudinem obſcurant, auro eam adumbrantes, nec intelligunt quantum in ſe delictum admittunt, ſe innumerabilibus vinculis alligantes, quemadmodum dicant apud Barbaros ſceleſtos & maleficos homines auro vinciri. Captivos hos vinctoſque divites videntur eſſe æmulatæ mulieres.* Auſonius de Crœſo,

— Crœſum in amicis habet,
Vinctumque pedicis aureis, ſecum jubet
Reliquum quod eſſet vitæ, totum degere.

Propertius lib. II.

Aut

tram incendio, & virorum, quæ ſemper facultatibus licentiaque & aſſentationibus aluntur, magnitudine, [1] bellum patriæ inferre conſtituit; cum ante, novum ſe [2] Liberum Patrem appellari juſſiſſet, [3] cum redimitus hederis, coronaque velatus aurea & [4] thyrſum tenens cothurniſque ſuccinctus, curru, velut Liber Pater, vectus eſſet
Alexandriæ. Inter hunc apparatum belli, Plancus non 83
judicio recta legendi, neque amore reipub. aut Cæſaris (quippe hæc ſemper impugnabat) ſed morbo proditor, cum fuiſſet humillimus aſſentator reginæ, & infra ſervos cliens, cum Antonii librarius, cum obſcœniſſimarum

rum

Aut regum auratis circumdata colla catenis,
Actaque in ſacra currere roſtra via.

Et Silius lib. 17.

Ante Syphax feretro reſidens captiva premebat
Lumina, & auratæ ſervabant colla catenæ.

Hinc in Panegr. Maximiano dicto: *Xerxes Perſarum Rex potentiſſimus, pedicas jecit aureas in profundum, Neptunum ſe dictitans alligare.* De argenteis Dio lib. 49. *poſtquam cuſtodes gazæ non obtemperarunt, & qui in armis erant, Artaxam maximum natu inter filios, regem ejus loco conſtituerunt, argenteis Artabazum catenis vinxit, quia nimirum turpe erat, regem ferreis in catenis haberi.* Ammianus de Arſace, à Sapore capto: *Eumque effoßis oculis catenis argenteis, quod apud eos vanum ſuppliciorum æſtimatur eſſe ſolatium, exterminavit ad caſtellum Agabanum nomine.* Schegk.

1. *Bellum patriæ inferre conſtituit.*] Ovidius lib. 15. Metamorph.

Romanique ducis conjux Ægyptia tedæ
Non bene fiſa cadet, fruſtraque erit illa minata
Servitura ſuo Capitolia noſtra Canopo.

De amore Antonii in Cleopatram Horat. lib. Epodôn. *Schegk.*

2. *Liberum patrem.*] Sed etiam Athenis. Athenæus è quarto Socratis Rhodii. Seneca Suaſoriar. 1. Diſſenſionem Senecæ & Dionis in dote notarunt Junius 5 Animad. 1. & Lipſius. eandem inſaniam inſanierunt Antigonus & Caligula. Athenæus 4. Herodian. alii. *Schegkius.* *Liberum patrem.*] Unde & Διόνυσος νέος cognominatus eſt, teſte *Plutarcho*. *Alii* aliorum Deorum æmulati ſunt habitum & cærimoniam; Bacchum autem pluribus imitati placuit, præſertim *Mithridati*, *Antigono*, *C. Mario*, *Alexandro M.* Vide *Schotti obſervat. hiſt.* 3, 3. & *Cl. Freinſhemii not. ad Curt.* 9, 10, 24. Boeclerus.

3. *Cum redimitus hederis.*] Eodem habitu Meſſallina apud Tacitum l. 11. *Simulacrum auctumni celebrant: ipſe crine fluxo thyrſum quatiens, juxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos.* plura in Commentario Lipſius. addi velim de crinibus fluxis, & hoc Catulli in nuptiis Pelei:

Sæpe vagus liber Parnaßi è vertice ſummo
Thyadas effuſis evantes crinibus egit.

Et Macrob. lib. 1. Saturnal *Schegk.*

4. *Thyrſum.*] Thyrſus erat haſta aculeata hederis tecta, in orgiis Bacchi geſtari ſolita.

1. *Et*

rum rerum & auctor & minister, cum in omnia [1] & omnibus venalis, cum [2] cæruleatus & nudus, caputque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus, [3] Glaucum saltasset, [4] in convivio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapinarum indicia, [5] transfugit ad Cæsarem. & idem postea clementiam victoris pro sua virtute inter-

1. *Et omnibus.*] Vulgo, *in omnibus. Et omnibus.*] Nonne æquivalent, *in omnia vænalem esse*, &, *in omnibus?* ego discrimen non video. Puto delendum posterius *τὸ, in*, faciendumque, *in omnia, & omnibus.* Duo objicit, vænalem ad omne facinus ac flagitium fuisse, & sine discrimine omnibus vænalem breviter: Ad quævis à quovis trahi auro potuisse. *Lipsius.*

2. *Cæruleatus & nudus, &c.*] DI enim Marini antiquitus cæruleo habitu. Apulejus Miles. 4. de comitatu Veneris: *Adsunt*, ait, *Nerei filiæ chorum canentes, & Portumnus cærulis barbis hispidus.* & lib. 10. *Ipse autem color Deæ divisus in speciem, corpus candidum, quod cælo demeat: amictus cæruleus, quod mari remeat.* & capite tecto arundine, Virgil. 8.

—— cum glauco tenuis velabat amictu
Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo.

Immò & Neptuno glauci oculi, teste Minutio in Octav. De Glauco posce Servium ad illud Poëtæ:

Et senior Glauci chorus Inousque Palæmon. Schegk.

3. *Glaucum saltasset.*] De Glauco vide *Natal. Comit. mythol.* 8, 4. Boecler.

4. *In convivio refrigeratus ab Antonio.*] Moneo distinctiunculam mutandam: *saltasset in convivio, refrigeratus ab Antonio.* Saltasse enim eum vult in convivio, non illic refrigeratum. Sed quid hoc verbi? significat intepuisse gratiam ejus apud Antonium, & calorem illum amoris mutasse in fastidii frigus. Utebantur & in re actionis sive recitationis hoc verbo, ut Suetonii Claudio scriptum, cap. XLI. *Cum primum frequenti auditorio commisisset, ægre perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso.* Id est, frigore & fastidio sæpe affectus à sese. Rem enim ipsam, & teporem illum gratiæ sive amicitiæ, vocabant Frigus. Plinius lib. VIII. epist. XIV. *Interim Paullo* (recitanti) *aliena deliratio aliquantum frigoris attulit.* Fabius: *Rusticitas, & rigor, & deformitas adferunt interim frigus.* Sed propius ad Velleii mentem Seneca epist. CXXIII. *Votienus Montanus & amicitiâ Tiberii notus & frigore.* quem scilicet Tiberius & ardenter amavit, & subito fastidivit. Nec peccet, qui Horatium sic explicet:

—— majorum ne quis amicus
Frigore te feriat.

nisi alio quoque hoc commode duci haud negem. Suetonii locum noviter corrigo, Aug. cap. LXVI. *Desideravit & M. Agrippæ patientiam & Mæcenatis taciturnitatem: cum ille ex levi rigoris suspicione, & quod Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se contulisset.* Nam quis rigori hic locus? nec suspicio de eo esse potest, sed sensus. Scripsit vero, *frigoris*: hac istâ nostrâ mente. eoque, inquit, secessit Agrippa, quod alieniorem sibi Augustum suspicaretur, & præferri atque in gratiâ esse Marcellum. Terentii illud huc quoque fecerit: *Nimirum hice homines frigent.* Atque omnino amor, ardor est: fastidium aut defatio, frigus. *Lips.* *In convivio refrigeratus ab Antonio.*] Ni fallor, est heic *refrigerare*; quod Plautus dicit *Frigidam suffundere.* Acidal.

6. *Transfugit ad Cæsarem.*] Qui peccarunt

interpretabatur; dictans, [1] id probatum à Cæsare, cui
ille ignoverat. hunc mox avunculum Titius imitatus est.
Haud absurde Coponius, [2] vir prætorius gravissimus,
[3] P. Silii socer, cum recens transfuga, multa [4] ac nefanda
Plancus absenti Antonio in senatu objiceret: Multa, in-
quit, mehercules fecit Antonius, pridie, quam tu illum re-
linqueres. [5] Cæsare deinde & Messalla Corvino Cos. de- 84
bellatum [6] apud Actium; ubi longe ante quam dimicaretur,
exploratissima Julianarum partium fuit victoria. Vigebat
in hac parte miles atque imperator, illa marcebant om-
nia. hinc [7] remiges firmissimi, illinc inopia affectissimi.

navium

runt in leges, statim etiam metuunt, & per consequens, oderunt legum custodes. Itaque viderit Princeps, ut semper administrorum suorum delicta graviora puniat. etsi enim forte peccantibus ex animo ignoscat, ii tamen non tam putant sibi indulgeri quam tempori. Sic apud Cæsarem lib. 3. Civilis belli cap. 40. transfugiunt tandem nobiles duo Allobroges, *fortasse non se liberari, sed in aliud tempus reservari arbitrati*; ut ibi loquitur Julius; & nos exemplis selectis ostendimus ad Tacitum lib. 1. Histor. capitis vigesimi extremo. *Gruter.*

1. *Id probatum à Cæsare.*] Principes non omnia puniunt, sed non ideo eadem probant. Valet enim ibi illud Curtianum lib. 7. *Lyncestes Alexander, quia primus Alexandrum, regem salutaverat, supplicio magis quam crimini fuerat exemptus.* Egregie Livius de Epirotarum legatis, petentibus à Senatu, ut in amicitia pristina esse liceret, lib. 36. cap. 35. *responsum datum est, quo veniam impetrasse, non caussam probasse videri possint.* Gruter.

2. *Vir prætorius, &c.*] Vir doctus & Rhen. *vir prætorius, gravissimus pater, Silii socer.* Est ille Silius qui postea Consul. cujus præter Dionem & Appianum Suetonius meminit. *Burr.* *vir è prætorius.* forte, *vir è prætoriis.* Schegkius.

3. *P. Silii.*] Habet editio Rhenani. Alii emendarunt, *gravissimus. P. Silii socer.* Quid si tentemus? *gravissimus patris Silii socer.* Sane non leviter hanc conjecturam firment verba Augusti apud Suetonium in vita ejus: *Accesserunt convivæ, Vinicius, ac Silius pater.* Sic enim Mss. auctoritate legere malim, quam *Silvius*, ut vulgo editum. *Vossius.*

4. *Ac nefanda.*] Alii, *miranda.*

5. *Cæsare deinde & Messalla Corvino Cos.*] Quæ in hoc, & sequentibus duobus capitibus habentur, scripsere *Florus* 4, 11. quosque ibi *Camers* ac *Frinshemius* nominaverunt: quibus adde *Propert. lib. 4. eleg. 6. tot.* & *Paneg. Theodos. Lat. Pacat. c. 33. tot.* Boecler.

6. *Apud Actium.*] Luculenter describit doctissimus Poëta 8. libro sui operis. *Schegkius.*

7. *Remiges.*] [Vulgo *reges*: contra quam lectionem ita Lipsius:] Torsit me olim, cum publice legerem, hic locus: credo & illum, quisquis intente leget. An reges à Cæsare firmissimi, ab Antonio inopes & imbecilli? planissime contra est; nec dicam plurimi aut potentissimi, sed pæne omnes reges ab isto steterunt. Pa-

lam

[1] navium hinc magnitudo modica cum celeritate, adversa illa, [2] specie terribilior. hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæsarem quotidie aliqui transfugiebant. Denique in ore atque oculis Antonianæ classis per M. Agrippam [3] Leucas expugnata, [4] Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante ulti-

Iam & vere ita Dio, Συνεμάχησαν, inquit, τῷ Ἀντωνίῳ οἵ τε βασιλεῖς καὶ οἱ δυνάσται πάντες ὡς εἰπεῖν, οἱ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ τότε ὑπ' ἐκείνων οὔσῃ γειτνιῶντες, οἱ μὲν αὐτοί, οἱ δὲ δι' ἑτέρων: *Commilitabant & auxiliabantur Antonio reges dynastæque omnes, ut breviter dicam, quicumque Romanum imperium, quod duobus iis tunc parebat, attingerent; alii ipsi coram, alii per alios & submissos.* Quinetiam in Plutarcho index, in quo nominatim reges Antonio adhærentes recensentur, non solum Orientales plerique omnes, sed transmarini. Si voles, vide. At apud Cæsarem contra qui? neminem reperio: imo vix esse potuerunt. quia in illius partibus dumtaxat Italia, Illuricum, Gallia, Hispania, Africa, & insulæ interjectæ. In iis autem omnibus regionibus, qui tunc reges, nisi si forte in Africâ? Ex eâ ipsâ Bocchum eripit nobis, & transfert ad Antonium Plutarchus. Iure ergo, ut dixi, hærebam. Quid autem est in re? Vellejane adulatio, uti tunc censebam? minime. nec in scriptore, sed in scripto culpa, quam detectam nunc tollo. Scripsit Vellejus: *hinc remiges.* Vide μεταβολὴν! à sceptris venimus ad remos. Sic oportet. & docebunt te Plutarchus & Dio, Antonium hac parte maxime peccasse, quod hiemem cœptis suis interposuerit: atque ita classis, quam paratam habuerat, valde viribus imminuerit. quoniam plerique remigum vel inopiâ aufugiebant, vel morbo peribant. Ita necessum habuit *ex afflictißimâ Græcia*, ait Plutarchus, *corripere viatores, agasones, messores, adolescentulos; iisque ægre etiam implevit naves.* Ergo vere hic scriptum *remiges* fuisse *inopiâ affectißimos* (quæ ipsa phrasis non apte cadit in reges:) contra *firmißimos* Cæsar, recentes videlicet & bellis Siculis probe exercitatos. *Lipsius.*

Remiges.] Vulgo *reges.* Philadelphum Paphlagoniæ, & Amyntam, Galatiæ reges, forsan intelligit Vellejus. Hi enim ad Cæsarem transfugerunt; ut Dioni, & Zonaræ, traditum. Sed hoc paullo post evenisse, liquet ex Vellejo, qui Amyntæ etiam meminit. Stabilis itaque manet emendatio Lipsii: *hinc remiges firmißimi.* Vide ejus Animadversiones. *Voßius.*

1. *Navium hinc magnitudo.*] Aldus, *Nav. hinc* (vel hic) *magnitudo medica, cum celeritate.* Ut est in editione Wech. Alii *Nav. hinc magnitudo modica, sed celerior.*

2. *Specie terribilior.*] In exemplari vetusto, *specie & terribilior.* unde Rhenanus legit, *specie erat terribilior.* Burerius, *specie terribilior. Specie terribilior.*] Lips. putat legi hic etiam posse *terribiliora.* Schegkius edidit *ex adverso illa specie terribilior.* Alii, *ex adversa illa specie terribilior. Specie terribilior.*] De Antonii navibus Dio l. 54. ait, eas ædificasse Antonium multo hostilibus majores, paucas triremes, reliquas omnes à quaternis usque ad denos ordines remorum capaces. Vide Florum lib. 4. *Schegk.*

3. *Leucas.*] Oppidum in Leucadia peninsula.

4. *Patræ.*] Civitas in Achaia prope Olenum. Vide Thucydidem lib. 6.

1. *Rex*

ultimum discrimen classis hostium superata.[1] Rex Amyntas meliora & utiliora secutus (nam [2] Deillius exempli sui tenax & illo bello) virque clarissimus Cn. Domitius, qui solus Antonianarum partium, nunquam reginam, [3] nisi nomine salutavit; maximo & præcipiti periculo [4] transmisit ad Cæsarem. Advenit deinde maximi discri- 85
minis dies, quo Cæsar Antoniusq; productis classibus, [5] pro salute

1. *Rex Amyntas.*] Cum Beato vir doctus: *nam de illis exemplis vitæ natura Dolabella*, nullo sensu. Matthæus Klock acutissimi ingenii juvenis ex Rhenani, non male, emendat, *inde illius exemplo mature Dolabella ad Cæsarem.* Schegk. *Rex Amyntas.*] Atrox & aperta plaga: cui leve adhuc fomentum. Est qui legat: *Inde illius exemplo vir audax Dolabella.* alius: *inde illius exemplo mature Dolabella.* Uno verbo, nihil ad Bacchum. In autographo fuit (certe editio prima sic refert:) *nam de illius exemplis vitæ naxuta Dolabella.* Vide nostram medicinam: *Nam Deillius exempli sui tenax, ut à Dolabellâ ad Caßium.* Nihil juveniliter jactamus, sed prima illa sagaciter & vere eruimus de Q. Deillio, sive ut alii Dellio: qui naturâ transfuga, & irrisus palam illo ævo. In hac re & historiâ, transfugisse, aperte scribit Plutarchus *Q. Dellium historicum.* Dio hoc amplius ostendit, cum Amynta illum fuisse: & paullo post de transfugio addit. Quod si est: nonne apposite hic quoque Amyntæ Vellejus eum subjungit? Sed cur alterum *exempli sui tenacem*? ludit, & merito in hominem nusquam & nunquam fidum, & cujus jam ante nobilia aliquot transfugia. Ecce Senecæ patris verba: è quibus hoc quoque, quod emendavimus, *à Dolabellâ ad Caßium*, liquebit. Ille in Suasoriis: *Bellissimam tamen rem dixit Deillius, Messala Corvinus desertorem* (melius & venustius scripti libri, *desultorem*) *bellorum civilium vocat: quia à Dolabellâ ad Caßium, à Caßio dein transmisit ad Antonium, ab Antonio ad Cæsarem.* Et de Deillio quidem certum est: hoc de Dolabellâ si cui displicet, is legito: *exemplo sui tenax fuit & illo bello.* Quod certe haud sperno. nam & editionibus quibusdam absunt verba, *ad Cæsarem*; & videntur omnino huc translata è tertiâ abhinc lineâ, *transmisit ad Cæsarem.* Ceterum utro modo cumque leges distinctiunculâ & parenthesi sic juvabis: *Rex Amyntas meliora & utiliora secutus (nam Deillius exempli sui tenax fuit & illo bello) virque clarissimus Cn. Domitius, &c.* Nota amplius, videri in fine periodi legendum; *transmisere ad Cæsarem.* quia textus omnino sermonis exigit Amyntam quoque comprehendi. *Lipsius.*

2. *Deillius.*] Melius reposueris *Dellius.* Nam Plutarcho, Dioni, & aliis, dicitur Δέλλιος. *Vossius.*

3. *Nisi nomine.*] Ita cum Antonius Cleopatræ Artauasden Armeniæ regem captum vinctumque, cum suis, ostenderet, barbari neque alia humilitatis indicia edidere, ad quæ minis promissisque stimulabantur, neque aliter quam *nomine* compellavere, *Cleopatram*, non *reginam* vocantes. *Dio* auctor 49. *p.* 475. Boecler.

4. *Transmisit ad Cæsarem.*] *Lipsius* mallet *transmisere*, cum ad plures referatur. potest tamen vulgata lectio tolerari. *Boeclerus.*

5. *Pro salute alter.*] Ita *Pacatus paneg.* xi. c. 33. *Tanta erat dissimilitudo caussarum, ut ab illis* (Antonianos intelli-

ſalute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicavere. Dextrum navium Julianarum cornu [1] M. Lurio commiſſum, lævum Aruntio, Agrippæ omne claſſici certaminis arbitrium. Cæſar ei parti deſtinatus, in quam à fortuna vocaretur, ubique aderat: claſſis Antonii regimen Publicolæ [2] Soſioque commiſſum. At in terra locatum exercitum Taurus Cæſaris, Antonii regebat Canidius. Ubi initum certamen eſt, omnia in altera parte fuere, dux, remiges, milites; in altera nihil præter milites. prima occupat fugam Cleopatra; Antonius fugientis Reginæ, quam pugnantis militis ſui, comes eſſe maluit; & imperator, qui in deſertores ſævire debuerat, deſertor exercitus ſui factus eſt. Illis etiam detracto capite, in longum fortiſſime pugnandi duravit conſtantia; & deſperata victoria in mortem dimicabatur. Cæſar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitanſque & oſtendens, fugiſſe Antonium, quærebat, pro quo & cum quo pugnarent? At illi cum diu pro abſente dimicaſſent

lige) *fuerit Romani imperii appetita captivitas, ab his repetita libertas.* Boeclerus.

1. *M. Lario.*] Legendum putamus, *M. Lurio*, non *M. Lario.* & gentilis fortaſſe ejus eſt, qui in æreis Auguſti numiſmatibus dicitur P. LVRIVS. AGRIPPA. III. VIR. A. A. A. F. F. *Urſinus. M. Lario.*] *Lurio* eſt in Dione, & recte. *Lipſius.*

2. *Soſioque commiſſum.*] Verum, *Soßio.* Plutarchus hæc omnia longe aliter, nec Soſſium inter duces agnoſcit. Dio vero etiam mortuum illum facit in levi pugnâ contra L. Taureſium: in quâ, superventu Agrippæ, ipſe & Tarcondimotus ſint cæſi. Hoc paullo ante Actiacam pugnam. At ecce vivum eum iterum facit initio libri ſequentis, & inter eos ponit, quibus ignoverit Cæſar. Quid dicam neſcio, niſi haud unum Soſſium fuiſſe. *Lipſius. Soſioque commiſſum.*] Lipſius, *Soßio.* Et ita Græci. Sed Latini omnes cum Vellejo Soſium vocant. Extant etiam numiſmata Antonii, in quorum adverſa parte legitur, C. SOSIVS ZA. Cæterum, ne cum aliis erres, duo fuere Soſii in caſtris Antonii. Alter ante victoriam Actiacam in levi pugna contra L. Arruntium periit, teſte Dione lib. L. alter poſt victoriam incolumitatem ab Auguſto impetravit; teſte eodem, libro ſequenti. L. Arruntium dixi, non Taureſium, ut alii afferunt, corrupta Dionis ſcriptura inducti. Nam ubi vulgo legitur, *Λȣκίȣ Ταρησίȣ ναυσὶν ὀλίγαις ἐφορμȣ̃ντος*, non dubito, quin reponendum ſit, *Λȣκίȣ Ἀῤῥȣντίȣ.* Huic enim lævum Julianarum navium cornu commiſſum fuiſſe, ex Velleio noſtro conſtat. *Voßius.*

1. *Ut*

cassent duce, ægre summissis armis cessere victoriam; citiusque vitam veniamque Cæsar promisit, quam illis, ut ea precarentur, persuasum est. Fuitque in confesso, milites optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum officio. [1] ut dubites, suo ne, an Cleopatræ arbitrio victoriam temperaturus [2] fuerat, qui ad ejus arbitrium direxit fugam. Idem locatus in terra fecit exercitus, cum se Canidius præcipiti fuga rapuisset ad Antonium. Quid ille dies terrarum orbi præstiterit, [3] ex quo 86
in quem statum pervenerit fortuna publica, quis in hoc trans-

1. *Ut dubites.*] Cur Rhenanum non audiverunt verissime emendantem, *Viderit è suóne?* Nam in autographo erat, *Vidibit è suóne.* Phrasis nota, & erebra veteribus in rejectione aut contemptu. *Lipsius.*

2. *Fuerat.*] Melius, *fuerit.*

3. *Ex quo.*] Aldus Manutius legit, *ex eoque in quem. Ex quo in quem statum.*] Notanter ita loquitur Noster, quippe designans initium veræ Monarchiæ. Qua diligentia etiam *Dio* 51. *pr.* dum diem Actiaci prælii (IV. Non. VII br.) annotasset, ideo se istud præter consuetudinem suam fecisse, monet, ὅτι τότε πρῶτον ὁ Καῖσαρ τὸ κράτος πᾶν μόνος ἔσχεν, ὥστε καὶ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν τῆς μοναρχίας αὐτοῦ ἐτῶν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀκριβοῦσθαι. *quod ab ea die primum Cæsar Octavius rerum potitus est solus, imperiique ejus recensio præcise sumatur ab hac die.* Nec dissentire putandi sunt, qui à reditu Augusti in urbem Monarchiæ initium numerant. Vide *H. St. misc.* 7, 12. nam cetera nihil aliud, quam consummatio hujus victoriæ fuere. Hoc prælio nactus est eam potestatem, quam postea cœpit Romæ exercere ac usurpare. Unde *Dio* ipse *principio lib.* 52. de hoc tempore: ταῦτα μὲν ἔν τε τῇ βασιλείᾳ, καὶ ἐν τῇ δημοκρατίᾳ, ταῖς δὲ δυναστείαις, πέντε τε καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτακοσίοις ἔτεσι, καὶ ἔπραξαν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἔπαθον. ἐκ δὲ τούτου μοναρχεῖσθαι αὖθις ἀκριβῶς ἤρξαντο. *Hæc itaque Romani primo sub Regibus, postea in Libertate, denique in principatibus certorum hominum, & gesserunt & experti sunt, annis* DCCXXV. *Ex hoc autem tempore rursum penitus sub unius imperio cœpit esse Respublica.* Quem locum eo lubentius attuli, ut eos refutarem, qui à Julio potius Cæsare, quam ab Augusto initia Romanæ monarchiæ numerant. *Dio* enim, ut par erat, ante hoc tempus, & post Libertatem, tantum δυναστείας sive *dominationes* agnoscit, iisque Julii etiam principatum accenset. qui neque diuturnus fuit, & mox repetita quamvis improspere libertate sublatus est. Itaque & *Herodianus diligentissimi calami scriptor*, ab Augusti tempore Principatus initia numerans in *præfat.* sui operis, hanc veluti caussam subjiçit: ἐξ οὗ ἡ Ῥωμαίων δυναστεία μετέπεσεν εἰς μοναρχίαν; *nam ex eo tempore Romanorum potentia ad unius est arbitrium devoluta.* Consentit *Aurelius Victor*, qui in *Cæsarib.* & *Epit.* 1. observat Augusti tempore, & quidem post prælium Actiacum *repetitum Romæ morem, uni prorsus parendi.* Non tamen invideri debet *Julio Cæsari* honor primi inter Roman. Imperatores

transcursu tam artati operis exprimere audeat? Victoria vero fuit clementissima; nec quisquam interemtus nisi paucissimi, & ii qui deprecari quidem pro se non sustinerent. Ex qua lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumviratus sui, aut in campis [1] Philippiis, si licuisset victoriæ suæ [2] facturus fuerit * [*At Sosium L. Aruntii*] prisca gravitate celeberrimi fides, mox diu [4] clementia luctatus sua Cæsar, servavit incolumem. Non prætereatur Asinii Pollionis factum & dictum memorabile. namque cum se post Brundisinam pacem continuisset in Italia, neque aut vidisset unquam reginam aut post enervatum amore ejus Antonii animum, partibus ejus se miscuisset, rogante Cæsare, ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum; Mea, inquit, in Antonium majora merita sunt, illius in me beneficia notiora; itaque discri-

loci. Accurate enim loquendo, de *Julio & Octavio* dici potest, quod *Iustinus* de *Philippo Maced. & Alexandro* judicat, 9, 8, 21. *Orbis imperii fundamenta pater jecit, operis totius gloriam filius consummavit.* Boecler.

1. *Philippiis.*] Vulgo, *Philippis. Philippiis.*] Non ausim V. C. lectionem mutare, quæ est: *In campis Philippiis, si sic licuisset.* Sane *Philippiis* constanter etiam legitur in codicibus Mss. Aurelii Victoris. *In campis Philippiis* est, ἐν πεδίοις Φιλιππείοις. *Voss.*

2. *Facturus fuerit.*] Videtur deesse *modum.* mox quoque, ut videtur, multa desunt. *Rhenan. Facturus fuerit.*] Inepte, *triumphum.* Idem autographum, *modum.* At quæ sequuntur hiulca & mutila sunt: nec ullum ingenium explevcrit. *Vossius.*

3. *At Sosium.*] Vulgo, *Ad solium alarunt in prisca gravitate celeberrimi fides, mox diu clementia luctatus sua Cæsar servavit incolumem.* Divina plane conjectura Cl. Puteani, ira hunc locum restituentis: *At Sosium L. Aruntii prisca gravitate celeberrimi fides, mox, &c.* Hoc sensu: vel quod L. Aruntius, seu potius, Arruntius, Sosium unum ex Antonianis ducibus occultarit: vel quod ei incolumitatem à Cæsare exoraverit. Cui rei egregie inservit Dionis locus ex lib. 51. ubi Sosium post fugam occultatum, & latentem, ab Augusto incolumem servatum scribit. *Vossius.*

4. *Clementia.*] Velim *cum clementia.* Lipsius.

5. *Mea in Antonium majora merita sunt.*] Inter eximia hominum per civilia bella quietorum, sive mediorum ac neutrius partis *Lipsius* 6. *polit.* 6, 7. ubi de hoc argumento agit, hujus quoque Pollionis consilium dictumque laudat. Congruit *Attici* verbum, cujus exemplum in hoc genere sine exemplo est. Cum Sulla, qui plurimum amaret Atticum, Athenis secum cuperet deducere adolescentem. *Noli, oro te,* inquit, *adversum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. Corn. Nep. in vita Attici,* 4, 3. Boeclerus.

1. *Discri-*

[1] discrimine vestro me subtraham, & ero præda victoris. Proximo deinde anno, persecutus reginam Antoniumque 87
Alexandriam, ultimam bellis civilibus imposuit manum. Antonius seipse [2] non segniter interemit, adeo ut multa desidiæ crimina [3] morte redimeret. At Cleopatra, frustratis custodibus, [4] illata aspide, [5] morsu sane ejus, expers mulie-

1. *Discrimine vestro.*] Legendum fuerat, aut *è discrimine*, aut *discrimini*. Sane multoties in Vellejo *e* pro *i* scriptum offendimus, & quibusdam locis emendavimus. Cujus erroris fons, ut arbitror, vetus scriptura, qua *i* finale etiam, plerumque per *ei* diphthongum exarabatur. *Acidal.*

2. *Non segniter interemit.*] Erat Antonio servus, nomine Eros, quem jampridem hortatus fuerat, ut jussus ipsum interficeret. Is cum id, quod olim in se receperat, tum præstare juberetur, stricto gladio, cum Antonium videretur icturus, averso vultu seipsum confodit, & ad heri pedes accidit. Tum Antonius: Bene, inquit, ô Eros, qui, quod facere non poteras, mihi, quomodo faciendum esset, ostendisti: simulque vulnus sibi in ventrem ingessit, & in lectum se dimisit. Paullo post, Cleopatram vivere cognito, statim tollendum se famulis præbuit: manibusque eorum ad fores usque domicilii, in quo ea erat, portatus est. Cleopatra foribus non apertis de fenestra se conspiciendam præbuit, catenisque & funibus demissis, iis implicatum ipsa, & duæ quas solas secum in munimentum receperat, mulieres attraxerunt. Qui interfuerunt, nullum eo miserabilius spectaculum exstitisse asserunt. *Plutarchus.*

3. *Morte redimeret.*] Tali sententia *Tacitus* de *Sempronio Graccho* 1. A. 53, 7. *constantia mortis haud indignus Sempronio nomine: vita degeneraverat.* Contra de *Juventio Laterensi* Noster supra: quem *vita & morte consentaneum* dixit. Boeclerus.

4. *Illata aspide.*] Verba sunt partim luxata, partim corrupta, quæ ita restituenda putamus: *At Cleopatra frustratis custodibus, illata aspide sinui, morsu ejus, expers muliebris metus, spiritum reddidit.* Ursinus. *Aspide.*] Tres aspidum species facit Galenus, & ex eo Aërius, *χερσαίας*, *χελιδονίας* & *πτυάδας*. *Χερσαῖαι* dictæ, quæ in mediterraneis degebant, cum Chelidoniæ circa ripas fluminum colerent, & præcipuè Nili. *Πτυὰς* dicta quia inspuendo perimit, non morsu, sed & tardius conficit. omnium commune *σύμπτωμα* somnus, & dormiendi libido, ac sine sensu, aut dolore mors. Chelidonia cum Sistro & Osiride inter mysteria & initia Isiaca semper pingitur: Ovidius:

Sistraque erant, numquamque satis quæsitus Osiris,
Plenaque somniferis serpens peregrina venenis.

Serpentem *peregrinam* vocat aspidem, id est, Ægyptiam, quia in Europa non visetetur. Errore igitur communi ductus Strabo, vel aliud agens, aspidas in aliis regionibus ponit. Quas enim vulgo vocamus Aspides, nullam habent fere communem notam cum illis quas veteres describunt. *Salmasius.*

5. *Morsu sane ejus.*] Alii: *in morsu sane ejus. Acidalius* non citra rationem transponit: *morsu ejus, sane expers muliebris metus.* Boecler.

muliebris metus [1] spiritum reddidit. Fuitque & fortuna & clementia Cæsaris dignum, quod nemo ex iis qui contra eum arma tulerant, ab eo jussuve ejus interemtus. D. Brutum Antonii interemit crudelitas. Sex. Pompejum, ab eodem victum, idem Antonius, cum dignitatis quoque servandæ dedisset fidem, etiam spiritu privavit. Brutus & Cassius ante quam victorum experirentur animum, voluntaria morte obierunt. Antonii Cleopatræque quis fuisset exitus, narravimus. Canidius timidius decessit, quam professioni ejus, qua semper usus erat, congruebat. Ultimus autem ex interfectoribus Cæsaris, [2] Parmensis Cassius morte pœnas dedit, [3] ut dederat
88 Trebonius. Dum ultimam bello Actiaco Alexandrinoque Cæsar imponit manum, [4] M. Lepidus juvenis forma quam mente melior; Lepidi ejus, qui III-vir fuerat reip. constituendæ, filius; Junia Bruti sorore natus, interficiendi, simul in Urbem revertisset, Cæsaris consilia inierat. Tunc Urbis custodiis præpositus [5] C. Mæcenas, [6] equestri sed splendido genere natus, vir ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis, providens atque agendi sciens; simul

1. *Spiritum reddidit.*] Anno ætatis 39. vise Horatii Odam 37. 1. Carmiu. *Schegkius.*

2. *Parmensis Caßius.*] *Hist. miscell.* 7. 10. *Interea jussu Cæsaris occisi sunt, major Antonii filius, & P. Canidius, infestißimus quidem Cæsari, sed & Antonio infidus, & Caßius Parmensis, ultima violati patris victima, & Q. Ovinius, &c.* Omnino autem non videtur repudianda admonitio *Aldi*, qui pro vulgato *(ut dederat Trebonius)* legit, *ut dederat primus Trebonius.* Certe particula συγκεφαλικὴ frigide usurpata videbitur, si ad necem potius quam ad aliquam necis προστασίᾳ referatur. *Boeclerus.*

3. *Ut dederat Trebonius.*] Lege ex Ciceronis Philippicis, & ex Latini sermonis observatione: *Ut dederat primus Trebonius.* Manut.

4. *M. Lepidus.*] Conjurationis *Lepidi*, meminere *Sueton. Aug.* 19. *Liv. epit.* 133. *Dio* 54. *p.* 607. *Seneca* 1. *de clem.* 9. Boeclerus.

5. *C. Mæcenas.*] A taciturnitate commendatus Horat. lib. 2. Sermon. 6.

Et quæ rimosa bene deponuntur in aure.

Adi Suetonii cap. 66. [nuper vita Mæcenatis à Meibomio edita.] *Schegk.*

6. *Equestri.*] Fuit equestri tantum genere, inquit, sed illo præ ceteris claro & illustri. Nota ejus prosapia Hetrusca præconiis Horatianis, Propertianis, atque aliorum. *Acidal.*

1. *Non*

ſimul vero aliquid ex negotio remitti poſſet, otio ac mollitiis pæne ultra fœminam fluens: [1] non minus Agrippa Cæſari carus, ſed minus honoratus: quippe vixit [2] anguſto clavo pæne contentus; [3] nec minora conſequi potuit,

1. *Non minus Agrippa, &c.*] Inter præcipuos Auguſti amicos, imo principes amicorum fuit Mæcenas, cum exceptione tamen ultimi temporis, quam *Tacitus* ſuppeditat 3. A. 30, 6. *Provecta enim ætate* (quod & Salluſtio Criſpo acciderat) *ſpeciem magis in amicitia principis, quam vim tenuit. fato potentiæ, raro ſempiternæ, an ſatias capit, aut illos cum omnia tribuerunt, aut hos cum jam nihil reliquum eſt, quod capiant.* Adi *Lipſ. 3. polit.* 11, 20. & 21. ubi egregia quædam annotata. *Scip. Amirat. diſſert. polit.* ad *Tac. lib.* 3, 4. *Enenckelium in Seiano.* Boecler.

2. *Anguſto clavo.*] Vulgo, *anguſti clavi. Anguſto clavo.*] Ita recte. Sed τὸ *pæne* an convenit? Ille vero planiſſime contentus vixit, nec opus voculâ hac imminuente vel ambigente. Magis ad Mæcenatis ingenium: *bene contentus*, vel, *plane.* Lipſ. *Anguſto clavo.*] Equeſtri ordine. nam clavo equites & ſenatores diſcreti. Lampridius in Severo: *Tum ſatis eſſe conſtituit, ut equites Rom. à ſenatoribus clavo diſcernerentur.* quid fuerit, erudite diſſerit Cujac. lib. 12. Obſervat. cap. 39. *Schegkius. Anguſto clavo.*] Tunicatum duo genera reperio, cum clavis unum, alterum ſimplex. clavi autem vel lati, vel anguſti: lati omnium, qui vel patre ſenatore, vel equites nati eſſent, non à primis annis per omnem ætatem, ſed ab anno XVII. quo etiam virilis toga ſumebatur, ad annum ætatis ſenatoriæ, quo anno curiam ingredientibus remanebat ejuſdem tunicæ jus: ſin autem ſenatoriam dignitatem non aſſequerentur, vel, quia nollent, otioſam ac tranquillam vitam honoribus anteponentes: vel, quia non poſſent, gratia deſtituti, lato clavo depoſito, anguſtum ſumebant. *A. Manutius.*

3. *Nec minora conſequi potuit.*] Forte legendum: *nec majora conſequi non potuit.* Rhenan. *Nec minora conſequi potuit.*] Profecto verius Rhenani, *nec majora conſequi non potuit.* cui argumenta dicerem, & vitii occaſionem adderem, ſi requirere quemquam putarem. De Mæcenate, in Elegia, etſi non nimis eleganti, ſuper obitu ejus:

Major erat potuiſſe, tamen nec velle triumphos.
Major res, magnis abſtinuiſſe, fuit.

E qua & alia multa, de Urbis cuſtodiis, de mollitie, de otio, de fide in Auguſtum, huc referri queunt. Sed Propertius inſignite, lib. 3. Eleg. ad ipſum Mæcen.

Mæcenas eques Hetruſco de ſanguine regum,
Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

Et deinceps ibidem:

Quum tibi Romano dominas in honore ſecures,
Et liceat medio ponere jura foro:
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hoſtes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum:
Et tibi ad effectum vires det Cæſar, & omni
Tempore tam faciles inſinuentur opes:
Parcis, & in tenues humilem te colligis umbras,
Velorum plenos ſubtrahis ipſe ſinus.
Crede mihi, magnos æquabunt iſta Camillos,
Judicia, & venies tu quoque in ora virûm:
Cæſaris & famæ veſtigia juncta tenebis.
Mæcenatis erunt vera tropæa fides.

Quæ ideo prolixius adſcripſi, ut ſupervacuam

tuit,[1] sed non tam concupivit. hic speculatus est[2] per summam quietem ac dissimulationem præcipitis consilia juvenis & mira celeritate nullaque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso Lepido, immane novi ac resurrecturi belli civilis restinxit initium. & ille quidem male consultorum pœnas exsolvit. Æquetur prædictæ Calpurniæ Antistii,[3] Servilia Lepidi uxor, quæ * vivo igni devo-

vacuam ab iis defenderem correctionem. Negat quidam recte dici, *vestigium famæ*: negat, *vestigium tenere*. O Dii! quam multi ergo latine nescierunt homines latinissimi, & è quorum ipse scriptis latinitatem nobiscum hausit? Nam exempla quid afferam? Sed reponit, *famæ fastigia juncta tenebis*. quod quidem non magis convenit, quam quod minime. Hoc dicit enim Propertius: Quocunque vestigia fama Cæsaris porriget, eodem fama etiam tua: quo fama Cæsar penetrabit, eo tu junctim; ita juncta famæ vestigia tenebis. Tantum quippe fide tua in Cæsarem meruisti, tantum modestia: quæ in veris trophæis numeranda, nec magnis aliorum triumphis inferior habenda. Qua in explicatione sequor veteriorum codicum lectionem: *magnos æquabunt ista triumphos*. quæ res visa nobis accommodatior, cum aliis argumentis, tum quia de trophæis statim subjicitur. *Acidal.* *Nec minora consequi potuit.*] Merito suspectum fuit *Lipsio* illud *pæne*. utique vixit non *pæne*, sed *plane* contentus angusto clavo. nisi tamen ita velis interpretari, *Mæcenatem pæne nihil supra equestris dignitatis modum optavisse. Mansit quidem in illo ordine, sed non una ratione supra equitum dignitatem honoratus est.* Quod autem *Idem vir Doctissimus* sequentia verba in aliam faciem reformat & rescribit; *Nec majora consequi non potuit, sed nunquam concupit*: minime id quidem ferendum autumo, cum haud dubie sensus optimus in vulgata sit; *potuisse Mæcenatem non minora consequi, sed non tam concupivisse.* Boecler.

1. *Sed non tam.*] *Tam* pro *valde*, ut Plaut. *Ferocem facis, quia te herus tam amat.* Et Plinius notante Amplissimo Brissonio; *Oratores quidem ambo, sed tam dispari ingenio.* Schegk.

2. *Per summam quietem.*] Quod sæpius monere poteram, semel notabo, quam sit in sua expositione *Vellejus* πολιτικὸς καὶ ἠθικός. Ecce quam paucis verbis; quantum politicæ artis hic inclusit? Nonne enim omne & consilium & encomium opprimendarum conspirationum in eo versatur, *ut dissimulata speculatione veluti aliud agendo & per speciem otii, consilia scelerata observentur, & in ipsa temeritatis molitione deprehendantur: deprehensa autem celeriter & absque omni* ἀδιεργίας *vindicentur, prius quam tumultus aliquis exoriri, rerumque aut hominum perturbatio intervenire possit: quæ plerumque difficilem eam medicinam reddit.* Boeclerus.

3. *Servilia Lepidi uxor.*] Atqui nupta juniori Lepido fuit Antonia, M. Antonii Triumviri filia: quod ita in Dionis XLIV. extremo libro leges. Scire licet igitur, illâ spretâ aut mortuâ, alteram superduxisse. *Lipsius.* *Servilia Lepidi uxor.*] Fidem vix mereri videtur, quod de Servilia narrat Paterculus. Sane omnes antiqui id uno ore Porciæ, Bruti conjugi, adsignant. Altumque de Servilia silentium apud Vale-

devorato, præmaturam mortem immortali nominis sui pensavit memoria. Cæsar autem reversus in Italiam at- 89
que urbem, [1] quo occursu, quo favore omnium hominum, ætatium, ordinum exceptus sit; quæ magnificentia triumphorum ejus, quæ fuerit munerum, ne in operis quidem justi materia, nedum hujus tam recisi, digne exprimi potest. Nihil deinde optare à Diis homines, nihil Dii hominibus præstare possunt, nihil voto concipi, nihil felicitate consummari, quod non Augustus, post reditum in Urbem, reip. populoque Rom. terrarumque orbi [2] repræsentavit. Finita [3] vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor; restituta vis legibus, judiciis auctoritas, senatui majestas; imperium magistratuum ad pristinum redactum modum; tantummodo octo prætoribus [4] allecti duo; prisca illa & anti-

Valerium Maximum, diligentem rerum talium notatorem, quique iisdem temporibus vixerit. Ut hæc mittam, nemo historicorum Serviliam Lepidi uxorem dixit; sed Antoniam, triumviri filiam; ut apud Dionem lib. XLIV. legas. Quæ etsi satis verisimilia videantur, tamen Vellejo non ausim fidem detrahere. Nam factum illud Serviliæ etiam respicere videtur Ælianus lib. XIV. cap. XLV. Variæ Hist. *Γυναῖκας τῶν Ῥωμαίων ἐπαινοῦμεν Κορνηλίαν, καὶ Πορκίαν, καὶ Κεσιλίαν.* Quæ enim fuerit illa *Cæsilia*? censuerim *Σερβιλίαν* reponi debere. Potuit enim eam Lepidus, Antonia spreta, vel mortua, superducere. *Vossius.*

* *Vivo igni.*] Id est, ardenti. *Vivo igni.*] Hinc Aristoph. *πῦρ ζῇ*, & *vivæ lucernæ*, apud Horatium. Imo & passim ab auctoribus vita igni adscribitur. Alio plane modo *vivum sulphur* vocant Latini, quod Græci *ἄπυρον*, hoc est, *ignem non expertum*. Vide Plinium lib. XXXV. cap. XV. *Vossius.*

1. *Quo occursu.*] Notat Dio ad hanc rem, *Decretum à Senatu, ut ei urbem ingredienti virgines Vestæ, Senatus populusque cum conjugibus ac liberis occurreret.* Libro LI. *Lipsius. Quo occursu.*] Haud opus erit huic loco emendationibus, si ejiciatur vocula *occursus*, nata è glossa marginali, meâ quidem sententiâ. *Gruter.*

2. *Repræsentavit.*] Lipsius malit *repræsentârit.*

3. *Vicesimo anno.*] Nam à Lentulo & Marcello COSS. quibus civilia arma primum sumta, usque ad Cæsarem V. & Sex. Apuleium COSS. quibus posita sunt, tot anni numerantur. Quæ deinceps Augustus gesserit, habes quoque apud Virgil. 8. & Ovid. 15. Metam. *Schegk.*

4. *Allecti duo.*] An ergo jam octo prætôres? Certe illis *octo prætoribus*, qui antea erant, jam Julius Cæsar, duos primo, mox plures adjecerat. Sed *Vellejus* Noster Julianum numerum, quippe extra ordinem & ad tempus usurpatum, negligere ac de octonario ordinario, cujus passim apud Cicero-

 nem

[1] antiqua reip. forma [2] revocata; rediit cultus agris, ſacris honos, ſecuritas hominibus, certa cuique rerum ſuarum poſſeſſio; [3] leges emendatæ utiliter, latæ ſalubriter; ſenatus [4] ſine aſperitate, nec ſine ſeveritate lectus. [5] Principes viri triumphiſque & ampliſſimis honoribus functi, hor-

nem mentio, loqui videtur. Ceterum *de numero prætorum varie aucto imminutoque* egit *Lipſius* in *excurſ. ad* 1. *A. Tac.* 14, 4. Boecler.

1. *Antiqua Reip. forma.*] Quæ illa forma? an libertas? Adulatur hic *Vellejus*. Quanquam de *ſimulatione Auguſti*, veriſſime equidem dicitur. Nihil magis Auguſto inter initia curæ, quam ſimulacro Libertatis & Reip. improvidis populi animis objecto, vim principatus interim complecti & intendere. *Eſt enim omnis dominationis novæ arcanum primarium, ſimulatio antiquæ.* quod nec Tiberius poſtea omiſit uſurpare. *Boecler.*

2. *Revocata.*] Scribo, *renovata:* cum & venuſtius ita ſit, & paullo ante vox eadem *revocata* fuerit: cujus iteratio per ſe eſt invenuſta. *Acidal.*

3. *Leges emendatæ utiliter, &c.*] *Suet. Aug.* 34. *Leges retractavit, & quaſdam ex integro ſanxit. Hiſt. miſcell.* 7, 19. *Clauſis Jani portis Remp. quam bello quæſierat, pace nutrire & amplificare ſtudens, leges plurimas ſtatuit, per quas humanum genus libera reverentia diſciplinæ morem gereret. Aurel. Vict. epit.* 1. *Leges alias novas, alias correctas protulit ſuo nomine.* An illa, *ſuo nomine*, à gloſſatoris manu ſunt, qui in margine forte explicandæ vocis, *protulit*, adſcripſerat? *Flor.* 4, 12, 65. *Hinc converſus ad pacem, pronum in omnia mala & in luxuriam fluens ſæculum, gravibus, ſeveriſque legibus multis coërcuit.* Addendus *Dio* 54. & alibi, & *Tac.* 3, 28, 3. *Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus, potentiæ ſecurus, quæ triumviratu juſſerat abolevit. deditque jura, quîs pace & principe uteremur.* Quæ poſtrema verba *Clapmarius* ex ratione arcani politici, qua præſenti ſtatui ſemper accommodari leges ſolent, explicat: Alias enim Regno, alias Ariſtocratiæ, alias Democratiæ convenire. itaque Auguſtum ſuas leges rationibus Monarchicis accommodaſſe. 2. *Arcan.* 10. Fortaſſe tamen, conſideratis omnibus, quæ meditationem hujus loci juvare poſſunt, potius audienda eſt *Freinshemiana paraphraſis*; *jura conſtituit ita comparata, ut eorum beneficio certa reſtitutæ tranquillitatis, bonique principis utilitas ad civitatem pertingeret.* Boecler.

4. *Sinè aſperitate.*] *Suet. Aug.* 35.

5. *Principes viri, &c.*] *Suet. Aug.* 29. *ſed & ceteros principes viros ſæpe hortatus eſt, ut pro facultate quiſque monumentis, vel novis, vel refectis & excultis urbem adornarent. Tacitus* ita de hoc more loquitur 3. A. 72, 1. *Erat etiam tum in more publica munificentia, nec Auguſtus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum, hoſtiles exuvias & exundantes opes, ornatum ad urbis & poſterorum gloriam conferre.* Quæ verba magnam μείωσιν habent, monente *Caſaubono*, ſi cum *Vellejo* & *Suetonio* conferas. ſed *Tacito* Monarchici auſpicii conſuetudo in mente fuit, quaſi diceret: Etiamſi alias monarchæ & Principes, ut alia publice glorioſa, ita publicorum operum magnificentiam ſibi debebant aut poterant vindicare, tamen Auguſtus non obſtitit, imo (quod Noſter jam addit) ſtimulum adjecit Principibus viris, ut publicis operibus ſtruendis aut inſtaurandis ſuas opes collocarent. Non erraverit forte, qui in adjecta *Taciti* voce, *exundantes* opes, *arcani* latentis rationem ſibi pateretur inſinua-

hortatu Principis, ad ornandam Urbem illecti sunt. Consulatus tantummodo [1] usque ad undecimum, quem continuaret Cæsar, cum sæpe obnitens repugnasset, impetrari potuit. [2] nam dictaturam, quam pertinaciter ei deferebat popu-

insinuari. Timentur, in novo præsertim Principatu, magnæ opes, virique tum alia claritudine, tum exundantibus divitiis nobiles: unde callidum istud, ab impio ore apud *Tacitum* 11. *A.* 1, 2. *auri vim atque opes Principibus infensas*, in exitium egregii hominis valuit. sed & Aristoteles 5. *pol.* 8. inter provisiones conservandæ reip. ponit, *ne quis sinatur nimium opibus abundare*. Unde magistri dominationis, variis artibus locupletissimum quemque in prædam corripiunt. verum id improbum est & nullo modo ferendum. sicut & Aristotelicum illud ἐκκόπτειν, quo alibi & docere & velare remedium ejus rei voluit, magnæ multæque cautionis est. Quanto melius Augustus, in sumtus publice decoros & utiles, specie honoris & gloriæ illexit (ita enim signanter loquitur Noster) viros principes. Hoc ego pro omnibus arcanis, Regibus commendandum duxerim: cum præsertim omnis ea laus judicio posteritatis ad ipsos redundatura sit. neque unquam deerunt occasiones, quibus induci volentes possint ad ærarium sublevandum & magnificentiam publicam augendam. *Boeclerus.*

1. *Usque ad undecimum.*] Accurate *Suetonius Aug.* 26. Boecler.

2. *Nam dictaturam, &c.*] *Sueton. Aug.* 52. *Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, dejecta ab humeris toga nudo pectore deprecatus est.* Item *Dio* tradit principio *lib.* 54. veraque ἀπεικὸς consilium Augusti declarat: τὴν τε γὰρ ἐξουσίαν καὶ τὴν τιμὴν ὑπὲρ τοὺς δικτάτωρας ἔχων, ὀρθῶς τό τε ἐπίφθονον καὶ τὸ μῖσος τῆς ἐπικλήσεως αὐτῶν ἐφυλάξατο. *Recte*, inquit, *declinavit invidiam & odium hujus, quam offerebant, appellationis: quippe qui & honorem & potestatem dictatoria majorem jam haberet.* Quippe ut olim *regnum* propter tyrannidem Tarquiniorum; ita *Dictatura* propter odium dominationis Sullanæ Julianæque sub titulo hujus potestatis exercitæ, in flagrantissimam omnium detestationem venerat. Atque sicut *Regnum* instituto Valerii; ita *Dictatura*, lege Antonia ex rep. jam in perpetuum quasi exilium erant relegata. Itaque singulare *arcanum* prudentiæ Augusteæ latet in istis apud *Tacit.* 1. A. 9, 5. *non regno tamen, neque Dictatura, sed Principis nomine constitutam rempub.* Licet enim haud dubie *Regis* nomen in terris augustissimum sit (sicut amplius dicetur in libro de *Auspicio Regio*, quem adornamus) tamen Augustus merito tempori serviens, re ipsa contentus fuit; nomen, quod ex superbia in invidiam venerat, remisit. cum præsertim vellet videri libertatis restaurator, sicut paullo ante dictum est, ergo non expediebant huic simulationi *dominantia nomina*, aut eorum quidquam, quæ libertatis eversores usurpaverant. *Florus* 4, 12, 66. obscure potius & de oblato tantum dictatorio nomine loqui, quam in re tam nota prorsus errare, existimandus forte fuerit, cum scribit: *Ob hæc tot facta ingentia, Dictator perpetuus, & Pater Patriæ dictus est.* Dictus sane est ab offerentibus Dictaturam, sed deprecatus est honorem. *Boecl.* *Nam dictaturam, &c.*] Eutropius ad lib. 1. sub dictaturæ nomine & honore regnasse docet. *Schegk.*

1. *Tam*

populus, [1] tam constanter repulit. Bella sub imperatore gesta, [2] pacatusque victoriis terrarum orbis, & tot extra Italiam, domique opera, omne ævi sui spatium impensurum in id solum opus scriptorem [3] fatigent. Nos memores professionis, universam imaginem principatus ejus oculis animisque subjecimus.
90 Sepultis, ut prædiximus, bellis civilibus, [4] coalescentibusque reip. membris, quæ tam longa annorum series laceraverat: Dalmatia [5] XX

&CC

1. *Tam constanter repulit.*] Valde errant Brissonius, & Popma: qui τὸ *tam*, pro, *valde*, poni asserunt. Nam *quam* heic non pronomen, sed adverbium, eique τὸ *tam* opponitur. Neque unquam absolute *tam* pro *valde* locatum reperias: non magis sane quam *adeo*. Quæ particulæ plerumque præ admiratione, aliave causa, reticeri quiddam indicant. Et ita capi possit illud Plinii Nat. hist. lib. VII. cap. XLIX. à Popma firmandæ sententiæ adductum: *M. Cælius Rufus*, (sic lego) *& C. Licinius Calvus, eodem die geniti sunt; Oratores quidem ambo, sed tam dispari eventu.* Vix tamen dubito, quin, *tamen*, ibi sit reponendum: quomodo reperio in Mss. & veteri editione Parmensi. *Voss.*

2. *Pacatusque.*] Nec incommode, *peragratusque.* Lipsius.

3. *Fatigent.*] Legebatur, *fatigans.* Porro, quod *Lipsius* pro *subjecimus*, mox legit *subjiciemus*, ea mutatione non videtur opus esse. *Boeclerus.* *Fatigans.*] Hæc cum præcedentibus nullam efficiunt sententiam; ni scribas, *fatigant*, aut potius *fatigent.* Si paullo quid amplius tibi indulgeas, possis non minus apposite *flagitant*, hocque, ut fatear, vix me teneo, quin reponam. *Acidalius.*

4. *Coalescentibusque Reipublicæ membris.*] Tria hæc verba quæ vulgo adduntur, *& coram altero*, Aldus tollit, atque alii illo duce. Nec nego sententiam absque iis probam esse: unde tamen sic frustra irrepserint? Mutari melius videatur, *& curante eo quæ tam longa:* Nempe Augusto salutarem curam & medicinam adhibente reipub. laceratæ. *Lipsius.* *Coalescentibus, &c.*] Vulgo, *coalescentibusque reip. membris, & coram altero, quæ tam longa armorum series laceraverat.* Tres voces, *& coram altero*, quidam tollunt. Mihi eam audaciam assumere non ausim, præsertim cum vulgatis lectio Ms. auctoritate suffulta sit, nisi quod in eo fuerit, *aliero.* Ego legendum arbitror: *eo curante serio, quæ tam longa, &c.* Ut dicat Patereulus, serio Augustum curam medicam contulisse membris reip. laceris. Lipsium tentasse video: *& curante eo, quæ, &c.* Sed verborum nexus nostræ conjecturæ plus videtur favere. *Vossius.*

5. XX. *& CC.*] Obscurum, sive mutilum est: & intellige, *annos*, aut adde. Hoc sane vult, annos CCXX. medios esse, à quo tempore vinci Dalmatia cœpit ad nunc victam. Primum autem bellum in Illurios & Dalmatas fuit sub Teutâ eorum reginâ anno DXXIX. Postremum nunc cum victi & domiti ductu Tiberii, auspiciis Augusti, anno DCCXLIII. Facilis supputatio. *Lips.* XX. *& CC.*] Omnino videntur esse addendi, *anni*: nam subintelligere durum fuerit. Vide de his & Alpinis nationibus *Flor.* 4, 12. quæque *Freinshemiana* industria ibi annotantur. *Boeclerus.*

& CC rebellis, [1] ad certam confessionem pacata est imperii; Alpes feris multisque nationibus celebres perdomitæ; [2] Hispaniæ, nunc ipsius præsentia, nunc Agrippæ, [3] quem usque in tertium consulatum, & mox collegium tribuniciæ potestatis, amicitia Principis evexerat, multo varioque marte pacatæ. In quas provincias cum initio Scipione & Sempronio Longo Cos. primo anno secundi Punici, abhinc annos CCL, Romani exercitus missi essent, duce Cn. Scipione Africani patruo, per annos CC in his multo mutuoque ita certatum est sanguine, ut amissis P. R. [4] Imperatoribus exercitibusque, sæpe contumelia, etiam nonnunquam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim provinciæ Scipiones consumserunt: illæ contumelioso [5] XX annorum bello sub duce Viriatho majores nostros exercuerunt; illæ terrore Numan-

1. *Ad certam confessionem.*] Ita fere supra in recensione provinciarum: *Certam Hispanis parendi confessionem extorserat.* Acidal.

2. *Hispaniæ.*] *Justinus* 44, 2, 7. & 44, 5, 7, & 8. *Jo. Gerundens. Paralip. à lib.* 4. *usque ad fin. Thuan.* 1. *hist.* Boecl.

3. *Quem usque, &c. evexerat.*] Hæc omnia parenthesi comprehendenda censet Lipsius.

4. *Imperatoribus.*] Nonne odiosa, imo falsa vox, *imperatoribus*, cum mox, ut novum quid, subjiciat Vellejus, *illa tot consulares tot prætorios absumpsit duces?* Certe vel V. C. lectio id doceat, quæ est, *ut amissis pr.etor imperatoribus exercitibusque.* Unde scribendum arbitror: *Ut amissis prætoriis, & imperatoriis exercitibus:* aut *prætoriis imperatoriisque exercitibus.* Sane hæc duo supra etiam junxit Vellejus, ubi de Statio Murco, & Crispo Marcio, dixit, *prætoriis viris imperatoribusque.* Voss.

5. XX. *annorum.*] Qui plurimum numerarunt, annos fecerunt XIV. belli Viriathini: ut Livii epitoma, & Florus. Appianus, *annis duntaxat octo id bellum gestum* aperte scribit. Aperte inquam, atque etiam exacte. Nam ille numerat ab anno DCVI. quo proprie id cœpit: Livius & Florus ab anno DCI. quo Lusitani rebellarunt, non tamen Viriatho duce. Sed quia connexa bella fuerunt, confundunt. Quorsum hæc? ut prælargum falsumque esse Vellejanum numerum constet, & parte altera truncandum. *Contumelioso* X. *annorum bello*, legito, & Justinum auctorem habeto: *In tanta seculorum serie nullus illis dux magnus, præter Viriathum, fuit: qui annos decem Romanos varia victoria fatigavit.* Lipsius.

XX. *annorum.*] Puto XV. Tot enim annis circiter duravit bellum, quod Viriatho potissimum duce gestum. Lipsio placuit, X. *annorum.* Cui hac in re non faveo. Scio quidem, Viriathi imperium non ultra patere, sed videtur Vellejus de duratione belli potius, quam annis imperii Viriathi loqui. Et hac ratione etiam defendi possint Epitomator Livii lib. XIV. & Florus l. II. cap. XVII. qui Viriathum XIV. annos cum Romanis bellasse scribunt. *Voss.*

[1] Numantini belli, populum R. concusserunt. in illis turpe Q. Pompeji fœdus, turpiusque Mancini, senatus cum ignominia dediti imperatoris rescidit: illa tot consulares, illa tot prætorios absumsit duces, patrumque ætate, in tantum Sertorium armis extulit, ut [2] per quinquennium dijudicari non potuerit, Hispanis Romanisne in armis plus esset roboris, & uter populus alteri pariturus foret. Has igitur provincias tam diffusas, tam frequentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos ferme L. perduxit Cæsar Augustus: ut, quæ maximis bellis, nunquam vacaverant, eæ sub C. Antistio, ac deinde P. Silio legato
91 ceterisque postea etiam latrociniis vacarent. Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac Rege Parthorum signa Romana, quæ Crasso oppresso Orodes; quæ Antonio pulso filius ejus [3] Phraates ceperant, Augusto [4] remissa sunt. [5] quod cognomen illi viro Planci sententia [6] consensus

1. *Numantini belli.*] Vide Florum lib. 2. cap. 17. & 18. ubi tota Historia narratur.

2. *Per quinquennium.*] Atqui *octo annos* bellum hoc Sertorio duce gestum, & octavo ipso cæsus. An ergo *octennium* hic legimus? an vult priores *quinque* annos ambiguos, reliquos non sic fuisse. *Lipsius.*

3. *Phraates.*] Dio & ceteri scriptores Orodis filium Pacorum, non Phraatem edunt, ut fortasse hic quoque *Pacorus* pro *Phraates* reponendum sit. *Ursinus.* *Phraates.*] Desidero hoc loco majorem in Ursino curam, qui pro *Phraates* substitui rectius posse putat *Pacorus*. Nam hunc, ait, historicorum consensus Orodis filium facit. Quasi vero Orodes plures habere filios non potuerit. Imo ex Justino, Dione, Zonara, ac aliis, triginta eum filios habuisse constat, interque eos Pacorum & Phraatem. Præterea temporum quoque ratio Ursini conjecturam respuit. Nam ex iisdem auctoribus, imo & Vellejo, constat, Pacorum ante fugam Antonii à Ventidio jam fuisse occisum. *Vossius.*

4. *Remissa sunt.*] *Florus 4, 12, 83.* cum declamatoria προσθήκῃ: *Parthi quoque, quasi victoriæ pœniteret, rapta clade Crassiana ultro signa retulere.* Boecl. *Remissa sunt.*] Recepta à Tiberio. Sueton. August. 21. Tiber. 9. *Schegk.*

5. *Quod cognomen.*] Illi Planci sententia senatus indidit, ex ante diem 16. Kal. Februar. Censorinus c. 21. Contra Ovidius *Idibus Januariis:* Fast. 1.

Idibus in magni custos Jovis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ovis.
Redditaque est omnis populo provincia nostro,
Et tuus Augusto nomine dictus avus.

De vocis significatione idem, Suetonius, Dio, Eutropius. *Schegk.*

6. *Consensus.*] Melius, quam vulgatum, *consensu.*

1. L. Mu-

ſenſus univerſi ſenatus populique R. indidit. Erant tamen, qui hunc feliciſſimum ſtatum odiſſent. quippe [1] L. Murena, & Fannius Cæpio, diverſis moribus (nam Murena ſine hoc facinore potuit videri bonus, Cæpio & ante hoc erat peſſimus) cum iniſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publica, quod vi facere voluerant, jure paſſi ſunt. Neque multo poſt [2] Rufus Egnatius, per omnia gladiatori quam ſenatori propior, collecto in ædilitate favore populi, quem extinguendis privata familia incendiis in diem auxerat, in tantum quidem, [3] ut ei præturam continuaret, mox etiam conſulatum petere auſus; cum eſſet omni flagitiorum ſcelerumque conſcientia merſus; nec melior illi res familiaris quam mens foret; aggregatis ſimillimis ſibi, interimere Cæſarem ſtatuit, ut quo ſalvo ſalvus eſſe non poterat, eo ſublato moreretur. Quippe ita ſe mores habent, ut publica quiſque ruina malit occidere, quam ſua proteri, & idem paſſurus minus conſpici. Neque hic prioribus in occultando felicior fuit: [4] abditusque carceri, cum conſciis facinoris, mortem digniſſimam vita ſua obiit. Præclarum 92
excellentis viri factum C. Sentii Saturnini, circa ea tempora conſulis, ne fraudetur memoria. Aberat in ordinandis Aſiæ Orientiſque rebus Cæſar, circumferens terrarum

rarum

1. *L. Murena & Fannius Cæpio.*] Recte *Vellejus* jungit hos duos, tanquam unius conjurationis populares, ſive principes. Ita enim *Dio* 54. *p.* 598. & *Sueton. Tib.* 8. Boecler.

2. *Rufus Egnatius.*] *Suet. Aug.* 19. *Dio* 53. *p.* 587. *& ſeq. Senec.* 1. *de clem.* 9. *Tac.* 1. *A.* 10, 6. Boecler.

3. *Ut ei præturam continuaret.*] Non quia bis Prætor: ſed hoc modo vult, continuaſſe eum & junxiſſe Præturam Ædilitati. Opus enim intervallo annorum erat à magiſtratu ad magiſtratum: Egnatius id neglexit. Ipſe Vellejus ita interpretatur pagina ſeq. dum ait: *Præturam Ædilitati junxiſſe.* Dio idem indicat lib. LIII. *Lipſius. Ut ei præturam continuaret.*] Tò *ei* refer ad ædilitatem. Errat vero Acidalius, qui pro *ei* mallet *&* reſcribi. Docet hoc ipſe Vellejus paulo poſt, his verbis: *C. Sentius Saturninus, &c. Egnatium florentem favore publico, ſperantemque ut præturam ædilitati, ita conſulatum præturæ ſe juncturum, profiteri vetuit.* Liquet ergo, *continuare* Vellejo nihil aliud eſſe, quam, *continuo jungere.* Voſſius.

4. *Abditusque carceri.*] Verius arbitror, *addictusque.* Acidal,

5. Præ

rarum orbi præsentia sua pacis suæ bona: tum Sentius forte & solus & absente Cæsare consul, cum alia, prisca severitate summaque constantia, vetere consulum more ac severitate gessisset, [1] protraxisset publicanorum fraudes, punisset avaritiam, regessisset in ærarium pecunias publicas, tum in comitiis habendis præcipuum egit consulem. nam & quæsturam petentes, quos indignos judicavit, profiteri vetuit; &, cum, id facturos se, perseverarent, consularem, si [2] in campum descendissent, vindictam minatus est. & Egnatium, florentem favore publico, sperantemque, ut præturam ædilitati, ita consulatum [3] præturæ se juncturum, profiteri vetuit; & cum id non obtinuisset, juravit etiam si factus esset consul suffragiis populi, tamen se eum non renunciaturum. Quod ego factum cuilibet veterum consulum gloriæ comparandum reor, nisi quod naturaliter, [4] audita visis laudamus libentius; & præsentia invidia, præterita veneratione prose-
93 quimur; & his nos obrui, illis instrui credimus. Ante triennium fere quam Egnatianum scelus erumperet, circa Murenæ Cæpionisque conjurationis tempus, abhinc annos L, M. [5] Marcellus sororis Augusti Octaviæ filius, quem homines ita, si quid accidisset Cæsari, successorem potentiæ ejus arbitrabantur futurum, ut tamen id

per

1. *Protraxisset.*] In lucem protulisset.

2. *In campum.*] Martium.

3. *Præturæ.*] *Præturam* videtur vocare *propræturam*. Nam Egnatius, cum se candidatum profiteretur, proprætutam gerebat. Prætor autem fuerat ante septennium, ut apparet ex Dione l. LIII. ubi tamen pro Μάρκος Ἐγνάτιος Ῥοῦφος, perperam perscriptum, Μάρκος ὁ Γνάτιος Ῥοῦφος. *Voss.*

4. *Audita visis, &c.*] Sententiam etiam aliis bene dictam cum expolitione & interpretatione rationis, quæ subest, effert *Vellejus*. Valde enim subtile est illud: *præsentibus nos obrui, veteribus instrui credimus.* Boecler.

5. *Marcellus.*] Servius in Virgilii vita ita loquitur: *Cui* (scilicet Augusto) *tamen multo post perfecta demum materia, treis omnino libros recitavit, secundum videlicet, quartum, & sextum, sed hunc præcipue ob Octaviam, quæ cum recitationi interesset, ad illos de filio suo versus*, TV MARCELLVS ERIS, *defecisse fertur, atque ægre refocillata, dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari jussit.*

1. *Per*

[1] per M. Agrippam [2] ſecure ei poſſe contingere non exiſtimarent; magnificentiſſimo munere ædilitatis edito [3] deceſſit, admodum juvenis; ſane, ut ajunt, ingenuarum virtutum, lætuſque animi & ingenii, fortunæque, in quam alebatur, capax. Poſt cujus obitum Agrippa, qui ſub ſpecie miniſteriorum principalium profectus in Aſiam; ut fama loquitur, ob tacitas cum Marcello offenſiones, præſenti ſe ſubduxerat tempori; reverſus inde [4] filiam Cæſaris Juliam, quam in matrimonio Marcellus habuerat, duxit uxorem; fœminam neque ſibi neque reip. felicis uteri.
Hoc tractu temporum, Tib. Claudius Nero, [5] quo bimo 94
nato, ut prædiximus, Livia Druſi Claudiani filia, deſpondente ei Nerone, cui ante nupta fuerat, Cæſari nupſerat, innutritus cœleſtium præceptorum diſciplinis, juvenis genere, forma, celſitudine corporis, optimis ſtudiis,

1. *Per M. Agrippam.*] Agrippa enim ſummopere à populo diligebatur, neque parum meritis ſuis in rempubl. & Auguſtum, fidebat. ideo nec Auguſtus auſus eſt Marcellum ei præferre. Unde prima offenſionum inter Marcellum & Agrippam ſemina; quæ ne erumperent, Auguſtus ſub ſpecie miniſteriorum principalium Agrippam ablegavit. *Dio* 53. *p.* 593. ubi etiam de magnificentiſſimo Marcelli munere. adde *Sueton. Aug.* 66. Boecler.

2. *Secure.*] Vet. editio *ſecuros.* Ex quo legendum conjicit Lipſius *ſecuro.*

3. *Deceßit.*] An in *Stabiano?* viſum numquam ſatis laudato Scaligero ad Propertium; non Lipſio, cui, *Bajis*; quem adi ad Tacitum. *Schegk.*

4. *Filiam Cæſaris Juliam.*] Coactus repudiare priorem uxorem, quamvis eſſet ſororis Auguſti filia. Matrimonii hujus cauſſa duplex: *altera* è temporibus & negotiis petita (volebat enim Auguſtus, cum abeſſe Roma cogeretur, ad coërcendas ſubnaſcentes turbas præficere urbi Agrippam: qui prudentia tantæ rei par, etiam dignitate principalis matrimonii ad venerationem publicam provehendus videbatur) *altera* è profunda ratione ſtatus, quam vocant, ſive potius è conſiliis dominationis; dum callidiſſimus Mæcenas in aurem Principi inſuſurrat: *Agrippam jam tantum feciſti, ut vel gener tibi aſciſcendus vel occidendus ſit.* Hem! quantus ab extremo in extremum ſaltus! nimium ille quidem, nimium magnis aulis familiaris. adeo inter ſumma & ima apud *Statiſtas*, ſi volunt ita appellari, nihil medium eſt. Adi *Dionem* 54. *p.* 600. Boecler.

5. *Quo bimo nato.*] Nemo non videt, legendum eſſe, *trimo*: ex loco ſuperiore cap. 75. nam etſi bimum nominavit, tamen ab eo tempore ad nuptias annus fere interceſſit. *Manutius.* *Quo bimo nato.*] *Schegkius* ediderat: *Quo prius nato.* Legebatur: *quo primo*, unde *Aldus* fecerat, *quo trimo.* In *variantibus Lect. à Raphelingio* editis: *quo bimo.* utrumque (*trimo* & *bimo*) habet, quo ſe tueatur. *Boecler.*

diis, maximoque ingenio instructissimus, qui protinus quantus est sperari potuerat, [1] visusque prætulerit principem; quæstor undevicesimum annum agens, capessere cœpit remp. [2] maximamque difficultatem annonæ ac rei frumentariæ inopiam, ita [3] Ostiæ atque in urbe mandato vitrici moderatus est; ut per id, quod agebat, quantus evasu-

1. *Visusque prætulerit principem.*] Id videtur ita emendandum: *Visuque prætulerat principem, &c.* nam præcedit, *sperari potuerat, &c.* Sententia vero respicit Euripideum illud,
εἶδος ἄξιον τυραννίδος. *Ursin.*

2. *Maximamque difficultatem annonæ.*] *Suetonius* etiam in *Tiberio, c.* 8. testatur: *eum curam administravisse annonæ, quæ arctior inciderat.* crebra ea difficultas Romæ: indeque magna laus aut odium recte secusve administrantibus. *sane annonæ cura aliquando Pompeio non] minus addidit gloriæ, quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, oriens triumphis, occidensque lustratus. teste Plinio in Panegyr.* 29. vide *Dion.* 54. *pr. Lips. elect.* 1, 8. Ceterum quæ illa, & cujus tam sollers cura, sufficere potuit rei annonariæ Romanorum ac in longum satis providere? Non immerito aliquis miretur tanti imperii tam periculosum & anceps vitium. Ut ali posset populus Romanus, peregre & longinquis è locis advehenda erat annona. adeo quidem, ut horreum Romanorum, Ægyptus vel armis occupata vel sterilitate depleta, fame porderit Italiam urgere. *Tac.* 1. A. 59, 4. Igitur hæc inter intimas & secretissimas Principum solicitudines non postrema fuit: sicut *Tiberius* fateri opus habuit, apud *Tacit.* 3. A. 54, 6. in gravissima illa ad Senatum epistola: *At Hercule nemo refert, quod Italia externæ opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur. ac nisi provinciarum copiæ & dominis & servitiis & agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora nostræque villæ tuebuntur. Hanc P. C. curam sustinet Princeps. hac omissa remp. funditus trahet.* Neque tamen potuit ille ipse, qui de hac cura gloriatur hoc loco, providere, quin subinde *gravitate annonæ juxta seditionem veniretur. Tac.* 6. A. 13, 1. Caussa hujus mali *primo* ex divitiis & affluentia, quam tot victoriæ pepererant. hinc à labore & studio agriculturæ in otium & voluptates versa plebs annonam accipere potius quàm parare assuevit. *Altera caussa* latet in visceribus degenerantis reip. dum magistratus quidam affectatione popularitatis largitioni frumentariæ studebant; & mox perturbata assiduis novis molitionibus republica, quicunque dominationem cupiebant, *annona populum* inescabant; sive quod *Tacitus*, etiam inter arcanas *Augusti* artes refert 1. A. 2, 2. *pelliciebant.* Quid hoc erat aliud, quam ad otium & cessationem ab agricultura, veluti signum omnibus sustollere? Scilicet ita obnoxiam sibi fidamque plebem reddebant, si ejus vitam & necessitates, copiam, inopiamque veluti in manu haberent. Testatus quidem est ipse Augustus, prodente *Suetonio Aug.* 42. *se* aliquando *impetum cepisse, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseverasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui.* vide, quæ ad hoc argumentum pertinentia *P. Cunæus* commentatus est *l.* 1. *de rep. Heb. c.* 3. Boecler.

3. *Ostiæ.*] Urbs sita in Tyberinis ostiis.

1. *Ar-*

evaſurus eſſet, eluceret. Nec multo poſt miſſus ab eo-
dem vitrico cum exercitu ad viſendas ordinandaſque,
quæ ſub Oriente ſunt, provincias, præcipuis omnium
virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legioni-
bus ingreſſus Armeniam, redacta ea in poteſtatem P. R.
regnum ejus [1] Artauaſdi dedit. [2] cujus rex quoque Par-
thorum tanti nominis fama territus, liberos ſuos ad Cæ-
ſarem miſit obſides. Reverſum inde Neronem, Cæſar 95
haud mediocris belli molem experiri ſtatuit, adjutore
operis dato fratre ipſius Druſo Claudio, quem intra Cæ-
ſaris penates enixa erat Livia. [3] quippe uterque, diviſis
par-

1. *Artauaſdi.*] De Artauaſde legere non memini, de *Tigrane* monet Dio; Suëtonins Tiberio 9. *Deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum & Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit.* Tacitus 2. Annal. *Datus à Cæſare Armeniis Tigranes, deductuſque in regnum à Tiberio Nerone. nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam ſociatis more externo in matrimonium, regnumque dein juſſu Auguſti impoſitus Artauaſdes, & non ſine clade noſtra dejectus.* Patet diſſenſio, non conciliatio, niſi ſi forte dixeris cum Vellejo, & iſtum à Tiberio deductum. nam erroris Vellejum, qui ejus ævi, arguere haut auſim temere. *Schegkius.* *Artauaſdi.*] Conſeoſu aliter Romani exterique ſcriptores. Omnes *Tigrani* regnum datum à Tiberio aſſerunt, non Artauaſdi: Tacitus, Suetonius, Dio, Joſephus. Noſtra, ſi vis, ad II. Annal. vide. Ergo Vellejus ſolus hoc neſcivit, aut melius ſcivit? durum dicere. & certe in rebus Tiberii ſui, tam recenti memoriâ, fœdè erraſſe Vellejum piacularis ſit culpa. Mihi ſedet mutilum defectumque locum eſſe (nonne multa in hoc libello?) & fuiſſe anteà: *regnum ejus Artauaſdi ereptum, Tigrani tradidit.* aut tale in hunc ſenſum. Nam etſi Tacitus & Joſephus *Artaxiam* regno dejectnm volunt, non *Artauaſdem*: tamen pro Velleii hac ſcriptione etiam Dio ſit, qui lib. LIV. in actis anni DCCXXXIV. diſerte ſcribit, *Tiberium miſſum ut Artabazen* (idem ille cum Artauaſde) *regno pelleret, & Tigranem ei imponeret.* Lipſ. *Artauaſdi dedit.*] Vulgo, *tradidit.* Et cur hic quoque non maluerunt, *Artauaſdi dedit* cum in Ms. fuerit, *Artanzdi dedit*? Cæterum vehementer hic vapulat Vellejus, quod Artauaſdi à Tiberio regnum datum ſcribat, cum alii Tigranem ſubſtituant. Non exentiam aliorum conatus. Ego vulgatam lectionem ſatis ferri poſſe cenſeo. Movet locus ille Taciti II. Annal. *Datus à Cæſare Armeniis Tigranes, deductuſque in regnum à Ti. Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, &c.* [vide ſupra] *Dein juſſu Auguſti impoſitus Artauaſdes, & non ſine clade noſtra dejectus.* Videtur igitur Vellejus Tigranem omiſiſſe, quod, ut ait Tacitus, brevi tantum ſpatio imperarit. Nec eſt, quod quis Artauaſdem juſſu Auguſti deductum dicat. Nam & idem de Tigrane ex Tacito cognoſcas. Sufficit, ſi à Tiberio, juſſu Auguſti, regno impoſitum ſtatuamus. *Voſſius.*

2. *Cujus rex, &c.*] Puto, *cum rex.* Lipſius.

3. *Quippe uterque.*] *Sueton. Tib. 9. Liv. epit. 136.*

partibus [1] Rætos [2] Vindelicoſque adgreſſi, multis urbium & caſtellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutiſſimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, [3] plurimo cum earum ſanguine, perdomuerunt. Ante quæ tempora [4] cenſura Planci & Pauli acta inter diſcordiam, neque ipſis honori neque reip. uſui fuit: cum alteri vis cenſoris, alteri

epit. 136. & ſeqq. *Flor.* 4, 12, 22, &c. *Hiſtor. Miſcell.* 7, 14. *Oroſ.* 6, 21. *Horat.* 4. *Carm.* 4. ubi *Interpretes. Dio* 54. *p.* 613. *&* 654. *Strabo* 7. *pr.* Boecler.

1. *Rætos.*]. *Rhæti*, Ῥαῖτοι, populi Ciſalpini & Tranſalpini, apud Strabonem & Plinium. Sine afflatu ubique in marmoribus, *Ræti.* item *Rœti*, ſi Smetio, & Goltzio fides. Ptolemæus Rhætiam circumſcribit linea, quæ eſt inter capita Rheni & Danubii, parte Danubii à capite ad Oeni oſtia, Æno fluvio, & montibus ſupra Italiam extenſis. Hi limites Rhætiam Majorem (ut mihi fide digniſſimus teſtis M. Velſerus) id eſt, Rhætiam propriam, quæ poſtea Rhætia Prima: & Vindelicorum, quæ Rhætia Secunda dicta, complectuntur. Inde eſt quod Tacitus & Arrianus Ænum inter Rhætos & Noricos fluere ſcripſerunt. Rhæti autem proprii ad Lycum, uti Ptolemæus prodidit; ſive verius ad lacum Brigantinum, ut Strabo ſignificat, à Vindelicis dividebantur, & hi fere ſunt qui hodie *Churwalen*, & *Grawpuntner* Germanice, *Griſoni* Rhætice vocantur, Scudo auctore. *Ortel.*

2. *Vindelicoſque.*] *Vindelicia*, Οὐινδολικία, Ptolemæo regio, quæ Lyco, Danubio, Æno, & Alpibus circumſcribitur: idque veriſſime. *Poſtremis Romanor. temporibus Rhætia Secunda dicta. ſic enim in Lib. Notitiar. Præpoſitus theſaurorum Auguſtæ Vindelicenſis Rhætiæ Secundæ. Aventinus, & Philip. Appianus* Baiern *interpretantur.* Lintzgow *Scudus. Verum ad Strabonis mentem, quæ Ptolemæo multis argumentis præferenda, magnam tum Boiorum Suevorum, tum, qui nunc ſunt, partem complectitur.* Hæc ad me ſuis litteris Clariſſ. doctiſſimuſque M. Velſerus Auguſtanus Vindelicus, fide dignus. *Ortelius.*

3. *Plurimo cum earum ſanguine.*] Florus lib. 4. Strabo in fine 4. Horat. l. 4. Carm. Od. 4. & 14.

—— milite nam tuo
Druſus Genaunos, implacidum genus,
Brennoſque veloceis, & arceis
Alpibus impoſitas tremendis,
Dejecit acer, plus vice ſimplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commiſit: immaniſque Rhætos
Auſpiciis pepulit ſecundis.

Ad quod vir doctus, hic Vellejum adulari opinatur Tiberio, quia conſtet ex Suetonii Auguſto tantum coërcuiſſe. non recte. deceptus fuit mendoſa Suetonii ſcripturâ: nam ita in eo, ut in pleriſque vulg. legendum: *Domuit Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni: item Rhætiam & Vindelicos ac Salaſſos inalpinos: coërcuit & Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cæſis.* & vero aperte adſtruit Strabo dicto loco. *Schegkius.*

4. *Cenſura Planci.*] *Dio* 54. *pr. Sigon. comment. in faſt. & triumph. R. ad ann.* V. C. DCCXXXI. *Boecler.*

1. Im-

teri vita deesset: Paullus vix posset [1] implere censorem,
Plancus [2] timere deberet, ne quidquam objicere posset
adolescentibus aut objicientes audire, quod non agnosce-
ret senex. Mors deinde Agrippæ (qui novitatem suam 96
multis rebus nobilitaverat, atque in hoc perduxerat, ut
& Neronis esset socer; cujusque liberos, nepotes suos,
D. Augustus, præpositis [3] Caji ac Lucii nominibus ado-
ptaverat) admovit propius Neronem Cæsari. quippe filia
ejus Julia, quæ fuerat Agrippæ nupta, Neroni nupsit. Sub-
inde bellum Pannonicum, [4] quod inchoatum Agrippa
Mar-

1. *Implere censorem.*] Vellejus elegantissime, *censorem* pro *censura*: ut Apulejus noster *adilem* pro *adilitate*. Lib. 1. Metam. *Annonam curamus ait, & adilem gerimus; & si quid obsonare cupis, utique commodabimus.* Nec aliter Propertium audio in Vertumno lib. 4.

Pastorem ad baculum possum curare, vel idem
Sirpiculis medio pulvere ferre rosam.

Nam *pastorem curare* nil aliud, quam pastoris munus obire, pastorem esse. *Acidalius.*

2. *Timere deberet.*] Argutius & verius: *timere deberet. nec quidquam*: Periodum totam vide. *Lipsius.* *Timere deberet.*] Prorsus restituit hunc locum *Lipsius* distinctione ac emendatione: *Paullus vix posset implere censorem, Plancus timere deberet. nec quidquam objicere posset adolescentibus aut objicientes audire, quod non agnosceret Senex.* Egregie, *timere censorem* dicitur *debere*, qui probrorum sibi & inquinati moris conscius est. *Cur ergo Augustus tales constituit censores, cum hoc magistratu nihil debeat esse gravius sanctiusque?* An voluit hac ratione caussam struere & magnificam in publicum speciem quærere, cur in posterum censuram perpetuam, quam hactenus per accismum recusaverat, Princeps deberet suscipere? Ita enim nec discordiis locum, & officio dignitatem dari, vitiis hujus censuræ moniti, credituri erant cives. Certe non abhorret talis calliditas ab illa Augusti arte, qua *paulatim*, per occasiones & machinamenta, munia magistratuum legumque ita in se traxit, ut sponte & merito concessa viderentur. *Boecler.*

3. *Caji ac Lucii nominibus adoptaverat.*] Emtos à patre Agrippa per æs & libram. Sueton. Aug. cap. 6. Tacit. 1. Annal. *Schegk.*

4. *Quod inchoatum Agrippa.*] Verba & notatio, quæ viros doctos late induxit in errorem. Nam censent ii, qui Fastos nobis industrie & perite collegerunt (Sigonium & Onuphrium me dicere palam est:) censent inquam, Agrippam Vipsanium quartum fuisse consulem; atque ita adnotant, alter in anno DCCXXXIIII. alter DCCXXXV. Quinetiam mirantur in Lapide Colotiano, ubi accurata recensio suffectorum Consulum, Vinicium poni, negligi aut non exprimi Agrippam. Ego illos ab errore non revoco (abierunt in communem locum) sed lectori caveo & inclamo, ne cum iis erret. Non fuit hoc anno aut alio M. Agrippa quartum Consul. Tertium ille consulatum non transcendit. Quo teste? ipso Vellejo supra, ubi de Agrippæ laudibus: *Quem usque in tertium Consulatum amicitia*

Marcoque Vinicio avo tuo Cos. magnum atroxque & perquam vicinum imminebat Italiæ, per Neronem gestum est. Gentes [1] Pannoniorum, * Dalmatarumque natio-

citia Principis evexerat. Nonne majus aliquid esset, si in quartum: & Vellejus hoc neglegat aut omittat? Quin testes Fastos veteres & memorias omnes advoco: nusquam Agrippa nisi tertium consul. Ita & Martialis aperte, libro VIII Epigr. LXVI.

Felix purpura, tertiusque Consul,
Pompejo dederit licet Senatus,
Et Cæsar genero sacros honores,
Quorum pacificus ter ampliavit
Janus nomina.

Quæ ad ternos Agrippæ consulatus spectant; & licet interpretes non ultra errent. Tertium igitur Consul, non quartum. Atqui Vellejus hic clare. Numquam ipse, numquam. Librarius erravit, cum ille scripserit: *quod inchoatum ab Agrippa, Marco Vinicio avo tuo Consule.* [Possis & legere: *inchoatum Agrippæ.*]Hoc dicit, Agrippam missum ad hoc bellum, eumque id primum administrasse, illo anno quo Vinicii avus Consul. *Ita etiam infra unicum Consulem citat:* Patre tuo P. Vinicio Consule Tib. Nero reversus. Non ne hæc clara, &, quod dicitur, Solis radio scripta? ite nebulæ, & locum date huic luci. Colotianum marmor, quod fallere non potest, Consules hos ita digerit:

C. SENTIVS SATVRNINVS, Q. LVCRETIVS VISPILLO.
SVF. M. VINVCIVS. P. F.

nec collegam ullum Vinucio adjungit: quia ne solus fuit? an potius, quia cum Q. Lucretio Vespillone? quem ex Dione *in actis hujus anni* DCCXXXV. disco serius paullo electum, & cum Saturninus aliquantisper solus in Consulatu fuisset. merito igitur diutius etiam eundem gessit. Sed quidquid hujus rei sit (nec est tanti:) credetne aliquis M. Agrippam, illum generum Augusti, illum Tribunitiâ potestate præditum, inter suffectos consules fuisse, & quidem post Sentium & Vinucium? non qui res moresque antiquos noverit. *Lipsius. Quod inchoatum Agrippa.*] Male Fastorum scriptorum concinnatores, qui ex isto loco adstruunt Agrippæ consulatum quartum: sed nec bene illi, qui emendationibus incumbunt, voluntque ad bellum istud missum Agrippam. non, non. auctor duos annos heic ponit, primum, quo natum est bellum Pannonicum, nempe Consulatu Agrippæ: secundum quo adolevit, nimirum Vinicio Consule. Certe totum istud bellum administravit Tiberius. de Vinicio, de Agrippâ, eos ad id missos; ne gry quidem historiarum auctores; si modo non fallit memoria. *Gruter.*

1. *Pannoniorum.*] *Pannonia* Ptolemæo Europæ regio; quam in *Superiorem*, & *Inferiorem* dividit. *Pannonias* tres habet Optatus Afer, contra omnes scriptores, & nummos veteres. Hæ Pannoniæ sub Impp. Romanis, Arcadio, Honorio, & sequentibus, (uti ex Rufo, Marcellino, & Libro Notitiarum patet) pluribus vocabulis distinctæ fuere: uti sunt *Pannonia Prima*, eadem forte cum *Superiore*: *Secunda* eadem cum *Inferiore*. *Savia*, sive *Ripensis*, *Ripariensis* habet lib. Notitiarum, & *Valeria*. Pannoniæ *Bubaliæ*; item *Sabariæ* meminit Aurel. Victor, in vita Decii & Didii Juliani Impp. Hanc eandem cum *Savia*, Savo flumine, illam à Bubali civitate sic nominatam puto. *Pannoniam Cibaliensem*, à Cibali urbe, (quam Ptolemæus in Inferiore Pannonia ponit) habet Diaconus. *Pannoniam Sirmiensem* quondam Gotborum sedem, nominat Cassiodorus, lib. 3. Variarum, ad Go-

nationes, situmque regionum ac fluminum, numerumque & modum virium, excelsissimasque & multiplices eo bello victorias tanti imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus servet formam suam. Hujus victoriæ compos Nero, [1] ovans triumphavit. Sed dum in hac parte 97
imperii omnia geruntur prosperrime, [2] accepta in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecu-

ad Colosseum. *Amantina* Pannonia est etiam, apud Lazium; ex Ptolemæo & Plinio. Superior Pannonia hodie ab *Austria, Carinthia,* & *Carniola* occupatur. Inferior tota nostro tempore sub *Hungaria* est, quæ Slavonice *Wigierska* nomen habet. Savia Pannonia, à Lazio *Slavonia* indigitatur. Valeriam, Rhenanus *Krabaten* vocat. *Ortelius.*

*. *Dalmatarum.*] *Dalmatia,* Illyridis pars, versus Macedoniam. Ptolemæus cum Strabone & Plinio. Scribit Petrus Ranzanus in sua Hungaria universam Dalmatiam cum sibi conterminis Illyride atque Liburnia, uno vocabulo, ab omnibus fere orbis nationibus *Sclavoniam* vulgo vocari. Et quicquid est agrorum trans Savum, per quos sit iter Italiam versus, *Croatiam* nominari: *Krabaten* Germani pronuntiant. *Ortelius.*

1. *Ovans triumphavit*] Suo more noster ovare & triumphare jungit. Infra de triumphis Tiberii: *ordinatisque rebus Orientis ovans triumphare debuerit.* Acidal. *Ovans triumphavit.*] Fallitur Barthius; qui hinc adstruere conatur, ovationem triumpho aliquando fuisse conjunctam. Nam & ovatio est triumphus, sed minor. Servius ad IV. Æneid. *Proprie ovatio est minor triumphus.* Constat autem eam à triumpho, κατ' ἐξοχὴν dicto, hoc potissimum distare, quod triumphantes curru, ovantes equo, aut pedibus urbem ingrederentur. Hinc Dionysio Halicarnassæo sub finem l. IX. item Eusebio in Chronico, ad numerum MDCCCCLXXXV. θρίαμβος πεζός, sive, *pedestris triumphus,* vocatur. Quid quod Vellejus infra similiter, & nulla quidem necessitate cogente, dixerit? *Quis enim dubitat, quin ex Armenia recepta, & rege ei præposito, ovans triumphare debuerit?* Valerii quoque Maximi est libro II. cap. VIII. *Quamvis qui præclaras res, maximeque reip. utiles, civili bello gessisset: Imperator tamen eo nomine appellatus non est, neque aut ovans, aut curru triumphavit.* Nemini igitur posthac dubium fore arbitror, quin ovatio ἁπλῶς intelligi debeat. *Vossius.*

2. *Accepta in Germania clades.*] Majoris infamiæ quam detrimenti. Suetonius historiam, Dio 54. & Eusebius. *Schegk.* *Accepta in Germania clades.*] Hic antequam clade à Germanis afficeretur, eosdem devicerat; si fides sit Obsequenti. Ait enim: *Insidiis Romanorum Germani circumventi: sub M. Lollio legato graviter vexati.* Et, ne quid mutes, idem in Chronico prodidit Eusebius. Mirum tamen de Germanis devictis silere Dionem lib. LIV. ubi solum à Lollio Bessos fuisse debellatos, scribit. Ἔν τε τῇ Θρᾴκῃ πρότερον μὲν Μάρκελλος Λόλλιος Ῥυμητάλκῃ, θείῳ τῶν τοῦ Κόκκυος παίδων, βοηθῶν Βησσοὺς κατεστρέψατο. Ubi rescribe, Μάρκος Λόλλιος. Pighius, corrupta Dionis lectione deceptus, à Claudio Marcello Bessos victos putabat. Etiam pro Κόκκυος, repone Κότυος. Hoc enim Thracium nomen esse constat. Emendemus hac occasione locum

pecuniæ quam recte faciendi cupidiore, inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo; amissaque legionis V aquila vocavit ab Urbe in Gallias Cæsarem. Cura deinde atque onus Germanici belli delegata. [1] Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel industria [2] perficit; cujus ingenium utrum bellicis magis operibus, ac civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certe dulcedo ac suavitas, & adversus amicos æqua, ac par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. nam pulcritudo corporis proxima fraternæ fuit. Sed illum, magna ex parte domitorem Germaniæ, plurimo ejus gentis variis in locis profuso sanguine, fatorum iniquitas, consulem agentem annum tricesimum, rapuit. Moles deinde ejus belli translata in Neronem est, quod is sua & virtute & fortuna administravit, peragratusque victor omnes partes Germaniæ, sine ullo detrimento commissi exercitus, quod præcipue huic duci semper curæ fuit; sic perdomuit eam, ut in formam pæne stipendiariæ redigeret

ne locum corruptum in epistola Chionis ad Matridem: ἐπ' ἐμὲ δ' ἧκέ τις Θρᾷξ δορυφόρος αὐτοῦ γνώριμος. Omnino scribendum est, ut in Ms. nostro legitur: ἐπ' ἐμὲ οὐκ ἧκε Κότυς Θρᾷξ, &c. *Vossius*. *Accepta in Germania clades.*] *Dio* 54. *pag.* 612. *Sueton. Aug.* 23. ad quem locum notat *Casaubonus*, unum esse Eusebium, qui Lollii hujus non cladem sed victoriam memoret. Verba hæc sunt, *Chronic. libro priore*: *Germanos in arma versos M. Lollius superat.* Non putandus est autem pugnare cum ceteris Eusebius: acceperat quidem Lollius cladem aliquam, sed victus non erat plane: quin potius, cum mox hostes apparatum ejus audirent, in suam terram regressi, obsidibus datis pacem acceperunt, teste *Dione*. sed & antea victos à Lollio, ex *Obsequente* probari potest. Meminit ejus cladis *Tac.* 1. *A.* 10. 6. *Boeclerus.*

1. *Druso Claudio.*] Periit lapsu equi, fracto crure intra tricesimum diem, Livius. Conditum corpus in tumulum Cæsaris Augusti, Dio. Laudes ejus apud Horat. lib. 4. Carmin. & Albinovanum elegia ad Liviam matrem. *Schegkius.*

2. *Perficit.*] Vulgo *percipit.* Ego omnino mavelim: *industria perficit.* Nam semina quædam & igniculi virtutum in nobis sunt, quos elicit industria & ad frugem maturitatemque perducit. Quinctilian. eo sensu: *Virtus etsi quosdam impetus à natura sumit, tamen perficienda doctrina est.* Lips. *Percipit.*] Malo cum Lipsio, *perficit.* Sic supra de Graccho legitur: *Tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta natura & industria mortalis conditio recipit.* Vossius.

1. *Atrox*

ret provinciæ. Tum alter triumphus, cum altero consulatu, ei oblatus est. Dum ea, quæ prædiximus, in Pannonia Germaniaque geruntur, [1] atrox in Thracia bellum ortum, omnibus ejus gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum atque eundum lenissimum securitatis urbanæ custodem habemus, virtus compressit. Quippe legatus Cæsaris triennio cum his bellavit; gentesque ferocissimas, plurimo cum earum excidio, nunc acie, nunc expugnationibus, in pristinum pacis redegit modum; ejusque patratione, Asiæ securitatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quo viro hoc omnibus sentiendum ac prædicandum est, esse mores ejus [2] vigore ac lenitate mixtissimos, & vix quemquam reperiri posse, qui aut otium validius diligat, aut facilius sufficiat negotio, & magis, quæ agenda sunt, curet sine ulla ostentatione agendi. Brevi interjecto spatio Tib. Nero, duobus consulatibus totidemque triumphis actis, tribuniciæ potestatis [3] consortione æquatus Augusto, civium post unum (& hoc, quia volebat) eminentissimus, ducum maximus; fama fortunaque celeberrimus, & vere alterum [4] reipubl. lumen & caput, mira quadam & incredi-

98 (beside line 2: "…in Pan-"); 99 (beside "…Tib.")

1. *Atrox in Thracia bellum.*] *Dio* 54. *p.* 624. *Flor.* 4, 12. 17. Boecler.

2. *Vigore.*] Cl. Puteanus, *rigore.* Quod libens amplector. Pulchre in hanc rem Plinius lib. VII. epist. xx. *Pulcherrimum & humanissimum existimo, in vita severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat.* Ejusdem sensus illud Catonis in Distichis lib. I.

Constans & lenis, ut res expostulat, esto:
Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

Constantia enim pro *rigore* ponitur. *Vossius. Vigore.*] In eam mentem & infra de Seiano: *Priscam gravitatem semper humanitate temperans.* Et inferius de eodem: *Virum severitatis latissimæ, hilaritatis priscæ.* Apulejus 2. Florid. Pulcherrime, *Gravitas jucunda, mitis austeritas, placida constantia, blandusque vigor animi.* Sic enim ibi lego cum Antiquitatis & doctrinæ omnis coryphæo J. Lipsio, & Veneris Gratiarumque è Lipsiana corte pullo Jano Dousa F. Auson. Parentalibus:

Et gravitas comis lætaque serietas.

Acidalius.

3. *Consortione.*] Usi hac voce Cicero lib. 3. Offic. *Dissolvatur necesse est omnis humana consortio.* Lucilius lib. 19. apud Nonium; *Consortium.* Schegk.

4. *Reip. lumen & caput.*] Scite admodum *lumen* & *caput* junxit: & supra de Cæsare & Pompejo: *Collisa inter se duo*

[1] incredibili atque inenarrabili pietate (cujus caussæ mox detectæ sunt) cum C. Cæsar sumsisset jam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium juvenum obstaret initiis, [2] dissimulata caussa consilii sui, commeatum ab socero atque eodem vitrico, acquiescendi à continuatione laborum petiit. Quis fuerit eo tempore civitatis habitus, qui singulorum animi, quæ digredientium à tanto viro omnium lacrymæ, quam pæne ei patria manum injecerit, justo servemus operi. Illud etiam in hoc transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum, ut omnes, [3] qui pro consulibus legatique, in transmarinas profecti provincias, visendi ejus gratia [4] ad eum convenientes, semper privato (si illa

duo Reip. capita, effossumque alterum Rom. imperii lumen. Acidal.

1. *Incredibili atque inenarrabili pietate.*] Adulatorie hæc de Tiberio *Vellejus*, ut alia multa. calliditatem enim potius dixerit, qui Tiberium novit, quam pietatem. *Suetonius* diserte in *Tib.* 10. totam rem complectitur. *Tot prosperis confluentibus, integra ætate, & valetudine statuit repente secedere, seque è medio quam longißime amovere. Dubium uxorisne tædio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset; an ut vitato aßiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueretur atque etiam augeret, si quando indiguisset sui Respubl. Quidam existimant, adultis jam Augusti liberis, loco & quasi possessione usurpati à se diu secundi gradus, sponte ceßisse, exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit; ne aut obstare, aut obtrectare præsens videretur, quam caussam & ipse, sed postea,* (v. Cap. 11.) *reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens commeatum petiit.* adde *Dionem l.* 55. *p.* 635. Quis non videt, concurrisse omnes illas caussas, quarum *prima*, è necessitate domestica; *altera*, è consilio dominationis; *tertia*, è sollertia & institutis vitæ aulicæ exoriri putanda est. Meminit hujus secessus *Tacitus* 1. A. 4, 4. Boecler.

2. *Dißimulata causa consilii sui.*] Veram pete ex Suetonio & Dione. non illa quam monstrat mancipium istud Tiberianum. intimam caussam Tacitus fuisse scribit Iuliam. *Schegk.*

3. *Qui pro consulibus.*] Illud unum monendum, me, *pro consulibus* restituisse fide codicis Ms. Mutaverant illud alii, in *proconsules*, quibus omnia pervertere moris, quæ se judicio eorum non statim probent. Atqui cur minus dicere liceat, *pro consulibus*, quam *pro consule*? Vossius.

4. *Ad eum convenientes.*] Hoc pacto nulla, certe levi licentia rescribo; cum antea, *visendi ejus gratia, ad quem convenientes semper privatos illa majestas p. v. fuit.* Hinc Rhenan. *ut omnes qui procoss. & legatis i. t. p. p. v. e.g. atque conveniendi (semper privatus ille, majestas pr. nunquam fuit) fasces suos.* Doctiss. vero Lipsius, *visendi ejus gratia atque conveniendi, semper privato (si illa majestas privata unquam fuit) fasces*

[1] (si illa majestas privata umquam fuit) fasces suos summiserint, fassique sint, otium ejus honoratius imperio suo. 100
Sensit terrarum orbis, digressum à custodia Neronem Urbis. nam & Parthus desciscens à societate Romana, adjecit Armeniæ manum, & Germania, aversis domitoris sui oculis, rebellavit. At in Urbe, eo ipso anno, quo magnificentissimi gladiatorii muneris naumachiæque spectaculis, D. Augustus, abhinc annos XXX, [2] se & Gallo Caninio Cos. dedicato [3] Martis templo, animos oculosque P. R.

fasces. Verum sententia nimium pendet. *Schegkius.* *Ad eum convenientes.*] Nos olim restituimus, in Epistolicis lib. III. cap. VIII. Ajunt pendulam sic sententiam esse. mihi non videtur, nec muto. *Lipsius.*

1. *Si illa majestas privata unquam fuit.*] Ceterum adulationem Velleii arguet *Suetonius Tib.* 12. ubi specie legati exulem egisse memorans, addidit: *Enimvero tunc non privatum modo*, sed *etiam obnoxium & trepidum egit, mediterraneis agris abditus, vitansque prænavigantium officia, quibus frequentabatur assidue: nemine cum imperio aut magistratu tendente quoquam, quin diverteret Rhodum.* Boecler.

2. *Se & Gallo Caninio Coss.*] Id fuit anno urbis DCCLII. Dio tamen Cassius valde ab hoc calculo abit, qui relegatam Iuliam commemorat anno DCCXLVIII. C. Antistio Vetere, P. Lælio Balbo Coss. Sed moneo juventutem, manifestum illic hiatum defectumque historiæ esse. Postea quidem annotatur ab interprete: at hic debebat ante Frumentationes & Naumachiæ ludos. E Vellejo discis: tum etiam è Macrobio, non fallaci argumento. Ille II. Saturn. indicat Iuliam hanc pessimam simul & argutissimam feminarum, tunc cum pulsa à patre fuit, egisse annum circiter trigesimum octavum. Atqui nata ea (ex Dione didici) anno urbis DCCXV. Ergo ad hunc annum DCCLII. justi intercedunt, ut Macrobius voluit, anni XXXVIII. *Lips.* *Se & Gallo Caninio Coss.*] Errat ergo Josephus Scaliger in Animadversionibus Eusebianis ad numerum MMXII. ubi Iuliam relegatam ait D. Lælio Balbo, & C. Antistio Vetere Coss. Cumque Eusebium accuset de unius anni prochronismo, peccat ipse prochronismo quadriennii. Virum summum in hunc errorem induxit Dio: apud quem hic aliquot annorum defectum esse, non attendit. *Vossius.*

3. *Martis templo.*] Nunc S. Martinæ, in foro Augusti, unum ex maximis & sumptuosissimis cum opere, tum artificio: quod his versibus celebrat Ovid. V. Fast.

Ultor ad ipse suos cœlo descendit honores,
Templaque in Augusto conspicienda foro.
Digna Giganteis sunt hæc delubra trophæis:
Hinc fera Gradivum bella movere decet.
Prospicit armipotens operis fastigia summi,
Et probat invictos illa tenere Deos.
Perspicit in foribus diversæ tela figuræ,
Armaque terrarum milite victa suo.
Hinc videt Ænean oneratum pondere caro,
Et tot Iulææ nobilitatis avos.

Hinc

P. R. repleverat, fœda dictu memoriaque horrenda in ipsius domo tempestas erupit. [1] Quippe filia ejus Julia, per omnia tanti parentis ac viri immemor, nihil quod facere aut pati turpiter posset fœmina, luxuria, libidine infectum reliquit; magnitudinemque fortunæ suæ peccandi licentia metiebatur; quidquid liberet, pro licito [2] vindicans. Tum [3] Iulus Antonius, singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator ejus domus, ipse sceleris à se commissi ultor fuit; quem, victo ejus patre, non tantum incolumitate donaverat, sed sacerdotio, prætura, consulatu, provinciis honoratum tum etiam matrimonio sororis suæ filiæ, in artissimam affinitatem receperat. Quinctiusque Crispinus, singularem nequitiam super-

Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,
Claraque dispositis acta subesse viris.

In aditu templi ante fores ab utroque latere, Martis & Veneris statuæ erant, eodem testante II. Trist.

Stat Venus Ultori juncta viro, ante fores.

Circa idem Apellis tabulam posuit Augustus, in qua Alexander triumphans Belli imaginem vinctis ad tergum manibus quasi captivam ducit, quam rem in Augusti gratiam videtur notasse doctissimus Poëta:

—— furor impius intus
Sæva sedens super arma, & centum vinctus ahenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Nunc in eo templo picta cohors Romana, cujus vexillifer pro signo labrum habet. Fuerunt & alia Martis Ultoris templa: sed hoc nobilissimum. *Georg. Fabr.*

1. *Quippe filia ejus Julia.*] Seneca libro VI. capite 32. de Benefic. *D. Augustus filiam intra pudicitiæ maledictum impudicam relegavit, & flagitia principalis domus in publicum emisit: admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus urbem, forum ipsum ac rostra, quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, quotidianum ad Marsyam concursum: cum ex adultera in quæstuariam versa, jus omnis luxuriæ sub ignoto adultero peteret.* De quo & illud; *Quod nunquam nisi plena navi vectorem tollat.* Macrob. libro 2. capite 5. *Schegkius. Quippe filia ejus Julia.*] Quæ de Julia hic habentur vide apud *Sueton.* Aug. 65. *Tib.* 11. *Tac.* I. A. 53. I. *Dion.* 55. *p.* 635. Boecler.

2. *Vindicans.*] Aliter *judicans.*

3. *Iulius Antonius.*] Malim, *Iulus Antonius.* Horatius lib. 4. Carm. Od. 2.

Pindarum quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædalea
Nititur pennis.

Tacitus I. Annal. *Lollianas, Varianasque clades. interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulos.* Diversus tamen Dio lib. 55. qui & *Iulium* vocat, & non sibi ipsi necem conscivisse, verum morte multatum cum aliis tradit. *Schegkius. Iulus Antonius.*] *Tac.* 4. Annal. 44. 4. & I. A. 10. 6. Idem de *Sempron. Graccho* I. A. 53. 4. *Boecler.*

1. *Sem-*

percilio truci protegens, & Appius Claudius & [1] Sempronius Gracchus, ac Scipio, aliique minoris nominis, utriusque ordinis viri, [2] quasi cujuslibet uxore violata, pœnas

1. *Sempronius Gracchus.*] Tacitus libro 1. Annal. *Par caussa sævitiæ in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, solers ingenio, & prave facundus, eandem Juliam in matrimonio M. Agrippæ temeravit. nec is libidini finis. traditam Tiberio, pervicax adulter contumacia, & odiis in maritum accenderat. litteræque, quas Julia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripsit, à Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinnam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exilium toleravit. Tunc milites ad cædem missi, invenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem, quorum adventu breve tempus petivit, ut suprema mandata uxori Aliariæ per litteras daret, cervicemque percussoribus obtulit.* Schegk.

2. *Quasi cujuslibet uxore violata.*] Non culpo. nempe relegati ipsi aut pulsi, quæ pœna Juliæ de adulteriis. Tamen Tacitus aliter longe adstruit III. Annal. *Ut valida*, inquit, *D. Augusto in remp. fortuna, ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas urbe depulit, adulterosque earum morte aut fuga punivit. Nam culpam inter viros ac fœminas vulgatam, gravi nomine læsarum religionum ac violatæ majestatis appellando, clementiam majorem suasque ipse leges egrediebatur.* Sed uterque adspectu aliquo verus. Vellejus, si relegationem intueare istorum quos nominat; Tacitus, si mortem aut exsilium quorundam. *Lips. Quasi cujuslibet uxore violata.*] Intellige, quos hic nominat, qui ex lege Julia in exilium pulsi. nonnemo enim morte affectus est. Quod *Lipsius* notat ad conciliationem Velleji cum *Tacito*, 3. A. 24, 2. [vide locum supra à Lipsio allegatum.] Quanquam *Iulus Antonius*, non tam ob adulterium, quam ὡς ἐπὶ τῇ μοναρχίᾳ τοῦτο πράξας, adeoque *ob rerum novarum molitionem* interfectus memoratur *Dio l.* 55. *p.* 635. sed quænam illæ *religiones*, quas *læsas* apud *Tac.* Augustus dicit? Amicissimus Noster *Freinshemius in doctissima & singularis exempli paraphrasi* exponit de *religionibus, quibus sacrata forent conjugia*: & quod de *violata majestate* additur, ad *spretas leges* referi, quarum contemtus in majestatis injuriam redundaret. Mihi semper videbatur profundioris & vere Monarchici arcani ratio subesse: atque utrobique *auspicia venerandæ sacrataque Majestatis* spectari. quæ cogitatio inde confirmabatur, quod non tam ipse Augustus has pœnas tanquam suis verbis judicioque, sed Senatus, quod *Dio* diserte memorat, in gratiam sc. venerationemque Augusti decrevit. Rationes deinde istas sequebar: cœperant jam *crimine majestatis violatæ* notari vindicarique, quæ olim intra hoc nomen steterant: Unde dato semel ejus in Principem reverentiæ exemplo, sponte jam & magna promtitudine Senatus; imo adulatione denique (quod de Tiberianis temporibus satis constat) huc ibatur. Jam vero *crimen ipsum majestatis* nonne maximam atrocitatem ex eo habet, quod violantur *sacra imperii, auspiciaque summæ potestatis*? quæ cum in unum translata est, omnis illa veneratio sponte sequebatur. Et quis nescit studium ac sollertiam aulicorum sub Augusto, imo ipsius Augusti, non potestatem modo & imperium sed imperii sanctitatem religionemque varie firmantium atque augentium? Existimet forte aliquis obstare huic opinationi *Dionem*, qui *lib.* 57. *p.* 696. *sub Tiberio demum, delicta in Imperatorem, impietatis nomine appellata* tradat. sed

præ-

nas pependere; cum Cæsaris filiam & Neronis violassent conjugem. Julia relegata in insulam, patriæque & parentum subducta oculis. quam tamen comitata mater Scri-
101 bonia, [1] voluntarii exsilii permansit comes. Breve ab hoc intercesserat spatium, cum C. Cæsar ante aliis provinciis [2] ad sedandum obitis, in Syriam missus, convento prius Tib. Nerone, [3] cui omnem honorem, ut superiori, habuit, tam varie se ibi gessit, ut nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat, cum rege Parthorum [4] juvene excelsissimo, in insula quam amnis

præterquam, quod præcise ex illis verbis non sequitur, sub Tiberio cœpisse id nomen (cum locutio illa, ἤδη γὰρ ὀνόμαζον, &c. *cœperat jam ita appellari*, facile ad antecedentia tempora referri possit, quia præsertim de initiis Tiberii hic sermo est) etiam illud animadvertendum est, Dionem hic de omnibus in Principem injuriis loqui, cum Augusti severitas in aliquibus & extra ordinem, ut sic loquar; apud Tacitum notetur. Verum hæc obiter, & prout sub acumen stili venere, hic appono: consideraturus eam rem amplius & disquisiturus *in comment. de Auspicio Regio*. Boecler.

1. *Voluntarii exsilii.*] Lego, *Voluntaria*. Non enim ipsius Iuliæ exsilium voluntarium; indictum plane & coactum: sed hujus Scriboniæ, quam pietas filiæ comitem dedit. *Lipsius.*

2. *Ad sedandum* Vulgo, *adsidendum*. *Ad sedandum, &c.*] Lego, *ad visendum obitis*. Lipsius. *Ad sedandum.*] Ita loqui amat absolute; pro *ad sedandos motus*. supra; *in convivio refrigeratus ab Antonio*. alii; *adsidendum*, aut *adsidendo*. Bonhom. *ad sedendum*, etiam non recte. quamvis sciam *sedere* usurpatum, pro, *judicare*. *Schegkius*. *Adsidendum.*] Noli dubitare, quin cum Rhenano legendum sit, *ad sedandum obitis*. Rufus Festus, eandem hanc rem narrans, ita ait: *C. Cæsar cum per majestatem Romani nominis facile cuncta sedasset*. Vossius.

3. *Cui omnem honorem ut superiori habuit.*] An Vellejus ita scripserit, Principi suo, ut sæpe, serviens, nescio: contra scripsit planissime Dio, libro LV. Τοῦ δὲ Γαΐου σταλέντος εἰς τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον, Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν, αὐτὸν ἐθεράπευσε: *Cajo misso ad bellum Armeniacum, Tiberius Chium trajiciens ipsum coluit & veneratus est.* Idem Zonaras. Nec sane Cajus illi se dedit, ut superbia & fortuna adolescentuli fuit; idque Suetonius clare indicat, Tib. cap. XII. *Privignum Cajum Orienti præpositum, cum visendi gratia trajecisset Samum (Chium* dixit Dio) *alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollii.* Et omnino abjectior tunc despectiorque sors Tiberii, tantum non exsulis: ut fortasse Vellejus scripserit, *qui omnem*. Tamen, ut dixi, adulatio familiare scriptori meo in hujus ævi rebus vitium, facile defenderit, quod vulgatur. *Lipsius.*

4. *Juvene excelsissime.*] Ita vulgo. Consensu emendant: *juvene excelsissimo, in insula*. De insula recte. de juvene, cur tam inconspecte? Phraates enim hoc tempore Parthorum rex, & cum eo colloquium. Ergo ille juvenis? imo annorum

amnis Euphrates ambiebat, æquato utriusque partis nu-
mero coiit. Quod spectaculum stantis ex diverso hinc
Romani, illinc Parthorum exercitus, cum duo inter se
eminentissima imperiorum & hominum coirent capita,
perquam clarum & memorabile, sub initia stipendiorum
meorum, tribuno militum mihi visere contigit. quem
militiæ gradum ante sub patre tuo, [1] M. Vinici, & P. Si-
lio auspicatus, in Thracia Macedoniaque, mox Achaja
Asiaque, & omnibus ad Orientem [2] visis provinciis, &
ore atque utroque maris Pontici latere, haud injucunda
tot rerum, locorum, gentium, urbium recordatione per-
fruor. Prior Parthus apud Cajum in nostra ripa, poste-
rior hic apud regem in hostili epulatus est. Quo tem- 102
pore M. Lollii, quem veluti moderatorem juventæ filii
sui Augustus esse voluerat, perfida & plena subdoli ac
versuti animi consilia, per Parthum indicata, [3] Cæsari
fama vulgavit. cujus mors intra paucos dies fortuita, an
voluntaria fuerit ignoro. Sed quam hunc decessisse læ-
tati homines, tam paullo post obisse Censorinum in iis-
dem provinciis, graviter tulit civitas, virum demerendis
hominibus genitum. Armeniam deinde ingressus, pri-
ma parte introitus prospere gessit; [4] mox in colloquium
(cui

rum & regni vetus. Ille est, qui bellum cum M. Antonio gessit, ille qui obsides liberos ad Augustum ante annos aliquot misit. Emenda verissime: *juvenis excelsissimus.* Hoc dicit, cum summo rege in colloquium coiisse summum juvenum (is est Cajus) & ad spem imperii ab Augusto destinatum. *Lipsius.* *Juvene excelsissimo.*] Videri queat manasse illud, *juvene excelsissimo*, à benignitate interpretum, dum respiciunt ad sequentia: *cum duo inter se eminentissima imperiorum & hominum coirent capita.* Gruter.

1. *M. Vinici.*] Vulgo, *M. Vinicio.*] Legend. proculdubio, *M. Vinici.* nam pater ejus Publius dicebatur. *Manut.*

2. *Visis provinciis.*] Vulgo, *versus.* *Visis provinciis.*] Schegkius ex vet. edit. reposuit *visis.* Vir doctus *usus provinciis*, male, ut censet Schegkius.

3. *Cæsari fama vulgavit.*] Alias, *Cæsaris ira evulgavit.* Rhenanus. *Cæsaris ira evulgavit.*] Male, nec quidquam per iracundiam hic Cæsar. Editio prima: *Cæsaris jam evulgavit.* Feci jampridem (in Epistolicis lib. 3. cap. 8.) *indicata Cæsari, fama vulgavit.* In re arcana, cui non ipse arbiter, nil nisi famam auctorem dare callide & caute Vellejus voluit. *Lipsius.*

4. *Mox in colloquium.*] Narrat Flo-
rus

[1](cui se temere crediderat) cica Artageram graviter à quodam, [2]nomine Adduo, vulneratus, ex eo, ut corpus minus

rus libro xi. *Armenios victo rege Tigrane, in hoc unum servitutis genus Pompejus assuefecerat, ut rectores à nobis acciperent. Intermissum ergo jus, per hunc* (Cajum) *recuperatam non incruento, nec multo tamen certamine: quippe Domnes* (nostro, *Adduo*) *quem rex Artaxatis* (noster cum Zonara, *Artagera*) *præfecerat, simulata proditione adortus virum intentum libello, quem ut thesaurorum rationis continentem ipsi porrexerat, stricto ferro cruentat vulnere in tempus.* Et quod noster hic initio speciatim, Tacitus lib. 12. Annal. generatim narrat: *Et quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Roma petere Reges, quam habere.* transiens moneo, rectius hic in Tacito, Herbipolensis liber: *malle Romam petere reges.* ut Plinius lib. 3. *Qui Tarraconensem accolunt jura Cordubam petunt:* & Livius; *Sagmina te posco.* Schegkius.

1. *Cui temere se crediderat.*] Vide *Flor.* 4,12,44,45. Vere autem judicat Noster, temere hoc à Cajo factum: cum hoc casu tot magni viri interierint, unde exempla cautionis peti poterant. Pertinet huc eximia *Polybii* philosophia c. 5. *hist.* 75. *p.* 418: Καὶ τούτων οὕτω συνεχῶς καὶ προφανῶς πολλοῖς ἤδη συμβεβηκότων, οὐκ οἶδ' ὅπως καινοί τινες ἀεὶ καὶ νέοι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπάτας πεφύκαμεν. τούτου δ' αἴτιον ἐστὶ, ὅτι τὰς τῶν πρότερον ἐπταικότων ἐν ἑκάστοις περιπετείας, οὐ ποιούμεθα προχείρους, ἀλλὰ σίτου μὲν καὶ χρημάτων πλῆθος, ἔτι δὲ τειχῶν καὶ βελῶν κατασκευὰς, μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας καὶ δαπάνης ἑτοιμαζόμεθα πρὸς τὰ παράδοξα τῶν συμβαινόντων. ὃ δ' ἐστι ῥᾷστον μὲν τῶν ὄντων, μεγίστας δὲ παρέχεται τὰς χρείας ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι καιροῖς, τοῦτο πάντες καταλιγωροῦμεν καὶ ταῦτα δυνάμενοι, μετ' εὐσχήμονος ἀναπαύσεως ἅμα καὶ διαγωγῆς, ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ πολυπραγμοσύνης περιποιεῖσθαι τὴν τοιαύτην ἐμπειρίαν. *Atque hæc calamitas* (adscribam præclarissimi quanquam longiusculi loci versionem è *Casaubono*) *quùm adeo continue adeoque evidenter multis jam inciderit; fit tamen nescio quomodo, ut ad hujusmodi fraudes semper rudes ac novi existamus. Caussa autem hujus rei est, quod priorum casus à quibus in aliquo est offensum, ut in numerato habeamus & ad manum, operam non ponimus. sed frumenti quidem ac pecuniæ copiam, itemque murorum telorumque fabricas, adversus incerta & inopinata casuum, vexatione magna sumtuque nobis comparamus: rem vero omnium facillimam, omniumque, ubi aliquid adversi increpuit utilissimam, hanc omnes susque deque habemus: quum præsertim facile queamus, honesto fruentes otio atque oblectatione animi, ex historia & curiosa diligentique rerum anteactarum notitia, hanc nobis peritiam atque prudentiam parare.* Erat similis observatio apud *Polybium Gallicum* (Comineum intelligo) *lib.* 2. *cap.* 6. *edit. Barthian.* Boeclerus.

2. *Nomine Adduo.*] Straboni lib. xi. dicitur Ἄδδις. Melius, ut puto, Ἄδων, vel Ἄδδων, quod apud Zonaram. Nomen illud fit ex Hebræo אָדוֹן *Adon*, quod, *dominum*, notat. Favet nobis, quod Floro lib. iv. cap. ultimo, Rufoque Festo vocetur, *Domnes*, sive potius, *Donnes*, ut habent quidam libri. Nam princeps syllaba omissa, ut apud Plautum Pœnulo Act. v. sc. ii. *Donni*, pro, אֲדוֹנָי *Adonai.* Sic & *Derceto*, ex *Atergatis.* Cæterum Florus,

minus habile, [1] ita animum minus utilem reipub. habere cœpit. Nec defuit conversatio hominum, vitia ejus assentatione alentium. etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio. per quæ eo ductus erat, ut in ultimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consenescere, quam Romam regredi mallet. [2] Deinde reluctatus, invitusque revertens in Italiam, [3] in urbe Lyciæ Limy-

rus, & Rufus, in hoc falsi sunt, quod Donnem hunc Artaxatis præpositum fuisse dicant. Nam *Artageras* ab *Artaxatis* diversas esse, ex Sirabonis libro jam ciiato, aliisque, liquet. Rufi error eo ignoscendus, quod hic quoque, ut sæpe alibi, Florum κατὰ πόδας sit secutus. Quod forte quibusdam videbitur ridiculum, cum Artaxatorum in eo nulla sit mentio. Sed verba ejus ex Floro ita emendanda censeo: *Donnes quidam, quem rex Artaxatis præposuerat.* Vulgo corruptissime edunt: *quem Parthis Arsaces præposuerat.* Quod non uno nomine falsum est. Nam *Donnes* non Parthis, sed Artageris, Armeniæ urbi, erat propositus: nec Arsaces, sed Phraates, hoc tempore Parthorum obtinebat imperium. *Vossius.*

1. *Ita animum minus utilem.*] Unde Quintilianus Declamatione pro Cæco: *Temeritas omnis animorum, calamitate corporum frangitur; & frigescunt impetus mentium, quos non explicant ministeria membrorum.* Et vero vigorem animi una flaccescere cum corpore, rarosque inveniri, in quos conveniat illud Romuli Virgiliani:

—— nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatque vigores.

stabilimus pluribus quasi exemplorum columellis apud Tacitum lib. 3. Annal. cap. 42. sub finem. *Gruter.*

2. *Deinde reluctatus.*] Exemp. vetustum sic habet, ut nescias an *diu reluctatus*, seu potius *de reditu luctatus*, legendum sit. mihi tamen prior lectio non usquequaque displicet. *Burrerius.* *Diu reluctatus.*] Ms. habuit: *Deinde reluctatus.* Scribe: *diu inde reluctatus.* Jam idem Acidalio in mentem venisse, video. *Vossius.*

3. *In urbe Lyciæ.*] Clare & distincte Vellejus in Lycia obiisse Caium vult, urbe quoque expressa. Et Limyrum quidem fluvium, Limyram urbem, in Lyciâ Ptolomæus collocat: quæ in Stephano *Lamyra* scripta. In eâdem cum Vellejo sententiâ Suetonius: *Caium & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis.* Etiam Ioh. Zonaras, qui à Dione ut solet (nam ipse Dio hac parte mutilus) hausit: Ὁ δὲ Γάϊος ἐς Λυκίαν ἐν ὁλκάδι παρέπλευσεν, ἔνθα δὴ καὶ μετήλλαξεν: *Ipse Caius in Lyciam onerariâ navi provectus est, ubi & obiit.* Hoc isti censent, probi, fidi, & talium curiosi scriptores. Tamen ecce qui dissentiunt (miramur in fato illustris juvenis) & in Syriâ obiisse volunt. Grande autem, ne nescias, inter Lyciam & Syriam intervallum, & Pamphylia ac Cilicia totæ interjectæ. Seneca pater, qui ipse illius ævi: *Cum mortuo in Syriâ C. Cæsare, codicillo questus esset Augustus.* Florus pariter: *Massiliæ Lucius morbo solvitur: in Syriâ* (ita omnes scripti libri) *Caius ex vulnere.* Etiam Festus Rufus: *Caius vulneratus, reversus in Syriam obiit.* Quid dicemus? inclinabam ad priores: sed revocat Bellonii, viri fidi & industrii, ut mihi videtur, observatio, qui narrat lib. 11. *Urbem Hamam*

S *esse,*

[1]Limyram nominant) morbo obiit; [2]cum ante annum ferme [3] L. Cæsar, frater ejus, Hispanias petens Massiliæ de-
103 cessisset. Sed fortuna, quæ subduxerat spem magni nominis, jam tum reip. sua præsidia reddiderat. quippe [4] ante utriusque horum obitum, patre tuo P. Vinicio Cos. Tib. Nero,

esse, Arabibus Hamzam, Latinis olim Emesam vel Emissam, juxta quam sepulchrum sit δίστεγον, in modum quadrangulæ Pyramidis fastigiatum, valido cæmento exstructum: in quo C. Cæsaris epitaphium Græcis characteribus inscriptum legatur. Si ita est: (& utinam expressisset ipsum scriptum!) quis ambiget, quin ad hunc C. Cæsarem pertinuerit? atque ita firma probaque sit altera sententia: quia Emesa illa citra controversiam Syriæ in Phœnice urbs est. *Lips.* *In urbe Lyciæ.*] Seneca Rhetor, Florus, ac Rufus Festus, in Syria mortuum volunt. Suetonius, & Zonaras, Velleium sequuntur. Lipsius iis objicit observationem Bellonii; qui apud Emessam sepulchrum C. Cæsaris se vidisse scribit. Non ausim virum eruditum vanitatis insimulare: cæterum, quid si illud fuerit κενοτάφιον? Sane Dio clare scribit, corpus ejus à tribunis militum Romam delatum. Et nihil verius. Inscriptio Romæ retro Minervam:

OSSA
C. CAESARIS,
AVGVSTI F.
PRINCIPIS IVVENTVTIS.

Habes eam Inscriptionum Gruterianarum p. CCXXXV. num. 4. *Vossius.*

1. *Limyram.*] Ex. vet. habet *Lymira nominant.* Burer. *Limyram.*] Ms. *Lymira.* Forte, *Lymiram* legendum ex Pomponio Mela lib. I. in descriptione Lyciæ, & Plinio lib. V. cap. XXVII. Sic & Ovidius Met. IX:

Jam Cragon, & Lymiren, Xanthique
reliquerat undam.

Græci tamen omnes Λιμύραν appellant. Sed μετάθεσις vocalium in urbium nominibus non rara est. Sic *Utica* Græcis Ἰτύκη. Ita & in veteribus inscriptionibus, nummisque, sæpe *Lybica*, pro *Libyca*, scriptum invenias. *Vossius.*

2. *Cum ante annum ferme.*] Suetonius sibi ipsi contrarius in Augusto, c. 65 *in duodeviginti mensium spatio*; in Tiberio cap. 15. *intra triennium defunctos firmat.* Forte emendandum *biennium*, aut transposite, *Caio & Lucio defunctis, intra triennium* (recte *intra*, nempe tertii anni initium, non exacte, & toto cælo errat vir doctissimus, qui *Lucium* DCCLII. an. periisse non dubitat scribere) *adoptatur ab Augusto*, volentibus memoriis. *Schegk.*

3. *L.*] Vulgo pessime, *quinquagesimum. L.*] Lege, *Cum ante annum ferme L. Cæsar, &c.* ut de Lucio Cæsare intelligamus. Suetonius in Augusto: *Caium*, inquit, *& Lucium, in duodeviginti mensium spatio amisit ambos.* Manutius.

4. *Ante utriusque horum obitum.*] Id ipsum Suetonius adfirmat cap. XIII. & XV. in Tiberio: atque adeo rediisse illum *Caio permittente.* Quomodo igitur Dio verus? qui sic lib. LV. Συνέβη δὲ εὐθὺς μετὰ ταῦτα καὶ τὸν Τιβέριον ἐκ Ῥόδου ἀφικέσθαι, Λουκίου τε Γαΐου τελευτησάντων: *Accidit post ista statim, ut Tiberius Rhodo rediret, Lucio & Caio defunctis.* Profecto hæc falsa, etiam ipso Dione arguente. *Si post ista statim* rediit Tiberius: (id est, post ingressum Caji in Armeniam, & revocata fœdera cum Partho. ita narrat.) quomodo Lucius & Caius jam defuncti? Nam Caius certe aliquanto post læsus, & post vulnus quoque diutule supervixit.

Nero, reversus Rhodo, incredibili lætitia patriam repleverat. Non est diu cunctatus Cæsar Augustus. neque enim quærendus erat, quem legeret; sed legendus, qui eminebat. Itaque, quod post Lucii mortem adhuc Cajo vivo facere voluerat, [1]atque vehementer repugnante Nerone erat inhibitus, post utriusque adolescentium obitum facere perseveravit, ut & [2]tribuniciæ potestatis [3]consortionem Neroni constitueret, multum quidem eo cum domi, tum in senatu recusante, & eum [4]Ælio Cato & Sentio Cos. v Kalend. Jul. post V. C. annis DCCLIV, [5]abhinc annis XXVII adoptaret. Lætitiam illius diei, concursumque civitatis, & vota pæne inserentium cœlo manus, spemque conceptæ perpetuæ securitatis, æternitatisque Romani imperii, vix in illo justo opere abunde persequi poterimus, nedum hic implere tentemus. [6]Id unum dixisse juvat, quam ille omnibus fuerit carus. tum refulsit

pervixit. Puto negationem è Dionis textu excidisse, scribendumque: Λȣκίȣ ϗ Γαΐȣ ȣ̓ τελευτησάντων. sive voles, οὐδέπω. Confirmat, quod Zonaras quoque (assecla aut exscriptor fere Dionis) significat Tiberium rediisse ante utriusque obitum. *Lips.*

1. *Atque.*] Ex vestigiis vetusti codicis apparebat pro *atque* scriptum *toque*, sive *eo*. nam vestigia literarum vix poterant videri præ vetustate. *Burrer.*

2. *Tribunitiæ potestatis.*] Vide *Tac.* 1. A. 3, 5. *Sueton. Tib.* 15. & 16. *Dion.* 55. p. 637. Intellige autem *tribunitiam potestatem* iterum datam. acceperat enim & gesserat jam antea. adde *Tac.* 1. A. 10, 10. *Boecler.*

3. *Consortionem.*] *Consortionis* voce supra item usus, paucusas ante paginas: *Tribuniciæ potestatis consortione æquatus Augusto.* Eâdem Cicero quoque usus. *Acidal.*

4. *Ælio Cato, &c.*] Lege, *Sex. Ælio, C. Sentio Coss.* Maour. *Ælio Cato, &c.*] Paulus Leopard. Miscellan. lib. 8. c. 8. *Ælio Cato & Sentio Coss.* emendavit. *Ælio Cato, &c.*] Legi possit: *Ælio Cato, Sentioque Coss.* Alii emendarunt: *S. Ælio, C. Sentio.* Alii, *Ælio Cato, & Sentio.* Quomodocunque legas, perinde est. Nam par Coss. vocabatur, Sextus Ælius Catus, C. Sentius Saturninus. *Vossius.*

5. *Abhinc annis* XXVII.] Lege, XXVI. *Manutius.*

6. *Id unum dixisse juvat, &c.*] Duo verba, *juvat* & *carus*, nulla fuerunt in autographo, quo usus Rhenanus: ipse fatetur indidisse. Tentabam igitur legere; *Id unum dixero, quam ille omnia omnibus fuerit.* Proverbialis loquendi modus, in gratiosis, aut qui apud aliquem possunt. Demosthenes in Philip. Πᾶν ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. Diogenes Laërtius in Hipparchiâ: Ἀλλὰ πάντα ἦν Κράτης αὐτῇ. Lucianus: Καὶ οἱ πάντα Κόμβαβος ἦν. Idem: Καὶ σωτὴρ, ϗ εὐεργέτης, ϗ πάντα ἦν ἐγώ. Varro: *Hic enim omnia erat. idem*

refulſit certa ſpes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonii, omnibus hominibus ſalutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeo, ut nec plus
104 ſperari potuerit, nec ſpei reſponderi felicius. Adoptatus eadem die etiam [1] M. Agrippa, quem poſt mortem Agrippæ Julia enixa erat. ſed in Neronis adoptione illud adjectum, his ipſis Cæſaris verbis: *Hoc*, inquit, *reip. cauſſa facio.* Non diu vindicem cuſtodemque imperii ſui morata in Urbe patria, protinus in Germaniam miſit; ubi ante triennium ſub M. Vinicio, avo tuo, clariſſimo viro, immenſum exarſerat bellum. erat [3] & ab eo quibuſdam in locis geſtum, quibuſdam ſuſtentatum feliciter, eoque nomine decreta ei cum ſpecioſiſſima inſcriptione operum ornamenta triumphalia. Hoc tempus me functum ante tribunatu caſtrorum, Ti. Cæſaris militem fecit. quippe protinus ab adoptione miſſus cum eo præfectus equitum in Germaniam, ſucceſſor officii patris mei, cæleſtiſſimorum ejus operum per annos continuos IX præfectus aut legatus, ſpectator & pro captu mediocritatis meæ adjutor fui. Neque illi ſpectaculo, [4] quo fructus

Sacerdos, idem Parochus, idem Senatus, idem Populi caput. Lipſius. *Id unum dixiſſe, juvat, &c.*] Non infeliciter Lipſius tentavit. Puto tamen, magis ad Velleii genium forte, ſi principium ita ſuppleas: *id unum dixiſſe habeo, quam, &c.* Ita infra: *Id unum dixiſſe habeo, cujus urbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem ſenſimus.* Non legiſſe oportet Vellejum, qui neſciat, quam ſæpe ſui ipſius ſit imitator. *Voſ.*

1. *M. Agrippa.*] Prænomen M. videtur abundare. *Uſin.*

2. *Hoc, inquit, reip. cauſſa facio.*] Dubitatum eſt à multis, *an Tiberius reipub. cauſſa ab Auguſto ſucceſſor conſtitutus.* unde Prudentium aliqui apud *Tac.* 1. *A.* 10, 9. *ne Tiberium quidem caritate aut reipub. cura ſucceſſorem adſcitum: ſed quoniam, arrogantiam ſævitiamque ejus introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiviſſe.* Sed *Suetonius* liberi alias & prudentis judicii Scriptor, ſuſpicionem eam ab Auguſto removet, dum in *Tib.* 21. ſcribit: *Abduci tamen nequeo quin exiſtimem, circumſpectiſſimum & prudentiſſimum principem, in tanto præſertim negotio, nihil temere feciſſe, ſed vitiis virtutibuſque Tiberii perpenſis, potiores duxiſſe virtutes: præſertim cum & reip. cauſſa adoptare ſe eum pro concione juraverit, & epiſtolis aliquot, ut peritiſſimum rei militaris, utque unicum populi Romani præſidium proſequatur.* Boecler.

3. *Et ab eo.*] Lipſ. *Id ab eo.*

4. *Quo fructus ſum.*] Ita vetuſtum exemplar. vulgo, *fruitus ſum. Quo fructus*

ctus sum, simile condicio mortalis recipere videtur mihi; cum per celeberrimam Italiæ partem, tractum omnem Galliæ provinciarum, veterem imperatorem, & ante [1] meritis ac viribus, quam nomine, Cæsarem revisentes, sibi quisque quam illi gratularentur plenius. At vero militum conspectu ejus elicitæ gaudio lacrymæ, alacritasque & salutationis nova quædam exsultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adjicerent; Videmus te, imperator, salvum recepimus: ac deinde, Ego tecum, imperator, in Armenia; ego in Rætia fui; Ego à te in Vindelicis, ego in Pannonia, ego in Germania donatus sum. Neque verbis 105
exprimi, & fortasse vix mereri fidem potest, intrata protinus Germania, subacti [2] Caninefates, [3] Attuarii, [4] Bructeri,

functus sum.] Lucretius lib. 3.

Sin ea quæ functus cumque es, periere profusa.

Cicero in Hortens. *Et amœnitate summa perfunctus est.* Adi ad invidiam ablectissima & laboriosa illa Conlectanea humanissimi, Juris antiquitatisque consultissimi viri Hub. Giphanii nostri. *Schegk.*

1. *Meritis ac viribus.*] Superbius videtur. An vires imperatoriæ Tiberio ante imperium? dici aliquid possit, sed malim ego: *meritis ac virtutibus.* Lips.

2. *Caninefates.*] *Cannenufates*, apud Plinium, lib. IV, cap. 15. *Manut.* *Caninefates.*] Pro *Caninefates* male in editione principe fuerat, *Caninefaci.* Pro quo tamen minima fortasse mutatione reponi debeat, *Caninifati.* Sic *Teutones* & *Teutoni*, *Santones* & *Santoni*, *Mediomatrices* & *Mediomatrici*, *Tectosages* & *Tectosagi*, *Velocasses* & *Velocaßi*, promiscue apud auctores legitur. Ita & *Atrebatis*, non *Atrebatibus*, est apud Cæsarem lib. II. de bello Gallico in codd. Mss. Plura ejus generis alii per se observabunt. *Voßius.* *Caninefates.*] *Caninefates*, Paterculi, Batavorum insulæ partem habitant, auctore Tacito. *Cannunefates* eos vocat Plinius. *Cannanefates* dicuntur in quadam antiqua inscriptione. *Kennemerlanders*, B. Rhenano sunt. *De Veluwe*, Henr. Aquilio. Hæc *Felua* vocatur, in vita S. Werenfridi. De Caninefatibus adi H. Junium cap. 3. Bataviæ. *Ortel.*

3. *Attuarii.*] Rhenanus, & alii, ex Strabone legunt, *Chattuarii:* Cluverius vero, *Cattuarii.* Qui & addit *Attuarios* alias non legi. Sed falluntur. Ammianus lib. XX. *Rheno exinde transmisso regionem subito pervasit Francorum, quos Attuarios vocant.* Meminit etiam eorundem Gregorius Turonensis in gestis Francorum epitomatis c. XIX. Nihil igitur in Vellejo mutandum. *Voßius.* *Attuarii.*] *Attuarii*, sunt Vellejo Paterculo Germaniæ populi, Atthuarii, Ammiano 20. Francorum gens. Eadem, vicina Bructeris. Scio Rhenanum & Junium hoc loco *Ansivarii* legere apud Ammian. *Ortel.*

4. *Bructeri.*] Ita edunt omnes ex conjectura Rhenani. At perperam, ut arbitror. Retinendum enim *Bruteri*, ut erat in autographo. Ita etiam hanc

cteri, recepti Cherusci [1] gentes, [2] & amnis, mox nostra clade nobilis, [3] transitus [4] Visurgis: penetrata ulteriora. cum omnem partem asperimi & periculosissimi belli Cæsar vindicaret; in iis quæ minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris ejus in Germania fuerat, præfecisset; virum multiplicem [5] in virtutibus, navum, agilem, providum, militariumque officiorum patientem ac peritum pariter, sed eundem, ubi nego-

gentem nominat Nazarius Panegyrico ad Constantinum. Unde non longe abit *Borteri*; ut in epistola quadam Gregorii II. Papæ appellantur. Quin pro vulgata Velleii lectione quoque facere videtur locus Suetonii in Tiberio, quo ille *à Ruteno* prope occisus dicitur. Ita enim est in vulgatis: ubi codices quidam Mss. habent *Bructero*, alii *Ruthe no*, aut *Rutero*. Ut forte *Brutero* sit scribendum. Non enim acquiescit animus Torrentii conjecturæ, qui censebat, Romanos *Ruteri* vocem, tanquam proprium viri nomen, expressisse, cum Germanico idiomate quemvis equo merentem significet. *Bructeros* tamen gentem hanc nominant plerique alii scriptores. *Voss.* *Bructeri.*] *Bructeri* sive *Brockmerlandii*, in Orientali Frisia, ut scribit Cornelius Kempius. *Busacteri* Βουσάκτεροι, *Majores* & *Minores*, Ptolemæo sunt Germaniæ populi. Regio *Transisalana* est Pyramio. Eosdemque putat esse cum *Bructeris* Paterculi, Taciti, & Strabonis, qui Βουκτέροι sine ρ in prima legit, (vitio forte codicis) Willichius, qui eos scribit habitare Monasterium, in Westphalia. Huic assentitur quoque H. Junius. Hos Taciti Bructeros, *Ulmigeros* etiam dictos, vult Glareanus. A Bructeris dictus est etiam hodie *Broeckerberg*, sub Goslaria, ut Melanchthoni placet, & Peucero, qui hunc montem veteri nomine *Melibocum* vocat. *Ortelius.*

1. *Gentes.*] Illud *gentes* tanquam glossema abjiciendum censet Lipsius.

2. *Et amnis, &c.*] Ita omnes edunt, quasi de hac lectione quam commentus Rhenanus, dubitare videatur nefas. Ego tamen pro certo habeo aliter scriptum fuisse Vellejo. Nam in autographo fuit: *& inamminus mox nostra clade nobilis, &c.* Unde, duabus literis additis, quæ ob vetustatem erant extritæ, legendum censeo: *& utinam minus mox nostra clade nobilis, &c.* Intelligi autem Varianam cladem, manifestum est. *Vossius.*

3. *Transitus Visurgis.*] Apud Dionem in hac re narrata mendum: Τιβέριος μέχρι μὲν τοῦ ποταμοῦ πρῶτον τοῦ Ἐρύγγου, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ Ἄλβιος προεχώρησεν: *Tiberius usque ad flumen primum Erygrum, deinde ad Albim progressus est.* Scribe, τοῦ Οὐισούργου, reductâ syllabâ à vocula priori. *Lipsius.*

4. *Visurgis.*] *Visurgis* Οὐίσουργις, Ptolemæo, *Bisurgis* Βίσουργις, Straboni: Οὐίσουργις Dioni: Germaniæ fluvius, in Oceanum aquas suas evolvens, *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica: unde *Weser* hodie nuncupatur. *Vesalis* Sidonio & *Isargis*, sive *Isurgis*, Ovidio dici, observarunt Had. Junius, & Turnebus. *Ortelius.*

5. *In virtutibus.*] Lib. vet. abest vocula *in*, & bene.

1. *Per-*

negotia fecissent locum otio, liberaliter lauteque eo ab-
utentem; ita tamen, ut eum splendidum ac hilarem po-
tius, quam luxuriosum aut desidem diceres. de cujus viri
claro celebrique consulatu prædiximus. Anni ejus æsti-
va, usque in mensem Decembrem [1] perducta, immanis
emolumentum fecere victoriæ. Pietas sua Cæsarem, pæne
obstructis hieme Alpibus, [2] in urbem traxit: ad tutelam
imperii [3] eum veris initio reduxit in Germaniam; in cujus
mediis finibus, ad caput [4] Iuliæ fluminis, hiberna digre-
diens princeps locaverat. Pro Dii boni, quanti volumi- 106
nis opera insequenti æstate, sub duce Tiberio Cæsare,
gessimus! Perlustrata armis tota Germania est. Victæ
gentes, pæne nominibus incognitæ. Receptæ [5] Caucho-
rum nationes. omnis eorum juventus, infinita numero,
im-

1. *Perducta.*] Lips. malit *producta.*

2. *In urbem traxit: ad tutelam imperii.*] Melius & concinnius: *in urbem traxit; at tutela imperii eum veris.* Pietas in utrumque parentem & desiderium videndi duxit eum in Italiam: tutela imperii (quod defendendum ei contra barbaros) reduxit in Germaniam. *Lipsius.*

3. *Eum veris initio.*] Languida & enervis oratio, quam roboro: *eadem veris initio.* Pietas, inquit, Cæsarem revocavit ad civem & urbem: eadem inde expulit ad exercitum & castra. *Acidal.* *Eum veris initio.*] Pro *initio* in Ms. tantum erat, *initi.* Unde forte legendum r *obstructis hieme Alpibus in Urbem traxit: ad tutelam imperii eum veris initium reduxit in Germaniam.* Quamvis *initio* etiam retinere possis, dummodo nobiscum vulgatam distinctionem mutes. Quod si placeat, *pietas*, ἀπὸ κοινοῦ erit intelligenda. *Voss.*

4. *Iuliæ.*] Feci *Lupiæ* pridem. Persevero: nisi si *Iulii* faciendum, quasi in honorem C. Iulii Octaviani flumen sic noviter appellatum. *Lipsius.* *Iuliæ.*] Malo cum doctissimo homine in Epistolicis, *Lupiæ fluminis.* facit Dio l. 54. *Schegk.* *Iuliæ.*] *Lupiæ* legendum esse, consensus doctorum & res ipsa pridem evicit. vide de hoc Nostri loco *Cluver. Germ. antiq. lib. 3. c. 9. & 19.* Boecler. Lupia, vulgo de *Lip* appellatur, unde & comitatus nomen accepit.

5. *Cauchorum.*] Hos Ptolemæus & Plinius in *Majores* & *Minores* dividunt; Minores sunt hodie, ut Judocus Willichius vult, *Frisii Groeningenses*; Majores comprehendunt *Bremenses*, *Luneburgenses*, ad Hamburgum usque. Ptolemæi certe Cauchi Minores, quos ponit inter Amasium & Visurgim fluvios, hodie *Ostfriesen* sunt. Cauchos Minores, vocat Leunclavius ex Dionis 60. *Cauchusios.* Sed Plinius *Caucos* alios inter Helium & Flevum sternit. Hos H. Junius in sua Batavia *Goeylanders* facit. *Ortel.* Hinc forsan pagus sesquimiliari à Leida distans *Cau-Kerck* à Cauchis nomen accepit. vide Schild. in tract. speciali de Cauchis.

immensa corporibus, situ locorum tutissima, traditis armis, una cum ducibus suis, septa fulgenti armatoque militum nostrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti [1] Langobardi; gens etiam Germana feritate ferocior: denique quod numquam antea spe conceptum, nedum opere tentatum erat, [2] ad quadringentesimum miliarium, à Rheno usque ad flumen [3] Albim, qui [4] Semnonum Hermundorumque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus: & eodem, mira felicitate & cura ducis, temporum quoque observantia, classis quæ Oceani circumnavigaverat sinus, [5] ab inaudito atque incognito ante mari flumine Albi subvecta, plurimarum gentium victoria, cum abundantissima rerum omnium

1. *Langobardi.*] *Langobardi*, Tacito 11. Annal. Hæc vera scriptura non Longobardi, aut Laccobardi. est enim vox Germánica, teste locupletissimo Diacono. à *lang* quod *longa*, & *bard*, quod *barbam* notat. Quare ita vocati, lege apud eundem, qui eos ex Scandinavia in Germaniam commigrasse scribit. Prius *Winuli* dicebantur. *Ortel.*

2. *Ad quadringentesimum miliarium.*] Hyperbolice hic loqui *Vellejum*, aut anfractus atque circuitus paludum saltuumque complecti (cum alias millia passuum haud amplius CCXL. reperiantur in itineris hujus designatione) ostendit *Cluverius German. antiq.* 3, 18. Boeclerus.

3. *Albim.*] *Albis* Ptolemæo, Senecæ in Medea, & aliis, Germaniæ celeberrimus fluvius. Barbari sæculi scriptores Latini *Albiam* vocant. Germanis Elbe dicitur. Bohemis vero, apud quos originem sumit, Labe. Nomen habere à numero indicat Fabricius in suis rerum Misnicarum libris. fontium nempe undecim, ut Bohemi, sive ut Saxones dicunt, tot amnium influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, qui à Gigantibus nomen habet, vulgo Risenberg, ex undecim (quorum singula nomina adjicit) fontibus. qui tandem conflati, Albim fluvium conficiunt. Elve & Elbe Germanis undecim significat. Hunc montem Risenberg (ut hoc præter institutum addam) Bohemi Cerconessos vocant, ut scribit Dubravius. *Ortelius.*

4. *Semnonum.*] Ita Schegkius. Vulgo *Senonum. Senonum.*] Lego, *Semnonum*, qui inter Suevos. Tacitus 2. Annal. *Igitur non modo Cherusci, sociique eorum, vetus Arminii miles, sumsere bellum, sed è regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones & Langobardi defecere.* Et in Germania: *Vetustissimos se, nobilissimosque Suevorum Semnones memorant.* Et cum Ptolemæo Strabo lib. 17. ἐπ' αὐτῶν Σεμνόνων μέγα ἔθνος Σέμνωνας. Id est, *& ipsorum Suevorum magnam gentem Semnones.* Schegk.

5. *Ab inaudito & incognito mari.*] Nego. Drusus frater ejus jam ante navigaverat.

omnium copia exercitui Cæſarique ſe junxit. [1] Non tempero mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque eſt, inſeram. Cum citeriorem ripam prædicti fluminis caſtris occupaſſemus, & ulterior armata hoſtium juventute fulgeret, [2] ſub omnem motum noſtrarum navium protinus refugientium, unus è barbaris, ætate ſenior, corpore excellens, dignitate, quantum oſtendebat cultus, eminens, [3] cavatum ut illis mos eſt, ex materia conſcendit alveum, ſoluſque id navigii genus temperans, [4] ad medium proceſſit fluminis; & petiit, liceret ſibi, ſine periculo, in eam [5] quam armis tenebamus egredi ripam, ac videre Cæſarem. [6] Data petenti facultas. Tum appulſo

107

1. *Non tempero mihi.*] Quæ in hoc capite habentur, ſolius Velleji diligentiæ debentur. quo minus judicare integrum eſt, quid juxta aut ſupra veri fidem dictum ſit. Certe cum in Tiberianis pleriſque laudibus nimius deprehendatur Noſter, non ſine ratione ſuſpicatus eſt *Lipſius*, parum pro indole Germani hominis ſonare iſtam ad Tiberium orationem. *Boecler.*

2. *Sub omnem motum.*] Codex calamo exaratus habet, *ſub omnem motumque noſtrarum navium.* Inter *omnem motumque* quiddam deeſſe videtur. *Burrer.*

3. *Cavatum, ut illis mos eſt, ex materia conſcendit alveum.*] Meminit ejuſmodi navigiorum *Plinius* 16, 40. *Germaniæ prædones ſingulis arboribus cavatis navigant, quarum quædam & triginta homines ferunt.* Scilicet hoc veluti *rudimentum navium* gentibus fuiſſe antiquitus, conſentaneum eſt. Ita *Sanchuniathon apud Euſeb. præparat. Evang.* 1, 10. *de Phœnicum Theologia*, tradit: δένδρου λαβόμενον τὸν Οὔσωον καὶ ἀποκλαδεύσαντα, πρῶτον τολμῆσαι εἰς θάλασσαν ἐμβῆναι. *Uſoum arbore, cujus ramos amputaverat, accepta, primum hoc veluti navigio auſum eſſe mare ingredi.* Annotandum hoc vel propterea videbatur, quia in diſputatione de primis *rei navalis originibus* multa obſcuritas tollitur, obſervato navis tumultuariæ ſive rudimentariæ, tum fabricatæ extructæque diſcrimine. hic proprie ναυπηγία locum habet: Vellejanum autem iſtud navigium, aut quæ alia ad eum modum memorantur, non ſunt accurate loquendo ναυπηγήματα. *Boeclerus.*

4. *Ad medium.*] Non pejor ſcriptura, *Ut ad medium proceſſit fluminis, petiit.* Acidalius.

5. *Quam armis tenebamus.*] Non diſplicet. Cæterum in autographo fuit; *tendebamus.* Unde ſcribendum forte, *in eam, qua armis tendebamus, egredi ripam.* Niſi malis, totidem apicibus repoſitis: *in eam, qua in armis tendebamus, egredi ripam, &c.* Hoc eſt, qua armati excubababamus, ac tentoria fixeramus. Ut Virgilius 11. Æneid.

— *Heic ſævus tendebat Achilles.*

Et Ovid. epiſt. 1.

Illic Æacides, illic tendebat Ulyßes, &c.

Voſſius.

6. *Data petenti facultas.*] Vulgo, *Data à Cæſare petenti facultas.* Exemplar vetus ſolummodo repræſentat, *Data petenti facultas.* Hoc *à Cæſare* hoc loco

appulso lintre, & diu tacitus contemplatus Cæsarem,
Nostra quidem, inquit, [1]furit juventus, [2]quæ cum ve-
strum numen absentium colat, præsentium potius arma
metuit, quam sequitur fidem. sed ego beneficio ac per-
missu tuo, Cæsar, quos ante audiebam, hodie vidi Deos:
nec feliciorem ullum vitæ meæ aut optavi aut sensi diem.
[3]Impetratoque, ut manum contingeret, reversus in na-
viculam, sine fine respectans Cæsarem, ripæ suorum ap-
pulsus est. Victor omnium gentium locorumque quos
adierat Cæsar, cum incolumi inviolatoque & semel tan-
tummodo, magna cum clade hostium, fraude eorum ten-
tato exercitu, in hiberna legiones reduxit; eadem qua
108 priore anno festinatione urbem petens. [4]Nihil erat jam
in Germania, quod vinci posset, præter gentem [5]Mar-
coman-

non reperitur, unde unde huc emigraverit. *Burrer.*

1. *Furit juventus.*] *Fugit*, legit Petrus Delbenius: quod superius dixerit, *Sub omnem motum nostrarum navium protinus refugientium.* Manut. *Furit juventus.*] Adulatoria oratio & inepta, nec pro indole aut ferociâ Germanicâ. Est qui legat, *fugit juventus:* male, male. Imo vero furere illam vult, nec esse suæ mentis quæ cum diis belligeretur. *Lipsius.* *Furit juventus.*] Similis Curtii locus ex lib. IX. *Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt: furere clamitantes cum Diis prælium inituros.* Vossius.

2. *Quæ cum vestrum numen.*] Tolerabilior videri posset montanorum barbarorum apud *Curtium* 7, 6, 6. oratio, qui veniæ petendæ deditionem suam hoc colore adornant: *cum Diis pugnare sacrilegos tantum.* Nam quæ *Idem scriptor* de barbaro imbellique Indorum stupore memorat 9, 1, 18. & 9, 8, 7. quibus Dii scilicet erant, quos fortiores adeoque sibi formidabiles credebant, facile fidem inveniam: sed cui verisimile sit, Germanum, dignitate graduque militiæ honoratum in tantum non modo à libertate, sed à servitute ipsa degenerasse? Et quodnam illud numen Romanorum, quod juventus Germana scilicet coleret? An illa terrarum Dea gentiumque Roma? quam pro domicilio latronum detestabantur Germani? An vero Julii Cæsaris ἀποθέωσις, aut Augusti veneratio hanc formulam dictavit? qua eadem nimirum postea Arminius, *illum inter numina dicatum Augustum*, gravi cum irrisu vecordiæ Romanæ, memorat, ap. *Tac.* 1. A. 59, 6. Curiosior aliquis non difficulter crederet, Vellejum hic commentum esse rationem, qua suum Tiberium summis quibusque & admirandis ducibus æquaret. Vide de *Scipione Val. Max.* 2, 10, 2. Boecler.

3. *Impetratoque.*] Idem liber, *imperatoque.* Butrer.

4. *Nihil erat jam in Germania.*] O vanitatem! Sed hæc & plura magnifice, imo serviliter, Vellejus narrat, in Tiberii sui laudes. Ἀλλ' ἐγὼ οὐ πείθομαι. *Lipsius.*

5. *Marcomannorum*] *Marcomanni* Germaniæ populi, Ptolemæo, Dioni,
Pater-

comannorum; quæ Maroboduo duce, excita sedibus suis,
atque in [1] interiora refugiens, incinctos [2] Herciniæ silvæ
campos incolebat. Nulla festinatio hujus viri mentionem
transgredi debet. [3] Maroboduus genere nobilis, corpore
prævalens, animo ferox, natione magis quam ratione
barbarus, non tumultuarium neque fortuitum, neque
mobilem & ex voluntate parentium constantem inter
suos occupavit principatum, [4] sed certum imperium,
vimque regiam complexus animo, statuit, avocata procul
à Romanis gente sua, eo progredi; ubi cum propter
potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. Occupatis
igitur, quos prædiximus, locis, finitimos omnes
aut bello domuit, aut condicionibus [5] juris sui fecit. Cor- 109
pus suum [6] custoditum, imperium perpetuis exercitiis
pæne

Paterculo, Eutropio, Capitolino, Lampridio, & Vopisco. Vel *Marcomannia* Regio, ut etiam Julius Capitolinus haber, *Merbern* hodie est, Dubravio & aliis testibus. *Marahenses* vocat Regino. *Ortel.*

1. *Interiora.*] Vulgo, *inferiora*; vetius *interiora.* Loca magis interna petietunr & dissita à limite Romano. *Lips.* *Inferiora.*] Valde hic sudat Philippus Cluverius Germaniæ Antiquæ libro III. cap. II. Sed omnem nodum exolveris, si scribas, *interiora.* Quomodo jam olim Gryphio, Stephano, & aliis, editum. *Vossius.*

2. *Hercyniæ.*] Olim dierum 60. longa, latitudo novem. Vide Cæs. lib. 6. de Bell. Gall. multis hodie sylvis separata.

3. *Maroboduus.*] Cujus apud Tacitum Tiberii eulogium in hæc verba: *Non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum populo Romano perinde metuendos fuisse. Exstat oratiô, qua magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, & quam propinquus Italiæ hospes, suaque in destruenda ea consilia extulit.* Consule Strabon. lib. 7. *Schegkius.*

4. *Sed certum imperium.*] Hunc locum, Deo annuente, amplius explicabimus in *comment. de Auspicio Regio.* Histotiam juvabunt *Strabo* 7. prope principium, egregia, ut solet, brevitate rem totam complexus. *Tac.* 2. A. 44. & 46. *Boeclerus.*

5. *Juris sui fecit.*] An æquis, an vero impatibus? Dubitat *Petrus Faber Semestr.* 1, 7. Nobis nil videtur dubitandum, si vel consilium Marobodui, vel textum Velleii consideramus. Dominari ceteris volebat Maroboduus, proferendique imperii caussa finitimos bello petebat. ergo partim vi cepit, partim deditione, quos *sui juris*, omnes nimirum *fecit.* Qua Velleii phrasi nihil potuit clarius diei: nam *sui juris facere*, est utique, *in suam ditionem potestatemque redigere.* Non consistunt autem συνθήκῃ ἐπ' ἴσῃ ϗ ὁμοίᾳ, cum alter amittit imperium, alter accipit. *Boecler.*

6. *Custoditum.*] Vet. edit. habet *custodia tum.* ex quo Lips. *custodia tutum.*

1. *Gere-*

pæne ad Romanæ diſciplinæ formam redactum, brevi in eminens & noſtro quoque imperio timendum perduxit faſtigium; [1] gerebatque ſe ita adverſus Romanos, ut neque [2] bello nos laceſſeret, & ſi laceſſeretur, ſupereſſe ſibi vim ac voluntatem reſiſtendi declararet. Legati quos mittebat ad Cæſares, interdum ut ſupplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur. Gentibus hominibuſque à nobis deſciſcentibus erat apud eum perfugium; [3] totumque ex male diſſimulato agebat æmulum: exercitumque [4] quem LXX millium peditum, quattuor equitum fecerat, aſſiduis adverſus finitimos bellis exercendo, majori quam quod habebat operi præparabat. Eratque etiam eo timendus, quod, cum Germaniam ad lævam, & in fronte Pannoniam ad dextram, à tergo ſedium ſuarum haberet [5] Noricos, tanquam in omnes ſemper

1. *Gerebatque ſe ita adverſus Romanos.*] Quæ hoc & ſequenti commate dicuntur, prudentiam Marobodui ſingularem abunde oſtendunt. Ceteri ſcriptores parcius hic agunt. an puduit fateri, fuiſſe inter Germanos virum, qui gerenda rep. conſtituendoque principatu æmulum agere poſſet eorum, qui ſoli eo nomine celebres & cupiebant eſſe & videbantur? Nimirum & eluſit Maroboduus infinitam Romanorum ambitionem calliditate, & virtute coërcuit. & quantum ille dediſſet Romanis negotii, niſi inteſtinis armis colliſi inter ſe duo *Germanici Martes* (Arminius ille alter eſt, quem indigito) nudum hoſtibus latus præbuiſſent. Macte nunc quoque virtus Germanica, invicta omni externa vi in hunc diem futura, ſi Libertati tuæ concordia conſtantius litaviſſes, neque alienæ dominationi, tum decus & ſanguinem gratificari didiciſſes. *Boecl.*

2. *Bello nos laceſſeret, &c.*] Vulgo, *Ut neque bello nos laceſſeretur ſupereſſe ſibi vim ac voluntatem reſiſtendi ** Legati, &c.* Putarem legendum, *nos laceſſeret; at ſi laceſſeretur, ſupereſſe ſibi vim ac voluntatem reſiſtendi declararet. Legati, &c.* nam in fine ſimile quid deeſſe videtur; cum ſit in exemplari lacuna omiſſæ dictionis. *Rhenan.*

3. *Totumque.*] Scribo cum Lipſio *tutumque. Thyſ. Totumque.*] *Acidalius* contendit legendum, *in totumque.* Nolim ſtatim aſſentire. *Boecler.*

4. *Quem LXX.*] Vulgo, LX. *Quem LX.*] Ex veſtigiis vetuſti codicis apparet fuiſſe, LXX. eraſo X. poſteriore. *Burrer.*

5. *Noricos.*] *Noricum,* Germaniæ regio, quam Ptolemæus definit Æno flumine, Danubii parte, quæ eſt ab Æno ad montem Cetium, monte Cetio, Pannoniæ parte & monte Curvanca. Sed poſtquam Boii exactis Romanis in partem Vindeliciæ, quæ inter Lycum & Ænum jacet, immigrarunt, evenit ut is etiam tractus, tum Norici, tum Boiariæ ſive Bavariæ nomen acciperet. Quo ſenſu, (ut ſuis litteris ad me M. Velſerus monuit) eam Diaconus 3. Langobard. deſcribit, his verbis:

per venturus, ab omnibus timebatur. Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam: quippe cum à summis Alpium jugis, quæ finem Italiæ terminant, [1] initium ejus finium haud multo plus CC millibus passuum abesset. Hunc virum & hanc regionem proximo anno diversis è partibus Tib. Cæsar aggredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, ut per [2] Cattos, excisis continentibus Her-

bis: *Noricum siquidem provincia quam Boiariorum populus habitat, habet ab Oriente Pannoniam, ab Occidente Suaviam, à Meridie Italiam, ab Aquilonis vero parte Danubii fluenta.* *Beyern*, sive *Bavaria* nunc. Noricorum duas provincias numerat Sex. Ruffus, item Lib. Notit. *Mediterraneum*, & *Ripense*. *Noricum* Ripense. hujus meminit Lib. Notit. Ex eo Austriæ tractum facit Lazius, qui est à Paravio, Viennam usque, vulgoque *Hanßenck* dicitur. *Noricos* olim *Tauriscos* vocatos, scribit Plinius 3. c. 20. Hodie apud hos eosdem hujus vocis multa supersunt locorum nomina, ut *Krunder-Taurn*, *Felber-Taurn*, *Karn-Taurn*, &c. Ortel.

1. *Initium ejus finium.*] Exemplar antiquum; *initium cujus finium.* Burrerius.

2. *Cattos.*] *Catti*, Germaniæ populi, Tacito: *Chattæ* χάτται, Ptolemæo. *Hessen* sunt H. Junio & Georgio Fabricio: mihi quoque. apud quos hactenus *Katzenelebogen* superest. quasi dicas Cattorum Ancona. Williehio vero sunt qui *Marchiam Badensem* & loca vicina habitant: quos & *Caritnos* Ptolemæi putat. Catti postea in insulam Batavorum transgressi (auctore Tacito) ubi hodie horum nominis vestigia supersunt in duobus vicis, cognominatis ad mare, & ad Rhenum. *Ortel.* *Cattos.*] Batavos olim inter Cattos, eosque nunc Hessos, docti existimant. Atque in eam rem nova argumenta prodit generosæ stirpis & elegantis ingenii splendore nobilissimus Janus Dousa filius, *Catzenfort* ad Dilliam fluvium, & forte an *Katers* Hirsfeldo opido, & *Katersberg* Wanfredo vicinum. Quare Batavorum veterum in Hassia sedes. Quo autem in loco eas habuerint, conjectura è locorum nominibus petita, idem indagat, & suspicatur eos circa Adranam (hujus Tacitus meminit Annalium 1. vulgo *Eder*) & Gilsam fluvios in Waldeckensis Comitatus confiniis sitos fuisse. Cujus rei testimonium perhiberi ipsi videntur *Batebergum*, arx edito in colle Adranæ alluenti assidens; & pagus *Batenhausen* inter Varum & Gilsam (vulgo *War* & *Gilse*) fluvios. *Baddenfeldum* præterea prope eundem Adranam locus nominatus Auctori Annalium de gestis Caroli Magni. Cattorum vicissim apud Batavos vestigia. Præter argumenta ab aliis adducta ex duobus ejusdem nominis pagis, *Catwijck op den Rhijn*, & *Catwijck op Zee*; qui olim ad medium Rheni ostium Bataviam ad Oceanum terminarunt, adfert idem Dousa filius *Catvicum*, in Comitatu Cukensi, Batavorum inibi terminum. Cattorum denique memoriam in Zelandia tuentur, inquit, *Catzium* oppidum, quod ante aliquot annos aquis obrutum; & è regione ejus vicus prope Goesam urbem *Cattendijck*. Quod Zelandos ejusdem nobiscum originis fuisse, satis ipse evidens argumentum. Et hi antiquitus Batavis annumerati fuerunt & accensiti insulis illis, quas Rhenum incursibus suis in mare facere testatur Cæsar lib. IV. de

Bello

[1] Herciniæ silvis, [2] legiones Boiohœmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) * duceret: ipse à Car-

Bello Gallico: *Rhenus*, inquit, *oritur ex Lepontiis qui Alpes incolunt, & longo spatio citatus fertur; ubi Oceano appropinquavit, in plures diffluit partes, multis ingentibusque insulis effectis, multisque capitibus in Oceanum influit.* Vide Notas ad Grotii Bataviam. *Cattos.*] Iidem qui Hessi per dialectum, ut *Wasser*, & *Water*.

1. *Hercyniæ.*] *Hercynia* Silva, Cæsari, & Apollonio 4. cujus Scholiastes vocat sic montem, & silvam, quam *Orciniam* ab Eratosthene vocari dicit. *Orcynium* ὀρκυνίον, Ptolemæo. In Germania est. Dierum sexaginta iter occupare scribit Pomponius. Ejus latitudo novem dierum iter expedito patere, Cæsar tradit. Vide ejus magnitudinem apud eundem, l. 6. de bello Gallico. *Hercynius* Saltus, & *Hercynium* Jugum nominat Plinius. Hujus descriptio quoque est apud Suidam, ex Juliano Aug. in ζηνῦμος. De hac silva libet hic adferre, quæ Rhellicanus habet in suis Annotationibus in Cæsarem: Bacenim *eandem silvam cum Hercynia omnium pæne eruditorum consensus approbat. Latini namque partim & Græci eandem Silvam* Bacenim, Martianam, Gabritam, Semanam, *&* Hercyniam *nominant. Germani vero juxta Friburgum Brisgaviæ* Schwartzwaldt, *prope Heidelbergam* Odenwaldt, *prope Herbipolim & Badenbergam* Steygerwaldt *vocant. A Mœno etiam fluvio, ad Loriam amnem prope Confluentiam* Westerwaldt, *non procul à Mœni ripa, ubi Francfordiam, Aschiburgium, & Moguntiacum urbes attingit,* Speshart. *In Saxoniæ fincibus ad Mansfeldensem ditionem* Auff den Hartz, *à Thuringis* Thuringerwaldt, *& à Bohemis* Behemerwaldt, *nuncupatur.* Hæc ille. Eadem fere Althamerus, in Tacitum. *Germanici* Saltus sunt Livio 9. Hanc Hercyniam puto ab Orpheo in Argonauticis & Dionysio Afro in Periegesi describi sub nomine ἀπείρων ὕλη, id est, immensa silva: inter Mæotidem paludem Croniumque mare, quem tractum occupatum ab hac Hercynia sylva, documus ad Europæ veteris in nostro Theatro tabulam. *Ortelius. Hercyniæ.*] Immanis autem illa silva Hercynia, per omnem Germaniam diffusa erat: hodieque per totam fere Brandenburgiensem Marchiam, per Cassubiam, atque Prussiam, per Poloniam, Litaviam & Russiam majorem, sive Moscoviam, est quasi unus continuus saltus, de quo Cæsar. at is an antiquitus omnis, ad Obium usque flumen, extremum Europæ terminum, appellatus fuerit Hercynius, falsum esse credo. Quippe Hercynium nomen non ultra Germaniæ limites extendendum censeo. *Cluverius.*

2. *Legiones Boiohæmum.*] Sententia ἀτελής. Addendum videatur: *Boiohæmum duceret.* Lipsius. *Legiones Boiohæmum.*] Strabo lib. 7. *Bubienum*, sive *Boyhaimum*, regiam Maroboduі facit. *In hoc tractu*, inquit, *sita est Hercynia silva, & Suevorum natio, ex quibus nonnulli intra, aliqui extra silvam habitant, sicut & Colduorum (Caluconum* forte*) plerique, in quibus & Bubienum Marobodui regia.* malim igitur in Vellejo *Boyhaimum*; quod patriam sive domum Boiorum interpretatur Rhenanus recte. *Schegkius. Legiones Boiohæmum.*] Cluverius, quod *Boiohæmum* regionis nomen sit, emendare conatur, *in Boiohæmum.* Fallitur: neque enim auctores regulam illam semper observant. Ad Tacitum, & Justinum, abunde id viri docti comprobarunt. Virgilius VI. Æneid.

—— finesque
Venturum Ausonios.

Ubi

[1] Carnunto, qui [2] locus Norici Regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in [3] Illyrico merebat, ducere in [4] Marcomannos orsus est. Rumpit, interdum moratur 110
proposita hominum Fortuna. Præparaverat jam hiberna Cæsar ad [5] Danubium, admotoque exercitu non plus quam v dierum iter à primis hostium, Saturninum [6] admoveri placuerat * pæne æquali divisæ intervallo ab hoste, intra paucos dies in prædicto loco cum Cæsare juncturæ erant; [7] cum universa Pannonia insolens longæ pacis bonis, [8] & adulta viribus Dalmatia, omnibus tractus ejus gentibus in societatem adductis, [9] ex constituto arma corripuit. Tum necessaria gloriosis præposita: neque tutum visum, abdito in interiora exercitu, vacuam tam vicino hosti relinquere Italiam. Gentium nationumque, quæ rebellaverant, omnis numerus [10] amplius DCCC millibus

libus

Ubi Servius: κατὰ τὸ σπανιώτερον. In *intelligitur*. Ita enim legendum. *Voss.*

1. *Carnunto*] *Carnunti*, meminit Paterculus, Ammianus, & Plinius l. 37. c. 3. Livius 13. & lib. Notitiarum, in Pannonia Prima: item Itinerarium Antonini. *Passaw* quidam putant. De hoc sic Diaconus, *Carnuntum quod corrupte Carantanum vocant.* Ortel.

2. *Locus Norici regni.*] Cluverius legendum censebat, *Norico regno.* Sed nihil mutandum. Sic infra de Lepido: *vir nominis ac fortunæ suorum proximus.* Ita ibi legendum docemus, non, *eorum.* Voss.

3. *Illyrico.*] De Illyrico lege Appianum, Sex Rufum, Iornandem, Lib. Noilriar. & Lazium 1. R.P.R. cap. 1. apud quos multas regiones sub Illyrico comprehendi disces *Ortel.*

4. *Marcomannos.*] Vide p. 282. & 283.

5. *Danubium.*] Hodie *de Donau.* Rhenanus & Vadianus putant à monte Abnoba nomen accepisse Atque ibi quoque origlnem habet circa Wittenbergensem ducatum Williehio & Tschudo testibus, & per Pannoniam fluens summo impetu se in Pontum Euxinum effundit.

6. *Admoveri placuerat.*] Lego, *admoneri.* certiorem nempe reddi de suo adventu. Sequentia etiam sic expleam, *placuerat. cujus copiæ pæne æquali.* Lips. *Admoveri placuerat.*] *Lipsius* mallet, *admoneri:* & supplet lacunam: *cujus copiæ pæne æq.* Hoc postremum facile se cuivis approbat: sed illud *admoveri*, tolerari posse observabunt, qui cogitare volent. *Boecler.*

7. *Cum universa, &c.*] Exemplar antiquum habet, *tum universa.* Burrer. *Cum universa Pannonia.*] Vide de hoc bello *Dionem lib.* 55. & 56. *Sueton. lib.* 16. Boecl. *Pannonia.*] Vide p. 262.

8. *Et adulta.*] Placet magis: *Et adjuta viribus Dalmatiæ, &c.* Ursinus. *Et adulta.*] Adultam viribus dicit ob longæ pacis bona. Noli audire Ursinum, cui legendum videbatur: *& adjuta viribus Dalmatiæ, &c.* Vossius.

9. *Ex constituto.*] De compacto, Plautus. *Schegk.*

10. *Amplius* DCCC. *millibus.*] Lego, *millia;*

libus explebat. ducenta fere peditum colligebantur, armis habilia; equitum novem. [1] cujus immensæ multitudinis, parentis acerrimis ac peritissimis ducibus, [2] pars petere Italiam decreverat, junctam sibi [3] Nauporti ac [4] Tergestis confinio; pars in Macedoniam [5] eruperat; pars suis sedibus præsidium esse destinaverat. [6] Proxima duobus Batonibus ac Pinneti, ducibus auctoritas erat. In omnibus

millia. Nam illud *amplius* doctos librarios fefellit, quod jungi accusandi casui nefas arbitrati sunt. Neque tamen hos nimium incusabo, hic quidem. Forte enim *explebat* positum pro *explebatur:* figura ea, de qua ante. quamvis quidem nec hoc asseverarim. Nam & vulgata lectio se tueri potest. *Acidalius. Amplius* DCCC. *millibus.*] Non dubito nota numerali expressum in msc. millenarium fuisse: DCCCM. Unde *Acidalius*, potius *millia* ex optimorum Auctorum consuetudine, legendum esse, quam *millibus* existimat. *Boeclerus.*

1. *Cujus immensæ multitudinis, &c.*] In Rhenani editione est: *C. imm. mult. pars acerrimis & p. Cujus immensæ multitudinis, &c.*] Nihil prorsus in tota hac verborum complexione mutare suadet, ut commoditas sensus, ita Ms. codicis auctoritas. Malum itaque factum, quod Ursinus, ac Lipsius, ex lectione editionis principis, infideliter heic descripta, ut ex Burrerii variantibus lectionibus constat, novam nobis lectionem cudere sint aggressi. *Vossius.*

2. *Pars petere Italiam.*] Rhenani editio *properare in Italiam decrev.* eamque veram lectionem censet Lipsius.

3. *Nauporti.*] *Nauportus*, Vellejo, & Tacito, *Naupontus*, Straboni opidum in Tauriscis, (hodie Carnis.) Plinio *Nauportus* fluvius est, inter Æmonam & Alpes exoriens. Hodie & opidum & flumen Germanice *Laybach* dicitur, Italicè *Laboto*, & Dalmaticè *Lubeana.* Latinis hujus ætatis *Labatum* flumen, cum opido nomen habet. *Ortelius.*

4. *Tergestis.*] *Tergeste*, Plinio Fori Julii opidum. *Tergestum* Τέργεστον, Ptolemæo nominatur. uterque coloniam Romanam facit. *Tegestra* Τέγεστρα, vocat Stephanus: & *Tegistræorum* urbs, Τεγεστραίων, Diodoro, & Dionysio, dicitur. Hodie *Trieste*, Leandro & Lazio testibus. *Ortel.*

5. *Eruperat.*] Ex vet. exemp. *effugerat. Lipsius & Ursinus* faciunt, *se effuderat.* Boeclerus.

6. *Proxima duobus Batonibus.*] Petrus Delbenius legit, *Batoni:* nam infra *Batonem, & Pinetem, excelsissimos duces*, nominat. De eo vide & Suetonium in Augusto. *Manutius. Proxima duobus Batonibus.*] A quibus *Proxima?* nemo enim ante istos. Ad Maraboduum refers? frustra: non ille mixtus huic bello. Alterutrum. aut *Prima duobus*, scribito: aut *à Pinnete.* nempe ut isti proximo loco post Pinnetem. Qui autem *Batoni* hic fecerunt, peccarunt. Nam duo Batones in hoc bello, quod Dio extremo libro LVI. te docebit. *Lipsius. Proxima duobus Batonibus.*] Reponenda omnino Cl. Delbenii scriptura, *Batoni:* nec ferenda vulgaris, cui fulcrum nescio quod è Dione petunt. Nam fuerint sane duo, quid ad hanc historiæ partem? Duos duces heic noster memorat, Batonem & Pinnetem, non Batones duos: quomodo tres fuisse duces oportebat. At infra de iis duobus saltem iterum, *Batonumque*

bus autem Pannoniis non diſciplinæ tantummodo, ſed [1] linguæ quoque notitia Romanæ: pleriſque etiam litterarum uſus & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque hercules nulla umquam natio tam mature conſilio belli bellum junxit ac decreta patravit. oppreſſi cives Romani, trucidati negotiatores, magnus [2] vexillariorum numerus,

tonemque & Pinnetes, excelſiſſimos duces, captum alterum, alterum deditum, juſtis voluminibus ordine narrabimus. Acid. *Proxima duobus Batonibus.*] Malim: *prima.* Poſſis etiam legere *à Pinnete.* Quorum utrumque Lipſio etiam in mentem venit. Sed prius malim. Ovidius lib. II. de Ponto El. I.

Maxima pars horum vitam veniamque tulere:
In quibus & belli ſumma caputque Baton.

Ita in Ms. invenit Scaliger. Et ſane de Batone capiendum eſſe, Suetonius in Auguſto ac Dio lib. LV. doceant. Alii libri habent: *ſumma caputque fuit.* Voſſius. *Batonibus.*] Batonis nomen inter Germanos & Dalmatas celebre olim fuit; nominatim duorum meminit Dion, Batonis Brucorum (gens ea eſt Pannoniæ) ducis, & Batonis Diſidiati, qui Dalmatas, gravioribus juſto tributis & vectigalibus, pecuniarumque exactionibus exercitos, ad arma contra Romanos concitavit, magniſque cladibus & incommodis affecit; cujus etiam memorabile reſponſum ad Tiberium Cæſ. non dubitavit duobus in libris LV. & LVI. iterato repetere, qui interroganti Tiberio, cur ſolicitatis ad defectionem popularium animis ad bellum diuturnum eos traxiſſet, reſpondit, Romanos ejus rei eſſe auctores, qui gregibus immitterent lupos cuſtodes, non autem canes, aut paſtores. *Had. Junius.* Atque à Batone etiam Batavos dictos volunt. *Batonibus.*] Eſt autem Bato nomen populare Pannonum. In Pannonia extat lapis in quo inciſum: BATO BVLLI. F. COL. AP. EQ. ALAE. PANNONIORVM. TVR. SCENI. *Joſ. Scaliger.*

1. *Linguæ quoque notitia Romanæ.*] Neſcio quo conſilio *Schegkius* hic obſervet, Linguæ Latinæ uſum beneficii loco à Romanis conceſſum. ex *Liv.* 40, 43. *Cumanis eo anno petentibus permiſſum, ut publice Latine loquerentur, & præconibus Latine vendendi jus eſſet. Noſter* ſane nihil de uſu hujus linguæ Pannoniis publice conceſſo, ſicut Cumanos actui publico ac negotiis civilibus ſolennibus illud privilegium quæſiviſſe & impetraſſe *Livius* auctor eſt: ſed potius de pervulgata notitia ſermonis Romani loquitur. ſicut hodieque fieri poteſt & ſolet, ut linguæ alicujus extraneæ notitia in vulgus ſatis familiaris ſit, non item uſu publico recepta & agendis rebus componendiſque monumentis deſtinata. Nam id ne optant quidem aut ſuſtinent facere, niſi qui externo imperio vel parent vel adulantur. Itaque ſemper diſcernendum eſt, *commercione & uſu ac neceſſitudine, an imperio inſtitutoque notitia* linguæ alicujus propagetur. De priori modo *Curtius* diſerte 6, 16, 23. *Tam victoribus quam victis peregrina lingua diſcenda eſt.* Poſterius conſilium *Dominantibus* ſolenne eſt: qui linguam ſuam, non citra arcanum imperii, (de quo *Clapmar.* 3, 22.) propagare ſtudent. *Boecl.*

2. *Vexillariorum.*] An milites, qui ſub eodem vexillo militabant, an equites alarios intelligit? Vide Veget. l. 2. c. 1. & Liv. lib. 49. *Vexillariorum.*] Auctor notitiæ Imperii vexillationes Palati-

 bas,

merus ad internecionem, ea in regione, quæ plurimum ab imperatore aberat, cæsus, occupata armis Macedonia; omnia & in omnibus locis igni ferroque vastata: [1] quin tantus etiam hujus belli metus fuit, ut stabilem illum & [2] firmatum tantorum bellorum experientia, Cæ-
III saris Augusti animum quateret atque terreret. Habiti itaque [3] delectus, [4] revocati undique omnes veterani, viri fœminæque [5] ex censu libertinum coactæ dare militem. Audita in senatu vox principis, decimo die, ni caveretur, posse hostem in urbis Romanæ venire conspectum. Senatorum equitumque Romanorum exactæ ad id bellum operæ pollicitæ. Omnia hæc frustra præparassemus, [6] nisi qui illa regeret fuisset. Itaque [7] ut præsidium militum, resp.

nas, & Comitatenses, sub diversis Magistris qua in Oriente, qua in Occidente recenset, sed omnibus fere locis disertim indicat equites fuisse. De iisdem vetus quoque inscriptio:

ITEM. MISSO. AB. IMP.
ANTONIO. AVG. PIO. AD. DEDVCENDAS. VEXILLATIONES. IN. STRIAM. OB.
BELLVM. .... THICVM.

Vexillationum nomen Turnebus ad emeritos veteranos (subsignani Ammiano dicebantur, Vexillarii Tacito) traxit, id est, eos milites, qui exauctorati, sub signo tamen seorsim tenebantur, donec præmia, & agros acciperent. eum vide lib. 3. Adversariorum cap. 3. & lib. 5. cap. 2. ubi ex Suetonii Galba, cap. 20. hæc verba: *Excepta Germanicianorum vexillatione*, eo, quo dixi modo interpretatus est. recte an secus judicare alios mavelim. accepto tamen à me, seu potius Notitia imperii hoc testimonio, ubi sub dispositione viri illustris Magistri militum per Illyricum duæ vexillationes Comitatenses ponuntur, *equites Sagittarii seniores. Equites Germaniciani seniores.* Steweehius.

1. *Quin.*] Vulgo, *quia.* Sed recte emendarunt Ursinus, Acidaliusque.

2. *Firmatum.*] Vet. ex. *formatum.* cujus vocis & elegans & satis nota est in hos usus significatio; nescio tamen quomodo textum accuratius inspicienti magis arridet, *firmatum.* Boecl.

3. *Delectus.*] De delectus modo, refractariorum pœna, & justa excusatione, vide Romam illustratam p.46,47. & seq.

4. *Revocati undique omnes.*] Retineri potest vetusta lectio: *undique & omnes.* Quod *Acidalius, evocati*, reponendum contendit, in eo obsequitur mori suo, atque ex omni occasione correctionem captat. *Boecler.*

5. *Ex censu.*] *Suet. Aug.25. Dio 55. p.* 652.

6. *Nisi qui illa regeret fuisset.*] Scilicet plus est in duce, quam in exercitu. quo de argumento pleni sunt commentarii Politicorum.

7. *Ut præsidium militum, &c.*] Non probo ducem *præsidium militum* esse, magis regimen. Scripsit Vellejus: *præsidium ultimum.* Velut ad extremum auxilium, inquit, & ad sacram anchoram, decursum ad Tiberium: & ille dux

resp. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium. Habuit in hoc quoque bello [1] mediocritas nostra speciosi [2] ministri locum. [3] Finita equestri militia, designatus quæstor,

dux depostulatus in gravi grandique hoc bello. Nec Vellejana tantum adulatiuncula est; ipse Augustus, Suetonio teste, Tiberium *epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, atque unicum populi R. præsidium prosequitur.* Habes ipsum istud elogium. *Lips. Ut præsidium militum, &c.*] Verbis paululum immutatis, scribo: *Itaque ut præsidium mœnium Resp. Augustum, ita ducem bellum poposcit Tiberium.* Neque explicatione hoc eget. Addo si lubeat, *in bellum*, retineri posse: verum si qui me audiendum putabit, illud ut argutius venustiusque mecum isti præponet. *Acidal. Ut præsidium militum, &c.*] Lipsium, Acidalium, & alios, sollicitos habuit hic locus. Mihi nil plane mutandum videtur. Et, nisi fallor, spectat idem Paterculus, quod supra dixit: *peragratusque victor omnes partes Germaniæ, sine ullo detrimento commissi exercitus, quod præcipue huic duci semper curæ fuit.* Et alibi: *imperatori nunquam adeo ulla opportuna visa est victoriæ occasio, quam damno amissi pensaret militis: semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum.* Eandem quoque Tiberio laudem tribuit Suetonius in vita ejus cap. IIX. *Vossius. Ut præsidium militum, &c.*] Fateor non suaviter hæc in auribus meis sonare: tam absurda autem esse, sicut censuit Acidalius, (cujus nimis animosa hic medicina est) pernego. Mitigabitur nonnihil insolentia phraseos, si consideremus, quam præmisit sententiam. Coactæ erant, inquit, satis multæ magnæque militum copiæ: sed quid multitudo exercitus, absque artibus & auctoritate idonei ducis? itaque respublica huic multitudini militum, tanquam præsidium & præcipuum robur decusque, postulavit Tiberium, patem sc. tanto bello ducem. Subtilius forte, quam opus est agunt, qui Tiberium ideo hic *præsidium militum* credunt dici, quod militum sanguini parceret studiose, neque victoriam damno amissi militis pensatam cuperet (teste *Nostro* 2, 115, 5. 2, 20, 2.) simplicius enim & convenientius est, ut *præsidium* accipiamus eo sensu, quo eleganter *Augustus* apud *Sueton.* Tiberium *ut unicum populi R. præsidium* prosequitur. *Tib.* 21. *Lipsius* tentabat: *præsidium ultimum: Gruterus, unicum:* ut possit videri *Vellejus* in animo habuisse elogium Augusti. *Boecler.*

1. *Mediocritas nostra.*] Ita jam ergo incipiebant loqui? postea ejusmodi formulæ ad ineptias & fastidium frequentatæ. Mirari possis jam tum, id est, sub Tiberio, ausum *Valerium Maximum* dicere, *mea parvitas.* Quæ vox adeo offendit Eruditorum aures, ut pro comperto habeam, multos, cum in ipso limine huc tanquam in lapidem impingerent, sequius, quam meretur, judicasse de toto Auctore: qui licet aliquando moliri gravius quam feliceius exhibere videatur figuras sententiasque, abunde tamen eloquentiam suam prudentiamque æquis judicibus approbare potest. *Boecler.*

2. *Ministri.*] Lips. malit *ministerii.* Tolerat tamen vulgatam lectionem.

3. *Finita equestri militia.*] Equestris militiæ mentio item apud Tranquillum capite Augusti 46. aliisque locis: adeo ut monstro mihi simile videatur virum rerum Romanarum callentissimum lib. 2. cap. 9. Militiæ suæ, emendare eundem Tranquillum Claudii capite 25. ac *Equestres militias* permutare in *Semestres.* nihil enim ibidem interpolandum, ostendi in libellis Suspicionum. *Gruter.*

stor, [1] necdum senator æquatus senatoribus, [*] etiam designatus

1. *Necdum Senator æquatus, &c.*] Emendant & ita edunt: *etiam designatus Tribunus plebis*. non pro Velleji mente. Vulgata retinenda est: *designatis tribunis*. quæ hoc vult, sese æquatum Senatoribus, id est, Tribunis designatis, nondum Senatorem. Quâ in re? quod præfuerit copiis, æque ac Tribuni, earumque partem duxerit ad Tiberium. Nam Tribuni hoc tempore eligi non poterant nisi è Senatu. *Lips. Necdum Senator æquatus, &c.*] Ego vero libens è situ & oblivionis carcere eruam insignem & notabilem ritum: qui nimis diu juventutem nostram latuit, in Tribunis creandis. Juventutem autem? imò & verè viros, & verè doctos: quibus nebulæ hîc & caligo. Tribuni creati olim non solum pro plebe, sed etiam è plebe: ita ut patriciis aut patribus aditus ad eum honorem rarus esset, aut nullus. Diu ita mansit. donec visum adeò id immutare, ut cautum severe fuerit, ne quis Tribunus fieret, nisi Senator: id est, ne jus quidem haberet petendi Tribunatus, nisi jam ante è patribus. Suetonius hoc adfirmat clare usitatum etiam in liberâ rep. & extremo ævo Ciceronis. Nam in Aug. cap. x. ita scribit: *Et quò constantius cetera exsequeretur, in locum Tribuni pl. demortui candidatum se ostendit: quamquam patricius, necdum Senator.* Ubi disertè & extra cavillum, impedimenta duo Cæsari ad Tribunatum ponit, quòd gente patricius, & quòd honore nondum Senator. Nam maximo Langio nostro qui adsentiar, voces eas duas præsidenter hîc tollenti? Nollem te hoc conatum, vir alias modestissime. nam iterat hoc ecce idem Suetonius in eodem Aug. cap. XL. *Comitiis Tribuniciis, si deessent candidati Senatores, ex equitibus Romanis creavit.* quod, qui ad Tribunos transferunt militares, quam errant? Refutat eos palam Dio lib. XLV. qui hanc ipsam rem denarrans, τοῖς ἱππεῦσι, inquit, τὴν δημαρχίαν αἰτῆσαι ἐπέτρεψε. id est, *Equitibus Romanis tribunatum plebis petere concessit.* Ex quo amplius discis, nec equitibus quidem tunc fuisse petendi jus, adeo non imæ plebi. Plinium ego apto istuc lib. II. Epist. IX. *Ego*, inquit, *Sexto latum clavum à Cæsare, ego Quæsturam impetravi. meo suffragio pervenit ad jus Tribunatus petendi.* Jus enim petendi Tribunatus, non hîc aliud quam dignitas Senatoria & latus clavus. Hoc utiliter institutum, & ad arcendos à turbido magistratu turbidos adolescentes: sed quando, hætemus. Appianus adscribere Sullæ videtur, qui multa in hoc magistratu, ad vim ejus & ferociam contundendam, innovavit. Nam ait Civilium primo: τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλεν ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δήμαρχον ἀρχὴν ἔτι ἄρχειν. καὶ οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἰ Σύλλας αὐτήν, καθὰ νῦν ἐστιν, εἰς τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ δήμου μετήνεγκεν. id est: *Tribuniciam potestatem tantum non sustulit, enervatam eam prorsus relinquens, lege lata, nequis qui Tribunus fuisset alium ullum caperet magistratum. nec liquido possim dicere, an Sulla hunc magistratum, uti nunc est, à plebe transtulerit ad Senatum.* Quem locum valde mihi notа, unicum Suetonio & huic ritui lumen. Et Appiano sanè adsentiar ego: quamquam Atteius Capito apud Agellium Atinio plebiscito adsigner; si tamen transferre verba ea fas ad meam hanc mentem. Ait: *Tribunis plebis Senatus habendi jus erat, quamquam Senatores non essent antè Atinium plebiscitum.* Dicere enim videtur, plebiscito eo cautum, ut nemo Tribunus nisi Senator esset. Etsi aliorsum, nec incommode, trahi verba ea posse, nihil nego. Illud quidem miror, non Ciceronem, non histo-

gnatus tribunus plebis partem exercitus ab Urbe, traditi ab Augusto, perduxi ad filium ejus. in quæstura deinde, remissa [1] sorte provinciæ, legatus ejusdem ad eundem missus, quas nos primo anno acies hostium vidimus? quantis prudentia ducis opportunitatibus, furentes eorum vires universas [2] evasimus partibus? [3] quanto cum temperamento simul utilitatis res auctoritate imperatoris agi vidimus? qua prudentia hiberna disposita sunt? quanto opere inclusus custodiis exercitus nostri, ne qua posset erumpere, [4] inopsque copiarum & intra se furens, [5] viribus hostis elanguesceret? Felix eventu, forte conatu, prima 112
æstate

historicos, rem tam novam, tam memorandam posteris prodidisse: nisi forte, quia tunc notissima, & in oculis omnium, auribusque. *Lips. Elect.*

" *Etiam designatus tribunus plebis.*] Vir doctus & diligens, *tribunus militum.* Ego nihil temere mutaverim; præcedentia propter & sequentia. tum quod tribunatu & præfecturâ equitum functus discesserat ad civilia, hoc est, Tribunatum & Quæsturam, in qua legatus missus ad Tiberium; cum alias post quæsturam ante præturam moris? colliges ex hoc Tacit. 2. Annal. *Censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: utque legionum legati, qui ante praturam ea militia fungebantur, jam tum pratores destinarentur.* Schegkius.

1. *Sorte provinciæ.*] Sortiri solebant provincias. Provincia autem erat devicta regio, quæ à Magistratu Rom. gubernabatur, neque amplius sui juris erat.

2. *Evasimus partibus.*] Puto legendum, *artibus.* Rhenan. *Evasimus partibus.*] Editio primitiva, *partibus.* bene: sed velim etiam, *invasimus*, magis ex dignitate Romanâ. Nec enim effugisse aut elapsum Tiberium vult copiis partitis: sed magis, invasisse grandes illas copias & carpsisse per partes. *Lips. Evasimus partibus.*] Forte fuit, *exhausimus partibus.* hoc est, per partes: ut error natus fuerit, ob omissam adspirationem. *Gruter. Evasimus partibus.*] Repone, *partibus*: quod male à Rhenano damnatum. Lipsius vero vellet, *invasimus*, Gruterus *exhausimus*: magis, ut ajunt ex dignitate Romana. Uterque frustra. Ipse Tiberius apud Suetonium in vita sua vulgatam lectionem propugnat, à quo si recedere voluisset, non potuisset Vellejus. Verba ejus: *Batonem Pannonum ducem, ingentibus donatum præmiis, Ravennam transtulit, gratias referens, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset evadere.* Vossius.

3. *Quanto cum temperamento utilitatis res.*] Sententiose hoc, ut cetera de artibus Tiberii. scilicet *Eruditus sit dux utilia honestis miscere*, exemplo Agricolæ ap. *Tac.* 8, 1. Boecler.

4. *Inopsque copiarum.*] *Copia* pro cibo, commeatu. Apulejus noster non ille Arcadii generis, sed Platonicæ sectæ, de Dogm. Plat. *Quod quidem (os) aliis animantibus ad explendam victus necessitatem, inferendasque ventri copias comparatum est.* Utuntur & Tacitus, Val. Max. Plinius, alii. *Acidal.*

5. *Viribus hostis.*] Ineptum plane, *virus*: quod substituit Ursinus. Retinenda lectio vulgaris, hoc sensu: maximas

æstate belli Messalini opus mandandum est memoriæ. qui vir animo etiam quam gente nobilior, dignissimus qui & patrem Corvinum habuisset, & cognomen suum Cottæ fratri relinqueret, præpositus Illyrico, subita rebellione, cum semiplena [1] legione vicesima circumdatus hostili exercitu, amplius XX millia hostium fudit fugavitque, & ob id ornamentis triumphalibus honoratus est. Ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium, ut, ubicumque Cæsar esset, nihil in se reponerent. pars exercitus eorum [2] proposita ipsi duci, & ad arbitrium utilitatemque nostram [3] macerata, perductaque ad exitiabilem famem, [4] neque instantem sustinere, neque facientibus copiam pugnandi dirigentibusque [5] aciem ausa congredi, occupato [6] monte Claudio, munitione se defendit. At

ximas illas Pannoniorum copias ita inclusas fuisse custodiis exercitus Tiberiani, ut non modo non possent erumpere; sed etiam præ inopia copiarum, quæ vix ullæ tanto exercitui satis esse poterant, quasi inedia elanguescerent. facit huc dictum vetus, quod habes apud Vegetium lib. III. cap. IX. *Fames intrinsecus pugnat, & vincit sæpius, quam ferrum.* Quo indicatur, famem esse alterum hostem, qui non, extra mœnia aut vallum, sed interius oppugnat. Planè contra mentem Vegetii esse puto, quod vir eruditus malebat, *extrinsecus.* Vossius.

1. *Legione vicesima.*] Communis agnominatio Legionum à numero fuit, idque discretionis causa, ut diceretur *Prima, Secunda, Tertia, &c.* Id autem ab ordine temporis & delectus, quo conscriptæ. Sed fuerunt & alia passim Legionum cognomina. Ab Imperatoribus *Augusta, Claudia, Flavia.* A locis hibernorum, ut *Gallica, Cyrenaica, Scythica, Macedonica, Ægyptiaca, Germanica, Italica, &c.* A Diis cultis *Apollinaris, Minervia.* Ab armorum præstantia, *Ferrata*, quæ tota è ferro. A loco, *Fretensis*, freto assita. Ab insigni forte scutorum, *Fulminatrix.* Item, *Victrix, Gemina, Valens, Adjutrix, Pia, Fidelis, Felix, &c.* Lips.

2. *Proposita.*] Malo, *opposita.* Hostiles copiæ bipartitæ. pars una Tiberio ipsi resistere debebat: pars altera legatis, *Lips. Proposita.*] *Lipsius* mallet *opposita.* sed potest defendi vulgata. Mox concinnius legeris, *instantes sustinere.* quod jam alii monuerunt. cetera recte se habent. *Boecler.*

3. *Macerata.*] Consumpta, attenuata.

4. *Neque instantem.*] Lego, ut congrua sit oratio, *Neque instantes sustinens.* Supprimitur, *nos* vel *nostros*, ut in sequentibus, *nobis* vel *nostris.* Aliter vix est, ut Latinis auribus probetur. *Acidal.* [Potest tamen ad ducem referri.]

5. *Aciem.*] Vulgo, *etiam. Aciem.*] Habet ex. vet. *diligentibus aciem.* lectio igitur marginalis reponatur in ordinem suum. *Manut. Aciem.*] Editio vetus: *dirigentibusque etiam, &c.* Quod male defendit Lipsius, cum alterum Ms. auctoritate sit subnixum. *Voss.*

6. *Monte Claudio.*] *Alman* vocat Dio lib. 57. *Schegk. Monte Claudio.*] Situm

[1] At ea pars, quæ obviam ſe effuderat exercitui, quem A. Cæcina, & Silvanus Plautius conſulares ex tranſmarinis adducebant provinciis, circumfuſa v legionibus noſtris auxiliaribuſque [2] & equitatu regio (quippe magnam Thracum manum junctus prædictis ducibus [3] Rhœmetalces Thraciæ rex in adjutorium ejus belli ſecum trahebat) pæne exitiabilem omnibus cladem intulit. [4] Fugata regiorum equeſtris acies, fugatæ [5] alæ, converſæ [6] cohortes ſunt. apud [7] ſigna quoque legionum trepidatum, ſed Roma-

tum deſcribit Plinius Hiſt. Naturalis lib. III. cap. XXV. *Mons Claudius, cujus in fronte Scordiſci, in tergo Tauriſci.* Dio in hac narratione Almæ montis meminit. Nec errat, quod cenſuit Schegkius. Multo minus corruptus eſt, ut putabat Popma. Nam & Alma mons juxta Sirmium in Scordiſcis. Hoc liquet ex Flavio Vopiſco: quem ſequuntur, aut exſcribunt potius, Eutropius & Aurelius Victor: niſi quod apud hoſce, corrupte ſit *Almum*, pro *Almam*. Voſſius.

1. *At ea pars.*] Vulgo male, *antea pars.*

2. *Et equitatu regio, &c.*] Ita recte emendavit Rhenanus. vulgo, *Auxiliaribuſque & equitatui regio, quippe magna Thracum manu vinctus prædictis ducibus Rhomo & Alces Thraciæ rex in adjutorium, &c.* Rhenan. *Et equitatu regio.*] *Acidalius* recte: *equitatui.* Boeclerus.

3. *Rhœmetalces.*] In antiqua editione eſt, *Rhomo & Alces*, ſed mendoſiſſime. ſcribendum *Rhœmetalces*, ex antiquo apud me numiſmate æreo, in cujus una parte ſignata eſt imago Auguſti cum inſcriptione, ΣΕΒΑϹΤΟϹ. ΚΑΙϹΑΡ, &c. in altera effigies Rhœmetalcis regis hujus, cui adſcriptum eſt, ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΟΥ. ΒΑϹΙΛΕΩϹ. *Urſinus. Rhœmetalces.*] Ita legendum ex Tacito 2. Annal. & Dione lib. 55. adparet. in quis *Rhœmetalces*, & *Rymetalces* exprimitur. Burr. & vir doctus, *Mætalces*, imperite. *Schegkius.*

4. *Fugata.*] Ms. *fuga*. Forte *fuſa.* Voſſius.

5. *Alæ.*] Ala dicta equitum turma, quia inſtar alarum pedites à latere protegit.

6. *Cohortes.*] Ex Manipulis conficitur *Cohors*. Ea vox Græcanica eſt, quod clauſum vel ſeptum in anteriore domo vel villa χόρτον illi dixerunt. Latini *Cohortem*, vel *Chortem*. nam & ſic ſcribebant. Martial. *Raucæ cohortis aves.* Cohors habuit 3. Manipulos, Haſtatos, Principes, Triarios; adde & Velites, qui manipulos ſolebant comitari. Fuit igitur juſta & plena Cohors legionaria, homines 420. Si pleniores Manipuli & Legiones, plenior & ipſa; & inde Cohortes quingenarias, & ſexcenarias legimus. Græci Cohortem vulgo vocant σπεῖραν, ut & Ennius uſurpavit. Suidas *Spiras* interpretatur *Numeros*. Cohortes omnes in legionibus erant, numero æquales, quia & manipuli tales. Sed quia primæ dignitas aliqua attribuitur, id non à numero, ſed à ſplendore & primatu fuit, quod primi in ea Centuriones generis cujuſque, & forſan flos aliquis & electio virorum. *Lipſ.*

7. *Signa legionum.*] Quæ erant Aquilæ. *Signa legionum.*] Signum Legionis *Aquila*, nec niſi unius una, nec Socii quidem, cum in aliis pares, eam habuerunt.

Romana virtus [1] militi plus eo tempore [2] vindicatum gloriæ, quam ducibus reliquit: [3] qui multum à more imperatoris ſui diſcrepantes, ante in hoſtem inciderunt, quam per exploratores, ubi hoſtis eſſet, cognoſcerent. Jam igitur in dubiis rebus ſemetipſæ legiones adhortatæ, jugulatis ab hoſte quibuſdam tribunis militum, interemto [4] præfecto caſtrorum, præfectiſque cohortium, non incruentis

runt. Et quia hæc præcipui imperii ſignum, ſubjungi ſub eam Socios voluerunt, & Auxilia, non ſeorſum habere. Itaque per ipſas Aquilas numerabant Legiones. Aquilæ origo varie petitur. A Jove alii, qui hanc inſigne militiæ habuerit. Quidam à Trojanis. Forte Romani repererunt à ſe, aut vicinorum exemplo. Sane rapacium aliquot animalium effigies aſſumi & præferri bello convenit, & varie olim fecerunt Romani. Nec enim ſolam Aquilam priſci illi, ſed plura ejuſmodi animalia prætulerunt, nata in pugnas aut raptus, ut Lupos, Minotauros, Equos, Apros, Porcos. Etiam priſci Germani ferarum imagines inter ſigna habuerunt. Aquilæ vero hæc dignitas etiam apud alias gentes fuit. Perſis regale hoc ſignum. Forma Romanæ Aquilæ: pinnas extendens ſummæ haſtæ inſiſtebat, ex auro vel argento. & fulmen ſæpe unguibus tenebat, quaſi jaculatura. *Idem.*

1. *Militi.*] Vulgo, *militis*. *Militi.*] Cauſſa victoriæ milites maxime fuere, cum duces parum explorato profecti incidiſſent in hoſtes. *Lipſius.*

2. *Vindicatum.*] Non eo tantum, quod *militis*, alii legerent, locum ut fractum notavit Manutius: ſed fuit & aliud. Nam ſive hoc reponeret, ſive retineret alterum, non fieri tamen, ut ſine mendo eſſet, animadvertebat. Itaque ut cui alia medicina opus eſſet, ne temere negligeretur, aſteriſcum appoſuit. Ego vero plana omnia futura judico, ſi legatur, *vindicandum*. Nec id aptum negabit, qui ſenſum loci conſiderat; nec verum, qui ductum litterarum. T & D ſæpe commutantur, nec N, aliæve conſonantes ſemper in veteribus manuſcriptis exprimuntur. *Vindicatum* ergo ſcriptum, pro *vindicandum*. Acidal. *Vindicatum.*] Mihi dubium non fit, quin *vindicatum*, è margine irrepſerit in contextum. adſcripta ea vox ab eo qui memoriæ ſuæ conſulebat, exitumque belli denotabat. itaque legendum literulâ unâ detractâ, *militi:* & egregiâ figurâ dicit, *militi & ducibus*, cum potius ſcribendum fuiſſet, *militibus*, *ac duci*. Grut. *Vindicatum.*] Videtur omnino toleranda hæc lectio, neque opus eſſe, ut pro *militi*, ſubſtituatur, *militibus:* aut pro *vindicatum*, *vindicandum*. Boecler.

3. *Qui multum à more, &c.*] Vulgo, *qui multum amore Imperatoris ſui crepantes*. Non capio, nec pura cenſeo. Quid ſi, *properantes*, pro *crepantes*? Quid ſi etiam, *ultum*? ut velit feſtinaſſe ad vindictam, & ad detergendam ignominiam à regiis acceptam. *Lipſ.* *Qui multum amore, &c.*] Volunt alii iſthæc dici de militibus: at ego puto dici de ipſis ducibus. Ceterum verba omnia ſic fracta ſunt; ut non pudeat pronunciare cum Lipſio, me ea non capere. *Grut.* *Qui multum à more, &c.*] Legebatur: *multum amore imperatoris ſui crepantes*. Unde doctiſſimus *Iſacius Pontanus* eam lectionem fecit, quæ haud dubie ceteris omnibus præferenda fuit. *Boecler.*

4. *Præfecto caſtrorum.*] *Ad quem* (ait Vege-

cruentis centurionibus (è) [1] quibus etiam primi ordines cecidere, invasere hostes: nec sustinuisse contenti, perrupta eorum acie, ex insperato victoriam vindicaverunt. Hoc fere tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus ab avo suo naturali erat, & jam ante biennium, qualis esset, apparere cœperat, [2] mira pravitate animi atque ingenii in præcipitia conversus, patris atque ejus-

Vegetius lib. 2. cap. 10.) *castrorum positio, valli & fossæ distinatio pertinebat. Tabernacula vel casæ militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur. Præterea ægri contubernales, & medici à quibus curabantur, vehicula, sagittarii, nec non ferramenta, quibus materia secatur vel caditur: item ligna vel stamina, arietes, onagri, ballistæ, ceteraque genera tormentorum procurabant aliquando ne deessent.* Istud munus in libera Republ. non lectum, cui omnia, Lipsio. Tribunis postponit Sueton. Vespas. *Polla patrem habuit Vespasium Pollionem ter tribunum militum, præfectumque castrorum.* Mentio infra Vellejo plurium in exercitu: *At è præfectis castrorum duobus quam clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit.* quo recte cum doctissimo viro colligas licet, cuique legioni suum præfectum tributum fuisse. *Schegkius.*

1. *Quibus etiam.*] Editio vet. *quin etiam primi ordines.* haud improbo sensu. Tamen velim: *qui etiam primi ordinis.* Vult enim Centuriones aliquot primorum ordinum occidisse. *Lipsius. Quibus etiam.*] Ita in Ms. legebatur: ut non sint audiendi, Lipsius, Acidalius, aliique, qui emendant: *qui etiam primi ordinis cecidere.* Sane *primi ordines* iidem, *qui primi ordinis centuriones.* Ita capiendus locus ille Cæsaris in VI. de bell. Gallico, vulgo non intellectus: *Labienus noctu tribunis militum, primisque ordinibus, convocatis, quid sui consilii sit, proponit.* Solus Græcus interpres sensum assecutus est, qui vertit, ὁ Λαβιηνὸς τοὺς τε χιλιάρχους, καὶ τοὺς πρώτους ταξιάρχους, συγκαλέσας. Sic & Quinctilianus declamatione tertia: *Enimvero auctorem habet. hoc primi ordines jubent.* & Frontinus lib. I. cap. XI. *Imperavitque tribunis, & primis ordinibus, & centurionibus.* Intelligenda autem in Vellejo præpositio *è*. Quod ei familiare esse, antea etiam monuisse me memini. *Vossius. Quibus etiam.*] Ita *Burrerius* ex vet. ex. Addenda ergo fuerit præpositio, quam subintelligi hic posse facilius dixeris quam probaveris. Alii: *quin etiam primi ordines. Lipsius* mallet: *qui etiam primi ordinis.* Boeclerus.

2. *Mira pravitate animi.*] *Suetonius Aug.* 65. *ingenium sordidum & ferox* huic tribuit. *Dio* 55. *pag.* 652. δουλοπρεπῆ vocat, præcipitisque iræ hominem; ausum etiam, *novercalem animum* Juliæ, & Augusto *bonorum paternorum detentionem* exprobrare. *Tacitus* I. A. 3, 6. *Rudem sane bonarum artium & robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum* memorat; exiliumque, quo ab Augusto multatus est, *Liviæ* artibus tribuit. sed & de exitu ejus, quem Vellejus *dignum furore hominis* vocat, longe aliter judicat *Tacitus* I. A. 6, I. &c. Vide locum & *primum Tiberiani principatus facinus*, velo adulationis hic obductum; revelandum amplius à *Dione* 57. *p.* 692. & *Clapmario* 5. *Arcan.* 2. Boecler.

ejusdem avi sui animum alienavit sibi; moxque crescentibus in dies vitiis, dignum furore suo habuit exitum.

113 Accipe nunc, M. Vinici, tantum in bello ducem, quantum in pace vides principem. Junctis exercitibus, quique sub Cæsare fuerant, quique ad eum venerant, contractisque in una castra decem legionibus, LXX amplius cohortibus, [1] quatuordecim (alis) sed pluribus quam decem veteranorum millibus, ad hoc magno voluntariorum numero, frequentique equite regio; tanto denique exercitu, quantus nullo unquam loco post bella fuerat civilia, omnes eo ipso læti erant, maximamque fiduciam victoriæ in numero reponebant. At imperator optimus eorum quæ agebat judex, & [2] utilia speciosis præferens, quodque semper eum facientem vidi, in omnibus bellis, [3] quæ probanda essent, non quæ utique probarentur sequens, paucis diebus exercitum qui venerat, ad refovendas ex itinere ejus vires, moratus; cum eum majorem, quam ut temperari posset, neque habilem gubernaculo cerneret, dimittere statuit: prosecutusque longo & perquam laborioso itinere, cujus difficultas narrari vix potest, ut neque universos quisquam auderet aggredi, & partem digredientium [4] suorum quisque metu finium universi ten-

1. *Quatuordecim.*] Desiderari vocem censeo, & scribo: XIV. *alis, & pluribus quam.* Valde enim probabile de equitum etiam numero dixisse. *Lipsius.* *Quatuordecim.*] Placuit Eruditis *Lipsiana* conjectura; *alas* scilicet adjici debere. Idem mox legit: *& pluribus quam d.* potest tamen usitata lectio ferri. *Boecler.*

2. *Utilia speciosis præferens.*] Post; *Semperque visum est gloriosum, quod esset tutissimum.* Supra alicubi: *Necessaria utilibus præferens.* Acidal.

3. *Quæ probanda essent.*] Talis Fabius Maximus, de quo Ennius:

Unus homo nobis Romanam restituit rem:
Non ponebat enim rumores ante salutem.

Gruterus. *Quæ probanda essent.*] Talis locus mox sequetur *cap.* 115, 5. utrumque ob verborum exemplique gravitatem laudavit in hoc argumento *Lipsius* 5. *Polit.* 16, 2. Cum primis autem eximia *Oratio Q. Fabii Maximi ad Æmilium.* huc pertinet ex *Liv.* 22, 39. Boeclerus.

4. *Suorum quisq;*] Ita optime Gruterus aliique jam ediderant. Prorsus temere & inconsiderate fecerunt, qui pro optima editionis principis lectione, repo-

tentare non possent, remisit eo unde venerant, & ipse
asperrimæ hiemis initio regressus [1] Sisciam, legatos inter
quos ipsi fuimus, partitis præfecit hibernis. O rem di- 114
ctu non eminentem, sed solida veraque virtute atque uti-
litate maximam, experientia suavissimam, humanitate
singularem! Per omne belli Germanici Pannonicique
tempus, [2] nemo è nobis gradumve nostrum aut præce-
dentibus aut sequentibus, imbecillus fuit, cujus salus ac
valetudo non ita sustentaretur Cæsaris cura, tanquam
distractissimus ille tantorum onerum mole huic uni [3] ne-
gotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratum jun-
ctum vehiculum; lectica ejus [4] publicata, cujus benefi-
cium [5] cum alii, tum ego sensi. Jam medici, jam appara-
tus

reposuerunt vulgatam, quæ nullius pretii: *& partem digredientium suorum metu universi tentare non posset.* sensus ineptus, alter patet. *Boecler. Suorum metu.*] Historiæ caussa omnino legendus Dio lib. 56. quem puto veriora. *Schegkius.*

1. *Sisciam.*] Male in editione Rhenani fuerat, *Sisliam.* Sane eadem vulgata, ac Ms. lectio. Mentio *Sisciæ* apud Plinium, Dionem, Zozimum, aliosque. *Vossius.*

2. *Nemo, &c. imbecillus fuit.*] Ut cetera, quæ præcedenti capite descripta sunt, ex singulari virtute imperatoria originem trahunt, ita non in postremis ponenda est hæc erga imbecillos comitas Ducis: qua sibi & bello militem efficacissime firmare potest. Quod præsertim in bellis difficilibus, aut post adversa locum habet. sicut apud *Tacitum* Germanicus, *ut cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio & cura, sibique & prælio firmabat.* I. A. 71, 3. Vide quæ *Lipsius* notavit ad *Panegyr. Plin.* c. 13. Ubi Trajanus *solatium fessis, ægris opem tulit: neque sua inivit tentoria, nisi commilitonum ante lustrasset, nec requiem corpori, nisi post omnes dedit.* *Hadrianus* quoque *ægros milites in hospitiis suis vidit.* *Spartian.* 10. *Alexandri* item *Severi* eximiam curam *Lampridius commendat cap.* 47. *Ægrotantes ipse visitavit per tentoria milites, etiam ultimos; & carpentis vexit, & omnibus necessariis adjuvit. Et si forte gravius laborassent, per civitates & agros patribus familias hominibus & sanctioribus matronis eos distribuebat, reddens impendia quæ fecissent, sive convaluissent illi seu periissent.* Ao legimus: *patribus f. honestioribus.* Boeclerus.

3. *Negotio.*] Vetus liber, *genitio.* Unde Burrerius legendum putat, *genti.*

4. *Publicata.*] Omnium usui destinata.

5. *Cujus cum alii, &c.*] Hic deesse puto, *beneficium*, vel simile quidpiam; nisi placet ut *cuivis* legatur, hoc modo: *lectica ejus publicata cuivis: cum alii, &c.* sed prior lectio magis arridet. *Rhenan. Beneficium.*] Tò *beneficium* in Ms. non erat, & addidit de suo Rhenanus

tus cibi, jam in hoc ſolum importatum inſtrumentum [1] balinei, nullius non ſuccurrit valetudini. Domus tantum ac domeſtici deerant; ceterum nihil, quod ab [2] illis aut præſtari aut deſiderari poſſet. Adjiciam illud, quod, quiſquis illis temporibus interfuit, ut alia quæ retuli [4] agnoſcat protinus. Solus ſemper equo vectus eſt; ſolus cum iis, quos invitaverat, majore parte æſtivarum expeditionum, [4] cenavit ſedens; non ſequentibus diſciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignovit; admonitio frequens inerat, & caſtigatio, vindicta [5] rariſſima: agebatque medium [6] plurima diſſimulantis, aliqua inhibentis. Hiems emolumentum patrati belli contulit. [7] ſed inſequenti æſtate omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatia manentibus, pacem petiit. Ferocem illam tot millium juventutem, paullo ante ſervitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus uſa erat apud flumen nomine Bathinum, proſternentemque ſe univerſam genibus imperatoris, Batonemque & Pinetem

nanus. Malim ego cum Lipſio, *uſum*, ſubſtituere. *Voſſius.*

1. *Balinei.*] Græci βαλανεῖον appellant. Quo ſanitatis cauſa utebantur, ut elicerent per ſudores malignos vapores.

2. *Illis.*] Nimirum domeſticis. Acidalius perperam reponere conatur, *ab ullius.* Voſſius.

3. *Agnoſcat.*] Vet. lib. *agnoſcet.* quod probum puto. *Boecler.*

4. *Cenavit ſedens.*] An ut circa rem militarem videri voluit vir antiquis moribus, ſimiliter hic? priſci enim ad cenam ſedebant. Iſidorus lib. 20. *Sedes dictæ ſunt, quod apud veteres Romanos non erat uſus accumbendi. unde & conſedere dicebantur. Poſtea, ut Varro ait de vita pop. Rom. viri diſcumbere cœperunt, mulieres ſedere.* an imitati Heroës, qui ſedebant, auctore Athenæo, lib. 1. Καθίσαντο) ἐν τοῖς συνδείπνοις οἱ ἥρωες οὐ κατακλινόμενοι), τοῦτο δὲ καὶ παρ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ βασιλεῖ ἐνίοτε ἦν, ὥς φησι Δοῦρις. *Schegkius.* De modo accumbendi vide Mercurialem de Gymnaſt. Ciacconium de Triclinio, & Salluſtium noſtrum p. 456. & 457.

5. *Rariſſima.*] Vulgo, *amariſſima.*

6. *Plurima diſſimulantis.*] Scio qui mavult; *plurima diſſimulans, aliqua inhibens.* de quo ego quid ſentiam lectori non promo. Judicet quiſque ipſe ſecum. *Acidal. Plurima diſſimulantis.*] Suſpecta nonnullis conſtructio. at mihi oppido elegans; ut reſolvatur, *egiſſe medii perſonam, pleraque diſſimulantis, nonnulla vero punientis.* Gruter.

7. *Sed inſequenti.*] Scribo, Lipſio auctore, *& inſ.*

1. *Alte-*

tem excelſiſſimos duces, captum alterum, [1] alterum dedi-
tum, juſtis voluminibus ordine narrabimus, ut ſpero.
Autumno victor in hiberna reducitur exercitus, cujus
omnibus copiis [2] à Cæſaribus M. Lepidus præfectus eſt,
vir nominis ac fortunæ [3] eorum proximus: quem in quan-
tum quiſque aut cognoſcere aut intelligere potuit, in tan-
tum miratur ac diligit, tantorumque nominum, quibus
ortus eſt, ornamentum judicat. Cæſar ad alteram Belli 115
Delmatici molem animum atque arma contulit. in qua
regione quali adjutore legatoque fratre meo, Magio Ce-
lere [4] Vellejano uſus ſit, ipſius patriſque ejus prædica-
tione

1. *Alterum deditum.*] In veteri eſt: *captum alterum à ſe deditum.* Suſpicor fuiſſe: *captum alterum, alterum à ſe deditum.* Nam Bato ſponte veniſſe ad Tiberium videtur, & ſe dedidiſſe. Vide Dionem LV. ſub finem. *Lipſius.* *Alterum deditum.*] Legendum, *à ſe deditum.* Quomodo erat in Ms. niſi quod *alterum* non geminaretur. Quod probat *Dio* lib. LV. ubi ſcribit, Pinnetem, à Batone proditum, in Romanorum manus perveniſſe: libro item ſequenti narrat, ut Bato ſeſe dediderit. Sane emendationem hanc, quam Rhenano debere nos profitemur, alii, maligne nomine ejus ſuppreſſo, ſibi vindicarunt. *Voßius.*

2. *A Cæſaribus M. Lepidus præfectus eſt.*] Omnino, *à Cæſaribus.* Sic ſupra: *Legati quos ad Cæſares mittebat.* Nam & Tiberius jam in hoc nomen venerat, adoptatus ab Auguſto & imperii conſors. Sed cur Lepidus hic *nominis* (ſive *nomini*) *ac fortunæ eorum proximus?* Puto, quia à Sullâ & Pompejo genus ducebat, qui ipſi quaſi Principes in re Romanâ. Tacitus docet III. Annal. de Lepida: *Cui ſuper Æmiliorum decus*, inquit, *L. Sulla ac Cn. Pompejus proavi erant, defendente ream Manio Lepido fratre.* & vide ne hic ſit iſte ipſe *Manius*, atque ita prænomen in Vellejo mutandum. *Lipſ.* *A Cæſaribus M. Lepidus.*] In Ms. fuit, *Cæſarem Lepidus præfectus eſt.* Forte legendum, *Cæſari M. Lepidus præfectus eſt.* Lipſius emendandum putabat, *Man. Lepidus.* Ut hic idem ſit, cujus III. Annal. meminit Tacitus. Quod verum eſſe non arbitror. Sane *Marcum Lepidum* nominat hunc etiam Dio lib. LVI. *Voſſ.* *A Cæſaribus M. Lepidus præfectus eſt.*] Ita quidem nonnullis placuit, propter vocem, *eorum*, quæ in libris mox ſequens ad Cæſares referenda videbatur. ſed cum fuerit: *cujus omnibus copiis Cæſarem Lepidus præfectus eſt*; nihil dubito totum locum ita legendum: *cujus omnibus copiis à Cæſare M. Lepidus præfectus* eſt, *vir nominis ac fortunæ ſuorum proximus.* cum præſertim ſequatur *tantorum nominum*, quibus Lepidus ortus eſt, mentio. *Boecler.* *Cæſaribus.*] Vulgo, *Cæſarem.* Burrerius *à Cæſare.*

3. *Eorum.*] Nihil eſt, quo *eorum*, referas. Lege itaque, *ſuorum.* Hoc eſt Æmiliorum, è qua gente erat Lepidus. Hoc etiam alii monuere. *Voßius.*

4. *Vellejano.*] Ita potius legerim, quam cum *Nicolao Loenſ. epiphyllid. 7, 6.* *Allifano:* Erat in v. ex. *nlli fiavo.* Boecl.

1. *Hon-*

tione testatum est, & amplissimorum [1] honorum, quibus triumphans eum Cæsar donavit, signat memoria. Initio æstatis Lepidus, educto hibernis exercitu, per gentes integras immunesque adhuc clade belli, & eo feroces ac truces, tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum & cum vi hostium luctatus, magna cum clade obsistentium, excisis agris, exustis ædificiis, cæsis viris, lætus victoria, prædaque onustus, pervenit ad Cæsarem; & ob ea,[2] quæ si propriis gessisset auspiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, consentiente cum judicio principum voluntate senatus,[3] donatus est. Illa æstas maximi belli consummavit effectus.

quippe

1. *Honorum.*] Velim, *donorum.* Mox de eodem fratre & se: *Quem* (triumphum) *mihi fratrique meo inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros comitari contigit.* Notus mos triumphorum, in quibus coronæ, torques, faleræ, bello meritis dari solebant: Si tamen *honores* tenes, capere possis Triumphales. *Lipsius.*

2. *Quæ si propriis gessisset auspiciis, &c.*] Quanquam exemplar vetus sic habeat; tamen non dubito quin, si recte legas, sic legendum sit; *quasi propriis, &c.* Burrer. *Quæ si propriis gessisset auspiciis, &c.*] Recte, *non propriis auspiciis.* Auspicia enim primitus tamquam imperatori sibi reservabat Augustus. Hinc Suetonius in relatione devictarum Augusto imperante nationum, ait; *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis.* Ideoque & triumphus negatus, qui in libera Republ. alienis auspiciis victori decretus, concessa honoris ergo duntaxat ornamenta triumphalia postmodum. Dio libro quinquagesimo quarto: *Ob hæc supplicatio Agrippæ nomine fuit, neque tamen is triumphum, etsi decretum sibi, egit. sicut neque initio quidquam de his rebus gestis ad Senatum perscripsit. Cujus exemplum pro lege quadam acceptum posteriores imitati, ne ipsi quidem senatum per litteras de re gesta certiorem fecerant, ut neque triumphum duxerunt: ideoque, ut ego censeo, nulli etiam alii, qui ejus similis esset, triumphus deinde concessus est, sed solis triumphalibus honoribus sunt ornati.* Primum auctorem hujus moris hic laudat Agrippam, discedente Suetonio cap. 9. qui Tiberium: *Curru, ait, ingressus est primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, novo, nec antea cuiquam tributo genere honoris.* Insignia fuerant, corona, patera aurea, sella curulis, scipio eburneus, tunica palmata, toga picta, laurea, quibus doctissimus & de antiquis literis unice promeritus Onuphrius, adpellationem imperatoris adjicit falso. Refutatur à Tacito lib. 3. qui Augustum id honoris quibusdam, non omnibus, & Tiberium Blæso postremum contulisse prodit. & à nostro, infra De Blæso: *Qui post paucos annos procos. in Africa ornamenta triumphalia cum* (vides discernere adpellationem Imper. ab ornamentis, tamquam augustius quid) *appellatione Imperatoria meruit.* Schegk.

3. *Donatus.*] Deest *donatus*, aut simile quid, inter vocem ultimam & penultimam. *Rhenanus.*

1. *Quippe*

[1] quippe Daorisi & Desitiates Delmatæ, situ locorum ac
montium, ingeniorum ferocia, mira etiam pugnandi
scientia & præcipue angustiis saltuum pæne inexpugna-
biles, non jam ductu, sed manibus atque armis ipsius
Cæsaris tum demum pacati sunt, cum pæne funditus
eversi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germa-
nia aut videre majus aut mirari magis potui, quam quod
imperatori nunquam adeo ulla opportuna visa est victo-
riæ occasio, quam damno amissi pensaret militis. sem-
perque visum est gloriosum, quod esset tutissimum; &
ante conscientiæ quam famæ consultum; nec umquam
consilia ducis judicio exercitus, sed exercitus providen-
tia ducis rectus est. Magna in bello Delmatico experi- 116
menta virtutis in multos ac difficiles locos præmissus
Germanicus dedit, celebris etiam [2] opera diligenti [3] Q. Iu-
lius Postumus, vir consularis, præpositus Delmatiæ, or-

namenta

1. *Quippe Daorisi.*] Vulgo, *Quippe Perusia ade siciales Dalmata, situ locorum ac montium, &c.* Legendum reor; *quippe perfidia exitiales Dalmatæ.* Rhenanus. *Quippe Daorisi.*] Ita emendarunt, cum in Ms. esset: *Perusia ade sitiates Delmatæ.* Ego ob vicinitatem literarum malim: *Pirustæ ac Desitiates.* Movet etiam, quod populos hos situ locorum ac montium pene inexpugnabiles dicat Vellejus. Nam Pirustæ siti sunt ad extima Dalmatiæ juxta Scardum montem, qui magna parte eos ambit. Vide Livium lib. XLV. Strabonem lib. VII. Ptolemæum, aliosque. Claudius Puteanus conjiciebat, *Breuci & Desitiates.* Quod rejicere non ausim. Nostra tamen conjectura nobis magis placet. *Vossius.* *Quippe Daorisi.*] Puteani conjectura: *Breuci & Desitiates Delmatæ*, non *Dionis* modo auctoritate suffulta est, sed præsertim ex *Sueton. Tib.* 9. firmari potest, ubi Tiberius bello Pannonico *Brencos & Dalmatas* subegisse dicitur. Facit diligentia Scriptoris & institutum, ut nihil dubitem, inde corrigendum Vellejum; cum præsertim elementorum ductus minime repugnet. *Boecler.*

2. *Opera diligenti.*] Lips. *diligentiaque.*

3. *Q. Julius Postumus.*] Vulgo, *Posthumius. Q. Julius Postumus.*] Puto illum esse, quem Seianus post Drusi mortem ad tollendos Germanici liberos delegerat socium. Tacitus lib. 4. Annal. *Schegkius.* *Q. Julius Postumus.*] Falso. Nam *C. Vibius Postumus* intelligendus; ut ostensum Pighio in Annalibus Romanis. Erratne igitur Vellejus? Neutiquam. Sane ex editione Rhenani, ac Burrerii variis lectionibus, ita hunc locum in Ms. expressum fuisse liquet: *Celebri etiam opera diligenti quibus Jul. Postumus.* Lego igitur: *celebri etiam opera, diligentique, Vibius Postumus.* Quæ quin verissima lectio sit, vix ambigo. Mentio hujus Vibii, præter alios, etiam apud Florum lib. IV. cap. ultimo: ubi perperam viri docti, *Tiberium*, substituere conantur. *Vossius.*

1. Nam

namenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Passienus & Cossus, viri quibusdam diversis virtutibus celebres, in Africa meruerant. Sed Cossus victoriæ testimonium etiam in cognomen filii contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. At Postumi operum L. Apronius particeps, illa quoque militia eos, quos mox consecutus est, honores excellenti virtute meruit. Utinam non majoribus experimentis testatum esset, quantum in omni re Fortuna posset; sed in hoc quoque genere abunde agnosci vis ejus potest: [1] nam & Seianus vir antiquissimi moris, & priscam gravitatem semper humanitate temperans, in Germania, Illyricoque, & mox in Africa, splendidissimis functus ministeriis, non merito, sed materia adipiscendi triumphalia [2] defectus est. [3] Et A. Licinius Nerva Silianus, P. Silii filius, quem virum, ne qui intellexit quidem, abunde miratus est, [4] ne nihil non optimo civi, simplicissimo duci perisset,

1. *Nam & Sejanus.*] Suppositum nomen est, & prima editio refert: *Nam & etiam antiquissimi.* In Sejanum certe hæc non conveniunt, qui equestri loco, provincias aut exercitus non rexit. Tacitus te docebit lib. IV. Annal. ubi vita & facta viri. An ne, *Nam & Junius?* Caussa suspicionis ex loco Velleji infra cap. CXXV. ubi Junium Blæsum *in Illyrico celeberrima militia* fuisse ait, *cum imperio in summa pace & quiete continuisse.* Et interserit, *ut prædiximus.* Ubi autem de Junio aut Illyrico aliquid prædictum, nisi si hic? Adde, quod in eum convenit Africæ præfectura, cujus hic quoque mentio. Turbat tamen, quod ait eum *defectum materiâ adipiscendi triumphalia:* nisi si hoc adstringis ad Germaniam & Illyricum tantum. Nam ex Africa certe ea retulit. *Lips. Nam & Sejanus.*] Quid si nomine Junii Blæsi inserto, reponamus: *Nam & Blæsus etiam, vir antiquissimi moris, &c.* Vossius.

2. *Defectus est.*] Privatus, orbatus.

3. *Et A. Licinius Nerva Silianus.*] Ita etiam hujus nomen in argenteo æreoque denario perscriptum invenit Ursinus. Liquet igitur quod ante adoptionem Silius fuerit dictus. Hujus vero filium fuisse arbitror P. Silium Nervam, qui anno V. C. DCCCXVI. consulatum gessit cum C. Julio Attico Vestino. Quod ex Fastis Capitolinis, ac Tacito, liquet. Unde emendandus Phlegon rerum mirabilium CXXXIII. ubi vulgo perscriptum: ὑπατευόντων ἐν Ῥώμῃ Αὔλου Λουκινίου Νερούα Σιλανιανοῦ καὶ Μάρκου Οὐεστίνου Ἀττικοῦ. Legendum autem: Αὔλου Λικινίου Νερούα Σιλιανοῦ, καὶ Γαίου Οὐεστίνου Ἀττικοῦ. *Vossius.*

4. *Ne nihil non optimo civi.*] Hæc est ipsissima lectio autographi, ut docemur à Burterio; & si quid ego sentio, multo

ſet, [1] præreptus immature, & fructu ampliſſimæ principis amicitiæ & conſummatione evectæ in altiſſimum paternumque faſtigium imaginis defectus eſt. [2] Horum virorum [3] mentione ſi quis quæſiſſe me dicet locum, fatentem arguet. neque enim juſtus ſine mendacio candor apud bonos crimini eſt. [4] Tantum quod ultimam impo- 117
ſuerat Pannonico ac Delmatico bello Cæſar manum, cum, intra quinque conſummati tanti operis dies, funeſtæ ex Germania epiſtolæ: cæſi Vari, trucidatarumque legionum trium, totidemque alarum, & ſex cohortium. [5] velut in hoc ſaltem tantummodo indulgente nobis

multo melior eâ quam ſubſtituit Rhenanus, excluſâ negativâ *non.* Criticorum cohors heic tacet. at ego puto dicere auctorem, fatorum invidiâ intercidiſſe Licinio præmia pacis & belli, omnia, omnia. *Gruter.*

1. *Præreptus immature,* &c.] Videtur legendum ex antiqua editione: *præferens immatura,* & *fructu ampliſſimæ principis amicitiæ, conſummatione evectæ in altiſſimum, paternumque faſtigium imaginis,* &c. Hujus autem Nervæ extat argenteus denarius cum inſcriptione, A. LICINIUS NERVA. III. VIR. & æreus item ita inſcriptus; A. LICINIVS NERVA. SILIAN. III. VIR. A. A. A. F. F. *Urſin.*

2. *Horum virorum.*] Vulgo, *quorum. Quorum virorum.*] Opinor legendum, *Horum virorum,* cum habeat exemplar vetuſtum, *Honorum.* Burrer.

3. *Mentione.*] Acidalius legit: *mentioni.*

4. *Tantum quod.*] *Tantum quod,* videtur poſitum pro *Tantum non.* quod Græci dicunt μονονουχὶ. niſi *tantum non* Vellejus quoque ſcripſit. *Urſinus. Tantum quod.*] Ciceroni quoque ipſi familiare. Abundat *quod,* & ſermoni in ornatum & vehementiam supervenit. Atque ait Vellejus: vix Pannonicum Delmaticumque bellum Cæſar finierat, cum ecce ſtatim è Germania funeſtum novæ cladis nuntium. Omitte ergo mutare, nec invide Tullianam Vellejo elegantiam. *Acidal. Tantum quod.*] Nihil hic mutandum eſt. Gloſſæ Philoxeni, *Tantum quod,* ἀρτίως. Uſus eodem Suetonius aliquoties; imo & Tullius ad Atticum lib. xv. epiſt. xiii. *Voſſius. Tantum quod.*] Nil mutandum. Aſſeruerunt pridem eam loquendi formulam Viri docti ad Sueton. Aug. 63. *Juliam primum Marcello Octaviæ ſororis ſuæ filio tantum quod pueritiam egreſſo nuptum dedit.* Neron. 6. *Natus eſt* xviii. *Kal. Jan. tantum quod exoriente ſole.* Cic. 15. ad Attic. ep. 13. *Hæc cum ſcriberem, tantum quod exiſtimabam ad te orationem eſſe perlatam.* Ad quem locum non debuit *Manutius* adducere illud in Verrem: *Tantum quod hominem non nominat; cauſſam quidem totam perſcribit.* Hic enim aliam ſignificationem atque σύνταξιν habent illæ particulæ, ut quivis videt. *Boeclerus.*

5. *Velut in hoc ſaltem.*] Schegkius divinat *ſalutem.* Niſi mavis *tantummodo. Velut in hoc ſaltem.*] Profecto, vel vocabulum *ſaltem,* vel proximum *tantummodo,* procreatum eſt in cubilibus librariorum. *Gruter.*

bis fortuna, [1] ne occupato duce, * [2] & cauſſa perſona moram exigit. [3] Varus Quinctilius illuſtri magis quam nobili ortus familia, vir ingenio mitis, moribus quietus, [4] ut cor-

1. *Ne occupato duce, &c.*] Mutilum eſt. Videtur fuiſſe: *ne occupato duce ſæviret. Sed cauſſa & perſona moram exigit.* Lipſius. *Ne occupato duce, &c.*] Mancum & mutilum locum inter omnes conſtat. *Ducem* tamen, non *duce* agnoſcit editio princeps. Senſum Velleii hujuſmodi fuiſſe arbitror: *ne occupato duce in debellandis Pannoniis, victores Germani iis ſe conjungerent. Sed cauſa, & perſona, moram exigit.* Lipſius aliter locum hunc ſupplebat: Nos Suetonium ſecuti ſumus; cujus hæc verba in Tiberio: *Sub id fere tempus Quinctilius Varus, cum tribus legionibus in Germania periit: nemine dubitante, quin victores Germani juncturi ſe Pannoniis fuerint, niſi debellatum prius Illyricum eſſet.* Voſſius. *Ne occupato duce, &c.*] Hoc loco *primum* animadvertit *Gruterus, ſaltem tantummodo* ſuperflue dici, alterumque irrepſiſſe præter Auctoris mentem: *Deinde*, lacunam alii aliter explent; *Lipſius* ita: *ne occupato duce ſæviret. ſed cauſſa & perſona moram exigit.* Non firmaverim ita ſcripſiſſe Vellejum (nam quis ipſa verba reponat?) ſed ita ſenſiſſe nullus dubito. Scilicet id voluit dicere: *In tanta calamitate illud tamen pro beneficio fortunæ agnoſcendum, quod hæc clades non acciderit occupato diſtrictoque alibi duce Tiberio: futurum enim fuiſſe ut hoſtis uteretur victoria armaque latius proferret, niſi ſtatim obviam itum foret. Operæ pretium autem eſſe, ut & Vari ingenium, mores, conſilia, & clades ipſa, ſummatim quidem, ſed tamen cum quadam mora, in hoc tranſcurſu, memorentur.* Boecletus.

2. *Et cauſa.*] Petrus Delbenius legendum putat: *ſed cauſſa perſonæ moram exigit.* Ait enim, indulſiſſe in hoc fortunam Romanis, quod hoc bellum non accidit occupato duce, ſc. Cæſare, quem proxime dixit impoſuiſſe ultimam manum Dalmatico bello. Deinde, quia de Varo mentionem fecerat, ait, Cauſſam perſonæ moram exigere, ideoque digreditur in Vari moribus deſcribendis more ſuo. *Manut.* *Et cauſa.*] Ablativo caſu. Sic diſtinxi, ſuaſu manuſcripti codicis, aut editionis Rhenani: non quod ſatisfaciat, ſed ut exoriatur ſententia tolerabilis; ut velit auctor, bene cecidiſſe, quod non fuerit Tiberius occupatus tunc temporis alio aliquo bello, cum Varus periret cum ſuis: quo vacare ſtatim poſſet & ultioni & decoro populi Romani; quæ perſequitur capite 120. *Gruterus.*

3. *Varus Quinctilius.*] Illud notare lubet, quantus error commiſſus ſit in præficiendo Germaniæ tali viro, qui nec virtute militari bellicoſæ genti metuendus, & ſuperbia, crudelitate, avaritia, libertati hominum generoſorum intolerandus eſſet. Crebra & ſingularis ea magnorum imperiorum infelicitas eſt, quod in adminiſtrationem locorum gentiumque cordatiorum obrepunt *Lollii* & *Vari*, quorum vecordia rebellioni & rebus novis cauſſam præbet. Quam requirenti alicui vere reſponderi poſſet, quod *Bato* ille bis Tiberio reſpondit apud *Dionem* 55. & 56. ὑμεῖς τούτων αἴτιοι ἐστέ. ἐπὶ γὰρ τὰς ἀγέλας ὑμῶν φύλακας, οὐ κύνας, οὐδὲ νομέας, ἀλλὰ λύκους πέμπετε. *Vos Romani cauſſam rebellandi eo præbuiſtis, quod ad cuſtodiendos greges veſtros non canes, non paſtores, ſed lupos mittitis.* Boecler.

4. *Ut corpore & animo.*] Burrerius legit, *& corpore & animo*: vel, *ut corpore, ita animo immobilior.* Acidalius. *Ut corpore & animo.*] Poteſt aliquis

corpore & animo immobilior, otio magis castrorum quam bellicæ assuetus militiæ; pecuniæ vero quam non contemtor, Syria cui præfuerat declaravit; quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit: Is cum exercitui, qui erat in Germania præesset, concepit esse homines qui nihil præter vocem membraque haberent hominum; quique gladiis domari non poterant, posse jure mulceri. Quo proposito mediam ingressus Germaniam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, jurisdictionibus agendoque [1] pro tribunali ordine, trahebat æsti-
va. [2] At illi, quod nisi expertus [3] vix credebat, in summa 118
feritate versutissimi, [4] natumque mendacio genus, simulantes fictas litium series, & nunc [5] provocantes alter alterum [6] injuria, nunc agentes gratias, quod eas Romana justitia finiret, feritasque sua novitate incognitæ disciplinæ [7] mitesceret, & solita armis discerni jure terminarentur, in summam socordiam perduxere Quinctilium, usque eo, [8] ut se prætorem urbanum in foro jus dicere, non

aliquis sensus existere ex his verbis, sed mihi suspectus est locus, nec satisfacit emendatio aliorum, *& corpore & animo*: vel, *ut corpore, ita animo*. Boecler.

1. *Pro tribunali.*] Duas istas voces conjungendas existimat Lipsius, ut fuerit *pro tribunali ord.*

2. *At illi, &c. in summa feritate versutissimi.*] Ceterum cladem Varianam ejusque caussas nemo accuratius descripsit *Vellejo* ac *Dione lib.* 56. adde *Flor.* 4, 12, 3. *& seq. Tac.* 1. A. 61. & *de morib. Germ.* 37, 7. in magnificentissimo illo Germanæ virtutis elogio. *Strabo* 7. *non longe à principio. Sueton. Aug.* 23. *Cluver. Germ.* antiq. 3, 19. ubi præsertim de loco cladis multa. *Boeclerus.*

3. *Vix credebat.*] Facito, *credat.* Lipsius.

4. *Natumque mendacio genus.*] Hoc quidem aperte falsum est: sed intolerantes sævitiæ ac tyrannidis, amantesque libertatis fuisse adversum prædones gentium, id longe est verissimum. *Boeclerus.*

5. *Provocantes.*] Vulgo, *procaces.*

6. *Injuria.*] Lipsius, *injuriis.*

7. *Mitesceret.*] Sciptum exemplar, *mutesceret.* Burrer.

8. *Ut se prætorem urbanum, &c.*] Florus lib. IV. c. ultimo: *Ausus ille agere conventum, & in castris se direxerat, quasi violentiam Barbarorum, & lictoris virgis, & præconis voce, posset inhibere.* Ita ex omnibus Mss. & principe editione legendum. Sensus est, ita direxisse Varum actiones suas, quasi callidissimi hostes jure possent mulceri. Perperam hactenus omnes eruditi è conjectura edidere, *jus dicebat*, pro, *se direxerat.* Vossius.

 1. *Ultra*

non in mediis Germaniæ finibus exercitui præesse crederet. Tum juvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, [1] ultra barbarum promtus ingenio, nomine [2] Arminius, [3] Sigimeri principis gentis ejus filius, ardorem animi vultu oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, [4] & jam civitatis Romanæ jus equestremque consecutus gradum, segnitia ducis in occasionem sceleris usus est; haud imprudenter speculatus, [5] neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret; & frequentissimum initium esse calamitatis, securitatem. Primo igitur paucos, mox plures in societatem consilii recipit; opprimi posse Romanos, & dicit & persuadet; decretis facta jungit; tempus insidiarum constituit. Id Varo per virum ejus gentis fidelem clarique nominis [6] Segesten indicatur. [7] sed prævalebant jam fata consiliis, omnemque animi

1. *Ultra barbarum.*] Lipsius præposita vocula legit *& ultra barb.*

2. *Arminius.*] Verum Germaniæ decus, Tacitus lib. 2. Annal. *Arminius abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesve, sed florentissimum imperium lacessierit: prœliis ambiguus, bello non victus; septem & triginta annos vitæ* (ergo patravit hoc anno ætatis vigesimo sexto) *duodecim potentiæ explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* Schegkius. *Arminius.*] Refert, *Herman* Germanorum.

3. *Sigimiri.*] Videtur hoc nomen deduci à *sige* sive *sege*, quod veteribus Germanis victoriam denotat, & *mer*, quod equum significat, unde & equam *een merry* adhuc appellamus. à priore voce *sege* & *sige* multa nomina Germanica originem accepere. Ita *Segebertus*, *Segefridus*, *Segemundus*, *Segericus*, *Segestes*, *Sigovesus* inde appellantur. A *mer*, sive *mar*, *Marcomerus*, *Marobodus*, *Mareschallus*, id est, præfectus Equitum, *Virdomarus*. Occurrit quoque *Marach* vocabulum pro equo in legibus Alemannorum tit. 70. & 71. *Thysius.*

4. *Et jam civitatis.*] Scribe cum Lipsio, *etiam civ.*

5. *Neminem celerius opprimi.*] Eximia super hoc argumento loca, atque cum grandibus exemplis conjuncta notavit *Lipsius* 5. *Polit.* 16. 23. *& seqq.* ubi etiam hæc Nostri Auctoris sententia. *Boeclerus.*

6. *Segesten.*] Segestes, ut ante memoravimus, à *sege* sive victoria nomen accepit.

7. *Sed prævalebant jam fata.*] Negat editio vetus. hæc germana illa est: *indicatur. postulabat etiam fata.* An tale aliquid fuit? *indicatur, qui vinciri postulabat*

animi ejus aciem [1]præstinxerant. Quippe ita se res habet, ut plerumque, [2]qui fortunam [3]mutaturus est,[4]consilia corrumpat, efficiatque, quod miserrimum est, ut quod accidit id etiam merito accidisse videatur, & casus in culpam transeat. [5]Negat itaque se credere, [6]spemque in se benevolentiæ ex merito æstimare profitetur. Nec diutius, post primum indicem, secundo relictus locus. Or- 119
dinem atrocissimæ calamitatis, qua nulla, [7]post Crassi in

stulabat etiam. Nam apud Tacitum Segestes ipse ita narrat: *Dilatus segnitia ducis, ut me & Arminium & conscios vinciret flagitavi.* An potius sic? *judicatur. Obstabant sed jam fata.* Nam hæc talia sæpe per *p* litteram scribebant aut sculpebant (lapides docent) *Opstare*, *Opsides*, *Opsitæ*: atque hinc librarii error. *Lips. Sed prævalebant jam fata.*] Legebatur: *postulabat etiam fata consiliis, omnemque animi ejus aciem præstruxerat.* Unde legerim: *prævalebat, sed jam fatum consiliis, omnemque animi ejus aciem præstruxerat.* quanquam illo positu particula *sed*, etiam à *Lipsio* ita collocata in emend. hujus loci, non satis placet. *Boecler.*

1. *Præstinxerant.*] Sic recte hoc scribitur, à *præstinguo.* Et male idem verbi alii aliter legunt Plauti milite: *Oculorum præstinguat aciem in acie hostibus.* Adeoque Ciceronis Philipp. 12. *Præstinxerat aciem animi D. Bruti salus.* Sed hujus quidem plurimis locis idem error: etiam Ausonii aliquantis, in cujus de nobilibus Urbibus primo carmine exploratissimum est mihi aliter scribi non debere, quam:

— Fuit hæc, subit ista: novisque
Excellens meritis veterem præstinguit honorem.

Et quoque Paulini longa illa epist. ad Auson. innumerisque omnium ferme scriptorum locis; quæ cuivis ubivis de sententiæ ratione corrigere facillimum. *Acidal. Præstinxerant.*] Dubito tamen, an non, *præstruxerant*, quod idem est, ac *o'struxerant*, scriptum fuerit Vellejo. Quomodo Julius Celsus: *Perituris oculos obstruit fortuna.* Sic legendum, non *oculis*. Sane vix est, ut aliter existimem. *Vossius.*

2. *Qui fortunam.*] In autographo pro *est*, erat *Deus*. Rectissime. Pro *qui* tamen reponendum *cui*. Non enim assentio Ursino, Lipsioque: qui vocem eam inducendam censebant. *Vossius.*

3. *Mutaturus est.*] Non debuit omitti *Deus*; quæ vox in *msc.* pro *est* comparebat. Sed & verbum substantivum rescribendum videtur. Optimo enim sensu legeris: *ut plerumque, qui fortunam mutaturus est Deus; consilia corrumpat.* Boecler.

4. *Consilia corrumpat.*] Supra quoque in eam sententiam eleganter, iisdem ferme verbis, sed brevius: *Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cujuscumque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Acidal.

5. *Negat itaque se credere.*] Alias sic legendum videtur: *Negat itaque se credere* (ut subaudiatur *fortuna*) *spemque in se benevolentia & merito æstimare profitetur.* vel sic: *spemque se benevolentia ex merito æstimare profitetur.* Burterius.

6. *Spemque in se, &c.*] Forte sic legendum, *spemque de Germanorum in se benevolentia.* Rhenan.

7. *Post Crassi.*] Exemplar vetustum aperte habet, *Cassi.* Burrer.

in Parthis damnum, in externis gentibus gravior Romanis fuit, justis voluminibus, ut alii, ita nos conabimur exponere. [1] Nunc summa deflenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplina, manu, experientaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunæ circumventus; [2] cum ne pugnandi quidem egregie [3] occasio in quantum voluerant data esset [4] miseris, castigatis etiam quibusdam gravi pœna, [5] quia Romanis & armis & animis usi fuissent, inclusus

1. *Nunc summa deflenda est.*] De clade a.d. 4. Non. Quinctileis vide Sueton. Tacit. 1. & 2. Germaniæ, Dionem, Strabonem lib. 7. Florum lib. 4. Oros. lib. 6. Est & eximius locus apud Senecam Epist. 46 *Variana clades quam multos splendidissime natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit? alium ex iis pastorem, alium canis, alium casæ custodem fecit.* Scio hic libros omneis (excipio editionem nondum visam mihi) vulgaros vulgare, *Mariana clade.* Verum nostram scripturam prodit manuscriptus codex, qui publice in Bibliotheca Bibraci, oppidi Imperialis liberi adservatur; cujus copiam mihi jam nuper fecit lectissimus & has litteras doctus juvenis, Matthæus Klock Bibracanus. *Schegkius.* [Non opus est cum Acidalio emendare, *dicenda est.* Narrando enim cladem simul deflet.] *Nunc summa deflenda est.*] Sunt qui se doceri velint, quid heic faciat *deflendi* verbum. interim tamen, substituunt alias voces, minus aptas. namque auctor idem fere vult quod supra capite 67. *Hujus totius temporis fortunam ne deflere quidem quisquam satis digne potuit: adeo nemo exprimere verbis potest.* & vero nonne diu diuque hanc cladem deflevit Augustus? de quo refert Suetonius cap. 23. *Adeo namque consternatum ferunt, ut per continuos menses barba capilloque submisso, caput interdum foribus illiderit, vociferans: Quintili Vare, redde legiones: diemque cladis quotannis mæstum habuerit ac lugubrem.* Gruter.

2. *Cum ne pugnandi quidem egregie.*] Ex *Burrerii v. Lect.* constat, ita fuisse in exemplari: *cum ne pugnandi quidem egredicm aut occasionis in quantum voluerant data esset immunis.* Unde *Vossius* ita emendat: *cum ne pugnandi quidem egrediendive, occasio iis data esset immunis.* Non displicet. sed quod cum *Grutero* delet illa; *in quantum voluerant*, non approbaverim. Neque enim statim licet recidere, quæ sententiæ nostræ obstare videntur, & scripsisse ita Vellejum, ex eo maxime fit verisimile: quod mox sequitur: *Castigatos esse quosdam gravi pœna, quia Romanis & armis & animis usi fuissent.* Q. d. voluisse quidem Romanos milites suam necessitudinem fortiter ferre, acriterque pugnando dare operam, ne ignavi aut penitus inulti perirent: sed coërcitam esse generosam voluntatem segnitie & imperio ducis, &c. *Boecler.*

3. *Occasio.*] Vulgo, *occasionis. Occasionis.*] Deest hic vel *potestas*, vel simile, ante, *immunis.* Rhenan.

4. *Miseris.*] Vulgo sine sensu, *immunis*, pro quo Burrerius ex vestigiis veteris libri, *inimicis* legendum censet.

5. *Quia Romanis.*] Suspicor legendum, *qui à Romanis & armis & animis visi fuissent*: ut hic verbum aliquod deesse videatur. *Burrer.*

1. *Quem*

ſus ſilvis, paludibus, inſidiis ab eo hoſte ad internecionem trucidatus eſt, [1] quem ita ſemper more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mortem ejus nunc ira nunc venia temperaret. Duci plus ad moriendum quam ad pugnandum animi fuit. [2] quippe paterni avitique exempli ſucceſſor, ſe ipſe transfixit. At è præfectis caſtrorum duobus quam clarum exemplum [3] L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit; qui cum longe maximam partem abſumſiſſet acies, auctor deditionis [4] ſupplicio quam prœlio mori maluit. At [5] Vala Numonius, legatus Vari, cetera quietus

ac

1. *Quem ita ſemper.*] Quid ais, Vellei? Longe aliter *Tacitus* aliique de Germanis loquuntur. *Boecler.*

2. *Quippe paterni.*] De patre Sex. Quinctilij habes ſupra in bello Philippenſi lib. 2. c. 71. *Varus Quinctilius cum ſe inſignibus honorum velaviſſet, liberti manu interfectus eſt.* De avo, non tam obvium. Reperio tamen apud Cæſarem 1. Civil. *Sex. Quinctilium Varum Quæſtorem L. Domitii* fuiſſe Corfinii. ut probabile ſit eum ſic periiſſe in Pharſaliâ, aut in Africâ. *Lipſius.*

3. *L. Eggius.*] Alii, *Egilius*. Ego, *Eggius*, retineo, quod hanc familiam ex inſcriptione antiqui lapidis notam habeam. Cujus exemplum ſequitur.

In Opido D. Germani, ad Cathedralem Eccleſiam.

HERCULI
SANCTO. SACR
D. POMPONIUS. NOE
TUS. VOTUM. SOL
AMICOS. ACC. BENE
. . . .
M. EGGIO. MARULLO. ET
L. D. D. D. K. IUL.

Manut. *L. Eggius.*] Sic editio primigenia. Maluerunt alii, *Egilius*. Atqui Eggia gens ſatis nota ex inſcriptionibus antiquis; ut monuit quoque Aldus. Ac idem nomen etiam occurrit in notis Senecæ, & Tyronis; niſi quod ibi *Egius*, pro *Eggius*, legatur. *Voſſ.*

4. *Supplicio quam prœlio.*] De Catilina ſupra: *Spiritum quem ſupplicio debuit, prœlio reddidit.* Acidal.

5. *Vala Numonius.*] Cum in manuſcripto Velleii codice ſcriptum fuiſſet, *Valnumonius*, ex eo alii fecerunt *Valumnius*; alii, quod ea familia non repetiretur inter Romanas, emendatunt *Voluminius*. Sed utrunque mendoſum eſt: ſcribendumque *Vala Numonius*, cognomine *Vala*, poſito ante nomen *Numonius*. nam ſæpe ſolet Vellejus cognomina præponere nominibus, ut cum dicit, *Mancinus Hoſtilius, Carbo Papirius, Lepidus Æmilius*, & cetera id genus. Hujus autem *Valæ* extat denarius argenteus cum inſcriptione C. NUMONIUS. VAALA. de quo cognomine abunde ſcripſimus in libro de familiis Romanis. Putamus autem eum eſſe, ad quem Horatius ſcripſit epiſtolam xv. lib. 1. cujus initium eſt:

Quæ ſit hiems Veliæ, quod cœlum Vala Salerni.

Nam in libris manuſcriptis, qui ſunt apud me, epiſtola inſcribitur, AD NUMONIUM VALAM. Denarium verò, cujus ſupra meminimus, Trajanus Imp. ut multos alios reſtituit, ut apparet ex titulo, qui ei adjectus eſt:

V 4 IMP.

ac probus, diri auctor exempli, spoliatum equite pedi-
tem relinquens, fuga cum alis Rhenum [1] petere ingressus
est. quod factum ejus fortuna ulta est. non enim desertis
superfuit, sed desertor occidit. Vari corpus semiustum
hostilis laceraverat feritas; caput ejus abscissum latum-
que ad Maroboduum, & ab eo missum ad Cæsarem, gen-
120 tilicii [2] tamen tumuli sepultura honoratum est. His audi-
tis, revolat ad patrem Cæsar: perpetuus patronus Ro-
mani imperii, assuetam sibi caussam suscipit. Mittitur
ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus,
præsidia munit; se magnitudine sua, non fiducia hostium
metiens, qui [3] Cimbricam Teutonicamque militiam Ita-
liæ minabantur; [4] ultro Rhenum cum exercitu transgre-
ditur, [5] Arminio territo, quem arcuisse pater & patria con-
tenti

IMP. CÆS. TRAIAN. AVG. GER. DAC. PP. REST. nam reliqua, quæ signata in eo sunt, repræsentant ea plane, quæ ab ipso Numonio, vel ab aliquo ejus familiæ, in antiquiore denario cusa sunt. *Ursinus.* *At Volumnius.*] Burrerianum hoc commentum est. Rhenanus ex Ms. edidit *Valnumonius.* Unde Ursinus legendum putabat: *Vala Numonius.* Addit, se hunc eundem putare, ad quem hodieque Horatii epistola extat lib. 1. ep. xv. quam in Mss. scribi testatur, *Ad C. Numonium Valam.* Ubi dubito tamen, an non potius, *Ad Cn. Umonium Valam*, & in Vellejo, *Vala Umonius*, sit rescribendum. Nam Hubertus Golzius (ut ad prædictam Horatii epistolam monet Cruquius) ex numismate Lauredani expressit: CN. VMONIVS VAALA. Etenim punctum minutissimum inter, CN. & VMONIVS, esse dixit, quod ab aliis minus foret animadversum. *Vossius.*

1. *Petere ingressus est.*] Suspicabar aliquando, illud *petere*, mutandum in *temere.* Sed cum auctores ceteri sileant istud factum, malo & ego tacere, quam prodere inscitiam meam. *Gruter.*

2. *Tamen.*] Vulgo, sed male, *tandem.*

3. *Cimbricam.*] Cimbri & Teutones, cum insignem Romanis calamitatem inflixissent, postea à Mario domiti sunt.

4. *Ultro.*] Illud *ultro* ex *Freinshemiana* emendatione, cum legeretur, *ultra* præplacuit. *Boecler.* *Ultro.*] Assentio eruditissimo Jo. Freinshemio, qui ad Florum *ultro* hic legendum censet. *Voss.*

5. *Arminio territo.*] In vet. *Arma interfecti quem.* Stabilis manet nostra olim emendatio: *Arma infert, quem arcuisse.* Rhenum, inquit, transgreditur, & ultro petit in suis sedibus Arminium, quem arcuisse à nostris abunde satis habebat Augustus & cives. *Lips.* *Arminio territo.*] Ego minori mutatione, &, nisi animi fallar, verius conjeci: *Arma infert hosti, quem arcuisse, &c.* Imo vix dubito, quin hæc germana auctoris nostri sit lectio. Simile autem mendum irrepsit apud Papinium Statium lib. 1. Thebaid.

— *Tecto cœlum prohibere quis iste*
Arguit?

Nihil enim certius, quam rescribi debere, *Arcuit.* Vossius.

1. *Valxe-*

tenti erant, penetrat interius, aperit limites, vaſtat agros, urit domos, fundit obvios; maximaque cum gloria, incolumi omnium, quos tranſduxerat, numero, in hiberna revertitur. Reddatur verum L. Aſprenati teſtimonium; qui legatus ſub avunculo ſuo Varo militans, nava virilique opera duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tanta calamitate ſervavit; matureque ad inferiora hiberna deſcendendo, vacillantium etiam cis Rhenum ſitarum gentium animos confirmavit. Sunt tamen, qui, ut vivos ab eo vindicatos, ita jugulatorum ſub Varo occcupata crediderint patrimonia, hereditatemque exciſi exercitus, in quantum [1] voluerit, ab eo aditam. Lucii etiam Cæditii, [2] præfecti caſtrorum, eorumque, qui una circumdati [3] Aliſone immenſis Germanorum copiis

1. *Voluerit.*] Imo, *valuerit.* id eſt, quantum in ipſo fuit, opibus ſcilicet, pecuniaque, quam repperit in ſe tranſlatâ. *Lipſius. Voluerit.*] Viris doctrinæ eminentiſſimæ ſuſpectum heic *voluerit*, & mutatum eum in *valuerit.* Verum ſic ſupra locutum, modo poſui; & mirum eſt, niſi & hoc loco triga illa verborum, adſcititia. *Gruterus.*

2. *Præfecti caſtrorum.*] [Vide ſupra p. 297.] Cuique autem legioni ſuus caſtrorum præfectus fuit, ſi tamen tenderet ſeorſum. Colligo ex Tacito libro XIV. *Pœnius Poſthumus, Præfectus caſtrorum ſecundæ legionis.* & hic Vellejo noſtro. Supra Tribunos militum collocare eos viſus Tacit. Hiſtor. ſecundo in pompa Vitelliana. *Ante aquilam Præfecti caſtrorum, Tribunique, & primi Centurionum candida veſte.* Vir egregius, cujus memoriam, amo, colo, in Semeſtribus ſuis cenſuit hunc eundem eſſe cum Prætorii Præfecto. & Veſpaſiani avum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius ſcripſerit: *Polla patrem habuit Veſpaſium Pollionem ter Tribunum militum, Præfectumque caſtrorum.* Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ cauſſa, cenſoriam hanc notam. *Lipſ. Præfecti caſtrorum.*] De officio præfecti caſtrorum, nihil habeo, quod addam ad ea, quæ in Diſcurſibus ad Tacitum notavit Lipſius. Imo unum etiam demi velim. Hoc eſt, quod pro *deſtinatio* apud Vegetium lib. II. cap. X. reponat *deſignatio*. Verba Vegetii hæc ſunt: *Ad quem caſtrorum poſitio, valli, & foſſæ deſtinatio pertinebat.* Nec magis audio Stewechium, ex Ms. reponentem, *æſtimatio*. Sane *deſtinare*, idem, quod *deſignare*. Sic Livius lib. XXVIII. *Non ſolum capita beſtium vulnerabant; ſed quem locum ibi deſtinaſſent.* Quod, ut video, jam monere prævertit eruditiſſimus Gronovius in Obſervationibus ſuis. *Voſſius.*

3. *Aliſone.*] Forte, quod Ptolomæo Ἄλεισον. Rhenano hodiernum *Altzheim*, prope Vangiones. In eo lapſus, quod ejuſdem Tacitum meminiſſe putavit. nam clarum ex Dionis lib. 54. non locum, ſed fluvium hoc nomine Tacitum inſinuare. *Schegkius.*

copiis obsidebantur, laudanda virtus est; qui omnibus
difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabi-
les, vis hostium faciebat inexsuperabiles, nec temerario
consilio, nec segni providentia [1] usi, speculatique oppor-
tunitatem, ferro sibi ad suos peperere reditum. Ex quo
apparet, Varum sane gravem & bonæ voluntatis virum,
magis imperatoris defectum consilio, quam virtute de-
stitutum militum, se magnificentissimumque perdidisse
exercitum. Cum in captivos sæviretur à Germanis, præ-
clari facinoris auctor fuit Caldus Cœlius vetustate fa-
miliæ suæ dignissimus; qui complexus catenarum, qui-
bus vinctus erat, seriem, ita illas inlisit capiti suo, ut
protinus pariter sanguinis cerebrique [2] profluvio exspira-
121 ret. Eadem & virtus & fortuna subsequenti tempore in-
gressa animum imperatoris Tiberii fuit, quæ initio fue-
rat; qui concussis hostium viribus, classicis peditumque
expeditionibus, cum res Galliarum maximæ molis, ac-
censasque plebis [3] Viennensium dissensiones, [4] coërcitio-
ne ma-

1. *Usi.*] Ex vet. habet, *viti*. Mihi, quaorum ex literis conjicio, *adjuti* legendum videtur. *Buerer.*

2. *Profluvio.*] *Influvio.* Sic omnino legitur io exemplari chirographo. unde dimanarunt omnia exemplaria. nec video cur ferri oon debeat. quod hodie habemus, *profluvio*, natum est apud correctores. *Gruterus. Profluvio.*] Ita emendarunt, licet Ms. repugnante, in quo fuerat, *influvio*. Ego puto, præpositionem simplicis significatiooem servare potius, quam immutare: ut in *inconcupiscere*, *incommodare* apud Appuleium; *inservire*, *infringere*, & aliis hujusmodi apud alios. Eadem ratione *influvio* ioterpretandum videtur apud Cælium Aurelium, Sorani ioterpretem, lib. II. cap. XXVII. *ea, quæ influxione fui, quam Græci aporrhœam vocant, spirationem facilem ægrotantibus facere valent.* Non enim puto audiendos, qui *effluxione* reponuot. *Influxus* igitur Vellejo, & *influxio* Aureliano, est fluor corporis, sive ἀπόῤῥοια. Emendeotur obiter hac occasione Glossæ Cyrilli, ubi perperam legitur: Α'πόῤῥοια, *defluxio*, *affluentia*. Lege, *effluentia*. Vossius.

3. *Viennensium.*] *Vienna*, Ptolemæo, Tacito, & Cæsari 6. Belli Gallici, Allobrogum urbs ad Rhodanum, sub Medulis. Colonia est in antiqua ioscriptiooe, Lugduni. *Vienne* Joanni Poldo. *Senatoriam* aliquando appellatam, scribit Paradinus. *Senatoriam* nominat Massoous. *Biennus* Βίεννος, Stephano dicitur. Ad decimum sextum lapidem à Lugduno abesse, testis est Seneca, io Ludo mortis Claudii Imp *Ortel.* Vide Golnitz. io Itinerario Gallico.

4. *Coërcitione magis.*] Prudenter. nam id exigebat ratio temporis: quod
cum

ne magis quam pœna molliſſet, & ſenatus populuſque Rom. (poſtulante patre ejus) ut æquum ei jus in omnibus provinciis exercitibuſque eſſet, [1] quam erat ipſi, decreto complexus eſſet: (etenim abſurdum erat, non eſſe ſub illo, quæ ab illo vindicabantur; & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non judicari parem) in Urbem reverſus, jampridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum, [2] ex Pannoniis Delmatiſque egit triumphum. cujus magnificentiam quis miretur in Cæſare? fortunæ vero quis non miretur indulgentiam? quippe omnes eminentiſſimos hoſtium duces [3] non occiſos fama narravit, * ſed vinctos triumphus oſten-

cum tot pericula minaretur ac obſiceret undique, non debuit ſeveritate apud ſubjectos augeri odium præſentis ſtatus. *Boeclerus.*

1. *Quam erat ipſi.*] Ineptum loquendi genus, nec ullo confirmatum exemplo, *Æquum ei jus, quam erat ipſi.* Hæc me ratio adducit, ut gloſſema fuiſſe putem. Non enim neceſſe eſt hoc addere cum ſatis aperta ſententia ſit. nam ad *æquum ei jus*, ſubauditur, *cum Patre:* quod ideo non addidit Vellejus, quia dixerat jam, *poſtulante patre.* Manutius. *Quam erat ipſi.*] Miror pleroſque Animadverſionum & Notarum ſcriptores hunc locum plane præteriiſſe. Expreſſimus autem *Rhenani* & *Gruteri* editionem. Nam *Burerius* parum hic ad rem. Interim videtur ὑπαλλόν τι ſubeſſe. Certe illa verba, *quam erat ipſi*, non cohærere ſatis apte, vidit & deleta cupiit *Aldus*. cujus conjecturam, non poſſum non probare. *Boecler.* *Quam erat ipſi.*] Non hæc à gloſſatoris manu imperita, ſi verba, *poſtulante patre ejus*, cum Beato incluſeris parentheſi, imo tum neceſſaria. *Schegk.*

2. *Ex Pannoniis Delmatiſque.*] Vide *Sigon. comment. in faſt. & triumph. R. Sueton. Tib.* 17. Boecler.

3. *Non occiſos fama narravit.*] Editio primogenia negativam habet interſertam, *non occiſos.* & id res eſt. rarum enim ut non etiam occiderentur duces exercituum hoſtilium poſt triumphum. Cicero V. in Verrem: *At enim qui triumphant, eoque diutius vivos hoſtium duces ſervant, ut his per triumphum ductis, pulcherrimum ſpectaculum fructumque victoriæ populus Rom. percipere poſſit; tamen cum de foro in Capitolium currus flectere incipiunt, illos duci in carcerem jubent; idemque dies & victoribus imperii, & victis vitæ finem facit.* Gruterus. *Occiſos fama narravit.*] Vetus codex, *non occiſos:* Quod retinebat Gruterus; quia rarum fuerit hoſtium duces, poſt triumphum non occidi. Quod quid ad rem faciat, neſcio. Quippe verba ſequentia; *ſed vinctos triumphus oſtendit*, clare oſtendunt Vellejum de fama ante triumphum loqui. Semper autem hoſtium duces ad triumphum reſervabantur. Itaque non video, quomodo τὸ *non* retineri poſſit. *Voſſius.* *Non occiſos fama narravit.*] Neſcio quid ſibi velint, qui negantem particulam, auctoritate *vet. exempl.* fultam, emovere cupiunt. Senſus eſt, *Eminentiſſimos hoſtium duces non fama tantum, occiſos alibi; populo Romano narra-*

ostendit. quem [1] mihi, fratrique meo, inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros, comitari contigit.

122 Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Ti. Cæsaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur, quod, cum sine ulla dubitatione septem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare potest, quin ex Armenia recepta, & [2] ex rege ei præposito, cujus capiti [3] insigne regium sua manu imposuerat, ordinatis-

narravit, sed præsenti spectaculo in vinculis & triumpho ductus fortuna ostendit. scilicet major erat felicitas & solidius gaudium, coram intueri vinctos clarissimos duces in triumpho: quam si auditione tantum accepissent vinctos occisosque. Τὸ *non* συγκριτικῶς accipiendum est: ut τὸ *sed*, quod majus est, inferat. *Boecler.*

* *Sed vinctos.*] Emendat Acidalius, *sed vivos vinctos.*

1. *Mihi.*] Ita emendat Burrerius; vulgo, *militi.*

2. *Ex rege ei præposito.*] Recte. loquitur enim de Tigrane. *Rhenan. Ex rege ei præposito.*] In Ms. erat, *& ex rege præpositi.* Fuit olim, *& ex rege præposito.* Vossius. *Ex rege ei præposito.*] Supra *c.* 94, 4. Pronomen *ei* aberat in *ex. vet.* Boecler.

3. *Insigne regium.*] Intelligo, *Tigrani*, (supra docui) regium insigne, hoc est, diadema impositum. quod reapse fascia tenuis circumdans caput. Valerius lib. 6. cap. 2. *Cui candida fascia crus alligatum* (vet. *colligatum*) *habenti, Favonius, non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Hinc Suetonius cap. 79. Julii Cæsaris *statuæ coronam lauream candida fascia præligatam*, suspicionem propterea adfectati regii nominis imposuisse quendam narrat. Ad ingenium hinc verum capies Lampridii hunc Diadumeno locum: *Solent pueri pileo insigniri naturali, quod obstetrices rapiunt, & advocatis credulis vendunt: siquidem causidici hoc juvari dicuntur. at iste puer pileum non habuit, sed diadema tenue, & ita forte, ut rumpi non potuerit, venis intercedentibus specie nervi sagittarii.* An vero & Reginæ diadema? non temere pronunciaverim. Saltem etenim eximium imperantis. aperte colligas è Trebellio Pollione, *Zenobia: Quæ se*, inquit, *de Cleopatrarum Ptolomaeorumque gente jactaret, post Odenatum maritum imperiali sagulo perfuso per humeros habitu, donis adornata, diademate etiam accepto, nomine filiorum Herenniani & Timolai diutius, quam fœmineus sexus patiebatur, imperavit.* Schegk. *Insigne regium.*] Per caussam *diadematis*, quærit heic Schegkius, an diadema fuerit etiam reginarum: & definire videtur, fuisse saltem insigne imperantis, persuadente ei loco Trebellii, ubi est, *Zenobiam accepisse diadema, sed nomine filiorum Herenniani & Timolai.* non insulto juvenis manibus: sed, bone Deus, quam multorum non meminit, qui tale quid pronunciat? Reginis quibuslibet suum etiam statim datum diadema evincit firmiter innumerabilis scriptorum cohors; quos omnes, si vel nudo laudarem nomine totas occuparent paginas. non possum tamen, quin fidei meæ caussa citem aliquos memoriæ commendatos. Et vero occurrit primum liber Esteræ cap. 1. versu 17. ibi enim rex Persiæ simulatque Judæam hanc in locum justæ uxoris

acci-

natiſque rebus Orientis, ovans triumphare debuerit? &, Vindelicorum Rhætorumque victor, curru Urbem ingredi? fractis deinde poſt adoptionem continua triennii militia Germaniæ viribus, idem illi honor & deferendus & recipiendus fuerit? & poſt cladem ſub Varo acceptam, ocius proſperrimo rerum eventu, eadem exciſa Germania, triumphum ſummi ducis adornare debuerit? Sed in hoc viro neſcias, utrum magis mireris, quod laborum periculorumque ſemper exceſſit modum, an quod
honorum temperavit. [1] Venitur ad tempus, in quo fuit 123
plurimum metus. quippe Cæſar Auguſtus, cum Germanicum nepotem ſuum, reliqua belli patraturum miſiſſet in Germaniam, Tiberium autem filium miſſurus eſſet in Illyricum, ad [2] firmanda pace, quæ bello ſubegerat,

accipit, imperiit item diadema. tanquam ſcilicet honos talis minime communicaretur concubinis. quod diſerte teſtatur Athenæus lib. 13. Deipnoſoph. ubi refert Demetrium aliquot habuiſſe mulieres fortunatum ſuarum omnium compotes, excepto diademate; firmatque Plutarchus in Lucullo, ubi Monima Mithridatis, cum eam rex tentaret, καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρυσοῦς προσπέμψαντος, ἀντέσχε, μέχρις οὗ γάμων ἐγένοντο συνθῆκαι, καὶ διάδημα πέμψας αὐτῇ, βασίλισσαν ἀνηγόρευσεν. Sic rex Ægypti Ptolomæus, ad concionem vocato exercitu, capiti ſororis Arſinoes diadema imponit, reginamque eam appellat, inquit Trogi abbreviator lib. 24. cap. 3. Nec alia de cauſſa apud Zonaram, lib. 3. Annalium, Eudociam Leonis Philoſophi filiam Pulcheria deſpondet Theodoſio; καὶ διαδήματι ταινιοῖ, καὶ αὐγούσταν καλεῖ. Sed & diadematis muliebris meminit Papinius lib. 10. Thebaidos, Apulejus l. 10. Metamorphoſeos, Capella lib. 2. Philologiæ; ut omittam id plus ſemel tribuere eidem ſexui D. Chryſoſtomum Homiliis in Euangelium Euangeliſtæ Matthæi. Occurrit quoque plus ſemel in fragmentis Suidæ, in aliis, quos hoc ictu temporis fruſtra requiram; & ut ſeſe ſiſtant memoriæ meæ, cui id fuerit bono? *Gruter.*

1. *Venitur ad tempus.*] Quæ in hoc capite de itinere Tiberii & colloquio cum Auguſto, ipſiuſque Auguſti morte habentur, amplius vide apud *Dion.* 56. *Suet. Aug.* 98. *& Tib.* 21. *Tac.* 1. *A.* 5. *Suetonius* addit, revocatum Tiberium ſecreti ſermonis cauſſa cum Auguſto fuiſſe per totum diem: haud dubie ea revelabat ſucceſſori, quæ prius non niſi periculoſe revelari poterant. Omnino enim in magnis imperiis ita comparatum eſt, ut multa ſolius Principis cognitioni reſervanda ſint, quæ cum pluribus communicata vim ſuam amittunt: atque hæc talia ſucceſſorem certum non prorſus quidem celare, ſed nec citius quam tuto fieri poteſt, id eſt, inſtante fatali hora, aperire quidquam decuerit. *Boeclerus.*

2. *Firmanda.*] Videtur mihi legi debere,

namenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Passienus & Cossus, viri quibusdam diversis virtutibus celebres, in Africa meruerant. Sed Cossus victoriæ testimonium etiam in cognomen filii contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. At Postumi operum L. Apronius particeps, illa quoque militia eos, quos mox consecutus est, honores excellenti virtute meruit. Utinam non majoribus experimentis testatum esset, quantum in omni re Fortuna posset; sed in hoc quoque genere abunde agnosci vis ejus potest: [1] nam & Seianus vir antiquissimi moris, & priscam gravitatem semper humanitate temperans, in Germania, Illyricoque, & mox in Africa, splendidissimis functus ministeriis, non merito, sed materia adipiscendi triumphalia [2] defectus est. [3] Et A. Licinius Nerva Silianus, P. Silii filius, quem virum, ne qui intellexit quidem, abunde miratus est, [4] ne nihil non optimo civi, simplicissimo duci perisset,

1. *Nam & Sejanus.*] Suppositum nomen est, & prima editio refert: *Nam & etiam antiquissimi.* In Sejanum certe hæc non conveniunt, qui equestri loco, provincias aut exercitus non rexit. Tacitus te docebit lib. IV. Annal. ubi vita & facta viri. An ne, *Nam & Junius?* Caussa suspicionis ex loco Velleji infra cap. CXXV. ubi Junium Blæsum *in Illyrico celeberrima militia* fuisse ait, *cum imperio in summa pace & quiete continuisse.* Et interserit, *ut prædiximus.* Ubi autem de Junio aut Illyrico aliquid prædictum, nisi si hic? Adde, quod in eum convenit Africæ præfectura, cujus hic quoque mentio. Turbat tamen, quod ait eum *defectum materiâ adipiscendi triumphalia:* nisi si hoc adstringis ad Germaniam & Illyricum tantum. Nam ex Africa certe ea retulit. *Lips. Nam & Sejanus.*] Quid si nomine Junii Blæsi inserto, reponamus: *Nam & Blæsus etiam, vir antiquissimi moris, &c.* Vossius.

2. *Defectus est.*] Privatus, orbatus.

3. *Et A. Licinius Nerva Silianus.*] Ita etiam hujus nomen in argenteo æreoque denario perscriptum invenit Ursinus. Liquet igitur quod ante adoptionem Silius fuerit dictus. Hujus vero filium fuisse arbitror P. Silium Nervam, qui anno V. C. DCCCXVI. consulatum gessit cum C. Julio Attico Vestino. Quod ex Fastis Capitolinis, ac Tacito, liquet. Unde emendandus Phlegon rerum mirabilium CXXXIII. ubi vulgo perscriptum: ὑπατεύοντων ἐν Ῥώμῃ Αὔλου Λουκινίου Νερούα Σιλανιανοῦ καὶ Μάρκου Οὐεστίνου Ἀττικοῦ. Legendum autem: Αὔλου Λικινίου Νερούα Σιλιανοῦ, καὶ Γαίου Οὐεστίνου Ἀττικοῦ. *Vossius.*

4. *Ne nihil non optimo civi.*] Hæc est ipsissima lectio autographi, ut docemur à Burrerio; & si quid ego sentio, multò

ſet, [1] præreptus immature, & fructu ampliſſimæ principis amicitiæ & conſummatione evectæ in altiſſimum paternumque faſtigium imaginis defectus eſt. [2] Horum virorum [3] mentione ſi quis quæſiſſe me dicet locum, fatentem arguet. neque enim juſtus ſine mendacio candor apud bonos crimini eſt. [4] Tantum quod ultimam impo- 117
ſuerat Pannonico ac Delmatico bello Cæſar manum, cum, intra quinque conſummati tanti operis dies, funeſtæ ex Germania epiſtolæ: cæſi Vari, trucidatarumque legionum trium, totidemque alarum, & ſex cohortium. [5] velut in hoc ſaltem tantummodo indulgente nobis

multo melior eâ quam ſubſtituit Rhenanus, excluſâ negativâ *non*. Criticorum cohors heic tacet. at ego puto dicere auctorem, fatorum invidiâ intercidiſſe Licinio præmia pacis & belli, omnia, omnia. *Gruter.*

1. *Præreptus immature, &c.*] Videtur legendum ex antiqua editione: *præferens immatura, & fructu ampliſſimæ principis amicitiæ, conſummatione evectæ in altiſſimum, paternumque faſtigium imaginis, &c.* Hujus autem Nervæ extat argenteus denarius cum inſcriptione, A. LICINIUS NERVA. III. VIR. & æreus item ita inſcriptus; A. LICINIVS NERVA. SILIAN. III. VIR. A. A. A. F. F. *Urſin.*

2. *Horum virorum.*] Vulgo, *quorum. Quorum virorum.*] Opinor legendum, *Horum virorum*, cum habeat exemplar vetuſtum, *Honorum.* Butrer.

3. *Mentione.*] Acidalius legit: *mentioni.*

4. *Tantum quod.*] *Tantum quod*, videtur poſitum pro *Tantum non.* quod Græci dicunt μόνονουχί. niſi *tantum non* Vellejus quoque ſcripſit. *Urſinus. Tantum quod.*] Ciceroni quoque ipſi familiare. Abundat *quod*, & ſermoni in ornatum & vehementiam ſupervenit. Atque ait Vellejus: vix Pannonicum Delmaticumque bellum Cæſar finierat, cum ecce ſtatim è Germania funeſtum novæ cladis nuntium. Omitte ergo mutare, nec invide Tullianam Vellejo elegantiam. *Acidal. Tantum quod.*] Nihil hie mutandum eſt. Gloſſæ Philoxeni, *Tantum quod*, ἀρτίως. Uſus eodem Suetonius aliquoties; imo & Tullius ad Atticum lib. xv. epiſt. XIII. *Voßius. Tantum quod.*] Nil mutandum. Aſſeruerunt pridem eam loquendi formulam Viri docti ad Sueton. Aug. 63. *Juliam primum Marcello Octaviæ ſororis ſuæ filio tantum quod pueritiam egreſſo nuptum dedit.* Neron. 6. *Natus eſt* XVIII. *Kal. Jan. tantum quod exoriente ſole.* Cic. 15. ad Attic. ep. 13. *Hæc cum ſcriberem, tantum quod exiſtimabam ad te orationem eſſe perlatam.* Ad quem locum non debuit *Manutius* adducere illud in Verrem: *Tantum quod hominem non nominat; cauſſam quidem totam perſcribit.* Hic enim aliam ſignificationem atque σύνταξιν habent illæ particulæ, ut quivis videt. *Boeclerus.*

5. *Velut in hoc ſaltem.*] Schegkius divinat *ſalutem.* Niſi mavis *tantummodo. Velut in hoc ſaltem.*] Profecto, vel vocabulum *ſaltem*, vel proximum *tantummodo*, procreatum eſt in cubilibus librariorum. *Gruter.*

corpore & animo immobilior, otio magis castrorum
quam bellicæ assuetus militiæ; pecuniæ vero quam non
contemtor, Syria cui præfuerat declaravit; quam pau-
per divitem ingressus, dives pauperem reliquit: Is cum
exercitui, qui erat in Germania præesset, concepit esse
homines qui nihil præter vocem membraque haberent
hominum; quique gladiis domari non poterant, posse
jure mulceri. Quo proposito mediam ingressus Germa-
niam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, jurisdi-
ctionibus agendoque [1] pro tribunali ordine, trahebat æsti-
va. [2] At illi, quod nisi expertus [3] vix credebat, in summa 118
feritate versutissimi, [4] natumque mendacio genus, simu-
lantes fictas litium series, & nunc [5] provocantes alter al-
terum [6] injuria, nunc agentes gratias, quod eas Romana
justitia finiret, feritasque sua novitate incognitæ disci-
plinæ [7] mitesceret, & solita armis discerni jure termina-
rentur, in summam socordiam perduxere Quinctilium,
usque eo, [8] ut se prætorem urbanum in foro jus dicere,
non

aliquis sensus existere ex his verbis, sed mihi suspectus est locus, nec satisfacit emendatio aliorum, *& corpore & animo*: vel, *ut corpore, ita animo*. Boecler.

1. *Pro tribunali.*] Duas istas voces conjungendas existimat Lipsius, ut fuerit *pro tribunali ord.*

2. *At illi, &c. in summa feritate versutissimi.*] Ceterum cladem Varianam ejusque caussas nemo accuratius descripsit *Vellejo* ac *Dione lib.* 56. adde *Flor.* 4, 12, 3. *& seq. Tac.* 1. A. 61. & *de morib. Germ.* 37, 7. in magnificentissimo illo Germanæ virtutis elogio. *Strabo* 7. *non longe à principio. Sueton. Aug.* 23. *Cluver. Germ.* antiq. 3, 19. ubi præsertim de loco cladis multa. *Boeclerus.*

3. *Vix credebat.*] Facito, *credat.* Lipsius.

4. *Natumque mendacio genus.*] Hoc quidem aperte falsum est: sed intolerantes sævitiæ ac tyrannidis, amantesque libertatis fuisse adversum prædones gentium, id longe est verissimum. *Boeclerus.*

5. *Provocantes.*] Vulgo, *procaces.*

6. *Injuria.*] Lipsius, *injuriis.*

7. *Mitesceret.*] Scriptum exemplar, *mutesceret.* Burrer.

8. *Ut se prætorem urbanum, &c.*] Florus lib. IV. c. ultimo: *Ausus ille agere conventum, & in castris se direxerat, quasi violentiam Barbarorum, & lictoris virgis, & præconis voce, posset inhibere.* Ita ex omnibus Mss. & principe editione legendum. Sensus est, ita direxisse Varum actiones suas, quasi callidissimi hostes jure possent mulceri. Perperam hactenus omnes eruditi è conjectura edidere, *jus dicebat*, pro, *se direxerat.* Vossius.

non in mediis Germaniæ finibus exercitui præesse crederet. Tum juvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, [1] ultra barbarum promtus ingenio, nomine [2] Arminius, [3] Sigimeri principis gentis ejus filius, ardorem animi vultu oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, [4] & jam civitatis Romanæ jus equestremque consecutus gradum, segnitia ducis in occasionem sceleris usus est; haud imprudenter speculatus, [5] neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret; & frequentissimum initium esse calamitatis, securitatem. Primo igitur paucos, mox plures in societatem consilii recipit; opprimi posse Romanos, & dicit & persuadet; decretis facta jungit; tempus insidiarum constituit. Id Varo per virum ejus gentis fidelem clarique nominis [6] Segesten indicatur. [7] Sed prævalebant jam fata consiliis, omnemque animi

1. *Ultra barbarum.*] Lipsius præposita vocula legit *& ultra barb.*

2. *Arminius.*] Verum Germaniæ decus, Tacitus lib. 2. Annal. *Arminius abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniæ, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesve, sed florentissimum imperium lacessierit: prœliis ambiguus, bello non victus; septem & triginta annos vitæ* (ergo patravit hoc anno ætatis vigesimo sexto) *duodecim potentiæ explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* Schegkius. *Arminius.*] Refert, *Herman* Germanorum.

3. *Sigimeri.*] Videtur hoc nomen deduci à *sige* sive *sege*, quod veteribus Germanis victoriam denotat, & *mer*, quod equum significat, unde & equam *een merry* adhuc appellamus. à priore voce *sege* & *sige* multa nomina Germanica originem accepere. Ita *Segebertus*, *Segefridus*, *Segemundus*, *Segericus*, *Segestes*, *Sigovesus* inde appellantur. A *mer*, sive *mar*, *Marcomerus*, *Maroboduus*, *Mareschallus*, id est, præfectus Equitum, *Virdomarus*. Occurrit quoque *Marach* vocabulum pro equo in legibus Alemannorum tit. 70. & 71. *Thysius.*

4. *Et jam civitatis.*] Scribe cum Lipsio, *etiam civ.*

5. *Neminem celerius opprimi.*] Eximia super hoc argumento loca, atque cum grandibus exemplis conjuncta notavit *Lipsius 5. Polit. 16. 23. & seqq.* ubi etiam hæc Nostri Auctoris sententia. *Boeclerus.*

6. *Segesten.*] Segestes, ut ante memoravimus, à *sege* sive victoria nomen accepit.

7. *Sed prævalebant jam fata.*] Negat editio vetus. hæc germana illa est: *indicatur. postulabat etiam fata.* An tale aliquid fuit? *indicatur, qui vinciri postulabat*

animi ejus aciem [1]præſtinxerant. Quippe ita ſe res ha-
bet, ut plerumque, [2]qui fortunam [3]mutaturus eſt,[4]conſi-
lia corrumpat, efficiatque, quod miſerrimum eſt, ut quod
accidit id etiam merito accidiſſe videatur, & caſus in cul-
pam tranſeat. [5]Negat itaque ſe credere, [6]ſpemque in ſe
benevolentiæ ex merito æſtimare profitetur. Nec diu-
tius, poſt primum indicem, ſecundo relictus locus. Or- 119
dinem atrociſſimæ calamitatis, qua nulla, [7]poſt Craſſi
in

ſtulabat etiam. Nam apud Tacitum Segeſtes ipſe ita narrat: *Dilatus ſegnitia ducis, ut me & Arminium & conſcios vinciret flagitavi.* An potius ſic? *judicatur. Obſtabant ſed jam fata.* Nam hæc talia ſæpe per *p* litteram ſcribebant aut ſculpebant (lapides docent) *Opſtare, Opſides, Opſitæ*: atque hinc librarii error. *Lipſ. Sed prævalebant jam fata.*] Legebatur: *poſtulabat etiam fata conſiliis, omnemque animi ejus aciem præſtruxerat.* Unde legerim: *prævalebat, ſed jam fatum conſiliis, omnemque animi ejus aciem præſtruxerat.* quanquam illo poſitu particula *ſed*, etiam à *Lipſio* ita collocata in emend. hujus loci, non ſatis placet. *Boecler.*

1. *Præſtinxerant.*] Sic recte hoc ſcribitur, à *præſtinguo.* Et male idem verbi alii aliter legunt Plauti milite: *Oculorum præſtinguat aciem in acie hoſtibus.* Adeoque Ciceronis Philipp. 12. *Præſtinxerat aciem animi D. Bruti ſalus.* Sed hujus quidem plurimis locis idem error: etiam Auſonii aliquantis, in cujus de nobilibus Urbibus primo carmine exploratiſſimum eſt mihi aliter ſcribi non debere, quam:

— Fuit hæc, ſubit iſta: noviſque
Excellens meritis veterem præſtinguit honorem.

Et quoque Paulini longa illa epiſt. ad Auſon. innumeriſque omnium ferme ſcriptorum locis; quæ cuivis ubivis de ſententiæ ratione corrigere facillimum. *Acidal. Præſtinxerant.*] Dubito tamen, an non, *præſtruxerant*, quod idem eſt, ac *obſtruxerant*, ſcriptum fuerit Vellejo. Quomodo Julius Celſus: *Perituris oculos obſtruit fortuna.* Sic legendum, non *oculis.* Sane vix eſt, ut aliter exiſtimem. *Voſſius.*

2. *Qui fortunam.*] In autographo pro *eſt*, erat *Deus.* Rectiſſime. Pro *qui* tamen reponendum *cui.* Non enim aſſentio Urſino, Lipſioque: qui vocem eam inducendam cenſebant. *Voſſius.*

3. *Mutaturus eſt.*] Non debuit omitti *Deus*; quæ vox in *mſc.* pro *eſt* comparebat. Sed & verbum ſubſtantivum reſcribendum videtur. Optimo enim ſenſu legeris: *ne plerumque, qui fortunam mutaturus eſt Deus; conſilia corrumpat.* Boecler.

4. *Conſilia corrumpat.*] Supra quoque in eam ſententiam eleganter, iiſdem ferme verbis, ſed brevius: *Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cujuſcumque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.* Acidal.

5. *Negat itaque ſe credere.*] Alias ſic legendum videtur: *Negat itaque ſe credere* (ut ſubaudiatur *fortuna*) *ſpemque in ſe benevolentia & merito æſtimare profitetur.* vel ſic: *ſpemque ſe benevolentia ex merito æſtimare profitetur.* Burrerius.

6. *Spemque in ſe, &c.*] Forte ſic legendum, *ſpemque de Germanorum in ſe benevolentia.* Rhenan.

7. *Poſt Craſſi.*] Exemplar vetuſtum aperte habet, *Caſſi.* Burrer.

ſus ſilvis, paludibus, inſidiis ab eo hoſte ad internecionem trucidatus eſt, [1] quem ita ſemper more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mortem ejus nunc ira nunc venia temperaret. Duci plus ad moriendum quam ad pugnandum animi fuit. [2] quippe paterni avitique exempli ſucceſſor, ſe ipſe transfixit. At è præfectis caſtrorum duobus quam clarum exemplum [3] L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit; qui cum longe maximam partem abſumſiſſet acies, auctor deditionis [4] ſupplicio quam prœlio mori maluit. At [5] Vala Numonius, legatus Vari, cetera quietus ac

1. *Quem ita ſemper.*] Quid ais, Vellei? Longe aliter *Tacitus* aliique de Germanis loquuntur. *Boecler.*

2. *Quippe paterni.*] De patre Sex. Quinctilij habes ſupra in bello Philippenſi lib. 2. c. 71. *Varus Quinctilius cum ſe inſignibus honorum velaviſſet, liberti manu interfectus eſt.* De avo, non tam obvium. Reperio tamen apud Cæſarem 1. Civil. *Sex. Quinctilium Varum Quæſtorem L. Domitii* fuiſſe Corfinii. ut probabile ſit eum ſic periiſſe in Pharſaliâ, aut in Africâ. *Lipſius.*

3. *L. Eggius.*] Alii, *Egilius*. Ego, *Eggius*, retineo, quod hanc familiam ex inſcriptione antiqui lapidis notam habeam. Cujus exemplum ſequitur.

In Opido D. Germani, ad Cathedralem Eccleſiam.

HERCULI
SANCTO. SACR
D. POMPONIUS. NOE
TUS. VOTUM. SOL
AMICOS. ACC. BENE
. . . .
M. EGGIO. MARULLO. ET
L. D. D. D. K. IUL.

Manut. *L. Eggius.*] Sic editio primigeniâ. Maluerunt alii, *Egilius*. Atqui Eggia gens ſatis nota ex inſcriptionibus antiquis; ut monuit quoque Aldus. Ac idem nomen etiam occurrit in notis Senecæ, & Tyronis; niſi quod ibi *Egius*, pro *Eggius*, legatur. *Voſſ.*

4. *Supplicio quam prœlio.*] De Catilina ſupra: *Spiritum quem ſupplicio debuit, prœlio reddidit.* Acidal.

5. *Vala Numonius.*] Cum in manuſcripto Velleii codice ſcriptum fuiſſet, *Valnumonius*, ex eo alii fecerunt *Valumnius*; alii, quod ea familia non reperiretur inter Romanas, emendarunt *Voluminius*. Sed utrunque mendoſum eſt: ſcribendumque *Vala Numonius*, cognomine *Vala*, poſito ante nomen *Numonius*. nam ſæpe ſolet Vellejus cognomina præponere nominibus, ut cum dicit, *Mancinus Hoſtilius, Carbo Papirius, Lepidus Æmilius*, & cetera id genus. Hujus autem *Valæ* extat denarius argenteus cum inſcriptione C. NUMONIUS. VAALA. de quo cognomine abunde ſcripſimus in libro de familiis Romanis. Putamus autem eum eſſe, ad quem Horatius ſcripſit epiſtolam xv. lib. 1. cujus initium eſt:

Quæ ſit hiems Veliæ, quod cælum Vala Salerni.

Nam in libris manuſcriptis, qui ſunt apud me, epiſtola inſcribitur, A D NUMONIUM VALAM. Denarium verò, cujus ſupra meminimus, Trajanus Imp. ut multos alios reſtituit, ut apparet ex titulo, qui ei adjectus eſt:

ac probus, diri auctor exempli, ſpoliatum equite peditem relinquens, fuga cum alis Rhenum [1] petere ingreſſus eſt. quod factum ejus fortuna ulta eſt. non enim deſertis ſuperfuit, ſed deſertor occidit. Vari corpus ſemiuſtum hoſtilis laceraverat feritas; caput ejus abſciſſum latumque ad Maroboduum, & ab eo miſſum ad Cæſarem, gen-

120 tilicii [2] tamen tumuli ſepultura honoratum eſt. His auditis, revolat ad patrem Cæſar: perpetuus patronus Romani imperii, aſſuetam ſibi cauſſam ſuſcipit. Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, diſponit exercitus, præſidia munit; ſe magnitudine ſua, non fiducia hoſtium metiens, qui [3] Cimbricam Teutonicamque militiam Italiæ minabantur; [4] ultro Rhenum cum exercitu tranſgreditur, [5] Arminio territo, quem arcuiſſe pater & patria contenti

IMP. CÆS. TRAIAN. AVG. GER. DAC. PP. REST. nam reliqua, quæ ſignata in eo ſunt, repræſentant ea plane, quæ ab ipſo Numonio, vel ab aliquo ejus familiæ, in antiquiore denario cuſa ſunt. *Urſinus.* *At Volumnius.*] Burrerianum hoc commentum eſt. Rhenanus ex Ms. edidit *Valnumonius.* Unde Urſinus legendum putabat: *Vala Numonius.* Addit, ſe hunc eundem putare, ad quem hodieque Horatii epiſtola extat lib. I. ep. XV. quam in Mss. ſcribi teſtatur, *Ad C. Numonium Valam.* Ubi dubito tamen, an non potius, *Ad Cn. Umonium Valam*, & in Vellejo, *Vala Umonius*, ſit reſcribendum. Nam Hubertus Golzius (ut ad prædictam Horatii epiſtolam monet Cruquius) ex numiſmate Lauredani expreſſit: CN. VMONIVS VAALA. Etenim punctum minutiſſimum inter, CN. & VMONIVS, eſſe dixit, quod ab aliis minus foret animadverſum. *Voſſius.*

1. *Petere ingreſſus eſt.*] Suſpicabar aliquando, illud *petere*, mutandum in *temere.* Sed cum auctores ceteri ſileant iſtud factum, malo & ego tacere, quam prodere inſcitiam meam. *Gruter.*

2. *Tamen.*] Vulgo, ſed male, *tandem.*

3. *Cimbricam.*] Cimbri & Teutones, cum inſignem Romanis calamitatem inflixiſſent, poſtea à Mario domiti ſunt.

4. *Ultro.*] Illud *ultro* ex *Freinshemiana* emendatione, cum legeretur, *ultra* præplacuit. *Boecler.* *Ultro.*] Aſſentio eruditiſſimo Jo. Freinshemio, qui ad Florum *ultro* hic legendum cenſet. *Voſſ.*

5. *Arminio territo.*] In vet. *Arma interfecti quem.* Stabilis manet noſtra olim emendatio: *Arma infert, quem arcuiſſe.* Rhenum, inquit, tranſgreditur, & ultro petit in ſuis ſedibus Arminium, quem arcuiſſe à noſtris abunde ſatis habebat Auguſtus & cives. *Lipſ.* *Arminio territo.*] Ego minori mutatione, &, niſi animi fallar, verius conjeci: *Arma infert hoſti, quem arcuiſſe, &c.* Imo vix dubito, quin hæc germana auctoris noſtri ſit lectio. Simile autem mendum irrepſit apud Papinium Statium lib. I. Thebaid.

— *Tecto cœlum prohibere quis iſte Arguit?*

Nihil enim certius, quam reſcribi debere, *Arcuit.* Voſſius.

5. *Volu-*

tenti erant, penetrat interius, aperit limites, vaſtat agros, urit domos, fundit obvios; maximaque cum gloria, incolumi omnium, quos tranſduxerat, numero, in hiberna revertitur. Reddatur verum L. Aſprenati teſtimonium; qui legatus ſub avunculo ſuo Varo militans, nava virilique opera duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tanta calamitate ſervavit; matureque ad inferiora hiberna deſcendendo, vacillantium etiam cis Rhenum ſitarum gentium animos confirmavit. Sunt tamen, qui, ut vivos ab eo vindicatos, ita jugulatorum ſub Varo occcupata crediderint patrimonia, hereditatemque exciſi exercitus, in quantum [1] voluerit, ab eo aditam. Lucii etiam Cæditii, [2] præfecti caſtrorum, eorumque, qui una circumdati [3] Aliſone immenſis Germanorum copiis

1. *Voluerit.*] Imo, *valuerit.* id eſt, quantum in ipſo fuit, opibus ſcilicet, pecuniaque, quam repperit in ſe tranſlatâ. *Lipſius.* *Voluerit.*] Viris doctrinæ eminentiſſimæ ſuſpectum heic *voluerit*, & mutatum eunt in *valuerit.* Verum ſic ſupra locutum, modo poſui; & mirum eſt, niſi & hoc loco triga illa verborum, adſcititia. *Gruterus.*

2. *Præfecti caſtrorum.*] [Vide ſupra p. 297.] Cuique autem legioni ſuus caſtrorum præfectus fuit, ſi tamen tenderet ſeorſum. Collige ex Tacito libro XIV. *Pœnius Poſthumus, Præfectus caſtrorum ſecundæ legionis.* & hic Vellejo noſtro. Supra Tribunos militum collocare eos viſus Tacit. Hiſtor. ſecundo in pompa Vitelliana. *Ante aquilam Præfecti caſtrorum, Tribunique, & primi Centurionum candida veſte.* Vir egregius, cujus memoriam, amo, colo, in Semeſtribus ſuis cenſuit hunc eundem eſſe cum Prætorii Præfecto. & Veſpaſiani avum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius ſcripſerit: *Polla patrem habuit Veſpaſium Pollionem ter Tribunum militum, Præfectumque caſtrorum.* Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ cauſſa, cenſoriam hanc notam. *Lipſ.* *Præfecti caſtrorum.*] De officio præfecti caſtrorum, nihil habeo, quod addam ad ea, quæ in Diſcurſibus ad Tacitum notavit Lipſius. Imo unum etiam demi velim. Hoc eſt, quod pro *deſtinatio* apud Vegetium lib. II. cap. X. reponat *deſignatio.* Verba Vegetii hæc ſunt: *Ad quem caſtrorum poſitio, valli, & foſſæ deſtinatio pertinebat.* Nec magis audio Stewechium, ex Ms. reponentem, *æſtimatio.* Sane *deſtinare*, idem, quod *deſignare.* Sic Livius lib. XXVIII. *Non ſolum capita beſtium vulnerabant; ſed quem locum ibi deſtinaſſent.* Quod, ut video, jam monere prævertit eruditiſſimus Gronovius in Obſervationibus ſuis. *Voſſius.*

3. *Aliſone.*] Forte, quod Ptolomæo Ἄλεισον. Rhenano hodiernum *Altzheim*, prope Vangiones. In eo lapſus, quod ejuſdem Tacitum meminiſſe putavit. nam clarum ex Dionis lib. 54. non locùm, ſed fluvium hoc nomine Tacitum inſinuare. *Schegkius.*

copiis obſidebantur, laudanda virtus eſt; qui omnibus
difficultatibus ſuperatis, quas inopia rerum intolerabi-
les, vis hoſtium faciebat inexſuperabiles, nec temerario
conſilio, nec ſegni providentia [1] uſi, ſpeculatique oppor-
tunitatem, ferro ſibi ad ſuos peperere reditum. Ex quo
apparet, Varum ſane gravem & bonæ voluntatis virum,
magis imperatoris defectum conſilio, quam virtute de-
ſtitutum militum, ſe magnificentiſſimumque perdidiſſe
exercitum. Cum in captivos ſæviretur à Germanis, præ-
clari facinoris auctor fuit Caldus Coelius vetuſtate fa-
miliæ ſuæ digniſſimus; qui complexus catenarum, qui-
bus vinctus erat, ſeriem, ita illas inliſit capiti ſuo, ut
protinus pariter ſanguinis cerebrique [2] profluvio exſpira-
121 ret. Eadem & virtus & fortuna ſubſequenti tempore in-
greſſa animum imperatoris Tiberii fuit, quæ initio fue-
rat; qui concuſſis hoſtium viribus, claſſicis peditumque
expeditionibus, cum res Galliarum maximæ molis, ac-
cenſaſque plebis [3] Viennenſium diſſenſiones, [4] coërcitio-
ne ma-

1. *Uſi.*] Ex vet. habet, *viti*. Mihi, quantum ex literis conjicio, *adjuti* legendum videtur. *Buorer.*

2. *Profluvio.*] *Influvio.* Sic omnino legitur in exemplari chirographo. unde dimanarunt omnia exemplaria. nec video cur ferri non debeat. quod hodie habemus, *profluvio*, natum eſt apud correctores. *Gruterus.* *Profluvio.*] Ita emendarunt, licet Ms. repugnante, in quo fuerat, *influvio*. Ego puto, præpoſitionem ſimplicis ſignificationem ſervare potius, quam immutare: ut in *inconcupiſcere*, *incommodare* apud Apuleium; *inſervire*, *infringere*, & aliis hujuſmodi apud alios. Eadem ratione *influvio* interpretandum videtur apud Cælium Aurelium, Sorani interpretem, lib. II. cap. XXVII. *ea, quæ influxione ſui, quam Græci aporrhœam vocant, ſpirationem facilem ægrotantibus facere valent.* Non enim puto audiendos, qui *effluxione* reponunt. *Influxus* igitur Vellejo, & *influxio* Aureliano, eſt fluor corporis, ſive ἀπόῤῥοια. Emendemus obiter hac occaſione Gloſſæ Cyrilli, ubi perperam legitur: Α'πόῤῥοια, *defluxio*, *affluentia*. Lege, *effluentia*. Voſſius.

3. *Viennenſium.*] *Vienna*, Ptolemæo, Tacito, & Cæſari 6. Belli Gallici, Allobrogum urbs ad Rhodanum, ſub Medulis. Colonia eſt in antiqua inſcriptione, Lugduni. *Vienne* Joanni Poldo. *Senatoriam* aliquando appellatam, ſcribit Paradinus. *Senatoriam* nominat Maſſonus. *Biennus* Βίεννος, Stephano dicitur. Ad decimum ſextum lapidem à Lugduno abeſſe, teſtis eſt Seneca, in Ludo mortis Claudii Imp *Ortel.* Vide Golnitz. in Itinerario Gallico.

4. *Coërcitione magis.*] Prudenter. nam id exigebat ratio temporis: quod
cum

ne magis quam pœna molliſſet, & ſenatus populuſque Rom. (poſtulante patre ejus) ut æquum ei jus in omnibus provinciis exercitibuſque eſſet, [1] quam erat ipſi, decreto complexus eſſet: (etenim abſurdum erat, non eſſe ſub illo, quæ ab illo vindicabantur; & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non judicari parem) in Urbem reverſus, jampridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum, [2] ex Pannoniis Delmatiſque egit triumphum. cujus magnificentiam quis miretur in Cæſare? fortunæ vero quis non miretur indulgentiam? quippe omnes eminentiſſimos hoſtium duces [3] non occiſos fama narravit, * ſed vinctos triumphus oſten-

cum tot pericula minaretur ac objiceret undique, non debuit ſeveritate apud ſubjectos augeri odium præſentis ſtatus. *Boeclerus.*

1. *Quam erat ipſi.*] Ineptum loquendi genus, nec ullo confirmatum exemplo, *Æquum ei jus, quam erat ipſi.* Hæc me ratio adducit, ut gloſſema fuiſſe putem. Non enim neceſſe eſt hoc addere cum ſatis aperta ſententia ſit. nam ad *æquum ei jus*, ſubanditur, *cum Patre:* quod ideo non addidit Vellejus, quia dixerat jam, *poſtulante patre.* Manutius. *Quam erat ipſi.*] Miror pleroſque Animadverſionum & Notarum ſcriptores hunc locum plane præteriiſſe. Expreſſimus autem *Rhenani* & *Gruteri* editionem. Nam *Burerius* parum hic ad rem. Interim videtur ὕπουλόν τι ſubeſſe. Certe illa verba, *quam erat ipſi*, non cohærere ſatis apte, vidit & deleta cupiit *Aldus*. cujus conjecturam, non poſſum non probare. *Boecler. Quam erat ipſi.*] Non hæc à gloſſatoris manu imperita, ſi verba, *poſtulante patre ejus*, cum Beato incluſeris parentheſi, imo tum neceſſaria. *Schegk.*

2. *Ex Pannoniis Delmatiſque.*] Vide *Sigon. comment. in faſt. & triumph. R. Sueton. Tib. 17.* Boecler.

3. *Non occiſos fama narravit.*] Editio primogenia negativam habet interſertam, *non occiſos.* & id res eſt. rarum enim ut non etiam occiderentur duces exercituum hoſtilium poſt triumphum. Cicero V. in Verrem: *At enim qui triumphant, eoque diutius vivos hoſtium duces ſervant, ut his per triumphum ductis, pulcerrimum ſpectaculum fructumque victoriæ populus Rom. percipere poſſit; tamen cum de foro in Capitolium currus flectere incipiunt, illos duci in carcerem jubent; idemque dies & victoribus imperii, & victis vitæ finem facit.* Gruterus. *Occiſos fama narravit.*] Vetus codex, *non occiſos.* Quod retinebat Gruterus; quia rarum fuerit hoſtium duces, poſt triumphum non occidi. Quod quid ad rem faciat, neſcio. Quippe verba ſequentia, *ſed vinctos triumphus oſtendit*, clare oſtendunt Vellejum de fama ante triumphum loqui. Semper autem hoſtium duces ad triumphum reſervabantur. Itaque non video, quomodo τὸ *non* retineri poſſit. *Voſſius. Non occiſos fama narravit.*] Neſcio quid ſibi velint, qui *negantem particulam*, auctoritate *vet. exempl.* fultam, emovere cupiunt. Senſus eſt, *Eminentiſſimos hoſtium duces non fama tantum, occiſos alibi, in populo Romano narra-*

ostendit. quem [1] mihi, fratrique meo, inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros, comitari contigit.

122 Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Ti. Cæsaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur, quod, cum sine ulla dubitatione septem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare potest, quin ex Armenia recepta, & [2] ex rege ei præposito, cujus capiti [3] insigne regium sua manu imposuerat, ordinatis-

narravit, sed præsenti spectaculo in vinculis & triumpho ductus fortuna ostendit. scilicet major erat felicitas & solidius gaudium, coram intueri vinctos clarissimos duces in triumpho: quam si auditione tantum accepissent vinctos occisosque. Τὸ *non* συγκριτικῶς accipiendum est: ut τὸ *sed*, quod majus est, inferat. *Boecler.*

* *Sed vinctos.*] Emendat Acidalius, *sed vivos vinctos.*

1. *Mihi.*] Ita emendat Burrerius; vulgo, *militi.*

2. *Ex rege ei præposito.*] Recte. loquitur enim de Tigrane. *Rhenan. Ex rege ei præposito.*] In Ms. erat, *& ex rege præpositi.* Fuit olim, *& ex rege præposito.* Vossius. *Ex rege ei præposito.*] Supra *c.* 94, 4. Pronomen *ei* aberat in *ex. vet.* Boecler.

3. *Insigne regium.*] Intelligo, *Tigrani*, (supra docui) regium insigne, hoc est, diadema impositum. quod reapse fascia tenuis circumdans caput. Valerius lib. 6. cap. 2. *Cui candida fascia crus alligatum* (vet. *colligatum*) *habenti, Favonius, non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Hinc Suetonius cap. 79. Julii Cæsaris *statuæ coronam lauream candida fascia præligatam*, suspicionem propterea adfectati regii nominis imposuisse quendam narrat. Ad ingenium hinc verum capies Lampridii hunc Diadumeno locum: *Solent pueri pileo insigniri naturali, quod obstetrices rapiunt, & advocatis credulis vendunt: siquidem causidici hoc juvari dicuntur. at iste puer pileum non habuit, sed diadema tenue, & ita forte, ut rumpi non potuerit, venis intercedentibus specie nervi sagittarii.* An vero & Reginæ diadema non temere pronunciaverim. Saltem etenim eximium imperantis. aperte colligas è Trebellio Pollione, *Zenobia: Quæ se*, inquit, *de Cleopatrarum Ptolomæorumque gente jactaret, post Odenatum maritum imperiali sagulo perfuso per humeros habitu, donis adornata, diademate etiam accepto, nomine filiorum Herenniani & Timolai diutius, quam fœmineus sexus patiebatur, imperavit.* Schegk. *Insigne regium.*] Per causam *diadematis*, quærit heic Schegkius, an diadema fuerit etiam reginarum: & definire videtur, fuisse saltem insigne imperantis, persuadente ei loco Trebellii, ubi est, *Zenobiam accepisse diadema, sed nomine filiorum Herenniani & Timolai.* non infulio juvenis manibus: sed, bone Deus, quam multorum non meminit, qui tale quid pronunciat? Reginis quibuslibet suum etiam statim datum diadema evincit firmiter innumerabilis scriptorum cohors; quos omnes, si vel nudo laudarem nomine totas occuparent paginas. non possum tamen, quin fidei meæ caussa citem aliquos memoriæ commendatos. Et vero occurrit primum liber Esteræ cap. 1. versu 17. ibi enim rex Persiæ simulatque Judæam hanc in locum justæ uxoris acci-

natiſque rebus Orientis, ovans triumphare debuerit? &, Vindelicorum Rhætorumque victor, curru Urbem ingredi? fractis deinde poſt adoptionem continua triennii militia Germaniæ viribus, idem illi honor & deferendus & recipiendus fuerit? & poſt cladem ſub Varo acceptam, ocius proſperrimo rerum eventu, eadem exciſa Germania, triumphum ſummi ducis adornare debuerit? Sed in hoc viro neſcias, utrum magis mireris, quod laborum periculorumque ſemper exceſſit modum, an quod
honorum temperavit. [1] Venitur ad tempus, in quo fuit 123
plurimum metus. quippe Cæſar Auguſtus, cum Germanicum nepotem ſuum, reliqua belli patraturum miſiſſet in Germaniam, Tiberium autem filium miſſurus eſſet in Illyricum, ad [2] firmanda pace, quæ bello ſubegerat,

accipit, imperiit item diadema. tanquam ſcilicet honos talis minime communicaretur concubinis. quod diſerte teſtatur Athenæus lib. 13. Deipnoſoph. ubi refert Demetrium aliquot habuiſſe mulieres fortunarum ſuarum omnium compotes, excepto diademate; firmatque Plutarchus in Lucullo, ubi Monima Mithridatis, cum eam rex tentaret, καὶ μυρίους πεντακισχιλίους χρυσοῦς προσπέμψαντος, ἀντέσχε, μέχρις οὗ γάμων ἐγένοντο συνθῆκαι, καὶ διάδημα πέμψας αὐτῇ, βασίλισσαν ἀνηγόρευσεν. Sic rex Ægypti Ptolomæus, ad concionem vocato exercitu, capiti ſororis Arſinoes diadema imponit, reginamque eam appellat, inquit Trogi abbreviator lib. 24. cap. 3. Nec alia de cauſſa apud Zonaram, lib. 3. Annalium, Eudociam Leonis Philoſophi filiam Pulcheria deſpondet Theodoſio; καὶ διαδήματι ταινιοῖ, καὶ αὐγούσταν καλεῖ. Sed & diadematis muliebris meminit Papinius lib. 10. Thebaidos, Apulejus l. 10. Metamorphoſeos, Capella lib. 2. Philologiæ; ut omittam id plus ſemel tribuere eidem ſexui D. Chryſoſtomum Homiliis in Euangelium Euangeliſtæ Matthæi. Occurrit quoque plus ſemel in fragmentis Suidæ, in aliis, quos hoc ictu temporis fruſtra requiram; & ut ſeſe ſiſtant memoriæ meæ, cui id fuerit bono? *Gruter.*

1. *Venitur ad tempus.*] Quæ in hoc capite de itinere Tiberii & colloquio cum Auguſto, ipſiuſque Auguſti morte habentur, amplius vide apud *Dion.* 56. *Suet. Aug.* 98. *& Tib.* 21. *Tac.* 1. *A.* 5. *Suetonius* addit, revocatum Tiberium ſecreti ſermonis cauſſa cum Auguſto fuiſſe per totum diem: haud dubie ea revelabat ſucceſſori, quæ prius non niſi periculoſe revelari poterant. Omnino enim in magnis imperiis ita comparatum eſt, ut multa ſolius Principis cognitioni reſervanda ſint, quæ cum pluribus communicata vim ſuam amittunt: atque hæc talia ſucceſſorem certum non prorſus quidem celare, ſed nec citius quam tuto fieri poteſt, id eſt, inſtante fatali hora, aperire quidquam decuerit. *Boeclerus.*

2. *Firmanda.*] Videtur mihi legi debere,

gerat, prosequens eum, simulque interfuturus [1] athletarum certaminis ludicro, quod ejus honori sacratum à Neapolitanis est, processit in Campaniam: quamquam jam motus imbecillitatis inclinatæque in deterius principia valetudinis senserat; tamen obnitente vi animi, prosecutus filium, digressusque ab eo [2] Beneventi, ipse [3] Nolam petiit; & ingravescente in dies valetudine, cum sciret, quis volenti omnia post se salva remanere, accersendus foret, festinanter [4] revocavit filium. ille [5] ad patrem patriæ

bere, *ad firmanda pace, quæ bello subegerat*; tametsi exemplar vetus habeat *formanda*. Burrerius. *Firmanda.*] Hic item quod ad oram est, *formanda*, potius altero, quod in textu. Formare enim est, quod alibi sæpe dicit, ordinare. Et missus Tiberius, ut quæ bello subacta, pace ordinaret, constitueret. *Acidalius.* [Utrumque tamen tolerari potest.] *Firmanda.*] Placet aliis *formanda*: sed perperam. *firmare* heic verbum maxime proprium. facilius enim multo esse provinciam facere quam retinere, hoc est firmare, ostendimus ad illa Cornelii lib. 12. Annal. cap. 32. *Orta apud Brigantes discordiæ retraxere ducem, destinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis.* Gruter.

1. *Athletarum.*] Inter Athletas erant luctatores, cursores, pugiles, item disco & saltu certantes. Vide Mercurialem de Arte Gymnastica.

2. *Beneventi.*] *Beneventum*, quod olim *Maleventum*, inquit Plinius. *βενεύεντος*, & *ὐενίβεντος*, Ptolemæo. *Benebentos*, & *Maloentos*, *βενεβεντὸς καὶ μαλοεντὸς*, Stephano. Colonia est, in antiquo lapide. Pelignorum, in Samnitibus opidum, quod Leander *Beneventi* appellat. *Concordia* Colonia cognominatur apud Frontinum. Olim *Argyrippa* dictum, scribunt Suidas & Cedrenus. non sine errore ut puto. *Ortelius.*

3. *Nolam petiit, &c.*] *Nola*, Picentinorum urbs, in Italia, Ptolemæo, Diodoro, Straboni. In Samnio ponit Epitoma Livii 89. Amicam Romæ dicit D. Paullinus in S. Felicis Natali. Colonia Augusta est apud Frontinum. Nomen retinet. *Ortelius.* *Nolam petiit.*] Constantem veterum opinionem esse, quod Augustus Nolæ denatus fuerit, in Fastis ait Sigonius. Sed fallitur. Nam Atellæ in Campania mortuum esse asserunt Eutropius, & Eusebius. Itaque perperam etiam Glareanus in Eutropio reponere tentabat, *Nolæ.* Vossius.

4. *Revocavit filium.*] Vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris literis acceitur, neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque custodiis domum & vias sepserat Livia, lætique interdum nuntii vulgabantur, donec provisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. *Tacitus.*

5. *Ad patrem patriæ.*] Acidalius vocem *Patriæ* irrepsisse existimat. Alias nomen ipsum PATRIS PATRIÆ Augusto senatus consensu per Valerium Messalam delatum satis notum est. *Sueton. Aug.* 58. Estque hæc cumprimis magnifica, & si *Themistium* sequimur, *divina* in imperante *patris* appel-

patriæ exſpectato revolavit maturius. Tum ſecurum ſe Auguſtus prædicans, circumfuſuſque amplexibus Tiberii ſui, commendans illi ſua atque ipſius opera, nec quidquam de fine, ſi fata poſcerent, recuſans, ſubrefectus primo conſpectu alloquioque cariſſimi ſibi ſpiritus, mox cum omnem curam fata vincerent, in ſua reſolutus initia, [1] Pompejo Appulejoque Cos. ſeptuageſimo ſexto anno, [2] animam cœleſtem cœlo reddidit. Quid tunc ho- 124
mines timuerint, quæ ſenatus trepidatio, quæ populi confuſio, quis orbis metus, in quam arto ſalutis exitiique fuerimus confinio, neque mihi tam feſtinanti exprimere vacat; neque, cui vacat, poteſt. Id ſolum voce publica dixiſſe habeo. [3] Cujus orbis ruinam timueramus, eum ne commotum quidem ſenſimus. tantaque unius viri majeſtas fuit, ut nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Una tamen veluti luctatio civitatis fuit; pugnantis cum Cæſare ſenatus populique Romani, ut ſtationi paternæ ſuccederet; illius, ut potius æqualem civem, quam eminentem liceret agere principem. tandem magis ratione quam honore victus eſt: cum quidquid tuendum non ſuſcepiſſet, periturum videret. ſolique huic con-

appellatio. θεία δὲ μόνη ἡ τοῦ πατρὸς ἐπωνυμία. *Boecler.*

1. *Pompeio Apuleioque Cos.*] Pro *Cos.* ſcribatur *Coss.* duplici *ss.* nam ſic ſolet ſcribi *Conſules*; *Conſul* vero *s* unico. In codice vetuſto ſcriptum eſt Cos. poteſt autem ſcribi *s* accurato vel erecto utcunque libebit. Nec me fugit, quomodo in veterum codicibus pleriſque ſcribatur, in quibus *Conſul*, ſic, Cõs. *Conſules* vero ſic CONS. ſcriptum invenio. *Burrer.*

2. *Animam cœleſtem cœlo reddidit.*] Non ſine ſuſpicione veneni à Livia dati. Dio lib. 55. Sueton. cap. 98. Tacit. 1. Annal. Eutropius Atellæ oppido Campaniæ obiiſſe tradit. *Schegk.* *Animam cœleſtem cœlo reddidit.*] Livia Numerio cuidam Attico, ſenatori & prætorio, decies ſeſtertiûm dono dedit; quod juraverat, vidiſſe ſe Auguſtum in cœlum adſcendentem, quemadmodum antiquitus Romulum Proculus vidiſſe perhibetur. *Dio Caßius.*

3. *Cujus orbis ruinam.*] Mihi videtur legendum, *urbis*: item *eam ne commotam ſenſimus.* Burrer. *Cujus orbis ruinam.*] Hæc eſt ſcriptura membranarum; ad quam tuendam opportune *Gruterus* adfert *Ciceronis* illud ex *lib.* 2. *ad Attic. ep.* 21. *Equidem ſperabam ſic orbem reip. eſſe converſum, ut vix ſonitum audire, vix impreſſam orbitam videre poſſemus.* Boecler.

1. Pan-

contigit, [1] pæne diutius recuſare principatum, quam, ut occuparent eum, alii armis pugnaverant. Poſt redditum cœlo patrem, & corpus ejus humanis honoribus, nomen [2] divinis honoratum, primum principalium ejus operum fuit [3] ordinatio comitiorum; quam manu ſua ſcriptam D. Auguſtus reliquerat. Quo tempore mihi fratrique meo, [4] candidatis Cæſaris, proxime à nobiliſſimis ac ſacerdo-

1. *Pæne diutius recuſare principatum.*] Ecce, quam ſpecioſe Acciſmum Tiberii velat Noſter: ſed revelabit *Tacit.* 1. A. 11. & 12. *Suetonius Tib.* 24. & 25. *Dio* 57. *Hiſt. miſc.* 7, 22. *pr. Clapmar.* 2. *Arcan.* 16. Boecler.

2. *Divinis honoribus.*] Hinc de Flaminibus & ſacerdotibus Auguſti plena omnia monumenta. Nec viri ſolum ad ſacerdotium adſcripti magni hujus divi, ſed, quod rideamus, fœminæ. Marmor: P. POSTVMIAE. P. F. PAVLLAE. SACERD. D. JVLI. AVGVST. Exemplum hujus rei à Livia, quæ, miro exemplo, ſacerdos ſui viri: & quidem ex decreto Senatus. Et Ovidius IV. de Ponto:

Stant pariter natuſque pius, conjuxque ſacerdos,
Numina jam facto non leviora Deo.

Lipſius. *Divinis honoribus.*] Auguſto etiam viventi aræ, ludi quinquennales conſtituti. Unde Virgilius Ecloga 1.

O Melibœe Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi ſemper Deus, illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

Atque iterum eadem Ecloga,

Hic illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis
Biſſenos cui noſtra dies altaria fumant.

3. *Ordinatio comitiorum.*] Inter eminentiſſima ſummi imperii jura, eſt *jus Comitiorum & creatio magiſtratuum.* Itaque Mæcenas, Conſiliator vere Regius, apud *Dionem* 52. Auguſtum monet, ut ex ratione ſtatus Monarchici ad ſe trahat tantam poteſtatem. Intellexit facile vim ejus conſilii Auguſtus: ſed exemplum moderandi Julius jam dederat; quod ſecutus, partitus eſt cum populo comitia, ſive verius videri voluit partitus, excepta conſulum creatione, quam ſibi ſenatuique reſervavit in ſolidum. Nunc ergo Tiberius, ſive conſilio Auguſti inſtigatus, ſive quod ſponte, ſicut ſatis mox patuit, vim principatus omnibus modis intendere deſtinaverat, totum jus comitiorum populo ademtum ſibi vindicavit, niſi quod ſimulacri cauſſa cum ſenatu communicatum voluit. Vide omnino *Tacitum* 1. A. 15. & *Lipſianum in Tacit. commentarium. Clapmar.* item *lib.* 6. *Arcan.* 7. Boecler.

4. *Candidatis Cæſaris.*] In duplici diſcrimine candidati Cæſaris. Alii, *candidati magiſtratuum*, quos princeps populo commendabat; Sueton. Aug. *Quoties magiſtratuum comitiis intereſſet, tribus cum candidatis ſuis circumibat, prenſabatque more ſollemni.* Et de his noſter hic. Alii, *candidati Quæſtores*, qui libris principalibus vacabant, & quas voces regiæ linguæ Caſſiodorus vocat. dicti & Quæſtores principis, ſive Cæſaris. Tacitus, *Oratio ejus per quæſtorem ejus audita eſt.* Sueton. Neron. c. 15. Tito 6. cap. 6. Ideo opinor ſic nominati, quod ad exemplum veterum quæſtorum, quibus actorum publicorum & Senatuſconſultorum cura commiſſa, creati. Dignitatem ſive munus vir doctus facit perpetuum, non ego.

cerdotibus viris, destinari prætoribus contigit: consecutis, ut neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret Tiberius. Tulit protinus 125
& voti & consilii sui pretium resp. neque diu latuit, aut quid non impetrando passuri fuissemus, aut quid impetrando profecissemus. [1] quippe exercitus qui in Germania militabat, præsentisque Germanici imperio regebatur, simulque legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quadam & profunda confundendi omnia cupiditate, novum ducem, novum statum, novam quærebant remp. quinetiam ausi sunt minari, daturos senatui, daturos principi leges; modum stipendii, finem militiæ sibi ipsi [2] constituere conati sunt. processum etiam in arma, ferrumque strictum est; & pæne [3] in ultimum [4] gladiorum erupit impunitas. defuitque qui contra remp. duceret, non qui sequerentur. Sed hæc omnia veteris imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum gravitate pollicentis, inter severam [5] præcipue nostrorum ultionem, mitis aliorum castigatio, brevi sopiit ac sustulit. Quo quidem tempore, [6] ut pleraque ignave Germanicus,

ita

Lampridius in Alexandr. *Quæstores candidatos ex sua pecunia jussit munera populo dare, sed ut post quæsturas præturam acciperent, & inde provincias regerent:* Statuit hoc, motus l. unica, D. de offic. Quæstor. Ubi Ulpianus: *Sane non omnes quæstores provincias sortiri, verum exceptos fuisse candidatos principis*, non dubitat scribere. at Ulpianus Alexandri ævo. Ad hunc ictum elidendum satis ab elegantissimo JCto Eguinarth. Barone ad hanc rem dictum. *Schegk.*

1. *Quippe exercitus.*] Multis dicit Tacitus 1. Annal. & Dio 57. *Schegk.* *Quippe exercitus.*] Has seditiones egregie descripsit, & ad exemplum perfectæ super hoc argumento commentationis, sicut supra jam monuimus. *Tacitus* 1. A. 16. *& seq. Idem* 1. A. 31. *& seq.* adde *Dion.* 57. *Sueton. Tib.* 25. Boeclerus.

2. *Constituere conati sunt.*] Vox postrema est sententiæ inquinandæ: tollatur. *Gruterus.*

3. *In ultimum.*] In Ms. fuit: *& pæne in ultimam gladiorum erupit impunitas.* Lege, *& pæne in ultima gladiorum erupit impunitas.* Vossius.

4. *Gladiorum.*] Aliter, *gladiatorum.*

5. *Præcipue nostrorum.*] Vellem: *præcipue auctorum.* Lipsius.

6. *Ut pleraq; ignave Germanicus.*] Immo omnia gnave. nihil mutandum. novimus te, novimus mancipium Tiberianum. tu rectum Germanici ingenium apud Suetonium, Dionem, & eximie Tacitum tacitus mirare. *Schegk.* *Ut pleraque ignave Germanicus.*] Vehe-

[1] ita Drusus, qui à patre in id ipsum, plurimo quidem igne emicans incendium militaris tumultus missus erat, prisca antiquaque [2] severitate usus, ancipitia sibi [3] tam re quam exemplo perniciosa, & his ipsis militum gladiis, quibus obsessus erat, obsidentes coërcuit: singulari adjutore in eo negotio usus, Junio Blæso, viro nescias utiliore in castris, an meliore in toga. qui, post paucos annos proconsul in Africa, ornamenta triumphalia, cum appellatione [4] Imperatoria meruit. ac Hispanias exercitumque virtutibus celeberrimaque in Illyrico militia, ut [5] prædiximus,

menter hic vapulat Vellejus & merito, si de unico eorum temporum ornamento, Cæsare Germanico, qui legiones seditiosas, *incertum constantia an pietate majore compescuit* (teste *Suet. Calig.* 1. & *Tacito*) ita loquitur, ut ignaviam homini, si quis unquam, industrio fortique tribuat. Faciebat hactenus verisimilem hanc Velleii malignitatem, odium Tiberii in Germanicum, adulatio Velleii perpetua in Tiberium. Verum postquam rem accuratius expendi, nullo modo credo, imo palam nego, Vellejum ita scripsisse. Non erat ex ratione status & arcanorum domus; non erat ex usu aulici assentatoris, non denique ad cetera, quæ de Germanico tradit, quadrabat. Nonne Tiberius odium istud in Germanicum, omni specie benevolentiæ & honoris velabat & in publicum obtegebat? nonne prodidisset incaute & temere Vellejus, si sub principe hoc, publice Germanicum vituperare ausus esset? Quid? An Augusti Nepoti, Tiberii adoptivo publice convitium fieri, passura erat majestas domus? Vide quid infra de Germanico Vellejus c. 129, 2. & 3? Hæc & similia facile mihi persuadent, ut prorsus credam Vellejum, *gnave*, scripsisse, aut aliquid tale, quo comparatio fieret industriæ ab utroque, Druso & Germanico, navatæ. *Boecler.*

1. *Ita Drusus.*] Perperam in editione principe, *Brutus*. Vossius.

2. *Severitate usus, ancipitia sibi tam re quam exemplo perniciosa.*] Locus fœde corruptus. In exemplari erat: *sibi timere quam exemplo. Gruterus* bene *usus* in *ausus* mutat, sed quod delere cupit vocem *perniciosa* cum *copula* sequente, eam medicinam prudentissimus quisque nimis strenuam dixerit. Quid si legamus? *ausus ancipitia sibi tam re quam exemplo periculosa, his ipsis militum glad.* Certe periculosum ipsi Druso fuisse, ipsa res & Velleii quæ sequuntur verba insinuant, de exempli periculo cuivis cogitare promtum est. Existimem etiam *perniciosa exemplo* durius dici & vehementius de Druso quam Velleii mos & institutum hujus loci patitur, cum & alias erga domum principis ubique reverentia, ubique cautione utatur. *Vossius* ita emendavit: *ausus ancipitia, sibi tam è re, quam exemplo perniciosa.* Boecler.

3. *Tam re.*] Nisi providisset.

4. *Imperatoria.*] Est ille, quem Tiberius postremum hoc nomine insignivit, testis, omnium instar, Lipsius. *Schegkius.*

5. *Prædiximus.*] Legendum, *ceu prædiximus*, vel per parenthesis modum (*prædiximus.*) Arridet tamen mihi magis, ut *præditum* legamus, hoc modo: *ac Hispanias exercitumque virtutibus,*

ximus, [1] cum imperio obtineret, in ſumma pace, quiete
continuit; cum ei pietas rectiſſima ſentiendi, & aucto-
ritas quæ ſentiebat obtinendi ſupereſſet. cujus curam ac
fidem Dolabella quoque, vir ſimplicitatis generoſiſſi-
mæ, [2] in maxima parte Illyrici per omnia imitatus eſt.
Horum XVI annorum opera quis, [3] cum inſerta ſint ocu- 126
lis animiſque omnium, in partibus eloquatur? Sacravit
parentem ſuum Cæſar [4] non imperio, ſed religione: [5] non
appellavit eum, ſed fecit Deum. [6] revocata in forum fides,
ſummota è foro ſeditio, ambitio campo, [7] diſcordia curia,
ſepultæque [8] ac ſitu obſitæ; juſtitia, æquitas, induſtria ci-
vitati redditæ; acceſſit magiſtratibus auctoritas, ſenatui
majeſtas, judiciis gravitas; compreſſa [9] theatralis ſedi-
tio; recte faciendi omnibus aut incuſſa voluntas, aut im-
poſita

bus, celeberrimaque in Illyrico militia præditum, quum imperio obtineret, in ſumma pace ac quiete tenuit. Nam innuit Vellejus Junium Blæſum eas copias, quibus in Illyrico feliciter præfuerat, paulò poſt in Africam traduxiſſe, priori militiâ, quam in Illyrico fecerant, nobiles & inſignes. Proinde Dolabellam hujus curam ac fidem imitatum ſcribit, nimirum ut jam abſentis. *Rhenan. Prædiximus.*] Prædixit autem paulo ſuperius. Nec video cur hic legi debeat, *præditum*; cum ſi ſic legas, Velleii ſententia bene quadret. *Burrer.*

1. *Cum imperio obtineret.*] Hoc nimis certe coactum. Malim: *Cum imperio obtinuit, & in ſumma pace quiete continuit.* Acidal.

2. *In maxima parte.*] Alii, *maritima.*

3. *Cum inſerta ſint.*] Vulgo, *incerta. Cum inſerta ſint.*] Bene Schegkius, qui revocavit ſcripturam ſcripti codicis, *inſerta.* id enim poſtulabat & ratio & ſententiæ vinculum. *Gruter.*

4. *Non imperio, ſed religione.*] Tali figura *Plinius* ad Trajanum de Nerva *Paneg. c.* 11. *ſed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas, non alio magis tamen Deum & facis & probas, quam quod ipſe talis es. In principe enim, qui electo ſucceſſore fato conceßit, una itemque certiſſima divinitatis fides eſt, bonus ſucceſſor.* Idem qui de conſecratione Auguſti à Tiberio facta aliter judicat: *Dicavit cælo Tiberius Auguſtum, ſed ut majeſtatis crimen induceret.* Boeclerus.

5. *Non appellavit eum, ſed fecit Deum.*] Æque belle procederet oratio, reſecta voce tertia, vel ultima repoſita in ejus locum. *Gruter.*

6. *Revocata in forum fides.*] Egregia deſcriptio boni Imperii feliciſque ſtatus. quamquam quod de magiſtratuum auctoritate & Senatus majeſtate dicitur, ad ſimulacra libertatis pertinet, callide à Tiberio objecta, quod aliunde conſtat. *Boecler.*

7. *Diſcordia curia.*] Vulgo, *diſcordia cura. Diſcordia curia.*] Videtur legendum, *ſubmota foro ſeditio, ambitio campo, diſcordia curiæ ſepulta.* Rhenan.

8. *Ac ſitu obſitæ.*] Editio princeps perperam, *oppoſitæ.* Voſſius.

9. *Theatralis ſeditio.*] Etiam hoc inter

posita necessitas. honorantur recta, prava puniuntur. suspicit potentem humilis, non timet. antecedit, non contemnit humiliorem potens. quando annona moderatior? quando pax lætior? Diffusa in Orientis Occidentisque tractus, quidquid meridiano aut septentrione finitur, pax Augusta per omnes terrarum orbis angulos à latrociniorum metu servat [1] immunes. Fortuita non civium tantummodo, sed Urbium damna Principis munificentia vindicat. Restitutæ urbes Asiæ. vindicatæ ab injuriis magistratuum provinciæ. honor dignis paratissimus. pœna in malos sera, [2] sed aliqua. superatur æquitate gratia, ambitio virtute. [3] nam facere recte cives suos, Princeps optimus faciendo docet; cumque sit imperio maximus, exem-
127 plo major est. [4] Raro eminentes viri non magnis adjutoribus

ter eulogia. Hercle vero serio. nam theatro suæ factiones, sui duces. Hinc sæpe tumultus cædesque, de quibus Lipsius in Corneliano Commentario, & Epistol. lib. 1. cap. 1. Ducem factionis depingit Tacitus lib. 2. *Erant in castris Percennius quidam dux olim theatralium operarum, deinde gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus histrionali doctus studio.* Schegk.

1. *Immunes.*] Lips. *immune.*

2. *Sed aliqua.*] Fortasse: *sed æqua.* Lipsius. *Sed aliqua.*] Inclinant alii legere, *sed æqua*; quibus non adhæreo. blanditur enim prorsus Vellejus Tiberio, & vult maximis etiam criminibus minimas adplicuisse pœnas, testandæ clementiæ. si *æquam* admittamus; tunc ea ipsa oportet compensarit gravitate supplicii suam moram: quod convenerit quidem justitiæ, non etiam principi recenti. *Gruter.*

3. *Nam facere recte cives suos, &c.*] Cicero, Fam. lib. 1. epist. 9. pag. 25. *Quales in Repub. principes essent, tales reliquos solere esse cives.* Sumptum autem ex Platone, lib. IV. de Leg. Μηδεὶς ὑμᾶς πειθέτω, ὦ φίλοι, ἄλλῃ θᾶττον, καὶ ῥᾷον μεταβάλλειν ἄν ποτε πόλιν τοὺς νόμους, ἢ τῇ τῶν δυναστευόντων ἡγεμονίᾳ. *Manut.* *Nam facere recte cives suos, &c.*] Graviter & copiose tractavit hunc locum *Lipsius 2. Polit. c. 9. toto.* & fusius etiam, in utramque partem, *Petrus Faber Semestr. 3, 20.* Boecler.

4. *Raro eminentes viri, &c.*] Eximium de adjutoribus Principum & amicis locum, plerique in hoc argumento Politici laudant. Rursum accurate, ut solet, de re tota *Lipsius 3. Polit. 2. & 3.* Scilicet *Optimos gubernatores juvat & remigum manus.* Sive ut *Symmachus* explicat *lib. 4. ep. 7. Summis imperii moderatoribus pia & decora suadentes, instrumenta sunt boni sæculi. Est quidem Rectori nostro divini fontis ingenium & omnium virtutum prompta natura. Sed ut imagine uti liceat, optimos gubernatores haud mediocriter etiam remigum manus juvat.* Illud hic observandum est, Vellejo sermonem esse non de Amicis Principum & consiliariis universim, sed de *eximiis illis Adjutoribus rerum*, qualem plerumque *unum* tantum, raro *duos* (periculose enim pluribus

ribus ad gubernandam fortunam suam usi sunt; ut duo Scipiones duobus Læliis, quos per omnia æquaverunt sibi; ut D. Augustus M. Agrippa, & [1] maximè ab eo, Statilio Tauro. quibus novitas familiæ haud obstitit, quo minus ad multiplices consulatus triumphosque, & complura [2] eniterentur sacerdotia. etenim magna negotia magnis adjutoribus egent. [3] Neque in parvo paucitas ministeria defecit. Interestque reip. quod usu necessarium, & di-

pluribus id fastigium indulgetur) Magni Principes sibi admovent intima amicitia, proximosque suæ magnitudini esse jubeat: sicut exemplis *Agrippæ*, *Seianique* constat. Non patiuntur graviora negotia conscientiam plurium, neque gubernari feliciter aliqua, nisi unius opera possunt: ergo deligendus aliquis, cui Princeps, qui non omnia solus sua scientia actuque potest complecti, summa negotia committere possit. Porro, hunc fidum facere sibi tum aliis rebus, tum multa honorificentia necesse est. Hinc fastigium illud à Principis majestate proximum; in quod non tam voto Principis, quam necessitate, ut innuimus, reponitur, quisquis reponitur. Quare multa passim suggeruntur Principibus arcana adversus maximarum rerum gubernatores, quos & colere coguntur, & plerumque non possunt non timere. Sed quid? plura illi ipsi arcana in promptu habent adversus Principem. *Unum autem, idque certissimum arcanum ad reip. salutem, est Principis ipsius peritia & prudentia*, ne scilicet totus aliunde pendeat, sed omnia ab ipso pendeant. Vide *Comin. lib.* 3. Boeclerus.

1. *Maxime ab eo.*] Ferri intellegique potest: ego tamen

Μαρτύρομαι, ὡς ἐν θυμῷ
Ἀθανάτοισι βάλλεις.

& puto fuisse: *M. Agrippa, & Maximo Fabio*. Notus vel è Tacito est Fabius Maximus, qui inter fidos Augusti amicos, & conscios arcanorum. [Vide nostrum Com. lib. 1. An.] At enim, inquiet aliquis, ille nobilis: hic de novis hominibus sermo. Ovidius quidem, fateor, nobilem eum fecit, sed nescio an historica fide: nec putem fuisse è priscis illis Fabiis. *Lips. Maxime ab eo.*] *Lipsius* existimat legendum: *Maximo Fabio*. *Acidelius* trajicit: *Agrippa maxime, & ab eo St. T.* Boeclerus.

2. *Eniterentur.*] Ex. vet. *enumerentur.* Burrerius.

3. *Neque in parvo paucitas.*] Multis partibus potius est, *deficit.* quod verbum, ne mireris, active capiendum: ut de Virgilii loco Georg. 1.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, cum jam glandes atque arbuta sacræ
Deficerent sylvæ, & victum Dodona negaret.

Est enim utrobique *deficere*, non sufficere, non præbere. Hoc antequam ipse sic acciperem, mutare sum adortus: *neque in parvo parvitas ministerio deficit.* quomodo esset interpretandum, deficitur. *Acidal. Neque in parvo paucitas.*] Ingenue fateor, nihil idoneum & Vellejo dignum hinc me elicere posse. Forte ab inepta & marginali glossa in textum immigrarunt. *Boecler.* [Forsan legendum, *Neque in parvo paucitas ministerii deficit.*]

& dignitate eminere; utilitatemque auctoritate muniri. Sub his exemplis Tiberius Cæsar Seianum Ælium, principe equestris ordinis patre natum, materno vero genere clarissimas veteresque & insignes honoribus [1] complexum familias, habentem consulares fratres, consobrinos, avunculum, ipsum vero laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis, singularem principalium onerum adjutorem in omnia habuit atque habet: [2] virum severitatis lætissimæ, hilaritatis priscæ, actu [3] otiosis simillimum, nihil sibi vindicantem, eoque assequentem omnia, [4] semper infra aliorum æstimationes se metientem, vultu vitaque tranquillum,
128 animo exsomnem. In hujus virtutum æstimationem jampridem judicia civitatis cum judiciis principis certant, neque novus hic mos senatus populique R. est, putandi quod optimum sit esse nobilissimum. nam & illi antiqui, ante primum bellum Punicum, abhinc annos CCC, [5] T. Coruncanium, [6] hominem novum, cum aliis omnibus hono-

1. *Complexum.*] Neque hic vulgo tritus sermo: quem in Ausonio etiam observavi. Parentalib.

Arborium, Æduico ductum de stemmate nomen,

Complexum multas nobilitate domus.

Acidalius.

2. *Virum severitatis lætissimæ, &c.*] Diximus supra de *Pisone* 2, 98. vide *Lips.* 3. *polit.* 11, 7. Ceterum veriora de Seiano, cui Vellejus adulatur, *Tacitus* habet 4. A. 1. *tot.* Boecler.

3. *Otiosis simillimum.*] Supra de L. Pisone: *Et vix quemquam reperiri posse, qui aut otium validius diligat aut facilius sufficiat negotio, & magis quæ agenda sunt, curet sine ulla ostentatione agendi.* Acidal.

4. *Semper.*] Auctoritate Ms. legendum, *semperque.* Vossius.

5. *T. Coruncanium.*] Imo, *Ti.* ex Ms. Nam *T. Titum*, Ti. autem, vel, Tib. *Tiberium* denotat; ut non solum ex Valerio Probo, & Magnone, sed & Plutarcho in Quæstionibus Romanis liquet. In inscriptione tamen apud Gruterum pag. MLXXIII. legi scio: T. CAESAR. DIVI AVG. F. Sed credo, aut errorem esse quadratarii, aut vetustate literam unicam fuisse exiritam. *Vossius.*

6. *Hominem novum.*] Totum hoc caput destinavit Vellejus observationi politicæ de HOMINIBUS NOVIS. Quare & nobis licebit hic lineamenta majoris dissertationis, quam alii occasioni destinavimus, ducere. *Novus* apud Romanos appellabatur, teste *Asconio Pædiano, qui primus in sua gente honores adeptus erat.* καλοῦσι δ' οὕτω τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων γνωρίμους, inquit *Appianus* 2. ἐμφυλ. p. 428. *Ita vocant, qui ex se ac sua virtute, non majorum gloria inclaruere.* Nam

honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulere fastigium; & equestri loco natum [1] Sp. Carvilium, & mox M. Catonem, [2] novum etiam, Tusculo, Urbis

Nam qni majorum suorum habuernnt imagines, *ii* Nobiles; *qui*, *suas tantum*, *ii* Novi; *qui nec majorum*, *nec suas*, Ignobiles *appellati snnt*. Ita ut novitas interjecta veluti esset inter Nobilitatem & Ignobilitatem. *Sigon. de antiq. jnr. civ. Rom.* 2, 20. unde descripsit pleraque *Rosinus* 1, 19. *Poterit igitnr aliquis homo novus existere omni virtnte cumulatus, qni ita versetur in studio dignitatis, ut inter omnes excellat: quia tamen in ea gente primus nnmeratur, non erit in numero Nobilium. Postquam vero in ea familia, multi exemplis illius incitati, in gloriæ cupiditatem incubuerint, tum demum elucere incipiet, illud nobilitatis eximiæ lumen. Primus itaque generosus & magnificus, non tamen nobilis appellari solet: Ut sit ea omnino differentia, quæ est apud Græcos inter* εὐγενῆ & γενναῖον. *Hoc enim ad animi præstantiam refertur: illnd ad familiæ celebritatem. Ut igitur unum non nnmernm, sed nnmeri principinm dicimus: sic illum primum, omnibus summis honoribus dignißimnm, non nobilem, sed auctorem & principem nobilitatis existimamus.* Sunt hæc verba *Hieronymi Osorii Lusitani* ex lib. 1. *de Nobilitate civili.* Addendus est locus *Plutarchi* ex *Catone Majore*, cujus principio inquit: εἰωθότων δὲ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους μὲν δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι' αὐτῶν, καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους, ὥσπερ καὶ τὸν Κάτωνα προσηγόρευον, αὐτὸς ἔλεγε καινὸς εἶναι πρὸς ἀρχὴν καὶ δόξαν, ἔργοις δὲ προγόνων καὶ ἀρεταῖς, παμπάλαιος. *Cum Romani solerent eos, qni generis quidem claritudine destituti, per se tamen ipsos incipiebant clarescere*, Novos *appellare* homines, *sicut & Catonem appellarunt: respondit Cato, esse se quidem novum ad magistratus & honores, factis autem virtutibusque majorum, pervetustum.* Non observabimus nunc ex hoc & pluribus scriptorum locis, latiorem vocabuli ambitum, quam ut ubique ad Magistratus curules restringi possit: dispiciemus suo loco. Utri præstantiores sint habendi, Novi homines, qui ex se inclaruere, aut qui vetustæ nobilitatis stimulis & instrumento usi claritudinem conservavere, non adeo est dijudicatu facile. vide de illa quæstione (nos enim properamus) *Osorinm lib. 2. de Nob. Civ.* Illud in hoc transcursu notamus: *Hominis Novi significatum aliquando ex parte referri*, sive accuratius loquendo, *sæpe conjungi cum peregrinitate.* Ipse *Vellejus Noster*, *M. Catonem novum etiam Tusculo* (sive, *& à Tusculo*, sicut *Lipsius* legit) vocat: quanquam indicetur mox distinctio voce *Inquilini*, neque nos latet Ciceronis cautio, *peregrinum* vocari, qui è municipio est, non ferentis in *orat. pro Sulla*, c. 7. 8. sed nos liberius utimur ea appellatione. Apud *Auctorem de caussis corruptæ eloquentiæ cap.* 7. Aper; *Equidem*, inquit, *ut de me ipse fatear, non enm diem lætiorem egi, quo mihi latus clavus ablatus est, vel qno homo novus & in civitate minime favorabili natus, quæstnram ant tribunatnm, ant præturam accepi, &c.* In *Tacito* leges 3. A. 55, 3. *simul novi homines è mnnicipiis & coloniis atque etiam provinciis, in senatnm crebro assumti domesticam parcimoniam intnlerunt.* Boeclerus.

1. *Sp. Carvilinm.*] Opinor v pro b scriptum: nam alias solet scribi *Sp. Carbilius.* Burrer.

2. *Novum etiam, &c.*] Ut, *hospes* *Zacyn-*

Urbis inquilinum, Mummiumque Achaicum in consulatus, censuras, & triumphos provexere. &, [1] qui C. Marium, ignotæ originis, usque ad sextum consulatum sine dubitatione Romani nominis habuere principem; &, [2] qui M. Tullio tantum tribuere, ut pæne [3] assentatione sua, quibus vellet principatus conciliaret; quique nihil Asinio Pollioni negaverunt, quod nobilissimis summo cum sudore consequendum foret; profecto hos senserunt, in cujuscumque animo virtus inesset, ei plurimum esse tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Seianum, Cæsarem; adjuvanda vero onera principis, Seianum protulit; senatumque & pop. Rom. eo perduxit, ut quod usu optimum intelligit, id in tutelam
129 securitatis suæ libenter advocet. Sed proposita quasi universa principatus Ti. Cæsaris [4] forma, singula recenseamus.

Zacyntho. Lipsius, *& à Tusculo, &c.* Vossius.

1. *Qui C. Marium.*] Qui apposite in hanc rem adversus invidos apud Sallustium: *Quod sine jure despiciunt me, faciant idem majoribus suis, quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas cœpit.* Acidal.

2. *Qui M. Tullio.*] Vulgo, *M. Fulvio. Qui M. Fulvio.*] Quis vero iste *M. Fulvius?* Primum, nec gens Fulvia inter novas est, verus, & multa copia honorum: nec in ea quisquam, in quem tam invidiosæ potentiæ elogium conveniat. Vere & avide corrigo: *M. Tullio.* Omnino nostra illa Romana Suada est, in quam hæc omnia cadunt. Ille novus, quod ipse aliique testantur: ille potens & cælesti sua lingua Senatus populique rector. *Assensione sua* (ita verius, quam *assentatione*: nisi præfers, *assertione*) provincias, exercitus, & tantum non regna dedit: Cæsar ipse & Pompejus testes. quorum illi Gallias prorogavit, hunc ad Piraticum bellum misit. Denique jam palam *Regnare in judiciis, in concionibus* dicebatur. atque adeo inimici objiciebant, *Tertium peregrinum Romæ esse regem.* In M. Antonium etiam quæ fecerit, dixerit, & quomodo habenas reip. tenuerit, scimus. *Lipsius.*

3. *Assentatione.*] *Assentatio* non hic in malam partem, sed pro *assensione.* ut supra *assentari* usus, pro *assentiri. Et iis qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant, assentabatur: iis qui ab ipso, adversabatur.* Nec igitur mutandum in Petronio: *Tacentibus adhuc nobis, & ad neutram partem assentationem flectentibus*, ubi Gulielmius noster, *assensionem* reponebat. Et ad hanc faciem Apuleius *Conversationem*, venuste pro *conversione.* In de dogm. Plat. *Ejusdem temporis spatiis mensuras mundanæ conversationis intelligi.* Venuste, inquam; propter magnitudinem & molem, ac velut difficultatem. *Acidal.*

4. *Forma.*] Hoc vulgo hic non legitur. *Forma.*] Post *Cæsaris*, deest *forma*, vel simile; quæ dictio oscitantia librarii in tertium versum translata est, ut videtur, ubi plane superest: *consortisque*

ejusdem

mus. Qua ille prudentia [1] Rhascupolim, interemtorem [2] fratris sui filii Cotys, consortisq; [3] ejusdem imperii evocavit; singulari in eo negotio usus opera Flacci Pomponii, consularis viri, nati ad omnia, quæ recte facienda sunt, simplicique virtute [4] merentis semper, quam captantis gloriam. Cum quanta gravitate, [5] ut senator & judex, non ut princeps, [6] & caussas pressius audit? quam cele-

ejusdem imperii formam evocavit. Rhenanus.

1. *Rhascupolim.*] Hunc Suet. *Thrasypolum* vocat; Tacit. *Rescuporim.* Rhenan. *Rhascupolim.*] *Rescuporim* Tacitus. Ῥασκύποριν Dio lib. 54. *Schegk.* *Rhascupolim.*] Apud Suetonium, *Thrascypolis.* Sed malim, *Rhascupolis.* Nisi præferas, *Rhascuporis*; quod in Ms. invenit Torrentius. Sane Dioni etiam est, Ῥασκύποριν. Tacitus tamen, *Rescuporim*, eum vocavit. Eadem variatio apud auctores in nomine alterius Rascupolis, qui ante hunc regnavit. De quo alibi. *Vossius.* *Rhascupolim.*] Copiose *Tacitus* 2. A. 64. & *seqq.* Meminit *Suetonius Tib.* 37. Boecler.

2. *Fratris sui filii.*] Ita & Tacitus lib. II. Annal. Sed lib. III. sibi ipsi adversatur, ubi ait: *Cæsar Antistium Veterem ad dicendam causam retraxit, ut turbidum, & Rescuporidis consiliis permixtum, qua tempestate Cotye fratre interfecto bellum adversus nos volverat.* Lipsius gravissimum scriptorem humani aliquid passum arbitrabatur. Ego in librarios culpam conjicere malim. Scribendum enim existimo: *qua tempestate, Cotye fraude interfecto, bellum adversus nos volverat.* Pro *volnerat* autem *volverat* reposuimus, Pychenæ judicium secuti. *Vossius.*

3. *Ejusdem imperii.*] Hic verbum, *formam* legebatur. *Ejusdem imperii.*] Nisi dictio *forma*, ut dixi, hic supervacua est, videtur deesse, *per*; ut legatur, *per amicitiæ formam evocavit.* Rhenan. *Ejusdem imperii.*] Ita legitur hic locus in antiqua editione. Sed verbum, *formam*, sententiam perturbare cum videretur, omissum est à doctis viris. Nos tamen illud retinemus, & *formam* mutamus in *Romam*, historia præsertim consentiente. *Ursinus.*

4. *Merentis semper, quam, &c.*] Intelligitur *magis*, frequenti locutione Tacito. Valerio lib. I. cap. I. *Factum Masanissæ animo, quam Punico sanguine conveniens.* Comicus: *Tacita mulier, quam bona.* Hæc occurrerunt. Sexcenta talia licet observare apud JCtos nostros. *Schegkius.*

5. *Ut senator & judex.*] Hæc non sine arcano dominationis à Tiberio facta, subtiliter & profunda ἐπιχειρῶν Tacitus innuit; *sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur.* Quæ verba, ut breviter hoc dicam, ita accipio: *Justitiæ quidem consulebatur hac ratione & innocentia, ut ex re & vero, non ex affectu & gratia judicia dispensarentur; sed eadem opera & sub hoc tuendæ justitiæ schemate Tiberius munia judicum, ut alia pleraque, in se trahebat, nullaque judiciis libertas, & judicibus auctoritas manebat.* Boecler.

6. *Et caussas.*] Dele particulam, &. Manut. *Et caussas.*] Haveo scribere: *etiam causas præsens audit?* Nam ita fecit. Suetonius de eo: *magistratibus pro Tribunali cognoscentibus plerumque offerebat se consiliarium, assidebatque mistim, vel ex adverso in parte primori.* Lipsius.

 1. *Libe-*

celeriter [1] Libonem ingratum & nova molientem oppresſit? Quibus præceptis instructum Germanicum suum imbutumque rudimentis militiæ secum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus juventam ejus exaggeravit honoribus, [2] respondente cultu triumphi rerum quas gesſerat magnitudini? Quoties populum [3] congiariis honoravit, [4] senatorumque censum, cum id senatu auctore facere potuit, quam libenter explevit, ut neque luxuriam invitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui? [5] Quanto cum honore Germanicum suum in transmarinas misit provincias? Qua vi, consiliorum suorum ministro & adjutore usus Druso, filio suo, [6] Maroboduum inhærentem occupati [7] regni finibus, pace majestatis ejus dixerim, velut serpentem abstrusam terræ, salubribus consiliorum suorum medicamentis coëgit egredi? quam illum & honorate, nec secure continet? Quantæ molis bellum, principe Galliarum ciente [8] Sacroviro, Floroque Julio, mira celeritate ac virtute compressit, ut ante

1. *Libonem ingratum & nova, &c.*] Hæc verba, *ingratum & nova molientem, oppreßit*; errore librarii transposita videntur. ego in tertium superiorem reponenda puto, videlicet post, *formam evocavit.* Rhenan. *Libonem ingratum, &c.*] Tò *Libonem* in principe editione desiderabatur. Nec male ab aliis infultum videatur, nisi postea de Libone iterum repeteret Vellejus. Viderint itaque alii, an non commodius substitui possit *Clementem.* Hic enim Clemens ad ulciscendam Agrippæ domini sui mortem comparārat non contemnendam manum. Sed fraude tandem à Tiberio captus, punitusque est; ut scribit Suetonius in vita Tiberii. *Voss. Libonem ingratum & nova molientem.*] Adi *Tacitum* 2. A. 27. & *seqq.* qui remoto velo rem edisseret. *Dio* 57. *p.* 702. Boeclerus.

2. *Respondente cultu.*] Vet. liber habet *respondentem, &c.* Mihi alias sic legendum videtur: *respondente cultui triumphi, rerum quas gesserat magnitudine.* Burterius.

3. *Congiariis.*] Congiarium munus principis, quo donabatur Populus.

4. *Senatorumque censum.*] Rursum apertius aget *Tacitus* 2. A. 37. & 38. *Boeclerus.*

5. *Quanto cum honore.*] Imo, quanta cum calliditate *amoliri juvenem specie honoris statuit*, *Tacitus* 2. A. 42. Boeclerus.

6. *Maroboduum.*] *Tacitus* late 2. A. 62. & *seqq.* *Sueton. Tib.* 37. *Reges quosdam per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit: ut Maroboduum Germanum, &c. Hist. misc.* 7, 22. Boecler.

7. *Regni finibus.*] *Boiohemiam* intelligit. *Rhenan.*

8. *Sacroviro Floroque Iulio.*] *Tacit.* 3. A. 40. & *seqq.*

1. *Bellum*

ante populus Rom. viciſſe ſe quam bellare cognoſceret; nunciosque periculi victoriæ præcederet nuncius. Magni etiam terroris [1] bellum Africum, & quotidiano auctu majus, auſpiciis conſiliisque ejus brevi ſepultum eſt.
[2] Quanta ſuo ſuorumque nomine exſtruxit opera? Quam 130
pia munificentia ſuperque humanam evecta fidem templum patri molitur? Quam magnifico animi temperamento Cn. quoque [3] Pompeii munera abſumpta igni reſtituit? [4] qui, quidquid umquam claritudine eminuit, id veluti cognatum cenſet tuendum. Qua liberalitate cum alias, tum proxime incenſo [5] monte Cœlio, omnis ordinis

1. *Bellum Africum.*] *Tac.* 2. A. 52. *& ſeqq.* & 3, 20, *&c.*

2. *Quanta ſuo ſuorumque nomine.*] *Tacitus* 6. A. 45, 3. *Ne publice quidem niſi duo opera ſtruxit, templum Auguſto, & ſcenam Pompejani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis, an per ſenectutem, haud dedicavit.* Sueton. Tib. 47. *Princeps neque opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ ſola ſuſceperat, Auguſti templum, reſtitutionemque Pompejani theatri, imperfecta poſt tot annos reliquit.* & Calig. 21. *Opera ſub Tiberio ſemiperfecta, templum Auguſti theatrumque Pompeii abſolvit.* Boecler.

3. *Pompeii munera.*] *Munera* videtur hoc loco poſuiſſe Vellejus pro ipſis *ædificiis*, ut ſupra, cum dixit de Pompejo item: *Perfectis muneribus Theatri, &c.* Itaque nihil mutandum puto: vel ſi *mœnibus* ibi pro *muneribus* reponendum eſt; hic quoque *mœnia* pro *munera* ſcribendum cenſeo. *Urſinus.*

4. *Qui quicquid.*] Vulgo, *qui quidem quam claritudine eminuit, &c.*

5. *Monte Cælio.*] Ita repoſuere pro *Cæli*, quod erat in editione principe. Ego nil mutaverim. Sane, *mons Cæli* recte dicitur, ut *oppidum Antiochiæ*, Ciceroni ad Atticum l. v. epiſt. XVIII. *Torrens Vergelli*, apud Florum lib. II. cap. VI. Imo & ſimiliter, *ad montem Soractis* dixit Solinus cap. II. prout ex Mss. edidit magnus Salmaſius. *Voſſ.* *Monte Cælio.*] *Suet. Tib.* 48. Boecl. *Monte Cælio.*] Ab Anco urbi hic mons additus, ut Strabo: vel à Tullo Hoſtilio, ut Livius: vel à Tarquinio Priſco, ut Tacitus. A querna ſylva, Querquetulanus: à Tiberio Cæſare, quod is poſt incendium habitatoribus ædificia conſumpta inſtauraſſet, dici cœptus mons Auguſtus. Ab ortu habet mœnia, à meridie Cœliolum, ab occaſu Palatinum, à ſeptentrione Eſquilias. Adjacent ab ortu, Cœlimontana & Neviæ portæ, & inter has Statilii Tauri theatrum dimidiata ſui parte mœnibus incluſum: à meridie, vallis: ab occaſu, Severi ſeptizonium: à ſeptentrione, Titi amphitheatrum, vulgo Coloſſeum. Nominatus à Cœle quodam Hetruſcorum duce, qui cum Romulo contra Sabinos arma ſocia conjungens, caſtra in eo poſuit. Cœliolus pars eſt Cœlii, à Martiale libr. 12. ad Juvenalem, Minor Cœlius dictus:

Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilet, vagumque
Major Cœlius & minor fatigat.

Ab ortu habet mœnia, à meridie Aventinum, ab occidentis & ſeptentrionis partibus vallem, per quam fluit Appiæ rivus. Incipit poſt portam Gabiuſam,

nis hominum jacturæ, patrimonio succurrit suo? Quanta cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, [1] sine trepidatione dilectus, providet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit [2] hominum, [3] apud aures Deorum de his queri; quid hic meruit? primum, ut scelerata Drusus Libo iniret consilia; deinde, ut [4] Silius & Piso; quorum alterius dignitatem constituit, auxit alterius? Ut ad majora transcendam, quamquam & hæc ille duxit maxima; quid, ut juvenes amitteret filios? quid, ut nepotem ex Druso suo? Dolenda adhuc retulimus: veniendum ad erubescenda est. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus laceravit animum ejus? quamdiu [5] abstruso, quod miserrimum est, pectus ejus, flagravit incendio? [6] quod ex nuru, quod ex nepote dolere, indignari, [7] erubescere coactus est. Cujus temporis ægritudinem auxit amissa mater eminentissima, [8] & per omnia Deis quam hominibus similior femina; cujus

biusam, nunc clausam: & inde ad Latinam flectitur, terminaturque ad Capenam. *Fabric.*

1. *Sine trepidatione dilectus.*] Dilectus enim suapte natura gravis, ait Tacitus. *Schegkius.*

2. *Hominum.*] Alias legitur, *hominum aut Deorum*, vel, *auribus Deorum de his.* Rhenanus.

3. *Apud aures Deorum de his queri.*] Acutius, *de Diis queri.* Si fas est, inquit, hominem apud Deos, Deos accusare. Et ita sane facit, queriturque quod Dii à calamitatibus immunem eximiumque non habuerint Tiberium, ipsum quoque scilicet futurum divum. *Lips.* *Apud aures Deorum de his queri.*] In Ms. fuerat, *auro Dro cum de his queri.* Unde legendum arbitror: *auribus Deorum de his queri.* Ursinus emendarat: *de Deo cum Deis queri.* Lipsius vero vulgatam retinebat lectionem, nisi quod pro *his* scriberet *Diis.* Sed ambo à vestigiis autographi longius recesserunt. *Vossius.*

4. *Silius & Piso.*] In Ms. erat, *Silius, Pisoque, tam alterius, &c.* Lege: *Silius, Pisoque, quorum alterius, &c.* Usitato mendi genere. *Vossius.*

5. *Abstruso, &c.*] Etenim *crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altius demissus, quo minus profiteri licet.* Justin. lib. 8. *Acidal.*

6. *Quod ex nuru.*] Agrippina. *Sueton.* Tib. 53. & 54.

7. *Erubescere.*] Addidi vocem *erubescere*, volentibus membranis, neglectam Aldo; quod scirem, viro ingenuo ruborem supra dolorem indignationemque omnem. *Gruter.*

8. *Et per omnia Deis.*] Loca similia hujus multa, è queis pauca bona fide retinuit memoria. De Jul. Cæsare: *Animo super humanam & naturam & fidem evectus.* De Pompejo: *Per omnia fortunam hominis egressus.* De M. Catone:

cujus potentiam nemo sensit, [1] nisi aut levatione periculi aut accessione dignitatis. Voto finiendum volumen sit.
JUPPITER Capitoline [2] *& auctor ac stator Romani nomi-* 131
nis, Gradive Mars, perpetuorumque custos [3] *Vesta ignium, & quidquid numinum hanc Romani Imperii molem in amplissimum terrarum orbis fastigium extulit, vos publica voce obtestor atque precor, custodite, servate, protegite hunc statum:* [4] *hanc pacem; eique functo longissima statione mortali destinate successores quam serissimos, sed eos quorum cervices, tam fortiter susti-*

tone: *Per omnia ingenio Diis, quam hominibus propior.* Acidal.

1. *Nisi aut levatione periculi.*] Et ad istud hercle exemplar ipsos se formare debebant aulici. nunc quid? obtinet fere quod questus est de suo sæculo Seneca Hercule Octæo, versu DCXXXVII.

Colit hic reges, regumque Lares;
Non ut presso vomere semper,
Numquam cesset curvus arator,
Vel mille secent arva coloni:
Solas optat, quas donet opes.
Colit hic reges, calcet ut omneis,
Perdatque aliquos, nullumque levet:
Tantum ut noceat cupit esse potens.

Verum de istis hominibus, quantum satis est, cumulavimus ad Taciti locum lib. 4. Annal. cap. 31. *Suilium vidit sequens ætas præpotentem, venalem, & Claudii principis amicitia, diu prospere, numquam bene usum.* Gruter. *Nisi aut levatione periculi.*] Recte hoc exemplum proposuit aulicis *Gruterus.* quamquam de Livia adulatorie *Vellejus.* Boeclerus.

2. *Et auctor.*] Puteanus legendum putat: *Jupp. Cap. & Stator, & auctor R. n., G. M.* Manut. *Et auctor.*] Placet conjectura doctorum virorum, qui legunt: *Jupiter Capitoline ac stator, & auctor Romani nominis, Gradive Mars, &c.* nam illud *stator* ad *Jovem* tantum referri potest, non item ad *Martem.* Nobis tamen non displiceret, si parva mutatione scriberetur *sator* pro *stator*, legereturque; *Juppiter Capitoline; & auctor, ac sator Romani nominis Gradive Mars, &c.* Ursin. *Et auctor.*] Magis probem, *sator Romani nominis.* Genitor enim & pater Romanorum Mars, quia Romulum sevisse dictus. *Lips. Et auctor.*] Seneca de Benefic. lib. 4. cap. 7. *Quoties voles, tibi licet aliter hunc auctorem rerum & naturarum compellare. Et Jovem opt. max. rite dices, & Tonantem & Statorem, qui non, ut historici tradiderunt, ex eo quod post votum susceptum acies Romanorum fugientium stetit, sed quod stant beneficio ejus omnia, stator, stabilitorque est.* Schegk.

3. *Vesta.*] אשתה id est, Estha, nihil aliud quam ignem Chaldæis denotat. Unde & hic cultus ad alios populos transfluxit.

4. *Hanc pacem; eique functo.*] Vox deest, quam fidenter repono: *Hanc pacem, hunc Principem: eique functo.* Ad Principem enim certe pertinent, quæ adrexit. *Lips. Hanc pacem; eique functo.*] *Lipsius* interponit post *hanc pacem, hunc principem*, ut sequentia cohæreant. *Eruditissimus Gerardus Vossius* sollerter conjicit legendum: *hunc statum, hunc Principem:* quæ vox per compendium scripta forte ansam dederit τοῦ *pacem.* Boecler.

1. *Aut*

ſuſtinendo terrarum orbis imperio ſufficiant, quam hujus ſuffeciſſe ſenſimus; conſiliaque omnium civium [1] *aut pia* * * *

1. *Aut pia.*] Videtur hic parum deeſſe in hac peroratiuncula votitia. Videntur autem extrema verba in talem ſcripta ſenſum; *conſiliaque omnium civium aut pia, aut ſalutaria, in felicem exitum provehite*; aut ſenſum ſimilem. *Rhenan. Aut pia.*] Rhenanus ſupplevit: *aut pia, aut ſalutaria, in felicem exitum provehite.* Ego felicius mentem Velleii mihi aſſecutus videor, nempe ut ſcripſerit: *aut pia fovete, aut impia opprimite.* Ita igitur, aut ſimili modo, illum finio. *Voſſius.*

F I N I S.

Rerum ac Verborum, maximè memorabilium, è VELLEIO, & adjunctis ei Notis observatorum

INDEX.

Literæ a, b, *columnas uniuscujusque paginæ exprimunt; iis quæ carent, in textu* VELLEIANO *exprimuntur.*

A.

C.

D.

Hispa-

M.

P.

Petreius

Q.

R.

V.

X.

F I N I S.

-
14
7
.b
s.
a
.b
w.
d.
e-
34
a-
n-
f-
8
3
.b
.b
.b
ffe
8
.b
14
.b
de-
a,b
144
mf?
2.b
2.b
137
64.
rm-
bel-
3.b
5.b
m.
1,b
9.b
rps
a,b
11
rde-
143
dur
num
237

